

faiame oír o teu falar,
que é doce esa voz túa,
e o teu xeito, lanzal!

Raposiñas

CORO

¹⁵A ferrádenos as raposas,
as raposas pequeniñas
que nos estragan as viñas,
as nosas viñas a agromar!

A AMADA

¹⁶*Para min é o meu amigo e eu son para el
que pasta nos lirios.*

¹⁷*Aí que sobre o día
e fuxan as sombras
volve, meu amigo,
aseméllate á gacela
ou ao cervo noviño
nos montes de Beter.*

Soño

3

¹Sobre o leito, de noite,
busquei a quen ben quería.
Busqueino e non o atopei.
²Heime erguer e roldar a vila,
polas rúas, polas prazas,
buscar hei a quen ben quería!
Busqueino e non o atopei!
³Encontráronme a min os gardas,
os que roldan a vila:
Vistes a quen ben quería?
⁴Apenas eu os deixara
e encontrei a quen ben quería;
aferrei nel, non o ceibo,
ata o meter na casa de miña nai,
na cámara na que me xerou.

O AMADO

⁵*Conxúrovos, meniñas de Xerusalén,
polas gacelas ou cervas montesías,
non espertedes nin desveledes o amor
ata que el queira!*

Cortexo de príncipes

CORO

⁶Que é aquilo que sobe da estepa
coma columnas de fume,
recendendo a mirra e mais a incenso
e a canta especia teña o mercador?

2, 16-17 O primeiro dos refráns, repetido en postos claves (6, 3; 7, 11), ten a forma contractual dun compromiso ou pacto. Equivale a un xuramento de amor e podería transmitir unha antiga fórmula matrimonial. No contexto poético ilustra o goce da posesión. *Beter*, lugar non localizado, pode ter o valor dunha “arcadía feliz”, como o tiña a suposta terra de Punt na poesía exipcia.

3, 1-4 O leitmotiv *a quen ben quería* (á letra: «a quen ama a miña alma») dá periodicidade ao poema, enmarcando o seu progreso psicolóxico: desexo-busca arelante-falso encontro-desexo. Percorrer a cidade de noite estaba severamente prohibido ás mulleres (2 Mac 3, 19; Eclo 7, 24; 42, 9-14): ilústrase deste xeito o amor da muller como don total, non calculador; todo o seu “néfex” (espírito vital) é “ahabah” (amor), neste canto.

A AMADA

⁷É a liteira de Salomón!
 Sesenta homes garridos a rodean
 de entre os cabaleiros de Israel;
⁸todos eles levan a man na espada,
 veteranos de loitas;
 portan cadansúa espada xunto á coxa
 contra as alarmas da noite.

O trono de Salomón

⁹Fíxose o rei Salomón un palanquín
 de madeiras do Líbano.
¹⁰De prata fixo as columnas,
 e o seu respaldo é de ouro;
 de púrpura o asento,
 incrustado en almafi.

CORO

¹¹Meniñas de Xerusalén, saíde!
 Vinde ver, nenas de Sión,
 o rei Salomón coa coroa
 con que súa nai o coroou
 no día das súas vodas,
 día de folgar de corazón!

Corpo xeitoso

O AMADO

4

¹Si que es belida, miña amada,
 si que es belida!
 Os teus ollos son pombiñas
 por entre o teu veo.
 Os teus cabelos, un fato de cabuxas
 que baixan serpeando do monte Galaad;
²os teus dentes, grea de ovellas tosquiadas
 subindo de se lavar,
 todas elas preñadas de xemelgos
 e ningunha hai maniña.
³Cal fita carmesí son os teus labios,
 é doce a túa fala;
 metades de milgranda as túas meixelas
 por entre o teu veo.
⁴Atalaia davídica é o teu pescozo,
 ben fornecida de ameas;
 mil escudos van dela pendurados,
 todas as adargas dos guerreiros.
⁵Os teus dous peitos son coma dúas crías
 xemelgas de gacela,
 a pastar nos lírios.

3, 6-8 *A liteira* é o asento baleiro no que ha ser levada a noiva rodeada dos amigos del.

4, 1-7 Temos aquí o primeiro exemplo de “Wasf” ou “Canto do corpo”. Seguirán outros dous respecto da noiva (6, 5c-7; 7, 2-6) e un, insólito, do noivo (5, 9-16). Na estética oriental non contaba o figurativo, senón a sensación ou experiencia estimulada pola imaxe comparada.

Isto débese ter moi en conta, para non andar á procura de imposibles correspondencias.

Veo (v. 1) pode ser tamén un trezado de pelo. A imaxe corresponde ao ondear das liñas mouras sobre o branco nas quebradas que caen da meseta de alén do Xordán ata o río. Amais da imaxe da igualdade e perfección, o v. 2 introduce o sentimento, grato ao nómade, da fecundidade.

⁶Ata que sobre o día
e fuxan as sombras
hei subir ao monte da mirra,
ata o cume do incenso.
⁷Toda ti es belida, miña amada,
non hai en ti lixo ningún.

Ven xa!

⁸Ven do Líbano, noiva!
Ven do Líbano, baixa!
Deixa o cumio do Amanah,
o cimo do Senir e máis o Hermón,
as covas dos leóns,
o monte das panteras!

Meigallo

⁹Botáchesme o meigallo, cariño, miña noiva!
Botáchesme o meigallo,
cunha das túas olladas,
cunha das xoias que levas na gorxa!

Mel e favo

¹⁰Que belos os teus amores, cariño, miña noiva!
Canto mellores ca o viño son os teus amores,
e a túa fragrancia ca todos os aromas!
¹¹Un favo a destilar son os teus labios, noiva!
Mel e mais leite hai baixo a túa lingua!
O recendo da túa túnica é recendo do Líbano!

Epigrama admirativo

¹²Es tí un horto pechado, cariño, miña noiva.
Es tí un horto pechado, unha fonte selada.

Recendo do paraíso

¹³A túa ramaxe é un paraíso de milgrandas,
cheo de froitos exquisitos.
¹⁴Azafrán, canela e cinamomo,
toda madeira de gorentoso fume.
O nardo, a mirra, o áloe,
coas mellores matas de bálsamo.
¹⁵Fonte do meu xardín,
manancial de augas vivas
que flúen desde o Líbano!

4, 8 Fragmento dun “Canto de invitación”. “Kalah” pode ser a noiva ou prometida (Éx 22, 15-16; Dt 20, 7). *O Amanah* é unha derivación do Antilíbano, que leva ríos a Damasco. *Senir* era o nome amonita do monte Hermón.

4, 9 “Canto admirativo”. Traducimos “cariño” o vocábulo “irmá”, que na linguaxe coloquial dos namorados tiña color agarimosa como “miña pequena, miña nena”. O que vai traducido “ollada”, “ollo”, é mais ben o vocábulo que fai referencia a unha xoia composta por unha pedra preciosa única. No contexto, podería ser unha caste de amuleto, sexa para producir influxo amoroso, sexa para curar do mal de amores.

4, 10-11 *Mel e favo*. “Canto admirativo” próximo ao “Wasf”, pero co centro non na descrición, senón no su-

xerinte dun ámbito erótico. A sonoridade orixinal (v. 11a: “nófet tittófnah siftot”), a imitar o doce pingar do mel, é dun grande refinamento artístico. A noiva é mel e leite: a terra prometida.

4, 12 Gabanza da virxindade (xardín e fonte). Trátase dun xardín ou horto de froiteiras, cinguido de sebes e pechado cunha cancela axustada con cordas ou correas.

4, 13-14 “Alegoría culterana”, baseada na ciencia sapiencial das listas. Do xardín (=virxe), pásase ao xardín marabilloso dun mundo utópico. A amada é un “Pardés”, un paraíso, un Edén. No v. 14 reconstruímos a serie confusa do texto, pola máis lóxica de flores (azafrán e nardo), matas (canela e mirra) e cascas (cinamomo e áloe).

4, 15 *Fonte e manancial*, son tópicos e mesmo símbolo xeroglífico da muller en Exipto.

A AMADA

¹⁶Ergue, vento nordesío!
Ven tí, vento galopante!
Venteade o meu xardín:
que espalle os seus aromas!

Meu xardín, teu xardín

Que veña o meu amigo ao seu xardín,
que coma daquel froito que cobiza!

5

O AMADO

¹Xa veño para o meu horto, cariño, miña noiva;
collín xa a miña mirra e o meu bálsamo,
comín xa do meu panal e do meu mel,
bebín xa do meu viño e do meu leite.

CORO

Comede, pois, amigos, e bebede
ata embebedarvos de agarimos!

Atopar e perder

A AMADA

²Estaba eu a durmir, pero o meu corazón en vela,
cando chama petando o meu amigo.
—Ábreme, meu cariño, miña amada,
miña pomba, todo o meu ben!
Porque teño a cabeza toda enchoupada de orballo,
de pingotiñas da noite os meus rizos.
³—Espinme xa da túnica, heime vestir de novo?
Lavei xa os meus pés, habíaos de lixar?
⁴Pasou o meu amigo a man polo poxigo
e en min tremeron as entrañas.
⁵Erguinme para lle abrir ao meu amigo,
pois fuxíame a alma ao seu falar;
as miñas mans destilaban coma mirra,
os meus dedos eran mirra refinada
sobre o pasador da pechadura.
⁶Abrinlle ao meu amigo,
pero o meu amigo partira, xa pasara.
Busqueino e non o atopei;
chameino e non respondeu.
⁷Atopáronme os gardas que roldan a vila;
batéronme e ferironme;
arrincáronme o dengue
os gardas das murallas.
⁸*Conxúrovos, meniñas de Xerusalén*
se é que atopades o meu amigo,
que lle habedes dicir, se non
que coitada vou de amor?

4, 16-5, 1 *Meu xardín-teu xardín*. “Dueto de estímulo”, que vai da arela da entrega con todo o suxerir de aromas, ata o gozo da posesión. A amada segue sendo o Edén ao que se “vén” ou “entra” (con toda a connotación deste verbo en hebreo: cf Xén 16, 2; 30, 3).

5, 2-7 *A túnica* da que se fala é o “kuttónet”, peza interior empregada como camisa de noite. No v. 7 fálase do “re-

did”, vestimenta fina de muller, que pode ser un veo ou ben un mantón para encubrir os ombreiros; no Cántico non aparece a “ximlah”, o manto externo semellante a unha toga. O feito de que os gardas lle tollan o “redid”, vestido de luxo, ten que ver coa prohibición de iren cubertas, que tiñan as meretrices; a noiva soa polas rúas, de noite, é confundida polos gardas.

Mozo garrido

CORO

⁹Que caste de amigo é o teu,
belida entre as mulleres?
Que caste de amigo é o teu
para así nos conxurares?

A AMADA

¹⁰É o meu amigo resplandecente e louro,
escolleito entre milleiros.

¹¹A súa cabeza é de pan de ouro fino,
son acios de palmeira os seus cabelos
e mouros coma o corvo.

¹²Ten ollos coma pombas
das fontes dos regatos,
que bañadas no leite
repousan á beira dun estanque.

¹³As súas meixelas son matas de bálsamo
onde medran as especias;
os seus labios son lirios
a destilar mirra fina.

¹⁴As súas mans, torques de ouro
engastados con xoias de Tárxis;
o seu ventre, unha placa de marfil
recuberta con zafiros.

¹⁵Son as súas pernas dous esteos de mármore
afincados sobre bases de ouro.

Ten o aspecto do Líbano
e é lanzal coma os cedros,

¹⁶e o seu bicar, tan doce.
Todo el é de anhelar!
Tal é o meu amigo,
tal o meu compañeiro,
meninas de Xerusalén.

Xardineiro e pastor

CORO

6 ¹Para onde foi o teu amigo,
belida entre as mulleres?
Cara a onde volveu o teu amigo
e contigo o iremos buscar?

A AMADA

²Baixou o meu amigo ao seu horto,
vai nas matas do bálsamo;
foi pastar no xardín
e facer a colleita de lirios.

³*Eu son do meu amigo
e o meu amigo é meu,
que pasta nos lirios.*

5, 9-16 “Wasf” dedicado ao noivo. As cores *resplandecente e louro* (v. 10) non son cores naturais, senón máis ben artísticas. *Pombas e leite* (no v. 12) amosan abundancia. A verba “padal” (v. 16) é unha metonimia por “bico”, non por “fala”: traducimos, xa que logo, “bicar”.

6, 1-2 Canto alegórico. *Pastar no xardín* é eufemismo da realización do amor xa en toda a poesía exipcia máis antiga.

6, 3 O refrán solemne do compromiso e a doazón pechan esta longa e rica sección central, co seu selo de mensaxe preñada de sentido.

Medo

O AMADO

⁴Fermosa es ti, miña amada, coma Tirsah,
xentil coma Xerusalén,
terrible cal batallón, pendóns ao vento.

⁵Torna os ollos de min
que me fan arrepiar!
Os teus cabelos son fato de cabuxas
que baixan serpeando do Galaad.

⁶Os teus dentes, grea de ovellas nais
subindo do lavado,
todas elas preñadas de xemelgos,
e ningunha hai maniña.

⁷Rebandas de milgranda son as túas meixelas
por entre o teu veo.

Fachenda

⁸Se son sesenta as raíñas,
oitenta as favoritas

e sen conta as doncelas,

⁹só unha é a miña pomba,
a máis perfecta,

a única de súa nai,
preferida daquela que a xerou.

Vírona as donceliñas, e gabárona,
as raíñas e favoritas, e loárona.

CORO

¹⁰Quen é esta que está a xurdir coma a alborada,
fermosa coma a lúa chea,
a brillar coma o sol,
terrible cal batallón, pendóns ao vento?

A AMADA

¹¹Ao nogueiral baixei
ver xermolar as palmas,
ollar se agroma a vide
e florecen as milgrandas.

¹²Non sei o que me pasa
pois que me puxo a tremer
ela, a filla de xentes nobres.

Danza da Xulamita

CORO

7

¹Vira, vira, Xulamita!

Vira, vira, que te estamos a ollar!

Que estades a ollar para a Xulamita
cando se pon a bailar na regueifa?

6, 4-5b Un “Canto de asombro”. “Déguel” (= unha insignia, pendón, bandeira), pasou a significar a tropa congregada baixo ela. *Tirsah* foi a capital do reino de Israel desde Ieroboam I a Menahem (cf 1 Re 14, 17).

6, 5c-7 Fragmento de “Was?”, tomado de 4, 1-3, ou variante. 6, 8-9 “Canto fachendoso” ou de reto. O noivo, na voda paisana, gábase da súa noiva, contraposta ao harén prototípico, o de Salomón (1 Re 11, 3). Ela convértese na

“escolleita”, preferida, única (v. 9d).

6, 10-12 Fragmentos independentes. O v. 6, 12 é o máis difícil do Cántico, na súa interpretación: traducimos a primeira parte (“non coñezo a miña alma”) como xiro idiomático; o v. 12b, ao pé da letra “púxome carros de Amminadib”, non ten sentido. O máis doado é recompor as consoantes e traducir “filla dun nobre pobo” ou “de xentes nobres”, ou ben “de boa caste”.

O AMADO

- ²Que xeitoso o teu puntear nas sandalias,
filla de nobre!
As curvas dos teus cadrís son coma aneis,
feitura de man de artista.
- ³O teu embigo, unha cunca en media lúa,
non terá falta de licor.
O teu ventre é monllo de trigo
cinguido de lirios.
- ⁴Os teus peitos son coma dúas crías
xemelgas de gacela.
- ⁵O teu pescozo, cal torre de almafi.
Os teus ollos, estanques de Hexbón
xunto á porta de Bat-Rabim.
É o teu perfil coma a torre do Líbano
que vivía Damasco.
- ⁶Tes ergueita a cabeza coma o Carmelo;
son as túas trenzas da color da púrpura.
Un rei prenderíase nos teus rizos!

Palmeira

- ⁷Que belida ti es, que agarimosa,
meu amor apaixonado!
- ⁸O teu van seméllase á palmeira
e os teus peitos aos acios.
- ⁹E dixen eu: Subir hei á palmeira
e coller hei os dátiles!
Serán para min os teus peitos coma acios de vide,
e o teu alento, un aroma de mazás.
- ¹⁰O teu bicar é un viño xeneroso
que corre dereitiño
esvarando por labios e por dentes.

A AMADA

- ¹¹*Eu son do meu amigo
e de min a súa arela!*

Don na aberta campía

- ¹²Ven, meu amigo, e saiamos para o campo;
pasaremos a noite nos lugares,
- ¹³e nas viñas habemos de espertar;
veremos se xa xermola a vide,
se xa agroman as flores
e están a abrochar as romaceiras;
alí hei darche os meus agarimos.

7, 1-6 *Xulamita*, ponnos no terreo do disfrace real (“unha Salomona”), ou ben é alcume agarimoso. No v. 1 fálase dunha “danza dos dous exércitos”, que se debe interpretar de dúas ringleiras. É unha danza de réplica, contradanza. Despois da loanza do noivo, os comensais da parte da noiva gaban a súa beleza. No mundo árabe de hoxe en día faise esta réplica, ao tempo que a noiva baila a “danza do sabre” (antiga “danza do veo” no mundo cortesán). O v. 3a pode ser un eufemismo, pois rompe o movemento ascendente da descrición.

7, 11 Este v. pecha a sección coa derradeira aparición do refrán de compromiso, intensificado co vocábulo “arela” ou “devezo”, que trae á mente Xén 3, 16, segunda e última vez que aparece na Biblia no contexto da tendencia irrefreable do amor; dise aquí, sen embargo, do home, e non da muller.

7, 12-13 “Canto de invitación”, incluíndo imaxes da primavera e o propósito da doazón. A invitación corresponde agora á noiva.

¹⁴As mandrágoras dan a súa fragrancia;
hai xunto ás nosas portas mil froitos cobizosos,
dos novos e dos secos,
que eu reservei, amigo, para ti.

Se foses meu irmán

8 ¹Quen te me dera coma irmán,
criado aos peitos de miña nai!
Se te atopase na rúa,
poderíache dar un bico
e ninguén me aldraxaría.

²Traerte había eu e meterte
na casa da que me criou.
Dariache a beber un viño mesturado,
o doce mosto das miñas milgrandas.

³*Puxo a súa esquerda baixo a miña cabeza,
coa súa dereita unha aberta me está a dar.*

O AMADO

⁴*Conxúrovos, meniñas de Xerusalén,
non espertedes nin desveledes o Amor
ata que el queira!*

CORO

⁵Quen é esta que sobe da estepa
do brazo xa do seu amigo?

O AMADO

Baixo a maceira esperteite,
onde túa nai te deu a luz,
onde por ti sufriu quen te xerou.

A AMADA

⁶Márcame coma un selo no corazón,
coma un selo no teu brazo!
Pois é rexo coma a morte o Amor,
duros coma o xeol son os celos;
son os seus lóstregos coruscar de lume,
divina labarada.

⁷Mil corgas non o poden amatar
nin alagalo a riada.
Se alguén quixese dar
todo o haber da súa casa en pago do Amor,
ben sería escarnecido.

7, 14 O verbo “dar” atrae un pequeno fragmento coa mención do froito da *mandrágora*, valorada daquela coma afrodisíaco (cf Xén 30, 14).

8, 1-2 Unha “fórmula de desexo” introduce o “Canto de arela”, que se corresponde nos temas dos “bicos-introdución-viño” co poema inicial (1, 2-4) e co de 2, 4-5. No fondo da descrición dunha cita, xorde de novo, como central, o devezo da muller polo seu amado. A ética sexual israelita, moi mirada no terreo dos costumes exteriores e do figurativo, era máis libre e natural na expresión verbal.

8, 3-4 De novo, e como remate, os refráns da consumación na pertenza mutua e a liberdade de amor.

8, 5-14 Todos os comentaristas actuais están de acordo na impresión de fragmentación e na desconexión temática e mesmo na ausencia das palabras-vínculo nestes poemas. 8, 6-7 *O selo* ou “cuño”, garantía da pertenza dun obxecto ao seu dono, tiña unha relevancia inxente na antigüidade. Portábase pendurado do pescozo ou coma pulseira; era unha presenza constante. Ao remate deste verso, xorde por única vez no libro o nome de lavé, mais non nun uso relixioso, senón como superlativo.

As forzas do caos non poden contra o amor. Esa forza divina non é negociable; é o máis valioso tesouro. Parece que estamos a escoitar a loanza da “ágape” cristiá en Rm 8, 35 ss. Está en realidade tan lonxe?

CORO

⁸Temos unha irmanciña que aínda non ten peitos:
Que faremos nós da nosa irmá
o día en que a veñan pretender?

⁹Se é coma unha muralla,
sobre ela construiremos un amear de prata;
se é coma unha porta,
contra ela afincaremos un taboado de cedro.

A AMADA

¹⁰Son eu unha muralla, son torres os meus peitos,
e fixenme aos seus ollos coma a que porta a paz.

CORO

¹¹Salomón tivera unha viña en Baal-Hamón
e cedeuna aos parceiros,
que lle han render polo froito
ata mil siclos de prata.

A AMADA

¹²O que é a miña viña, sérveme só a min!
Para ti os miles, Salomón,
e dálles aínda douscentos aos que che gardan as rendas!

O AMADO

¹³Ti, a que moras nos hortos,
os compañeiros están a escoitarte!
Faime sentir a túa voz!

A AMADA

¹⁴*Fuxe, meu amigo, e aseméllate
á gacela ou ao cervo noviño
polos montes de bálsamo!*

8, 8-10 A *porta*, a *muralla*, a *paz*, compoñen un diálogo ou unha “autodescrición” con cita implícita, na que o punto vén de novo trasposto, do terreo comercial (dote e negociación dos irmáns) ao persoal: “o Xalom”, acougo e paz, que son os que contan.

8, 11-12 A palabra “Xalom” (paz) puido atraer a de “Xelomoh” (=Salomón), para facer introducir este

“Canto fachendoso” do noivo que loa á súa única, como xa o fixera o poema de 6, 8-9, do que pode ser continuación.

8, 13 Fragmento incompleto do motivo “xardineira”.

8, 14 Repetición variante do refrán xa aparecido en 2, 17b. Distinguese no emprego do vocábulo *fuxe*, que debeu parecer axeitado como remate da escolma.

INTRODUCCIÓN AO LIBRO DA SABEDORÍA DE SALOMÓN

1. A Diáspora xudía no mundo helenista

Entre os dous testamentos preséntase o derradeiro libro sapiencial. Xa non se trata nel dunha mera recolección de ditos e refráns, nin dun tratadiño de costumes ao modo das instrucións tradicionais. A intención e o tema sapiencial preséntanse aquí insertos nun estilo apoloxético e propagandístico, case misioneiro, típico dunha época e dunha situación.

A emigración xudía ao norte de Exipto acadou nos séculos II e I a. C. unha sobranceira intensidade. Barrios xudeus de cidades como Alexandria creceron ata constituír unha camada determinante e moi peculiar na mestura de razas e culturas que constituía a poboación do imperio dos Láxidas, herdeiros de Alexandre. A relativa autonomía municipal dos asentamentos nos arrabaldes, e a organización dos ghettos nos eidos xudiciais, fiscais e relixiosos, cunha “Guerusia” (concello de anciáns) á cabeza, non impediron así e todo a penetración das ideas e costumes cosmopolitas do mundo helenístico. A actitude conservadora e pechada, e a calada laboriosidade dos xudeus, deron pé, baixo os reinados de dous Ptolomeos, Alexandre e Dioniso (106-52 a. C.), a unha chea de sublevacións e ás conseguíntes persecucións da parte exipcia en contra dos incómodos intrusos; nesas persecucións tiveron non pequena parte os apóstatas da fe de Israel, pasados por oportunismo a postos administrativos dos monarcas. Mais a meirande ameaza de crise para as pequenas comunidades non proviña deses Progroms ocasionais, senón máis ben da infiltración calada das ideas novas dunha cultura aparentemente superior: o helenismo.

2. Un libro de fe e literatura hebreas no medio ambiente helenista

O helenismo, coa súa visión universal e internacionalista do home, co seu pulo académico, sentido sobre todo a rentes dunha cidade do prestixio de Alexandria, e a sonda e espallamento dos pensamentos dos grandes filósofos gregos, acaneaba os fundamentos ideolóxicos da comunidade, exercendo unha intensa atracción sobre todo na mocidade hebrea.

Cómpre localizar o presente libro arredor deses anos de fonda conmoción e non se ato-

pan motivos congruentes para facer baixar a data de composición, tal e como algúns propuxeron, ata a primeira metade do século I d. C. O grego empregado na redacción orixinal reflicte en numerosos pasos o influxo da tradución dos LXX, en uso desde o 150 a. C., e ademais non se percibe influxo do intento da transposición ás categorías filosóficas dos grandes temas bíblicos tal como se atopa na obra do famoso pensador xudeu-helénico Filón. De vivir no seu tempo, o autor da “Sabedoria” non sería alleo, xa en canto adherente xa como detractor; ao seu engado. En troques, se ben o seu grego é pulido, deixa transparentar nos paralelismos, polisíndeto e cadencias rítmicas, a proximidade á lectura hebrea.

O autor debeu ser persoa de amplos coñecementos nos diferentes eidos do saber do seu tempo (filosofía, ciencias, artes, etc...) e non lle foron estraños os entretementos helénicos tales coma o teatro e os xogos atléticos (cf 4, 2; 10, 12). O que lle preocupaba, non obstante, eran as concepcións da relixión e da vida presentes na nova sociedade, como o testemuñan os seus ataques ao epicureísmo, os contactos co vocabulario dos estoicos, a psicoloxía de raigaño platónico. Do mundo cosmopolita da súa cidade recolle a observación admirada polos traballos artesanais ou a das empresas de navegacións, e rexeita os usos degradantes da zoolatría e dos misterios orxiásticos.

3. Finalidade do Libro da Sabedoria

Nese contexto a finalidade do seu escrito aparece clara, como un esforzo por confirmar a fe da comunidade hebrea contrastando a Sabedoria de Israel e o seu contido transcendente cos excesos das opresións e degradacións presentes na civilización dos Ptolomeos. A Sabedoria, convertida xa en dimensión relixiosa, fundamenta nos planos teórico e práctico a opción israelita de vida e a súa actitude perante Deus, o home e o mundo.

4. A cuestión do autor da obra

O libro leva no orixinal o título “Sabedoria de Salomón”, co que se fai alusión aos cc. 7-9, nos que o autor emprega a prosopopea do Rei Sabio co obxecto de prestixiar e avalar o libro. O procedemento era, naquel

tempo, un inocente recurso literario co que se intentaba unha meirande eficacia e atractivo da obra, artificio pseudonímico xa de antigo moi usado na mesma Biblia (cf Pr I, 1; 25, 1; Ecl I, 1; Ct I, 1).

A ampulosidade retórica da que fai gala, non nos ten que desviar ata considerar a obra como froito dunha literatura decadente, pero tampouco non debe dar pé para facer de frases tópicas (o destino das recomendacións a supostos “gobernantes”) a clave de interpretación coa que recuperalo para unha certa “modernidade” política. O libro ten a súa mensaxe de seu, que cumprirá traducir á nosa cultura sen forzar as súas propias palabras. Ademais, o que para nós podería parecer artificio era para el técnica a fin de acadar claridade de exposición. As constantes concatenacións a base de palabras-vínculo, inclusións, estruturas concéntricas, son os medios de que dispón para subliñar un motivo, delimitar os parágrafos, cambiar de forma e xénero. O descoñecemento desta técnica por parte dos comentadores tradicionais fai que moitas veces as divisións propostas para o libro se guíen por criterios subxectivos segundo se capta este ou aquel tema.

5. Xéneros empregados e estrutura do libro

5.1. Xéneros

O descubrimento da arte de composición, tamén presente na diatriba grega e nalgún dos libros bíblicos, fai procurar neses sinais estruturais o artellamento dos capítulos e das seccións. En tanto non se chegue a un consenso nesta nova xeira, propoñemos a seguinte división en canto a xéneros empregados na obra: A) Unha imprecación pública a xeito de diatriba, na que se desenvolven teoricamente os efectos e a natureza da Sabedoría (I, 1-11, 1). B) Unha homilía en forma midráxica (a edificación era o obxectivo primordial da exposición parafrástica dun texto bíblico, coñecida como Midrax) sobre o Exodo (II, 2-19, 22). Xéneros menores son: As loanzas da Sabedoría (cf 6, 12-16), as listas (de calidades da Sabedoría: 7, 22ss; do “currículo” académico: 7, 17-20), as oracións (9), etc.

5.2. Estrutura do libro

De acordo con eses xéneros artículanse os grandes capítulos da obra segundo o criterio temático:

I. *Loor da Sabedoría de Israel (I, 1-11, 1); coas seguintes seccións:*

a. *A Sabedoría e o premio da inmortalidade que comporta (I, 1-6, 21);*

b. *A esencia desa Sabedoría (6, 2-11, 1).*

II. *A Sabia guía de Deus co seu pobo (II, 2-19, 22), dividida en tres partes:*

a. *Introdución (II, 2-4); Tese (II, 5);*

b. *Desenvolvemento (II, 6-19, 22);*

c. *Ensarillada, con digresións máis ou menos longas: a máis importante, sobre idolatría (13, 1-15, 17), que glosa de lonxe Is 40-44.*

Así como é un libro que alude ou cita tacitamente escritos anteriores (Is, Pr, Ecl), a Sabedoría de Salomón semella vir citada ou empregada en frecuentes pasaxes do N. T. (Rm I, 18-32; 9, 9-13; 2 Cor 5, 4; Ef 6, 11-17; Heb I, 2-3; 1 Pe I, 6-7) e sobre de todo en Xoán. De feito o Logos xoáneo non está lonxe da Sabedoría, atributo de Deus do presente libro.

6. Canonicidade

A súa orixe grega e o carácter alleo á mentalidade hebrea palestina, fixeron que, se ben fora incluído no Canon Alexandrino, non o fose no Canon Palestino. As Igrexas cristiás empregárono sempre para a edificación dos fieis, sendo san Xerome un dos que ergueron dúbidas de validez ao seu propósito, polo que entrou a formar parte dos chamados deuteroconónicos. O seu rexeitamento por parte das confesións da reforma protestante que o enumeraron entre os libros apócrifos, motivou a decisión do Concilio de Trento de confirmalo no seu carácter canónico. Hoxe en día, despois dun longo silencio dos esexetas, torna a acadar a valía que lle compete pola súa introdución dun concepto novo de retribución individual, as súas ideas peculiares de mesianismo, e a adopción da terminoloxía relixiosa que abriu a vía á linguaxe na que se habían de formular varios documentos neotestamentarios.

SABEDORÍA DE SALOMÓN

I. LOANZA DA SABEDORÍA

Procurar a sabedoría. Xustiza e sabedoría

1 ¹Amade a xustiza
os que gobernades o país,
tede do Señor un bo concepto
e procurádeo cun corazón sinxelo,
²que se deixa El atopar
polos que non o tentan
e revélase aos que del non desconfían.
³Argumentos revirados
son os que afastan de Deus;
mais o seu poder,
posto a proba, acusa aos insensatos,
⁴pois non entra a sabedoría
nunha alma retorcida
nin mora nun corpo suxeito ao pecado.
⁵O santo espírito foxe
da educación ficticia,
afinca lonxe das matinacións necias
e, sobrevivindo a inxustiza, é refugado.

O Señor castiga a lingua impía

⁶En verdade a sabedoría
é un espírito benévolo co home;
mais non deixará impune
ao blasfemo laretas,
porque Deus é testemuña
das súas entrañas,
controlador veraz do seu corazón

e oidor da súa lingua,
⁷dado que o espírito do Señor
enche o mundo
e quen mantén unido o universo
sabe canto se di.
⁸Por iso quen fala de xeito impío
non poderá ocultarse
nin o pasará de longo a Vinganza
sen acusalo.
⁹Farase pescuda
das matinacións do impío,
a sona das súas verbas
chegará ata o Señor
para acusación dos seus delitos,
¹⁰pois un oído celoso escoita todo,
nin sequera se lle oculta
o rumor das murmuracións.
¹¹Gardádevos, logo,
da murmuración inútil
e preserva a lingua da maledicencia,
pois o dito máis secreto
non se profire en balde
e a boca mentireira mata a alma.
¹²Non provoquedes a morte
coa vosa vida extraviada
nin vos carrexedes a ruína
coas obras das vosas mans
¹³porque non fixo Deus a morte

1, 1-11, 1 Loanza da sabedoría.

A primeira parte do libro vai unitariamente composta por unha peza de estilo supostamente oratorio e requintada construción, que difire radicalmente do resto da obra, de feito homilético. Isto levou a algúns comentadores a postular dous autores ou dúas mans na composición do libro. Non ten por que ser así, e a coherencia de expresións e vocabulario argumenta a prol da unidade de orixe. Por vez primeira no ámbito sapiencial xorde a afirmación dunha vida futura para o espírito humano a carón de Deus, nunha reflexión que, en contra das aparencias de linguaxe, emprestada dos filósofos gregos, non parte da elucubración sobre a natureza humana, senón, bíblicamente, do pensamento da fidelidade de Deus co xusto. A sabedoría ensina sobre todo a xustiza, e non é un ideal puramente humano, senón un don, unha enerxía no ser humano, que vén directamente do Espírito de Deus, ao que en moitos pasos substitúe no vocabulario. Sacralización da ciencia, ou secularización da revelación? O que o sabio israelita fai, glosando textos sagrados con palabras tiradas do concepto estoico de “alma do mundo” ou dos catálogos das virtudes platonizantes, é referir toda a realidade a un único sentido descuberto no fondón da vida pola fe. Esta primeira parte distribúese en dúas seccións: o chamado “Libro escatolóxico” ou “Apocalíptica sapiencial” (1, 1-6, 21); e a presentación da sabedoría total (6, 22-11, 1). Ambas seccións amosan a súa estrutura nunha complexa disposición de inclusións a base de palabras-clave e campos verbais.

1, 1 O amor, o bo concepto, a procura, sinalan outros tantos pasos psicolóxicos de aproximación a unha actitude vital, *a xustiza*, que se debe entender como vida virtuosa, condición (v. 4) e efecto (v. 5) da sabedoría. Poderíamola verter como rectitude no pensar e no facer (cf 8, 7).

1, 3-5 En contraposición á xustiza como actitude sitúanse os *argumentos* (v. 3) e as *matinacións* torcidas (v. 5). Isto supón a disposición crítica de grupos xudeus que dubidan da providencia do Deus de Israel, ou ben se ensarillan en discusións filosóficas, co que veñen a afastarse de Deus (v. 3a), poñen probas ao “Poder” (v. 3b: “Geburah”: substitución do nome de Deus no rabinismo), e refugan o seu Espírito Santo (v. 5), entendido este como inspiración interior que fai de guieiro na educación.

1, 6-11 Antropoloxía bíblica de dimensión teolóxica (“entrañas= riles”: sede das intencións ocultas; “corazón”, facultade do pensamento consciente). De fondo escóitanse as críticas dos xudeus disidentes. Deus que, co seu Espírito cósmico á maneira da “alma do mundo” estoico, enche o universo habitado (oikoumene, cf v. 7), escoita (v. 10) todas as protestas en contra da súa providencia (vv. 9, 11: “katalalía”: maledicencia, espallamento de rumor infundado).

1, 12-15 *A morte* tira a súa orixe do pecado e son os homes os que a elixen. É unha morte espiritual semellante á aludida en Ap 2, 11. No v. 14, é chamada co nome clásico grego para o inframundo, *o Hades*, aquí personificado á maneira hebrea do xeol en canto imperante da destrución. O mundo, de seu, é bo, como en Xén 1.

nin se aleda co exterminio dos vivos;

- ¹⁴creouno todo, de certo, para que subsista e as criaturas do mundo son saudables: non hai nelas veneno mortal nin ten o Hades imperio sobre a terra, ¹⁵porque a xustiza é inmortal.

A vida dos impíos

¹⁶Os impíos, en troques, chámana con xestos e verbas; coidando que é unha amiga, devecen por ela, fan con ela alianza: merecen en efecto ser da súa facción.

2 ¹Pois din para si argüíndo erradamente:

“Curta e triste é a nosa vida; non hai menciña para o esmorecer do home e de ninguén se sabe que volvese do Hades. ²Nacemos por acaso e pasado o tempo seremos coma quen non existiu, xa que o bafo do noso nariz é fume e o pensamento, faísca do latexar do noso corazón. ³Cando ela esmoreza, o corpo hase trocar en cinsa e esvaecerase o espírito coma aire livián. ⁴Co tempo esquecerase o noso nome, ninguén vai xa lembrar os nosos feitos, fuxirá a nosa vida coma rastro de brétema, disipada coma néboa perseguida das raiolas do sol e esmagada pola súa calor. ⁵O noso momento é o do fuxir da sombra e non ten retorno o noso final: pónselle o selo, e xa ninguén retorna. ⁶Veña logo! Gocemos dos bens que están á man! Gocemos do creado co rebulir de xente nova! ⁷Enchámonos de viños de marca e de perfumes, non deixemos fuxir

ningunha flor da primavera!

⁸Coroémonos cos broches das roseiras antes de que murchen!

⁹Que non haxa ninguén alleo á nosa esmorga; deixemos, todo arredor, sinais do reloucar!

Tal é a nosa parte, a nosa sorte.

¹⁰Asoballemos o pobre honrado, non perdoemos a viúva nin teñamos respecto para as canas venerables do ancián!

¹¹Que sexa a nosa forza a norma da xustiza, xa que o ser feble se estima inútil!

¹²Espreitemos o home xusto que nos dá tanto noxo e se opón aos nosos feitos, botándonos en cara as transgresións da lei, reprochándonos faltas da nosa educación.

¹³Glóriase de coñecer a Deus, noméase a si mesmo fillo do Señor.

¹⁴Converteuse en censura dos nosos criterios;

soamente ollalo xa nos irrita, ¹⁵pois a súa vida difire das dos outros e os seus vieiros son estraños.

¹⁶Coida que somos falsarios e afástase dos nosos camiños coma da podremia; considera feliz o destino dos xustos e presume de ter por pai a Deus.

¹⁷Examinemos se son veraces as súas razóns, comprobemos como é o seu finar.

¹⁸Se o xusto é fillo de Deus, virá El a acorrello e ceibarao da man dos seus inimigos.

¹⁹Poñámolo na proba da aldraxe e do tormento para constatarmos a súa mansedume e experimentarmos a súa resistencia ao mal!

1, 16ss O discurso expón a teoría e a praxe deses ateos prácticos e a súa hostilidade en contra de quen, coa súa actitude, os condena. Non é doado dexergar se as alusións verbais se refiren a doutrinas concretas (epicureísmo, saduceísmo). Semellan frecuentes as alusións ao Qohélet, ou ben a unha interpretación hedonista do seu libro.

2, 1 O motivo da brevidade da vida, presente en Ecl 2, 22-23 e Xob 14.

2, 2-3 Mesturan linguaxe de aparencia epicúrea (formación do cosmos polo acaso) con teorías do principio ígneo do espírito (fumes, faísca, cinsa: Heráclito?) e antropoloxía bíblica (o “alento vital” de Xén 2; o espírito como lene aire: Ecl 1; 3, 20).

2, 5 *O selo* pecha a vida ou ben o sartego destes escépticos.

2, 13 O tema da persecución do xusto revístese de numerosas alusións ao texto de Is 52-66 na versión grega, e especialmente a Is 52, 12, describindoo con caracteres semellantes aos do “Servo de Iavé”. Coñecer a Deus é terminoloxía profética que supón a fe práctica.

2, 13-18 A relación filial con Deus (vv. 13, 16, 18) supón un cumio teolóxico atinxido neste libro: xa nos Salmos se falaba de Israel como fillo de Deus; fillo de Deus era tamén o rei; pero respecto do individuo xorde claramente, no contexto dos libros canónicos, por vez primeira neste escrito.

- ²⁰Condenémolo
a unha morte ignominiosa,
pois, segundo el fala,
terá quen o protexa!²⁰.
- ²¹Tal pensan, mais engáñanse:
cégaos a súa malicia.
- ²²Non se decatan dos misterios de Deus
nin esperan no premio da virtude
nin acreditan na recompensa
das persoas sen chata.
- ²³Pois Deus creou ao home
para a incorruptibilidade
e fíxoo imaxe do seu propio ser,
- ²⁴mais pola envexa do demo
entrou a morte no mundo,
e os seus cómplices téñena de probar.

A vida dos xustos está na man de Deus

- 3** ¹Pero as vidas dos xustos
están na man de Deus:
non haberá tormento que as toque.
- ²As xentes insensatas
coidaban que morreran
e o seu tránsito
semellaba unha desgraza,
- ³o seu partir de entre nós, unha desfeita,
mais eles fican en paz.
- ⁴Aínda que para o ollar humano
fosen magoados,
a súa esperanza

- ía preñada de inmortalidade;
⁵corrixidos no pouco, acadarán moito
pois foi Deus quen os probou
e atopounos dignos de si.
- ⁶Depurounos coma ouro no crisol,
aceptounos
coma sacrificio de holocausto.
- ⁷No momento de lles pedir contas
resplandecerán,
saltarán coma as muxicas dos carozos;
⁸governarán países, dominarán nos pobos
e sobre eles reinará o Señor eternamente.
- ⁹Os que nel fian acadarán a verdade,
os fieis no amor serviránlle moi cerca,
pois concede El
o seu piadoso favor aos virtuosos
e a protección aos que El elixiu.
- ¹⁰Mais os impíos sufrirán o castigo
conforme ao seu pensar
por abandonaren ao xusto
e se arredaren do Señor.
- ¹¹Malpocada o que desbota
sabedoría e instrución!
Baleira é a súa esperanza,
inútiles os esforzos,
sen xeito as súas obras,
¹²tolas as súas mulleres,
retorcidos os seus fillos,
maldita a súa caste.

2, 20 Amplifica retoricamente a persecución dos xudeus disidentes, citando a paixón do Servo isaiano. A “protección” de Deus é, ao pé da letra, a “visitación” bíblica (pequaddah = presenza de Deus para xuízo ou axuda).

2, 21-24 Xuízo conclusivo do autor. *Os misterios de Deus* (v. 22) son os seus designios, eses que El vai desvelar nos próximos cc.: o propósito de levar ao home á inmortalidade (v. 23: [paphzarsía]= non corrupción; cf 6, 18, 19). O autor chega a esta conclusión tirando a consecuencia total de Xén 1, 26 no seu v. 23b: o home é imaxe de Deus a todos os niveis; tal era o proxecto inicial, a inmortalidade como graza (cf 3, 4; 4, 1; 8, 13; 15, 5).

2, 24 O proxecto divino deturpouse por unha envexa demoníaca (v. 24): a interpretación deste verso non é doada; a máis obvia semella ver nel unha nova lectura na clave demonolóxica do tempo, da figura da serpente de Xén 3 (como farán Xn 8, 44 e Ap 12, 9; 20, 2); outra podería ver no verso a figura de Caín, ao que se fai alusión no libro en 10, 3, e que iría ben no contexto da xenreira entre irmáns da comunidade xudía no que se escribe. A morte é a morte total, á que están destinados os impíos (*téñena de probar*), pensada probablemente como aniquilación perenne do malvado, á maneira do libro de Daniel, aínda que de 4, 20 se puidese deducir un xuízo final de xustos e inxustos.

3, 1ss O sabio vainos falar do “Segredo de Deus”, ese misterio non observable para a simple vista, do que se compón o destino do home despois do seu pasamento.

3, 1-9 Os xustos experimentan unha protección especial de Deus (a súa “man”: cf Dt 33, 3; Is 62, 3), libres dos

tormentos que sacudirán ao malvado (4, 19). *As vidas*: o grego “psyché” (ánima) é unha tradución do hebreo “néfex”.

3, 2-4 Paradoxo: aparencias de morte, pero plenitude de que gozan (no xeol ou no cortexo dos anxos?) ata o xuízo final (cf Is 57, 1-2). A realidade era outra da que parecía: a súa vida foi unha preñez que alumaría a Inmortalidade. Por vez primeira comparece a palabra azanasía (= non morte), que tornará no N. T. O libro repitea con diversos sentidos en 4, 1; 8, 13, 17; 15, 3; e, como adxectivo, xa saíu en 1, 15.

3, 5-6 Amais desa fin esperada, o padecemento tiña para os xustos un sentido non de castigo senón de educación ou disciplina, tema que reaparecerá constantemente na segunda parte homilética do libro.

3, 7-9 Trátase dun xuízo positivo, descrito en termos tirados da apocalíptica: triunfo persoal e situación de unión íntima con Deus.

3, 8 *Reinará o Señor*: esta terminoloxía, atestada noutras pasaxes do libro, e que abre paso á formulación do Reino escatolóxico evanxélico, contén a idea dun mesianismo de novo tipo: o do imperio directo de lavé, administrado polo grupo popular dos xustos.

3, 9 A vida na proximidade de Deus supón *acadar a verdade* (semellante ao “coñecemento de Deus” de 2, 13).

3, 10-12 O xuízo dos impíos insiste na congruencia da actitude da vida cos efectos que dela se segue: cf Pr 1, 7b, e a lei da retribución immanente, amplificada agora no alén, cun concepto de “krisis” (xuízo) moi semellante ao do Evanxeo de Xoán.

A esterilidade dos xustos non anula a bendición

- ¹³Benia, en troques, a estéril sen chata que non coñece un leito de pecado. Colectará o seu froito no xuízo das vidas.
- ¹⁴Do mesmo xeito ao eunuco que non fixo delito coas súas mans nin anhelou o mal contra o Señor, daráselle pola súa fidelidade un premio escolleito, e a función máis cobzada no templo do Señor.
- ¹⁵Pois o froito de se ocupar no ben é magnífico e inmortal a raiceira da prudencia.
- ¹⁶En canto aos fillos dos adúlteros, non acadarán a madurez, e a descendencia dun leito ilexítimo esvaececerá.
- ¹⁷Por máis que vivan longos anos, non os considerarán nada e, ao remate, a súa vellez será sen sona.
- ¹⁸Se por caso morren cedo, non terán esperanza nin quen lles dea ánimos no día do proceso,
- ¹⁹pois é funesta a fin dunha caste inicua.
- 4** ¹Mellor é non ter fillos e si virtude, pois a súa lembranza é xa unha inmortalidade recoñecida de Deus e mais dos homes:
- ²presente, imítana; ausente, anhélana; coroadada, desfila triunfal na eternidade, vencedora na lide de trofeos sen chata.
- ³Pola contra, a numerosa plebe dos inicuos non servirá para nada, dos seus gromos bastardos non botará fondos raigaños nin asentará sobre rexo alicerce.
- ⁴Xa que, por moito que un tempo

agromen as súas polas, frouxamente afincada, abaneará co vento, e será arrincada pola forza da galerna;

⁵quebraranse os seus xermolos deformes, o seu froito é inútil, sen sazón para comer e sen proveito ningún.

⁶Pois os fillos nacidos de soños ilexítimos son testemuñas da maldade contra os pais cando verbo deles se faga un exame.

A morte prematura do xusto, mellor que a longa vida do impío

- ⁷Mais o xusto, aínda morrendo prematuro, gozará de repouso.
- ⁸A ancianidade venerable non é a lonxevidade nin se mide por número de anos.
- ⁹Cabeza cana é para os humanos a prudencia e vellez madura unha vida inmaculada.
- ¹⁰Un fixose agradable a Deus, e Deus amouno, e como vivía entre os pecadores, foi trasladado;
- ¹¹foi arrebatado para que a malicia non lle mudase a conciencia nin o engano lle seducise a alma.
- ¹²Pois o engado vicioso corrompe o que é bo e o remuíño da paixón trastorna a mente inxenua
- ¹³Madurecido cedo, completou longos anos;
- ¹⁴a súa alma era aceptable ao Señor, foi por iso axiña tirado do medio da maldade. A xente óllao e non se decata nin presta atención ao feito.
- ¹⁵Pois El pon o favor e a misericordia nos seus elixidos

3, 13ss A afirmación en defensa da esterilidade biolóxica é audaz, tendo en conta que para o israelita do A. T. os fillos eran bendición de Deus e parte da inmortalidade no recordo da caste, a única coñecida por eles (cf Lev 26; Dt 7, 14); en troques, a esterilidade da muller (a única da que se fala normalmente na Biblia) era un castigo de Deus polo pecado (cf Xén 11, 30). De fronte a esa posición tradicional, o autor afirma que o verdadeiro froito da vida é a virtude. A inclusión do eunuco (excluído do pobo santo: Dt 23, 2; e recuperado en parte en Is 56, 4-5) fixo crer a algúns comentadores que o sabio facía alusión á vida célibe de seitas como a dos “terapeutas”, existentes no seu tempo. A contraposición no v. 16 cos “adúlteros” disuade desta interpretación.

3, 16 *Fillos dos adúlteros* pode referirse a matrimonios de xudeus con pagáns, acción xa zorregada pola prédica reformadora de Esdras (Esd 9-10; Neh 13).

4, 2 O “desfile do triunfo” na eternidade refrenos ao medio cultural grego das “pompas” de vitoria, no que vive o autor.

4, 6 Repite unha idea xa aparecida en Xob e presente en Eclo 41, 7. O *exame* pode referirse a un xuízo das xentes ou a un inquérito das obras no xuízo final.

4, 7-19 Por terceira vez propónse un motivo novo, que vai en contra da tradición: a morte prematura do xusto (vv. 7-14b) é de máis valer ca a vida longa do impio, que non se decata diso e sofre as consecuencias (vv. 14c-19). A perícope ten un aire meditativo e presupón unha esexese de salmos (37; 49) e outras pasaxes bíblicas.

4, 15 Este v. é omitido nalgunhas das traducións antigas, e pode que non sexa máis ca unha repetición de 3, 9. Algúns comentadores propoñen a secuencia da lectura dos versos nesta orde: vv. 14-16-15-17; aínda que sen razóns definitivas.

e a protección nos seus devotos.

- ¹⁶O xusto morto condena aos impíos que aínda viven, e a mocidade madurecida cedo condena a vellez chea de anos do inxusto.
- ¹⁷Ollarán, en efecto, o morrer do sabio sen se decataren dos designios de Deus tocante a el nin de para que o Señor o puxo a salvo.
- ¹⁸Ollarano con menosprezo mais o Señor rirá deles;
- ¹⁹e ao cabo converteranse nun cadáver infame, obxecto de aldraxe entre os mortos para sempre; pois El vainos guindar mudos cabeza abaixo, acaneará neles desde os alicerces e serán esmagados ata o límite; vivirán na dor e perecerá o seu recordo.

Xustos e impíos ante o xuízo

- ²⁰Achegaranse acovardados a render conta dos seus erros e os seus propios delitos acusaranos na cara.
- 5** ¹Erguerase daquela o xusto moi seguro de si diante dos que o asoballaron e desprezaron os seus esforzos;
- ²ao ollalo tremerán cun medo arrepiante, abraidos por unha salvación tan paradoxal.
- ³Dirán para si, arrepentidos, saloucando co ánimo angustiado:
- ⁴“Este é aquel que noutrora escarnecemos con cántigas burleiras, nós, os mal asisados; coidabamos que a súa vida era unha tolema e o seu finar infame.
- ⁵Como é que o enumeran

- entre os fillos de Deus e ten parte na herdanza xunto cos santos?”
- ⁶Ata nos afastamos do camiño da verdade e non nos alumaba a luz da xustiza nin para nós alborexaba o sol;
- ⁷enguedellámonos nas silveiras da impiedade e da perdición, atravesamos desertos impracticables, mais non recoñecemos o camiño do Señor.
- ⁸Que proveito nos trouxo a nosa fachenda? e o gabarnos de ricos, de que nos serviu?”
- ⁹Todo aquilo pasou coma unha sombra, coma fugaz noticia,
- ¹⁰coma a dorna que suca as augas galopantes sen que se atope o rastro do seu vogar nin deixe o ronsel da quilla por entre as ondas;
- ¹¹ou coma o paxariño que fende o aire voando sen deixar un vestixio da súa viaxe; só o abaneo das ás azouta o aire livián, ráchao coma asubío intenso, abríndose camiño co bulir das ás, mais ao cabo non resta sinal do seu voar;
- ¹²ou como despois da frecha disparada ao branco, o aire fendido volta a se xuntar de súbito talmente que se lle ignora a traxectoria.
- ¹³Do mesmo xeito nós, non xa nacemos, esvaecemos sen ter sinal ningún de virtude que amosar, malgastándonos na nosa malicia.
- ¹⁴Pois a esperanza do impío é coma lixo levado do vento, ou coma folerpa miúda que espalla a galerna, ou coma fume que disipa o vento, e coma a lembranza pasada do hóspede dun día”.

4, 19 Destino dos malvados trala morte e antes do xuízo, nun Hades que xa non é mera morada de mortos, senón lugar ingrato e de tormento. O único que lles restaba aos impíos como inmortalidade, a lembranza dos vindeiros, tamén perece.

4, 20ss Novo fragmento, consistente no discurso dos impíos confrontados coa realidade final do xusto. Durante toda a pasaxe (4, 20-5, 23) semella darse unha nova lectura ou alusión constante a Is 59, 6-14, unha “lamentación do pobo polos propios erros”, moi citada na época.

4, 20 A covardía dos impíos, abraidos pola salvación dos xustos, confróntase coa *Parresia* (liberdade de facer

e falar publicamente e con seguridade) dos xustos (5, 1); o efecto é o medo transcendente e a desesperanza diante da “paradoxa” do obrar de Deus (cf 5, 2).

5 A parte primeira (5, 4-13) láiaase polas ocasións perdidas, ao ollaren os impíos o premio dos xustos: son “fillos de Deus”, enumerados entre os “santos” (os “anxos” cortesáns de Deus, de Qumrân: vv. 5, 6).

5, 6-8 *O Camiño da verdade*, do sentido da vida e do misterio de Deus, era o “camiño do Señor”, cumprimento de lei (cf Sal 1), e, como tal, “luz de xustiza” (efecto da actitude xusta; cf Is 59, 9).

- ¹⁵Mais os xustos viven eternamente, garda o Señor a súa recompensa e o Altísimo mira por eles.
- ¹⁶Recibirán, con razón, a magnífica coroa e o diadema da beleza da man do Señor, porque os encubrirá coa súa destra e co seu brazo escudaraos;
- ¹⁷collerá o seu celo como armadura e armará a creación para a defensa contra aos inimigos;
- ¹⁸vestirá como coiraza a xustiza, cinguirá de casco o xuízo sincero,
- ¹⁹embrazará como escudo unha santidade invencible,
- ²⁰afiará a súa ira inexorable coma unha espada e a seu carón loitará o universo contra os necios;
- ²¹partirán certos os lóstregos disparados, do ben curvado arco das nubes saltarán ata o branco;
- ²²da funda da súa carraxe xurdirán sarabiadas incesantes, cara a eles alporizaranse as augas do mar e os ríos asolagaranos implacables;
- ²³erguerase contra eles un sopro poderoso e coma unha galerna disiparaos; a iniquidade estragará a terra enteira, e a maldade abaterá os tronos dos podentes.

A sabedoría, don de Deus

- 6** ¹Escoitade, reis, logo, e sede perspicaces! Aprende, gobernantes das terras máis remotas!
- ²Dade oídos, os que dominades a xente e vos gabades de ter multitude de pobos!
- ³Do Señor venvos o poder e a soberanía da parte do Altísimo; El examinará as vosas obras e esculcará as vosas intencións,
- ⁴porque sendo ministros do seu reinado non gobernastes conforme a dereito nin gardastes a lei nin procedestes segundo a vontade de Deus.

5, 15 A afirmación máis nidia da inmortalidade (cf 3, 1; 4, 7) que fai dos xustos participantes do Reino (levan coroa e diadema) e protexidos especiais do Señor (v. 16).

5, 17-23 No estilo máis clásico das citas escatolóxicas e apocalípticas (cf Sal 91, 4; Is 59, 16-19; 60, 12; Ez 38, 39; XI 4), Deus intervén como guerreiro, uníndose a toda a creación para vingar os xustos.

6, 1-2 Se na parte primeira paralela a esta (1, 1-15) a "xustiza", actitude virtuosa e recta na vida, levaba a énfase, agora faise mención da graza que a posibilita: a

⁵Arrepiante e repentino caerá sobre vós, pois faise un xuízo severo de quen está no alto.

⁶Xa que ao pequeno se lle disimula por piedade, mais os grandes son xulgados con grande rigor,

⁷porque non se deixa amedrentar o dono do universo nin o impresionan as grandezas, dado que foi El

quen fixo a pequenos e grandes e por igual se considera de todos,

⁸mais aos que se cren fortes espéraos un xuízo rigoroso.

⁹A vós, polo tanto, soberanos, dirixo as miñas verbas para que aprendades sabedoría e non teñades tropezos,

¹⁰pois só os que santamente observan as cousas santas serán estimados santos e os que se instrúan nelas atoparán defensa.

¹¹Anhelade, por tanto, as miñas verbas; desexádeas e seredes instruídos.

Buscar a sabedoría

¹²Brillante e perenne é a sabedoría e enxérgana sen dificultade os que a aman; déixase atopar dos que a procuran.

¹³Adiántase a se dar a coñecer polos que a anhelan.

¹⁴Quen madrugue por ela non ha cansar: atoparaa chantada a carón da súa porta.

¹⁵O matinar nela é xa o cumio da prudencia, quen por ela deixa o sono axiña se verá libre de preocupacións,

¹⁶pois ela de seu vai de acá para alá á procura dos que dela sexan dignos, aparéceselles benigna nos vieiros, saéllas ao encontro en calquera proxecto.

¹⁷O seu comezo máis auténtico é a arela de instrución:

¹⁸xa o degoiro de instrución é amor, e amor é a garda das súas leis;

sabedoría (xa mencionada en 1, 4. 6) é pensada como un "espírito", un don infuso de Deus.

6, 3-4 Teoría da orixe divina do poder, que recollerá o evanxeo de Xn (19, 11).

6, 5-6 Pode estar aludindo aos castigos bíblicos exemplares en Moisés e David (Núm 20, 21; 2 Sam 24, 10-17).

6, 12-21 Empezar unha Loanza da sabedoría en canto tal, que se apoia nunha lectura sobre a sabedoría personificada de Proverbios (cf Pr 1-9; especialmente o c. 8).

a observancia desas leis
é garantía da incorruptibilidade;
¹⁹a incorruptibilidade, pola súa conta,
achega a Deus;
²⁰logo a aspiración da sabedoría
guía cara ao Reino.

²¹De xeito que, se gustades
dos tronos e dos cetros,
soberanos das nacións,
facede aprecio da sabedoría
para que reinedes para sempre.

II. SABEDE O QUE É A SABEDORÍA

Introdución: A sabedoría é para todos

²²Vouvos contar
o que é sabedoría e como naceu
sen vos esconder segredo ningún;
pola contra, pescudareina desde a súa orixe
deixando ben en claro o seu coñecemento
sen me afastar da verdade.
²³Non camiñarei
canda a envexa acaparadora
pois non ten ela tratos coa sabedoría.
²⁴Multitude de sabios
é salvación do mundo;
e rei ben asiado, prosperidade do pobo.
²⁵Deixádevos, pois,
ensinar das miñas verbas
e tiraredes proveito!

A sabedoría non é privilexio dos reis

7 ¹Támén eu son un home mortal,
igual ca todos,
descendente daquel primeiro
moldeado de arxila.
No seo da miña nai fun en carne plasmado,
²callado por dez meses no seu sangue
polo seme do home e o pracer
que fai compañía ao sono.
³Támén eu, ao nacer, respirei o aire común
e ao caer do mesmo xeito
nesta terra coitada
dei a miña voz primeira,
semellante ás de todos: un berro.
⁴Fun criado entre panos e agarimos;
⁵non tivo outro principio ningún rei:
⁶para todos é igual o entrar na vida,
e idéntica a saída.

A sabedoría, don divino superior ao poder

⁷Roguei entón e foime dada a prudencia,
supliquei e veu a min
o espírito da sabedoría.
⁸Preferina a cetros e tronos,
en comparanza a ela,
coidei ser nada a riqueza;
⁹non se lle asemella a alfaia de máis prezo,
pois todo o ouro, ao seu lado,
é unha manchea de area,
e xunto a ela a prata é coma a lama.
¹⁰Ameina por riba da saúde e da beleza,
escollín posuíla en troques da luz,
pois o seu brillar non ten solpor.
¹¹Con ela viñéronme xuntos
todos os bens,
polas súas mans, riquezas incontables.
¹²De todos gocei eu,
pois é a sabedoría a que goberna neles,
se ben aínda non me decatara
de que era ela a nai de todos.

A sabedoría, ciencia da creación

¹³O que aprendín sen retranca,
sen envexa, comunicoo,
non gardo para min a súa riqueza,
¹⁴pois é para os homes
un tesouro inesgotable:
os que o posúen,
úñense con Deus en amizade,
recomendados polo don da instrución.
¹⁵Déame Deus falar axeitadamente
e formular de acordo co que se me dotou!,
porque é El o guieiro da sabedoría
e quen dirixe aos sabios,

6, 22ss Esta segunda sección, a maior da primeira parte do libro (6, 22-11, 1), articúlase en catro unidades: a) Unha introdución xeral antiga: 6, 22-25 (cf Pr 1-9). b) O discurso salomónico: 7, 1-8, 21. c) A pregaria de Salomón: 9, 1-18. d) A ilustración do efecto salvador da sabedoría nos “xustos”: 10, 1-11, 1.

6, 22 A actitude do sabio ao desvelar estes “segredos” (“mysteria”) que compoñen o plan de Deus (cf 2, 22), suxire unha posición polémica contra os particularismos elitistas dos cultos iniciáticos da época (cf 14, 23).

7, 1-6 Salomón foi un home coma todos os homes. A sabedoría non é xa privilexio real, efecto da adopción divina dos monarcas como en 1 Re 3, 1-15; a común

orixe da vida (pensamento bíblico) máis que a da morte (pensamento grego) vincula a todos os humanos na sorte común e nos mesmos dereitos.

7, 1-2 Alusión á concepción biolóxica (cf Xob 10, 8-11; Sal 119, 73; 139; etc...), pensada como un callarse do sangue feminino ao contacto co “fermento” masculino durante o embarazo de dez meses lunares (cf 2 Mac 7, 27). *Seme e pracer* forman unha hendiade; *sono* é un eufemismo tradicional grego que xa aparece en Homero.

7, 14 A instrución que no v. 1, 5 achegaba ao Espírito Santo, leva aquí á amizade entrañable (“filial”) con Deus, xa que é cousa súa o dotar as mentes e dar as razóns e o siso para conseguila (vv. 15-16; cf v. 17a: *concederme*).

- ¹⁶xa que nas súas mans estamos
nós e as nosas razóns,
todo o noso siso
e a nosa habelencia no obrar.
- ¹⁷Foi El en persoa concederme
a ciencia exacta dos seres,
o saber da estrutura do universo
e da actividade dos elementos,
- ¹⁸o comezo, o remate
e mais o medio dos tempos,
o trocarse dos solsticios
e o sucederse das estacións.
- ¹⁹Os ciclos do ano e as posicións dos astros,
- ²⁰a natureza dos animais
e os instintos das feras,
a potencia dos espíritos
e os raciocinios dos homes,
as variedades das plantas
e as virtudes das raiceiras.
- ²¹Coñecín canto hai de oculto e manifesto
- ²²pois instruíume a artesá do universo:
a sabedoría.

Excelencia e misterio da sabedoría

- De feito dáse nela un espírito intelixente,
santo, único, multiforme, sutil,
áxil, penetrante, non contaminado,
diáfano, invulnerable, amante do ben,
afiado, ²³libre, benfeitor, amigo do home,
estable, seguro, sen tribulacións,
que todo o pode e todo o observa
e que traspaşa todos os espíritos
intelectivos, puros, e os máis sutís.
- ²⁴Abofê, máis móbil ca todo movemento
é a sabedoría;
traspaşa e atravesa por onde quere
en razón da súa enxebreza,
- ²⁵porque é o alento do poder de Deus,
a emanación máis pura
da gloria do Omnipotente:
por iso nada inmundo entrará nela.
- ²⁶E o brillar da luz eterna,

espello sen chata da actividade de Deus,
imaxe da súa bondade.

- ²⁷Sendo unha soa, todo o pode,
permanecendo de seu, todo o renova,
e descendendo en cada xeración
nas almas boas
prepara amigos de Deus e profetas,
- ²⁸pois Deus non ama senón
a quen convive coa sabedoría.
- ²⁹E, en verdade, máis belida ca o sol,
excedendo a todas as constelacións;
comparada coa luz é aínda máis clara;
- ³⁰pode a noite suceder á luz do día,
mais contra a sabedoría
non ten poder o mal.
- 8** ¹Téndese poderosa de extremo a extremo,
e goberna o universo como convén.

A sabedoría, fonte de todos os bens

- ²Ela foi a quen quixen e procurei
desde a miña mocidade
e propúxenme tomala por esposa,
namorado da súa beleza.
- ³Ela amosa a súa nobreza
no convivir con Deus:
o dono do universo en persoa amouna,
- ⁴pois é unha iniciada na ciencia de Deus
a que fai a escolma das súas obras;
- ⁵e se as riquezas nesta vida
son cousa de anhelar,
que hai máis rico que a sabedoría
que o realiza todo?
- ⁶Se é a intelixencia a que ten eficacia,
quen máis artifice de todos os seres ca ela?
- ⁷Se hai quen ame a xustiza,
fritos do seu obrar son as virtudes:
ela ensina a temperanza e a prudencia,
a equidade e a fortaleza;
non hai na vida humana
cousa máis útil ca elas.
- ⁸E se alguén anhela
unha experiencia múltiple,

7, 21 A polaridade moi hebrea *oculto/manifesto* é un memento, e vale tanto como dicir “todo”.

7, 22 A sabedoría é chamada *artesá* (tehnitis) do universo; de calidade da orde do mundo (Pr 8), pasando por ser revelación da verdade como a Palabra reveladora na lei (Eclo 1, 24), a sabedoría devén autora activa, creadora do universo. Como vai resolver o autor o problema que isto presenta ao monoteísmo bíblico, no que só Deus pode crear (cf 13, 1), é o que constitúe o paso adiante dado por este libro, xa ás portas do N. T., e que se expón na seguinte descrición da súa esencia.

Os vv. 7, 22 b-8, 1 compoñen o núcleo central do discurso salomónico e o seu celme. É o parágrafo máis denso desde o punto de vista teolóxico e o máis conceptual de toda a obra.

7, 23 *Libre*, refírese a non atopar atrancos no seu obrar. *Que todo o pode e todo o observa* só se dixera antes na

Biblia verbo de Iavé e os “espíritos intelixentes” aos que ela atinxe e supera, e que poden ser os anxos.

7, 25-26 Procedencia da intimidade de Deus, que se reafirma con metáforas que superan Pr 8, 22ss e Eclo 24 pola súa conceptualidade helénica, e acrecentan as súas raíces bíblicas (“alento” fronte a “emanación”; “raiolar da luz” fronte a “imaxe”).

8, 3 A preeminencia vénlle á sabedoría da circunstancia de estar a carón de Deus, ser cousa de Deus; este concepto exprésase aquí cunha palabra arriscada, a “symbiosis”, a convivencia máis íntima, típica da vida matrimonial. A mesma idea retornará en 9, 9 e suxire neste parágrafo e no seguinte (cf vv. 9, 16) a metáfora do namoramento para describir a busca da sabedoría (cf v. 2).

8, 7 O concepto de *xustiza* como actitude fundamental práctica (cf 1, 1. 15) aludindo ás catro virtudes cardinais tradicionais desde Platón e nos estoicos.

ela coñece o pasado e entrevé o futuro,
domina os xiros da linguaxe
e as solucións dos enigmas,
prevé os signos e os prodixios
e os remates das épocas e dos tempos.

A sabedoría, compañeira da vida

- ⁹Decidín, polo tanto,
facela compañeira da miña vida,
consciente de que sería
a miña conselleira na ledicia
e consolo nas coitas e tristuras.
¹⁰Por mor dela acadarei
boa sona entre as xentes,
e, aínda novo, honraranme os anciáns;
¹¹ao preitear teranme por asinado,
sendo admirado diante dos poderosos;
¹²se calo, poranse á espreita;
se comezo a falar, atenderán;
se me alongo en razóns,
levarán a man á boca.
¹³Grazas a ela conseguirei a inmortalidade,
deixando eterna lembranza nos vindeiros.
¹⁴Gobernarei pobos,
someteránsese nacións.
¹⁵Tiranos terribles tremerán
ao oíren falar de min;
co pobo serei piadoso e na loita, baril.
¹⁶Cando volva para a casa,
acougarei ao seu carón
pois o tratar con ela
non é cousa de amargura,
nin dá mágoas a súa convivencia,
senón que trae o gozo e a ledicia.

A sabedoría, graza de Deus

- ¹⁷Cavilando para min mesmo deste xeito
e matinando no meu interior
no feito de que a inmortalidade
ten parentesco coa sabedoría
¹⁸e que a súa amizade
é un pracer honesto,

e o traballo das súas mans,
riqueza inesgotable,
e a constante asiduidade do seu trato,
prudencia,
e que no participar das súas razóns
se atopa a boa sona,
andeí eu ás voltas procurando
como facela miña.

- ¹⁹Era eu, daquela, rapaz de bo natural
e caérame en sorte unha alma boa;
²⁰ou ben, sendo xa bo,
entrei nun corpo sen chata.
²¹Consciente, así e todo,
de non a poder acadar
se Deus non ma concedese
—e xa era sinal de prudencia
o saber de quen era esta graza—,
volvinme cara a Deus e rogueille,
dicíndolle de todo corazón:

Pregaria de Salomón pedindo a sabedoría

- 9** ¹Deus de meus pais,
Señor de misericordia,
que fixeches o universo coa túa palabra
²e que na túa sabedoría formaches o home
para dominar nas túas criaturas
³e para que governe o mundo
piadosa e xustamente,
e administre o xuízo rectamente,
⁴concedeme a sabedoría
que asenta no trono ao teu lado
e non me rexeites de entre os teus fillos:
⁵pois eu son servo teu
e fillo da túa escrava,
un feble ser humano, de curta vida,
pequeno para entender dereito e leis.
⁶Pois mesmo se un fose
o máis perfecto dos homes,
faltándolle a sabedoría non vale nada.
⁷Escollíchesme tí para rei do teu pobo
e para gobernante dos teus fillos e fillas;
⁸mandáchesme edificar un templo

8, 13 O don da gloria e da sona (fama inmorredoiira: *a inmortalidade*) non é a incorruptibilidade das pasaxes anteriores (cf tamén v. 17), senón o recoñecemento na xuntanza pública e no xuízo popular (vv. 10-12), motivo probablemente tirado de Xob (29, 7-11, 21-25) e pasaxes similares. 8, 16 Poida que recolla ideas da descrición da esposa fiel de Pr 31, 10-31.

8, 19-20 Estes vv. son obxecto dunha longa polémica entre os comentadores. Despiden unha antropoloxía xa non bíblica senón dualista, de influxo platónico, na que o corpo e a alma son dúas entidades separadas, e na que o corpo, parte material, é o receptáculo da alma espiritual (cf 9, 15); non é claro que se afirme a preexistencia das almas no v. 20; e certamente non se fai no sentido dunha “caída” por causa do pecado, nun corpo-cárcere (o v. fala de “alma boa”, “corpo sen chata”). O máis sinxelo é admitir o influxo da terminoloxía dos filósofos populares

na formulación antropolóxica do autor; mais a “punta” do seu raciocinio non se centra nesa afirmación, senón na contraposición entre os vv. 19-20 e o v. 21: por moi bo que fose o natural do home, a sabedoría de Deus é graza. No v. 21b, a palabra “haris” fai resoar antes de tempo a mensaxe do N. T. nas grandes cartas paulinas.

9, 1-8 O material empregado, tirado da pasaxe da visión de Salomón en Gabaón (1 Re 3), é unha interpretación libre daquela pregaría.

9, 4 A sabedoría é chamada co vocábulo “Peredra”, empregada na mitoloxía helénica para designar as deusas consortes, pero que, na súa audacia, non di máis do suxerido en Pr 8, 30. O resto (vv. 5, 6) recolle linguaxe dos Salmos, de 1 Re 3, 9, e do mundo sapiencial tradicional.

9, 8 Fai referencia á tradición da existencia no ceo dun prototipo do templo xerosolimitano (cf Ex 25, 9; 1 Cro 28, 11-19).

no teu monte santo
e un altar na cidade da túa morada,
copia do santuario que preparaches
desde o comezo.

⁹E contigo está a sabedoría,
que ben coñece as túas obras
e estaba ao teu lado
cando fixeches o mundo
e moi ben sabe ela
o que aleda os teus ollos
e canto vai conforme aos teus mandados.

¹⁰Envíaa desde os sagrados ceos,
mándaa desde o teu trono glorioso,
para que me asista nos traballos
e me ensine o que sexa
máis do teu agrado;

¹¹pois ela, que todo o sabe e comprende,
hame guiar axeitadamente
nas miñas empresas
protexéndome co seu prestixio.

¹²Serán entón aceptables as miñas obras,
governarei xustamente o teu pobo
e serei digno do trono de meu pai.

¹³Que home de feito poderá coñecer
o plan de Deus
ou quen se decatará
do que quere o Señor?

¹⁴Abofé, os pensamentos dos mortais
son covardes
e inseguros os nosos proxectos.

A sabedoría salva ao xusto

¹⁵Porque o corpo corruptible pesa na alma
e a tenda terrestre
oprime a mente cavilosa.

¹⁶Se con dificultade imaxinamos
o que hai sobre a terra
e con traballo atopamos
o que está a man,
quen pescudará o que hai no ceo?

¹⁷Quen coñecerá o teu consello
se ti non lle dás sabedoría
mandando o teu espírito santo
desde o alto?

¹⁸Soamente deste xeito se endereitaron
os vieiros dos terrestres,
aprenden os homes o que é do teu gusto
e son salvados pola sabedoría.

10 ¹Ela protexeu ao pai do mundo,
o primeiro en ser plasmado,
que fora creado só,
e tamén o ergueu da súa caída
²dándolle a forza para sometelo todo.

³Cando un criminoso
se afastou dela na súa xenreira, pereceu
xunto cos seus degoiros fraticidas.

⁴Cando pola súa culpa
a terra ficou alagada,
de novo a salvou a sabedoría,
patroneando ao xusto
nun madeiro inservible.

⁵Foi ela por igual a que,
cando as nacións se confundiron
confabuladas no mal,
recoñeceu ao xusto e conservouno
sen chata diante de Deus,
manténdoo firme
ata por riba do amor polo seu fillo.

⁶No tempo do exterminio dos impíos
ela salvou ao xusto, fuxitivo do lume
que caeu sobre as cinco cidades.

⁷É como testemuña de tal ruindade
aínda resta un ermo fumigante
e árbores que dan o froito
antes do tempo cumprido,
e, monumento a unha alma incrédula,
mantense en pé a estatua de sal.

⁸Pois deixando de lado a sabedoría
non só se prexudicaron
non coñecendo o ben,
senón que deixaron nos viventes
unha lembranza da súa necidade,
de tal xeito que non puideron agochar
os seus erros.

⁹A sabedoría, en troques,
librou de traballos aos seus fieis.

9, 9 Volve á nova lectura de Pr 8, 22-30; pero no v. 10 corre a presenza ante-creacional por unha constante existencia celeste.

9, 15 A idea platónica do *corpo corruptible* convértese en imaxe bíblica, referíndose ao corpo coa palabra *tenda* (que moi ben podería ser o transfondo de “puxo a tenda entre nós” de Xn 1, 14).

9, 17 “Dar” e “mandar” recollen as dúas peticións da pregaría (vv. 4, 10) equiparando sabedoría e espírito de Deus (cf 1, 5, 7; 7, 22b).

10, 3 Alude a Caín (cf Xén 4, 8-15), e a súa caste é feita responsable do diluvio (v. 4a).

10, 4 Noé, revalorizado neste tipo de esexese (cf Eclo 44, 17), é salvado pola sabedoría, aínda autora da sal-

vación (na segunda parte do libro, só Deus salva: cf 14, 6).

10, 5 Non semella facer referencia a Babel, senón a Xén 11, 1-9, vinculándoo ao sacrificio de Isaac (Xén 22).

10, 6 Os *impíos* son xa estranxeiros (referencia a Lot, cf Xén 19), o que adianta en parte a “synkrisis” ou contraposición da segunda parte da obra. As *cinco cidades* (Sodoma, Gomorra, Ademah, Seboim e Soar) recordan as Pentápolis gregas.

10, 8-9 Adianta un tema da segunda parte: o pecado é debido ao non saber do ben (“ta kalá”: o ben ético dos estoicos). A sabedoría “libera” (todo o capítulo está cheo desa función de protección e liberación: vv. 1. 4a. 5b. 6a. 12a. 13a. 15b, no texto grego).

- ¹⁰Por vieiros rectos conduciu ela
ao xusto fuxitivo da carraxe fraterna.
Mostroulle o reino de Deus
e deulle o coñecemento das cousas santas;
axudouno nos seus traballos
e fixo frutificar os seus esforzos,
¹¹estivo ao seu carón
fronte á cobiza dos opresores,
e enriqueceuno;
¹²protexeuno dos inimigos
e asegurouno contra os que o axexaban;
deulle o premio do triunfo
nunha dura liorta,
para que se decatase de que a piedade
é a máis poderosa.
¹³Non abandonou ela ao xusto vendido
senón que o librou de caer en pecado;
¹⁴xunto con el baixou ao cárcere
e non o deixou na cadea,
ata conseguir para el o cetro real
e o poder sobre os seus tiranos.
Aos que o calumniaban,
probounos de falsidade,
e a el concedeu gloria imperecedoira.
¹⁵Foi ela a que liberou

- dunha nación asoballante
ao pobo santo, caste irrefragable.
¹⁶Penetrou a alma dun servidor do Señor
e opúxose a reis terribles
con prodixios e signos;
¹⁷recompensou aos santos
coa paga dos seus traballos,
levounos por un camiño marabilloso,
trocóuselles en sombra polo día,
esplendor de luminarias pola noite.
¹⁸Fixoos atravesar polo mar Vermello,
conducíndoos por entre inmensas augas;
¹⁹alagou os seus inimigos
e a resaca rexeitounos
desde o fondo abismal.
²⁰Por iso os xustos
despoxaron aos impíos
e cantaron un himno, Señor,
ao teu santo nome,
loando concordes a túa man vitoriosa,
²¹porque a sabedoría abriu
a boca dos mudos
e deu axilidade ás linguas dos meniños,
11 ¹facendo prosperar as súas obras
por medio dun profeta santo.

III. A SABIA GUÍA DE DEUS CO SEU POBO

Introdución

- ²Percorron un deserto inhabitado
e cravarón as tendas
en lugares inaccesibles;
³fixeron fronte a guerreiros
e rebateron inimigos.
⁴Cando tiveron sede berraron por ti,
e unha rocha fragosa deulles auga,
curounos da sede un duro penedo;
⁵canto serviu para castigar
os seus inimigos
foi para eles axuda na dificultade.

Primeiro contraste: a auga da rocha, en lugar de sangue no río

- ⁶No sitio de manancial perenne,
dun río turbido de sangue e po,
⁷pena do decreto infanticida,
décheslles a eles inesperadamente
auga abunda,
⁸mostrándolles por medio daquela sede
de que xeito castigaras
os seus adversarios.
⁹Porque cando os puxeches a proba,
se ben corrixíndoos con piedade,

10, 10 Aparece por única vez no A. T. a expresión *reino de Deus*, tan frecuente nos evanxeos; nesta pasaxe equivale a “ceos” ou “segredos do ceo” (cf o paralelo con “cousas santas”) e alude á visión de Betel.

10, 12 Figura de Xacob glosando as súas loitas con Esaú e Labán (Xén 27, 29).

10, 13-14 Xosé (Xén 37-41) é o tema; e en 13b aparece a noción de pecado como transgresión contra Deus (“hamartía”).

10, 15 ss Todo o pobo e Moisés son os protagonistas, iniciando a contraposición *santos* (vv. 15b. 17a.; 11, 1) e *xustos* (v. 20a) contra *impíos* (v. 20a), paradigma da polaridade de Israel-Eixipto da segunda parte.

11, 2-19, 22 A sabia guía de Deus co seu pobo.

Con 11, 2 dá comezo a segunda parte da obra, unha peza homilética que ten por tema o Éxodo, e por finalidade presentar a distinta sorte dos xustos e dos impíos, exempli-

ficada no xuízo escatolóxico anticipado que para o autor constitúe a historia de Israel e particularmente a liberación do xugo exipcio: o que para uns é liberador, para outros é destrutor. A composición puido existir independentemente, e non sería esaxerado pensar nun “Sermón da Pascua” como base do escrito actual. No seu estado presente semella estar incompleta, tanto ao comezo como ao remate.
11, 4 *Deulles auga*: o texto di exactamente “foilles dada”: un pasivo divino, co que se evita pronunciar o nome de Deus por respecto.

11, 6-14 A auga convértese en castigo e bendición, e ao mesmo tempo, en presenza providencial e medio pedagóxico nestes versos. Coméntanse os textos de Éx 7, 17ss e 17, 5-7, contraponéndoos no seu obxectivo de castigo xusto (v. 7) e instrución (v. 8).

11, 7 O *decreto infanticida* alude a Éx 1, 16. 22 (cf tamén 18, 5).

comprenderon
 como eran atormentados os ímpios
 xulgados con ira;
¹⁰xa que a eles os probaras
 coma un pai que amoesta,
 mais aos outros examináchelos
 coma un rei inflexible que condena;
¹¹ausentes e presentes,
 por igual esmorecían:
¹²unha dobrada tristura apreixábaos
 e tamén un salaio
 coa lembranza do pasado,
¹³pois, ao oíren que por medio
 das súas probas
 outros se beneficiaban,
 percibían niso a presenza do Señor.
¹⁴A quen noutrora deixaran abandonado
 e rexeitaran burleiros,
 tiveron que admiralo
 ao remate dos sucesos,
 sufrindo unha sede moi diversa
 da dos xustos.

Segundo contraste: paspallás en lugar de bechos

¹⁵En razón das súas desaxeitadas tolemias
 polas que, extraviados,
 adoraron réptiles irracionais e viles bestas,
 mandaches contra eles, en vinganza,
 unha grea de animais sen razón
¹⁶para que comprendesen que cadaquén
 é castigado naquilo no que peca.

Digresión: estilo de Deus nos seus castigos

¹⁷Abofé que non lle faltaban modos
 á túa man omnipotente,
 que creara o universo da materia informe,
 para lles botar enriba bandas de osos
 e de feros leóns
¹⁸ou feras de nova invención,
 descoñecidas, furibundas,
 exhalando un bafo de lume

ou botando un alento fumegante,
 ou fulminando polos ollos
 muxicas arrepiantes,
¹⁹que ben poderían exterminalos
 non xa coas súas feridas
 senón destruílos
 só coa súa estarrecedora ollada.
²⁰E sen chegar a tanto,
 cun simple aire, podían caer
 perseguidos pola túa vinganza
 e varridos polo teu potente sopro,
 mais arranxáchelo todo
 con medida, número e peso,
²¹pois sempre tes a disposición
 o usar do teu gran poder
 e, quen poderá oporse
 á forza do teu brazo?
²²Porque o universo todo, de fronte a tí,
 é coma un lixo na balanza
 e coma pinga de orballo da alborada
 caendo sobre a terra.

Deus ten sempre misericordia

²³E malia isto
 compadecícheste completamente,
 pois todo o podes
 e pasas por alto os pecados dos homes
 para que se convertan,
²⁴pois amas a cada ser
 e non rexeitas nada do que fixeches:
 se algo che dese noxo, xa non o crearías.
²⁵Como podería algo subsistir
 se ti non o queres
 ou conservarse o que ti non chamas?
²⁶Mais ti todo o perdoas
 porque todo é teu,
 Señor, amigo da vida.

12 ¹Pois o teu sopro incorruptible
 mora en todas as cousas.
²Por iso corrixes pouco a pouco
 a aqueles que tropezan
 e amoéstalos

11, 11-14 O efecto da mágoa nos exipcios é descrito en clave psicolóxica; o autor retomará con frecuencia este motivo, xogando cos temas da tristura, o medo, o abraio, etc..., moi propio dos comentarios helenísticos filosóficos. 11, 14 Recolle a figura de Moisés, aludida no 11, 1. Os “xustos” exemplares son agora os israelitas como colectividade. Cala en toda a pericope a desobediencia e as protestas do pobo de Israel, mentres que a idea do castigo como proba xa era cofecida na parénese de Dt 8, 2-5. 11, 15-16 As *desaxeitadas tolemias* dos inxustos (v. 15a) son para o autor, con moita probabilidade, a veneración en que Exipto tiña a bestas coma o crocodilo ou os escaravellos. Retrotraendo ao tempo do Éxodo, ve nas pragas dos bechos (sapos, mosquitos, moscas, saltóns) de Éx 8 e 10, o castigo cumprido para semellantes abominacións, imaxe do castigo escatolóxico dos “ímpios”. 11, 17s Explicación sobre o “estilo de Deus nos seus cas-

tigos”, que quere ser una teoloxía da misericordia divina. O fragmento articúlase en dúas partes marcadas polas correspondentes inclusións verbais: A) Deus ten poder sobre todo o Universo: vv. 17-22; B) Xustamente por ser Omnipotente, é misericordioso: 11, 23-12, 22. 11, 18-19 Enumeración dun bestiario fantástico, corrente na antigüidade clásica e na Biblia (cf Xob 41). 11, 22 *O lixo na balanza* (v. 22) pode proceder de Is 40, 15 ou ben aludir á máis pequena das pesas para produtos de mercado, o “gran”. 11, 24 Nunha lectura verdadeiramente inspirada de Xén 1-2, o autor afirma a tese de que Deus ama canto creou; só a “ágape” (v. 24a), o amor desinteresado de Deus, explica que fíxese as criaturas e que as siga mantendo. “Deus ama a todos os seres” (v. 24a) e “Deus ama a vida” (v. 26b), son novas lecturas magníficas daquel “viu Deus que todo era bo”, da Xénesis.

lembrándolles os seus erros para que, deixando a maldade, crean en ti, Señor.
³Deste xeito foi como aos antigos moradores da túa terra santa
⁴os aborreciches, por culpa das súas prácticas infames, feitizos e impías iniciacións;
⁵inmisericordes sacrificadores de seus fillos, devoradores das vísceras e carnes humanas, e iniciados co sangue, no curso de xuntanzas orxiásticas,
⁶pais asasinados de vidas sen defensa; a eses tales determinaches exterminados pola man de nosos pais,
⁷de xeito que aquela terra, para ti a máis cara de todas, puidese recibir unha colonia digna de fillos de Deus,
⁸mais mesmo con estes, como homes que eran, amosaches moderación mandándolles tabás, precursores do teu exército, para que os fosen exterminando pouco a pouco.

Deus deixou aos cananeos tempo de se arrepentiren

⁹Ben podías someter nunha batalla os ímpios aos xustos ou aniquilalos dunha vez por medio de bestas ferozes cunha verba inflexible;
¹⁰mais, sentenciándoos paulatinamente, décheslles oportunidade de se arrepentiren, por máis que non ignorabas que a maldade lles viña de caste, que a malicia lles era connatural e que nunca trocarían as súas matinasións,

¹¹porque eran una raza maldita desde o principio. Tampouco non foi que por medo de alguén deixases sen pena os seus delitos,
¹²xa que, quen pode demandarche: “Que fixeches?”
 Ou, quen pode rebater o teu veredicto? Quen te vai convocar a xuízo pola destrución de nacións que ti creaches? Ou, quen se constituirá contra ti en vingador de homes inxustos?
¹³Non hai, fóra de ti, un Deus que se considere de todas as cousas, a quen tiveses que probar que non xulgaches inxustamente;
¹⁴nin hai rei nin tirano que poida encararse contigo demandando a razón de por que os castigaches.
¹⁵Ti es xusto e todo o dispós xustamente, de xeito que condenar a quen non merece castigo considéralo indigno do teu poder.
¹⁶Xa que o teu poder é a fonte da xustiza, e seres ti o dono de todo lévate a amosarte indulxente.
¹⁷Só fas proba da túa forza cando non se dá creto á totalidade dese poder confundindo a audacia dos que o coñecen;
¹⁸así, dominando a túa forza, xulgas con equilibrio gobernándonos con toda consideración, pois na man tes o poderío cando queres.

Tamén o xusto debe ter misericordia

¹⁹Con feitos semellantes ensinaches ao teu pobo que ao xusto lle cómpre ser humano; e a teus fillos décheslles a ditosa esperanza de concederlles despois dos pecados tempo de se arrepentir.

12, 4 Afincado nunha lectura do Dt (7, 11; 12, 13; 18, 9-12), o autor amorea tradicións lendarias, datos bíblicos e persoais, para describir os cananeos como o peor da corrupción (vv. 4-7).

12, 4-5 As *iniciacións* corresponden máis aos ritos do seu tempo ca aos cananeos (cf 14, 15, 23). O canibalismo, do v. 5b, é unha esaxeración literaria baixo o influxo da traxedia grega. A verba *xuntanzas* traduce un termo típico das relixións místicas, algo semellante a “confrarias para iniciados”.

12, 7 O feito de definir aos hebreos chegados a Exipto como *colonia* (“*apoiika* = asentamento de emigrantes), reflicte socioloxicamente a identidade dos xudeus de Alexandría.

12, 8 Cf 7, 20; 21, 21-35; Éx 23, 28.

12, 9-10 Deus deixou aos cananeos tempo de se arrepentiren, non porque non puidese castigar, senón precisamente porque o seu poder é a raíz da súa misericordia.

12, 11-12 Outro motivo é o feito de non actuar por medo ou sometemento (vv. 11b-12). O tema relembra ao Deuterosaías (cf Is 45, 9), e pode supor unha pequena polémica con Xob (cf Xob 9, 12, 19; etc.).

12, 19-22 Deus fai obrar xuntamente xustiza e misericordia cos pecadores; cómpre, xa que logo, que o xusto actúe no mesmo estilo ca Deus, cómprelle ser “filánthropos” (v. 19b); cando sexa xulgado, esperará na bondade; cando xulgue, será piadoso (v. 22cd). Con esta doutrina atínxese un dos cumios éticos do libro.

²⁰Pois se aos inimigos de teus fillos, merecentes da morte, castigáchelos con tanta consideración e indulxencia dándolles tempo e lugar para se afastar da maldade,

²¹con canto meirande coidado non vulgarías os teus fillos se a seus pais lles concediches xuramentos e alianzas de promesas magníficas?

²²De sorte que mentres a nós nos corrixes, flaxelas os inimigos nosos con mesura para que, ao xulgarmos, cavilemos na túa bondade, e ao sermos xulgados, esperemos na misericordia.

Xuízo de burla contra os ídolos

²³De maneira que aos que perversamente pasaban a vida na necidade, atormentáchelos cos seus propios obxectos abominables.

²⁴Extraviáranse, de feito, moi lonxe por vieiros errados, chegando a considerar deuses mesmo aos máis viles e repugnantes animais, deixándose enganar coma nenos sen siso.

²⁵Foi así que, coma a meniños sen razón, os fixeches sufrir un xuízo de burla.

²⁶Mais os que non se deixaron emendar coas correccións burlescas tiveron que soportar un castigo digno de Deus,

²⁷porque se irritaban contra os que os facían sufrir,

contra aqueles mesmos aos que consideraban deuses e polos que eran perseguidos, ollando agora e confesando como verdadeiro Deus a quen noutrora se negaran a recoñecer: por tal razón veu sobre eles a condena plena.

Digresión: tratado sobre a idolatría. Adoración da natureza

13 ¹Vans eran, abofé, de seu, todos os homes que ignoraban a Deus e que non foron capaces de coñecer Aquele que é, a través das cousas boas que están á vista, nin de descubrir o Artífice contemplando as súas obras;

²senón que foi ao lume, ou ben ao vento, ou ao zoar lene, á bóveda astral, á auga impetuosa, ou ás luminarias do ceo, a quen consideraron como deuses rexedores do cosmos.

³Que se, enmeigados pola súa beleza, creron cousas tales seren deuses, cómpre que saiban ben canto máis belido é o Señor delas, pois foi o autor da fermosura o que as creou!

⁴Se ficaron abraiados pola súa potencia e enerxía, cavilen a partir delas canto máis poderoso será o que as formou!

⁵Pois da grandeza e a beleza das criaturas pódese intuír por analogía o seu Facedor.

12, 23-27 Despois do excursus prosegue o contraste segundo, iniciado en 11, 15-16.

12, 25 *A sen razón* (“afrosyne”: carencia de discernimento) xónguese a “ídolos” (obxectos abominables”; cf 1 Re 11, 5. 33 na tradución dos LXX), facendo dos expicios nenos sen siso.

13, 1-9 No medio do segundo contraste (a praga dos animais) e como segunda digresión, aparece un auténtico tratado apoloxético sobre os diversos tipos de falso culto (13, 1-15, 17). O tema semella preparado nos vv. 23-27 do c. anterior; mais a súa construción nimia e requintada fai pensar nun escrito previo, introducido aquí ou elaborado polo autor da homilía.

13, 1-9 A forma máis alta da idolatría descóbrea o sabio na adoración da natureza. Tanto máis paradoxal lle resulta que quen admira a natureza non teña coñecemento do seu facedor.

13, 1 Trátase dunha ignorancia de nacemento (de seu=“fysei”; non traducir “por esencia”). O autor, como bo israelita, non pode pensar nun ateísmo lóxico, senón nun ateísmo ou idolatría éticos, da praxe. *Aquele que é* non

ten por que ser copia do termo platónico para designar o Absoluto por contraposición con *están á vista*. Éx 3, 14 facía xa desta expresión o nome do Deus de Israel. *Artífice* traduce a verba “tehnites” (dita da Sabedoría nos vv. 7, 22a e 8, 6): o facedor da obra de arte; con esta palabra suxírense os motivos de creación e beleza que se desenvolven nos vv. seguintes.

13, 2 Enumera os principios cosmogónicos da natureza segundo a filosofía grega tradicional, engadindo as luminarias celestes, de orixe bíblica (Xén 1, 16). Os *rexedores* (prytáneis) son os membros do concello das cidades helénicas.

13, 3-6 A argumentación sobre a beleza do creado concede aos acusados a facilidade de ceder ao seu engado, mais afirmando a posibilidade dun coñecemento natural de Deus.

13, 5 Os vocábulos *intuír* = “zeoreszai” (o contemplar platónico e aristotélico) e *por analogía* = “análogos” (semellanza de proporcionalidade nas matemáticas gregas) supoñen un coñecemento claro e seguro en contra do escepticismo reinante (cf Rm 1, 19-25, apropiando sen dúbida esta pasaxe).

⁶E, así e todo, estes merecen unha reprensión pequena xa que pode que se trabuquen na procura de Deus e teimando atopalo.
⁷Pois ao se ocuparen das súas obras para pescudalas, fascinaos a aparencia, pois son fermosas as cousas que contemplan.
⁸E, con todo, nin estes son escusables
⁹xa que, se puideron acadar tanta sabenza ata chegaren a enxergar os principios do universo, como é que non descubriron máis axiña ao Señor deles?

Culto aos ídolos

¹⁰Máis miserentos, por afincaren en cousas mortas a súa esperanza, son aqueles que chaman deuses ás feitureas das mans dos homes, ouro e prata, materiais de artista, e semellanzas de animais, ou ben unha pedra inútil, feitura de man antiga.

Ídolos de madeira

¹¹Supoñamos que un carpinteiro entendido, despois de talar un tronco, doado de traballar, descáscao con xeito por enteiro, e, manexando a súa arte como convén, prepara un trebello útil para as necesidades da vida.
¹²Os residuos do seu traballo emprégaos en preparar a comida e fartarse.
¹³O que aínda resta, que para nada xa non serve, unha torada retorta e chea de nós, cóllea e vaina labrando

para se distraer nas horas de folganza; coa experiencia e sen esforzo vaina modelando e aseméllaa a unha imaxe humana,
¹⁴ou faina parecida a un vulgar animal; dálle unha man de minio, vernízalle de vermello a superficie e repinta todas as chatas.
¹⁵Fabrícalle entón unha peaña ao xeito e colócaa no muro, asegurándoa cun ferro;
¹⁶ten esta previsión para que non caia pois ben sabe que de seu non se pode valer: non é máis ca unha enfixie, e cómprelle esa axuda.
¹⁷E, así e todo, ao rogarlle polos seus bens, por unha voda ou polos fillos, non se avergonza de se dirixir a un ser inanimado! E implora a saúde do que é feble,
¹⁸pídelle vida a un morto, prégalle axuda ao máis inerte, e unha feliz viaxe a quen non pode nin mover os pés.
¹⁹Polos seus negocios, empresas e sorte nos traballos vaille pedir excelencia ao ser de mans máis torpes.
14 ¹Outro, pola súa banda, aparelando para se facer ao mar e percorrer as encrechadas ondas, invoca a un madeiro máis fráxil que a barca que o leva;
²pois a esta proxecciona a cobiza da ganancia, e foi a habelencia artesanal quen a construíu.

13, 6-9 O sabio ten, así e todo, comprensión e simpatía por estes filósofos (vv. 6-7) probablemente de influxo estoico; a súa caraxe dirixese máis forte en contra de formas máis primitivas de idolatría (cf 13, 10; 15, 14); e afirma a súa culpabilidade (vv. 8 e 9): se chegan a un deus cósmico, un logos ou demiurgo, como non chegan ao Señor Creador?

13, 10ss A segunda parte (incluíndo tamén a conclusión: 13, 10-15, 17) é a máis longa e a central do tratado: unha sátira de coitada estrutura e tema tradicional contra os ídolos feitos por man de home (cf Sal 113, 15-18; 115, 4-8; Is 40, 19-20; 44, 9-20; 46, 1-7; Xer 10, 2-15 e Dt, Os, etc.).

13, 10 O autor ten á vista non xa os filósofos, senón a grande masa de adoradores de ídolos de todo xeito e fabricación, sexan obra do gremio de imaxineiros, estatuas dos artistas, ou quizais pirámides (*pedra, de man antiga*),

aos que declara inútiles: incapaces de operar, polo tanto inexistentes.

13, 11-19 O caso do carpinteiro segue o xénero literario e oratorio grego da "redución ao ridículo" (tapéinosis), empregando vocabulario e motivos tirados de Is 44, 9-20, 13, 15-16 *A peaña* xa aparecía aludida en Is 40, 18-20.

13, 17-14, 2 Estes vv. van dedicados aos adoradores dun tal deus. O sabio está a pensar na crenza popular, que identificaba ídolos e deuses.

13, 17-19 A serie de oposicións xa era típica dos salmistas (Sal 115, 4-7) e da Carta Xer (vv. 7-28), na que moi ben puido inspirarse.

14, 1-2 O caso da pregaria dos mariñeiros ao deus protector que gregos e romanos levaban na proa da nave, serve para contraponer de novo a admiración do sabio pola pericia artesanal e técnica á necidade da superstición.

Transición: a providencia paternal de Deus Orixe da idolatría

³Mais é a túa providencia, oh Pai,
quen a goberna,
pois puxeches un camiño no mar
e un vieiro seguro por entre as ondas,

⁴demonstrando que podes salvar
de todo perigo,
de xeito que aínda sen coñecer a arte,
pode calquera embarcar.

⁵Ti non queres que queden inservibles
as obras da túa sabedoría
e por iso os homes fían as súas existencias
ata nun madeiro fraxilísimo,
atravesan as marusías nunha balsa,
e arriban sans.

⁶E así, nos comezos,
cando pereceron os soberbios xigantes,
a esperanza do universo,
fuxindo nunha barca
e gobernada pola túa man,
transmitiu ao mundo
a semente da xeración.

⁷Benia o madeiro
polo que foi realizada a xustiza!

⁸Mais, malia o ídolo feito a man
e tamén quen o fixo!
Este por fábricalo,
aquele porque, sendo corruptible,
foi chamado deus.

⁹Porque para Deus son por igual odiosos
o impío e a súa impiedade

¹⁰e serán, en consecuencia,
castigados a obra e quen a fabricou.

¹¹Polo tanto hánselles tamén
de pedir contas aos ídolos dos xentís
xa que, de entre as criaturas de Deus,
convertéronse en obxecto de abominación,
en tropezo para as almas dos homes
e en trapela para os pés dos insensatos.

¹²A idea de facer ídolos
foi o comezo da inmoralidade
e o seu invento
trouxo a corrupción da vida,

¹³pois ao principio non os había,
nin han existir para sempre;

¹⁴viñeron ao mundo
pola superficialidade dos homes
e por esa razón
estalles decretado un final súbito.

¹⁵Un pai amargado por un loito prematuro
fai unha imaxe do fillo
malogrado tan cedo,
e a quen hai pouco
era un ser humano morto
dálle agora honra como a un deus,
impondo aos seus subordinados
misterios e iniciacións.

¹⁶Despois, co tempo,
afirmase ese impío costume
e vén ser observado como lei.

Tamén por mandados dos tiranos
adóranse esculturas:

¹⁷Ao non poder a xente
honralos de presente, por habitaren lonxe,
reproducindo a remota aparencia,
confeccionaron unha imaxe visible
do rei venerado
para agasallaren deste hábil xeito
ao ausente como presente.

¹⁸A emulación do artista
estimulou a difusión do culto
aínda entre os que non o coñecían,

¹⁹pois desexando quizais
compracer ao poderoso,
forzou con artificio a copia
tirándoo favorecido;

14, 3 *A providencia*, termo abstracto de sabor estoico (“pronoia”) é corrixida da súa posible lectura materialista coa referencia ao Deus paterno que xa apareceu en 2, 16. 18 como nome dado a Deus polo xusto. *O camiño no mar* leu no autor no libro de Isaías, que está a manexar en todo o tratado (cf Is 43, 16).

14, 4 Alusión a Noé.

14, 5a Aquí atopamos a única cita da sabedoría divina en toda a segunda parte do libro (cf 7, 22; 8, 6).

14, 6 A referencia aos *comezos* e aos *xigantes* retráenos á outra constante lectura do autor, a Xénese (cf Xén 6, 1. 4) e en concreto á figura de Noé (cf Xén 7, 23; 9, 19; 10, 30), no que o sabio, como sucedía nos midraxim da súa época, contempla unha especie de segundo Adam ou nova orixe da humanidade.

14, 7 Foi empregado polos Santos Padres como referido á Cruz de Cristo.

14, 12 *Inmoralidade* traduce a verba grega “porneia”, de seu, adulterio ou, por afinidade, fornicación, coa que se apunta tanto á idolatría (a verba chegou a ter este contido nos profetas: infidelidade a lavé), como á dexteneración moral.

14, 14 *Superficialidade* (kenodoxia) inclúe os matices de vaidade e tolemía.

14, 15 Exemplos de “culto ao home”. Iniciacións idolátricas deseguido da morte dun fillo ben querido (vv. 15-16a). A forma é a dos “misterios e iniciacións” (cf v. 15d e 23a). O autor lembra con esas verbas técnicas o gran número de cultos do arcano con prácticas iniciáticas e asociacións secretas que proliferaron no mundo helénico e en Roma (ritos dionisiacos, de Isis, Mitra, Eleusis, órficos, etc.).

14, 16b-20 Segundo exemplo: divinización dos tiranos.

- ²⁰e a xente, atraída polo engado da obra, considera agora digno de culto a quen había pouco respectaba como home.
- ²¹Isto todo resultou un engano para os viventes, xa que os homes, escravizándose á calamidade ou á tiranía, chegaron a impor ás pedras e aos madeiros o nome incomunicable.

Consecuencias da idolatría

- ²²Deseguido, non lles abondou o erraren no coñecemento de Deus, senón que, mergullados na inxente loita da ignorancia, aclaman tamaños males co nome de paz.
- ²³Celebrando iniciacións infantilizadas ou misterios arcanos ou as esmorgas furibundas de ritos alleos,
- ²⁴xa non respectan o decoro da vida e do matrimonio senón que os uns aos outros se suprimen en emboscadas ou se fan sufrir con adulterios.
- ²⁵Un caos de sangue e crime éñcheo todo; roubo e fraude, corrupción, infidelidade, revolta e perxurio,
- ²⁶confusión dos bos, esquecemento dos favores, degradación das almas, inversión dos sexos, desorde nos matrimonios, adulterio e impudor.
- ²⁷Pois a veneración dos ídolos innomeables é orixe, causa e termo de todo mal:
- ²⁸porque ou se volven tolos ao se divertiren, ou profetizan en falso, ou viven na inxustiza, ou perxuran á lixeira.

14, 21 Os resultados prácticos desta actitude quedan recollidos a modo de tese nos vv. 21ss (cf Núm 25; Rm 1, 24-32).

14, 22 Os *males* disfrazados de *paz* maniféstanse en lior-tas e vicios.

14, 23-26 Glosan en 22 membros (número do “alefato” alfabeto hebreo, símbolo de totalidade) a degradación dos adoradores de ídolos. Cita lugares tópicos dos “Catálogos de vicios” empregados polos filósofos gregos itinerantes (cf os “catálogos” recollidos no N. T.: Rm 1, 24-32; 1 Cor 5, 9-11; 6, 9s; 2 Cor 12, 20; Gál 5, 19-23; Col 3, 5-8; 1 Tim 1, 9s).

14, 27 Os ídolos son *innomeables* non porque estea prohibido dicir o seu nome, senón porque non son nada, non poden recibir un nome.

14, 29-30 Os idólatras xuran en falso porque, segundo o autor, de feito non cren nos deuses (v. 29); o que non os libra de pecar contra a *Santidade*, (Deus: v. 30c), e fai

²⁹Ao poren a fe en ídolos sen vida non recean de ser condenados por xurar en falso.

³⁰Mais por entrambos motivos vailles chegar o merecido: por pensaren mal de Deus, dándose aos ídolos, e por xuraren inxusta e falsamente desacatando a Santidade:

³¹pois non é o poder daqueles polos que xuran, senón a xustiza contra os pecadores.

Transición: pregaria a Deus

15 ¹Mais ti, Deus noso, es bo e fiel, de grande paciencia e governas con clemencia o universo.

²Aínda que pequemos, somos teus, conscientes do teu dominio, mais non habemos pecar, sabendo que nos consideras do teu grupo.

³Pois o saber de ti é a xustiza perfecta, e o coñecer o teu poder é a raiceira da inmortalidade.

⁴Non nos extraviou a fraudulenta invención dos homes nin o esforzo estéril dos pintores, figuras recubertas de cores variadas;

⁵a súa visión incita a paixón dos coitados ata anhelaren a aparencia exánime dunha imaxe morta.

⁶Namorados do mal, dignos de tales esperanzas son os que as fan, os que as desexan e os que as veneran!

Os ídolos de barro

⁷Un oleiro, amasando con esforzo arxila mol, modela para o noso uso diversos cacharros; mais coa mesma lama dálles forma

que a “xustiza” (retribución do mal neste caso) os persiga sempre (v. 31b).

15, 1 Os catro atributos de Deus xuntan predicados divinos tirados de Ex 34, 6-7 ao estoico “gobierno do mundo” (o “logos” estoico é a alma do cosmos, e goberna, inmanente, ao universo).

15, 7-13 O xuízo do sabio é máis duro ca contra o carpinteiro, pois o oleiro sabe da fragilidade da súa obra, e non traballa por pasar o tempo, senón por sórdido mercantilismo. A figura de oleiro é tradicional na Biblia, ben para describir o obrar de Deus e a fragilidade humana (Xén 2, 7; 3, 19), ben para ilustrar a dependencia de Deus (Is 64, 7; Xer 18, 2-6). Isto axuda a marcar o contraste e o paradoxo sinalado no v. 8, no que se fala de *empréstito da alma*, nunha expresión que aproxima a idea da pre-existencia ou creación anticipada da alma con respecto ao corpo, aludida en 8, 19ss.

ás olas que serven para usos nobres
e para os contrarios,
todo do mesmo xeito;
e quen xulga do emprego
que terán uns e outros é o oleiro.

⁸Despois, traballo perverso,
forma da mesma arxila un deus falso
que, nado hai pouco da terra,
pronto volverá alí de onde o tiraron
coa obriga de dar conta do empréstito
da súa alma;

⁹e, así e todo, non o preocupa
o ter que morrer
nin que a súa vida sexa breve,
senón o competir con alfaiates e prateiros
imitando aos fundidores
e gabándose de modelar quincalla.

¹⁰A súa conciencia é borralenta;
a súa esperanza, máis vil que a terra;
a súa vida vale menos que a lama,

¹¹pois non recoñeceu a Aquel
que o plasmou
nin a quen lle inspirou
unha alma operativa
e lle infundiou un espírito vital.

¹²Pola contra,
coida que o noso existir é un xogo
e a nosa vida unha feira onde gañar:
“Cómpre tirar proveito do que sexa
—di el— mesmo do mal”.

¹³Este, mellor ca os outros, sabe que peca
fabricando do material de terra
fráxiles olas e mais ídolos.

O ridículo dos exipcios

¹⁴E con todo, os máis insensatos,
máis infelices que a alma dun neno,
foron os inimigos do teu pobo,
os que o tiranizaron.

¹⁵Pois tiveron por deuses
a todos os ídolos das nacións
que nin poden usar dos ollos para ver,
nin do nariz para aspirar o aire,
nin dos oídos para oír, nin dos dedos das mans para apalparen,
nin lles serven os pés para camiñar,

¹⁶pois son feitura humana

e moldeounos
un ser de alento emprastado:
o home non pode formar un deus
nin semellante a si.

¹⁷Sendo mortal,
produce con mans inicuas un ser morto,
el, que é de máis valer
ca todo o que venera,
pois el está vivo por certo,
e aqueles non endexamais.

Prosegue o contraste: os paspallás

¹⁸E por riba, adoran
os animais máis repugnantes,
os que, en comparanza cos outros,
son os peores;

¹⁹non hai nada neles que os volva atraentes
—como ás veces ocorre
ao ollar para os animais—,
pois os tales ficaron excluídos
da loanza de Deus e da súa bendición.

16 ¹Por iso foron xustamente castigados
por seres semellantes,
atormentados dunha praga de bechos.
²En troques, ao teu pobo,
en lugar de castigalo, favorecíchelo
preparando como xantar
para o seu apetito ardente
un alimento extraordinario: os paspallás!
³De sorte que, mentres aqueles,
aínda que esfameados,
perdían o apetito do máis necesario
polo noxo que lles daban os bechos
que lles mandaches,
estes, despois de pasaren privacións
por pouco tempo,
gustaron o sabor dun xantar delicioso:
⁴pois cumpría que a tales opresores
lles sobrevivese unha carestía insoluble
e a estes soamente se lles indicase
como eran atormentados os seus inimigos.

Digresión: o castigo das serpes, unha instrución divina

⁵En efecto, cando se abateu contra eles
a terrible carraxe das feras
e perecían coas picaduras

15, 11 Non propón unha tricotomía corpo-alma-espírito, senón que, co v. 11c en paralelo sinonímico, identifica o principio activo da vida (alma operativa) co “espírito vital” de Xén 2, 7. Este v. pode constituír unha proba da ambivalencia e desexo de ortodoxia que xongue conceptos de psicoloxía platónica e fidelidade á antropoloxía bíblica (compárense de novo **8, 19ss** e **15, 8** con este v.).

15, 14-17 Os aludidos son sen dúbida os contemporáneos do autor. Exipto, como outros países helenísticos, foi asento do sincretismo máis inxenuo. O autor ridiculizao

con fraseoloxía tradicional tirada dos Salmos (cf **115, 4ss; 135, 15ss**), amais da Carta Xer.

15, 18ss Prosegue aínda (**15, 18-16, 4**) o contraste segundo, que quedara en **11, 15-16** e **12, 23-27**.

16, 2 O motivo dos *paspallás* (cf Éx **16, 2-13**; Núm **11, 10-32**) vai idealizado sen ter en conta as murmuracións dos israelitas nin a carraxe de lavé (Núm **11, 33-34**).

16, 5-15 O autor sae ao paso dun posible argumento en contra: o castigo das serpes no deserto contra os israelitas. Israel sufriu o castigo das serpes (cf Núm **21, 6-9**), mais foi a modo de advertencia e instrución.

das retortas cóbregas,
 non mantiveches ata a fin a túa ira.
⁶Por un momento espantácheos
 para que ficasen avisados,
 mais tiñan un sinal de salvación
 en lembranza do mandado da túa lei;
⁷e quen volvía cara a ela era salvo
 non pola forza do contemplado,
 senón por ti, salvador de todos.
⁸Deste xeito convenciches
 os nosos inimigos
 de seres ti quen libera de todo mal.
⁹A eles matáronos as picaduras
 dos saltóns e das moscas
 e non houbo remedio para as súas vidas:
 tiñan merecido o seren castigados
 por tales bechos;
¹⁰mais cos teus fillos non puideron
 nin os dentes das cóbregas pezoñosas,
 pois valeulles para salvarlos
 a túa misericordia;
¹¹eran aguilloados
 para se lembraren das túas verbas,
 e salvados deseguido,
 de xeito que non caesen
 nun profundo esquecemento
 e para se manteren atentos
 aos teus beneficios,
¹²xa que non foi herba nin emplasto
 o que os sandou,
 senón, Señor, a túa verba que todo o cura.
¹³Pois ti dispós da vida e mais da morte,
 fas baixar ata as portas do Hades e retornar.
¹⁴O home, ben certo,
 pode matar pola súa maldade,
 mais unha vez fuxido o espírito
 non é quen de facelo volver
 nin de ceibar unha alma xa encadeada.

Terceiro contraste: maná en lugar da treboada

¹⁵Fuxir da túa man non é posible
¹⁶e os ímpíos que negaron coñecerte
 foron fustrigados polo teu potente brazo,
 perseguidos por estrañas chuvias,
 sarabiadas e trombas sen parada
 e aniquilados polo lume.
¹⁷E o máis extraordinario
 foi que, na auga, que o apaga todo,

o lume alampaba máis forte.
¹⁸As veces esmorecía a chama
 para non queimar os animais
 enviados contra os ímpíos
 e para que eles se decatasen, ao velo,
 de seren perseguidos polo xuízo de Deus;
¹⁹outras veces ardía no medio da auga
 con máis virtude ca o lume
 para destruír os produtos
 dunha terra inícuca.
²⁰Ao teu pobo, con todo,
 alimentáchelo cun manxar de anxos
 e distribuícheslle sen esforzo
 un pan xa preparado desde o ceo
 que contiña todos os sabores gorentosos,
 axeitándose ao gusto de cadaquén.
²¹Este sustento revelaba
 a túa dozura cos teus fillos
 xa que, axeitándose ao degoiro
 de quen o recollía,
 trocábase naquilo que cadaquén anhelaba.
²²A neve e mais o xeo
 resistían o lume e non se derretían
 para se decataren eles de que o lume
 consumía os froitos dos inimigos,
 ardendo entre a sarabia
 e lostregando por medio dos chuvascos,
²³mentres que, noutra ocasión,
 para se alimentaren os xustos,
 chegou a esquecer a propia virtude.
²⁴Porque a creación, servíndote a ti,
 o seu facedor,
 é rexa cando castiga os malvados,
 mais amolece para facer ben
 aos que en ti confían;
²⁵por tal razón, daquela,
 transformándose en moitas cousas
 púxose ao servizo da túa xenerosidade,
 que a todos nutre
 de acordo coa arela dos necesitados,
²⁶para que os teus fillos, Señor,
 os que tanto amas, aprendesen
 que non é a variedade de froitos
 a que alimenta ao home,
 senón a túa palabra
 que conserva os que en ti cren.
²⁷Pois o que non era consumido polo lume
 derretíase logo coa calor
 dunha lene raiola do sol,

16, 6 Referencia á serpe de bronce (Núm 21, 9), mais de pasada, polo perigo de culto idolátrico que chegou a significar (2 Re 18, 4); de feito o autor chámalo *sinal* (symbolon), e non “imaxe”.

16, 20 Famoso pola súa utilización na liturxia eucarística cristiá (cf Xn 6, 31-58), aglomerada datos de Ex 16 e Núm 11, e mais expresións tiradas dos Sal 78, 25 e 105, 40; da

lenda rabiníca recóllese o motivo da multitude de sabores do maná (Ex 16, 31 e Núm 11, 8 aludían só a sabores máis reais: mel, galleta).

16, 22 *A neve e o xeo* empregan motivos saídos da tradución grega de textos como Ex 16, 14 e Núm 11, 7, para ilustrar os estraños efectos dos elementos da natureza.

²⁸para que fose patente
que còmpre erguerse antes do sol
para darlhe as grazas,
e conversar contigo antes do abrente,
²⁹pois a esperanza do ingrato
esvaece coma a xeadada da invernia
e esvara coma auga inútil.

Cuarto contraste: columna de lume en lugar das tebras

17 ¹Grandes e inexplicables
son os teus xuízos,
por iso as almas indóciles erraron.
²Cando homes impíos teimaron
poder oprimir a nación santa,
xacían encadeados nas tebras
e prisioneiros dunha longa noite,
pechados baixo os seus teitos,
fuxitivos da eterna providencia;
³coidando que ficaban escondidos
os seus pecados secretos
baixo do mesto veo do esquecemento,
foron espantados,
terriblemente arrepiados,
conturbados por alucinacións,
⁴pois nin o tobo que os acollía
os defendeu do pavor:
rebumbios temerosos
bruaban ao seu arredor
e aparecíanlles pantasmas tristeiras
de facianas tétricas.
⁵Non houbo lume ningún
que os puidese alumar;
nin as brillantes labaradas dos astros
foron tales de iluminar aquela fusca noite.
⁶Soamente se lles amosaba
unha fogueira arrepiante, acesa de seu;
e abraizados ao esvaececer aquela visión,
coidaban que o que viran
fora aínda peor do que era.
⁷As ilusións da arte máxica
caían fracasadas
e foi vergoñento o descrédito
da súa fachendosa ciencia,
⁸pois aqueles que se daban aires
de poder afastar os medos
e as turbacións dun espírito doente,
eles mesmos sufrían un temor ridículo,
⁹xa que o mesmo suposto

que non os espantase cousa temible,
aterrados polo paso das bestas
e os asubíos das cóbregas,
¹⁰morrían de pavor estarecidos,
refugando mesmo ollar
para o aire que non podían evitar.
¹¹Pois a malicia é covarde de seu,
e niso dá testemuño contra si:
acurrallada pola conciencia,
presupón sempre o peor.
¹²O medo, en efecto, non é senón
o desamparo das axudas da reflexión.
¹³Canto máis pequena
é a esperanza interior,
meirande semella a razón ignorada
do tormento.
¹⁴Así, naquela noite
verdadeiramente impotente,
xurdida das entrañas do abismo estéril,
mentres durmían todos o mesmo sono,
¹⁵en parte eran aboucados
por pantasmas monstruosas,
en parte ficaban tolleitos
polo abatemento da alma
ao se sentiren invadidos
por un medo súbito e impensado:
¹⁶de xeito que, quenquera que alí caese
quedaba aferrollado,
pechado coma nun cárcere sen cadeas;
¹⁷fose labrego ou pastor,
ou obreiro que traballa por si,
sorprenido,
tiña que soportar o fado ineludible,
¹⁸pois todos ficaban atados
pola cadea das tebras.
O zoar do vento,
o rechouchío melódico dos paxaros
nas mestas silveiras,
o balbordo das augas
baixando impetuosas,
¹⁹o rouco estrondo das rochas
que se esfegan,
o correr invisible de bestas desbandadas,
o bruar das feras máis salvaxes,
o eco a retumbar
nas fouces das montañas,
todo os paralizaba estarecidos.
²⁰E mentres o mundo todo relampaba
cunha luz brillante

16, 28 Referencia á recitación do credo bíblico, a "Xemá" (Dt 6, 4), á primeira hora da mañá, uso comprobado xa nas comunidades esenias e recollido na Mixnah.
17, 2-3 A escuridade moral dos *pecados secretos* (cultos de iniciación?) leva emparellada a escuridade física; esta vén exposta en longos trazos nos vv 4-21 con soltura dramática e facendo insistencia nos efectos psicolóxicos da tebra: o medo...

17, 4 Refire a Éx 7, 8 e 9, 11; o v. 5 glosa Éx 10, 23.
17, 6 A linguaxe fantasmal recorda a importancia das artes máxicas dos exipcios (Éx 7, 11. 22; 8, 7; 9, 11).
17, 11 Aparece por vez primeira a verba *conciencia* (syneidesis) nun sentido moral, non só psicolóxico.
17, 20-21 Con palabras tiradas da tradición sálmica (Sal 104), o sabio volta ás contraposicións, aludindo apocalípticamente á tebra do xeol e á escuridade da conciencia.

dedicándose sen tropezos ás súas tarefas,
²soamente sobre eles premia
 unha noite abafante,
 imaxe da tebra que estaba para envolverlos.
 E así eran eles para si mesmos
 máis pesados que as tebras.

18 ¹Para os teus santos, en troques,
 xurdía a suma luz;
 os outros, ao escoitar a voz
 sen ollar a figura,
 dábanlles parabéns
 por non teren sufrido coma eles;
²agradecíanlles que,
 sendo antes ofendidos, non se vingasen,
 e rogaban o perdón por teren sido hostís.
³Por outra banda
 proporcionaches aos teus
 unha columna flamexante,
 guieiro nun camiño non sabido
 e sol inofensivo dunha emigración sonada.
⁴Os outros eran en verdade merecentes
 de seren privados da luz
 e prisioneiros das tebras,
 pois mantiveran encadeados
 aos teus fillos,
 por medio dos que se ía conceder
 ás idades a luz incorruptible da túa lei.

**Quinto contraste:
 liberación do pobo de Deus en lugar da
 morte dos primoxénitos exipcios. A noite
 da liberación**

⁵Cando deron en matar
 os nenos dos santos
 —só un pequeno expósito foi salvado—,
 arrebatácheslles en castigo
 unha multitude de meniños
 e fixéchelos perecer por xunto
 nas augas impetuosas.
⁶Aquela noite fóralles
 anunciada de antemán a nosos pais,
 de modo que, sabendo de certo
 a que promesas deran creto,
 se sentisen fortes.
⁷O teu pobo estaba xa á espera

18, 1-4 *A luz dos santos* (cf Éx 10, 23), comentada con amplificacións libres, convértese en presenza providencial de Deus (cf Éx 13, 2-22; 14, 24; coa mención da nube).

18, 4 Xogando coa idea contemporánea do autor, da misión universal dos israelitas, os xudeus crentes, nun mundo de tebras idolátricas, son os mediadores futuros dunha tarefa a prol da xustiza: levar a lei, luz inmorredoiira (cf Tob 14, 6; Sal 19, 9; Is 2, 2-5) a todos os pobos.

18, 5-19 *A noite da liberación traída por Deus. Os nenos dos santos* (“nepioi”, v. 5), *os fillos dos xustos*, dos bos (“paides”, v. 9) descóbreanse como “fillos de Deus” en canto pobo (“huiós”, v. 13). *Esa noite* é xa nos vv. 6 e 9 a “noite da liturxia pascual”, como o confirma a alusión velada á recitación do Hallel (Sal 113-118) no v. 9e.

da salvación dos xustos
 e do exterminio dos inimigos;
⁸co mesmo feito
 co que castigabas os adversarios
 déchesnos sona convocándonos a ti.

⁹Ás agachadas facían sacrificios
 os piadosos fillos dos xustos
 e, postos de acordo,
 impuxeron esta divina lei:
 que os santos compartisen
 por xunto os bens e os perigos
 —ao tempo que xa entoaban
 os himnos dos antepasados—.
¹⁰Facialles eco
 o discorde clamor dos inimigos,
 ao difundirse o lúgubre laio
 polos fillos chorados;
¹¹con pena semellante
 eran castigados o escravo e mais o amo,
 e tanto padecían o paisano coma o rei.
¹²Todos por igual
 e co mesmo xénero de morte
 contaban defuntos sen número
 e os vivos non daban feito a soterralos
 xa que nun momento se consumira
 o mellor da súa caste.
¹³Así os que de seu non crían,
 por mor dos feitizos
 e ante o exterminio dos primoxénitos,
 tiveron que confesar
 que aquel pobo era fillo de Deus.

¹⁴Pois, cando un silencio mainiño
 o envolvía todo
 e a noite ía mediada na súa pronta carreira,
¹⁵volcouse a túa verba omnipotente
 desde o ceo, o teu trono real,
 como guerreiro inexorable,
 botándose no medio dun país
 consagrado ao exterminio.
¹⁶Levaba como espada afiada
 o teu decreto irrevogable;
 erguéndose, encheuno todo de morte,
 tocaba no ceo

18, 14-19 *A Palabra de Deus personificada* é un dos conceptos dinámicos que, como os de Espírito ou Sabedoría, substitúen o obrar directo da divindade, para salvagardar a súa transcendencia (cf Pr 8; Is 55, 10-11). A súa orixe é celeste (v. 15a; cf 9, 4, 10) e a súa tarefa, semellante á do anxo exterminador (cf 1 Cro 21, 16). No contexto a Palabra acada un nivel de actividade independente que, como o da Sabedoría neste libro, prepara os pasos para unha reflexión como a do avance de Xoán. A figura da espada do xuízo (v. 16) podería estar máis adiante no fondo de Ap 9, 11ss. Os Padres da Igrexa non dubidaron en facer destes vv. unha nova lectura libre aplicada á encarnación; e a liturxia cristiá desde o s. II así os empregou.

mentres camiñaba sobre a terra.

- ¹⁷Entón foi cando de súpeto os conmoeron pesadelos terribles e apoderáronse deles temores impensados;
- ¹⁸deitados acá e aló por terra, medios mortos, daban testemuño de cal era a causa da súa morte,
- ¹⁹pois os soños que os axitaran xa os amoestaban, de xeito que non perecesen sen saberen o motivo daquel mal que sufrían.

Digresión: expiación e purificación

- ²⁰Tamén aos xustos lles chegou a proba da morte, e houbo no deserto grande mortaldade; con todo, a carraxe non durou moito tempo,
- ²¹xa que un home sen chata loitou na primeira liña coas armas do seu ministerio: a oración e o incenso da expiación. Opúxose á carraxe e deu remate á desfeita demostrando ser ministro teu.
- ²²Venceu aquela ira, non coa forza do corpo, nin co pulo das armas; mais coa palabra desarmou ao que castigaba, lembrando os xuramentos e os pactos feitos cos devanceiros.
- ²³Cando xa os cadáveres se amoreaban uns por riba doutros, erguéndose no medio, contivo a carraxe coutándolle o camiño ata os vivos.
- ²⁴Pois sobre a súa veste talar estaba todo o universo e as glorias dos devanceiros na cuádrupla ringleira de pedras preciosas, e a túa maxestade no diadema da súa cabeza.
- ²⁵Ante tales obxectos retrocedeu o exterminador cheo de respecto, pois xa abondaba co mero amosar da túa ira.

18, 20-25 Dá unha versión de expiación e purificación ao incidente de Coré e compañeiros no deserto (Núm 16), salientando a función intercesora do sumo sacerdote Aharón (Núm 17, 6-15).

19, 1-5 O suceso do mar Vermello (Éx 14, 5-31), citado xa en **18, 5**. A base escriturística do comentado é Éx 12, 31-33, 39.

19, 4 *O fado* non é o destino fatal grego, senón un efecto do *proxecto insensato* (v. 3c), ao modo da lei da retribución mecánica do mundo sapiencial; é tamén un “encher a medida” (cf 12, 26; 14, 31) predisposta por Deus (idea apocalíptica como a da determinación das idades en Dn).

O paso do mar Vermello

- 19** ¹Mais sobre os impíos abateuse ata a fin un furor desapiadado, pois Deus previa o seu futuro proceder: ²que, despois de deixalos partir e despedilos con présa, cambiando de parecer, perseguiríanos. ³Aínda, en efecto, ocupados en facer o pranto e laiándose a carón das covas dos defuntos, decidiron outro proxecto insensato: perseguir coma fuxitivos aos que forzaran a saír con rogos. ⁴Ata tal punto os arrastrou o fado merecido facéndoos esquecer o pasado, para que enchese a medida do castigo que faltaba ás súas coitas. ⁵É en tanto que o teu pobo descubría unha etapa insospeitada, eles pola súa banda atoparon unha estraña morte.

Dimensión cósmica da liberación

- ⁶Porque a creación enteira, cumprindo os teus mandados, trocouse de novo no seu propio natural para que os teus fillos fosen conservados salvos;
- ⁷apareceu a nube sombreando o campamento, xurdiu terra enxoiata do que antes fora auga: un vieiro practicable no mar Vermello, verdecente campía, do que fora marusia forte.
- ⁸Por alí foron pasando, mesto pobo, os que ti protexías coa túa man, ollando formidables prodixios, ⁹apantados coma poldros, choutando coma años, e loándote a ti, Señor, que os ceibaras.
- ¹⁰Relembábanse aínda do que lles acontecera no exilio: como en troques de criar animais, a terra producira mosquitos,

19, 6-21 A intención do sabio é a de levar os efectos escatolóxicos da liberación do Éxodo ata a dimensión cósmica. A creación, segundo el, ao colaborar no Éxodo por medio dos portentos, saíu reformada, é unha “nova creación”. (O procedemento seguido polo autor consiste nun comentario libre dos cc. 1-2 da Xén e dos sucesos relatados en Éx 8 e 14). Esta constatación fai que o autor estale nunha das poucas pasaxes nas que se deixa levar do entusiasmo (vv. 8-9) empregando motivos himnicos para amosar a ledicia non contida.

19, 10 A reprodución dos bechos como saídos da terra (v. 10b) leuna en Xén 1, 20-25.

como en lugar de peixes,
o río librou moreas de ras.

- ¹¹Máis adiante ollaron
un novo nacer das aves
cando, devecendo de fame,
demandaron un manxar escolleito,
¹²pois para deixalos fartos
alzáronse do mar os paspallás.

Excursus: castigo de Sodoma

- ¹³Aos pecadores, non obstante,
sobreviñéranlles castigos,
non sen os signos precursores
de lóstregos violentos.
E xustamente sufriron
polas súas propias culpas,
por odiaren tan duramente
aos estranxeiros:
¹⁴Uns non acolleron
os descoñecidos ao chegaren;
os outros escravizaron
os hóspedes benfeitores.
¹⁵E non soamente isto.
Mais que conta se lles ha demandar?
Pois se aqueles recibiron
hostilmente os estranxeiros,
¹⁶estes, despois de agasallalos con festas
e cando xa participaban
dos mesmos dereitos,
maltratáronos con rudos traballos.
¹⁷Feriuos xuntamente a cegueira
—do mesmo modo que a aqueles outros

á porta do xusto—
cando, envoltos na pecha escuridade,
cadaquén buscaba apalpando
a entrada da súa porta.

Prosegue o tema da liberación cósmica

- ¹⁸Os elementos intercambiábanse entre eles
como as notas da arpa
poden mudar o ritmo
mantendo o mesmo ton.
Pódese tal deducir exactamente
dando unha ollada aos feitos:
¹⁹Os animais terrestres
trocábanse en acuáticos,
os que nadan camiñaban pola terra,
²⁰o lume mantiña a súa forza na auga
e a auga esquecía a súa virtude de apagar.
²¹Pola contra, as labaradas non consumían
as carnes dos febles animais
que camiñaban por medio delas,
nin desfacían aquel xénero
de manxar celeste
semellante á xeadá,
tan doado de derreter.

Confesión conclusiva

- ²²Abofé, Señor, que de todo xeito
engrandeciches
e glorificaches o teu pobo,
e non te desleixaches,
manténdote ao seu carón
en todo tempo e lugar.

19, 13-17 Estes vv. son unha unidade que rompe, en parte, o tema creacional, mais non por iso é estraña ao proceder homilético e ao sistema midráxico de lectura da Biblia do autor. Conforme ao seu sistema, non cita nomes: no v. 14 “uns” son os exipcios ao chegar os patriarcas (Xén 39ss), “os outros” son os anxos hóspedes de Lot en Xén 19. De novo alude aos sodomitas no v. 15b e aos exipcios de Éx 1 no v. 16.

19, 18 Supón un intento de racionalizar, para un público grego, os milagres cósmicos da Biblia (cousa que fará máis devagar Filón); con tal obxecto acode á comparanza pitagórica e platónica da harmonía dos elementos como harmonía musical: seguen cumprindo a súa finalidade harmónica no cosmos, aínda que cambien de tarefa.

19, 19-21 O v. 19a pode referirse ao paso do gando dos hebreos polo mar (Éx 12, 38); o v. 19b refírese á praga

das ras de Éx 8, 1-7; e o v. 21c fai do maná unha “ambrosía”, manxar dos deuses no Olimpo.

19, 22 Toda a historia da liberación tiña un obxecto: a glorificación do pobo; e unha causa: a presenza providencial e liberadora de Deus. Con esta confesión-apóstrofe case sálmica, que intenta poñer alicerces a unha actitude esperanzada, péchase a homilía, e con ela a obra.

E así e todo o final tan breve e sen peroración retórica semella un pouco rudo e fai a impresión de deixar o texto dalgunha maneira incompleto. A razón pódese buscar, non tanto nunha perda de parte do texto, conforme algúns comentadores, senón na disposición numérica das seccións, debida á ensarillada e artificiosa construción feita polo redactor, que traballaba literalmente sobre un texto previo, orixinalmente composto como homilía para ser lida.

INTRODUCCIÓN AO ECLESIAÍSTICO

1. A sabedoría de Sirah, libro empregado na Igrexa católica para camiñar pola senda do ben

O “derradeiro en chegar a velar” (33, 16) de entre os autores que deron á sabedoría palestina o seu sobranceiro carácter instrutivo e doutrinal, é un bo e sabido burgués de Xerusalén: Xesús, fillo de Sirah (como reza o epígrafe do libro), ou ben Xesús, fillo de Elazar, fillo de Sirah (50, 27). Con todo, o título do libro que acadou un meirande espallamento, case que xeral en toda a tradición cristiá, non foi tanto o de “Sabedoría de Ben Sirah”, canto outro: o Eclesiástico. Dábaselles o nome de “Ecclesiasticus” (testemuñado xa na Vetus Latina, a máis antiga versión ao latín da Biblia, dos séculos II e III d. C.) a aqueles libros que eran lidos na Igrexa por motivos morais ou pedagóxicos, fundamentalmente no catecumenado, aínda que non estivesen daquela acollidos no canon das Escrituras Sagradas.

E de feito o proceso da aceptación do “Ben Sirah” no canon foi obxecto de vacilacións e revisións. Rexeitado polos rabinos no Sínodo de Iamnia, do ano 90 d. C., por máis que despois fose citado nos Midraxim e na Mixnah, a Igrexa antiga tivo algúns reparos e dúbidas en admitilo como algo máis ca un libro edificante.

Parte non pequena desta actitude (defendida polo propio san Xerome, que non fixo del tradución nova), débese á circunstancia de se conservar e coñecer só a versión grega do libro, e non o seu orixinal hebreo. A consagración do libro en tanto que integrante da Biblia, foi lenta na Igrexa occidental, acorde co emprego máis e máis difuso que del se facía na liturxia, ata verse referendada polo Concilio de Trento, que, coa súa decisión autoritaria, impuxo a liña do Canon amplo que defendera a antiga Igrexa alexandrina.

Polo mesmo criterio de fidelidade filolóxica, máis ca polo seu contido doutrinal, as confesións protestantes, fieis aos textos hebreos orixinais, deixárono fóra das súas biblias. Só despois se procuraría unha fundamentación teolóxica (pietismo de observancias, relixión da lei) ao que de primeiras foi un paso de fidelidade ás orixes moi propio do espírito renacentista. Hoxe en día as Igrexas nadas da Reforma tornan a dar o seu valor ao testemuño relixioso e humano de Ben Sirah.

Non pouco inflúe nesta volta, e na recuperación teolóxica que del fai a Igrexa católica, o feito do seu posible influxo no Novo Testamento. Rastro das súas pegadas pódese enxergar no Evanxeo de Xoán (1, 1-17, por exemplo), no de Mateo (Himno de Leticia: II, 25-30), e sobre todo na Carta de Santiago cunha chea de citas implícitas.

Foi, así e todo, outro feito casual o que deu pulo decidido ao novo interese polo libro: 1896 é a data do recoñecemento de fragmentos do texto hebreo conservados na “Guenizah” (peza das Sinagogas onde se depositaban os libros sacros envellecidos polo uso) da Sinagoga Vella do Cairo. Seguironlles moitos da mesma procedencia, descubertos ata o ano 1960. As covas de Qumrán, cerca do mar Morto, e as escavacións na fortaleza de Masada (reduto da resistencia xudía contra os romanos despois do 70), forneceron no presente século novos fragmentos, algúns deles datables no século I a. C. Por xunto recuperáronse dous terzos do libro no texto orixinal, se ben non todos do mesmo valor crítico. A composición dun texto ben seguro é unha das tarefas que aínda está a progresar, o que non é obxección ao intento de tradución desde o texto hebreo, que aquí se leva a cabo, completándoa nas súas ausencias coa axuda da grega breve e da siríaca.

Co gallo desta opción cómpre lembrar que na tradución grega, e nas latinas que dela dependen, alterouse a orde dalgúns capítulos (do verso 30, 25 ao 36, 10a) e que, polo tanto, nesta versión galega, seguindo o orixinal hebreo, a secuencia é a seguinte verbo da numeración grega: 30, 16b-33; 34; 35; 36, 1-10a; 30, 25; 31; 32; 30, 1-16a.

2. A cuestión do autor, no seu tempo e lugar

Da situación da época e do carácter do autor ofrécenos información indirecta o texto do libro: o autor foi nado de xentes de boa posición, como o amosan a súa familiaridade cos príncipes e funcionarios, as viaxes nacionais e internacionais ás que se refire, o ambiente dos banquetes e “simposios” nunha Xerusalén non helenizada máis certamente sometida ao impacto cultural grego. Nunha época de cousas pequenas que se deu en chamar o “período do sono de Israel”, Xesús Ben Sirah é un sabio de novo cuño

que xongue a experiencia e o estudo á piedade, nun novo xeito de sabedoría relixiosa (cf 7, 31) onde se mesturan o seu amor polo templo, o gusto polo cerimonial case que ritualista e o seu respecto polo sacerdocio (a realización da lei chégase a identificar cos actos máis venerados do culto: cf 35, 1-10).

A súa formación lévao a tentar unha síntese entre a sabedoría experimental da escola, de raízame internacional, e a historia do seu pobo, tirada das fontes dos libros santos, aos que se refire tácita ou expresamente decontínno. As grandes figuras dos devanceiros (Noé, Xacob, Pinhás...) sérvenlle como modelos exemplares. As alianzas de lavé convértese en pactos coas familias (rexia ou sacerdotais) que fundamentan os privilexios duradeiros obtidos como premio dun comportamento; os grandes milagres salvíficos trócanse en instrumental apoloxético que aguillõe, coa lembranza do magnífico pasado, a actuación nun presente gris e de espíritos febles.

O afastamento que Ben Sirah denota verbo da actitude crítica dun Xob ou dun Eclesiastés (tēñanse en conta a súa visión resignada da morte e a aceptación da lei da retribución terreal), e a súa mínima apertura ao futuro dunha esperanza histórica que estaba a agromar no nacente mesianismo, fan clasificar o Eclesiástico na liña dos "Hasi-dim" (os piadosos) da época premacabea, e na disposición do que poderíamos chamar un pre-saduceísmo: aquela orientación de relixiosidade humanista un pouco contemporizadora que fraguou co cambio do século II ao I a. C.

Outra fonte de información privilexiada é o limiar do libro. Nel, o tradutor, neto do autor, fáinos saber da súa chegada a Exipto no ano 38 do rei Euerxetes II -Ptolomeo VII-, arredor do 132 a. C., o que fai datar o orixinal arredor do 190 a. C., tempo no que era ben coñecido o sumo sacerdote Simón, fillo de Onías, do que se fai loanza no capítulo 50 do libro. A circunstancia é, xa que logo, a do comezo da presión cultural grega en contra do xudaísmo. Os láxidas, herdeiros de Exipto despois do pasamento de Alexandre Magno, e contemporizadores por natureza, cederan o poder de Palestina no 198 aos seléucidas sirios, militantes do helenismo. No tempo de Ben Sirah debía estar a comezar a presión cultural que levaría, desde 175 a 163, á persecución relixiosa de Antíoco Epifanes e que motivaría no 166 a revolta guerrilleira dos Macabeos.

Son anos de apostasías e perigo para a relixión tradicional, e de medra para aquelas familias da nobreza xudía (coma a dos Tobiades) que facían o xogo á nova onda cultural, recadando con iso facenda e títulos (coma o de sumos sacerdotes). Nese contexto cómpre ver o esforzo do autor por destacar o valor instrutivo e educativo da relixión dos pais, e identificar sabedoría e lavismo, sabedoría e Temor de Deus, sabedoría e Lei ou Revelación (cf 24, 23-24).

3. Máximas e refráns, oracións e salmos, ao servizo da piedade

Nun estilo epigonal, orfo xa da espontaneidade das coleccións antigas do libro dos Proverbios, escolle máximas e refráns amoredados por afinidade e sen orde aparente sobre temas morais como a amizade, a esmola, o trato das mulleres, os médicos. Na liña das autopresentacións metafóricas da sabedoría, desenvolve o empezado por Pr 8 e Xob 28, chegando á síntese teolóxica que pon ao mesmo nivel da Palabra o saber humano e a lei. Son frecuentes as instrucións de tipo tradicional e as amoeccións, fundamentadas agora en razóns relixiosas. Mais o distintivo neste libro é a introdución de xéneros que antes foran alleos ao mundo sapiencial: as oracións (cf 36, 1-17) e os salmos de escritor (cf 51, 12ss). O escriba douto convértese en mestre de piedade.

4. Estrutura do libro

Aínda que non é doado inducir unha estrutura diáfana na disposición do libro, mentres non se acadou unanimidade nos comentadores, seméllanos conveniente a distribución bipartita, que reparte a obra en dúas grandes seccións:

4.1. "O libro das máximas» (1, 1-42, 14), á súa vez composto de dous volumes (1-23, e 24, 1-42, 14), que, segundo algúns, puideron ter vida separada ou foron produto de épocas diversas do autor;

4.2. "O libro da grandeza de Deus" (42, 15-50, 29), onde se loa a gloria de Iavé na creación (42, 15-43, 33) e na historia de Israel (44, 1-50, 29), relebrando as figuras nobres da raza.

Rematan a obra dous apéndices: O "Himno de acción de grazas" (51, 1-12), e mais o "Poema sobre a busca da sabedoría" (51, 13-30).

O texto hebreo engade no capítulo 51 un salmo tradicional (12, I-XV).

¹Xa que tantas e tan grandes ensinanzas nos foron transmitidas na Lei, nos Profetas e nos restantes que os sucederon polo que ben merecen ser loadas a instrución e a sabedoría de Israel e posto que non só cómpre que sexan doutos os escribas ³senón que estes amigos do saber poidan asemade ser útiles aos profanos cos seus discursos e escritos, o meu avó, Xesús, despois de se ter intensamente dedicado ao estudo da Lei, dos Profetas ¹⁰e dos outros libros recibidos dos nosos devanceiros, e acadando neles un amplo coñecemento, quixo el pola súa banda compor algunha cousa sobre a instrución e a sabedoría para que os que teñan degoiros de aprender, someténdose a estas disciplinas, puidesen tanto mellor progresar no xeito de vida segundo a Lei.

¹³Prégovos, xa que logo, que o leades cunha atención benévola e que escusedes

aqueles pasos nos que dea a impresión ²⁰de non traducir ben algúns xiros, a pesar dos nosos esforzos de interpretación. Pois de feito non teñen a mesma forza as cousas ditas no seu propio idioma, que é o hebreo, cando se verten noutra lingua. E isto non só na presente obra, senón que a mesma Lei, as Profecías ²⁵e os libros restantes difiren non pouco do seu texto orixinal.

Pois ben, chegado eu a Exipto no ano 38 do finado rei Euerxetes, mentres facía alí morada, como tivese boa ocasión de me instruír, ³⁰coidei que sería moi necesario empregar algo do meu traballo e esforzo en traducir este libro; dediqueille daquela moitas vixilias e ciencia co obxecto de rematar e difundir este libro para uso daqueles emigrados que desexen instruírse ³⁵e estean dispostos a manter os bos costumes vivindo de acordo coa Lei.

PARTE PRIMEIRA

LIBRO DAS MÁXIMAS

Volume I

Loanza da sabedoría

- 1** ¹Toda sabedoría vén do Señor e fica onda El para sempre.
- ²A area dos mares, as pingas da chuva e os días da eternidade quen poderá contalos?
- ³O alto do ceo, o grande da terra, o fondo do abismo quen os sondará?
- ⁴Antes de todo foi creada a sabedoría, a intelixencia prudente desde a eternidade.
- ⁶A raiceira da sabedoría a quen se lle revelou?, e os seus plans secretos quen os coñeceu?
- ⁸Non hai máis ca un que sexa sabio e moi terrible cando asenta no seu trono:

1, 1 Amais de fornecer a posibilidade de precisar con moita exactitude a data da composición do libro (cf Introducción), o limiar amosa a existencia, xa para aquel tempo, da distinción no A. T. da tripartición da obra en “Lei, Profetas, Demais Escritos”, que chegaría a tornarse clásica para a Biblia hebrea. Cómpre dicir que o limiar non ten a consideración de inspirado, por non pertencer ao núcleo da obra en canto tal.

1, 1-10 En dúas estrofas de catro versos (vv. 1-4; 6. 8-10) o autor presenta a sabedoría como confidente e coooperadora de Deus. Na tradución omítese o v. 5 (“A fonte da

sabedoría é a palabra de Deus no máis alto, e as súas canles son os mandamentos eternos”) e o v. 7 (“A ciencia da Sabedoría a quen foi amosada? E a súa inxente experiencia quen a comprendeu?”); ambos os dous, testificados soamente por algúns manuscritos gregos e latinos, son patentes glosas amplificativas. Igualmente destacamos no v. 9 *O Señor!* como pertencente ao remate do v. 8, e mantense a tradución *aos seus amigos* no v. 10 contra a corrección coa versión siríaca “aos que o temen”, preferida dalgúns; o tópicos da sabedoría amiga é constante e repetírase ao longo do volume.

⁹o Señor!

Foi El quen a creou, mirou e mediu;
e espárese sobre todas as súas obras,

¹⁰entre todos os seres vivos, conforme a súa xenerosidade;
e déullela en agasallo aos seus amigos.

A actitude relixiosa

¹¹O temor do Señor é boa sona e motivo de orgullo,
gozo e coroa de xúbilo.

¹²O temor do Señor dá folgos ao corazón,
procúralle gozo, ledicia e vida longa.

¹³Para quen teme o Señor todo remata ben,
no día do seu pasamento será bendicido.

¹⁴O principio da sabedoría é temer o Señor;
xa no seo materno foi creado xunto cos fiéis.

¹⁵Entre os homes fixo un niño, alicerce eterno,
e hase manter leal a carón da súa caste.

¹⁶Plenitude da sabedoría é temer o Señor:
pois dos seus froitos embebédaos;

¹⁷énchelles todo o casal de tesouros
e os piornos dos seus produtos.

¹⁸Coroa da sabedoría é o temor do Señor
que fai florecer a paz e a cura saudable.

¹⁹Fai orballar a ciencia e o coñecer intelixente
e agranda a sona dos que a posúen.

²⁰A raiceira da sabedoría é temer o Señor;
e as súas pólas, a lonxevidade.

Ser sabio é ser paciente

²²Quen sen razón se alporiza non sairá impune,
pois o pulo da paixón fará a súa ruína.

²³O paciente, con todo, mantense ata o momento oportuno,
e ao remate a ledicia recompénsao.

²⁴Contén por certo tempo as súas razóns,
mais moitas bocas pregoarán o seu siso.

Ser sabio é ser piadoso

²⁵Entre os tesouros da sabedoría atópase o modelo da prudencia,
mais para o pecador a relixiosidade é de aborrecer.

²⁶Cobizas a sabedoría? Garda os mandamentos!
O Señor daracha a oito,

²⁷porque sabedoría e instrución é o temor do Señor
e quen o deleita son a sinceridade e a humildade.

1, 11-20 Nun pequeno tratadiño o autor presenta a actitude fundamental necesaria para acadar a sabedoría: o temor do Señor.

Mantemos a versión *temor do Señor*, por fidelidade ao texto. Pero a súa evolución semántica é diversa segundo ás épocas: de temor nouménico que aínda se atopa no Pentateuco, pasou a significar rectitude relixiosa e rectitude moral. Aquí pódese traducir como relixiosidade, incluíndo o sentimento de “pietas” para Deus e a práctica relixiosa co matiz da fidelidade.

Algúns manuscritos gregos e latinos glosaron ou amplificaron: No v. 12: “O temor do Señor é un don do Señor, pois basea os seus vieiros sobre o amor”; no v. 18: “Os dons son dons de Deus para a paz; a gloria fáiselles fácil aos seus amigos”; diante do v. 19, “ollouna e mediuna”, e o v. 21: “O temor do Señor refuga os pecados; cando se fai presente, afasta a carraxe”.

Ser sabio é ser auténtico

²⁸Non andes con retrancas perante o temor do Señor
nin te achegues a El cun corazón dobre.

²⁹Non fagas o hipócrita diante da xente
e pon tino nos teus labios.

³⁰Non te exaltes, non sexa que caias e atraias a infamia,
pois o Señor descubrirá os teus segredos
e botaríate por terra no medio da asemblea
por te achegares ao temor do Señor
levando o corazón cheo de engano.

Para chegar a sabio, resiste a adversidade

2 ¹Filliño, se te achegas a servir o Señor,
prepara-te para a proba;

²ten firme o corazón, sé constante,
non te axites no intre da conmoción;

³apégate a El, non te lle afastes
e ao remate serás exaltado.

⁴Canto che veña enriba, acéptao,
aínda na doenza e na pobreza, ten paciencia.

⁵Pois no lume próbase o ouro
e os homes elixidos, na forxa da humillación.

⁶Confía nel e hate axudar,
endereita os teus camiños e espera nel.

⁷Vós, que temedes o Señor, agardade a súa misericordia
e non vos extravieades para non caer.

⁸Vós, que temedes o Señor, confiade nel
e non se vos negará a paga ao vir a noite.

⁹Vós, que temedes o Señor, esperade bens,
eterna ledicia e misericordia.

¹⁰Considerádevos das xeracións antigas e ollade:
quen confiou no Señor e foi avergonzado?
Ou quen perseverou no seu temor e foi desatendido?
Ou quen berrou por El e foi pasado por alto?

¹¹Pois o Señor é compasivo e piadoso,
perdoa o pecado e salva na hora da angustia.

¹²Malia os corazóns covardes e as mans febles
e o pecador que discorre por dobre vieiro!

¹³Malia o corazón que afrouxa porque non cre,
pois ficará sen protección!

¹⁴Malia vós que desbotastes a perseveranza!
Que faredes cando o Señor vos veña pedir contas?

¹⁵Os que temen o Señor non transgreden os seus mandados
e os que o aman gardan os seus camiños.

1, 28 O “achegarse” a Deus é termo cúltilo ou ritual: presentarse no templo para lle demandar un oráculo ou axuda.

1, 30 *A asemblea* refírese á congregación cúltila, reunida oficialmente para un acto público.

2, 5 Algunhas versións acrescentan a glosa “nas enfermidades e na pobreza confía nel”.

2, 14 *Perseveranza*: a verba “hypomoné” refírese a unha constancia activa no esperar, mellor ca a paciencia.

2, 15-17 Especie de síntese dos dous primeiros cc. Equipara o temor do Señor co amor a El; esta idea de amar a Deus é nova e refírese a un amor persoal, non ao concepto de fidelidade de servizo. Este texto puido inspirar algúns vv. da Carta de Santiago (cf **1, 2-4. 12-15**).

- ¹⁶Os que temen o Señor procuran compracelo
e os que o aman cumpren coa lei.
- ¹⁷Os que temen o Señor teñen o corazón disposto
e saben facerse pequenos diante del.
- ¹⁸Botémonos nas mans do Señor
que non nas mans dos homes!,
pois tal como é a súa maxestade
tamén é a súa piedade.

O cuarto mandamento

- 3** ¹Escoitade, fillos, a corrección paterna
e obrade de xeito que vos salvedes;
²pois o Señor honrou o pai máis ca os fillos
e afincou o dereito da nai sobre o dos nenos.
- ³Quen honra seu pai redime as culpas,
⁴quen enxalza súa nai é coma quen atesoura.
- ⁵Quen honra seu pai gozará dos fillos
e cando vaia pregar será atendido.
- ⁶O que respecta o pai terá vida longa
e quen obedece o Señor daralle consolo a súa nai
⁷e servirá coma a amos a aqueles que o xeraron.
- ⁸Meu fillo, honra teu pai de palabra e de obra,
para que veña sobre ti toda clase de bendicións.
- ⁹A bendición dun pai fai botar raigaños,
a maldición dunha nai arrinca a planta.
- ¹⁰Non te glories coa deshonra de teu pai,
pois non é para ti un motivo de honor.
- ¹¹A un home vénlle honor da honra de seu pai;
mais quen maldí de súa nai comete un grave pecado.
- ¹²Meu fillo, persevera no honrar a teu pai,
non o desatendas nos días da túa vida.
- ¹³Aínda que perda o xuízo, tenlle miramento
e non o aldraxes todo o tempo que viva.
- ¹⁴O ben que se lle faga a un pai non será borrado,
hache valer como compensación das faltas;
- ¹⁵no día da proba teráseche en conta;
coma coa calor a xeada esluiranse as túas culpas.
- ¹⁶É coma un blasfemo quen avergonza a seu pai
e provoca ao seu creador quen maldí de súa nai.

Humildade e teimosía

- ¹⁷Meu fillo, cando sexas rico procede modestamente
e virás a ser máis amado ca o que fai moitos agasallos;
- ¹⁸faiete pequeno diante das grandezas do mundo
e encontrarás favor onda Deus;
- ¹⁹pois grande é a misericordia de Deus,
que revela os seus segredos aos humildes.

2, 18 A primeira parte deste v. gozou de ampla fortuna na tradición ascética da “devotio moderna”.

3, 1-16 Con este tema comeza Ben Sirah unha serie de instrucións sobre situación e motivos concretos. É interesante constatar a presenza case constante do pai e da nai, que reflicte un cambio no contexto sociolóxico da muller e a súa posición na casa e na vida civil. O motivo da redención das culpas e a compensación do pecado polas boas obras, métenos no contexto da relixiosidade de expiación, que tan fondamente influíu na liturxia xudía

despois da reforma de Esdras e Nehemías e que aquí se adapta a unha espiritualidade individual. O tema da honra aos pais e a ética familiar é preocupación constante do autor (cf 7, 27-28).

3, 7 A expresión “o que teme o Señor honra o seu pai”, non está suficientemente documentada, por máis que así a estrofa queda sen un hemistiquio.

3, 19 Este v. é unha variante do v. 20, que só aparece na versión grega e na siríaca, ou en traducións dependentes delas.

- ²¹Non vaias á procura do difícil de máis para ti
nin pescudes o que te supera;
- ²²dedica a túa reflexión ao que está no teu poder
e non te ocupes do profundo e encuberto.
- ²³Non te afanes no que te supera,
pois amosáronseche cousas que non podes comprender.
- ²⁴Certamente moitas son as teimas dos humanos,
mais as matinacións perversas desvarían.
- ²⁵Sen pupila falta a luz
e onde falta o coñecemento non hai sabedoría.
- ²⁶Mente teimuda terá mal final
e quen ama os praceres, neles será alindado.
- ²⁷Mente teimuda multiplica as súas coitas,
quen se atormenta engade culpa á culpa.
- ²⁸Non corras a sandar a ferida do burlón;
non ten cura pois é grelo de planta cativa.
- ²⁹A mente sabia comprende os ditos dos sabios,
o oído atento á sabedoría, aledarase.

Caridade co marxinado

- ³⁰Como a auga mata o lume flamexante,
a esmola encobre os pecados.
- ³¹Quen fai o ben, atópaos nos seus camiños,
cando tropece encontrará un acougo.

4

- ¹Filliño, non te burlas da vida do coitado
nin entristezas a quen sofre mágoas;
- ²non deixes que xema o necesitado
nin te escondas dos deprimidos.
- ³Non conturbes as entrañas do asoballado
nin causes mágoa no interior do miserento;
non negues unha dádiva aos mendigos.
- ⁴Non refugues as demandas do pobre,
⁵non lle deas motivo de te maldicir;
- ⁶pois queixaríase co corazón amargado pola dor
e a súa Rocha escoitaría o son do seu laio.
- ⁷Fai que te queiran ben na comunidade
e abaixa a cabeza diante do maxistrado.
- ⁸Párate a escoitar ao pobre
e devólvelle con modestia o saúdo.
- ⁹Ceiba o asoballado do seu opresor
e non teñas reparo en defender unha causa xusta.
- ¹⁰Serás coma un pai para os orfos,
fai as veces de marido para as viúvas;
daquela Deus hate chamar fillo,
seráslle grato e ceibarate da cova.

3, 22 Este v. ten unha fonda semellanza co tema de Mt 11, 25. 29, que en máis dunha ocasión parece ter lido a Ben Sirah.

3, 30 O tema da compaixón co pobre era común nas instrucións sapienciais, desde a Sabedoría de Ani e a corrente popular exipcia.

É nova a identificación ou insistencia na equiparación co entristecido, cousa que amosa unha sensibilidade máis depurada e un sentido maior de humanidade (cf Tob 4, 7-11; 12, 8-10; Dn 4, 24). O termo que traducimos por

esmola é o de “sedaqah”, que no hebreo anterior correspondía, ao menos para os libros sapienciais, ao concepto de “actuación conforme á orde das cousas, xustiza”. De feito no aramaico tardío “sidgá” chegou a significar beneficencia, liberalidade, obras piadosas e meritórias, e como tal hai que traducilo aquí.

4, 10 Este v. fai resoar Xob 29, 12-17, e coa apelación “fillo de Deus” semella adiantar a fundamentación das Benaventuranzas evanxélicas.

A sabedoría, pedagoga

- ¹¹A sabedoría instrúe os seus fillos
e exhorta aos que a estudan.
¹²Os que a aman, aman a vida,
os que a procuran, acadan beneplácito de Iavé.
¹³Os que a acaden, encontrarán gloria,
farán morada na bendición de Iavé.
¹⁴Dan culto ao Santo os que a serven,
Deus en persoa ama os que a aman.
¹⁵Quen me escoita, vive seguro;
quen me preste atención morará nas miñas cámaras.
¹⁶Se confía en min, terame en herdanza
e a súa descendencia conservará a miña posesión,
¹⁷pois disfrazada, camiñarei ao seu carón:
de primeiras probareino con tentacións,
infundireille terror e medo,
e en tanto o seu corazón non se encha de min
poreino a proba cos meus exames;
¹⁸volverei entón a conducilo
e revelareille os meus segredos.
¹⁹Mais se se afasta, refugareino
e entregareino ás cadeas.

Respecto humano e sinceridade

- ²⁰Meu fillo, no tempo da fartura, gárdate con temor do mal
para non ter que te avergonzares de ti mesmo,
²¹pois hai vergonza que leva aparellada a culpa,
como outra vergonza carrega boa sona e favor.
²²Non andes con miramentos que te prexudiquen
e non te rebaixes ante quen te quere humillar.
²³Non conteñas unha palabra ao seu tempo
nin agaches a túa sabedoría,
²⁴pois falando dáse a coñecer a sabedoría
e o discernimento na resposta da lingua.
²⁵Non lle leves a contra a Deus:
sométete a Deus.
²⁶Non te avergonces de te converter da culpa:
non fagas fronte á corrente.
²⁷Non te sometas ao mal asinado
nin te revires contra os que gobernan.
²⁸Loita ata a morte pola xustiza
e Iavé combaterá do teu lado.
²⁹Non sexas de lingua fachendosa
nin frouxo nin remiso nos teus feitos;
³⁰non sexas coma un león no teu casal,
mais tampouco afastado e tímido cos teus criados.
³¹Que a túa man non estea aberta para recibir
e pechada cando se trata de dar.

4, 11-19 Toda a pasaxe é unha paráfrase de Pr 1, 22-23; 8; 9, 1-6, o que queda patente desde o termo arcaizante “hokmot” co que se designa a sabedoría, e na prolongación-duplicado do texto hebreo no v. 19: “Se deixa de vir tras de min, desbotareino e abandonareino nas mans dos salteadores”, que non reproducimos.

4, 26 *A corrente* refírese ao trebón ou enxurrada da xustiza de Deus, non á corrente dos homes.

4, 27 O texto hebreo acrecenta: “non sentes con xuíz perverso, pois terás que xulgar conforme ao seu gusto”. Non vén nas versións, pero pode ser orixinal, pola súa concreción.

4, 28 A “sede de xustiza” ten nesta frase lapidaria un antecedente.

4, 31 Este v. relémbraos o dito de Xesús que se conserva en Feit 20, 35. O texto hebreo engade: “non te botes sona de hipócrita nin calumnies coa túa lingua”, que duplica o v. 5, 14.

Fachenda**5**

¹Non te sosteñas nas túas riquezas
nin digas: “Está no meu poder”.

²Non te sosteñas na túa forza
seguindo os impulsos do teu devezo.

³Non digas: “Quen poderá comigo?”,
pois lavé pide contas de canto sucede.

⁴Non digas: “Pequei e que me aconteceu?”,
só porque Deus é paciente.

⁵Non contes co perdón para engadires culpa á culpa
⁶dicindo: “Grande é a súa misericordia
e perdoará a multitude dos meus pecados”.

Pois nel van xuntas misericordia e ira
e sobre os malvados envorca a súa carraxe.

⁷Non tardes en volver a El,
nin o deixes dun día para outro,
pois xorde de súpeto o seu furor
e no día da vinganza perecerás.

⁸Non poñas a confianza nas riquezas inxustas,
que non che han valer no día da carraxe.

Control da palabra

⁹Non aventes a todo vento
nin xires para onde vaian as espigas;

¹⁰tente firme nas túas conviccións
e sexa unha a túa palabra.

¹¹Sé pronto para escoitares
e calmo ao responderes.

¹²Se podes, responde ao teu veciño;
e se non podes, pon a man na boca.

¹³Honor e vergonza fican a carón do paroleiro
e a lingua do home é a súa ruína.

¹⁴Non collas sonda de home difamador
nin aldraxes coa túa lingua,
pois para o ladrón creouse a vergonza
e o escarnio severo para o de falar revirado.

¹⁵Non fagas mal nin pouco nin moito,
non pases de ser amigo a ser inimigo,

6

¹pois mal nome e aldraxe son produto da infamia
e tal sucede co malvado de lingua retorcida.

A paixón

²Non caías no poder da túa paixón
pois consumirá o teu vigor,

5, 2 O hebreo engade: “non vaias tras do teu ánimo e dos teus ollos, camiñando segundo as túas paixóns”, o que semella un duplicado á marxe do tema do poder e a riqueza.

5, 4 O texto hebreo repite cunha variante: “Non digas: o Señor é piadoso e borrará todas as miñas culpas”.

5, 8 “Día das contas”, “da vinganza”, *da carraxe*: semellan termos técnicos que van máis aló dunha mera retribución intramundana, polo que non é arriscado supor un

influxo das concepcións da incipiente corrente apocalíptica.

5, 11 Cf St 1, 19. A importancia dada ao tema da oratoria e á falsidade coa lingua no presente libro, pode ter que ver coa plétora de mestres e filósofos itinerantes que trouxo consigo o helenismo e que debeu chegar ata Palestina a pesar do seu illamento.

5, 12 O xesto aludido supón reflexión e atención (cf Xob 29, 9).

- ³devorará as túas follas, arrincará os teus froitos,
deixarate coma unha árbore seca;
⁴xa que a paixón violenta abate os que a posúen
e convérteos en motivo de troula dos seus inimigos.

A amizade auténtica

- ⁵Unha fala xeitosa multiplica os amigos,
uns labios graciosos atraen saúdos.
⁶Ten moitas relacións,
mais, como confidente, un de entre mil.
⁷Se fas un amigo, fáino despois da proba,
non te fíes decontado del.
⁸Pois amigos hai que van co tempo
e non resisten nos días difíciles.
⁹Amigo hai que se troca en inimigo
e descobre despois as túas liortas vergoñentas.
- ¹⁰Amigo hai, compañeiro de mesa,
que non se atopa no día da desfeita;
¹¹mentres teñas facenda, estará ao teu carón;
vaiche mal, e apártase de ti;
¹²se te atrapa a desgraza, vólvese en contra túa,
escóndese da túa presenza.
¹³Arreda dos teus inimigos,
ten coidado cos teus amigos.
- ¹⁴Amigo fiel, amigo seguro,
quen o atopa, encontra un tesouro.
¹⁵Amigo leal non ten prezo,
non hai quen pese o seu valer.
¹⁶Como talismán para a saúde é o amigo leal,
quen teme a Deus, acádao.
¹⁷Quen teme a Deus dirixe rectamente a súa amizade;
tal como un é, tal é o seu amigo.

A iniciación á sabedoría

- ¹⁸Meu fillo, desde a túa mocidade acolle a instrución
e ata a ancianidade acadarás sabedoría;
¹⁹achégate a ela coma quen ara ou sega
e espera colleita farturenta,
pois no seu cultivo terás que traballar un pouco,
mais axiña xantarás dos seus froitos.
²⁰Ela é espiñenta para o necio
e insoportable para o mal asinado;

6, 2-4 Esta única e prolongada amoestación fala do “néfex” (apetito, desexo, devezo) sen máis concretar. Cómpre tomar nota do interese crecente por unha psicoloxía moral, que empeza en Ben Sirah e, a través de Qumrán e o rabinismo, chegará a san Paulo e Santiago, coas súas exposicións da concupiscencia.

6, 16-17 A ligazón do temor de Deus coa amizade fai dela unha graza, efecto da actitude crente.

6, 16 Traducimos *talismán* o termo literal “bolsiña da vida”; de seu correspondía a un foleco pequeno que contiña obxectos considerados de influxo para a saúde ou de efecto apotropaico; no tempo de Ben Sirah se cadra xa se trataba dalgún obxecto relixioso (as letras da Xemá, cf Dt 6, 4), que se levaba pendurado do pescozo.

6, 17 O texto hebreo engade: “...e como as súas accións, o seu bo nome”.

6, 18-37 Unha longa instrución tenta animar o discípulo a coller folgos ante a longa tarefa da aprendizaxe sapiencial. O texto, longo e un pouco retórico, artículase en tres seccións, divididas pola chamada introdutoria á escoita, acompañada da alocución “meu fillo”. No v. final (v. 37) aparece de novo a actitude fundamental que Ben Sirah quere inculcar: o temor de Deus, a sabedoría da lei, a recepción da sabedoría como graza, aquel don dun “corazón sabio e intelixente” do que xa falaba 1 Re 3, 11s.

7, 1-36 Nos capítulos que seguen, despois da referencia anterior ao esforzo sapiencial, enxértanse unha serie de amoestacións acerca de varias pautas de comportamento.

- ²¹afunde nel coma pedra pesada:
non tardará en desbotala,
- ²²pois a iniciación é coma o que amosa o seu nome,
inaccesible para moitos.
- ²³Escoita, meu fillo, acolle o meu ensino
e non refugues o meu consello.
- ²⁴Metete os pés nos seus cepos
e o pescozo no seu xugo;
- ²⁵baixa as costas e carga con ela,
que non te irriten as súas ataduras.
- ²⁶Achégate a ela con toda a alma
e con toda a túa forza garda os seus camiños.
- ²⁷Procura, inquire, busca e encontrarás;
se atanges a instrución non a ceibes,
- ²⁸pois ao remate, atoparás o seu acugo
e converteráseche en firme deleitación:
- ²⁹aquelas redes súas trocaránseche en firme alicerce
e as súas ataduras en adobío de pan de ouro;
- ³⁰o seu xugo, en diadema dourado;
os seus lazos, en liñas de púrpura:
- ³¹vestíralas coma traxe de festa
cinguiralas coma coroa de luxo.
- ³²Filliño, se ti queres, podes chegar a sabio,
se pos todo o teu tino, volveraste prudente;
- ³³se tes desexo de escoitar, aprenderás,
se prestas oído, haste instruír;
- ³⁴preséntate na xuntanza dos anciáns
e se hai algún sabio, apégate a el;
- ³⁵atende gustoso calquera discurso
e non se che escape un dito agudo;
- ³⁶observa quen é o intelixente e corre cedo a visitalo
e que os teus pés desgasten a soleira da súa porta.
- ³⁷Cavila no temor do Altísimo
e decontino medita os seus mandados.
El ilustrará a túa intelixencia,
farate sabio canto desexes.

Integridade e bondade

7

- ¹Non fagas o mal e non che virá o mal.
- ²Afástate da culpa e ela apartará de ti.
- ³Non sementes nos sucos da inxustiza,
non teñas que recoller sete por un.
- ⁴Non pidas a Deus un mando
nin ao rei un posto honorífico.
- ⁵Non te gabes de xusto perante Deus
nin te fagas o sabido diante do rei.
- ⁶Non desexes gobernar
se non tes valor para controlar a fachenda,
non sexa que te intimides diante dun príncipe
e botes unha chata na túa integridade.

⁷Non deas motivo de ser condenado na reunión da porta,
para non seres humillado na asemblea.

⁸Non te endurezas ata repetir un pecado,
pois aínda cun só non fuxirás impune.

⁹Non digas: “Terá El en conta a morea das miñas ofrendas,
cando lle faga un don ao Deus Altísimo, aceptarao”.

¹⁰Non sexas impaciente na pregaría
nin deixes a esmola para máis adiante.

¹¹Non aldraxes o home magoado,
pensa que hai quen exalta e humilla.

¹²Non matines violencia contra teu irmán
nin contra o veciño e compañeiro;

¹³non te afagas a dicir unha mentira despois doutra,
pois o remate non sería feliz;

¹⁴non esbardalles na reunión dos príncipes
nin repitas palabras na pregaría.

¹⁵Non refugues a tarefa penosa
nin o traballo do campo, disposto por Deus.

¹⁶Non te deas aires de importante entre a xente da aldea:
ten en conta que a xenreira non tardaría.

¹⁷Abaixa todo o que poidas a túa fachenda,
que o que lle espera ao home son os vermes.
Non te apresures a falar e cambiar de opinión;
consulta a Deus e conténtate co que dispón.

¹⁸Non troques un amigo por unha fortuna
nin un irmán verdadeiro polo ouro de Ofir.

¹⁹Non despreces unha muller discreta;
se por riba é xeitosa, vale máis do que as perlas.

²⁰Non asoballes o criado fiel
nin o xornaleiro que pon todo o seu esforzo;

²¹ama coma a ti mesmo ao criado intelixente
e non lle denegues a liberdade.

²²Tes gando? Teno do teu ollo;
se che é útil, consérvao.

²³Tes fillos? Educaos
e procúralles muller cando aínda son novos.

²⁴Tes fillas? Vixía os seus corpos
e non lles amoses unha faciana condescendente.

²⁵Casa a filla e irase a preocupación,
mais cása con home asisado.

²⁶Tes muller? Non a repudies;
mais se non a queres, non te fíes dela.

²⁷Honra teu pai de todo corazón
e non esquezas as dores de túa nai;

²⁸lembra que naciches grazas a eles;
con que lles vas poder compensar o que por ti fixeron?

7, 7 Fai referencia ao tribunal dos anciáns que se xuntaba á porta da vila para dirimir problemas de convivencias e crimes menores.

7, 9 Amosa aquí o concepto de culpa persoal e non meramente cultural.

7, 10-14 A brevidade na pregaría xa fora tocada por Qohélet e reaparecerá en Mt 6, 7.

- ²⁹Con todo o ánimo teme a Deus
e trata os seus sacerdotes coma cousa santa.
- ³⁰Ama o teu Facedor con todas as túas forzas
e non abandones os seus ministros.
- ³¹Honra a Deus e respecta o sacerdote,
dálle a súa parte como está prescrito:
a carne dos holocaustos, a ofrenda das mans,
os sacrificios de rigor e o tributo sagrado.
- ³²Tende tamén ao pobre a túa man,
para que a túa bendición sexa cumprida.
- ³³Fai agasallos a todos os viventes;
tampouco non lles negues a piedade aos mortos.
- ³⁴Non fuxas dos que choran, fai o pranto cos enloitados.
- ³⁵Que o teu ánimo non refugue o doente e serás amado del.
- ³⁶En todas as túas accións lembra a fin
e endexamais non pecarás.

Discusións problemáticas

8

- ¹Non teñas preito con home poderoso,
non vaías dar nas súas mans.
- ²Non rifes con home adíneirado,
non vaia medir o teu prezo e te perdas:
pois o ouro fai orgullosos aos grandes
e a riqueza desvaría a mente dos príncipes.
- ³Non discutas co lingoreteiro,
para non botares leña ao lume.
- ⁴Non teñas trato co necio,
para que non se burle das xentes nobres.

Desprezos inxustificadas

- ⁵Non escarnezas a quen se converte do pecado,
lembra que todos somos culpables.
- ⁶Non poñas en apuros ao home de idade,
que tamén nós imos chegar a vellos.
- ⁷Non te aledes por un morto,
lembra que todos imos morrer.

Ciencia e tradición

- ⁸Non desbotes as razóns dos sabios,
ataréfate nos seus enigmas,
pois neles aprenderás a tradición
e poderaste presentar diante de príncipes.
- ⁹Non descoides as historias dos anciáns,
que eles pola súa banda escoitaron de seus pais,
pois con elas adquirirás prudencia
para saberes dar resposta cando cómpre.

7, 29-31 Estes vv. reflicten unha especie de pequeno caticismo do bo leigo israelita.

7, 32-35 Auténtica serie de "obras de misericordia", nas que non pode faltar a esmola, á que se engade a piedade cos mortos da que falaba, tamén polo mesmo tempo, o libro de Tobit.

8, 1 Na serie prolongada das amoestacións negativas, comezan a aparecer temas xa máis diversificados e non agrupables baixo un título complexo ou motivo unitario.

8, 3 Este v. puido inspirar St 3, 5-6.

Perigos nos homes

- ¹⁰Non atices as brasas do pecador,
para non te queimares coa súa labarada.
- ¹¹Non cedas diante do cínico,
para que non prepare a emboscada ante ti.
- ¹²Non prestes a quen é máis forte ca ti;
se lle prestaches, dáo por perdido.
- ¹³Non saias fiador por máis do que podes;
se xa te comprometes, considérate debedor.
- ¹⁴Non fagas preito a un xuíz,
pois xulgará o que lle veña ben.
- ¹⁵Non fagas viaxe cun temerario,
para non agrandar os teus males,
pois el vai dereito ao seu
e ti terás que pagar pola súa tolemia.
- ¹⁶Non sexas teimudo co irascible
nin viaxes á beira del polo camiño,
pois para el é cousa de nada o espaxer sangue
e desfarase de ti onde non teñas quen te acorra.
- ¹⁷Non consultes co inxenuo,
pois non sabe gardar un segredo.
- ¹⁸Diante dun forasteiro non fagas nada sospeitoso,
pois non sabes o que el pode deducir.
- ¹⁹Non descubras a túa mente a calquera,
para non escorrentar a felicidade de onda ti.

Perigos coas mulleres

- 9** ¹Non teñas celos da túa propia muller,
para non ensinarlle a ser maliciosa contigo.
- ²Non te entregues de todo á túa muller,
para que non che pise as costas.
- ³Non te achegues a muller allea,
para non caeres nas súas redes.
Non teñas tratos con prostituta,
non te vaia cazar coas súas mañas.
- ⁴Non lles botes piropos ás cantantes,
non te vaian queimar coas súas boquiñas.
- ⁵Non poñas o ollo na moza nova,
para non leares castigo por culpa súa.
- ⁶Non te entregues a unha prostituta,
para non disipar a túa herdanza
- ⁷ficando por tolo aos teus propios ollos
e arruinando por riba o teu casal.
- ⁸Afasta a vista da muller fermosa
e non olles para unha beleza que non é túa.

8, 18 Nun mundo internacional de grandes trasfegas de poboación, a figura do estranxeiro faise aínda máis sospeitosa para un pobo xa desconfiado de seu como era o israelita, sobre todo polo influxo negativo que tales homes chegaran a introducir nos costumes e na relixión.

9, 1-9 Perigos coas mulleres: a figura da “estranxeira”, motivo de escándalo polos seus costumes e pola introdución en Israel de cultos politeístas, fora materia de reflexión en Pr (cf cc. 2, 5, 7). A presenza na vida social de mulleres de vivir independente (cantantes, prostitutas

profesionais, etc.) falan dun cambio cultural que aportou, xunto cunha certa relaxación de costumes, unha meirande liberdade e personalidade na muller, que pode participar na vida pública (nos banquetes e discusións típicas das sobremesas de triclinio), e encontrarse cos homes sen o control ríxido social anterior. A apreciación estética da beleza e elegancia son tamén un elemento novo ao que Ben Sirah aludirá máis adiante (cf 26, 17, 18).

9, 5 Depúrase o sentido moral coa ética das intencións, cun sentimento do que xa temos testemuño en Xob 31, 1.

Por unha muller pérdense moitos,
e o seu amor queima coma o lume.

⁹Non xantes cunha muller casada
nin roldes bébedo na súa compañía,
para que non te arrastre a ela o corazón
e despois, sangrando, descendas á cova.

Outras clases de homes

¹⁰Non deixes amigo vello, pois o novo non o iguala.
Amigo novo é viño novo: cando envelleza, beberalo.

¹¹Non envexes o perverso,
pois ignoras cando lle virá o seu día.

¹²Non envexes a fachenda do afortunado:
pensa que no día da morte non ficará impune.

¹³Tente lonxe do home capaz de matar
e non terás terrores mortais;
se te lle achegas non incorras en faltas,
para que non che arrinque o alento da vida;
leva conta de que marchas entre trampas
e que camiñas sobre unha rede.

¹⁴Na medida en que poidas ten trato co veciño
e consulta cos sabios;

¹⁵Sexa a túa conversa co asisado
e con el todos os teus segredos.

¹⁶Sexan os teus comensais xente de ben
e pon no temor de Deus a túa gloria.

Do goberno

¹⁷Con mans hábiles mantense o dereito
e goberna o seu pobo o home elocuente.

¹⁸Témenlle na cidade ao bardallas
e renegan das laretadas da súa boca.

10

¹Un maxistrado público instrúe ao seu pobo
e o goberno dun home asisado é ordenado.

²Como é o gobernante do pobo, así son os subalternos;
e coma o rexedor, os cidadáns.

³Un rei insensato arruína a cidade,
pois a cidade asenta na prudencia dos xefes.

⁴Nas mans de Deus está o goberno do mundo
e suscita en cada momento o home que convén.

⁵Nas mans de Deus está todo poder humano
e ten en máis a súa gloria ca o gobernante.

Tratado sobre a soberbia

⁶Non devolvas mal ao veciño por unha inxuria calquera;
non te deixes ir polo camiño da soberbia.

⁷A soberbia é odiada do Señor e mais dos homes;
e de ambos os dous éo o afán do que asoballa.

9, 9 O xuízo do adulterio faise aquí en base ao principio de fidelidade, xa non ao de propiedade.

10, 4-5 Punto de grande importancia: o control e a non-poseión do poder por parte de quen goberna; é Deus o único que posúe ese atributo e que lle confire ao rei a súa maxestade.

10, 6-18 A reflexión, non afastada dun certo matiz estoico, pode reflectir acontecementos contemporáneos (lémbrese a mutación de poder dos Láxidas aos Selúcidas no 198 a. C.); en concreto os vv. 9-10 semellan aludir á morte dalgún mandatario coñecido (cf 2 Mac 9, 5-12).

- ⁸Dun pobo a outro pasa a hexemonía en razón da violencia e da soberbia.
⁹De que se gaban o po e mais a cinsa e quen, aínda de vivo, ten podres as entrañas?
¹⁰O ataque da doenza rise do médico: rei hoxe, defunto mañá.
¹¹Cando morre o home, herdan os vermes: as lombrigas, as larvas e os insectos.
¹²O celme do orgullo está no home insolente, que aparta o seu pensar do Creador;
¹³pois manancial de orgullo é o pecado e a súa fonte burbulla malicia, por iso Deus castigao terriblemente e bate nel ata esnaquizalo.
¹⁴Derruba Deus o trono dos soberbios e asenta no seu posto aos humildes.
¹⁵Deus arrinca as raiceiras das nacións e planta no seu lugar aos sinxelos.
¹⁶O Señor encobre as pegadas dos pobos e talla os seus raigaños a ras do chan, ¹⁷várreos da terra e arríncaos e borra do mundo a súa lembranza.
¹⁸Non di co home o orgullo nin a carraxe co nado de muller!

Nobreza e temor de Deus

- ¹⁹Cal é a raza honrada? A raza humana.
 Cal é a raza honrada? A que teme a Deus.
 Cal é a raza desprezable? A raza humana.
 Cal é a raza desprezable? A que viola o mandado.
²⁰Entre irmáns tense respecto ao vinculeiro, mais o que teme a Deus vaille por diante.
²²Emigrante ou alleo, estranxeiro ou mendigo, a gloria deles é o temor de Deus.
²³Non é de rexeitar un pobre intelixente nin ter por honrado a calquera home enaltecido.
²⁴Ao príncipe, ao gobernante e ao maxistrado débenselles respecto, mais ninguén é meirande ca o que teme a Deus.
²⁵Ao escravo axuizado servirano homes libres, sen que un home intelixente teña que obxectar.

Presunción e autorrespecto

- ²⁶Non te chufes de listo ao facer o teu traballo nin presumas no tempo da estreitura.
²⁷Máis vale un obreiro que abunda en facenda do que o presuntuoso que non ten mantenza.
²⁸Meu fillo, con modestia respéctate a ti mesmo e darásche o alimento que che cómpre.
²⁹Quen declarará inocente a quen se di culpable? Quen vai respectar a quen se rebaixa?
³⁰Pobres hai que son respectados pola súa prudencia, como hai quen é honrado pola súa riqueza.

10, 14 Este v. ten unha correspondencia expresa na composición antolóxica do "Magnificat" (cf Lc 1, 52). Os vv. 14-17 amosan a forma dun himno providencial (cf Sal 44).

10, 21 O texto hebreo omite o v. 21, testemuñado pola versión latina: "O temor do Señor é comezo do progreso; orixe de rexeitamento son a dureza e o orgullo".

11

Honrado pola riqueza? Por canto tempo?

Aldraxado pola pobreza? Por canto tempo?

³¹Se o respectan na pobreza, canto máis na riqueza.

Se o aldraxan na riqueza, canto máis na pobreza.

¹A sabedoría do pobre faille andar coa cabeza alta e faino asentar entre os nobres.

Xuízo recto dos homes

²Non loes a un home pola súa beleza nin o rexeites por ser mal parecido.

³Ben pequena é a abella entre os volátiles, mais o seu froito é o produto máis exquisito.

⁴Non aldraxes a quen vai en farrapos nin rías dos que sofren días tristes, pois Iavé fai cousas sorprendentes e o seu obrar fica escondido para o home.

⁵Moitos asoballados sentaron despois no trono, xentes en quen ninguén pensaba cinguiron o diadema.

⁶Moitos homes importantes caeron moi baixo e xente de prestixio foi entregada en mans alleas.

Sen présas, apúrate

⁷Non censures antes de te informares, inquire primeiro e despois reprende.

⁸Meu fillo, non respondas antes de escoitares e non interrompas no medio do discurso.

⁹Non te alporices polo que non che molesta e non te entremetas no preito dos poderosos.

¹⁰Meu fillo, non acrescentes as túas preocupacións: quen moito bole a facer fortuna, non o fará sen culpa. Meu fillo, se non espertas, non chegarás; se non procuras, non atoparás.

¹¹Hai quen se esforza, bole e corre e así e todo queda atrás.

¹²E hai quen é pobre e coitado, falta de todo e cheo de miserias, mais a ollada de Iavé obsérvao con favor para erguelo da lama que o lixa.

¹³Alzalle a cabeza e exáltao e moitos admíranse por causa del.

Nas mans de Deus

¹⁴Ben e mal, vida e morte, pobreza e facenda, veñen do Señor;

¹⁵sabedoría e prudencia e o saber falar veñen do Señor.

11, 2-3 A comparanza coa abella, típica dos sabios, é moi frecuente na literatura proverbial grega, polo que é posible que no v. 2, coa súa mención da beleza corporal, atopemos parte dunha polémica contra o modelo humano grego da fermosura externa e interna (“kalós kai agazós”).

11, 12-13 Esta defensa da misteriosa liberdade de Deus, por riba dunha orde fixista do mundo, é o que diferencia esta síntese teolóxica das cosmovisións exipcias e mesopotámica e do estoicismo grego.

11, 14-17 Inducido polo tema tratado na sección anterior, Ben Sirah aborda nestes versos e na pericope seguinte

o enguedellado problema da retribución, defendendo as teses tradicionais de escola, que foran postas en cuestión por Xob e Qohélet.

11, 15 A segunda parte do v. presenta unha lectura difícil, da que os tradutores foxen acudindo ao grego, que le “amor”, ou interpretando “castigo”. Aquí mantense o texto hebreo “erro”, pois o autor non avoga por un determinismo fatal, senón polo feito da cooperación do Señor en toda acción humana; o efecto de seu pende da responsabilidade dos homes, como se pode deducir dos vv. 16. 17.

O erro e os camiños rectos
veñen do Señor.

¹⁶A necidade e a tebra foron feitos para os pecadores
e a desfeita failles compañía aos malvados.

¹⁷A recompensa do xusto vén do Señor
e a súa benevolencia faino feliz para sempre.

Retribución e traballo

¹⁸Hai quen se enriquece pasando estreiteiras,
a quen sempre lle é pouco o que gaña,

¹⁹e cando di: “Xa podo acougar,
agora vou comer do que gañei”;
non se decata de cando será o día prefixado
no que teña que deixar o seu a outros e morrer.

²⁰Meu fillo, mantente na túa tarefa e matina nela,
que poidas chegar a vello no teu labor.

²¹Non admires os malvados;
confía no Señor e agarda a súa luz,
pois ben doado é aos ollos do Señor
enriquecer de súpeto a un pobre.

²²A bendición do Señor é a partilla do xusto:
no momento oportuno florecerá a súa esperanza.

²³Non digas: “Que proveito tirei de facer o meu traballo?
De que me serve agora?”.

²⁴Non digas: “Teño o que me cómpre.
Que mal me pode vir?”.

²⁵O ben dun día fai esquecer a desgraza,
o mal dun día fai esquecer a felicidade.

²⁶Ben doado é para o Señor retribuír ao home
no día da súa morte segundo os seus feitos.

²⁷Chega o tempo da desgraza e fai esquecer os goces:
é no remate cando un home amosa o que era.

²⁸Non chames a ninguén feliz
antes de inquirilo con certeza,
pois é no remate cando se mostra se o era de certo.

Estraño no casal

²⁹Non invites na túa casa a calquera,
pois o moínante coñece moitos trucos;
coma gaiola chea de paxaros
así son eles por dentro, cheos de enganos.

³⁰Coma ave pechada no cesto
é o corazón do soberbio,

11, 18-28 Ben Sirah sae ao paso dunha obxección: se todo pende de Deus, máis conta ten non facer nada. Desde outros presupostos vai repetir a doutrina xa proposta por Ecl II sobre o sentido da actividade presente, rexeitando por igual a ambición e mais a cobiza e a pasividade, e defendendo a perseveranza no esforzo e a esperanza.

11, 18-19 Propón un “caso”, á maneira de “maxal” (exemplo tipificado): obsérvase a semellanza coa parábola de Lc 12, 16-21.

11, 25-28 Fundamentación: o final do home e o xuízo de Deus dan o sentido do traballo.

11, 26 Este v., cunha afirmación de retribución “ultra-terreal”, segundo parece, atópase soamente na versión grega e siríaca e falta no hebreo; semella, logo, auténtico e demandado para a unión dos vv. 25 e 27.

De todos xeitos, a idea dun xuízo derradeiro e dunha esperanza baseada na fidelidade de lavé co xusto, estaba a agromar nos círculos prefarisaicos e nos grupos apocalípticos. A non remota época das persecucións levaría á formulación expresa destes contidos (cf 2 Mac 7, 9ss; Dn 7, 18; etc.).

11, 28 Existe unha glosa ou duplicado: “Non chames a ninguén feliz antes de que morra, pois na fin coñécese o home”.

11, 29-34 Este texto, difícil de reconstruír, vai recomposto de forma conxectural a partir do texto hebreo, e acordando co sentir máis unánime das versións modernas. Tratantes, espías, propagadores do helenismo, pasan pola casa do israelita medio, conmovendo o seu tranquilo modo de vida e poñéndoo en perigos; tales son os moínantes dos vv. 29-30, os mal intencionados críticos dos vv. 31-33.

é coma un lobo axexando á presa.
 Moitos son os pecados do tratante:
 é coma un can a engulir facendas;
 violentamente chega o intermediario
 poñendo preitos sobre todos os bens.
 Axexa o moicante coma un oso
 ao casal dos que o burlan
 e procúrase unha fenda, como fan os espías.

- ³¹O calumniador troca o ben en mal;
 atopa defectos no que ti máis aprecias.
³²Cunha faísca multiplícanse as brasas
 e o pérfido axexa para espaxer sangue.
³³Fuxe do malo porque xera o mal
 para que tes que levar unha chata permanente?
 Non te xuntes co malvado, para que non torza o teu camiño
 e te afaste do teu compromiso.
³⁴Tes de hóspede un estranxeiro?
 Trocará os teus costumes e distanciarate dos teus.

Saber a quen se dá

12

- ¹Se lle fas mal a quen é bo, a quen farás ben
 de xeito que tires proveito da túa axuda?
²Faille ben ao xusto e terás recompensa,
 se non del, do Señor.
³Non hai proveito no acorrer o malvado,
 pois nin así darás esmola;
⁴atoparás un mal dobre cando peor che veña
 por todo o ben que lle teñas feito.
⁵Non lle deas armas de guerra
 para que non te ataque con elas,
⁶pois Deus en persoa rexeita os malvados
 e volve sobre eles a vinganza.
⁷Dálle ao bo, négalle ao malvado,
 axuda ao humilde, non lle deas ao fachendoso.

Desconfianza

- ⁸Non se recoñece un amigo na prosperidade
 nin disimula un inimigo na desgraza.
⁹Cando un medra, mesmo o inimigo é compadre;
 cando un vai mal, mesmo o veciño se afasta del.
¹⁰Endexamais non confíes no inimigo,
 porque a súa maldade enferruxa coma o bronce;
¹¹por máis que te escoite e se porte mainiño,
 ti vixía e ten reparo del;
 fai coma se descubristes un segredo
 e saberás onde ía dar o seu celo.
¹²Non o poñas á túa beira
 para que non te chimpe e ocupe o teu posto;
 non o deixes asentar á túa dereita,
 pois cobizará o teu asento;

11, 34 Este v., de manifesto corte antihelenista (cf I Mac 1, 11-15), parece recapitular a actitude do israelita fiel fronte á invasión cultural.

12, 1-7: Saber a quen se dá: dos inimigos e do trato con eles falan esta sección e a seguinte. Os nosos ollos e desde a rea-

lidade humana alumada por Cristo, o texto peca cando menos de inxenuo: pero non se debe esquecer o nivel de saber popular e de prudencia social, que, por máis que corrixible, non deixa de ter o seu punto. Lémbrese a xa aludida situación cultural e a crise na que estaba o iavismo ortodoxo.

daquela comprenderías as miñas razóns
e terías que xemer xunto comigo.

- ¹³Quen se apiada do encantador mordido
ou do que se achega á fera con dentes?
¹⁴Tal sucede co que se achega a home insolente
e se enguedella nas súas culpas.
¹⁵Mentres esteas de pé non deixa el ver quen é,
mais se tropezas non te manterá.
¹⁶O inimigo é todo dozura nos labios,
mais no seu interior pensa en abismos profundos;
tamén pode o inimigo ter bágoas nos ollos,
mais, se atopa ocasión, non se dará farto de sangue;
¹⁷chégache unha desgraza: alí anda el,
semellando apoiarte porache un tropezo;
¹⁸despois, abanea a cabeza, bate coas mans
e todo é murmurar e demudar a face.

Diferenzas sociais: coidado co rico

- 13** ¹A quen toca a peza, pégaselle á man,
quen se xunta co burlón, aprende ao seu xeito.
²Non queiras erguer un peso co que non podes
nin te asocies co máis rico ca ti,
non xuntes a cunca co pote:
se este peta nela, esnaquízaa;
do mesmo xeito non se dan xuntado rico e pobre.
³O rico asoballa e aínda por riba gábase,
o pobre é humillado e aínda pide desculpas.
⁴Mentres lle sexas útil, servirase de ti;
cando afrouxes, prescindirá de ti.
⁵Mentres teñas do teu, falarache afable,
mais empobrecerate sen chisco de remorso.
⁶Se lle cómpres, farache as beiras,
rirá contigo, darache esperanzas,
dirache falangeiro: “De que tes necesidade?”
⁷Cos seus banquetes confundirate.
Mentres lle es de proveito, entrámpate;
por dúas ou tres veces meterache medo;
despois, cando te vexa, pasará de largo
e abaneará a cabeza en contra túa.

Caciques e mandados

- ⁸Gárdate de facer o fachendoso
para non semellares aos insensatos.
⁹Achégaseche un principal? Ti afástate;
e canto máis, máis te ha convidar.
¹⁰Non te aproximes para non seres apartado,
nin te arredes de xeito que te aborrezan.
¹¹Non ouses falarlle abertamente
nin deas creto ás súas moitas razóns,

12, 14 O hebreo engade: “non cesa ata que o lume o teña consumido”.

12, 15 Existe tamén un duplicado: “mentres vai contigo non se descobre, mais se caes non se abaixa a socorrerte”.

12, 16 Este v. é case unha paráfrase do que se di en Pr 26, 24 ss verbo do murmurador.

13, 2-7: Coidado co rico: a crueldade, utilitarismo e desprezo do rico co humilde quedan ilustrados cunha plástica e un vigor expresivos que vai do proverbial v. 2 ao cadriño de costumes dos vv. 6 e 7. Toda a pericope é dunha perenne modernidade.

pois os seus numerosos discursos son para probarte e entre sorrisos anda examinándote.

¹²Cruel é quen goberna e non se apiada da vida de moitos.

¹³Cóidate e está atento, non fagas compañía a homes violentos.

Cuestión de feito: o irreconciliable

¹⁵Todo animal ama os da súa caste e así todo home o seu semellante.

¹⁶Todo animal emparella cos da súa especie, tamén o home se une á súa raza.

¹⁷Que é o que une ao lobo co año?

O mesmo que une ao malvado co xusto.

¹⁸Como se van levar a hiena e mais o can?

Pois tampouco haberá paz entre o rico e o pobre.

¹⁹A presa do león son os asnos da estepa e o pasto do rico son os pobres.

²⁰Para a soberbia a humildade é de aborrecer, para o rico é de aborrecer o pobre.

²¹Cando o rico tropeza, ten apoio no amigo; se abanea o pobre: empúrrano de veciño en veciño.

²²Discursea un rico: deféndeo unha morea de xente; por máis que diga parvadas danse por boas. Fala un pobre e berran: “Vefía, vefía!”, xa pode ter razóns asisadas, que para el non hai posto.

²³Un rico parola: faise silencio e poñen polas nubes a súa discreción.

Fala o pobre e din: “E quen será este?”.

E se tropeza, aínda por riba o empurran.

²⁴É boa a riqueza cando é sen pecado e a pobreza é ruín se a produce a soberbia.

Conciencia

²⁵A conciencia do home trócalle a faciana, sexa para ben, sexa para mal.

²⁶Sinal de boa lei é un rostro relucente; o xesto preocupado, sinal dun triste matinar.

14 ¹Benia o home a quen non dá mágoa o que poida ter falado e non xeme baixo o xuízo da súa conciencia.

²Benia o home a quen non lle faltan azos nin o abandona a esperanza.

Cobiza e avaricia

³Ao avaro non lle convén a riqueza nin ao cobizoso o ouro;

⁴quen o nega para si, apaña para outro; dos seus bens gozará un estraño.

⁵Quen para si mesmo é duro, para quen será bo?, se nin sequera el goza dos seus bens.

13, 14 O texto hebreo e mais o grego omiten o v. 14: “Cando escoites cousas tales entre soños, érguete, e toda a túa vida ama ao Señor, invocándoo para te salvares”.

13, 15-24 Leu Siráh con acedo desencanto as profecías isaianas sobre a felicidade do tempo escatolóxico? Os vv. 17 e 18 semellan contradicilas. O que non deixa dúbida é o ton de condena e protesta que implica, na función expresiva das súas palabras, a constatación dos feitos.

13, 25s *Conciencia*: o “macarismo” ou benaventuranza é unha das típicas formas literarias sapienciais. De seu o

termo hebreo “axré”, que traducimos “benia”, vale tanto coma dicir: “digno de envexa é...”, ou “digno de loanza...”, facendo sempre relación a unha opinión pública. O xurdir da conciencia individual como base da valoración moral foi sen dúbida obra dos sabios xa desde a antigüidade exipcia e mesopotámica. A depuración psicolóxica da observación de Ben Siráh e a dimensión que nel acadan os procesos interiores do home son, pois, algo novo, paralelo ao proceso de interiorización da fé que amosa a súa relixiosidade.

- ⁶Ninguén hai máis ruín ca o ruín consigo mesmo,
leva consigo a paga da súa maldade.
- ⁷Se fai un favor é sen se decatar
e ao cabo amosa a súa mesquindade.
- ⁸Mal home é o cobizoso
que volve a cara e despreza as vidas doutros.
- ⁹Para o ollo do avarento a súa parte sempre é pequena,
mais en tanto rouba a do veciño, perde a súa.
- ¹⁰O ollo do envexoso cobiza o pan,
en tanto, a súa mesa fica baleira.
- ¹¹Meu fillo, se tes con que, aprovéitao;
se tes con que, trátate ben.
- ¹²Lembra que no xeol non hai goce
e que a morte non tarda
e que o momento fixado para ir á cova non cho dixeron.
- ¹³Antes de morreres trata ben ao amigo
e ofrécelle de acordo co que teñas.
- ¹⁴Non te privas da felicidade presente
nin deixes fuxir unha parte dun desexo lexítimo.
- ¹⁵Non vas deixar a outro a túa facenda
e o froito dos teus traballos aos que fan as partillas?
- ¹⁶Dálle a teu irmán e queda ti mesmo satisfeito
pois en van procurarás praceres no xeol.
- ¹⁷Toda carne se vai estragando coma un vestido
pois o decreto perenne é: “Tes de morrer”.
- ¹⁸Como agroman as follas nunha árbore vizosa,
e mentres unha murcha outra abrocha,
do mesmo xeito as xeracións de carne e sangue:
cando unha acaba, nace outra.
- ¹⁹Así perecen todas as súas accións,
e as obras das súas mans seguirán despois del.

Feliz o sabio

- ²⁰Feliz o home que cavila na sabedoría
e se considera da intelixencia,
- ²¹que pon a atención nos seus camiños
e medita nos seus vieiros,
- ²²o que sae tras ela para axexala
e observa as súas cancelas;
- ²³olla polas súas fiestras,
escoita nas súas portas,
- ²⁴pon campo arredor do seu casal
e crava as estacas no seu muro;

14, 10 O texto hebreo engade: “o xeneroso multiplica o pan e mesmo dunha fonte seca tira auga para a mesa”.

14, 12 *O xeol* ao que se fai referencia no v. 12 é o mundo da ultratumba no que acogan as sombras dos seres humanos, desprovistas de actividade e mesmo da posibilidade de loar a Deus; non inclúe, así e todo, un aspecto punitivo, pois é común a todos os mortos (polo menos na época e mentalidade de Ben Sirah, non así na incipiente apocalíptica).

14, 15 Alúdese ao costume do testamento como herdanza material legada de acordo cun documento xurídico, feito novo introducido sen dúbida polo influxo helenístico.

14, 16 O texto hebreo inclúe unha glosa de tipo xeral: “canto estea ben facer, faino na presenza de Deus”.

14, 18 É particularmente interesante a inclusión desta comparación que asemella a vida do home á caída das follas na outonada; unha figuración parella atópase, case coas mesmas palabras, en dúas pasaxes da *Iliada* de Homero, e non é aventurado supor o coñecemento deste autor clásico, ao que o helenismo contribuíu a espallar por todo o mundo coñecido, por parte de Ben Sirah. Compárese co verso anterior, onde a mesma idea recolle un simil clásico no mundo semítico (cf Xob 13, 28).

15

- ²⁵estende a súa tenda a carón dela,
abofê, deu con boa morada.
- ²⁶Pousa o niño na súa fraga,
acouga nas súas pólas;
- ²⁷repara da calor á súa sombra
e habita nos seus refuxios.
- ¹Deste xeito compórtase quen teme o Señor,
pois quen se aferra á lei, acádaa.
- ²Sairalle ao encontro coma unha nai
e acollerao coma a nova casada.
- ³Manterao co pan da prudencia,
daralle a beber auga de sinxeleza;
- ⁴se se sustenta nela non abaneará,
confiará nela e non será confundido;
- ⁵soerguerao por riba dos seus compañeiros,
para darlle a palabra no medio da asemblea;
- ⁶atoparase co gozo e a ledicia,
ela procurarálle sona perdurable.
- ⁷Non se fan con ela os homes vans
nin a albiscarán os fachendosos;
- ⁸fica lonxe dos burleiros,
non se lembran dela os mentireiros.
- ⁹Non acae ben a súa loanza na boca do perverso,
pois Deus non lla concedeu.
- ¹⁰Pola boca do sabio exprésase a súa loanza
e quen a domina, ensínaa.

O mal non vén de Deus

- ¹¹Non digas: “De Deus vén o meu pecado”;
pois El non fai aquilo que aborrece.
- ¹²Nin digas: “Foi El quen me fixo caer”;
pois non ten El que ver cos pecadores.
- ¹³O Señor odia a maldade e a abominación
e non llelas propón aos que o temen.
- ¹⁴Desde o comezo Deus creou o home
e deixouno á súa libre intención.
- ¹⁵Se ti queres, podes gardar o precepto,
facer a súa vontade é sinal de intelixencia.
- ¹⁶Puxo diante de ti o lume e mais a auga:
bota a man ao que prefiras.
- ¹⁷Diante de cada home están a vida e a morte:
o que desexe, iso daráselle,
- ¹⁸pois grande é a sabedoría do Señor,
El é potente e gregxio e todo o dexerga.

14, 25 Neste v. atopan algúns unha referencia recollida polo prólogo do Evanxeo de Xoán (1, 14).

15, 2ss A metaforización da sabedoría como figura feminina que atrae ao discípulo, é xa coñecida por Proverbios. As variantes de noiva, esposa, nai, mestra, aparecen tamén noutros libros sapienciais, incluído o da Sabedoría de Salomón.

15, 11-20 Dunha banda un certo iavismo tradicional ou popular, cunha interpretación mítica da retribución; e doutra o helenismo fatalista, favorecían a descarga da responsabilidade en Iavé. Perante este ataque á bondade e grandeza de Deus, Ben Sirah responde

cun método característico da pedagogía sapiencial, o dialoxal: nos vv. 11-13 expón a escapatoria sofista dos que declinan responsabilidades e pon o principio básico (v. 13); nos vv. 14-20 desenvolve a doutrina en maneira positiva.

15, 14 Traducimos por *intención* a verba “iéxer”. Aquí aínda ten o sentido do acto voluntario cara a unha banda ou cara a outra; máis adiante, nos escritos atopados nos covas de Qumrán, terá xa o sentido da tendencia ao mal, posta no corazón do home.

15, 15 O texto hebreo engade: “e crendo nel, tamén ti vivirás”.

¹⁹Os ollos de Deus contemplan as súas criaturas
e El penetra as accións de cadaquén.

²⁰Non lle mandou ao home que pecase
nin deus pé aos homes falsos.

Deus xulga

16

¹Non te deleites no bo parecer de mozos nugalláns
nin goces en ter fillos impíos:

²aínda que fosen moitos, non te aledes neles
se lles falta o temor do Señor;

³non confíes en que estean vivos
nin esperes no seu porvir:

non van ter unha boa posteridade,
pois mellor é un que fai o seu deber ca non milleiros,
e morrer sen fillos mellor é que ter descendentes soberbios.

⁴Por un que tema a Deus xa se enche unha vila,
mentres un fato de perversos a arruína.

⁵Moitos casos semellantes teño eu visto
e o meu oído escoitou meirandes cousas;

⁶contra unha morea de malvados foi prendido o lume,
contra unha nación impía alampou a ira;

⁷non deixou impunes aos xigantes antigos
que se revolveron na súa arrogancia,

⁸nin perdoou aos veciños de Lot
ao se excederen con fachenda;

⁹tampouco houbo piedade para o pobo danado,
que foi desposuído pola súa culpa:

¹⁰tal aconteceu aos seiscentos mil de a pé
exterminados polo seu ánimo orgulloso,

¹¹de xeito que aínda que fose un só o teimudo,
milagre sería que ficase impune.

Verdade é que nel van xuntas misericordia e carraxe,
e que transixe e perdoa,
mais sobre os pecadores bota o seu furor.

¹²Grande coma a súa compaixón é o seu castigo
e xulga a cadaquén de acordo cos seus feitos.

¹³Non fuxirá o malvado co seu furto
nin constantemente será o xusto privado da súa esperanza.

¹⁴Para quen faga esmola haberá premio
e cadaquén será tratado de acordo coas súas obras.

¹⁶As súas misericordias están á vista de todas as criaturas,
El reparte luz e tebra aos seres humanos.

Deus todo o ve

¹⁷Non digas: “Escondinme de Deus,
quen se vai acordar de min alá arriba?”

15, 20 O texto hebreo glosa: “non se conmove co que fai tolerías, nin con quen descobre un segredo”.

16, 1-16: Deus xulga: temos diante outro modelo de argumentación: partindo dunha amoestación (vv. 1-4), para rematar cunha exposición da doutrina dunha teodicea que se expresa en palabras máis abstractas.

16, 15 Glosa, ou versículo fóra do seu posto; este v. falta nos testemuños do grego e da Vulgata, excepto algúns poucos códices: “lavé endureceu o ánimo do Faraón para que non o coñecese, e deste xeito quedasen patentes as súas obras baixo o ceo”.

16, 16 Tamén este v. falta, como o 15, pero adaptación mellor ao contexto, se ben podería estar glosando o v. 12 en ton de himno.

16, 17-23 Estes vv. configuran unha pequena instrución na que se sae ao paso dunha obxección impía (vv. 17, 20-22); respóndese dunha banda cun argumento en clave himnica, tirado da lingua dos salmos teofánicos (cf Sal 18; 68; 97; 104), que lembra o poderío de Deus sobre a súa creación; e doutra, cun xuízo de valor que pecha a discusión (v. 23).

- Entre tanta xente non me recoñecerán,
que son eu entre tal multitude de persoas??"
- ¹⁸Velaí os ceos e o máis alto dos ceos,
o océano e mais a terra:
cando descende para eles, tremen;
cando pasa revista, abanéanse.
- ¹⁹Tamén os raigaños dos montes e os alicerces do orbe
se conmoven cando Deus lles bota unha ollada.
- ²⁰Pero en min non vai reparar,
quen descubrirá o meu proceder?
- ²¹Se peco, ningún me verá;
se minto ás furtadelas, quen o sabe?
- ²²E quen lle vai ir contar as miñas boas obras?
Que esperanza vou ter se cumpro co debido?
- ²³Xente sen siso matina deste xeito,
tal é o pensar dos parvos.

Deus creador é quen xulga

- ²⁴Escoitádeme e aprendede da miña discreción,
poñede atención nas miñas verbas;
- ²⁵vou expoñer con tino o meu pensamento
e a dar razón con xusteza do que eu sei:
- ²⁶Cando no comezo Deus creou as súas obras,
non ben existiron, distribuíulles os papeis;
- ²⁷organizoulles para sempre as tarefas
e os seus elementos por xeracións.
Nin pasan fame nin cansan
nin fallan nos seus traballos;
- ²⁸ningunha molesta a súa veciña
e endexamais non desobedecen o seu mandado.
- ²⁹Despois ollou o Señor para a terra
e encheuna cos seus bens;
- ³⁰cubriulle a faciana con toda caste de viventes
que a ela deberán volver.
- 17** ¹Da terra creou o Señor ao home
e de novo faino volver a ela.
- ²Concedeulle días contados, un tempo xusto,
e deixou no seu poder canto hai sobre ela;
- ³revestiuno dunha forza coma a súa e fíxoo á súa imaxe.
- ⁴Impuxo o temor do home en toda criatura,
para que impoña o seu dominio nas bestas e nas aves.
- ⁶Dotounos de discernimento, lingua e ollos,
deulles oídos e unha mente para cavilar;
- ⁷encheunos de sabedoría e intelixencia,
mostroulles o ben e o mal;
- ⁸púxolles a súa luz nos corazóns,
para lles amosar a magnitude das súas obras,
- ⁹de xeito que pregoen a grandeza dos seus feitos
- ¹⁰e loen o nome santo.

16, 24ss Proseguindo co tema suxerido nos vv. 18-29, o autor vai remachar a idea do poder do xuízo e do total coñecemento que Deus ten das accións humanas, apoiándose nunha teoloxía da creación.

17, 5 Este v., conservado en poucos códices gregos, engadía unha glosa psicoloxizante de sabor estoico: "Recibiron do Señor o uso das cinco facultades, e como sexta, foilles concedida a intelixencia, e a sétima foi a palabra, intérprete das facultades".

- ¹¹Engadiulles a ciencia
e concedeulles en herdanza a lei da vida.
- ¹²Concluíu con eles unha alianza eterna
e deulles a coñecer as súas determinacións;
- ¹³cos propios ollos contemplaron a dimensión da súa gloria
e os seus oídos escoitaron a súa voz magnífica;
- ¹⁴e díxolles: Gardádevos de toda impiedade;
e deus a cadaquén mandatos verbo do seu próximo.
- ¹⁵A súa conduta tena sempre diante,
non se esconde aos seus ollos.
- ¹⁷A cada pobo púxolle un gobernante,
mais Israel é a porción do Señor.
- ¹⁹Todas as súas accións son para El manifestas coma o sol
e os seus ollos pousan decote nos camiños deles,
- ²⁰nin lle foxen as inxustizas que fan
e todos os seus pecados fican diante do Señor.
- ²²A esmola que un home fai vale para El coma un selo
e o favor feito gárdao coma a propia pupila;
- ²³erguerase polo tanto para recompensalos
e fará recaer sobre cadaquén o que lle cómpre.
- ²⁴Aos que se arrepiñan permitiralles volver
e dará consolo aos que perdan a esperanza.

Chamada á conversión

- ²⁵Volve ao Señor e deixa os pecados,
prega diante del e reduce as caídas;
- ²⁶torna para o Altísimo e afástate da inxustiza,
refuga con forte pulo a iniquidade;
- ²⁷pois quen vai loar o Altísimo no Hades
igual que o fan os que viven confesándoo?
- ²⁸Para un morto que xa non existe rematou a loanza;
é o vivo e quen ten saúde quen loa ao Señor.
- ²⁹Que grande é a piedade do Señor
e o perdón para os que volven cara El!
- ³⁰Pois entre homes non todo é posible,
xa que o ser humano non é inmortal.
- ³¹Que cousa hai máis resplandecente ca o sol?
Non obstante, eclípsase.
- ³²El é quen pasa revista ao exército das alturas do ceo,
mentres que os homes todos son terra e cinsa.

17, 15-24 Deus coñece o obrar dos homes. O texto é de non doada reconstrución, pola multiplicación de glosas e de acrecentamentos israelizantes. Tres versos semellan ser só glosas da versión grega: v. 16: "Pois os seus camiños tenden ao mal desde a mocidade, e non foron tales de trocar os seus corazóns de pedra en corazóns de carne"; v. 18: "a quen como vinculeiro acariña con disciplina, e, distribuíndolle a luz do seu amor, non o deixa da man"; v. 21: "e o Señor, que é bo e sabe de que están feitos, nin os refuga nin os deixa, senón que os perdoa". Ao comezo do v. 17 a versión latina antiga engadía: "cando repartiú por toda a terra as nacións", sen dúbida como intento de integración dese verso que está fóra de contexto, e o mesmo fai ao remate do v. 22: "repartindo a conversión aos seus fillos e fillas". 17, 22 A importancia do *selo* débese ao seu valor como instrumento xurídico acreditativo da propiedade; de tal

valor vén o uso de levalo sempre consigo, xa pendurado cunha liña do pescozo ou a xeito de pulseira no brazo (cf Ct 8, 6).

17, 24 Propón novamente a imaxe do Deus misericordioso, trazo sobranceiro na teodicea de Ben Sirah.

17, 25-32 Ao remate do longo complexo instrutivo comezado en 16, 17, o autor pasa á amoestación en segunda persoa, para afincar a actitude de "volta a Deus": tal é o sentido do vocábulo co que o hebreo designa a conversión ("xub" = refacer o camiño, volver, afastarse dun vieiro).

17, 27 O termo *Hades* é o correspondente grego do hebreo "xeol", o mundo inferior, como queda patente no v. 28; sobre a non posibilidade de loanza, cf Sal 30; 115.

17, 31 "E carne e sangue desexan o mal" semella ser un engadido.

Deus, o home e a piedade

18 ¹Aquel que vive eternamente creou todo xunto.
²Só o Señor leva razón.

- ⁴A ninguén lle foi dado o poder proclamar as súas obras.
 Quen pescudará as súas grandezas?
⁵Quen calculará o poderío da súa maxestade
 ou quen poderá narrar as súas misericordias?
⁶Non se lle pode minguar nin engadir
 nin é doado descubrir as marabillas do Señor.
⁷Cando o home remata, entón comeza El;
 se un para a pensar, fica atónico.

Dar co corazón

- ⁸Que é o home? Para que vale?
 Que ten de bo ou de malo?
⁹O número dos días do home como moito son cen anos.
¹⁰Coma unha pinga de auga do mar ou un gran de area,
 así son os seus poucos anos perante o día eterno.
¹¹Velaquí por que Deus ten medida con eles
 e espárese sobre eles a súa piedade;
¹²El ben sabe que o seu remate é miserento,
 por iso fai medrar o perdón.
¹³O home ten piedade do seu próximo,
 mais o Señor apiádase de todo canto vive
 reprendendo, corrixindo, ensinando
 e recuperando, coma o pastor a súa grea.
¹⁴Apiádase dos que acollen a corrección
 e dos que aceptan as súas disposicións.
¹⁵Meu fillo, cando fagas favores non os mestures con críticas,
 nin verbas molestas con dádivas.
¹⁶Non calma o orballo a aquntura?
 Pois a palabra fai mellorar a dádiva.
¹⁷Abofê, máis vale unha palabra ca un bo regalo;
 ambos os dous atópanse no home cortés.
¹⁸O insensato aldraxa de malas maneiras
 e a dádiva do envexoso irrita os ollos.

A precaución

- ¹⁹Antes de falares, instrúete;
 antes de caeres enfermo, cóidate;
²⁰antes de seres xulgado, examínate:
 cando se che pidan contas serás perdoado;
²¹antes de enfermares, humíllate;
 e cando peques, mostra que te arrepiñes;
²²nada te demore en cumprir un voto ao seu tempo,
 non esperes a morte para pagar a débeda.
²³Antes de faceres promesa, prepárate;
 non sexas coma quen tenta ao Señor.
²⁴Pensa na carraxe dos últimos días,
 no momento da vinganza, cando El torna a face.

18, 2 Algúns manuscritos amplifican, engadindo: “Non hai outro fóra del”.

18, 3 A Vetus Latina inclúe o v. 3: “El goberna o mundo cun xesto da man e todo obedece á súa vontade, pois co seu poder é Rei do universo, que dirime entre o sagrado e o profano”, reiterativo e en exceso teórico.

18, 13 A imaxe do *pastor*, que noutros contextos tiña orixe na terminoloxía rexia (reis como pastores dos pobos), acada aquí o seu sentido natural de corte sapiencial e faíenos acordar da parábola evanxélica.

- ²⁵Lembra a fame no tempo da fartura,
a pobreza e a miseria no tempo da riqueza.
²⁶Do amencer ao solpor o tempo cambia,
todo pasa axiña ante o Señor.
²⁷O home sabio mantense sempre presto,
no tempo de pecados presérvase da falta.
²⁸Todo home asisado coñece a sabedoría,
quen dá con ela merece ser loado;
²⁹tamén os de razóns sutís se fan sabios
facendo chover ditos axustados.

Control das paixóns

- ³⁰Meu fillo, non te deixes levar das túas paixóns,
frea os teus degoiros,
³¹pois se es condescendente á satisfacción do teu desexo,
faraste motivo de riso para o teu inimigo.
³²Non te aledes por un momento de pracer
que vai dar nunha pobreza dobre.
³³Non sexas lambón nin bébedo, se tes o peto baleiro.

19

- ¹Quen tal fai non chegará a rico,
quen desbota o pequeno arruína-se aos poucos.
²O viño e as mulleres volven o ánimo lercho
e quen se xunta con rameiras faise máis desvergonzado aínda;
³a podremia e os vermes farán presa del,
pois o temerario será aniquilado.

Do falar e das murmuracións

- ⁴O que axiña confía é un espírito lixeiro,
e quen peca faise mal a si mesmo;
⁵quen se goza no mal será danado,
⁶quen aborrece as lérias diminúe en malicia.
⁷Non vaias repetindo unha murmuración e ninguén te amolará;
⁸non leves contos a amigo nin inimigo
e se non é con dano teu, non o reveles,
⁹doutro xeito quen te escoite gardarase de ti e chegará a odiarte.
¹⁰Escoitaches algo? Que morra contigo!
Resiste, que non vas estoupar.
¹¹Diante dunha noticia o insensato entra en dores
coma a parturiente ao chegar o neno.
¹²Coma unha frecha espetada na coxa
é unha noticia na entraña do parvo.
¹³Inquire do teu amigo: pode que non fixese nada;
e se fixo algo, para que non continúe.
¹⁴Inquire do veciño; pode que non dixese nada,
e se dixo algo, para que non o repita.
¹⁵Inquire do teu amigo: dinse tantas calumnias!
Non deas creto a todo o que se fala!

18, 27 A alusión ao *tempo de pecados* pode ter que ver coa incipiente situación de apostasía diante da invasión cultural grega.

18, 28-29 O “saber” ten xa que ver coa actitude relixiosa, por máis que manteña a súa raiceira literaria.

18, 30ss A pedagogía ética sapiencial non avogaba por unha “ataraxia” (carencia de paixóns), mais si tentaba refreala; neste caso, amosando os efectos toleiráns da gula

(a bebida inmoderada) e a luxuria. O tema e motivacións desta instrución son frecuentes en Pr, e en concreto traen á memoria a instrución real da nai de Lemuel (Pr 31, 2-7). Cf tamén 23, 19ss.

19, 4-5 A versión latina engade, ao remate do v. 4 e ao comezo do v. 5: “Quen refuga os praceres, coroa a propia vida; o que pon freo á lingua, vivirá en sosoego”.

- ¹⁶Tamén hai quen esvara sen pretendelo.
Quen hai que nunca pecase coa lingua?
¹⁷Inquire do teu veciño antes de chegares ás ameazas,
e deixa lugar á lei do Altísimo.

Falsas sabedorías

- ²⁰O temor de Deus é o celme de toda sabedoría
e en toda sabedoría hai cumprimento da lei.
²²Non é sabedoría coñecer a malicia
nin prudencia o matinar dos pecadores.
²³Hai unha habilidade que é abominable
como existe un parvo que carece de sabedoría.
²⁴Mellor é o minguado de siso, máis temeroso,
ca o que abonda en intelixencia e viola a lei.
²⁵Hai sagacidade sutil, mais inxusta:
a de quen recorre a manexos para se dar aires de recto.
²⁶Hai quen camiña cangado pola coita,
mais no seu interior está cheo de engano;
²⁷baixa a cabeza, faise o xordo,
Mais, cando non te decatas, aprovéitase de ti;
²⁸e se por falta de forzas non pode pecar,
cando atope ocasión fará o mal.
²⁹Polo aspecto coñécese o home
e polo porte da faciana o sabio.
³⁰O atavío dun home, o riso dos seus labios
e o xeito de camiñar amosan o seu carácter.

A arte de corrixir

- 20** ¹Hai correccións fóra de tempo
e tamén hai quen, calando, amosa siso.
²Canto mellor é corrixir que alporizarse.
³O que confesa a culpa librase dun mal peor.
⁴Coma o eunuco que arela desflorar unha virxe
é quen quere impor a xustiza pola forza.

Calar e calar

- ⁵Hai quen cala e pasa por sabio
e quen fala de máis e non hai quen o ature.
⁶Hai quen cala por non ter resposta
e quen cala porque agarda a súa quenda.
⁷O sabio cala ata o momento xusto,
o parvo non ten en conta a ocasión.
⁸O paroleiro faise odioso
e quen se adxudica a autoridade será aborrecido.

Facendas, regalos, doazóns

- ⁹Un home en angustias pode acadar fortuna,
mais tamén pode que unha ganancia traia ruína.

19, 17 Insiste no tema de deixar a xustiza a Deus; pero ao facelo citando a lei do Altísimo, algúns manuscritos enlazaron co tema do temor de Deus, co que dá principio a pericope seguinte, engadindo dous versos (18, 19): “O temor do Señor é o principio do progreso e a sabedoría gaña o seu afecto. Coñecer os mandatos do Señor é unha disciplina da vida, os que cumpren co que lle agrada recollerán da árbore da inmortalidade”. Estes vv. están fóra de lugar, respecto do contexto anterior.

19, 21 Versículo aducido por poucos manuscritos; con-

serva un refrán fóra de contexto: “O criado que lle di ao amo: ‘non farei o que che prace’, aínda que despois o faga, enfádou a quen o mantén”.

19, 22-23 Hai unha sabedoría inmoral que non é sabedoría auténtica: o lixeiro, o retranqueiro, o que “as sabe todas”, o hipócrita, non son modelos de humanidade cumprida.

20, 4 A gratificación deste v. supera o tema concreto da instrución cunha máxima de sabedoría inmordeira e marcadamente actual.

- ¹⁰Hai regalos sen proveito e regalos polos que pagar dobre.
¹¹Hai quen por certos honores queda humillado
e quen desde a humillación ergue a cabeza.
¹²Hai quen merca moito a baixo prezo
e quen paga sete veces polo mesmo.
¹³O sabio con pouco faise amar,
os favores dos necios bótanse a perder.
¹⁴A dádiva do necio non che é de proveito,
pois espera unha compensación sete veces meirande;
¹⁵o que el dá é pouco, mais bótao moito en cara;
abrindo a boca coma pregoeiro,
presta hoxe e reclama mañá: un home así é de aborrecer.
¹⁶Dí o parvo: “Non teño amigos,
ninguén agradece os meus regalos”;
¹⁷os que lle comen o pan son malas linguas:
cantas veces e cantos se burlan del!

Palabras fóra de tempo

- ¹⁸Trae máis conta esvarar no chan que esvarar coa lingua;
—tan axiña chega a caída dos perversos—.
¹⁹Un home sen xeito é coma unha saída a destempo:
atópase decontino na boca dos ignorantes.
²⁰Na boca do parvo o refrán estrágase:
nunca o dirá no momento xusto.

Ánimos febles

- ²¹Hai quen non pode pecar por pobreza
e así cando acouga non ten remorsos.
²²Hai quen se perde por respecto humano
e quen se perde por descaro.
²³Hai quen por timidez fai promesa a un amigo
e para si gaña un inimigo sen necesidade.

Mentiras danosas

- ²⁴Chata grave no home é a mentira:
atópase sempre na boca dos malvados.
²⁵Un ladrón é de preferir ao que mente a oito,
ambos os dous herdarán a perdición;
²⁶o ámbito do mentireiro é a mala sona,
quédalle para sempre esa vergonza.

A condición do sabio

- ²⁷Quen ten sabias razóns progresa
e un home asisado agrada aos grandes.
²⁸Quen traballa a terra aumenta os seus monllos,
e a quen lles dá gusto aos grandes, perdóano.
²⁹Regalos e agasallos cegan ollos sabios,
coma buceira na boca conteñen os reproches.
³⁰Sabedoría oculta e tesouro escondido,
para que serven entrambos?
³¹Máis vale o que esconde a súa tolemia
do que esconde a súa sabedoría.

20, 24-26 A mentira como roubo e como baldón xa fora recollida en 1, 14ss e 7, 13.

20, 27-31 Ben Sirah incide nun aspecto que lle resulta particularmente importante: o saber non é unha capitalización de coñecementos, senón un instrumento de servizo.

Pecado e sabedoría

- 21** ¹Se pecaches, meu fillo, non o faças máis,
e pide perdón polas culpas pasadas;
²fuxe do pecado coma da cóbrega:
se te lle achegas, hate morder;
os seus dentes son dentes de león
que tollen a vida dos homes.
³Toda transgresión é coma espada de dous fíos,
non ten cura a súa ferida.
⁴O terror e a violencia arrasan a facenda
e o casal do soberbio tamén será arrincado.
⁵O laio do pobre vai da súa boca aos oídos de Deus,
o seu veredicto chegará de súpeto.
⁶Quen refuga a corrección vai tras as pegadas do pecador,
mais quen teme ao Señor convértese de corazón.
⁷De lonxe descóbrese ao farfallán,
mais o asisado sabe cando esvara.
⁸Quen constrúe a súa casa co diñeiro doutros
é coma quen amorea pedras para o seu sartego.
⁹O fato dos impíos é un feixe de estopa
e o seu final, unha labarada.
¹⁰O carreiro dos pecadores está ben lousado,
mais remata no abismo do xeol.
¹¹O que garda a lei enxuga os seus instintos,
e o temor do Señor é o celme da sabedoría.

O sabio e o necio

- ¹²Non se poderá instruír quen non sexa espelido,
se ben hai habelencia que enche de amargura.
¹³O saber do sabio reborda coma a enxurrada,
o seu parecer é coma fonte viva.
¹⁴A mente do parvo é coma sella fendida:
non pode conter saber ningún.
¹⁵Se un home instruído escoita unha palabra sabia
pode apreciála, e aínda lle engade do seu;
tamén a escoita o toleirán, mais búrlase dela e bótaa ás costas.
¹⁶O relato do parvo é coma ter que facer camiño cun fardelo,
mais nos labios do intelixente atópase a graza.
¹⁷Na reunión procúrase o parecer do prudente,
as súas razóns darán en que matinar.
¹⁸Para o necio a sabedoría é coma un casal arruinado,
a ciencia do home sen siso son verbas sen xeito nin dereito.
¹⁹A disciplina é para o parvo coma pexas nos pés,
como ter encadeada a man dereita.
²¹Orla de ouro é a instrución para o asisado,
coma un brazaletes no seu brazo dereito.
²⁰O necio ri ás gargalladas, o sabio sorri polo baixo.
²²O pé do necio entra nunha casa ás présas,
o home de boas maneiras agarda fóra.
²³O insensato desde a porta axexa a casa,
a un home correcto daríalle rubor.
²⁴É de mal educado andar escoitando tras as portas:
para o prudente sería unha vergonza.

21, 1-11 Os sabios tradicionais tratan de decote dos erros, da necidade, da tolemia; o pecado na súa vertente relixiosa non constituía motivo expreso do seu temario. Na presente instrución, Ben Sírāh, escriba

piadoso de novo cuño, introduce o tema relixioso en canto tal.

21, 20-23 Recompoñemos a orde dos vv. segundo o sentido obvio.

- ²⁵Labios sen xeito argallan en cousas alleas,
mais as verbas dos prudentes sopesáanse na balanza.
- ²⁶Na boca teñen os parvos a súa mente,
na mente teñen os sabios a súa boca.
- ²⁷Cando o impío maldí a Satanás
estase a maldicir a si mesmo.
- ²⁸A si mesmo se lixa o murmurador
e aborréceno todos na bisbarra.

O preguiceiro

22

- ¹O preguiceiro semella un pelouro emporcado,
todo o mundo lle asubía do noxo que dá.
- ²O preguiceiro semella unha bosta,
quenquera que a toque sacode a man.

Educar a tempo

- ³Vergonza é para un pai dar vida a un fillo malcriado,
tamén é boa perda que lle naza unha filla.
- ⁴A rapaza prudente é un tesouro para o seu marido,
a rapaza lercha dá mágoa a quen a xerou.
- ⁵A desvergonzada afronta ao pai e ao marido;
ambos os dous a refugan.
- ⁶Botar un sermón a destempo é como levar música a un velorio;
corrixir co fungueiro sempre foi boa sabedoría.

O necio é irrecuperable

- ⁹Ponse a pegar rachas quen instrúe a un necio:
é como espreguizar a un durmiñón dun sono profundo.
- ¹⁰Tanto ten darlle razóns a un necio e darllas a un somnábulo:
ao remate dirá: “Que pasou?”
- ¹¹Chora por un morto: perdeu a luz;
chora por un necio: perdeu o siso.
Non chores tanto polo morto: xa acouga;
mais a vida do necio é peor aínda que a morte.
- ¹²O dó por un morto dura sete días,
o do necio e do impío dura toda a súa vida.
- ¹³Co necio non fales moito nin camiñes co parvo:
gárdate del para non ter molestias, para non te lixar cando batuxe;
evítalo e terás acougo e non te importunará coa súa teima.
- ¹⁴Que hai máis pesado ca o chumbo?
Como se chama? O necio.
- ¹⁵A area, o sal, unha masa de ferro,
son máis doados de aturar ca un home sen siso.

Plans e riscos

- ¹⁶Entaboado de madeira encaixado no edificio
non se descompón co terremoto.
Do mesmo xeito, unha actitude afincada nun plan ben madurado
non se conmove co perigo.

21, 27 Este v., que se conserva só en grego, constitúe a primeira metáfora do mal personificado, non como mera figura metafórica dun acusador ou fiscal (que é o modo de xurdir “Satán” na lenda inicial do libro do Xob).

22, 1-2. Cf Pr 24, 30-34. As comparacións no seu naturalismo sen rodeos, descubren a orixe popular; de feito aluden ás funcións hixiénicas de pedras e paus, propias tamén dos escritos de Qumrán.

22, 3-6 Educar a tempo: o tema volverá aparecer máis adiante (42, 9-14). O binomio fillo-filla é novo respecto de Proverbios, o que denuncia un cambio nos costumes e estrutura social. O consello dado insiste na corrección, por iso sobran os vv. 7-8, aducidos por algúns manuscritos gregos: “Fillos que levan vida honrada e están ben mantidos fan esquecer a caste humilde dos pais; fillos que se gaban de aldraxar con malas maneiras, fan perder a nobreza da súa familia”.

- ¹⁷Actitude afincada no cavilar argucioso
é coma adorno de pasta na parede de perpiaño.
¹⁸Seixos pequenos por riba do muro non resisten ao vento;
mente timorata ante proposta tola, non resistirá ao medo.

A fráxil amizade

- ¹⁹Quen fere nun ollo arrinca bágoas;
quen fere no corazón fai xurdir o sentimento.
²⁰Quen tira pedras aos paxaros, fainos fuxir;
quen aldraxa a un amigo, destrúe a amizade.
²¹Por máis que teñas desenvaiñado a espada contra un amigo,
non desesperes: aínda hai retorno.
²²Por máis que teñas berrado cun amigo,
non teñas medo: podédesvos compor.
Mais a aldraxe, o desprezo, o contar un segredo é ferir a traizón:
iso é o que fai fuxir a un amigo calquera.
²³Acada creto ante o teu veciño namentres é pobre;
cando lle vaia ben tamén ti medrarás.
Mantente a carón del nos momentos difíciles,
para teres parte con el na súa herdanza.
²⁴Na lareira, vapor e fume preceden ao sangue.
²⁵Non me avergonzarei de protexer a un amigo
nin fuxirei de encontralo.
²⁶Se por culpa del me viñese algún mal,
quen o saiba xa se gardará del.

Pregaria para comezar o ensino

23

- ²⁷Quen porá garda na miña boca
e nos meus labios o selo da prudencia,
para non caer por causa deles
e para que a lingua non me bote a perder?
^{1a} Señor, pai e dono da miña vida,
non me deixes caer por culpa deles.
²Quen zorregará nas miñas matinacións
e porá na miña mente unha disciplina sabia,
que non pase por alto os meus erros
nin lle fuxan os meus pecados?
³Para que non medren as miñas ignorancias
nin se acrecenten as miñas culpas,
de xeito que vaia caer diante dos meus contrarios
e se alede á miña conta o meu inimigo?
⁴ Señor, pai e Deus da miña vida,
^{1b} non me abandones ao seu antollo;
⁵ non me consintas ter ollos altivos
e aparta de min a concupiscencia,
⁶ non me asoballen a gula e a luxuria
nin me abandones a un espírito impuro.

22, 27ss Nestes vv. (ata 23, 27) trátase dunha verdadeira xoia arqueolóxico-literaria, case o resumo dunha lección de moral impartida por un sabio da época de Ben Sira: pregaria (22, 27-23, 6); tema primeiro (23, 7-15); tema segundo (23, 16-27). A pregaria pertence a un xénero novo na escola sapiencial, e en nada se asemella ao mundo dos salmos cultuais. Importante é o feito de

se dirixir a Deus chamándolle “pai” a título persoal e non en canto parte do pobo da alianza (vv. 1 e 4), e a referencia individualizante “da miña vida”. Curiosa é tamén a psicoloxía que liga a imaxinación ceibe ao erro, á ignorancia e á culpa (vv. 2-3); e desde o punto de vista ascético, a relación da vaidade coa concupiscencia (vv. 5-6).

O falar

- ⁷Escoitade, filliños, o ensino sobre o falar;
a quen o garde non o atraparán.
- ⁸Polos labios enguedéllase o pecador,
por eles tropezan o maldicente e o soberbio;
- ⁹non afagas a túa boca ao xuramento
nin adoites pronunciar o Nome santo,
- ¹⁰pois así como o criado vixiado decontino
non fuxirá sen azoutes,
tamén quen xura e o nomea a cada momento
non ficará libre de pecado.
- ¹¹Home que moito xura, abunda en impiedade
e non afastará a tralla da súa casa.
Se foi por descoído, leva enriba o pecado;
se o fai á lixeira, pecou dúas veces;
se xurou en falso, non o absolverán
e a súa casa encherase de desgrazas.
- ¹²Verbas hai de tal caste que semellan a morte:
que non se dean na herdanza de Xacob!
As xentes piadosas refúganas
para non se envorcar nos pecados.
- ¹³Non acostumes a boca á grosería impura:
tamén nela se atopa motivo de pecado.
- ¹⁴Pensa en teu pai e en túa nai
cando sentes entre os grandes,
non sexa que o esquezas diante deles
e te comportes coma un tolo;
desexarías non nacer
e maldicirías o día do teu nacemento.
- ¹⁵Home afeito a aldraxar
non se corruxará en toda a vida.

A inmoralidade

- ¹⁶Dúas castes de seres amorean pecados
e a terceira atrae a carraxe:
- ¹⁷a paixón ardente coma lume aceso
que non esmorece ata ensumirse;
o home impúdico con alguén do seu sangue
que non cesa mentres o lume non o abraza
(para o home impúdico todo pan é doce,
non vai repousar ata que morra);
- ¹⁸o home que peca contra o propio leite
e di para o seu interior: “Quen me ve?
Rodéame a sombra, encóbrenme as paredes,
non me ha de ollar ninguén, de que vou ter medo?
Nin sequer o Altísimo lembrará os meus pecados”.
- ¹⁹Teme a ollada dos homes
sen se decatar de que os ollos do Señor
aluman mil veces máis ca o sol,
esculcan todos os comportamentos humanos
e dexergan os recunchos máis recónditos;

23, 9 *O Nome* refírese a Deus, que como tal xa non era pronunciado na fala coloquial, por temor á falta de respecto.
23, 16-27 De saída enuméranse tres pecados (desexo malicioso, incesto e adulterio), pero a seguir coméntase

soamente o caso terceiro; iso pódese deber ao feito de estar lendo un texto bíblico (por exemplo Lev 18), que despois se aplica só ao problema que o mestre ten por máis urxente.

- ²⁰coñece El canto pasa antes de que suceda
e, do mesmo xeito, despois de rematar.
- ²¹Ese será polo tanto castigado na praza pública,
será atrapado onde menos o espere.
- ²²Parella sorte corre a muller que deixa ao marido
e lle dá por herdeiro un fillo alleo,
- ²³pois, primeiro, desobedece a lei do Altísimo;
segundo, fáltalle ao seu marido;
e, terceiro, lixouse cun adulterio
xerando fillos dun home estraño.
- ²⁴Esa será arrastrada diante da asemblea,
faranse pescudas sobre seus fillos;
- ²⁵fillos semellantes non botarán raigaños
e as súas pólas non darán froito;
- ²⁶deixará unha lembranza maldita,
non se limpará o seu escarnio.
- ²⁷Entón decataranse os que veñen atrás
que nada vale máis ca o temor do Señor,
e que nada hai máis doce que gardar os seus mandados.

Volume II

24

Eloxio da sabedoría

- ¹A sabedoría fai a propia loanza
e gábase no medio do seu pobo;
- ²abre a boca na asemblea do Altísimo,
proclama a súa gloria diante do seu exército:
- ³“Eu saín da boca do Altísimo
e recubrín a terra coma a néboa;
- ⁴plantei a miña tenda no máis alto
e pousei o meu trono nunha columna de nubes.
- ⁵Eu soa rodeei o cerco dos ceos
e dei unha volta polo fondo dos abismos;
- ⁶tiven poder sobre as ondas do mar, sobre toda a terra
e en todo pobo e nación.
- ⁷Entre todos eles procurábame acougo
e a herdanza en que afinar a miña morada;
- ⁸foi entón cando o creador universal me ordenou
e o que me formou fíxome plantar a tenda,
dicíndome: “Afinca en Xacob,
colle por herdanza a Israel”.
- ⁹Antes dos séculos, desde o comezo, creoume
e endexamais non deixarei de existir;

23, 27 Conclúe a lección de moral cunha consideración que torna a propor a actitude básica que percorreu todo o primeiro volume e aquí ten o seu remate: o cumprimento da lei e o temor do Señor son o vieiro seguro na vida. Este ensino deben tirar sempre de cada caso os discípulos de Ben Sirah.

24, 1-22 Poema de autopresentación: dun total de vinte e dous versos (número do alfabeto hebreo) estrutúranse outras dúas subseccións (vv. 3-12 e 13-22), cada unha de once versos. Un xeito de artellamento tan requintado amosaba, na sensibilidade da época, a importancia do que se ía transmitir. O tema é a orixe e destino da sabedoría. Nos vv. 3-12 preséntanse a súa universalidade e orixe divina con re-

miniscencias de Xén 1, cando se fala dela como unha palabra de Deus ou unha néboa; ou a Éx 13, 21-22, na referencia á nube.

24, 5-6 A acción simbólica alude ao acto xurídico da toma do poder por parte dun novo gobernante, que debía percorrer os confins da bisbarra ou país que administraba.

24, 7-8 A sabedoría, calidade do cosmos, faise histórica e afinca en Israel por orde de Deus; “plantar a tenda” lémbrenos, neste contexto creacional e histórico, o prólogo de Xn (1, 14).

24, 9 Remacha a idea de que esta sabedoría é creada por Deus, como corrección da tendencia daquel tempo á divinización mítica das calidades de Deus.

- ¹⁰oficieí na súa tenda santa, diante del,
e deste modo estableceume en Sión;
- ¹¹do mesmo xeito, fíxome acougar na súa cidade amada,
Xerusalén, onde goberno.
- ¹²Botei raiceiras nun pobo de moita sona
e teño a miña herdanza na parcela do Señor.
- ¹³Medrei coma o cedro no Líbano
e coma o ciprés nos montes do Hermón;
- ¹⁴crecín coma a palmeira en Engadí
e coma a roseira en Iericó,
coma a oliveira lanzal na chaira,
e medrei coma o plátano.
- ¹⁵Espallei un recendo coma o da canela e a lavanda
ou coma o da mirra refinada,
coma o gálbano, o ónix e o estoraque
e coma a nube de incenso na tenda;
- ¹⁶alonguei as miñas pólas coma o terebinto
e os meus ramos son maxestosos e belidos;
- ¹⁷coma unha vide agromei xeitosa,
as miñas flores dan froito soado e rico.
- ¹⁹Vide onda min os que me desexades
e enchédevos dos meus froitos,
- ²⁰pois a miña lembranza é máis doce ca o mel
e a miña herdanza máis doce ca o favo.
- ²¹Os que me coman aínda han ter fame;
e os que me beban aínda han ter sede;
- ²²quen me obedeza non terá que avergonzarse
e os que fagan as miñas obras non pecarán”.
- ²³Isto todo non é mais ca o libro da alianza do Deus Altísimo,
a lei que Moisés nos promulgou
como herdanza para as asembleas de Xacob.
- ²⁵Coma o Pisón, vai chea de sabedoría,
ou coma o Tigris no tempo da ençhente,
- ²⁶énchese de intelixencia coma o Eufrates,
coma o Xordán nos días da seitura;
- ²⁷coma o Nilo burbulla a instrución,
coma o Guihón no tempo da vendimia.
- ²⁸O primeiro aínda non a deu sabida,
tampouco o derradeiro non chegará a pescudala,
- ²⁹pois o seu pensamento é máis amplo ca o mar
e o seu consello meirande ca o océano.

24, 12 *Parcela do Señor* pode facer referencia ao concepto de “segulah”, co que se chama a Israel “propiedade privada de Iavé” en Dt 32, 9.

24, 13-17 A sabedoría esténdese describindo o seu crecemento na terra de Israel: sete versos glosan, en sentido crecente, a metáfora vexetal que apareceu no v. 12, desde a floración ao froito, e facendo un recento das árbores e flores, dos aromas e dos froitos da terra da Palestina, do norte ao sur, incluída a chaira veciña ao mar.

24, 15 Inclúe todos os produtos empregados na elaboración do incenso.

24, 17 Metáfora da vide, símbolo profético de Israel (cf Is 5). Despois do v. 17 queda excluído como glosa un v. aducido unicamente por algúns manuscritos gregos, e empregado, con todo, na tradición litúrxica, en sentido mariolóxico: “Eu son a nai do amor puro e do temor, da

ciencia e da santa esperanza; eu doume a todos os meus fillos, segundo El desde a eternidade os chama”. A versión latina engade igualmente: “En min está toda a graza da vida verdadeira, en min repousa toda a esperanza da vida virtuosa”.

24, 21 Esta idea da sede e da fame da verdade podería estar de fondo na pasaxe da samaritana en Xn 4, 23.

24, 23-34 Comentario: o autor interpreta o poema dándolle un sentido novo e preciso, que supón unha síntese revolucionaria na teoloxía sapiencial: a sabedoría da natureza, posta por Deus en Israel, non é outra cousa cá lei. O feito da presentación en primeira persoa vén como pedido polo xénero do poema comentado, pero é tamén típico deste segundo volume, no que as intervencións persoais de Ben Sirah serán máis frecuentes. Cunha delas, de tema semellante ao destes versos, rematará toda a obra (51, 13-30).

- ³⁰Eu tamén xurdín coma regueiro de río
ou coma unha canle que vai dar nun xardín,
³¹dicindo para min: Regarei a miña leira,
alagarei o meu horto.
Mais velaquí: o meu regueiro volveuse río
e o meu río trocouse nun mar.
³²Aínda farei brillar a ilustración coma o abreinte,
fareina relucir ben lonxe.
³³Aínda hei espallar a miña doutrina coma unha profecía,
deixareina para as xeracións vindeiras.
³⁴Decatádevos de que non traballei só para min
senón tamén para todos os que a procuran.

Gozos e dores de Ben Sirah

- 25** ¹Con tres cousas relouca o meu espírito,
cousas ben vistas do Señor e dos homes:
concordia entre irmáns, amizade co veciño,
muller e home que se levan ben.
²E tres castes de xente aborrece o meu espírito
sen que ature o seu xeito de vida:
o pobre orgulloso, o rico falso,
o vello godallo e sen xuízo.

Sabedoría da ancianidade

- ³O que non amoreaches na mocidade,
como o queres atopar na ancianidade?
⁴Que ben di coas canas o bo tino
e cos anciáns o saber dar consello!
⁵Que ben vai a sabedoría nos anciáns
e o matinar ponderado nos homes venerables!
⁶A moita experiencia é coroa dos anciáns,
e o seu orgullo está no temor do Señor.

Decálogo da felicidade

- ⁷Véñenme á mente nove cousas felices ao meu ver
e coa lingua vou proclamar a décima:
Benia o home que goza de seus fillos
e quen vive para ver a desfeita dos seus inimigos.
⁸Benia o casado con muller prudente
e quen non ten que arar cun boi xunguido co burro.
Benia quen non esvara coa lingua
e quen non ten que servir a un inferior.
⁹Benia quen atopa persoa comprensiva
e quen fala a oídos que escoitan.
¹⁰E que grande é o que atangue a sabedoría!
Mais non é meirande ca o que teme o Señor:
¹¹o temor do Señor sobreponse a todo;
con quen comparar a quen o acadará?

24, 30-34 A imaxe dos ríos caudalosos e profundos dos versos precedentes, trócase en metáfora de regadío, que serve para ilustrar a función do sabio, nova función profética, función de servizo.

25, 3-6 Sabedoría da Ancianidade: a interpelación inicial (v. 3) semella suxerida polo v. 2d, e dá pé ás exclamacións valorativas dos vv. 4-5 e á máxima final (v. 6). Podería ter de fondo a fábula da chicharra e a formiga, coñecida en todo o helenismo; quere ser unha cita do remate moral da fábula? Entón teríamos o procedemento típico de citación

dun texto e comentario do mesmo por parte do escolante. 25, 7-11 Decálogo da felicidade, que se basea substancialmente nas realidades intramundanas dos valores familiares, económicos e de convivencia social, facendo, con todo, unha escala ascendente ata a sabedoría e o temor do Señor. Este concepto, reiterado no segundo volume (cf 40, 26b-27), non será tan frecuente como no primeiro. 25, 8 Fai referencia a unha prohibición referida no Lev 19, 19: alí, como exemplo de pureza legal ante as mesturas de seres opostos; aquí, probablemente como sinal de pobreza.

Da muller

a) *A esposa insoporable*

- ¹³De feridas, calquera menos a do corazón;
de maldade, calquera menos a de muller;
¹⁴de agresións, calquera menos a dos que odian;
de vinganzas, calquera menos a dos inimigos.
¹⁵Non hai pezoña peor ca a da serpente
nin carraxe peor ca a da muller.
¹⁶Prefiro convivir con león ou dragón
a ter que habitar con muller perversa.
¹⁷A rabia da muller múdalle a cara,
ponlle a faciana fusca coma un oso;
¹⁸cando o marido senta cos amigos,
mal que lle pese fôxenlle os salaios.
¹⁹Toda maldade é pouca en comparanza coa da muller,
cáialle enriba a sorte do pecador!
²⁰Costa areosa para andar de vello
é a muller lingoreteira para un home quedo.

b) *A muller perversa*

- ²¹Non te enguedelles en fermosura de muller
nin deas en desexar a súa facenda,
²²pois é unha escravitude e unha vergonza
que unha muller manteña o seu marido.
²³Ánimo coitado, faciana tristeira,
corazón ferido: muller perversa;
brazos cangados, xeonllos frouxos:
muller que non fai feliz o marido.
²⁴Por unha muller comezou o pecado
e por culpa dela todos morremos.
²⁵Non deas paso á auga
nin deixes falar libremente a muller ruín;
²⁶se non se somete, corta en seco e bótaa lonxe de ti.

c) *A muller boa*

- 26** ¹Benia o marido de muller xeitosa:
os seus días serán duplicados.
²A muller de valer engorda ao marido:
anos que viva, sempre andará ledo.
³Muller boa, boa partilla:
tócalle en sorte a quen teme o Señor;
⁴sexa rico ou pobre sempre dá bo tempo
e en todo momento pon cara riseira.

d) *A muller inmoral*

- ⁵Tres cousas fanme tremer o ánimo
e unha cuarta arrepiáme:
calumnias de vila, xuntanza de turba,
falsa testemuña: todo peor ca a morte.

25, 12 Algúns manuscritos da versión grega amplificaron o v. 11 engadindo un v. 12: "O temor do Señor é comezo do seu amor, mais a fe é o comezo da súa adhesión", de clara intención doutrinal e teolóxica á marxe do presente tema.
25, 13ss As cinco seccións seguintes (25, 13-26, 18) van xunguidas tematicamente, formando un tratadoño de varios aspectos acerca dun motivo clásico no programa da escola sapiencial: a muller.

25, 24 Alude a unha interpretación de Xén 3, corrente xa na época do autor.

25, 26 Referencia ao divorcio (cf Dt 24, 1-4), institución vixente no tempo de Ben Sirah.

26, 1-4 Semella un resumo do poema de Pr 31, co que ten contactos verbais (compárese o comezo do v. 2 con Pr 31, 10).

⁶ Dor de corazón e pranto é a muller que se cela doutra;
e a tralla da lingua ten que ver con isto todo.

⁷ Muller perversa é coma un xugo frouxo
e quen a aferra pilla un alacrán;

⁸ grande noxo dá a muller bébeda,
non lle será doado agachar o seu baldón.

⁹ A imprudencia da muller nótaselle no ollar descarado,
coñéceselle ben no pestanexar.

¹⁰ Diante dunha moza lercha reforza a garda,
non sexa que, vendo debilidade, se aproveite.

¹¹ Garda ben os ollos ante unha descarada,
non te estrañes se despois che falta,

¹² pois abre a boca coma viaxeiro sedento
e bebe da primeira auga que atopa;

senta diante de calquera esteo
e a calquera frecha abre a súa alxaba.

e) *A muller xeitosa*

¹³ O engado da esposa aleda ao marido
e o seu siso refórzalle os ósos.

¹⁴ Don do Señor é a muller calada
e non ten prezo a de boa educación.

¹⁵ Graza sobre graza, a muller recatada,
nin se paga con nada a que se contén.

¹⁶ Como raiola o sol por riba dos cumios,
así a beleza da muller na casa ben gobernada.

¹⁷ Candeia que alumina no santo lampadario
é unha cara belida sobre un corpo xeitoso.

¹⁸ Columnas de ouro baseadas en prata
son as pernas lanzais sobre pés ben plantados.

Escándalos

²⁸ Dúas cousas énchenme o ánimo de tristura
e unha terceira de carraxe:
o paladín impedido pola pobreza,
o desprezo de homes intelixentes,
e o que vira da virtude ao pecado:
o Señor resérvalle a espada.

26, 11 A muller *descarada*, da que se fala, non é xa a estranxeira, senón a muller antitipo (a maliciosa en todo, bébeda, lasciva).

26, 12 O verso está cheo de connotacións eufemísticas, típicas da ética verbal dos sabios (cf Pr 5, 15ss).

26, 13-18 Prudencia, modestia e fermosura son as virtudes femininas loadas polo autor, que chega a comparar a beleza corporal a algo sagrado e ao sumo valor estético (ouro e prata). Lémbrese que para os hebreos a estética é de substancias, non de formas. No tratado contrasta a desproporción entre os aspectos negativos e os positivos. Cómpre ter en conta a orixe popular de todos os refraneiros sobre a muller, reflexo de sociedades masculinas, e a característica de tópico de escola que o tema tiña (moito máis acusado por exemplo en Ecl 7, 26-29). O novo en Ben Sirah é a apreciación da fermosura e a elegancia física e a súa valoración positiva.

26, 18 O manuscrito grego 248 e a versión siríaca inclúen aquí nove versos non aducidos pola recensión grega breve, e dos que non existe texto hebreo; como tales, non son considerados orixinais nas traducións máis modernas. Son os das notas seguintes:

26, 19 Filiño, conserva a flor da túa mocidade e non deas a mulleres alleas o teu vigor.

26, 20 Despois de procurarte a leira máis fértil da bisbarra, sementa a túa semente afuzando na túa caste.

26, 21 Deste xeito os xermolos que te sucedan medrarán orgullosos da súa liñaxe.

26, 22 Muller a prezo non vale un farrapo, casada é cadea perpetua para os que gozan dela.

26, 23 Muller impia, tóquelle en sorte ao peccador; a piadosa dáselle a quen teme ao Señor.

26, 24 Muller sen vergonza practica o máis infame, moza recatada mesmo co marido é delicada.

26, 25 A muller impúdica será tratada como unha cadela, a pudorosa temerá ao Señor.

26, 26 Muller que honra ao marido, a todos lles parece sabia; á que o despreza por soberbia, todos a terán por impia.

Benia ao marido de muller xeitosa:
o número dos seus anos será duplicadodo (cf 26, 1).

26, 27 Muller berrona e lingoreteira é trompeta de guerra que anuncia unha carga; quenquera que se encontre en tales condicións pasará a vida entre liortas.

Pecados do negociante

27

²⁹Difícilmente se libra de culpa o negociante nin o tratante fica libre de pecado.

¹Moitos pecaron por culpa da ganancia e quen procura encherse desvía os ollos.

²Entre a xuntura das pedras afíncase unha estaca, entre a venda e a compra cóase o pecado.

³A quen non é firme no temor do Señor, ben axiña se lle derrubará o casal.

A proba do home

⁴Tras o abaneo da peneira, queda o farelo; tamén queda o refugallo do home cando o examinan.

⁵As potas do oleiro saen segundo arda o forno, un home é o que é segundo o que pensa.

⁶Conforme o que se coide unha árbore serán os seus froitos, e o raciocinio segundo a inclinación que un teña.

⁷Non loes a ninguén antes de que razoe pois tal é a proba dos homes.

Vivir na verdade

⁸Se persegues a rectitude, acadarala e levarala vestida como túnica de gloria.

⁹Os paxaros pousan xunto cos da súa especie e a verdade achégase aos que a practican.

¹⁰O león axexa a presa e o pecado aos que cometen inxustizas.

¹¹A conversa do home relixioso é sempre sabia, o necio cambia coma a lúa.

¹²Demora o momento de ires cos insensatos, cos intelixentes alonga a morada.

¹³A conversa dos parvos é molesta, as súas risadas deléitanse no pecado.

¹⁴A linguaxe do xurafaz dá arrepió, cando rifa tes que pechar os oídos.

¹⁵Liorta de fachendosos, derrama de sangue: dá noxo escoitar as súas inxurias.

Segredo e amizade

¹⁶Quen descobre un segredo perde o creto, non atopará amigo ao seu gusto;

¹⁷gaña un amigo e confía nel, mais se descubres o seu segredo, non corras tras el,

¹⁸pois coma quen botou a perder a herdanza botaches ti a perder a amizade do teu amigo;

¹⁹como se deixases fuxir da man un paxariño, ao deixares irse o amigo, xa non o recuperarás.

²⁰Non tentes seguilo, xa vai lonxe, escapou coma a gacela do lazo.

²¹É doado enfaixar unha ferida e reconciliar tras unha liorta, mais para quen descobre un segredo, finou a esperanza.

27, 6 Este v. lembra o dito evanxélico: “polos froitos coñecerédelos”.

27, 8-15 Vivir na verdade: O que é xusto (sédeq), o que é verdadeiro e firme (émet), que posiblemente están debaixo das palabras da versión grega, dado que non se conserva o texto hebreo, eran termos teolóxicos consagrados para significar o obrar de Deus para cos homes.

27, 9 A verdade como algo a practicar, non a pensar, é

un concepto que ben pode completarse coa idea cristiá de Ef 4, 15.

27, 11 Pode que estea xustificada a translación que algúns fan do v. 11 para despois do 15, en razón do sentido e como remate da instrución.

27, 16-21 O tema do segredo, coa secuencia da máxima, amoestación comparación da ave que foxe, xa fora tratado en 22, 19-22.

Comenencias

- ²²Quen chisca o ollo, traza cousa mala,
o que se decata diso afastarase del;
²³diantes de ti adoará a súa boca
marabillándose das túas razóns;
despois muda a linguaxe
e dálles ás túas verbas un sentido escandaloso.
²⁴Moitas cousas aborrezo, mais ningunha coma esta;
tamén o Señor o refuga e o maldí.

Onde as dan, lévanas

- ²⁵Quen tira a pedra ao alto, cáelle na cabeza,
quen bate a traizón leva parte nas feridas.
²⁶Quen cava a cova irá dar nela,
quen tende unha rede enmarañase nela;
²⁷a quen fai o mal, háelle volver contra el
e non saberá de onde lle veu.
²⁸Escarnio e aldraxe son cousas do soberbio,
mais a vinganza ándalle á espreita coma un león.
²⁹Os que gozan coa caída dos piadosos serán pillados na trampa,
a dor faralles compañía ata a morte.

Xenreira

- ³⁰Xenreira e asañoamento son de aborrecer;
o pecador é quen os posúe.

28

- ¹Quen fai vinganza atoparase coa vinganza do Señor,
pedíralle razón estreita dos seus pecados.
²Perdóalle a inxuria ao teu próximo
e entón, ao pregares, seranche perdoados os teus pecados.
³Home que lle garda a outro xenreira,
como lle vai pedir ao Señor que o cure?
⁴De alguén que é coma el non se apiada,
e vai rogar polos seus pecados?
⁵Se el, que é carne, mantén a ira,
quen lle vai expiar as súas culpas?
⁶Pensa na fin e deixa de asañoarte,
recorda a corrupción e a morte e cumpre os mandamentos.
⁷Lembra os mandamentos e non rifes co próximo,
recorda a alianza co Altísimo e non lle deas valor á falta.

O lume das liortas

- ⁸Tente lonxe das rifas e minguarás os pecados,
pois é o home iracundo quen acende as liortas
⁹e o home peccadento quen perturba os amigos
metendo a disputa entre os que se levan ben.
¹⁰Segundo sexa a leña, alampa máis o lume;
segundo sexa a teimosía, agrándase a loita.
Conforme sexa a forza dun home, tanto máis se alporiza;

27, 22 O xesto de chiscar o ollo non significaba, como entre nós, pór en garda a alguén ou fácelo confidente sobre o que se vai dicir por xogo ou con intención; era máis ben signo de maldade e rexistraba a presenza de alguén de mal natural ou mal intencionado (cf Pr 6, 13).

27, 25-29 Unha serie de máximas de comportamento ilustra a doutrina sapiencial máis clásica da retribución

inmanente: o feito malo libera unha forza maligna que recae sobre a cabeza de quen a produciu. Unha exemplificación é a relación soberbia-vinganza.

28, 2 O tema da relación directa entre perdón ao próximo e perdón de Deus é idea común nos escritos edificantes dos dous séculos anteriores á era cristiá (cf Testamentos dos XII Patriarcas); e na súa versión positiva atopámola en Mt 6, 12 e Lc 11, 4.

conforme sexa un rico, tanto máis se encoraxa.

¹¹Faisca súbita acende o lume, liorta precipitada derrama o sangue.

¹²Sopras na muxica e alampa, cóspeslle enriba e apágase,
e ambas as dúas cousas saen da túa boca.

Linguas maliciosas

¹³Malia o murmurador e o de lingua falsa:
ten estragado moita xente de paz.

¹⁴Lingua de terceiros exiliou a moitos,
facéndoos pasar de nación en nación,
derrubou cidades fortificadas, arruinou pazos principescos.

¹⁵Lingua de terceiros fixo repudiar mulleres de valía
privándoas do froito dos seus traballos;

¹⁶quen lle presta oídos non terá máis acougo e xa non morará en paz.

¹⁷Un traballo deixa negróns, a zoupada da lingua quebra os ósos.

¹⁸Moita xente morreu a fio de espada,
mais non tantos como pola lingua;

¹⁹feliz quen se furta dela, a quen non alcanza o seu furor,
quen non tira do seu xugo nin vai atado coas súas cadeas;

²⁰pois o seu xugo é de ferro e as súas cadeas de bronce.

²¹Duro é morrer por culpa dela, mellor ca ela é o Hades.

²²Sobre os piadosos, con todo, non ten poder,
non se queimarán na súa labarada;

²³caerán nela os que se afastan do Señor,
consumiraos sen esmorecer;
chimparase sobre eles coma un león.
esfaragullaraos coma unha pantera.

^{24a}Mira: cingue a túa leira con sebe de toxos

^{25b}e pecha a túa boca con porta e ferrollo;

^{24b}encerra ben a túa prata e o teu ouro

^{25a}e ponlles ás túas palabras balanza e mais pesas.

²⁶Coida de non dares con ela un mal paso,
non vaias caer diante de quen te axeda.

Problemas de xenerosidade

a) *O préstamo*

29

¹Fai unha caridade quen lle empresta ao próximo,
quen bota unha man garda os mandamentos.
Empréstalle ao teu próximo cando o precise
e pola túa banda devólvelle no prazo acordado.

³Cumpre coa palabra, sé honrado

e en todo momento atoparás o necesario,

⁴porque moitos pensan que un empréstito é unha ganga
e enchen de preocupacións a quen os axudou.

28, 12 Observación curiosa polo concreta; na boca do home está, unha vez máis, o poder de conter as enerxias que desata a afectividade.

28, 14 *Lingua de terceiros* ("lixán telitá", no uso aramáico) fai probablemente alusión ao caso histórico da delación de Onías, que tivo que exiliarse baixo a presión seléucida.

28, 15 Pode referirse aos casos de divorcio precipitado, ocasionados polos procesos de puridade relixiosa e racial que seguiron á reforma iniciada por Nehemías.

28, 21-23 A mosan xa imaxes próximas ao mundo de representacións apocalípticas.

28, 22 Cf St 3, 5-6.

28, 25b O xiro *porta e ferrollo* é un dos usos retóricos de Ben Sirah (cf 22, 27; 42, 6; 42, 11), cando se trata de fuxir dun perigo.

29, 1-20 Ben Sirah vive nun mundo de necesidade e mercantilismo (cf 8, 12), onde a miseria prolongada ou a indixencia repentina son feitos cotiáns; e pola outra banda o comercio pequeno e medio está exercido por homes das máis diversas procedencias non suxeitos a control ningún. Neste contexto inscribíense as tres instrucións seguintes unidas polo fio dunha actitude común: o xogo entre o sentimento de humanidade e a prudencia. En todas as tres ten un relevo especial a dimensión social do problema.

⁵Ata conseguilo, todo é bicarlle as mans
e abaixar a voz diante das riqueza do próximo;
no tempo de devolver, todo é aprazar,
responder con mal humor e botar a culpa á situación.

⁶Se ten con que, como moito recobrase a metade,
e xa sería un milagre;
se non ten, defráudalle os bens e gaña por riba un inimigo
que retrucará con maldicións e insultos
e en vez de honra pagaralle con aldraxes.

⁷De xeito que moitos, non por mala vontade, néganse,
pois teñen medo de seren desposuídos sen razón.

b) *A esmola*

⁸Ti, non obstante, ocorre o pobre
e non lle demores a túa esmola.

⁹En razón do mandamento, acolle o mendigo,
e segundo a súa necesidade non o despidas baleiro.

¹⁰Gasta o teu diñeiro por un irmán ou un amigo
e non se che perda enferruxado baixo a lousa.

¹¹Coloca o teu capital segundo os mandados do Altísimo
e producirache máis ca o ouro;

¹²nas túas arcas garda con chave a esmola e librarate de todo mal;

¹³máis do que un rexo escudo e unha lanza forte
loitará ao teu favor contra o teu inimigo.

c) *A fianza*

¹⁴Un home de ben dá fianza polo seu próximo
e só quen perde a vergoña a retira.

¹⁵Non esquezas o favor de quen te afiuzou
pois puxo a súa persoa ao teu favor.

¹⁶O pecador non ten en conta a bondade do fiador,

¹⁷e o de natural ingrato esquece a quen o salvou.

¹⁸A fianza perdeu a moitos que medraban,
abaneounos coma a onda do mar;
fixo emigrantes de homes poderosos
que andaron errantes por nacións alleas.

¹⁹O pecador trabúcase por culpa da fianza:
ao procurar proveito vai dar nun proceso.

²⁰Axuda o próximo segundo os teus medios
mais gardate de caeres ti tamén.

Vivir co necesario, pero libre

²¹O necesario para vivir é auga, pan, vestido
e unha casa para encubrir a nudez.

29, 7 No tempo do autor o empréstito presentaba dúas facianas de non doada conciliación: dunha banda, os xuros demandados chegaban á usura en prazos esaxeradamente breves; doutra, dada a inseguridade política e a falta de estruturas xurídicas, tamén era arriscado emprestar. Ben Sirah concede algo á opinión popular que tiraba a consecuencia do v. 7, pero tentaba algo máis xeneroso dos seus discípulos, mesturando os consellos que animan a non pecharse ás necesidades, con outros que impoñen o respecto á propiedade do outro, e sempre dentro dos límites da prudencia. 29, 8-13 O tema querido de Ben Sirah afincase nunha argumentación nova para aquela época: dar esmola é o mellor modo de aforro (v. 11-13).

29, 9 Refírese ao precepto de Dt 15, 7-11. Sobre a esmola e as súas virtudes, cf tamén Tob 2, 14; 4, 9. 11.

29, 14-19 A situación é aínda máis difícil de vulgar ca no caso do empréstito, e, de feito, Pr 6, 1-5 e 22, 26-27 (que recollera da Instrución de Amen-empoe) tomaban unha posición contraria. Ben Sirah considéraa como un tipo de esmola, onde non xoga tanto o tema da seguridade coma o da caridade. De todos xeitos, se o v. 14 indica o principio xeral, o v. 18 pon en garda contra os perigos financeiros da época (xa Ez 27, 25-36 comentara a desfeita producida en moitos pobos co gallo da quebra de Tiro).

- ²²Máis conta ten vivir pobre baixo teito de táboas
ca banquete espléndido en casa allea.
- ²³Pouco ou moito que teñas, vive contento,
non terás que escoitar coma insulto: “Forasteiro!”.
- ²⁴Vida dura a de andar de casa en casa,
onde sexas forasteiro non poderás abrir a boca;
²⁵darás comida e bebida e non cho agradecerán
e aínda por riba terás que escoitar palabras acedas:
- ²⁶“Ven acá, forasteiro, arranxa a mesa,
dáme a xantar do que teñas á man”.
- ²⁷“Lisca, forasteiro, que hai xente importante:
chegou o meu irmán, cómpreme a casa”.
- ²⁸Para un home asisado é cousa ben dura
ser burlado de forasteiro e aldraxado de debedor.

Coidado dos fillos

30

- ¹Quen ama o seu fillo dálle coa vara arreo,
ao rematar a súa vida terá de que aledarse.
- ²Quen corrixe o seu fillo tirará del proveito,
terá de que gabarse entre os coñecidos.
- ³Quen instrúe o seu fillo dálle envexa ao seu inimigo,
e gozarase del diante dos amigos;
- ⁴cando o pai falece é coma se non morrese,
pois deixa despois de si un semellante a el.
- ⁵De vivo tivo contento en ollalo,
e non se entristeceu no seu pasamento.
- ⁶Deixou un vingador de fronte aos seus inimigos;
e de cara aos amigos, quen devolva os favores.
- ⁷Quen moito aloumiña un fillo xa lle vendará as feridas
e cada berro conmoveralle as entrañas.
- ⁸Besta non domeada sae testana,
fillo consentido sae teimudo.
- ⁹Afaga o teu fillo, terás de que tremer;
anda a xogos con el e hate contristar.
- ¹⁰Non rías con el para non choraes por el
e para non ter ao remate que renxer os dentes.
- ¹¹Non o deixes ao seu antollo na mocidade
nin pases por alto os seus malos costumes;
- ¹²faílle baixar a cabeza namentres é rapazote,
trabállalle os lombos mentres é pequeno,
non che veña plantar cara e revirarse
e se che troque en motivo de angustia.
- ¹³Corruxe o teu fillo, faílle pesado o xugo
para que non se che opoña nunha das súas arroutadas.

Boa saúde

- ¹⁴Mellor é pobre san e rexo ca rico coa eiva no corpo.
- ¹⁵Prefiro vida sa ao ouro puro e o bo natural ás perlas.

29, 22-28 Exaltan o valor superior de vivir na propia terra, contraposto ás angustias e desprezos aos que se somete o emigrado por ambición (vv. 25-28). Este escarnio dirixido ao “meteco” (inmigrado) revela un ámbito non semítico, lonxe das leis da hospitalidade.

30, 1-13 Os fillos eran o froito da vida, sinal de bendición e paz (Xalom), única maneira de supervivencia, continuadores do patrimonio e do “nome” na terra de lavé,

defensores da sonda de seus pais e vingadores dos seus inimigos (cf a figura do “goel”, vingador do sangue, no v. 6; cf Sal 127, 5).

30, 8 Inclúe un refrán popular.

30, 11-13 Estes vv. teñen de fondo a comparanza cun animal de carga, probablemente un boi. Verbo dos métodos drásticos na educación e ensino dos rapaces, cf Pr 13, 24; 19, 18; 23, 13-14.

- ¹⁶Non hai riqueza meirande ca un corpo rufo
nin outro ben coma o corazón bondadoso.
- ¹⁷Mellor é a morte ca unha vida coitada
e o acougo eterno ca a doenza crónica.
- ¹⁸Lambetadas postas diante de boca pechada
son coma ofrendas de comida diante dun ídolo;
- ¹⁹para que levarlles ofrendas a ídolos pagáns
que nin comen nin olen?
Pois así vén sucedendo co que ten facenda
e non pode gozar dela;
- ²⁰óltaa coa vista e salaia
como salaia o eunuco que apreixa unha moza.

Procura da alegría

- ²¹Non te deixes dominar pola tristura,
non te abaixes por mor da túa culpa.
- ²²O corazón ledo é a vida do home
e a ledicia faino comprensivo.
- ²³Abre o teu ánimo, colle folgos,
afasta de ti a mágoa;
pois a moitos ten matado a señañdade
e nada aproveita a coita.
- ²⁴Envexa e ira acurtan a vida
e as arelas avellentan antes de tempo.
- ²⁵Para un ánimo feliz, durmir é xa un banquete
e canto come, aprovéitalle.

Coidados da riqueza

- 31** ¹O insomnio do rico mírralle as carnes
e a preocupación pola mantenza escorréntalle o sono;
- ²a coita do sustento impídelle o descanso
e, máis ca unha grave doenza, non o deixa durmir.
- ³Ataréfase o rico para amorear facenda
e cando repousa é para se encher de praceres;
- ⁴o pobre fatígase e sempre andará escaso,
e se repousa, convértese en mendigo.
- ⁵Quen corre tras o ouro non quedará impune
e quen ama o lucro por culpa del extraviarase.
- ⁶Moitos foron vítimas do ouro e confiaron nas perlas,
mais non foron tales de libralos da desgraza
nin de salvarlos no día da ira;
- ⁷pois é un lazo para o necio
e todo inxenuo enmarañase nel.
- ⁸Feliz o home que foi atopado íntegro
e non errou tras o diñeiro.
- ⁹Quen é este?, para agasallalo,
xa que fixo marabillas no medio do seu pobo.
- ¹⁰Quen foi tentado e permaneceu indemne?
Sexa para el motivo de gloria.
Quen podendo extraviarse non se extraviou,
podendo facer o mal, non o fixo?

30, 18 Pode facer referencia ás ofrendas e libacións que se facían en Exipto ou ás que os pagáns realizaban na mesma Palestina ante os cenotafios.

30, 19-20 O enfermo, diante dos praceres da vida, imita a impotencia do ídolatra ou a do eunuco (cf 20, 4).

31,8 *Diñeiro*. Cítase a verba aramaica “Mammón”, nome da personificación divinizada das riquezas, como en Roma o sería a deusa Fortuna; a este propósito cf Mt 6, 24; Lc 16, 9-13.

¹¹A súa felicidade estará a seguro
e a asemblea publicará a súa loanza.

Educación á mesa

- a) *Urbanidade no banquete*
- ¹²Filliño, se sentas á mesa dun magnate,
non abras a boca diante dela
nin digas: “Canta fartura hai aquí!”.
- ¹³Pensa no ruín que é o ollo malicioso
–Deus refuga o ollo retranqueiro,
non creou cousa peor ca el;
por iso chora adóito–.
- ¹⁵Considérate do veciño coma de ti mesmo;
ten en conta o que a ti non che gusta.
- ¹⁴Non botes a man ao que el ten de ollo,
nin tropeces con el na bandexa.
- ¹⁶Xanta coma un home do que che sirvan
e non o engulas ás présas para non dares noxo.
- ¹⁷Remata o primeiro como ben educado
e non recunques para que non te desprezen.
- ¹⁸E aínda que sentes con outros moitos
non te sirvas antes ca o compañeiro.
- ¹⁹Abofè, ao home asisado con pouco lle abonda
e despois no leito non buliga.
- ²⁰As dores, o insomnio, afogos, sufocacións
e cólicos, tócanlle ao inmoderado;
en troques, un sono saudable ao de estómago baleiro:
erguerase de mañá ben aleuto.
- ²¹Se, así e todo, te sentes cheo co xantar,
érguete, vomita, e acougarás.
- ²²Escoita, filliño, e non me despreces,
máis tarde comprenderás o que che eu digo:
serás moderado en todo o que fagas
e non haberá mal que te alcance.
- ²³As bocas bendín o hóspede xeneroso
e a sona da súa liberalidade permanece.
- ²⁴Do hóspede avarento murmúrase polas rúas
e tamén dura a sona da súa avaricia.

b) *O viño*

- ²⁵Diante do viño non presumas de forte
pois o mosto ten feito tatexar a moitos.
- ²⁶A forxa pon a proba o traballo do ferreiro
e o viño as liortas dos barís.
- ²⁷Para quen é san o viño?
Para o que bebe amodo.

31, 12-32, 13 A educación na mesa.

31, 12ss Como diante dun tríptico apostámonos nestes vv. da man de Ben Sirah de fronte ao triclinio dos israelitas acomodados e algo helenizados. O ensino das normas de comportamento na mesa fora materia de sempre nas escolas sapienciais desde instrucións datables no Imperio antigo exipcio. O escriba estaba chamado a ser home de mundo: no tempo do autor a frecuencia das viaxes e contactos con xentes variadas impoñían unha tal aprendizaxe; cumpria non facer figura de badoco nos banquetes de comensais e nos simposios onde, entre libacións de

viños mesturados, departíase sobre temas de actualidade, divertimento ou filosofía, ao son de cántigas e instrumentos.

Desde o punto de vista formal o tratadiño vai disposto en tres seccións de 13, 7 e 13 vv.

31, 14-15 A transposición dos vv. 14 e 15 vén demandada polo sentido.

31, 16 Ao pé da letra: “O que che poñan diante” pode aludir a un bocado especial enviado polo hóspede como sinal de agasallo.

31, 25 Sobre o viño, cf Pr 23, 19ss; Xuí 9, 13; Sal 104, 15.

Que sería da vida sen viño
 se desde o comezo foi creado para a ledicia?
²⁸Animo xubiloso, troula e simpatía:
 o viño bebido ao seu tempo e con tino;
²⁹resaca, tristura e vergoña:
 viño bebido con rabia e carraxe.
³⁰O moito alcohol é unha trampa para o necio:
 tóllelle as forzas e éncheo de feridas.
³¹Cando bebas non correxas o veciño
 nin o burles se se pon alegre;
 non lle digas palabras inxuriosas
 nin te poñas pesado con reclamacións.

32

c) *O simposio*

¹Se te invitan á presidencia
 non te enfonches coma un deles,
 ocúpate dos outros, despois ponte á mesa.
²Atende ao que lles cómpre,
 só despois déitate no diván
 para te deleitares cos seus honores
 e amosares bo tino coa túa compostura.
³Se es un ancián, fala cando che toque,
 agudo nas razóns, e non impidas o canto.
⁴Cando cheguen os brindes non prolongues o discurso
 e aínda que non haxa música
 non presumas de sabio a contratempo.
⁵Broche de rubí engastado en ouro
 é un cantar ben acordado nun banquete con viño.
⁶Colar de ouro con pedra de zafiro
 é o son do cantar despois dun licor agradable.
⁷Se es rapaz novo, fala se é necesario,
 despois de seres invitado con insistencia dúas ou tres veces.
⁸Serás breve: di moito en poucas verbas;
 fai impresión de que, ben informado, sabes calar.
⁹Non interveñas cando falen os anciáns
 nin te prodigues en explicacións cos magnates.
¹⁰Antes da sarabia brilla o lóstrego,
 por diante do modesto fulxe o seu engado.
¹¹No intre de partires non te demores,
 volta para a túa casa e fai alí o que che pete.
¹²Di entón o que che veña en mente
 mais con temor de Deus e non sen siso;
¹³e, por riba de todo, dálle as grazas ao creador
 que te fartou con tantas cousas boas.

Actitudes perante a Lei

¹⁴Quen consulta a Deus aprende a disciplina,
 quen por El se ergue cedo atopará resposta.

32, 13 A alusión pódese referir neste caso á recitación ritual de bendicións despois do xantar, ou ben ás pregarías privadas antes de se deitar, costume dos xudeus piadosos do que existen testemuños desde o albor do rabinismo.

32, 14ss A pasaxe é claro reflexo da etapa relixiosa que estaba a vivir Israel. Procurar a Deus é procurar o seu “Musar”, a instrución no estudo da Lei, na palabra de

Deus escrita. A ausencia de novos feitos salvíficos e o silencio da profecía conducen á relixión do libro. Pero un tal estudo é comparado a unha demanda oracular (v. 14) e consultar a Lei é confiar en lavé (v. 23); por conseguinte non se pode falar, ao menos para estes versos, dunha piedade legalista, pois a teoloxía que latexa no fondo destas afirmacións é a dunha fe na presenza dinámica da palabra de Deus, sempre cumprida de novo.

- ¹⁵Quen pescuda na Lei tirará dela froito
mais quen a toma a xogo enmarañárase nela.
- ¹⁶Quen teme o Señor aprenderá o dereito,
do seu interior tirará as decisións axeitadas.
- ¹⁷O home argucioso desvía as refutacións
e retorce a Lei conforme o gusto seu.
- ¹⁸Un home sabio non agacha o seu saber
como tampouco o insolente garda a lingua.
- ¹⁹Nada fagas sen aconselláreste
para non teres que te arrepentir despois do feito.
- ²⁰Non vaías por camiño cheo de trampas
nin batas por dúas veces nun tropezo.
- ²¹Non vaías confiado por camiño de bandoleiros
e garda as costas.
- ²²En todas as accións vixíate a ti mesmo;
quen obra dese xeito garda a Lei.
- ²³Quen cumpre coa Lei, a si mesmo se garda;
e quen confía no Señor non será confundido.

33

- ¹A quen teme o Señor non lle sucede mal ningún
pois aínda da tentación sairá salvo.
- ²Non chega a sabio quen refuga a Lei,
será abaneado coma a dorna na galerna.
- ³Un home asisado comprende a palabra do Señor,
o seu ensino é seguro coma os *Urim*.

Precipitación do parvo

- ⁴Prepara a túa razón e despois pasa ás obras,
pensa con calma, despois discutirás.
- ⁵Coma a roda do carro é a mente do parvo
e coma o eixo a xirar, os seus pensamentos.
- ⁶Coma cabalo en celo é o amigo molesto,
monte quen o monte, rincha.

A lei das oposicións

- ⁷Por que un día non é coma o outro
se todo o ano lles vén a luz do sol?
- ⁸A sabedoría do Señor fixoos distintos
de xeito que houberse días de festa;
⁹algúns de entre eles bendiciunos santificándoos
e aos outros fixoos días correntes.
- ¹⁰Tamén os homes todos están feitos de arxila
—pois de terra foi formado Adán—,
- ¹¹mais a sabedoría do Señor distinguiunos
e diferenciou os seus camiños:
- ¹²bendí e honra algúns,
outros santificaos e dedícaos a si;
algúns deles maldíos e humillaos
e guíndaos fóra dos seus postos.
- ¹³Coma a arxila na man do oleiro,
que a manexa ao seu gusto,
así o home está nas mans do seu creador
que lle fixa un papel na súa presenza.

32, 18 Este v. vai acrecentado no texto hebreo cunha glosa: “O home sabio non acepta suborno, o soberbio e burlón non garda a Lei”.

33, 3 A seguridade da consulta ao libro dos mandatos de

Deus é comparada ao oráculo feito coa axuda dos *Urim* e *Tummim*, as pedras sagradas que o sumo sacerdote levaba no peitoral e coas que se botaban as sortes (cf Lev 8, 8; Dt 33, 8).

- ¹⁴De fronte ao mal, o ben;
de fronte á vida, a morte;
de fronte ao bo, o malvado;
de fronte á luz, a tebra.
- ¹⁵Considérate de todas as obras de Deus,
todas elas feitas por parellas
e unha oposta á outra.

Autopresentación

- ¹⁶Tocante a min, eu cheguei derradeiro,
coma quen rebusca despois dos que vendiman,
- ¹⁷mais pola graza de Deus saín avantaxado
e coma viñateiro enchín o meu lagar.
- ¹⁸Considerade que non traballei para min só,
senón tamén para quenquera que procura sabedoría.
- ¹⁹Escoitádeme, gobernantes dun gran pobo,
prestade oídos, os presidentes da asemblea.

Testamentos, ao seu tempo

- ²⁰A fillo ou a esposa, a amigo e veciño,
non deas poder ningún mentres ti vivas.
- ²¹Mentres esteas en vida e teñas folgos
non te deixes dominar de ninguén.
- ²²Mellor é que os teus fillos che pidan
que estar ti dependendo deles.
- ²³Serás ti quen decida en todos os teus negocios
sen botares chatas na túa dignidade.
- ²⁴Cando remate a conta dos teus curtos días,
estando para morrer, distribúe a herdanza.

Escravos

- ²⁵Ao burro, penso, tralla e carga;
ao criado, mantenza e traballo arreo.
- ²⁶Atarefa o criado para que non busque vagar,
como erga a cabeza háseche revirar.
- ²⁸Fai traballar o criado para que non se subleve,
²⁹pois o vagar carrega moitos males.
- ³⁰A criado torcido, moitas cadeas,
mais non te pases con ninguén
nin fagas nada sen xustiza.
- ³¹Tes soamente un criado? Que sexa coma ti,
pois cando esteas feble terás necesidade del.
Tes soamente un criado? Trátao coma irmán,

33, 13-15 A metáfora do Deus oleiro ilustra a dependencia esencial de todo o creado (cf Sab 15, 7-8; Xer 18, 1-6). Dun pensamento semellante poderíase tirar a consecuencia dun dualismo maniqueo, tal como aparecerá nos “Testamentos dos XII Patriarcas” ou en Qumrán. Ben Siráh, ende ben, conclúe cunha chamada á loanza e á contemplación.

33, 16-19 No presente paso Ben Siráh xustifica o seu labor, aínda que serodio, coa conciencia de ser chamado a escribir e render un servizo. A alocución feita no v. 19 a un público aristocrático (os príncipes sarim do pobo) dálle á sección un aire supra-escolar de dedicataria.

33, 20 O texto hebreo presenta un duplicado do v. 20, seguido tamén polo grego, que con todo, semella ser unha glosa explicativa: “Nin cedas a outro a túa facenda, para non lle teres que reclamar se te arrepiñtes”.

33, 25-32 Nunha sociedade na que as frecuentes guerras e invasións amais de liquidación das débedas, fornecían mercados abundantes de man de forza humana sen consideracións para a dignidade das persoas, Ben Siráh repite dunha parte o refraneiro popular acerca de criados e servos (vv. 25-29) e doutra tenta temperar a situación vital deles con consideracións fundadas dunha banda en criterios de economía doméstica e oportunista, doutra na comunidade (vv. 30-32). A casuística iniciada no v. 31 remata no v. 32 co problema do escravo fuxitivo sen chegar á exposición da entidade xurídica dos libertos. A regulación da escravitude na lexislación mosaica incluía o caso de escravos da propia raza (cf Éx 21; Dt 15, 12-18), dos que no tempo de Ben Siráh non era permitida a existencia, por máis que se desen casos de criados e servos domésticos.

non teñas celos do teu propio sangue.
³²Se o asoballas, fuxirá e pérdelo;
 por que camiño habías de atopalo?

Vaidade dos soños

34

- ¹Quen procura a vaidade atopa o erro
 e os soños danlles azos aos parvos.
²Apreixa sombras e persegue vento
 quen lles dá creto aos soños.
³O soño é coma un espello:
 reflicte o rostro, unha imaxe do rostro.
⁴Que pode haber de limpo no lixado?
 Que pode haber de verdade na mentira?
⁵Adiviñacións, agoiros e soños son cousas vas:
 andrómenas de mente parturiente.
⁶Se non foron enviados polo Altísimo nunha visión,
 non acredites neles.
⁷Os soños teñen feito errar a moitos,
 e confiando neles, pereceron.
⁸A Lei, en troques, cumprese sen falsidade,
 e a sabedoría é íntegra cando a boca é veraz.

Seguridade nas viaxes

- ⁹Quen teña viaxado coñece moitas cousas,
 quen ten moita experiencia fala asisadamente.
¹⁰Quen non pasou por probas, pouco coñece;
 mais o que viaxou abunda en mañas.
¹¹Moito teño eu ollado nas miñas viaxes,
 tenme pasado máis dunha aventura.
¹²En perigo de morte atopeime a miúdo
 e salveime grazas ao feito seguinte:
¹³que o espírito dos que temen a Deus mantense en vida,
 pois a súa esperanza afinca no que os salva.
¹⁴Quen teme o Señor non ten medo de nada
 nin perde azos pois pon nel a súa esperanza.
¹⁵Feliz o espírito de quen teme o Señor:
 En quen afinca? Quen é o seu alicerce?
¹⁶Os ollos do Señor pousan naqueles que o aman
 como potente escudo e rexo apoio:
 reparo na calor e sombra ao mediodía,
 defensa de tropezos e axuda contra os tombos,
¹⁷erguendo o ánimo e alumando os ollos,
 dando a saúde, a vida e a bendición.

Ética do culto

a) *Culto viciado*

- ¹⁸Sacrificar un ben mal adquirido é unha ofrenda impura,
 e os dons da xente sen lei non son aceptados.
¹⁹Non acolle o Altísimo donativos de impíos
 nin lles perdoa as culpas polas moitas oblatas.

34, 1-8 Vaidade dos soños: O prestixio visionario dos soños na antigüidade non excluía a sospeita da súa realidade e interpretación (Dt 13, 2-6; 18, 9-14); a sospeita vai medrando co inicio da introspección e da observación psicolóxica. Ben Sirah sométeo a aguda crítica.

34, 18ss A predicación profética interérase pola disposición

interior esixida por un culto auténtico, celebración da xustiza, pasando do paradigma de pureza ritual ao de pureza ética. No pulo da restauración litúrxica iniciado pola reforma de Esdras e Nehemías o tema tornaba a facerse actual. Ben Sirah abórdao dun xeito máis concreto e casuístico nas tres seccións seguintes, vinculadas polo mesmo problema.

- ²⁰Como inmolar un fillo na presenza do pai
é ofrendar sacrificios cos bens dos pobres;
- ²¹dunha escasa mantenza depende a vida dos pobres,
quen os priva dela é un asasino.
- ²²Mata o seu próximo quen lle colle o sustento,
espárese sangue quen lle nega a paga ao obreiro.
- ²³Un a edificar e outro a demoler,
que proveito tiran se non é máis traballo?
- ²⁴Un a bendicir e outro a maldicir,
cal das dúas voces escoitará o Señor?
- ²⁵Quen se lava despois de tocar un cadáver e volve tocalo,
de que lle vale o baño?
- ²⁶Do mesmo xeito, a quen xaxúa polos propios pecados
e torna a facer o mesmo,
quen vai acoller a súa pregaría
e de que lle valeu mortificarse?

35

b) *O verdadeiro sacrificio*

- ¹Aquel que observa a Lei fai ofrendas cumpridas,
²o que garda os mandamentos fai sacrificio de comunión.
- ³Quen se amosa indulxente ofrece flor de fariña,
⁴e o que doa unha esmola fai sacrificio de loanza.
- ⁵Se afastarse do mal comprace o Señor,
fuxir da inxustiza é propiciación.
- ⁶Non te achegues ao Señor coas mans baleiras
⁷pois isto todo faise por mor do precepto.
- ⁸A ofrenda do xusto enche de graxa o altar,
o seu recendo atangue ao Altísimo.
- ⁹O sacrificio do xusto é ben acollido,
o seu memorial non será esquecido.
- ¹⁰Dálle honor ao Señor con xenerosidade
e non andes a relear coas primicias das túas mans.
- ¹¹En todo canto doares, pon rostro amable
e consagra o teu décimo con ánimo ledó.
- ¹²Dálle a Deus segundo El che doou,
con xenerosidade e conforme os teus posibles,
- ¹³pois Deus recompensaracho
devolvéndoche o séptuplo.

c) *O que Deus, de feito, escoita*

- ¹⁴Non lle vaias con subornos, que non os acepta,
non poñas esperanza na ofrenda extorsionada,
- ¹⁵porque El é un Deus xusto
e non ten preferencias de persoa;
- ¹⁶non tomará parte contra o pobre
mais presta oídos ás demandas do asoballado,
- ¹⁷non refuga os saloucos do orfo
nin da viúva que repite o seu laio
- ¹⁸en tanto lle esvaran as bágoas polas meixelas
¹⁹e salaia de fronte a aqueles que as fan correr.
- ²⁰Semellante laio acada o seu favor,
o seu berro chega ata as nubes.

34, 20-22 A linguaxe faise categórica e dunha perenne actualidade (v. 22). O pobre do que se fala nos vv. 20-22 non é xa o colono rural explotado, senón o mendigo cidadán e o obreiro.

35, 9 Verbo do “memorial”, cf Lev 2, 1-3; 24, 7.

35, 10 Para as primicias cf Lev 23, 10-17 e Dt 18, 4.

35, 13 O autor insiste na xenerosidade, ir máis alá dun mero cumprimento (vv. 6, 12), chegando entón a resposta do Señor a extremos non calculables: o séptuplo non se debe entender como unha medición exacta, senón como un cualificativo enfático.

- ²¹O grito do pobre traspón as nubes,
non pousa ata chegar á meta,
non cede ata que Deus o atende
e que o xuíz veraz faga xustiza;
²²tampouco Deus a retardará
nin, como guerreiro, hase deter
ata esfolar o lombo do cruel
e cumprir vinganza nas nacións,
²³ata eliminar o cetro orgulloso
e esnaquizar o fungueiro impío;
²⁴ata retribuír a cadaquén segundo as súas obras,
e os feitos do home segundo as súas matinacións;
²⁵ata defender a causa do seu pobo
aledándoo coa súa salvación.
²⁶Prezada é a súa misericordia no tempo da opresión
coma a orballada no tempo da seca.

Pregaria da liberación

36

- ¹Sálvanos, Deus do universo,
²espalla o teu terror en todas as nacións;
³brande a túa man contra un pobo estranxeiro
para que experimenten o teu poderío.
⁴Como te amosaches santo aos seus ollos á nosa costa,
manifestáste glorioso á nosa vista en contra deles,
⁵para que aprendan, como fixemos nós,
que non hai Deus fóra de ti.
⁶Renova os prodixios, repite os milagres,
⁷honra a túa man, fai forte o teu brazo dereito,
⁸excita a carraxe, espárese a ira,
⁹humilla o opresor, arreda o inimigo,
¹⁰adianta o remate, ten en conta a data fixada
pois quen poderá dicirche: “Que fas?”.
¹¹Arda no alampar da túa carraxe o que tentou fuxir
e que os que asoballaron o teu pobo vaian dar na ruína.
¹²Abate a cabeza dos príncipes de Moab,
dos que din: “Non hai coma min”.
¹³Reúne todas as tribos de Xacob
e que reconquisten a herdanza coma nos vellos tempos.
¹⁴Ten piedade do pobo que leva o teu nome,
de Israel a quen designaches primoxénito.
¹⁵Ten piedade da túa cidade santa,
Xerusalén, lugar da túa morada.
¹⁶Enche Sión coa túa maxestade;
e o teu templo, de gloria.
¹⁷Dá testemuño a prol da mellor das túas obras,
cumpre a visión proclamada no teu nome.
¹⁸Recompensa os que en ti esperan
para que se lles dea creto aos teus profetas.
¹⁹Escoita a pregaría dos teus servos
segundo o que te compraces no teu pobo;
recoñezan todos os confíns da terra
que ti es o Deus sempiterno.

36, 1-19 Suxerida sen dúbida polos derradeiros versos da sección precedente, xorde unha pregaría que, aínda manténdose en termos xerais e composta a maneira de mosaico polo procedemento de citacións libres e impli-

tas doutros textos escriturísticos, ten un gran valor evocador da situación de suxeición concreta sufrida polo pobo xudeu baixo a dominación seléucida.

Saber escollera) *Que caste de muller*

- ²⁰A gorxa acepta un xantar calquera,
por iso uns alimentos son máis saborosos ca outros.
- ²¹O padal distingue o sabor dunha cousa,
a intelixencia capta o sabor da mentira.
- ²²Un corazón arteiro procura mágoas,
o home asinado retórceas contra el.
- ²³A muller acolle o marido que sexa,
con todo unhas mozas valen máis ca outras.
- ²⁴A beleza da muller aleda o rostro
e supera canto desexa o ollo,
²⁵se por riba posúe unha doce fala
o seu home xa non se conta entre os humanos.
- ²⁶Acadar muller é o sumo das ganancias,
unha axuda, fortaleza e columna de apoio.
- ²⁷Onde non hai sebe estrágase a viña;
onde falta a muller, ándase errante e aos tombos.
- ²⁸Quen confía nunha banda armada
que anda ás correrías de vila en vila?
Pois tal é o home ao non ter niño,
que pousa onde o pillá a noite.

37b) *Que caste de amigo*

- ¹Calquera amigo di: “Téñoche boa lei”;
mais hainos só de nome.
- ²Non é por caso unha mágoa de morte
que un amigo íntimo se volva inimigo?
- ³Oh maligna tendencia! Para que fuches creada?
Para encher a face da terra de engano.
- ⁴Amigo falso non quita ollo da mesa
mais no tempo de estreituras mantense lonxe.
- ⁵Un bo amigo loita contra o adversario
e apresta o escudo contra os agresores.
- ⁶Non esquezas o compañeiro na contenda
nin lle roubes ao recoller a presa.

c) *De quen pedir consello*

- ⁷Todo conselleiro fai indicacións,
mais hai conselleiros que suxiren para o seu proveito.
- ⁸Gárdate ben do conselleiro,
considera de primeiras cal é o seu interese,
pois tamén el está a pensar para si:
Por que habería este de tirar o proveito?
- ⁹Non che vaia dicir: “A túa idea é boa”;
e se poña á parte para contemplar a túa desfeita.
- ¹⁰Non te aconselles con quen te envexa,
e esconde o teu plan de quen che ten celos:
- ¹¹Nin con muller verbo da súa rival,
nin co adversario no tocante á guerra,
nin co tratante no tocante á compra,
nin co comprador no tocante á venda,
nin co malicioso sobre unha boa acción,

36, 20ss A nota común do discernimento e distinción oportuna xunta nunha unidade temática tres seccións sobre a muller, o amigo e o conselleiro, todas elas eleccións centrais na vida do home.

36, 23 A muller pasa de ser un obxecto de propiedade ou de pracer á figura de compañeira, axuda, comprensión, se ben no cadro das relacións que a sociedade de entón lle permitía (cf v. 23a).

nin co cruel sobre o ser humano,
 nin co asalariado no tocante ao seu traballo,
 nin co que arrendou por un ano sobre o valor da colleita,
 nin co criado preguiceiro no tocante a un traballo duro.
 Non te apoies neles para proxecto ningún.
¹²Consúltate máis ben con quen é de sempre respectuoso,
 que coñeces como observante da Lei,
 que teña o teu mesmo sentir
 e que en caso de tropezo, che acorra.
¹³Por riba diso, atende ás suxestións do teu corazón
 pois quen che vai ser fiel coma el?
¹⁴O corazón agóiralle ao home o momento oportuno
 mellor ca sete astrólogos na atalaia.
¹⁵E ademais disto, suplicálle a Deus
 para que afínque as túas pegadas na verdade.

Peneira dos sabios: o uso da palabra

¹⁶Comezo de toda acción é a palabra
 e comezo de toda tarefa, a reflexión;
¹⁷raiceira dos proxectos é a mente,
 e dela despuntan catro pólas:
¹⁸o ben e o mal, a vida e a morte;
 e a lingua domina totalmente sobre elas.
¹⁹Sabio hai que tal é para moita xente
 e consigo mesmo é un imbécil,
²⁰e sabio hai desprezado polo seu falar
 e excluído de todo banquete delicioso.
²²Sabio hai que o é para si
 e nótaselle no corpo o froito da súa ciencia;
²³e sabio hai que é sabio para o seu pobo
 e o froito da súa ciencia será perdurable.
²⁴Quen é sabio para si fártase de satisfaccións,
 os que o ven felicitanos.
²⁵Quen é sabio para o pobo herdará gloria
 e a súa sona vivirá eternamente.
²⁶A vida dun home son días contados,
 a vida do pobo de Israel son días innumerables.

Vida e morte

a) *Control na comida*

²⁷Meu fillo, mentres vivas controla a gorxa;
 observa o que lle fai mal, para refugalo,
²⁸pois non todo é bo para todos
 nin todo xantar lle vai ben a calquera.

37, 12 O texto grego interpreta a verba *respectuoso*, de seu secular, como “piadoso, temeroso de Deus”, sen dúbida pola veciñanza da “Lei” no seguinte hemistiquio.

37, 16-25 Como no volume primeiro, un xeito de interrupcións reflexivas do autor, que lle serven para separar os diversos tratados da súa escolma.

37, 21 O texto hebreo e mais o siríaco omiten o v. 21, testemuñado polo grego: “Pois o Señor non lle deu o seu favor, xa que el mesmo se priva de sabedoría”.

37, 27ss Vida e morte. Unha temática común xongue a serie de seccións seguintes sobre a saúde (37, 27-31), o médico (38, 1-8), a enfermidade (38, 9-15) e a morte (38,

16-23), suxerindo as actitudes axustadas coa prudencia en cada caso.

37, 27-31 Control na comida: O problema dos alimentos sans ou non, e da regulación da comida presupón unha sociedade xa desenvolvida e próspera onde, sen chegar aos excesos romanos descritos no banquete de Trimalción, os refinamentos culinarios son frecuentes. A preocupación hixiénica era unha nota constante na medicina dietética usual nos centros médicos gregos e alexandrinos. A referencia ás lambetadas e larpeiradas fai supoñer un público discente de xente nova, e a tónica dos consellos descobre o influxo do ideal de moderación estoico.

- ²⁹Non devezas por toda lambetada
nin te botes sobre calquera peperete
³⁰pois nas moitas lambetadas aniña a enfermidade
e a inmoderación provoca a náusea.
³¹Moitos morreron por intemperanza,
mais o que se controla alonga a vida.

38

b) *Eloxio do médico*

- ¹Respecta o médico pois é necesario,
a el tamén o creou Deus.
²De Deus recibiu o médico a habilidade,
e do rei os agasallos.
³A ciencia do médico faille erguer a cabeza
e tratarse cos príncipes.
⁴Deus fai que a terra produza as menciñas
e o home asisado non as desbota.
⁵Non foi adozada a auga cun madeiro
para que todos descubrisen a súa virtude?
⁶Do mesmo xeito deulle ao home intelixencia
para se gloriar no seu poder.
⁷Con tales medicinas o médico mata a dor
e o boticario prepara as súas mesturas,
⁸e do xeito que a creación de Deus non desapareza
nin a habelencia dos fillos de Adán.

c) *Deberes na enfermidade*

- ⁹Filliño, cando estas enfermo non te deixes ir,
rógalle a Deus e El hate sandar;
¹⁰fuxe do mal e da parcialidade,
purifica o corazón de toda culpa,
¹¹ofrenda incenso e a oblación memorial
e sacrificios de unto segundo os teus medios,
¹²mais bota man por igual do médico
e que non se afaste, pois tamén el é preciso.
¹³Hai momentos en que o éxito está da súa man
¹⁴xa que tamén el prega a Deus
para que lle conceda atinar coa diagnose
e aplicar o tratamento que cure.
¹⁵Peca contra o seu creador
quen fai resistencia diante do médico.

d) *Deberes cos defuntos*

- ¹⁶Filliño, derrama bágoas por un defunto;
amosa a túa mágoa e fai o pranto,
sotérrao despois segundo o uso que lle corresponda

38, 1-8 A teoloxía da creación elaborada polos sabios lévaos a subliñar os adiantos da técnica médica e a valorar as persoas que a practican. O feito é en parte novo, pois motivacións relixiosas (sospeita de maxia ou de falta de confianza en Deus) tiñan vertido sospeitas sobre a profesión e uso da medicina (cf 2 Cro 16, 12; Xob 13, 4).

38, 14 Este v. podería ser lido por St 5, 14, que concede á pregaria polo enfermo outra dimensión comunitaria e sacramental.

38, 9-15 Deberes na enfermidade. A instrución demostra a conciencia que o autor ten da dobre vertente da enfermidade nos niveis espiritual e corporal. Coma tal debe ser atacada desde as dúas bandas: coa purificación da cul-

pa e a pregaria (vv. 9-11; cf Sal 51, 3-4. 10. 18-19) e co recurso ao médico e ao seu intento (vv. 12-14). O médico non prega para demandar un milagre senón a exactitude no prognóstico e na curación. Na versión grega ten outro sentido, que non parece apropiado ao contexto: "Quen peca contra o seu Creador, caia nas mans do médico".

38, 16-23 A fidelidade ao morto e a moderación rexen estes consellos sobre o pasamento. Os vv. 16-18 prescriben os usos normativos da piedade no contexto antropolóxico palestino: bágoas, choro rítmico, Quiná ou canto mortuorio, enterramento ritual, pranto e loito (de un a dous días en 22, 12, sete días), que podía incluír revestirse de saco e o laio público con derrama de cinza.

- e non o esquezas tras o pasamento.
¹⁷Chora tristeiro, salaia por el,
 pon o loito que convén por el
 un día ou dous para evitar murmuracións;
 despois consólate da coita
¹⁸pois, como coa mágoa xorde a desgraza,
 tamén coa tristura medra a dor.
¹⁹Despois do pasamento cómpre deixar a coita,
 o ánimo maldí unha vida mísera.
²⁰Non volvas para el o teu maxín,
 rexeita o seu recordo e lembra a fin;
²¹non penses máis nel pois non ten esperanza,
 para el non vai valer e a ti faiche mal.
²²Pensa na súa sorte que é tamén a túa:
 Onte a min, hoxe a ti.
²³Cando o morto repousa, repouse a súa memoria,
 consólate ti tamén, unha vez que partiu a súa alma.

Crítica de oficios e loanza do escriba

- a) *Os oficios artesanais*
²⁴A aplicación do escriba aumenta o seu saber;
 o libre de ocupación farase sabio.
²⁵Como vai chegar a sabio quen aferra a aguillada
 ou quen dá aires de brandir a lanza,
 o que guía os bois repetindo unha cántiga
 e non fai máis que falar dos xatos?
²⁶Ese ataréfase en ter gobernado o cortello,
 pon todo o intento en facer sucos.
²⁷O mesmo se diga de calquera artesán ou obreiro
 que non acouga noite e día:
 os que gravan as figuras dos selos
 e poñen a súa teima en variar os relevos;
 aplican a atención á reprodución do debuxo
 e as súas vixilias a rematar a obra.
²⁸Outro tanto o ferreiro, asentado a carón da xunca,
 obrando a conciencia trebellos de ferro;
 a labarada sécalle as carnes
 mentres se atafega á calor da forxa;
 o son do martelo bóuralle os oídos,
 ten os ollos fixos no modelo do aparello,
 ocúpase en rematar a obra
 e consome as súas vixilias en deixar todo ben acabado.
²⁹Tal acontece co oleiro, sentado ao seu traballo,
 xirando coñ pés a roda,
 sempre a cismar no seu oficio,
 pois da produción depende o seu labor.
³⁰Co brazo dálle forma á arxila
 amolecéndolle a dureza coa axuda dos pés;

38, 19-23 Corrixen a dor inmoderada ou enfermiza, pensando nos que viven (v. 21) e lembrando a inevitabilidade da morte (v. 22); recórdase a actitude de David en 2 Sam 12, 22.

38, 24ss As “Sátiras de oficios” eran un xénero característico das literaturas sapienciais da antigüidade do Oriente Próximo e floreceron especialmente na cultura exipcia (cf a Instrución de Duauf do papiro Anastasi).

38, 25-34 É peculiar nesta sección o detalle de observación da artesanía cidadá e a insistencia no traballo nocturno e na inestabilidade económica nun comercio totalmente ocasional como era o do “xuuq” (mercado, ou rúa do mercado) hebreo. En troques, Ben Sirah sabe dar o aprecio que convén á función destes cidadáns na vida social, e non insiste en denígalos (cf vv. 32. 34).

preocúpase por deixar ben vernizado
 e todo o seu desexo é deixar limpo o forno.
³¹Estes todos poñen confianza nas súas mans
 e cadaquén entende do seu oficio,
³²sen eles non é habitable unha cidade,
 ninguén podería morar nin viaxar.
³³Mais non van á procura deles para o consello do pobo,
 nin teñen asento de mérito na asemblea;
 non asentan na sede do xuíz,
 non cavilan sobre a lei e o dereito,
 non amosan unha cultura penetrante
 e de sentencias sutís non entenden;
³⁴empréganse só en tarefas profanas
 e a súa teima esgótase no exercicio do seu mester.

39

b) *O sabio de novo cuño*

¹Aquel, en troques, que aplica o seu espírito
 a cavilar na Lei do Altísimo,
 esculca na sabedoría dos devanceiros,
 dálle tempo ao estudo das profecías,
²pescuda as disertacións de homes famosos
 e penetra nas dificultades das sentencias;
³inquire o sentido oculto dos proverbios,
 cóllepelles as voltas aos enigmas das parábolas.
⁴Presta servizo ante os grandes,
 comparece ante os príncipes;
 viaxa por nacións estranxeiras
 experimentando o que hai de bo e de malo entre os homes.
⁵Desde o amencer diríxese con todo o seu ánimo
 ao Señor que o creou
 e suplica na presenza do Altísimo;
 abre a boca cunha pregaría
 e roga perdón polos pecados.
⁶Se o gran Señor quixese,
 será colmado dun espírito intelixente;
 faralle orballar palabras sabias
 de xeito que confese ante o Señor na súa pregaría;
⁷dirixirallé o querer e o saber
 para que abonde nos seus segredos;
⁸revelaralle a doutrina do seu ensino
 para que teña o seu orgullo na Lei da alianza do Señor.
⁹Moitos loarán a súa perspicacia
 que non será endexamais esquecida;
 non perecerá o seu recordo
 e a súa sona manterase viva por xeracións.
¹⁰Comentarán as nacións a súa sabedoría
 e a asemblea proclamará a súa loanza.
¹¹En canto viva será máis famoso ca moitos miles,
 cando morra abondaralle co seu nome.

39, 12ss O motivo ou título do fragmento vén dado nos vv. 32-34: Ben Sirah colleu unha tese de teodicea e desenvolveuna, acudindo aos seus coñecementos da Biblia e co seu método circular de expor. Vanse tocando os temas da omnipotencia e omnisciencia divinas (vv. 17-20), a oportunidade de cada obra ao seu tempo,

a pesar das obxeccións propostas por un imaxinario contrincante (vv. 21-24), a providencia (vv. 25-31) no diverso efecto das cousas de primeira necesidade (vv. 25-27) e na funcionalidade e uso que Deus pon nos elementos como instrumentos do seu poder (vv. 28-31).

Deus todo o fixo ben

- ¹²Vou aínda proseguir as miñas reflexións
pois estou delas cheo coma o luar a mes mediado;
- ¹³escoitádeme, fillos piadosos, e agromaredes
coma a roseira plantada á beira da corrente;
- ¹⁴recenderedes coma o incenso,
florecederes coma o lirio.
Erguede a voz loando a coro
e celebrade o Señor por todas as súas obras,
- ¹⁵engrandecede o seu nome,
proclamade a súa loanza
ao son da cítola e toda clase de cántiga,
dicindo deste xeito, aclamando:
- ¹⁶As obras de Deus son todas boas,
todo canto cómpre dispoño El ao seu tempo.
- ¹⁷A súa voz detense e a auga embólsase,
xorde da súa cámara co mandado da súa boca;
- ¹⁸o seu parecer realízase de súpeto,
ninguén pode deter o seu triunfo;
- ¹⁹sonlle patentes as obras de todo vivente,
nada se esconde aos seus ollos;
- ²⁰olla da eternidade á eternidade,
nada hai extraordinario para el.
- ²¹Non se pode dicir: “Isto para que vale?”;
pois cada cousa foi escolleita para o seu fin;
Nin é doado dicir: “Isto é peor ca aquilo”;
pois cada cousa ten valor no seu tempo.
- ²²A súa bendición reborda coma o Nilo,
coma o Éufrates alaga o universo;
- ²³tamén a súa carraxe espolia as nacións
e troca en estepa de sal campías de rega.
- ²⁴Os seus vieiros son terreo chan para os íntegros,
por contra son fragosos para os ímpios.
- ²⁵Desde o comezo fixo os bens para os bos
e para os malvados, bens e males.
- ²⁶De primeira necesidade para unha vida humana, son:
auga e lume, ferro e sal,
a flor do trigo, o leite, o mel,
zume de uva, aceite e vestido;
- ²⁷isto todo é de proveito para os bos,
mais para os malvados trócase en mal.
- ²⁸Existen ventos creados para a vinganza
que na súa carraxe arrincan as montañas;
no tempo da ira amosan a súa forza
amainando a xenreira do seu creador;
- ²⁹lume e sarabia, fame e peste
tamén foron creados para o castigo;
- ³⁰bestas feras, alacrán e víbora,
e a espada vingadora, para a extinción de ímpios.
Cada un deles foron creados para o seu propósito

39, 21 A cuestión do intre oportuno retráenos á memoria o tema de Ecl 3, 11, se ben empregado nun sentido providencialista positivo.

39, 22 Unha observación xeográfica sobre Exipto fai recordar a historia bíblica (v. 23a; cf Ex 12, 35-36).

39, 26 A “decena da supervivencia” insiste na dispoñibilidade dos bens para todos, bos e malos e en como é o

home quen os retorce ao seu xeito.

39, 29-30 Estes vv. fan de novo alusión ás pragas de Exipto.

39, 30 A imaxe dos piornos do ceo onde se amorean os fenómenos meteorolóxicos e os decretos para a intervención dos seres encargados do castigo é tradicional en Israel.

- e esperan no celeiro o seu tempo oportuno;
³¹cando lles dá un mandado alédanse,
 non se reviran contra os seus decretos.
³²Velaquí o que desde o comezo tentei cavilar,
 o que examinei e deixei por escrito:
³³Todas as obras de Deus son boas;
 todo canto cómpre, dispoño El ao seu tempo.
³⁴Non se pode dicir: “Isto é peor ca aquilo”;
 pois cada cousa ten valor no seu momento.
³⁵Aledádevos, logo, de todo corazón
 e bendicida o nome do Santo.

Da vida e da morte

- a) *Canseira da vida*
- 40** ¹Deus distribuíu unha grande angueira
 e un pesado xugo entre os fillos de Adán,
 desde o día no que saen do ventre materno
 ata o día no que volven para a nai de todo vivente:
²matinacións, tremor de corazón,
 aprehensión polo futuro, día da morte.
³Desde o que asenta no elevado trono
 ata o que se deita sobre po e cinsa,
⁴desde o que cingue tiara e diadema
 ata o que se acubilla no seu mantelo de pelello:
 soamente celos, degoiros e angustia,
 terror á morte, xenreira e liortas.
⁵E cando procura repousar no leito
 o sono nocturno túrballe o ánimo;
⁶acouga un momento, repousa un instante,
 e xa o alporizan os pesadelos;
 abafado polas imaxes internas
 séntese coma o fuxido correndo diante do perseguidor;
⁷cando está para ceibarse, esperta
 e decátase de que non tiña motivo o medo.
⁸Deste xeito ocórrelle a todo vivente sexa home ou besta,
 e sete veces peor aos pecadores:
⁹peste e sangue, febre e seca,
 desfeita e destrución, fame e morte.
¹⁰En contra do malvado foi creado o mal,
 por culpa súa non faltará a ruína.
¹¹Canto procede da terra volta para a terra,
 canto provén do alto torna ao alto.

40, 1ss Un aire novo percorre as seccións seguintes. A dor, as aprehensións, a anguria ante a morte, e, en contraste, a vida, a permanencia da sonda e da descendencia coas súas ambigüidades, chegan a vincular un fato de estrofas con algunhas interrupcións.

Poderíase inferir destas reflexións un comentario libre a temas do Ecl (cf vv. **40, 1. 2. 11. 18; 41, 4a**), chegando mesmo á citación verbal do motivo “a vida é un sopro” (**41, 11**). Con todo, o tratamento irá adaptado ás claves relixiosas do autor, botando fóra a amargura de Qohélet e afincando no Temor de Deus e no comportamento moral para manter a esperanza.

40, 1 Nótase a mención da terra “nai”, de influxo helénico.

40, 5-7 Motivo do pesadelo (cf Xob 7 e Ecl 2, 22s) como ampliación do dominio do medo alén dos lindeiros da conciencia.

40, 8-10 A afirmación dos vv. 8-10 é curiosa e típica de Ben Sirah: o mal atangue especialmente ao pecador; aínda máis, se existe o mal, é por causa del.

40, 11 Cf Ecl 12, 7, afirmación que no contexto resoa estraña nos labios do presente autor.

b) *A lealdade permanece*

- ¹²Todo regalo inxusto desaparecerá
 mais a lealdade permanece para sempre;
¹³facenda mal adquirida é coma a crecida constante,
 coma regato cheo co arroiado da treboada;
¹⁴co seu xurdir fai rodar os penedos
 e nun momento esmorece para sempre.
¹⁵O gromo da violencia non abrocha
 pois é raiceira cativa sobre cumio de rocha,
¹⁶é coma os caneiros á beira do regato
 que secan antes de calquera verdura,
¹⁷mentres que a lealdade non se conmove endexamais
 e a esmola perdura sempre.

c) *“Ainda mellor”*

- ¹⁸Doce é a vida coma o viño forte;
 mellor ca os dous é atopar un tesouro.
¹⁹Fillos e cidades fundadas perpetúan a sonda;
 mellor ca os dous é atopar sabedoría;
 ceba de gando e plantacións fan célebre un home,
 pero máis ca as dúas, unha muller sen chata.
²⁰Viño e licor aledan o corazón,
 mellor ca os dous é un amor agarimoso.
²¹Frauta e arpa embelecen o canto,
 mellor ca as dúas é unha voz ben temperada.
²²Beleza e xeito engadan os ollos,
 mellor ca os dous é o verdear da campía.
²³Amigo e compañeiro chegan no intre xusto,
 mellor ca eles dous, a muller asisada.
²⁴Irmán e salvador chegan no tempo da angustia,
 máis ca eles dous salva a esmola.
²⁵Ouro e prata afincan ben os pés:
 mellor ca os dous é un bo consello.
²⁶Riqueza e poderío exaltan o espírito,
 mellor ca os dous é o temor de Deus.
 Co temor do Señor non hai falta de nada,
 e téndoo non cómpre máis apoio.
²⁷O temor de Deus é coma un Edén de felicidade
 e o seu dosel está todo cheo de gloria.

d) *Vida sen dependencia*

- ²⁸Filliño, non leves unha vida de mendigo,
 máis conta ten morrer que andar a pedir,
²⁹quen ten que estar a ollar para a mesa allea
 leva unha vida que non é vida;
 pois un fica lixado cun xantar semellante,
 a un home sabio revolveríalle o estómago.
³⁰A un home sen dignidade sábelles ben o mendigado
 mais no interior quéimao coma o lume.

40, 12-17 De fronte á sorte unívoca da morte dos homes, Ben Sírach fai un uízo recuperador de valores parciais: hai cousas que permanecerán. Termos decisivos nesta sección son os conceptos conservados no v. 12 (o grego “pistis”, que podemos interpretar “verdade e fidelidade”) e no v. 17 (o hebreo “hésed” co seu correspondente grego “haris” = “graza, favor”). Por máis que neste segundo caso o termo semella recollido da lingua dos Salmos (cf Sal 136: “A súa fidelidade, piedade...”),

o contexto non fala directamente de Deus senón do home.

40, 18-27 O medo da morte non é quen de facer desaparecer a bondade da vida. Quizais o influxo do Ecl, co seu canto da felicidade posible e as súas series “mellor ca” (cf c. 7) suxiren a Ben Sírach unha chea de comparacións que salientan os valores humanos recuperables. É notable a constancia da valoración positiva da muller, o sentimento de solidariedade e a sensibilidade pola fermosura.

41

e) *A morte: laio e bendición*

¹Oh morte, que aceda é a túa lembranza
para quen mora quedo nos seus eidos,
para quen vive en paz e todo lle vai ben
e aínda ten folgos para gozar de pracer!
²Oh morte, que bo é o teu decreto
para o home mísero e falto de vigor,
para quen tropeza e se ve atrapado por todas as partes,
para quen abanea e perdeu a esperanza!
³Non teñas medo do teu destino mortal,
lembra que o mesmo vale para os que te precederon e te sigan.
⁴É a sorte que Deus lle impuxo a todo vivente,
como vas refugar a Lei do Altísimo?
Vivas mil, cen ou dez anos,
non se protesta no xeol polo que dura a vida.

f) *Descendencia e sona*

⁵Descendencia desbotada é a dos malvados
que van a miúdo á casa dos impíos.
⁶Arrincaranlle o poderío ao fillo do perverso
e a aldraxe acompañará a súa prole.
⁷A un pai malvado maldío o seu fillo
pois por culpa del sofre a deshonra.
⁸Ai de vós, impíos,
que abandonades a Lei do Altísimo!
⁹Se vos multiplicades será para a desventura,
se procreades será para a coita;
ao caerdes haberá escarnio permanente,
cando morrades será na maldición.
¹⁰Canto vén da nada volve á nada,
así o impío: do baleiro ao baleiro.
¹¹Un home no seu corpo é un sopro,
mais o nome do piadoso non perece.
¹²Coida do teu bo nome pois hache valer máis
do que un milleiro de tesouros prezados.
¹³A ledicia de vivir dura días contados;
a boa sona, anos sen fin.

Clases de vergoña

^{14b}Sabedoría agachada e tesouro oculto
de que serven ambos os dous?
¹⁵Máis vale quen agacha a súa tolemia
ca o que esconde a súa sabedoría.
^{14a}Filliños, escoitade a instrución sobre a vergoña
¹⁶e confundídevos seguindo o meu xuízo;
pois non é valiosa unha vergoña calquera
nin é aceptable calquera rubor.

41, 1-4 O autor non esqueceu o tema iniciado no 40, 1. A morte segue presente e ameazante. O consolo de Ben Siráh é pobre, por máis que baseado na vontade de Deus (v. 4), pois busca unha solución filosófica na psicoloxía ou na idea da compensación xusta; na dimensión do alén non entra o pensamento da fidelidade persoal por parte de lavé, pensamento que agromará na veciña “era dos mártires” (cf libros de Daniel e Macabeos), como xa aparecerá no Sal 63, 4.

41, 5-13 O pensamento dunha retribución immanente só

no terra, non no alén, leva ao sabio a admitir unha diferenza no éxito das vidas, que se pode medir nos fillos. A brevidade da existencia procura compensación no nome e na sona que deixa tras de si e na súa familia, para bendición ou maldición. A ilusión e a esperanza que reflecten os vv. 11 e 13 non pode menos de facernos sentir un fondo respecto por quen non oíra aínda a mensaxe da “morte da morte” (1 Cor 15, 55).

41, 14, 21 Estes vv. foron alterados na súa orde natural no decurso da transmisión.

- 42**
- ¹⁷Avergoñate da fornicación diante de teu pai e de túa nai,
e diante do principal e o maior, pola mentira;
- ¹⁸da falsidade, ante o dono e a ama;
diante da asemblea do pobo, por un crime;
ante o compañeiro e veciño, pola traizón;
- ¹⁹no lugar da túa morada, por un roubo,
por non manter compromisos xurados,
por afincar os cóbados na mesa,
por refugar un don que se che pide;
- ^{21a}por non recoñecer un amigo,
por impedir a repartición das partillas;
- ²⁰por facer o xordo ante quen te saúda,
por fitar muller allea
- ^{21c}ou frecuentar a súa criada;
- ²²diante do amigo, por verbas inxuriosas,
e despois de facer un don, por botalo en cara;
- ¹de repetir unha verba que escoitaches
e descubrir un plan secreto.
Deste xeito avergoñariaste de verdade
atopando favor aos ollos de todos.
Mais do seguinte non te avergoñes
nin teñas respectos pecaminosos:
- ²da Lei do Altísimo e do mandato,
do dereito, ata absolver un culpado,
- ³de facer as contas co socio e o patrón,
de distribuír a herdanza e a facenda,
- ⁴de limpar a balanza e os pratiños,
de comprobar a medida e o peso,
dun prezo de venda nin moi alto nin moi baixo,
- ⁵de axustar o mercado co tratante;
de corrixir os fillos a miúdo
e de escorrerlle o sangue do lombo ao criado túzaro;
- ⁶de atrancar con ferrollo a muller viciosa
e botar chave onde anden mans lixeiras;
- ⁷de levar conta do que che deixan en depósito
e ter anotado no libro o debe e o haber;
- ⁸de corrixir o desasisado e o inxenuo
e o vello decrépito que coa luxuria perdeu os cascós.
Dese xeito serás verdadeiramente sabio
e home de ben ante todo vivente.

Crianza das fillas

- ⁹Para un pai unha filla é un tesouro incerto,
coa preocupación lévalle o sono:
de moza, que se non vai casar,
de casada, que se a van repudiar;
- ¹⁰cando é virxe, por se lla violan,
vivindo no lar do marido, para que non sexa infiel;
no lar de seu pai, que non fiquen grávida,
no lar do seu home, que non sexa estéril.

42, 14 Máxima que se presta a unha crítica de antife-minismo. Cómpre lela en relación cos vv. 12, 13, coa súa referencia ao xineceo (a bet naxim hebrea), alcoba das mulleres na casa israelita cidadá, onde as pequenas e

mozas podían escoitar as murmuracións e conversas non sempre edificantes das criadas e mulleres casadas, únicas ás que era doado o ingreso na peza.

- ¹¹Filliño, vixía a túa rapaza
non che vaia procurar mala sona,
murmurios na cidade, escarnio do pobo,
e che cause deshonra na asemblea da porta.
Na súa alcoba, nada de fiestras,
nin peza con accesos visible pola volta.
- ¹²Que non lle amose a súa beleza a home ningún
nin vaia rexoubar no xineceo,
- ¹³pois, se dun vestido sae a couza,
dunha muller sae a malicia doutra.
- ¹⁴Mellor é malicia de home ca boas maneiras de muller,
e moza deshonrada carrega baldón.

PARTE SEGUNDA

LIBRO DA GRANDEZA DE DEUS

I. A creación

Grandeza de Deus na creación

- ¹⁵Quero lembrar as obras de Deus,
contarei canto teño contemplado:
Pola palabra de Deus foron creadas
e foi instrución del que fagan a súa vontade.
- ¹⁶Coma o sol do abrente resplandece sobre todo,
así a gloria do Señor sobre todas as obras.
- ¹⁷Nin os santos de Deus foron tales
de narraren as marabillas do Señor.
Concédelles Deus a forza aos seus exércitos
para se manteren rexos na presenza da súa maxestade.
- ¹⁸El sonda o abismo o igual ca o corazón
e inquire todos os seus segredos,
porque o Altísimo coñece todo o coñecible
e albisca os signos do mundo futuro,
- ¹⁹manifesta o pasado e o vindeiro
e desvela o celme dos misterios.
- ²⁰Non lle foxe saber ningún,
non hai cousa que se lle esconda.
- ²¹A magnitude da súa sabedoría está ben confirmada,
desde a eternidade é o único
sen que se lle poida engadir ou quitar
e non precisa de sabios.
- ²²Non son por caso admirables todas as súas obras
sendo só unha fáiisca o que delas se ve?
- ²³El vive e permanece para sempre
e, en canto se precisa, escoita a todos.
- ²⁴Calquera cousa é diversa doutra,
mais nada fixo en van.
- ²⁵Unha supera a outra na perfección
e quen se dará farto de contemplar beleza tal?

42, 15 Parte segunda: “Libro da grandeza de Deus” (cc. 42, 15-50, 29). Comeza aquí a segunda parte do libro, que se abre nun ton diverso ao dos dous volumes previos. Titulámolo “Libro da grandeza de Deus”, porque, na súa composición bipartita, ten por obxecto loar a sabia obra

de Deus na creación e na historia de Israel. 42, 18-20 Omnisciencia de Deus sobre o mundo creado, o tempo e as intelixencias. As reminiscencias de textos de Pr 15, 11, Sal 17, 31; 139 e profetas (Is 45, 21; 48, 12ss), son frecuentes.

As marabillas da creación

43

¹ Esplendor das alturas é o firmamento na súa enxebreza
e a aparencia dos ceos é un espectáculo maxestoso.

² Erguese o sol espallando a calor,
—que admirable feitura do Señor!—

³ ao mediodía abura a terra:
quen pode facer fronte á súa quentura?

⁴ Forno ben atizado pon candente o metal fundido,
as raiolas do sol incendian os montes;
unha labarada do astro consome a terra habitada,
é un facho que cega os ollos.

⁵ Abofê, grande é o Señor que o fixo,
coas súas palabras fai brillar os seus seres poderosos.

⁶ Tamén a lúa reloce en tempos sucesivos
medindo os períodos como sinal constante;

⁷ ela determina festas e datas
coa súa luz suave que vai esmorecendo;

⁸ renóvase mes tras mes:
que admirable nas súas fases!
Axuda para as caravanas, candeia celeste
que alumina o firmamento co seu esplendor.

⁹ As estrelas son fermoso ornamento do ceo,
a súa luz resplandece nas alturas divinas,

¹⁰ ao mandado de Deus seguen quedas no seu lugar
e non ceden os seus postos de vixía.

¹¹ Olla para o arco da vella e bendice a quen o fixo:
que marabilloso no seu esplendor!

¹² Cingue o ceo cun círculo glorioso,
é a man de Deus a que o tende.

¹³ O seu poderío fai coruscar o lóstrego
e fulxir as faíscas de acordo cunha orde;

¹⁴ con esta fin creou os seus piornos
e fixo voar as nubes coma voitres;

¹⁵ a súa potencia condensa as nubes
e esfargulla as pedras da sarabia.

¹⁶ O estrondo do seu trebón arrepiá a terra
e coa súa forza tremen as montañas;

¹⁷ á súa orde érguese o vento do sur,
o nordés, a treboada e a galerna;

¹⁸ coma banda de paxaros espárese a neve
que cae coma cando pousan os saltóns;
o brillar da súa brancura enfeitiza os ollos,
ao farrapear fica o ánimo arroubado.

¹⁹ Espalla a xeada coma o sal
e as súas floriñas resplandecen coma zafiros.

²⁰ Ceiba o frío xistral
que conxela a lagoa coma unha codia,
pon un cobertor sobre toda superficie de auga
e reviste a fonte dunha coiraza;

²¹ do mesmo xeito que a seca, queima a vexetación dos montes
e os pasteiros da campía coma unha chama;

²² menciña disto todo é a súbita nube de orballo
que se espárese para amolecer o sequeiro.

43, 1-29 Reflictese na exposición o canon clásico da “lista sapiencial”, especie de catálogo cosmolóxico que se descobre aínda en Xob 38-39; Sal 104; 136; 148; Dn 3,

52ss (adicións gregas), etc..., e que ten a remota ascendencia na “Ciencia das listas” de Sumer e Exipto.

- ²³Co seu plan puxo orde no océano
e plantou illas no mar;
- ²⁴os mariñeiros contan dos seus confíns
e ao escoitalos cos nosos oídos ficamos abraiados;
- ²⁵nel atópanse as máis estrañas das súas criaturas,
toda caste de bestas e monstros oceánicos;
- ²⁶grazas a el o mensaxeiro cumpre co seu mandato
e as súas palabras levan a cabo o intento.
- ²⁷Non é cousa de seguir repetindo outro tanto;
en conclusión: El éo todo.
- ²⁸Continuaremos a loalo pois non é doado definilo:
El é meirande ca todas as súas obras.
- ²⁹O Señor é digno de toda admiración
e as súas empresas son maravillosas.

Exhortación á loanza

- ³⁰Vós que enxalzades o Señor, erguede a voz
con todos os azos, pois sempre será pouco;
os que entoades, renovade os folgos
sen darvos cansos, que non o esgotaredes.
- ³¹Quen o viu para poder describilo?
A quen lle é dado enxalzalo como é?
- ³²Moitas cousas hai máis arcanas ca estas;
eu só considerei un anaquiño das súas obras;
- ³³porque o Señor fixoo todo
e aos piadosos concédelles a sabedoría.

II. Loanza dos devanceiros

Introdución solemne

- 44** ¹Farei loanza dos homes de ben,
dos nosos devanceiros, pola súa orde;
- ²o Altísimo concedeulles unha gloria inmensa
e engrandeceunos desde días antigos:
- ³a gobernantes do país, pola dignidade real,
a homes famosos, polos seus grandes feitos,
a conselleiros, pola súa habelencia,
a visionarios universais, polas súas profecías,
- ⁴a príncipes de nacións, pola súa perspicacia,
a maxistrados, pola súa profundidade,
a razoadores tribunos, pola súa elocuencia,
a relatores de sentenzas, pola súa vixilancia da tradición,
- ⁵a compositores de cántigas segundo as normas,
a seleccionadores de refráns por escrito,
- ⁶homes ricos e cheos de poder
que viviron en paz nas súas moradas;
- ⁷todos eles foron distinguidos entre os seus contemporáneos
e glorificados xa no seu tempo;

43, 23-26 O mar testemuña a curiosidade medorenta do mundo antigo ante o seu misterio (cf os “Relatos do náufrago” e “Sinuhé” en Exipto e a “Odisea” grega); ao mesmo tempo aparece como lugar dos monstros mariños, xa non mitificados (véxase Xob 7, 12; Sal 104, 26), pero aínda estarrecedores.

43, 27-28 En dúas frases lapidarias resúmese toda a teoloxía do fragmento: Deus é todo, está en todo; Deus é meirande ca todo.

44, 1 Loanza dos devanceiros (44, 1-50, 24): Ao longo de

sete prolixos capítulos o autor vai presentar a actuación do Deus de Israel na historia. Con este obxecto bota man da súa lectura da Biblia, engadindo acá e alá elementos midráxicos (recollidos de tradicións libres) e noticias do seu propio coñecemento. Trátase de presentar aos lectores modelos de vida e de virtude, propostos como exemplo de humanidade en Israel, e testemuño da sabedoría da que se falou na parte primeira do libro (unha mentalidade semellante atópase nos “Testamentos dos XII Patriarcas” e máis adiante nos rabinicos Pirqé Abbot, “Ditos dos pais”).

- ⁸máis dun deixou tras de si un nome
que vai unido á súa herdanza.
- ⁹Doutros non se conserva a lembranza,
ao eles finaren, acabouse,
e foron coma se non existisen,
e outro tanto os seus fillos despois deles.
- ¹⁰Mais estes foron homes virtuosos
e a súa esperanza non tivo fin;
¹¹na súa prole mantense a felicidade
e a súa herdanza chega ata os seus netos;
- ¹²os descendentes manteñen os seus compromisos
e, por medio deles, tamén os netos;
- ¹³a súa lembranza permanece eternamente,
non se borrará a súa caridade;
- ¹⁴o seu corpo foi enterrado en paz,
a súa sona vive por idades sen termo;
- ¹⁵a súa sabedoría cóntaa a comunidade,
o seu loor repíteo a asemblea.

Os fundadores

a) *Patriarcas no tempo do diluvio*

- ¹⁶Henoc foi atopado íntegro no seu camiñar co Señor,
exemplo de mística para todas as xeracións.
- ¹⁷Noé, home xusto, foi encontrado perfecto;
no tempo do exterminio foi coma un remanecer,
por el subsistiu un resto,
polo seu pacto cesou o diluvio,
¹⁸concluído con el por medio dun sinal eterno
de xeito que non fosen aniquilados todos os viventes.

b) *Os pais da raza*

- ¹⁹Abraham foi pai dunha chea de nacións,
no seu honor non se atopa chata
- ²⁰pois observou os mandatos do Altísimo
e estableceu con El unha alianza
tallando na súa carne o que lle fora prescrito
e amosándose fiel na proba.
- ²¹Por iso prometeulle con xuramento
bendicir as nacións na súa posteridade,
multiplicándoo coma o po da terra
e exaltando os seus descendentes coma astros,
concedéndolles unha herdanza de mar a mar
desde o Éufrates ata os lindes do mundo.
- ²²Tamén con Isaac fixo o mesmo
en razón de seu pai Abraham.

44, 16 A figura citada para presentar aos patriarcas antediluvianos, Henoc, é sintomática da época. A súa presenza en libros posteriores como no apócrifo do seu nome, no libro dos Xubileus, no da Sabedoría (4, 10), e máis adiante na Carta aos Hebreos (11, 5), dá fe da profunda significación que acadou nunha tradición apocalíptica na que destaca como o revelador de visións, próximo aos misterios de Deus, e encargado de chamar á penitencia ao seu pobo antes da fin do mundo. Na creación desta figura posiblemente se mesturou a cavilación sobre a breve noticia que del se dá en Xén 5, 24, como home “arreatado

por lavé”, cunha figura mítica de sabio escritor e astrónomo babilonio, chegada a Israel na época persa.

44, 17 Con Noé faise mención da primeira alianza e do refloracer, por obra da xustiza dun home, da raza humana.

44, 19 A presenza de Abraham é concisa, mais lograda, nunha síntese completa dos seus feitos. Cómpre subliñar a citación da circuncisión como causa da alianza por xuramento (non xa a fe nin o sacrificio de Isaac, v. 21). Neste tempo estíbese a loitar pola fidelidade a esta institución, que diferenciaba étnica e relixiosamente a helenizados e israelitas fieis (cf 1 Mac 1, 15).

²³A alianza de todos os devanceiros pousou e a bendición descendeu sobre a cabeza de Israel. Confirmouno na bendición e deulle a súa herdanza. Organizouno en tribos, dividiuno nunha ducia de grupos.

45

c) *Os pais da lei e do culto*

¹Del saíu un home

que atopou favor aos ollos de todo vivente, amado de Deus e dos homes: Moisés, de feliz lembranza.

²Constituíuno *elohim*

e fixoo potente entre os ilustres;

³coa súa palabra acelerou os signos, fortaleceuno diante do rei, púxoo ao mando do seu pobo e reveloulle a súa gloria.

⁴Pola súa fidelidade e sinxeleza escolleuno de entre todos os viventes;

⁵fixolle escoitar a súa voz

e deixouno aproximarse á mesta nube;

puxo na súa man o mandato, a lei da vida e a comprensión dela, para que lle ensinase a Xacob os seus decretos e os seus preceptos e dereito a Israel.

⁶Soergueu outro santo, Aharón, da tribo de Leví,

⁷instituíndoo cun decreto eterno,

impoñéndolle a dignidade

para que fixese o servizo da súa gloria;

cinguiuno coa forza do búfalo,

vestiuno co manto de honor.

⁸Revestiuno de ornamentos magníficos,

adornándoo con alfaias preciosas,

cos calzóns, a túnica e o manto;

⁹púxolle, todo en torno, milgrandas,

cunha morea de campaiñas arredor

que repenicasen harmoniosas ao camiñar,

de xeito que a súa música se oíse no Santo dos Santos,

como memorial para os fillos do pobo;

¹⁰vestimentas sagradas de ouro e púrpura

e vermellas, traballo de bordador,

o peitoral do xuízo, o *efod* e o cinto,

o pano escarlata, feitaura do tecedor;

44, 23 Referencia a Xacob baixo o nome de Israel, coa súa estrutura tribal. O sentimento nacional faise sentir en todas as pasaxes desta composición.

45, 1-26: Os pais da lei e o culto.

45, 1ss As figuras de meirande renome no pensar do autor son os portadores da lei e os celebrantes da liturxia do pobo. En consecuencia, dedícalles un longo capítulo no que a mesma distribución é xa sintomática: vv. 1-5: Moisés; vv. 6-22: Aharón; vv. 23-25d: Pinhás.

45, 1 Moisés queda ligado aos patriarcas (cf v. 1; o v. 1a. b, na tradución grega súmase ao v. 26 como remate do capítulo anterior), e preséntase como un escriba encargado da transmisión e interpretación da lei, ao modo de Esdras (v. 5). A dimensión de “elohim”, ou “pertencente

á esfera do divino” (v. 2) vénlle da súa proximidade a Deus e ao seu poder.

45, 6-7 Aharón recibe o tratamento máis longo da sección: queda patente a preocupación cültica de Ben Sirah e a súa admiración polo ritual.

45, 8-13 Descrición dos pormenores das vestimentas cülticas (cf Éx 28). O valor que tales símbolos tiñan na antigüidade e as súas interpretacións (elementos do universo, presenza do pobo, presenza de Deus) escapan á nosa sensibilidade. As campaiñas (v. 9) avisaban da presenza e preparaban á reverencia. O selo sobre o peito (v. 11) levaba os nomes das doce tribos. O *efod*, placa metálica ou pano bordado, tiña remotas orixes cananeas. A referencia “Qódex” (= santo), sobre a fronte recordaba a dedicación a Deus.

- ¹¹as xoias sobre o folequiño peitoral,
as tallas nos selos engastados,
cunha inscrición incisa para a lembranza
segundo o número das tribos de Israel;
- ¹²a coroa de ouro no turbante
e a lámina coa inscrición: “Santo”,
dignidade gloriosa, poderosa nobreza,
delicia para os ollos, fermosura perfecta.
- ¹³Antes del non houbo nada semellante,
endexamais non as vestira un profano;
soamente un dos seus fillos
e os fillos deles conforme as xenealoxías.
- ¹⁴As súas oblacións consómense totalmente,
dúas veces no día sen interrupción.
- ¹⁵Consagrouno Moisés
unxíndoo co aceite sacro;
isto foi para el un compromiso eterno
e para a súa proxenie, mentres o ceo dure,
de xeito que sirvan a Deus e fagan de sacerdotes,
e bendigan o pobo no seu nome.
- ¹⁶Escolleuno de entre todos os viventes
para que presente o holocausto e as graxas,
para fumar o aroma suave e o memorial
e para expiar polos fillos de Israel.
- ¹⁷Encargouno dos seus mandamentos,
deulle poder sobre decretos e dereito,
para que lle ensinase ao seu pobo o prescrito
e a súa lei aos fillos de Israel.
- ¹⁸Algúns profanos acendéronse contra el,
envexándoo no deserto:
xente de Datán e Abirán
co grupo dos de Coré, cheos de carraxe.
- ¹⁹O Señor, ao velo, encheuse de ira
e exterminounos na súa ardente xenreira;
fixolles vir enriba un prodixio,
a labarada do seu lume que os engulipou.
- ²⁰En troques a Aharón creceulle o honor
determinándolle a súa herdanza
e asignándolle por xantar as primicias sagradas
- ²¹para que coman das ofrendas do Señor:
o pan da presentación é a súa parte,
don para el e para a súa descendencia.
- ²²Soamente na terra non terán herdanza
nin percibirán posesións de entre eles;
partilla e herdanza súa son as oblacións do Señor
no medio dos fillos de Israel.
- ²³Tras el vén Pinhás, fillo de Elazar,
como terceiro en sona polas súas fazañas;
no seu celo polo Deus do universo
mantívose na brecha en favor do seu pobo,
e co seu nobre corazón
fixo expiación polos fillos de Israel.

45, 23-25 Figura en aparencia de segunda liña: Pinhás (cf Núm 25, 7-13; Sal 106, 30-31), pero de grande valor para Ben Sirah. Sae ao paso dunha obxección proposta polos novos sumos sacerdotes, de que a promesa de Deus

a Aharón era a título persoal e non privilexio sucesorio. Ben Sirah é lexitimista e na “sucesión” recta ve unha das garantías da presenza de Deus en Israel.

²⁴Con el estableceu tamén un decreto,
o contrato pacífico de manter o santuario
de xeito que fose del e da súa prole
o sumo sacerdocio para sempre;
²⁵pois se ben a alianza con David,
o fillo de Iexé, da tribo de Xudá,
é herdanza individual en razón da súa dignidade,
a herdanza de Aharón pasa a todos os descendentes.

E agora, bendicide o Señor, o bo,
que vos coroou de gloria.

²⁶Déavos El a sabedoría do corazón
para gobernardes con xustiza o seu pobo
e para que El non se esqueza da nosa felicidade
e da vosa grandeza por xeracións sen conta.

Heroes, reis e profetas

46

a) *Tempo da posesión da terra*

¹Heroico guerreiro foi Xosué, fillo de Nun,
axudante de Moisés no oficio profético,
creado para acadar nos seus días
unha gran vitoria a prol dos elixidos
vingándose dos inimigos
e distribuíndo a herdanza a Israel.

²Que glorioso cando tendía o brazo
ou cando brandía a lanza en contra dunha vila!

³Quen foi tal de lle facer fronte
cando loitaba as guerras do Señor?

⁴Non se detivo o sol ao seu mandado
trocando un día en dous?

⁵Pois invocou o Deus Altísimo,
cando arredor o envolvían os inimigos,
e o Deus Altísimo respondeu
con pedras de sarabia e de xeo,

⁶dando con elas sobre o pobo adversario
e destruindo na Baixada os rebeldes,
de xeito que todo este pobo consagrado ao exterminio
soubese que era Iavé quen dirixía as súas batallas.

⁷E por riba diso, dado que seguira a Deus en todo
e se mantivera fiel no tempo de Moisés
xunto con Caleb, fillo de Iefuné,
resistindo a subversión da asemblea
para afastaren a ira da comunidade
e facer cesar a maliciosa murmuración,

⁸foron gardados só os dous,
de entre seiscentos mil homes de a pé,
para seren introducidos na súa herdanza,
nunha terra que deita leite e mel.

45, 25 O autor non comparte ningunha sorte de mesianismo davídico; a ausencia de reis e líderes no seu tempo daba base a tal actitude: cf 47, 1-12.

46, 1ss Coa serie tripla dos fundadores o autor vai repasando os distintos personaxes de máis relevo. Ao ritmo da historia, a escolma detense sobre todo nas persoas creativas, reflexivas ou críticas, salientándoas segundo o seu valer individual.

Segundo a análise do autor, e lendo entre liñas, a comunidade do seu tempo pode estar pervertida (v. 7); o liberador só poderá ser alguén que sirva ao lexislador e participe do espírito profético (cf v. 1). Soamente deste xeito, indirectamente, algúns comentadores descubren en Ben Sirah o agromar dunha preocupación de lonxe parella ao mesianismo. No v. 1c a versión grega le: "creado para ser conforme o seu nome", xogando coa etimoloxía de Xosué (= Iavé salva").

⁹A Caleb concedeulle Deus un tal pulo,
que lle había durar ata a vellez,
para facelo subir ata os altos do país
e que a súa posteridade conservase tamén a herdanza,
¹⁰e para que deste xeito toda a descendencia de Xacob se decatase
de que é boa cousa dedicarse de cheo ao Señor.

b) *Tempo dos xuíces*

¹¹Doutra banda están os xuíces con cadanseu nome,
todos persoas que non deixaron perverter o seu ánimo
e non se apartaron de Deus:
Bendita sexa a súa lembranza!
¹²Que os seus ósos reflorizan na cova
e a súa sona se renove nos seus fillos!
¹³Querido do pobo e predilecto do seu fecedor,
chamado desde o ventre de súa nai,
consagrado do Señor para profeta,
foi Samuel, xuíz e sacerdote.
Por mandado de Deus instituíu a monarquía
e unxiu príncipes sobre o pobo.
¹⁴Gobernou a comunidade segundo os mandamentos do Señor
inspeccionando as tendas de Xacob;
¹⁵pola súa fidelidade foi consultado como vidente
e pola súa palabra deuse fe a un pastor.
¹⁶Tamén el invocou a Deus
cando o envolvían os seus inimigos
ao tempo que sacrificaba un año mamote;
¹⁷tronou o Señor desde o ceo
e a súa voz oíuse cun estrondo terrible;
¹⁸esnaquizou os caudillos adversarios
e destruíu todos os príncipes filisteos.
¹⁹Cando xacía no seu leito
puxo por testemuñas o Señor e o seu Unxido:
De quen xamais aceptei un regalo ou un par de sandalias?
E ninguén lle puido responder.
²⁰Aínda despois do seu pasamento fixéronlle consultas
e predíxolle ao rei o seu futuro,
facendo xurdir da terra a súa voz profética.

47

c) *Forza e debilidade da monarquía*

¹Despois del xurdiu Natán
para servir a David,
²pois o mesmo que se reserva a graxa do sacrificio
así foi escolleito David entre Israel.
³Xogaba cos leonciños coma con cabuxas
e cos osos coma con años.
⁴De rapazote matou un xigante
afastando así a infamia do pobo,
xirando coa man a fonda
para destruír o orgullo de Goliat,

46, 19 A cita xunta datos de 1 Sam 12, 3 e 1 Sam 25, 1 O texto hebreo engade despois do v. 19: "Ata a súa fin foi tido por prudente aos ollos do Señor e de todo vivente". 46, 20 Cf 1 Sam 28, 3-20.

47, 1ss A monarquía, inexistente no tempo do autor, era sospeitosa desde o xuízo histórico deuteronomista, pero recibira un tratamento diferente na teoloxía dos autores de Esd e Neh, e en 1 e 2 Cro. Na mesma liña ca estes úl-

timos, Ben Siráh tende a presentar os reis famosos como instrumentos idealizados dun obrar de Deus, sempre supeditados á lei, e actuando no afianzamento do culto como tarefa primordial.

47, 1-11 De David cóntanse os feitos curiosos e lendarios (vv. 1-6; cf 1 Sam 17-18), e a súa organización e participación no culto (vv. 7-11), pasando ás présas polo feito do seu pecado (v. 11) e centrando a sucesión llexítima en Xerusalén.

- ⁵xa que invocara a Deus Altísimo
que reforzou a súa destra
para que derrubase un experimentado guerreiro
e refíxese o vigor do seu pobo;
- ⁶por iso cantábanlle as rapazas
celebrándoo polos dez mil.
- ⁷Cinguida a coroa, seguiu loitando
pois someteu todos os inimigos ao seu arredor,
desbaratando os filisteos
que ata o día de hoxe non se refíxeron.
- ⁸Por todos os seus feitos dáballe as grazas
ao Deus Altísimo, proclamando a súa gloria;
amaba de todo corazón o seu facedor
e todos os días lle cantaba himnos.
- ⁹Dispuxo instrumentos musicais diante do altar
e harmonizou co salterio o canto dos himnos;
- ¹⁰deulles gran brillo ás festas
e regulou as solemnidades anuais;
cando loaba o seu santo Nome
antes do amencer facía resoar o santuario.
- ¹¹Deste xeito o Señor perdoou a súa culpa
e exaltou eternamente o seu poderío,
concedeulle a institución monárquica
fundándolle o trono en Xerusalén.
- ¹²Por mor del sucedeuno
un fillo sabio que viviu en tranquilidade,
- ¹³Salomón, que reinou en tempos prósperos.
Deus concedeulle paz ao seu arredor
para que erguese unha casa no seu Nome
e fundase un templo perenne.
- ¹⁴Que sabio fuches na túa mocidade
rebordando instrución coma un Nilo!
- ¹⁵Enchiches o país coa túa intelixencia
cubríndoo coa sublimidade do teu canto.
- ¹⁶A túa sona viaxaba ata as apartadas illas
e fuches desexado polo teu reino pacífico.
- ¹⁷Cos teus cantos, refráns, enigmas
e ditos agudos deixaches abraiaados os pobos,
- ¹⁸e déronche un nome glorioso
que aínda se invoca a prol de Israel.
Mais amoreaches ouro coma ferro
e acugulaches prata coma chumbo;
- ¹⁹entregaches os teus lombos ás mulleres
e permitiches que dominasen no teu corpo;
- ²⁰botaches unha chata ao teu honor
profanando o teu leito,
atraendo a ira sobre a túa descendencia
e saloucos sobre a túa cama;
- ²¹dividindo o pobo en dúas estirpes
e soerguendo en Efraím un reino rebelde.
- ²²Deus, non obstante, non retirou a súa piedade
nin deixará caer ningunha das súas promesas;
non extingue a prole nin a caste dos seus elixidos

47, 12-23 Salomón lémbrale ao autor o “xalom”, a prosperidade, que glosa nos vv. 12. 13, pero sobre todo a súa sabedoría (vv. 14-18).

nin aniquila a descendencia dos seus amigos,
 senón que lle concedeu a Xacob un resto
 e a David unha raiceira da súa caste.
²³Salomón repousou desilusionado.
 Deixou tras si un fillo,
 home de gran tolemia e desasisado,
 que coa súa política rebelou o pobo.
 Entón xurdiu —nin se faga lembranza del—
 o que, pecando, fixo pecar a Israel
 introducindo o escándalo en Efraím
²⁴ata facelo deportar do seu país.
 O seu pecado foi enorme
²⁵dándose a todos os vezos.

48

d) *Os profetas taumaturgos*
¹Ata xurdir un profeta semellante ao lume,
 con verbas que foron coma un forno aceso.
²Este quitoulles o sustento do pan
 e no seu celo decimounos;
³coa palabra de Deus pechou os ceos
 e fixo descender lume por tres veces.
⁴Que terrible fuches, Elías!
 Gloria a quen te semelle!
⁵Ti soerguches da morte un cadáver
 tirándoo do xeol co favor do Señor;
⁶reis fixeches baixar para a cova
 e principais desde os seus leitos.
⁷Ti escoitaches no Sinaí as repreensións
 e no Horeb os xuízos de vinganza;
⁸ti unxiches reis que levasen a cabo o desquite
 e deixaches no teu posto un profeta que te sucedese;
⁹ti fuches arrincado no alto por un trebón
 entre escuadróns de lume, ata o ceo;
¹⁰ti estás reservado segundo a Escritura para o instante xusto
 de proclamar a carraxe antes de que chegue o día do Señor,
 para reconciliar os pais cos fillos
 e restaurar as tribos de Israel.
¹¹Feliz quen te poida ver antes de morrer!
 Con todo, máis feliz aínda ti, que vives.
¹²Cando Elías desapareceu no trebón
 quedou Eliseo, cheo do seu espírito;
 este multiplicou por dous os signos
 e todo canto saíu da súa boca foi prodixioso.
 De vivo non cedeu ante ninguén
 nin houbo quen dominase no seu espírito.
¹³Nada lle foi imposible
 e mesmo se reanimaban os corpos debaixo del;
¹⁴mentres viviu fixo milagres
 e de morto, cousas sorprendentes,

47, 23-25 Roboam e Ieroboam (cf 1 Re 12-16) son presentados coma “tolos” e “sen siso” (v. 23), afeitos a toda clase de maldades (v. 25), consecuencia dun comportamento sen “musar”, sen disciplina.

48, 1-16 Elías (vv. 1-11) e Eliseo (vv. 12-16) comparten a función de chamada á conciencia colectiva, pondo por diante o xuízo de Deus. As súas vidas están compostas

cos materiais dos ciclos correspondentes nos libros dos Reis (1 Re 17ss; 2 Re 2ss), pero a referencia aos dous versos finais do profeta Malaquías (Mal 3, 23-24), nos que Elías vén ser considerado como unha figura do tempo escatolóxico, avisador do próximo xuízo de Deus (v. 10) situannos na época do autor (cf a mesma tradición en Mt 17, 11-12).

- ¹⁵e así e todo o pobo non se converteu nin cesou de pecar ata que foron arrincados do país e espallados por toda a terra. Pouco quedou de Xudá cun príncipe da casa de David.
- ¹⁶Algúns deles actuaron rectamente, mais outros fixeron maldades insospetadas.

e) *Reformadores e profetas*

- ¹⁷Ezequías fortificou a súa cidade levando as augas ao seu interior; furou co bronce as rochas e fixo represas entre os montes para construír encoros.
- ¹⁸No seu tempo xurdiu Senaquerib que enviou o seu Rab-Saqué para que tendese o brazo contra Sión blasfemando de Deus na súa fachenda.
- ¹⁹Daquela cederon na soberbia dos seus corazóns ao se retorceren coma muller en parto
- ²⁰e invocaron o Deus Altísimo tendendo cara a El as mans. Escoitou o Señor a súa pregaría e salvounos por medio de Isaías,
- ²¹batendo no campamento de Asur e aniquilándoos coa peste,
- ²²pois Ezequías fixo o ben manténdose nas vías de David segundo a recomendación de Isaías, o profeta, grande e preciso nos seus presaxios;
- ²³polo seu medio o sol recuou prolongándolle ao rei a vida,
- ²⁴co seu espírito potente viu o futuro e deulles consolo aos bourados de Sión;
- ²⁵anunciou as cousas vindeiras ata a fin dos tempos, e o máis oculto antes de que sucedese.

49

- ¹O nome de Ioxías é coma incenso recendente, ben mesturado, arte de perfumista; a súa lembranza é doce coma o mel no padal coma unha cántiga nun banquete,
- ²pois entristeceuse cos nosos extravíos e fixo cesar as vas abominacións;
- ³dedicou a Deus por enteiro o seu corazón e en tempos de violencia foi piadoso;
- ⁴fóra de David, Ezequías e Ioxías, todos prevaricaron; abandonaron a Lei do Altísimo, os reis de Xudá, ata o derradeiro,
- ⁵que lle cedeu o seu poder a outro e a súa dignidade a un pobo estranxeiro,
- ⁶que lle meteu lume á santa cidade e baleirou as súas rúas,
- ⁷conforme a palabra de Xeremías cando o maltrataron, quen xa desde o ventre foi formado para profeta,

48, 17ss Reformadores e profetas (48, 17-49, 7): A parella rei-profeta, que apareceu con David-Natán, retorna nas dúas sobranceiras figuras dos reis “santos”, salvadores e iniciadores de reformas relixiosas.

48, 17-25 En 2 Re 18-20 e Is 36-39 recóllense os feitos a que se alude nestes versos, entre eles a construción da canle (v 17c.d) confirmada pola arqueoloxía contemporánea.

48, 17 O xogo etimolóxico *fortificou* (Ezequías = “lavé fortifica”) é típico da ciencia escriturística dos sabios.

48, 20 Cf v. 17.

48, 24-25 A idea dunha profecía dos tempos finais testemuña o tipo de lectura que se comezaba a facer dos textos de Is 40-66, así como do profeta Ezequiel.

49, 1-7 Ioxías (2 Re 22-23), o rei piadoso e firme na fe, é considerado (v. 2) como unha especie de servo sufrinte á maneira do Deuteróisaias (cf Is 53). Con el péchase o número dos reis imitables (v. 4), e deste xeito remata unha enumeración que cita a Xer na súa función de profeta da desfeita e restauración (v. 7).

para demoler, arrincar e derrubar,
mais tamén para destruír, plantar e restaurar.

f) *Outras figuras*

⁸Ezequiel tivo unha aparición
e describiu a fasquia do carro;

⁹tamén fixo lembranza de Xob
que foi consumado nas xeiras da xustiza.

¹⁰Dígase o mesmo dos doce profetas
reflorezánlles os ósos na cova!
Eles sandaron a Xacob e salvárono coa súa rexa esperanza.

¹¹Que grande foi Zerubabel!
Foi coma selo na man dereita.

¹²Outro tanto Iexúa, fillo de Iosédec;
no seu tempo reconstruíuse o altar
e reedificouse o santo templo
destinado a unha gloria perdurable.

¹³Nehemías, como brilla a súa lembranza!
El soergueu as nosas ruínas,
reparou as fendas dos nosos muros,
repuxo portas e ferrollos.

¹⁴Poucos houbo na terra coa feitura de Henoc!
Tamén el foi arrebatado en persoa.

¹⁵Non naceu ningún semellante a Xosé;
mesmo o seu corpo foi gardado con veneración;
primoxénito entre os irmáns, honra do seu pobo.

¹⁶Xem, Xet e máis Enox foron enxalzados,
mais a sonda de Adán sobrepuxo a de todo vivente.

Simeón

50

¹Simeón, fillo de Onías o sacerdote, foi grande:
na súa xeración reparouse o templo
e nos seus días reforzouse o santuario;

²tamén no seu tempo se construíu o muro
cos torreóns reforzados coma un pazo real;

³na súa época cavouse o estanque,
unha poza capaz coma o mar.

49, 8-16: Outras figuras.

49, 8-10 O autor ten o espazo limitado ou ben o tempo; con todo, non quere deixar personaxes de primeira importancia sen percorrer. Dedicada, logo, catro versos (vv. 8-10) a recapitular os profetas que lle faltan, cunha mención feble en exceso de Ez, habida conta da súa vertente cültica. Os doce profetas non son considerados, se non é como testemuñas de esperanza.

49, 11-13 Falan dos restauradores.

49, 14-16 Heroes antigos, próximos a Deus e pais da raza humana. Recupera de pasada a figura esquecida de Xosé (v. 15; cf Xén 50, 24), e pecha xenealoxicamente a visión histórica coa lembranza dos inicios dun “adamismo” universal, que reflicte unha vez máis a tendencia humanista do sabio.

50, 1ss *Simeón* (1-24): Chegados a este intre na loanza dos devanceiros, Ben Sirah lembra de súpeto os “bos días antigos” que el mesmo viviu. No centro deles érguese a figura nobre e exemplar do sumo sacerdote Simeón II (220-195 a. C.), cheo de piedade e magnificencia na celebración da festa de Expiación (cf Lev 16). Xusto cando Onías III, fillo do anterior, comeza a sufrir os primeiros abalos de parte da facción pro-helenista que secunda a política de Seleuco IV de Siria e desexa o poder e a riqueza do templo, o autor presenta o modelo do que debe ser un mandatario de Deus, responsable da persistencia da comunidade, xeneroso e culto, firmemente afincado na lei.

- ⁴Protexeu o seu pobo contra a bandidaxe e fortificou a capital contra o inimigo.
- ⁵Que maxestosa a súa aparición na tenda, ao saír do pavillón!
- ⁶Era coma o luceiro por entre as nubes, coma a lúa chea nos días de festa,
- ⁷coma o sol raiando sobre o pazo real, coma o arco da vella aparecendo no neboeiro,
- ⁸coma a flor na póla pola festa da primavera, coma o lirio á beira das correntes, coma o abrochar do Líbano polo verán,
- ⁹coma a lumarada do incenso sobre a ofrenda, coma vaso de ouro macizo engastado con pedras preciosas,
- ¹⁰coma vizosa oliveira ateigada de olivas, coma acivro de mestas gallas,
- ¹¹cando vestía a roupa de gala e poñía as vestimentas magníficas, cando subía ao glorioso altar e ornaba o recinto do santuario,
- ¹²cando recibía da man dos irmáns as porcións, de pé, a carón do feixe da leña, arredor del a coroa dos seus fillos, semellantes aos gromos dos cedros do Líbano, e cando —coma salgueiros dos regatos— o cinguían
- ¹³todos os fillos de Aharón na súa gloria, tendo nas mans as ofrendas do Señor perante toda a asemblea de Israel.
- ¹⁴Ao rematar o servizo do altar e dispor os sacrificios do Altísimo tendía a man ao cáliz e libaba o zume da uva espaxándoo ao pé do altar como recendente aroma para o Altísimo;
- ¹⁶entón aclamaban os fillos de Aharón, os sacerdotes, coas súas trompetas metálicas, resoaban e facían oír un clamor potente para anunciar a presenza do Altísimo.
- ¹⁷Toda a xente por xunto dábase présa a se botar rostro en terra prostrándose diante do Altísimo na face do Santo de Israel,
- ¹⁸mentres o coro entoaba, espallándose o canto pola multitude.
- ¹⁹Alegrábase toda a xente do país pregando diante do Misericordioso ata que remataba o sacrificio do altar dándolle o culto debido.
- ²⁰Entón baixaba el, erguía os brazos sobre toda a asemblea de Israel coa bendición do Señor nos beizos, e gloriábase do nome do Señor.
- ²¹Nese intre volvían eles a se prostrar para recibir del a bendición.

50, 5 Coa palabra *pavillón* traduce o termo “casa do veo”, 50, 20-21 O texto da bendición debía de ser o da bendición que se fai recordo do grande veo do Santo dos Santos que sería roubado por Epifanes (cf 1 Mac 1, 21-24). ción aharónica, que se atopa en Núm 6, 22 ss.

Epílogo

- ²²Bendicidé, logo, o Señor, Deus de Israel,
que fai maravillas na terra,
que engrandece o home desde o ceo
e fórmao segundo a súa bondade.
- ²³Que El vos dea a sabedoría do corazón
e haxa paz entre vós.
- ²⁴Que sosteña o seu favor a Simeón
e lle manteña o pacto de Pinhás;
que non llo retire a el nin aos seus descendentes
mentres dure o ceo.

Pobos infames

- ²⁵Hai dúas nacións que aborrezo
e unha terceira que nin pobo é:
- ²⁶os habitantes de Seir e Filistea
e o pobo de tolos que mora en Xequem.

Colofón primeiro

- ²⁷Instrución prudente e proverbios rimados
de Iexúa, fillo de Elazar, fillo de Sirah,
difundidos segundo a súa mente os cavilaba
e espaxados con intelixencia.
- ²⁸Benia quen neles mate;
- quen a eles se aplique farase sabio,
- ²⁹o que os practique sempre terá éxito
pois o temor do Señor é a vida.

Apéndice primeiro: Himno de acción de grazas**51**

- ¹Quero loarte, meu Deus, meu salvador,
e darche as grazas, Deus de meu pai,
celebrar o teu nome, refuxio da miña vida,
- ²pois liberaches a miña alma da morte
e preservaches o meu corpo da cova
librando os meus pés do poder do xeol,
librándome da zorregada da lingua
e dos labios que propagan mentiras;
puxéche ao meu carón contra os meus adversarios.
- ³Acorréchesme coa túa gran piedade
salvándome da trampa dos que espreitaban tras a rocha
e do poder dos que atentaban contra a miña vida,
e de angustias sen número,
- ⁴da estreitura das labaradas que me rodeaban,
do incendio dun lume inextinguible,
- ⁵do ventre profundo do océano,
dos labios mal intencionados e argalladores de mentiras,
das frechas dunha lingua falsa.

50, 25-26 Fóra de contexto, e posiblemente posto aquí para recuperalo do esquecemento, aparece un dito numérico de polémica nacionalista atacando as nacións que historicamente se opuxeron a Israel: Edom e Filistea nos tempos antigos, hoxe os samaritanos. Como en todos os ditos numéricos, o acento vai no final e revela as tensións existentes entre a capital relixiosa xudía e os “herexes” do norte.

50, 27-29 Igual ca noutros libros (cf Ecl 12, 9-14), ao remate deste, un epígono ou discípulo escribe o título da obra, nome do autor e finalidade do libro. Nova é a

dición “proverbios rimados”, e sintomático o resumo de temas que suxire o v. 29b (*O temor do Señor é a vida*) que como tema constante tenta dar co máis nuclear da obra.

51 Apéndice primeiro. “Himno de acción de grazas” (1-12).

Os apéndices foron anexados ao libro, non sabemos en que data.

51, 1-12 Salmo de agradecemento individual inspirado ou composto polo método antolóxico a base de referencias a escritos anteriores. Un deles podería ser o salmo recollido ou adaptado en Xon 2, 3-11.

- ⁶Xa estaba eu a morrer e afundido no xeol,
⁷volvíame arredor sen ninguén que me acorrese,
 procuraba un apoio e non o había,
⁸cando lembrei a piedade do Señor
 e as súas bondades permanentes
 de quen salva a cantos a El se acollen
 rescatándoos de todo mal.
⁹Lancei o meu berro desde a terra,
 pedín axuda desde as portas do inferno;
¹⁰gritei: “Señor, ti es o meu pai,
 es ti o meu heroe salvador,
 non me deixes no día da angustia,
 no tempo da desfeita e da destrución;
¹¹loarei decontino o teu nome,
 lembrareite na miña pregaria”.

Daquela escoitou o Señor a miña voz
 e oíu a miña súplica;
¹²libroume de todo mal,
 salvoume no día da angustia;
 por iso lle dou grazas e lóoo
 bendicindo o nome do Señor.

Salmo de loanza

- ^I Loade o Señor porque é bo
 porque a súa bondade non ten fin.
^{II} Loade o Deus das gabanzas
 porque a súa bondade non ten fin.
^{III} Loade o protector de Israel
 porque a súa bondade non ten fin.
^{IV} Loade o creador do universo
 porque a súa bondade non ten fin.
^V Loade o redentor de Israel
 porque a súa bondade non ten fin.
^{VI} Loade o que xunta os dispersos de Israel
 porque a súa bondade non ten fin.
^{VII} Loade o construtor da súa cidade e santuario
 porque a súa bondade non ten fin.
^{VIII} Loade o que fai anovar a forza da casa de David
 porque a súa bondade non ten fin.
^{IX} Loade o que elixe sacerdote de entre os fillos de Sadoc
 porque a súa bondade non ten fin.
^X Loade o escudo de Abraham
 porque a súa bondade non ten fin.
^{XI} Loade a rocha de Isaac
 porque a súa bondade non ten fin.
^{XII} Loade o forte de Xacob
 porque a súa bondade non ten fin.
^{XIII} Loade o que escolleu a Sión
 porque a súa bondade non ten fin.

51, 12 Salmo de loanza: O texto hebreo engade estes quince versos xurdidos dunha relectura do Sal 136 aplicada á situación da época. A ausencia na versión grega pódese explicar polo feito da desaparición dos sadoquitas e a substitución destes polos sumos sacerdotes asmoneos para o tempo en que se fixo a transmisión da tradución. A

proximidade no estilo e os títulos cos escritos das covas de Qumrán foron xa considerados polos investigadores. Nótese a insistencia na reunión dos emigrantes (v. VI), na reconstrución da cidade santa (v. VII) e no problema sucesorio dos sacerdotes (v. IX). *Rei de reis* no v. XIV é un título novo que aparecerá tamén en Qumrán.

- XIV Loade o rei de reis
 porque a súa bondade non ten fin.
 XV El ergueu a nobreza do seu pobo
 para loanza de todos os seus santos,
 dos fillos de Israel, o pobo que lle é íntimo.
 Aleluia!

Apéndice segundo: Poema da busca da sabedoría

- ¹³Cando eu era novo, antes de me pór a viaxar
 devecín por ela e procureina;
¹⁴veume arredor
 e eu seguireina ata a fin.
¹⁵Coma cando cae a flor ao madurecer os acios,
 aledouse nela o meu corazón;
 o meu pé seguiu fielmente as súas pegadas:
 desde a miña mocidade estudei a sabedoría.
¹⁶Tendínlle un pouco o meu oído
 e adquirín gran coñecemento;
¹⁷o seu xugo foi para min glorioso
 e doulle grazas a quen me ensinou.
¹⁸Resolvín procurala
 e non tiven que me avergoñar cando a atopei.
^{19ab}A miña alma apegouse a ela
 e xa non a deixei de vista.
^{20ab}Deime a seguila
 e xa non me afastarei dela endexamais.
^{19cd}A miña man abriu a súa porta,
 contemplei a súa intimidade e atopeina pura.
^{20cd}No meu ánimo desposeina desde o comezo,
 e por iso xa non a abandonarei.
²¹Coma un forno ardían as miñas entrañas ao ollala,
 por iso a conseguín como posesión prezada.
²²Concedume o Señor o éxito cos labios,
 coa miña lingua heille dar as grazas.
²³Achegádevos onda min, ignorantes,
 e instaládevos na miña escola.
²⁴Por canto tempo seguiredes baleiros de tantas cousas
 e as vosas almas tan sedentas?
²⁵Abro a boca e exhórtovos:
 “Adquiride gratis sabedoría,
²⁶sometede o pescozo ao seu xugo
 e cargue a vosa alma co seu peso;
 fica ela preto dos que a procuran
 e quen se aplica atópaa²⁵.
²⁷Ollade vós mesmos que, sendo eu ben pouco,
 púxenme á súa beira, e atopeina.

51, 13ss Apéndice segundo: Exhortación autobiográfica: O autor percorre a súa iniciación na sabedoría (vv. 13-22) co obxecto de estimular aos discípulos no estudo dilixente da lei (vv. 23-30). O motivo da primeira é a metáfora da sabedoría como mestra e amante, que xa coñecemos, e que nesta pasaxe asume xestos de grande intimidade e realismo (vv. 19c-21).

A subsección segunda (vv. 23-30) fai alusión á institución escolar que Ben Sirah rexenta. Por vez primeira na Biblia cítase no v. 23b a “bet midrax”, a “casa do estudo” como lugar onde se imparte o ensino, nome que máis tarde habería de empregar a escola rabinica.

51, 26 Motivos do xugo e da carga, que puideron influír en Mt II, 29-30.

- ²⁸Escoitade o meu ensino por pequeno que sexa
e con el adquiriredes prata e ouro.
²⁹Alédase o meu ánimo nos meus alumnos;
non teredes de que vos avergoñar co meu canto.
³⁰Facede con xustiza as vosas obras
e Deus daravos o premio ao seu tempo.

Bendito sexa o Señor para sempre,
e loado o seu Nome de xeración en xeración.

Ata aquí, as verbas de Simeón, ben Iexúa,
de sobrenome Ben Sirah.

Sabedoría de Simeón, fillo de Iexúa, fillo
de Elazar, fillo de Sirah.

O Nome do Señor sexa bendito desde ago-
ra e para sempre.

51, 30 No texto hebreo, ten un novo colofón composto de bendición, noticias sobre a autoría do libro e unha derradeira euloxía ou invocación final.

INTRODUCCIÓN A ISAÍAS

A. O PRIMEIRO ISAÍAS

1. Cuestión crítica

O Libro do profeta Isaías recolle os escritos dunha escola profética e máis tarde apocalíptica, que tivo a súa actividade entre os anos 740 e 485 a. C. Ao longo destes 255 anos, os discípulos de Isaías, ollando para os acontecementos da época en que viviron, alumáronos coa fe en Iavé e nas súas promesas, e marcaron os propios escritos coa terminoloxía teolóxica herdada do mestre do século VIII.

A tradición xudía e tamén a cristiá, atentas á actualización das palabras do profeta, consideraron toda a obra como froito de Isaías. Soamente no século XII (con Ibn Ezra como pioneiro), e sobre todo desde o século XVIII, ao darlle importancia á interpretación histórica dos escritos proféticos, se chega a cuestionar a paternidade isaiana de todo o escrito, especialmente por aludir a diferentes períodos da historia.

Na actualidade, distínguense tres grandes bloques de escritos, que responden a distintos períodos da historia de Xudá:

a) cc. **1-39**, que teñen por autor a Isaías, o profeta do século VIII (aínda que algunhas unidades literarias sexan posteriores). Esta primeira parte titúlase O Protoisaías, ou I Isaías;

b) cc. **40-55**. O autor viviu en Babilonia, no último período da catividade. Chámaselle Deuterisaías ou II Isaías;

c) cc. **56-66**. Os autores deste terceiro bloque, chamado Tritoisaias ou III Isaías, viviron en Xerusalén á volta do exilio, entre os anos 539 e 520, antes da reconstrución do templo.

Por estas razóns de crítica histórica, presentamos os bloques separadamente, como libros distintos, aínda que pertencen á mesma escola profética.

2. O profeta e a súa escola

O nome hebreo "Iexaiah" significa "Iavé salva". O seu apelido (cf **I, 1**) é "ben Amós" (= "fillo de Amós"). Seu pai que non tiña nada que ver co profeta Amós, debeu ser mestre da escola sapiencial da corte de Xudá, a vulgar pola liberdade inusitada coa que se dirixe o profeta ao rei Acáz (cf

7, 3-17), e tendo en conta tamén os moitos xogos de palabras que emprega o profeta, e que atopan a mellor explicación na familiaridade coas técnicas literarias dos sabios.

A muller do profeta foi tamén profetisa (**8,3**), membro desta escola profético-sapiencial. Probablemente tamén pertenceran a esta escola profética os seus fillos, que, coma os do seu contemporáneo do reino de Israel, Oseas (**I, 3-9**), levaron nomes simbólico-proféticos (Is **7, 3; 8, 3**).

O profeta debeu nacer no ano 760, e recibiría a vocación profética á idade de 20 anos (cf **6, 1-13**). A súa cidade era Xerusalén, a vulgar polos principios fundamentais do seu credo, que son as tradicións teolóxicas da cidade de David.

No tocante á data da súa morte, non se sabe de certo cando foi, aínda que debeu acontecer nos comezos do século VII. Algúns escritores cristiáns (Xustino, Tertuliano, Xerome; cf Heb **II, 37**) e outros xudeus, falan do seu martirio durante o reinado de Menaxés, morrendo serrado; pero esta tradición é pouco consistente desde o punto de vista histórico.

O temperamento do profeta aparece nos seus escritos como desapaixonado e pouco emotivo. Impresiona nel a coidada elaboración das imaxes e os xogos verbais, pero non a paixón profética.

O profeta fixo escola, pero non conservamos escritos do tempo de Menaxés (687-643), cando os sucesores de Isaías deberon de ser apartados da corte. Outro tanto podemos dicir do reinado de Amón (642-640). Nos tempos de Ioxías, consúltase a Hulda sobre o libro da Lei que acaba de aparecer. A devandita profetisa debía ser xefa da escola isaiana. Outros membros da escola do profeta colaboraron na reforma de Ioxías e na reelaboración dos escritos deuteronomícos.

Na primeira deportación a Babilonia (ano 598), deberon ser levados algúns membros da escola polo carácter de membros cultos e conselleiros rexios, que elaboran os textos de **13, 2-22** e os cc. **16-25**. Máis tarde no período final do exilio, escribirá o II Isaías; e, nos primeiros anos que seguen á volta do desterro, o III Isaías (entre o 538 e o 520).

Mais a actividade literaria isaiana continuará nas orixes da apocalíptica, na “pequena apocalipse” (Is 34-35), teoloxizando a caída de Edom como castigo das nacións inimigas en favor do pobo de Deus (anos 510-500); e a “grande apocalipse” (Is 24-27), que trata do fracaso da rebelión de Babilonia ao final do reinado de Darío I (ano 485).

3. Isaías, testemuña de Deus na historia do seu tempo

Durante o reinado de Iotam (740-735)

No ano da entronización deste rei, comeza a actividade profética de Isaías. Iotam fai unha política favorable a Asiria, que promove o optimismo e a prosperidade material. Dáse entón un culto espléndido, que satisfai as inqedanzas relixiosas, pero que non é expresión do fiel cumprimento da vontade divina (1, 10-20). O profeta rexeita este tipo de culto, co que se queren tapar as inxustizas que se fan cos máis necesitados, e chama á conversión, como único viro que pode levar a un progreso que dure. Daquela, proclama un xuízo de castigo (1, 21-26) e os “Ais” (5, 8-25; 10, 1-4). Nestas acusacións contra as inxustizas non faltan as críticas e ameazas contra as mulleres amantes do luxo e do pracer (3, 16-4, 1), contra todos os que se deixan levar da soberbia (2, 6-22), e contra os que, baseándose no que teñen e no que poden facer pola súa conta, consideran a Deus como algo inútil e inoperante (2, 8-22). Toda esta crítica profética sinietizase na cántiga do amigo (= profeta), do esposo (= Deus), o cantar da viña (= esposa = pobo), que, non obstante todos os coidados con ela, non dá froito (5, 1ss).

Nos últimos días de Iotam, nunha época de frialdade nas relacións con Asiria, estase a preparar a coalición de Siria e Efraím contra Xudá. O profeta presenta aquela difícil situación coma un castigo divino polos pecados do pobo (3, 1-15).

Durante o reinado de Acáz (735-716)

A coalición siro-efraimita intenta poñer en Xudá un descendente davidico favorable a tal coalición, de xeito que chegasen a liberarse dos impostos que viñan pagando a Asiria desde o ano 738 (cf 2 Re 15, 19). O profeta segue interpretando a situación como un castigo divino polo mal comportamento (10, 28-34), ao mesmo tempo que dá ánimo e esperanza (7, 1-9), baseándose na elección de Xudá e de Xerusalén; unha esperanza que nace da fe en Deus (7, 9; 8, 5-8). Non obstan-

te o pecado idolátrico do rei, que ofrece en sacrificio o seu primoxénito (2 Re 16, 3), e o seu desprezo dos oráculos proféticos, recibe a promesa de que o fillo da súa favorita será sinal de liberación (Is 7, 10-17; 8, 23-9, 6), mentres que para os atacantes ten o profeta oráculos de castigo (7, 18-25; 8, 5-10. 11-15), dos que o nome simbólico dun dos seus fillos é sinal e proclamación (8, 1-14). O profeta ve na coalición de Samaria e Damasco a fin do esplendor militar deses dous reinos (17, 1-3), como correctivo de Deus pola falta de fe de Israel e polos seus pecados de idolatría (17, 4-14).

O profeta, que nos dá conta das campañas de Teglatpelésér III contra Moab e Dedán (16, 1-5; cf 15, 1-16, 14; 21, 13-17), canta con dor a caída de Samaria nas mans de Sargón (ano 721), (28, 1-4; cf 10, 5-19, texto posterior ao ano 717). A caída de Samaria vén interpretada como un castigo purificador, pois un resto volverá ao seu Deus (10, 20-23).

Durante o reinado de Ezequías (716-687)

A morte de Acáz, os habitantes da Filistea son optimistas respecto dunha coalición con Xudá contra Asiria. Non obstante, o profeta ve moi mal a situación de Filistea, e proclama en troques a seguridade de Xudá (14, 28-33).

No ano 715, Sargón II conquista Axdod, e invade algunhas cidades do Baixo Exipto, que xa foran castigadas pola guerra civil do ano anterior. O profeta xa o anunciara, co único xesto simbólico-profético dos seus escritos (20, 1-6).

No ano 705 morre Sargón II, e o profeta ve nese feito o castigo da soberbia humana (14, 4b-23). Daquela, o faraón Xabaká pretende formar con Xudá unha liga antiasiria, á que se opón o profeta no nome do Señor (18, 1-7). Algo despois desta data debeu acontecer a enfermidade e curación de Ezequías (Is 38 = 2 Re 20, 1-11); e nos anos 703/2 tivo lugar a visita do embaixador babilonio (Is 39 = 2 Re 20, 12-19). Desta época tamén debe ser a condenación da soberbia individual do mordomo real Xebná (22, 15-25). A devandita embaixada exipcia contra os oráculos do profeta tivo resultados positivos, e de feito Ezequías comezou a reconquista de parte da provincia samaritana, cousa que o profeta mirou con bos ollos (28, 5-6), a pesar de non ser favorable ás alianzas, polo que estas levan consigo de burla respecto do Deus de Alianza (28, 14-22).

O profeta anuncia a invasión de Xudá polos asirios, o que acontecerá no ano 702/1 (29, 1-12). Unha vez sucedido o feito, dáse un cambio na actitude do profeta, ante o comportamento soberbio de Senaquerib (Is 36-37 = 2 Re 18, 17-19, 17). O profeta promete a liberación, con tal que o pobo deixe a idolatría e confíe plenamente no Señor (30, 18-26; cf 31, 1-3. 4-9). Esta actitude de conversión tivo que realizarse e mostrarse nunha liturxia penitencial (32, 9-20), á que debeu responder o profeta co canto teofánico de Iavé á fronte do seu exército na guerra santa contra as nacións (= Asiria) (30, 27-33). Mais o pobo, ao levantarse o asedio, non escoita xa ao profeta, senón que rompe en aclamacións de festa, esquecendo as esixencias de Deus, e facéndose acredor a un novo castigo (22, 1-14).

Despois do asedio de Xerusalén fai o profeta unha revisión, na que se recordan os beneficios de Deus, a infidelidade do pobo, os castigos medicinais de Deus e a nova rebeldía do pobo, que provoca da man de Deus tal desastre. Non obstante, a perspectiva final é salvífica para un resto que cre na presenza protectora de Iavé (1, 2-9. 27-28). Nesta perspectiva, recolle o profeta o tema mesiánico do Emmanuel, desprendido da circunstancia do nacemento de Ezequías. Un tanto desilusionado pola actitude deste rei, proxecta a un futuro indeterminado a figura teolóxica do Emmanuel, como sinal de esperanza (11, 1-9. 10-16) para un futuro salvífico (12, 1-5; 14, 1-14).

4. Os continuadores de Isaías en Is 1-39

Prescindimos do II e III Isaías, que merecen un tratamento a parte, e tamén dos pequenos engadidos que os actualizan.

a) Os redactores do suplemento histórico de Is 36-39, no que traballaron tamén os deuteronomistas (de aí a incorporación a 2 Re 18, 17-20, 19). A finalidade da sección foi subliñar o dinamismo da palabra profética como desencadeante dun cambio na situación histórica.

b) O autor do oráculo contra Babilonia (Is 13, 2-22), un membro da escola isaiana, nos comezos do desterro, consideraba que a dinastía davidica non se podía restablecer máis que coa caída de Babilonia e a liberación do rei cativo Ioaquín. Probablemente este é un dos “profetas soñadores” aos que alude Xeremías (cf 29, 8). Xa que a historia non lle deu a razón a este grupo profético, as súas obras desapareceron da tradición

escrita, quedando soamente este texto, pola súa coincidencia cos principios isaianos da elección de Xerusalén e da dinastía davidica.

c) O texto de 19, 16-25 provén doutra man, e dátase no século VI, antes do II Is (cf nota aos devanditos vv). Aínda que presenta temas comúns ao II Is, como o universalismo salvífico de Iavé e a calzada sagrada desde Exipto a Babilonia (lit. “Asiria”, como tipificación da cidade opresora), non é atribuíble ao II Is, polas referencias que fai ao Exipto. Quizais sexa obra dun membro da escola que reside na colonia xudía de Elefantina. A perspectiva salvífica é moi parecida á do II Is, pero xorde máis dunha reflexión teolóxica ca da inminencia do avance persa.

d) Is 21, 1-10. 11-12 pertence ao II Is. A súa colocación no libro débese ao carácter de oráculo contra Babilonia (como nación prototipo de traidora e saqueadora). Xúntase así o devandito texto con outros oráculos contra as nacións.

e) A “pequena Apocalipse” (Is 34-35) é posterior aos textos xa tratados. A única referencia histórica que contén é a caída de Edom en mans das tribos nabateas do deserto arábigo. Aínda que os datos históricos aluden ao ano 310, o asentamento nabateo en Edom, e o desprazamento dos edomitas ao sur de Xudá, deberon comezar polo ano 510 (cf *Introdución a Abdías*). O devandito feito move ao autor a componse a apocalipse, que trata do castigo das nacións pagás hostís a Xudá, e da glorificación de Xerusalén co poder de Deus, motivo este polo que entronca na escola isaiana.

f) A sección máis serodia é a “grande apocalipse” (Is 24-27), sección datable no ano 485, cando o rei Xerxes máis ben ca Darío somete de novo Babilonia, que se sublevara contra os persas. As preocupacións teolóxicas da escola están de forma moi clara nos temas da tradición xerosolimitana: a elección de Xerusalén por Iavé, e a glorificación do pobo por obra de Deus, que vence os seus inimigos.

5. Principais temas teolóxicos do I Is

a. Títulos de Deus

O título divino máis característico de Isaías é “O Santo de Israel” (1, 4; 5, 19. 24; 10, 17. 20...). Toda a terra está chea da gloria de Iavé, o que é tres veces Santo (6, 3).

O devandito título aparece en contextos de castigo (10, 7), en contextos de expresión de confianza en Deus (10, 20; 17, 7), e tamén en cánticos de acción de grazas (12, 6; 29, 19).

Variantes deste título, son “Os Santos de Xacob” e “O Deus Santo”.

Outros títulos empregados no libro, son: “O Forte de Israel” (1, 24), que aparece nun contexto de castigo contra Xerusalén; “O Deus Forte” (10, 21), nun contexto de conversión do “resto de Israel” ao Deus poderoso; e “O Rei” (6, 5; 30, 33), que expresa a protección divina en favor do seu pobo..

Variantes destes títulos, son: “O Rexedor”, “O Lexislador” e “O Único Sabio”.

“A Luz de Israel” quere expresar a realidade salvífica de Deus, en contraste coa súa función purificadora e de castigo medicinal (10, 17). Ese mesmo contraste aparece nos títulos “Deus da túa salvación”, “Penedo do teu refuxio”, “Penedo de Israel” e “Deus da xustiza”, alusivos á benquerenza de Deus polo pobo.

A salvación divina ten a súa raíz na creación. Por iso emprega o profeta o título de “O Creador” (17, 7; 29, 16), para significar a creación da vida da humanidade e de cada persoa. Esta mesma concepción expresa o título “O Maxestoso” (33, 21).

Dous dos títulos divinos empregados no libro resultan sorprendentes. Son “O que dá a chuvia” (30, 20) e “O Conspirador” (8, 13-14). O primeiro é un título de Baal, aplicado a Iavé. O segundo quere expresar a realidade do Deus que castiga a falta de fe e de confianza nel, que é a rocha onde pode apoiarse o ser humano.

b. A fe

É a única resposta válida a Deus, de xeito que non subsiste o que non cre, mentres que o modo de facerse é o apoiarse na forza que Deus ofrece (cf 7, 9). Poñer a confianza nos pactos con Asiria e Exipto é menosprezar a Deus, o único capaz de solucionar os problemas do pobo. Quen ten fe deixa de ter escuridade e angustia, pois ten a luz de Deus, e a súa esperanza está firme no “Deus forte”. A firmeza da propia fe será unha cualidade típica do “Resto de Israel” (10, 20).

c. O culto

A actitude do profeta ante o culto é negativa, debido a que o culto de entón non vai de acordo co ben que o home debía practicar. O profeta crítica o rico e abundante culto da época de Iotam, cando as moitas festas e espléndidos banquetes cúltricos pretenden ser a expresión da fidelidade do pobo a Deus (cf 9, 11-19).

Noutra época ben distinta (707-705) criti-

ca o seguimento dos consellos dos falsos sabios e as alianzas que fan con Exipto, cando deberían máis ben ter posta a súa confianza en Iavé.

d. A creación

Deus é o creador do pobo (cf 17, 7), coma un oleiro que modela o cántaro (cf 25, 16) ou un labrego que planta unha viña (cf 5, 1ss). É El quen ofrece bens ao seu pobo (cf 1, 2, 21), o mesmo que lle dá o templo (2, 2) e que está sempre atento a favorecer a xente (cf 4, 5).

e. Elección divina de Sión e Xerusalén

Este tema é central nos escritos de Isaías. O pobo de Xerusalén é “a filla de Sión” (1, 8; 3, 16-17), que goza da presenza de Deus. Por iso, aínda que Deus castigue o pobo, quedará sempre un “resto” (1, 9), de xeito que as perspectivas de futuro son sempre positivas e salvíficas. Así, aínda que a cidade sexa desleal, volverá a chamarse cidade fiel, cidade de xustiza (cf 1, 21, 26).

f. Mesianismo davídico

A coalición siro-efraimita fracasará, pola presenza do Emmanuel (8, 10), na persoa de Ezequías. Máis tarde, cando o rei non segue as orientacións do profeta, este anuncia un novo rei, un rei ideal, xusto e xeneroso (32, 1-8), no que acougará o espírito de Iavé, e que fará volver os desterrados (11, 10-16) e acollerá aos que busquen alí refuxio (16, 4-5).

g. As actitudes pecaminosas do pobo

A raíz dos pecados do pobo é a falta de convencemento no poder do Señor (1, 3) e mais o afán de dominar a Deus mediante a actitude máxica dun culto non comprometido (7, 13). Únese a isto a procura dunha sabedoría humana cunha actitude soberbia (2, 2-17; 3, 16; 17, 4...), que provoca a ira de Deus (10, 12-15; 14, 11; 16, 6ss).

h. O perdón do pecado e o “resto santo”

O poder do Señor vai dirixido ao perdón e á transformación interior do pobo, erradicando del o pecado (cf 1, 18), ata chegar a unha situación de verdadeira xustiza (1, 1, 26).

O resto fiel, herdeiro das promesas divinas, será un “resto santo” (4, 3), unha semente santa, pois hase de afianzar no Santo de Israel, volvendo a El (12, 20-23). Este resto, que sae de Xerusalén (37, 3), participará nos bens dos tempos felices (7, 22; 17, 15).

B. O SEGUNDO ISAÍAS

1. A época do II Isaías

A dinastía babilónica dos caldeos chega ao remate coa revolta de Nabónid, fillo dunha sacerdotisa do deus lunar Xin (o ano 555). O novo rei suplanta a Marduk (o deus tradicional dos caldeos), e constitúe como deus nacional de Babilonia a Xin.

Nabónid emprende o sometemento de distintas tribos da Arabia e deixa nas mans do seu fillo Baltasar (mencionado en Dn 5, 1-6, 1) durante dez anos o goberno de Babilonia.

Mentres tanto, o persa Ciro, desde o ano 549, vai vencendo a medos, xonios e eolios, conquistando o ano 539 o imperio babilonio.

Sen menosprezar a inspiración profética do II Is, as esperanzas salvíficas que tiña eran comprensibles polo descontento que había en Babilonia ao depoñer a Marduk, pola distancia de Nabónid, e polos avances militares de Ciro. Estas esperanzas salvíficas eran compartidas polos outros pobos sometidos a Babilonia.

A data precisa da actuación do II Is non é fácil de determinar. O máis probable é que abranguese desde o ano 549 ao 539, polo menos.

2. Principais temas teolóxicos

a. Títulos divinos

O II Is continúa a teoloxía do I Is, expresándoa na acumulación de diversos grupos de títulos divinos.

“O Santo de Israel” (43, 1. 14; 45, 11...), coa variante de “O voso Santo” (43, 15).

Os títulos máis característicos do II Is van na liña salvífica. Así, “O Redentor” (43, 1.14; 44, 6. 22; 47, 4), “O Salvador (43, 3; 45, 15. 21), “O Rei” (43, 5; 44, 6).

Con todo, o atributo máis subliñado polo II Is é o de “Deus Creador”, ao concibir a restauración do pobo como unha creación. Para chamar o pobo á fe no poder restaurador de Iavé, recórdalle o profeta que Deus creou os extremos do mundo (40, 28), que convoca á existencia as xeracións desde o comezo (41, 9), que estende o ceo e asenta a terra (44, 24; 51, 13), que fixo habitable a terra (45, 18), e que é Deus de toda ela (54, 5).

A creación non se considera como un feito exclusivo das orixes, senón como algo que abrangue toda a historia. Por iso, o II Is chámalle a Deus “O primeiro e o derradeiro” (44, 6; 48, 12), e “O Deus da eternidade” (40, 28), subliñando a unicidade divina

fronte aos ídolos, que non teñen consistencia ningunha (44, 6. 8). Esta concepción exprésase tamén co título de “O Deus escondido”, que non se esquece do seu pobo (49, 14-15), senón que o acompaña sempre (46, 3-4) con amor compasivo e fiel (54, 10).

b. A salvación

É obra de Deus, que axuda eficazmente ao pobo (41, 13-14; 43, 5). Trátase dunha salvación eterna (44, 17; 51, 6. 8), simbolizada nas abondosas augas que Deus lle envía (44, 2-3), e que son como un anuncio do Espírito do Señor, que revitaliza ao pobo. A salvación que Deus promete arrinca da elección de Israel (cf 41, 8; 44, 2), que continúa vixente (cf 40, 10. 15; 50, 1-3). O desterro foi un acto purificador de Deus (48, 10), semellante á corrección dun pai a un fillo (cf 46, 4).

c. A creación

A concepción que ten o semita da creación é moi distinta á do mundo grecolatino. Para o semita, o supremo valor é a orde, de xeito que a creación, máis que concibila como a produción dunha existencia, entendíase como a realización dun todo harmónico e ordenado.

O II Is presenta a salvación escatolóxica coa terminoloxía propia da creación (41, 20; 48, 7. 13), vinculando coa creación cósmica as realidades salvíficas do seu tempo: O Servo de Iavé (42, 5), o pobo da salvación (44, 2. 14), a misión de Ciro (45, 4.6) e a mesma situación salvífica escatolóxica (45, 6. 8; 48, 6. 7).

d. A palabra do Señor

O medio do que se vale Deus para a creación é a súa palabra, que ten un dinamismo considerable. A palabra de Deus é firme, eficaz e irrevogable (40, 8; 43, 6. 12; 44, 26; 45, 23; 48, 3).

A palabra de Deus, transmitida polo profeta, constitúe aos destinatarios en testemuñas eficaces do Señor (43, 12; 44, 8). Polo contrario, os ídolos non teñen quen testemuñe en favor deles, pois non ven nin saben nada (44, 9-20).

e. O camiño sagrado polo deserto

O II Is anuncia a salvación escatolóxica como unha repetición das marabillas de Deus ao longo do deserto no Éxodo de Exip-

to. Como o camiño do Éxodo ía polo deserto (cf 40, 30) anúnciase agora outro camiño, feito por Deus (43, 16-20) coa colaboración do pobo (40, 3-4). Desde o punto de vista teolóxico este camiño vai polas fonduras do abismo (51, 10) e resulta beneficioso para os repatriados de Israel e para os outros pobos (43, 19-20; 49, 10; cf Ex 17, 1-7).

f. O perdón e a consolación do pobo

O libro do II Is comeza cunha mensaxe de consolo para o pobo. Esta mensaxe vén de Deus, que redime os exiliados (25, 9), e olla, ao mesmo tempo, cara a unha restauración definitiva, semellante á que tiña o home no paraíso (51, 2).

Este consolo de Israel non é posible sen o perdón divino dos pecados do pobo (cf 40, 1-2). O pecado, que está presente nos comezos da historia da salvación (43, 27) e que prosegue nas rebeldías dos dirixentes, esixe un castigo (43, 27b; 44, 24); pero este castigo xa está cumprido de abondo (40, 2).

A parte do castigo medicinal, precisase a acción divina que o faga desaparecer (44, 22), ata esquecerse del (43, 25). Certo que esta purificación do pecado esixe a conversión ao Señor (44, 22).

g. O universalismo salvífico, como iluminación e luz

A pesar de que a masa do pobo segue cega e xorda (non quere seguir os camiños que Deus lle marca), o Señor faraos camiñar por un vieiro que descoñecen (42, 16a), convertendo a escravitude en luz (42, 16c). Daquela valorarán a Alianza, que é fonte de vida.

A salvación do pobo hebreo volverase luz para os xentís, na medida en que estes comprendan a importancia do cumprimento da Lei de Deus. Deste xeito, o pobo de Deus, pregoando a lei divina como fonte de salvación para os pobos (55, 4-5), fará que os xentís recoñezan a Iavé como o único Deus

(54, 14), poñendo nel a súa esperanza (51, 4), e o mesmo Israel será glorificado (55, 5).

h. O Servo de Iavé

Este título emprégase vinte e dúas veces no II Is. Aplícase ao pobo xudeu, a Ciro, e mais ao misterioso personaxe humillado, que expía os pecados de todos e se converte en luz dos xentís. O denominador común de todos os "Servos de Iavé" é o estar ao servizo do plan salvífico e escatolóxico universal.

O pobo é o que máis a miúdo recibe este título (41, 8-9; 42, 19; 43, 10...). O servo de Iavé, que El elixiu (41, 8-9; 44, 1-2), aínda que é mudo e cego (non comprende o valor e importancia da fidelidade á lei do Señor), é o seu servo, que El non rexeitou (41, 9) e por isto verterá sobre el o seu espírito (44, 4). Por este vieiro, os servos do Señor herdarán a prosperidade humana e material dos tempos escatolóxicos (54, 17).

Ciro vén presentado como o pastor escollido por Deus para salvar o pobo e manifestar así o poder divino, fronte á incapacidade dos ídolos.

O misterioso personaxe coñecido como "O Servo de Iavé", aparece presentado en catro poemas: 42, 1-9; 49, 1-13; 50, 4-11; 52, 13-53, 12. Non é cego nin mudo coma o pobo (42, 19), senón que o Señor o elixiu (42, 1) e formou (49, 5). O Espírito de Iavé repousa sobre el: por iso o Servo fará volver aos protexidos do Señor (49, 6-5), ditará a lei ás nacións (42, 2), sendo luz para elas (49, 6ss), de xeito que Deus conseguirá gloria por medio del (49, 3).

O Servo preséntase como desprezado (49, 7; 53, 2-3), abandonado (52, 14), ferido (50, 6-7) e morto en expiación polos pecados (53, 4-8, 10-12); pero conseguirá o éxito final (49, 7; 52, 13, 15; 53, 12).

O misterioso personaxe debeu ser o mesmo profeta, predicador da lei (50, 4, 10), que, sen grandes proclamacións públicas (42, 2), anima a esperanza de liberación do pobo e proclama a fidelidade á lei (42, 3, 7).

C. O TERCEIRO ISAÍAS

1. Autor e tempo de composición

Ainda que o ton literario de Is 56-66 non é homoxéneo, as diferenzas explícanse ben polos diversos xéneros literarios empregados, sen ter que acudir á intervención doutros autores na elaboración do escrito.

A situación sociopolítica e relixiosa que presenta o texto responde ao ambiente de Xudá á volta do desterro, entre os anos 538 e 485.

O autor é un continuador do II Is: a linguaxe que emprega ao longo dos once capítulos, reflicte a esperanza salvífico-escatolóxica do profeta do exilio.

2. A sociedade xudía do postexilio

As catro deportacións, levadas a cabo entre os anos 592 e 582, provocaron o exilio dos dirixentes do pobo e dos profesionais máis relevantes, permanecendo no país a poboación máis inculta e pobre. Aquel estado de cousas complicouse coa ocupación progresiva do sur de Xudá polos edomitas, ao botalos do seu territorio as tribos árabes nabateas.

A falta de dirixentes espirituais, a situación ruínosa do templo, e a chegada do pobo xentil de Edom, provocan en Xudá o estado de miseria espiritual, relixiosa e moral que mostra o III Is. O retorno dos exiliados provoca tamén problemas de tipo social e moral, ao esixiren os seus bens, que pasaran a mans doutros donos.

O III Is constata a violencia reinante (59, 6; 60, 18), os crimes (59, 3, 7), a opresión do xusto (57, 1; 58, 3; 59, 4), o egoísmo asoballante (58, 3-7), a apostasía relixiosa e moral (59, 13; 65, 2), a idolatría (63, 3-10; 65, 3, 7; 66, 3, 17), o desprezo do sábado (56, 3, 4; 58, 13-14), e o aproveitarse dos días de

xaxún para facer o mal (58, 4). Os mesmos dirixentes políticos eran coma vixiantes cegos e cans mudos, cheos de cobiza (56, 10-11).

Para os que chegaban de Babilonia, ilusionados pola mensaxe do II Is, a situación de Xudá resultoulles unha tremenda decepción (59, 9-11).

3. A mensaxe do III Isaías

Non obstante os problemas materiais e morais do pobo, a mensaxe teolóxica do III Is é unha proclamación da esperanza salvífica (57, 15-16; 59, 17, 21), condicionada ao exercicio da xustiza e da equidade (58, 7, 10), pois o xaxún que lle gusta ao Señor é o respecto e a misericordia (58, 3-12).

A esperanza salvífica que pregou o III Is abrangue os eunucos, pagáns e estranxeiros (56, 4, 6), que colaborarán ao progreso de Xerusalén e enriquecerán o templo (60, 5-7, 10, 13), á vez que a gloria do Señor os iluminará (cf 60, 1-4) e os converterá en testemuñas dela (66, 18-21), e participarán tamén no culto e na ofrenda que se faga no templo (56, 5, 7). Desenvolverase así unha liña de universalismo, que leva a algúns xentís a exercer o ministerio levítico e mesmo o sacerdocio. Este xeito de proceder perderá vixencia coa reforma de Esdras (Esd 9-10), aínda que será recollida polo N. T., e, nunha pequena parte, polos esenios de Qumrán.

Outro tema que desenvolve o III Is é o do templo, que está aínda sen reconstruír, e que é obxecto das esperanzas do pobo (56, 5-7; 57, 13; 62, 9; 63, 18; 65, 21). Con todo, a preocupación polo templo material non é óbice para que o autor aluda ao templo celeste de Iavé, e á presenza benéfica de Deus no abatido e humillado (57, 15).

ISAÍAS

Título

1 ¹Visións que Isaías, fillo de Amós, viu acerca de Xudá e de Xerusalén, nos días de Ozías, de Iotam, de Acaz e de Ezequías, reis de Xudá.

Proceso de revisión da fidelidade de Xudá

²Escoita, ceo! Oe, terra!
Ollade, que fala o Señor:
Engrandecín fillos, si, fíxenos grandes,
pero eles rebeláronse contra min.

³Coñece o boi ao seu novo dono;
e o burro, o cortello do seu amo:
Israel non me coñece,
o meu pobo non ten xuízo.

⁴Ai, xente pecadenta,
pobo cangado de iniquidade,
semente de perversedores,
fillos de corrompidos!
Deixaron o Señor,
refugaron o Santo de Israel,
volvéronlle as costas.

⁵Aínda que sempre
se vos estivese castigando,
aumentariades a vosa rebeldía.
Toda a cabeza é unha enfermidade!
Agoniza de todo o corazón!

⁶Desde a planta do pé ata a cabeza
non hai nel nada bo:
feridas, mágoas e golpes sanguentos;

1, 1 *Visións*: o termo hebreo “hazón” ten aquí sentido colectivo e é característico da época do Exilio e de Xeremías, para significar a comunicación ou a percepción da mensaxe profética. En Is volve aparecer soamente en **29, 7**, para significar a visión nocturna.

O pai de Is non se debe confundir co profeta Amós; en hebreo teñen escritura distinta.

1, 2-9 Esta unidade, orixinaria do 701 despois do asedio de Xerusalén, ten a forma dun “rib”, ou revisión da fidelidade do pobo á Alianza, na que se recordan os beneficios de Deus e a infidelidade do pobo, os castigos medicinais de Deus e a nova rebeldía do pobo. Esta rebeldía é a causa da desolación de Xudá, a mans de Senaquerib, na data indicada. Con todo, a mensaxe profética non se reduce a interpretar a historia, senón que está aberta á esperanza para o resto que queda, a condición da súa fe na presenza protectora de Deus sobre o pobo.

1, 2 *Ceo e terra* son as testemuñas da Alianza, que como tales se chaman a revisión. De feito é un merismo, no que as partes extremas indican a totalidade. A imaxe de “Deus pai” é herdanza de Os **11, 1-4** (cf Is **30, 1-9**). A rebeldía é rebeldía contra un pai.

1, 3 O boi e mais o burro que recoñecen ao amo, deron pé a un midrax cristián antigo, que os fai presentes no nacemento de Xesús, acontecido nunha corte de gando (Lc **2, 7**), para significar o pobo fiel que recoñece en Xesús

nin os espremeron, nin os vendaron,
nin os aliviaron con unturas.

⁷A vosa capital é unha desolación,
as vosas cidades, brasas acesas.
As vosas terras devóranas
diante de vós os estranxeiros.

Que desolación!
que destrución a dos estranxeiros!

⁸Velaí queda senlleira a filla de Sión.
Velaí se esconde entre a viña.
Velaí dorme no cabazal.
Velaí a cidade asediada.

⁹Se o Señor Todopoderoso
non quedase connosco,
que resto tan pequeno seríamos!
Seríamos coma Sodoma,
asemellariámonos a Gomorra.

Rexeitamento do culto concreto e esixencias de Deus

¹⁰Acollede as palabras do Señor,
xefes de Sodoma;
prestate atención á lei do noso Deus,
pobo de Gomorra.

¹¹Para que preciso eu
os vosos moitos sacrificios? —di o Señor—.
Estou farto dos holocaustos
dos vosos carneiros,
e do sebo dos vosos cebóns:
non me gusta o sangue

ao seu amo, ao Señor. A este midrax contribuíu o texto de Hab **3, 2**.

1, 4 *Volvéronlle as costas* é unha glosa clarificadora do anterior.

1, 5-6 O castigo quiere ser a forma educativa do pai (v. 2) cos fillos, e é fortísimo, pero os fillos non o entenden como tal castigo medicinal. Nos vv. 7-8 pásase da imaxe á linguaxe directa.

1, 7 *Capital*: heb. “ares”, que polo contexto de gradación (capital = Xerusalén - cidade - terras) e pola mesma frase, ten que se referir a Xerusalén. As cidades son as da Xefelah (cf Miq **1, 8-16**).

1, 10-20 Esta unidade literaria, semellante ás de Amós (cf Am **4, 4-5**; **5, 21-23**), podémola datar no próspero reinado de Iotam (740-735), que alimenta unha relixiosidade de espléndido culto e de inxustizas (v. 13 c). O texto consta dun rexeitamento do culto sen compromiso de fidelidade moral (vv. 11-15); dunha “torah” profética (vv. 16-17), que presenta as esixencias relixiosas de Deus; remata cunha requisitoria xudicial, na que se chama á conversión e se ofrece o perdón (vv. 18-20).

1, 11-15 Pasa revista aos diferentes tipos de actos cúltricos de sacrificio, rexeitando o que neles consideran máis sagrado: holocausto, sebo, sangue, presenza de Deus, ofrendas de vexetais e diferentes festas semanais, mensuais, anuais, liturxia de lamentación individual ou colectiva (v. 15), e dá razón do rexeitamento deste culto: a violencia criminal.

- dos vosos becerros, carneiros e chibos.
- ¹²Entrades a contemplar a miña presenza, pero quen vos pediu que pisedes o meu sagrado?
- ¹³Non sigades traendo ofrendas vas: o seu fume é abominación para min. Non luxedes a xuntanza na festa da Lúa Nova e no sábado, que non soporto a iniquidade e a opresión.
- ¹⁴Aborrezo as vosas Lúas Novas e as vosas festas: son na miña presenza unha carga, xa estou cansado de soportala.
- ¹⁵Si, cando alongades as vosas palmas, tapo os ollos para non vos ver. Cando, a forza de berros, aumentades a vosa oración, non son eu quen vos escoita. As vosas mans están cheas de sangue.
- ¹⁶Lavádevos, purificádevos, apartade dos meus ollos a ruindade dos vosos feitos. Deixade de berrar.
- ¹⁷Aprendede a facer o ben, buscade a xustiza, encamiñade ao avergonzado, facédelle xustiza ao orfo, defendede a viúva.
- ¹⁸Agora vide acá, e razoemos xuntos —di o Señor—: Aínda que os vosos pecados fosen coma o granate, coma a neve branquexarán; aínda que fosen vermellos coma o carmesí, coma la se volverán.
- ¹⁹Se vos convertedes e facedes caso, comeredes do mellor da terra.
- ²⁰Pero se non queredes e resistides,

coa espada seredes comidos.
Ollade que fala a boca do Señor.

Xuízo purificador contra a cidade infiel

- ²¹Por que se volve prostituta a cidade que foi fiel? Estaba chea de xuízo, a xustiza habitou nela, mais agora habitana os asasinios.
- ²²As túas moedas de prata volvéronse ferruxe, augáronse as túas bebidas.
- ²³Os teus xefes volvéronse rebeldes. Os teus compañeiros, un fato de ladróns. Pola calada aman o suborno, mira como corren tras os regalos: ao orfo non lle fan xustiza, e o preito da viúva non chega onda eles.
- ²⁴É oráculo do Señor Todopoderoso, o Forte de Israel: Ai, voume vingar dos meus contrarios, vou castigar os meus inimigos!
- ²⁵Vou volver a miña man contra ti, purificarei coma platino a túa escoura, e quitareiche toda a ganga impura.
- ²⁶Volverei os teus xuíces coma no principio, volverei os teus conselleiros coma antes. Despois de suceder isto, chamaráseche cidade da xustiza, chamaráseche cidade fiel.

Redención de Sión

- ²⁷Sión será redimida con xusto xuízo, con xustiza o Señor farao vir.
- ²⁸Libertará os transgresores, e os pecadores alegraranse, pero os que abandonan ao Señor perecerán.

1, 12 *O sagrado*: son os patios do templo. Entre nós sería o adro.

1, 17 *Buscade a xustiza* equivale a axustarse á vontade de Deus expresada nos mandamentos, do mesmo xeito que “facer xustiza ao orfo” é darlle o que lle corresponde. O *avergonzado* ou “amargado” refírese ao home oprimito, ao que a vida lle é difícil por culpa das inxustizas ou maldades con el cometidas.

1, 18 O perdón dos pecados compárase a un baño, coma o bautismo cristián e os baños dos esenios no tempo do N. T.

1, 19 A conversión e obediencia a Deus e a súa lei (vv. 16-17) é unha garantía de fartura, como consecuencia da alianza; e a rebeldía contra El leva consigo o desastre da derrota a mans dos terribles asirios.

1, 21-26 Estes vv. forman unha unidade literaria, marcada pola inclusión expresada coa “cidade fiel”. Os vv. 21-23 están compostos na forma literaria dunha lamentación (*qinah*), na que se describe a corrupción interna de Xerusalén (Samaria); e nos vv. 24-26 preséntase un orá-

culo salvífico sobre a purificación que o poder de Deus vai realizar no seu pobo para volver a cidade como era antes, a cidade fiel.

1, 21 A infidelidade que se comenta nos vv. 21-23 concrétese nas inxustizas sociais, o que supón as circunstancias dos anos 740-736.

1, 24 Os *contrarios* e os *inimigos* son os membros do pobo que son infieis ás esixencias de Deus; a purificación dos mesmos pasa por unha fase de castigo medicinal, tal como se exemplifica na imaxe da purificación dos metais. 1, 27-28 Trátase dun oráculo salvífico, quizais da época posterior ao asedio de Xerusalén (ano 701), incluído aquí por afinidade do tema coa unidade anterior. Nótese o uso do pasivo divino (*será redimida*, en vez de “Deus redimiraa”).

Farao vir: texto de interpretación discutida, alude probablemente á volta dos deportados das cidades da Xefelah. A volta lediciosa dos deportados é unha conclusión teolóxica dos principios proféticos do castigo purificador e da elección de Xudá.

Castigo dos cultos naturalistas

- ²⁹ Avergonzarédesvos polas árbores
que tanto queriades,
poñerédesvos rubios polos xardíns
que tanto vos gustan.
- ³⁰ Abofé que seredes coma o terebinto
ao que lle cae a folla,
e coma xardín que non ten auga.
- ³¹ Velaquí, o valente vólvese estopa,
e a súa soldada hase volver muxica:
arderán os dous xuntos
e non haberá quen apague.

Título

2 ¹ Palabras que en visión profética recibiu
Isaías, fillo de Amós, acerca de Xudá e
Xerusalén:

Canto a Sión, morada da lei e da paz para as nacións

- ² Vede: á fin dos días será creado
o monte da casa do Señor.
Vede: será levantado
por enriba dos montes
e máis ca os petoutos,
xuntaranse nel todas as xentes.
- ³ Irán a el pobos numerosos, que dirán:
“Vide, subamos ao monte do Señor,
á casa do Deus de Xacob,
para que nos mostre os seus camiños
e camiñemos polos seus viños”.
- Vede: de Sión sairá a Lei,

1, 29-31 Os terebintos eran árbores sagradas nos cultos cananeos da fecundidade; estes nunca se viron desterrados totalmente durante o período da monarquía; foron favorecidos especialmente durante o reino de Acáz (735-715).

1, 31 A imaxe da *estopa*, para cualificar o *valente*, que re expresar a súa inconsistencia e debilidade, ao mesmo tempo que a facilidade para o seu castigo destrutor; a valentía quizais se refira ao poder xenético e prosperidade; e a *soldada* refírese aos donativos feitos aos santuarios dos cultos naturalistas.

2, 1 Este título é introdución aos cc. 2-5, que deberon ter algún tempo unha existencia a parte (por iso entendemos “*datar*” palabra como colectivo).

2, 2-5 Os vv. 2-4 teñen o seu paralelo case exacto en Miq 4, 1-3, seguido dun v. 4 máis axeitado ao contexto ca o v. 5 de Is. Probablemente os dous textos dependen dun himno a Sión, centro da Lei e do culto a Deus, e cargado de propósitos escatolóxicos sobre o triunfo do Señor no día da súa manifestación.

2, 2 Entendemos a raíz “*kwn*” no sentido de ser, crear (como en ugarítico e noutros lugares do A. T.), pois o paralelo con “será levantado” pasivo divino, esixe este sentido. O monte é creado por Deus na súa nova forma de existencia salvífica; pero aquí a morte significa a lei e a revelación da “*torah*” pacificadora entre os pobos.

2, 6-22 Trátase dun himno profético caracterizado porque canta as obras de Deus nun futuro máis ou menos distante, caracterizado por unhas partes variables, que marcan un proceso xudicial: vv. 6-8: acusación da soberbia idolátrica nas súas presentes manifestacións; 12-16: o día do Señor,

a Palavra do Señor sairá de Xerusalén.

- ⁴ Xulgará os preitos entre as xentes,
decidirá o que é xusto entre os pobos.
Coas espadas forxarán arados;
coas lanzas, podadoras.
Non levantará un pobo
contra outro a espada,
nin aprenderán de novo a facer a guerra.
- ⁵ Casa de Xacob, ven: vaiamos
e camiñemos á luz do Señor!

Himno profético ao día do Señor contra a soberbia

- ⁶ Olla: vou destruír o teu pobo!
Destruirei a casa de Xacob!
Está cheo de adiviños
desde oriente ata os filisteos;
e sóbranlle fillos de estranxeiros.
- ⁷ A súa capital está chea de prata e ouro,
non teñen fin os seus tesouros.
A súa cidade está chea de cabalos,
os seus carros non teñen fin.
- ⁸ A súa cidade está chea de ídolos,
próstranse diante da feitura das súas mans,
diante do que fixeron os seus dedos.
- ⁹ Abaixaranse os homes,
humillaranse os homes, pero non os ergas.
- ¹⁰ Métete entre as pedras,
escóndete entre o po,
lonxe da presenza pavorosa do Señor,
lonxe do esplendor da súa maxestade.

contra todo o soberbio e erguido; 18: substitución dos ídolos, feita por Deus; 20: os homes rexeitan os ídolos; 22: prohibición de tratar con profetas extáticos. Estas partes variables van separadas por uns temas que se repiten con lixeiras variantes textuais e que se refiren á humillación e abaxamento do home: 9. 11. 17. O esconderse os homes lonxe da Maxestade divina que se mostra: 11. 19. 21; o enalzamento do Señor a costa da humillación da soberbia humana: 11b. 17b. 21c. Este himno reflicte a situación histórica dos tempos de Iotam (740-735). Algúns pensan que o profeta o dirixiu a Israel e despois a Xudá en segunda lectura.

2, 6-9 Nótese que se poñen na mesma liña teolóxica de denuncia os adiviños, os estranxeiros, a prata, ouro e tesouros, os cabalos e carros e os ídolos coa súa adoración (v. 9). Todos estes elementos están na liña da idolatría, xa que levan consigo o orgullo do home e a súa confianza nestes elementos que impiden a confianza e a fe en Iavé.

2, 6 Por razón de paralelismo, *casa de Xacob*, non como vocativo, senón como balanço paralelístico con *teu pobo*. *Sóbranlle*: outros traducen “chocan as mans” = fan alianza. Preferimos “sóbranlle”, por mor do paralelismo.

2, 7 A súa capital... cidade. O vocábulo heb. “ares”, por razóns do contexto, ha de entenderse como “capital”, máis ben ca no sentido de “terra”.

2, 9 O sentido do texto é que os homes se abaixan para prostrarse diante dos ídolos, e ao profeta mándaselle que non os erga, pois sería inútil (6, 9-10). Será o Señor quen os erguerá, coa súa manifestación de castigo (vv. 10ss).

2, 10 Dirixese o profeta ao pobo fiel, a quen ordena esconderse da teofanía primitiva de Deus.

- ¹¹Os ollos orgullosos abaixaranse, serán dobrados os homes ergueitos, soamente o Señor será enxalzado naquel día.
- ¹²Velaquí o día do Señor Todopoderoso: contra todo o alto e levantado, contra todo o ergueito e admirable.
- ¹³Contra todos os cedros do Líbano altos e levantados, contra todos os carballos de Baxán.
- ¹⁴Contra todas as altas montañas, contra todos os petoutos ergueitos.
- ¹⁵Contra toda torre esgrevia, contra todo muro inaccesible.
- ¹⁶Contra todos os barcos de Tárrix, contra todas as naves esperadas.
- ¹⁷O Señor dobrará o orgullo do home, humillará a soberbia dos homes. Enxalzarase o Señor, El só, naquel día;
- ¹⁸El ocupará o lugar de todos os ídolos.
- ¹⁹Entrade nas fendas dos penedos, nas gretas do xabre e da barreira, lonxe da cara do Señor, lonxe do esplendor da súa maxestade, cando El se levante para estarrecer a cidade.
- ²⁰Aquel día os homes botarán fóra os ídolos de prata, e os ídolos que fixeron co seu ouro, para adoraren toupeiras e morcegos.
- ²¹Entrade nas fendas dos penedos e nas regañas das pedras, lonxe da cara terrible do Señor, lonxe do esplendor da súa maxestade, cando El se levante para estarrecer a terra.
- ²²Deixade de tratar entre vós co home a quen esmagan o nariz: foi el quen inventou de seu o culto dos altos.

2, 11 *Os ollos*, manifestación antropolóxica da cobiza; aquí, unha cobiza que leva ao orgullo e á grandeza; pero que será humillada por Deus.

2, 12 *O día de lavé* = do Señor, é un tema importante no I Is, sexa nesta forma, sexa na forma do “día aquel.” Aparece 45 veces (cf Am).

2, 20 Ante a presenza do invasor, que executa a sentenza de Deus, o pobo esconde os seus ídolos debaixo da terra ou nas paredes, como se fosen toupeiras ou morcegos, para que non axuden ao invasor e para volver adoralos.

2, 22 Outros entenden o texto deste xeito: “Desentendédevos do home, pois non é máis ca un sopro no nariz e, que vale?”, e consideran o versículo como unha glosa sapiencial. *Esmagan* (heb. “nixmah”) alude ás incisións que se facían os profetas delirantes; “bamah” significa os altos e o culto naturalista cananeo que neles se facía. Trátase dun texto auténtico, pois cadra ben co contexto de polémica contraria á idolatría.

3, 1-15 Dúas unidades literarias (vv. 1-11 e 12-15) moi afíns, sexa pola temática, sexa pola época á que se refiren (ano 735), que constitúen unha verdadeira teoloxía da

Anarquía en Xerusalén: Xuízo da historia

- 3** ¹Si, velaí o Señor, Deus dos Exércitos: retirará de Xerusalén e de Xudá bastón e apoio, todo apoio de comida e todo apoio de bebida: ²capitán e soldado, xuíz e profeta, adiviño e senador; ³oficial e dignitario; conselleiro, experto en bruxerías e coñecedor de feitizos. ⁴Poñerilles rapaces por xefes, gobernaranos uns meniños caprichosos. ⁵A xente atacará unha á outra, cada un ao seu veciño; o mesmo rapaz portarase aleivosamente co ancián venerable, os ruíns cos nobres. ⁶Cada un usará a violencia contra o seu irmán, contra a propia familia: “Tes un vestido, pois fai ti de xefe: colle o mando desta ruína”. ⁷O día aquel el erguerase para dicir: “Eu non son albeite nin teño na miña casa pan nin vestido: non me poñades de xefe do pobo”. ⁸Velaí: derrúbase Xerusalén e cae Xudá, velaí os seus ditos e os seus feitos contra o Señor, rebelándose contra a súa presenza gloriosa. ⁹A estrañeza da faciana testemuña contra eles, mostran coma Sodoma o seu pecado: non o encobren. Ai deles! Como consuman a súa propia ruína!

historia: á morte de Iotam xa se coñecen os preparativos de Israel e Siria para poren en Xudá ao fillo de Tabel como rei interesado na liga antiasiria, que sen dúbida tiña partidarios na mesma Xerusalén (cf vv. 2-3). Morre Iotam no ano 735 e succédeo o seu fillo Acáz, de 20 anos, co influxo político de súa nai (v. 12) e coa defección dos mandos opostos á política proasiria da corte. Isaías interpreta esta situación caótica como un castigo de Deus polos pecados do pobo (vv. 1. 8-9, 13-14).

3, 2 *Senador* (heb. “zaquén”: ancián), que practicamente eran conselleiros rexios (cf Dt 25, 5-10; 1 Re 21, 8), e que xa viñan da organización tribal do pobo (cf Éx 3, 16. 18; 2 Sam 5, 3).

3, 3 *Oficial*: lit. xefe de cincuenta.

3, 7 *Albeite*: compoñedor, menciñeiro; alude á incapacidade para deter a ruína do reino.

3, 8 *A presenza* (lit. os ollos): alusión á presenza de Deus no templo de Xerusalén.

3, 9 *A estrañeza da “faciana”*: alusión ás prácticas canaanicas de prostitución sagrada especialmente favorecidas polo mozo Acáz (cf 2 Re 16, 3-4).

- ¹⁰Ollade, que feliz o xusto!
Como consome o froito dos seus traballos!
- ¹¹Ai do malvado! Que desgraciado!
Como actuarán contra el
as obras das súas mans!
- ¹²Meu pobo,
os que o oprimen son xente caprichosa:
gobéranlo mulleres.
Meu pobo,
os teus directores
fante andar descarreirado,
enredan a dirección dos teus vieiros.
- ¹³O Señor está de pé para preitear,
está firme para xulgar o seu pobo.
- ¹⁴O Señor entra en preito cos senadores
e príncipes do seu pobo:
Vós arrasastes a viña:
tedes nas vosas casas
o roubado aos pobres.
- ¹⁵Que facedes? Esmagades o meu pobo,
e oprimides a face dos pobres?
—Oráculo do Señor, Deus dos Exércitos—.

Contra o luxo das mulleres

- ¹⁶O Señor di:
Xa que se ensoberbecen as fillas de Sión,
e camiñan co pescozo arrichado
e ollos pintados de rubio,
xa que camiñan a pasiños miúdos,
e nos nocellos levan ariños,
¹⁷o Señor halles de apegar a sarna
á súa cabeza,
Iavé halles descubrir a súa fronte.
- ¹⁸O día aquel o Señor

- quitaralles os seus adornos:
ariños para os nocellos,
diademas e medias lúas,
¹⁹pendentes, pulseiras e veos,
²⁰panos da cabeza, cadeíñas para os pés
e cintos, caixas de talismáns e amuletos,
²¹aneis e ariños para o nariz,
²²vestidos de festa, abrigos, estolas e bolsos,
²³vestidos de gasa e vestidos de liño,
turbantes e tocas.
- ²⁴En vez de perfume haberá podremia;
en vez de cinto, corda;
en vez de peiteado de trenzas, calva;
en vez de lenzo fino, un cinto de saco.
En vez de fermosura, vergonza.
- ²⁵Os teus homes caerán pola espada;
e os teus escolleitos, na guerra.
- ²⁶As xuntanzas das súas portas
lamentaranse e farán loito,
e ela sentarase desolada no chan.
- ⁴O día aquel,
sete mulleres colleran un só home.
Diranlle: “Comeremos o noso pan
e vestiremos o noso manto,
con tal de que poidamos
levar o teu apelido:
quitarnos a nosa deshonra”.

Protección do Señor sobre o resto de Xerusalén

- ²O día aquel o abrocho do Señor
servirá de honra e gloria;
e o froito da terra será o orgullo e honor
dos escapados de Israel.

3, 10-11 Moitos autores consideran estes vv. como unha glosa sapiencial, mais non é nada improbable que o seu autor sexa o I Is, formado nos círculos sapienciais da corte, e porque o texto cadra ben co contexto anterior.

3, 12 As *mulleres* poden ser a raíña nai e outras mulleres da corte, entre as que debía haber forte ambiente canaeizante, a xulgar pola política relixiosa de Acáz (cf 2 Re 16, 3-4).

3, 14 A imaxe da viña para referirse ao pobo aparece en Is 5, 1ss.

3, 15 Destáquese o paralelismo entre *o meu pobo* e *os pobres*: o pobo do Señor son os pobres e os humildes, que confían no Señor.

3, 16-4, 1 Trátase dun oráculo de xuízo de castigo, pois a acusación está introducida por unha fórmula causal no v. 16, e o anuncio do castigo empeza no v. 17. Os vv. 18-23 constitúen unha longa enumeración dos adornos das mulleres de Xerusalén. Algúns autores considéranos obra dun discípulo de I Is, xa que rompen o ritmo poético antitético, pero que historicamente responden mellor á época de Iotam ca a ningunha outra posterior. Nos vv. 3, 25-4, 1 temos unha segunda tipificación da situación de castigo, que supón unha invasión militar desastrosa, coas vergonzosas consecuencias para as refinadas mulleres de Xerusalén.

3, 17 No mundo semítico, descubrirlle a unha muller a fronte era deshonrala, xa que soamente lla descubría ao marido.

3, 24 *Vergonza*: así le I Q. Is, e pensamos que é a lectura

correcta. As traducións grega e latina omitiron a frase por non lle coller o sentido; por isto leron conforme ao texto hebreo masorético.

3, 26 *As xuntanzas das súas portas*: lit. “as súas portas”. Nas portas da cidade tiñan lugar os xuízos, e parte da liturxia fúnebre do enterramento, que se facía fóra das portas da cidade (cf Le 7, 11-17).

4, 1 *Levar o teu apelido*: lit. “que o teu nome sexa invocado sobre nós”. Á falta de homes, por culpa da guerra (cf 3, 25-26), converterá a estas refinadas mulleres en concubinas ou mulleres de segundo rango, pois a un home corresponderanlle sete (= moitas) mulleres, e así elas comerán o seu pan e vestiránse pola súa conta; o que buscan é librarse da vergonza da esterilidade e da condición de solteiras (cf 32, 9-14; 54, 1; Dt 25, 5-6).

4, 2-6 Todo intento de situar esta unidade literaria no postexilio parece incongruente, xa que o v. 4 fai alusión a 3, 16-4, 1. Suposto o xuízo de castigo contra o luxo das mulleres de Xerusalén, quedará un resto que será o herdeiro das promesas de Deus. Trátase, polo tanto, dun oráculo salvífico, que supón a purificación primitiva de Deus (cf v. 4).

O abrocho: aquí non ten sentido mesiánico, por estar en paralelismo con “o froito que dará a terra”. Significa a colleita que, sen labranza, fai medrar o Señor para os escapados da invasión purificadora do 3, 25.

³Entón o que quede en Sión
e o resto de Xerusalén chamarase santo.
Si, todo el será inscrito en Xerusalén
no libro da vida.

⁴Cando o Señor limpe a sucidade
das fillas de Sión,
e cando lave do medio de Xerusalén
o seu sangue,
cun vento de xuízo
e cun vento de desolación.

⁵Entón o Señor
sobre o templo do monte de Sión
e sobre a súa xuntanza
creará de día unha nube;
e de noite, fume e labarada resplandecente
coma un dosel sobre a Gloria do santuario.

⁶Unha tenda que será sombra para o día
contra a seca
e refuxio e cuberto
contra o trebón e mais a chuvia.

Canción á viña do amigo do esposo

5 ¹Voulle cantar ao meu amigo
a canción do meu amor á súa viña:
Tiña o meu amigo unha viña
nunha das fértiles ladeiras.

²Cavou, quitoulle as pedras
e plantouna de cepa selecta;
construíu no medio dela unha torre
e tamén dispuxo un lagar,
esperaba que dese boas uvas,
pero só llas deu agraces.

³E agora, habitantes de Xerusalén
e homes de Xudá,
facede, por favor, de xuíces,
entre min e a miña viña.

⁴Que máis lle puiden facer á miña viña
que non llo fixera?
Por que, esperando eu que dese boas uvas,
deu tan só agraces?

4, 3 Este resto chamarase santo, porque será de certo consagrado a Deus.

4, 5 *Templo*: o termo “makom” ten aquí un sentido de templo, e non soamente de lugar.

Dosel: ten aquí (e tamén en Sal 19, 6; Xl 2, 16) connotacións esposalicias, e polo tanto de referencia á Alianza.

4, 6 *Tenda*: eran as cabanas que se facían nas viñas, para pórse á sombra nas horas de sol forte e para gardar as uvas. 5, 1-7 Este cantar á viña do amigo, aínda que aparentemente é un cantar á viña, na linguaxe simbólica poética é un cantar á esposa (Ct 1, 6-14; 2, 15; 8, 12). O profeta preséntase como o amigo do esposo: Deus-esposo pide contas á esposa (viña-pobo), dos inesperados froitos, cos habitantes de Xudá e Xerusalén como testemuñas. Debe pertencer aos primeiros anos do profetismo de Is (740-735). Puido moi ben ser cantado por Is na Festa das Cabanas, despois da vendima. Deste xeito, a imaxe da viña para significar o pobo ten a súa razón de ser no simbolismo viña-esposa (cf Xén 15; Os 10, 1; 27, 2-5; Xer 2, 21... Mt 20, 1; 21, 33).

⁵Pois agora vouvos dicir
o que lle vou facer á miña viña:
quitarlle o valado
para que sirva de pasteiro,
romperlle a cerca
e que se volva un torreiro.

⁶Convertereina nun ermo,
non se podará nin cavará;
o cardo e mais a silveira medrarán nela;
aos mesmos trebóns mandareilles
que non chova sobre ela.

⁷Si, a viña do Señor dos Exércitos
é a casa de Israel;
e os homes de Xudá,
a súa preferida plantación.
Esperaba deles o cumprimento do dereito,
e velai: sangue vertido;
esperaba deles xustiza,
e velai: berros de auxilio.

Maldicións contra os grandes de Xudá

⁸Ai dos que xuntades
unha casa e outra casa!
Ai dos que achegades un campo
e outro campo de punta a punta,
para vivirdes vós sos no medio do país!

⁹Nos meus oídos resoa o xuramento
do Señor dos Exércitos:
As moitas casas volveranse unha ruína,
as grandes e boas quedarán
sen dono que as habite!

¹⁰Si, cinco xugadas de viña darán tres olas,
vinte e cinco ferrados de semente
darán dous e medio!

¹¹Ai dos madrugadores
que xa de mañanciña
andan á procura do licor,
e dos retrasados ata alta noite,
quentes polo viño!

¹²A lira e a arpa, o pandeiro e mais a gaita,

Agraces: uvas, que, por naceren tarde, non dan madurada e son acedas.

5, 6 *Ermo*: destrución, desolación: cf Xer 19, 8.

5, 8-25 Os “Ais”, desde o punto de vista literario, son de moi diversos tipos: nalgúns soamente aparece a acusación (18. 20. 21); e noutros aparece a acusación e o anuncio de castigo (8. 11. 22); a estes seis habería que engadir ao final 10, 1-4, con acusación e anuncio de castigo, que tivo que pertencer nun comezo a esta serie, formando un setenario. Nótese a semellanza con Am 6, 1-7. Esta serie de Ais pertence á primeira época (740-735).

5, 8-10 Acaparar casas e eidos quebranta o equilibrio da economía tribal, e oponse á teoloxía da propiedade divina dos bens, que ten a súa concreción na celebración da Alianza e na redistribución da terra (cf Introd. ao Dt). Esta teoloxía dos bens pertencía ás antigas tradicións relixiosas dos dous reinos.

5, 10 *Tres olas*: lit. “un bat” = 45 litros; *vinte e cinco ferrados*: lit. “un ómer” = 450 l de áridos; *dous e medio*: heb. “un efa” = 45 l.

- acompañan o viño das súas bebedeiras,
pero nas obras do Señor non se fixan,
non ollan para o que fan as mans do Señor.
- ¹³Por isto o meu pobo vai á catividade,
por falta de siso:
a súa nobreza son homes con fame,
a súa plebe está reseca coa sede.
- ¹⁴Si, o xeol ensancha a súa gorxa
e abre sen medida a súa boca,
a nobreza e mais a plebe
destinadas ao xeol, baixarán a el;
ao xeol baixarán o barullo e a ledicia.
- ¹⁵Así dobregarase o home
e humillarase cada un,
abaixaranse os ollos dos soberbios,
- ¹⁶mentres o Señor dos Exércitos
se enaltecerá co seu xuízo;
o Deus Santo demostrará
a santidadade na súa sentenza.
- ¹⁷Aquí pastarán os años coma na seara
e nas ruínas comerán as ovellas cebadas.
- ¹⁸Ai dos que terman da iniquidade
con trelas de ovella,
e do pecado con trelas de xovenca!
- ¹⁹Eles din: “Que se apure:
faga logo a súa obra, para que a vexamos;
que chegue: veña o plan do Santo de Israel
para que o coñezamos”.
- ²⁰Ai dos que lle chaman ao mal ben;
e ao ben, mal;
dos que consideran as tebras luz;
e a luz, tebra;
dos que consideran o amargo, doce;
e o doce, amargo!
- ²¹Ai dos que aos seus propios ollos
son sabios;
e desde o seu punto de vista, intelixentes!
- ²²Ai dos valentes para beber viño,
e dos resistentes en mesturar licores,
- ²³dos que declaran ao culpable inocente
por un regalo
e apartan do inocente a sentenza favorable!
- ²⁴Como as linguas de lume

- devoran o restrollo
e a chama destrúe a pallugada,
así a súa raíz volverase podre,
e os seus abrochos voarán coma o coaño,
pois rexeitaron a instrución
do Señor dos Exércitos
e desprezaron a palabra do Santo de Israel.
- ²⁵Por isto arde a ira do Señor
contra o seu pobo
e estende a súa man para bater nel.
Tremen os montes, e os seus cadáveres
son carnaza no medio das rúas.
Pero con todo isto non acouga a súa ira
e a súa man segue aínda estendida.

Chamada profética aos asirios

- ²⁶Desde lonxe érguelle unha bandeira
a unha nación
e asubíalle desde unha esquina do mundo.
Velaí chega á prèsa e lixeira.
- ²⁷Nese pobo non hai ninguén
canso nin esmorecido,
ninguén adormece nin sona.
Os cintos non se retiran
de ningunha das cinturas dese pobo,
nin se desleán os amallós
das súas sandalias.
Velaquí están coas súas frechas aguzadas
e cos seus arcos tensos!
- ²⁸As ferraduras dos seus cabalos
son duras coma seixos,
e as ferraxes das súas rodas
semellan unha treboada.
- ²⁹Ruxidos hai nel coma de leóns,
ruxidos coma de leonciños.
Logo roxe e apreixa a presa,
pona ben segura e non hai quen a salve.
- ³⁰Aquel día o seu salvador
ruxirá contra el,
sairá de debaixo da terra
coma o bruído do mar.
Será angustiada a escuridade:
escorecerase a luz coas nubes do inferno.

5, 14: *Gorxa*: heb. “néfex”: por paralelismo con boca, en o senso, de gorxa. *O xeol* non é soamente un lugar, senón que, coma o Hades da mitoloxía grega, é o Señor do mundo dos mortos. A situación de catividade, fame e sede, é pertencer aos dominios do xeol. Estas situacións provocarán unha certa humildade diante de Deus.

5, 17 *Aquí*, refírese á Xerusalén arruinada.

5, 18-19: O home está apegado á iniquidade e ó pecado, como a corda coa que leva atrelada unha ovella ou unha xovenca.

O v. 19 preséntanos unha tipificación da iniquidade, que chega a desprezar o poder de acción de Deus no seu día (cf 2, 12).

5, 21 O sabio non se sente nunca seguro, senón que busca sempre a sabedoría.

5, 25 *A man*: puño: cf nota a Ez 22, 19

5, 26-30: Chamada profética ao pobo invasor, para realízar o xuízo de Deus contra a immoralidade de Xudá e Israel, posiblemente acompañada de acenos coa bandeira (v. 36). Este texto anota as innovacións militares asirias: exército de mercenarios fixos, calzado amallado ata os xeonllos, carros lixeiros con seis ou oito radios con ferraxes de ferro, cabalos ferrados.

5, 30: Este v. vincúlase co anterior co verbo “ruxir”, que ten como suxeito a Asiria. *Aquel día* refírese ao día da intervención de Asiria como instrumento do castigo de Deus. *Sairá de debaixo da terra*: deitará como unha fonte: as forzas infernais manarán contra o pobo de Deus, como suxire o v. 31. *Nubes do inferno*: traducimos o sufixo polo nome ao que alude. As tebras do día do Señor serán tebras infernais, aínda que sexan instrumento nas mans de Deus.

LIBRO DO EMMANUEL

Relato de teofanía vocacional

6 ¹O ano da morte do rei Ozías, vin o Señor sentado nun trono alto e levantado. A orla do seu manto enchía o santuario. ²De pé na súa presenza estaban dous serafíns; cada un tiña seis ás: con dúas tapaban a cara; coas outras dúas, os pés; e coas outras dúas voaban.

³Exclamaban un cara ao outro: “Santo, Santo, Santo, o Señor dos Exércitos: a terra toda está chea da súa gloria!”. ⁴Estremecían os marcos das portas da entrada co seu clamor, e o santuario estaba cheo de fume.

⁵Eu dixen: “Ai de min! Estou perdido!, pois sendo un home de labios lixados, e que vive entre un pobo de labios lixados, vin cos meus ollos o mesmo Rei, o Señor dos Exércitos”.

⁶Entón un dos serafíns voou onda min; tiña na súa man unha brasa que collera de enriba do altar cunhas tenaces, ⁷e achegouna á miña boca, dicíndome: “Olla: isto tocou os teus labios; a túa culpa desapareceu, o teu pecado está perdoado”.

⁸Entón escoitei a voz do Señor que dicía: “A quen mandarei? Quen irá da nosa parte?”.

Entón díxenlle: “Aquí estou, mándame a min”. ⁹Respondeume: “Vai e dille a ese pobo: Escoitade atentamente, que non entenderedes; ollade con todo o xeito, que non comprenderedes.

6, 1: *Santuario* (heb. Hekal), que estaba preto do Santo dos Santos (heb. Debir).

6, 2: *Os serafíns* (etimoloxicamente “ardentes”). Cómpre poñelos en relación cos “querubíns”, os misteriosos seres que tiran do carro de Deus en Ez 1 (cf Ez 10). Os serafíns son seis. *Os pés*: eufemismo.

6, 3 *Señor dos Exércitos* (heb. lavé Seba’ot) significa o Deus de Israel e Señor das constelacións de astros, que equivale ao Deus da vida. Este último senso é o que ten aquí o nome divino, pois a gloria é a presenza dinámica de Deus.

6, 4: O estremecemento e o fume son manifestacións da teofanía do Señor.

6, 5: Repulsa debida ao pecado persoal e mais ao pecado do pobo.

Os labios lixados son manifestación de humildade, diante da palabra profética que deben proclamar.

6, 9-10 Aínda que a experiencia vocacional data do 740, a redacción deste texto é posterior ao ano 735, e o profeta xa ten comprobado a falta de acollida da súa mensaxe profética: por iso retroproexecta a vocación ao fracaso da súa misión inmediata, polo menos no referente á mensaxe de fe que solicita no momento da guerra sirio-efraimita; por isto neste texto emprega a ironía literaria.

¹⁰Entulla o corazón deste pobo, endurecelle os oídos, cégalle coa luz os ollos; que non vexa cos seus ollos, nin escoite cos seus oídos, que o seu corazón non comprenda e non se arrepiña e o cure”.

¹¹Entón eu pregunteille: “Ata que día, Señor?”.

Respondeume:

“Ata que se volvan desoladas as cidades por falta de habitantes e as casas por falta de homes, e a terra se arruíne e quede despoboad.

¹²Desterrará o Señor ao home e os ermos aumentarán no medio do país.

¹³E se aínda queda nel a décima parte, volverá ser leña para o lume.

O mesmo que ao cortar a aciñeira e o carballo se lles deixa o coto, así o coto do pobo será semente santa”.

Para Acaz: mensaxe de esperanza e denuncia da incredulidade

7 ¹No tempo do rei de Xudá, Acaz, fillo de Iotán, fillo de Ozías, subiron a Xerusalén Resín, rei de Siria e Pécah, fillo de Remalías, rei de Israel, atacárona, pero non foron capaces de a conquistar.

²Daquela chegou a noticia á descendencia de David nestes termos: “Os sirios están acampados en Efraím”; estremeceuse o seu

Neste mesmo sentido está citado este texto no N. T. (Mt 13, 14-16 par.; Xn 12, 40; Feit 29, 26-27).

6, 10 *Entulla*: lit. “enche de graxa”: a graxa e a gordura simbolizan a soberbia e a negativa á fe, que leva ao rexeite da mensaxe profética.

6, 11-13 O profeta, home de fe, anuncia o castigo purificador do pobo incrédulo, que o reducirá a menos da décima parte; pero este décimo converterase en semente santa, fiel á Alianza con Deus.

6, 13 *Acíñeira* e *carballo*: as árbores sagradas e vellas, terebintos.

7, 1-9 Os vv. 1-3 preséntannos as circunstancias históricas nas que sucede o oráculo: a razón destas loitas dos arameos de Damasco (= Siria) e israelitas contra Xudá deben ser os intentos dunha coalición antiasiria, pois tratan de pór no trono de Xudá ao fillo de Tabel (un personaxe de orixe davídica favorable á coalición), en lugar do fillo de Iotam, o mozo Acaz. O profeta acompañase do seu fillo “Un Resto Volverá”, que ten nome de castigo (redución do pobo a un resto) e ao mesmo tempo de esperanza (pois o resto “volverá” ser pobo). Por isto, a mensaxe do oráculo é de esperanza e invitación á fe, ao mesmo tempo que de denuncia da incredulidade e de castigo (v. 9b).

corazón e mais o corazón do seu pobo, o mesmo que se estremecen as árbores do soto en presenza do vento.

³Entón díxolle o Señor a Isaías: —Saíde ao encontro de Acaz, ti e mais o fillo que se chama Un-Resto-Volverá, ao cruce da canle do Estanque de Arriba co camiño que vai ao campo do Bataneiro. ⁴Haslle dicir: “Atento: ten moita calma, non teñas medo e que o teu corazón non se afrouxe por eses dous tizóns que fumeغان: a rabia de Resín de Aram e do fillo de Remalías. ⁵Porque Aram aconselloulles calamidades contra ti a Efraím e ao fillo de Remalías, dicíndolles: “Subamos contra Xudá e infundámoslle pavor; Subamos brecha contra ela e constituámos rei nela ao fillo de Tabel”.

⁷Así fala o Señor lavé:

Isto non se cumprirá nin sucederá, ⁸pois Damasco é a capital de Aram, e a cabeza de Damasco é Resín (ao cabo de sesenta e cinco anos Efraím deixará de ser un pobo); ⁹a capital de Efraím é Samaria, e a cabeza de Samaria é o fillo de Remalías. Vós non credes. Pois non subsistiredes!

Para Acaz: o Emmanuel dará cumprimento á esperanza

¹⁰O Señor volveulle falar a Acaz nestes termos: ¹¹—Píde para ti un sinal de parte do

7, 4 Debilitarse o corazón: dubidar dos propios plans, pensar que son un fracaso.

7, 6 O nome *Tabel* figura en Esd 4, 7 e significa “Deus é bo”; pero os masoretas fixeron un midrax, vocalizando Tabel = non bo, bo para nada...

7, 7 A paréntese é unha glosa posterior que nos leva ao ano 670, momento no que reina en Asiria Asarhadón quen, segundo Esd 4, 2, instalou no país de Israel estranxeiros, levando deportados quizá aos restos efraimitas.

7, 9 O texto de 9b bina enfática usual en hebreo, é unha dura denuncia da incredulidade de Acaz, dos seus cultos ao xeito dos de Baal e das lóxicas consecuencias da súa actitude relixiosa (cf 2 Re 16, 3). A ofrenda do sacrificio do seu primoxénito tivo que ter lugar neste tempo e o feito non puido deixar indiferente ao profeta.

7, 11-12 Pedir a Deus un sinal de que El recibiu a oración do home, non se consideraba tentar a Deus, pois na liturxia da lamentación individual era habitual que o profeta cúlptico percibise e interpretase estes sinais; por isto, a resposta de Acaz débese entender como un “non me interese as revelacións de lavé, abóndanme os sacrificios (do meu propio fillo) que eu fixen”.

7, 13 *Dominar*: máis ben que “cansar”, pois compárase o dominio despótico do rei sobre o seu pobo ao estilo cananeo, co dominio que quere exercer sobre lavé sacrificando ao seu propio fillo (cf 2 Re 16, 3). Esta interpretación explica o sinal que lle ofrece Is nos vv. 14 ss.

7, 14 *Doncela*: heb. “almah”, con artigo, que en ugarítico indica a esposa do rei, e aquí, por dirixirse á casa de David, ten que ter este sentido. Con todo, non se debe calar que a tradición xudía, polo menos en parte, desde o s. II a. C., entendeu que a nai do Mesías tiña de ser virxe, e que a primitiva comunidade cristiá así o recoñeceu, como se ve

Señor, o teu Deus, nas profundidades do xeol ou arriba nas alturas.

¹²Respondeu Acaz: —Non o pido, pois non quero poñer a proba ao Señor.

¹³Entón dixo Isaías: —Escoitade vós, casa de David: Non vos é pouco dominar os homes, que aínda queredes dominar o meu Deus? ¹⁴Por isto, o meu Señor daravos El mesmo un sinal: Velaí a doncela: está en cinta e dá a luz un fillo, ao que lle pon de nome *Deus-connosco*; ¹⁵comerá nata e mel, xa que saberá rexeitar o mal e escoller o ben. ¹⁶Aínda antes de que o meniño saiba rexeitar o mal e escoller o ben, serán abandonados os países dos dous reis ante os que ti tremes. ¹⁷O Señor fará vir sobre ti, sobre o teu pobo e sobre a casa do teu pai, días que non viñeron desde que se apartou Efraím de Xudá.

Anuncio dunha invasión asiria

Coa axuda do rei de Asiria,

¹⁸sucederá o día aquel,

que o Señor lles asubiará ás moscas

que están alá nas canles do Nilo en Exipto e ás abellas que hai no país de Asiria;

¹⁹virán todas e posarán nos regueiros das quebradas e nas fendas das penas, nas silveiras todas e nos abeberadoiros.

nas traducións targumizantes dos LXX, Vg, Siríacas e Mt 1, 23. O Targum, algunhas recensións gregas e o mesmo S. Xerome, entenderon o texto como “moza”, “doncela”. O meniño mesiánico que é signo para Acaz, é, no plan histórico, o futuro rei Ezequías. A súa nai debeu ser unha piadosa iavista próxima aos círculos proféticos de Is, a vulgar polas súas reformas cúltricas (cf 2 Re 18-20). O nome que lle impón ao neno é a síntese da teoloxía monárquica: instrumento da presenza dinámica de Deus no pobo: Deus connosco, que nunca foi nome persoal, senón quizais unha aclamación litúrxica no Sal 46 (cf Sof 3, 15; Am 5, 14; Miq 3, 11).

7, 15 A *nata* e o *mel* eran alimento de pastores (= reis); *xa que*: o termo hebreo debe ter aquí sentido causal, por vincular a comida con *escoller o ben*. Sería entón un comentario a Xén 2-3, presentando o Mesías como un anti-Adán, ou Novo-Adán.

7, 16 O sinal que se lle ofrece a Acaz é que, antes de que o meniño saiba coñecer o que é bo e malo, desaparecerán os ataques dos sirios e dos israelitas, que xa os prodigaban desde a fin do reino de seu pai.

7, 17 Este v. é unha descrición do reino mesiánico, sen poder saberse ata que punto estaba ligado ao reino de Ezequías na mente do I Is; sen dúbida estaría proxeccionado a un futuro indeterminado.

7, 18-25 Este oráculo de castigo debe pertencer á época de Acaz, e refírese a Israel e Siria; a súa terra quedará feita un baldío nas mans do rei de Asiria.

7, 17 *Coa axuda do rei de Asiria*. Non é unha glosa incorrecta, como moitos din, senón que a preposición hebraica “et” ten aquí un valor instrumental.

7, 18 As abellas e moscas non son seres maléficos, senón que, neste caso, veñen ao ermo chamadas por Deus.

- ²⁰O día aquel afeitará o meu Señor, con navalla de aluguer de alén do Eufrates, ao rei de Asiria: a cabeza e os pelos das pernas, e tamén a barba.
- ²¹Sucedirá o día aquel, que cada un poderá manter unha xovenca de gando grande e un par de reses do rabaño.
- ²²Producirase tanto leite que se comerá nata. Si, quen fique no país comerá nata e mel.
- ²³Sucedirá o día aquel, que calquera viñado, con mil cepas por valor de mil moedas de prata, volverase unha silveira e un toxal.
- ²⁴Entrarase dentro del con frechas e con arco: todo o país será unha silveira e un toxal.
- ²⁵Tampouco se entrará nos soutos rozados coa sacha, por medo ás silveiras e aos toxos; todo quedará a monte: para meter bois e ser pisados das cabras.

Nacemento e nome simbólico dun fillo do profeta

8 ¹O Señor díxome: —Colle unha táboa grande e escribe nela con buril ordinario: *Pronto Botín-Rápido Saqueo*.

²Eu collín como testemuñas a homes de creto: a Urías, o sacerdote, e a Zacarías, fillo de Ieberequías. ³Logo acheguei-me á profetisa: ela quedou en cinta e deu a luz un fillo. Entón o Señor díxome: —Chámalle de nome *Pronto Botín-Rápido Saqueo*, ⁴pois antes de que o meniño saiba pronunciar meu pai e miña nai, levará á presenza do rei de Asiria as riquezas de Damasco e o botín de Samaria.

Máis oráculos acerca do Emmanuel

⁵Continuou o Señor falándome de novo nestes termos: ⁶—Porque este pobo rexeitou

as augas de Xilóah, que camiñan mansamente, e porque ten a súa alegría con Resin e co fillo de Remalías, ⁷velaí que o meu Señor fará subir contra eles as augas furiosas e crecidas do río Eufrates (o rei de Asiria e o todo o seu esplendor).

Rebordará e arrasará toda a súa ribeira.

⁸Inundará Xudá, rebordará, invadirá e chegará ata o pescozo.

A extensión dos seus regatos encherá toda a túa terra, Emmanuel.

⁹Asociádevos, pobos; ídes ser confundidos; facede por escoitalo, todos os confins da terra: cinguídevos as armas, que seredes confundidos.

¹⁰Trazade un plan e será esnaquizado; falade o asunto e non se manterá; pois connosco-está-Deus

O Señor, pedra de tropezo para o pobo

¹¹Así dixó o Señor, cando me colleu da man e me apartou do vieiro deste pobo:

¹²Non chamedes conspiración a todo o que este pobo chama conspiración; non temades o que el teme, nin lle teñades medo.

¹³O Señor dos Exércitos, El é o Conspirador, El será a causa do voso temor e do voso medo:

¹⁴converterase, para as dúas casas de Israel, no Conspirador, na pedra de tropezo, na pedra que fai caer, en lazo e trampa para os habitantes de Xerusalén.

¹⁵Si, moitos deles tropezarán nelas, tropezarán moitos, caerán e esnaquizaranse, quedarán atrapados e presos.

7, 20 A falta, ou afeitado do pelo e barba era sinal de degradación e perda de personalidade e liberdade; *pernas* é aquí un eufemismo.

8, 1-4 O nome *Pronto Botín-Rápido Saqueo* ten o carácter dunha proclamación solemne, indeterminada ao principio, cousa que cadra ben coa interpretación de 7, 9, e soamente despois de nove meses recibe sentido concreto de liberación para Xudá.

8, 3 O título de *profetisa* implica unha misión profética (cf 7, 3; **8, 18**) semellante á doutras mulleres (cf Xuí **4, 4**; 2 Re **22, 14**; 2 Cro **34, 22**); para darlle ese título non bastaría con ser muller do profeta e nai de profetas.

8, 5-8 O tema da auga no v. 6 simboliza as esperanzas políticas dunha parte dos xudeus favorables á liga sirio-efraimita e contraria á política de Acaz; as augas de que se

trata son as augas dunha fonte que, por túneles, Acáz meteu dentro dos muros da cidade de Xerusalén, para facela inexpugnable; o *rexeitar estas augas* é sinal de falta de fe na elección divina de Xerusalén. *Ten a súa alegría* é paralelo coas augas, pois a auga é fonte de vida e esperanza. No v. 7 as augas furiosas e abondosas simbolizan o arrasado da invasión asiria. A paréntese é unha glosa clarificadora correcta. A profecía tivo cumprimento nos anos 734.

8, 9-10 É un oráculo de castigo contra os pobos (Siria, Israel...) pois o seu plan esquece o carácter teolóxico de Xudá, de Xerusalén, cidade elixida por Deus, e sobre a que estende unha especial protección (= “connosco está Deus”, lit. “Emmanuel”). Esta lectura, avalada polo Targum, cadra mellor ca o T. M., que cambiou por dificultades teolóxicas o texto hebreo.

A palabra profética, testemuño perpetuo

¹⁶Envolveo o rolo da exhortación xunto cos meus discípulos, selo a ensinanza. ¹⁷Despois espero no Señor, que esconde da casa de Xacob a súa cara. Agardo por El.

¹⁸Velaí: eu e mais os fillos que o Señor me deu servimos de sinais e presaxios en Israel, de parte do Señor dos Exércitos, que reside no monte Sión. ¹⁹E cando vos digan: “Consultade os nigromantes e os adiviños que rosman e murmuran: Non pode un pobo consultar os seus deuses e os mortos en favor dos vivos?”. ²⁰Velaí a exhortación! Velaí a ensinanza! Esta é a palabra coa que se lles ha de responder, e que non ten forza máxica.

²¹Un atravesa o país deprimido e famento; cando lle dá fame, desespérase.

Empeza a maldicir o seu rei e o seu Deus; volve a cara para o alto, ²²e olla para a terra: todo, angustia e escuridade, negrura, opresión,

e profunda escuridade espallada por todo. ²³Pero non hai escuridade para o que foi afirmado.

O Emmanuel: luz e paz para o pobo

Así como nun primeiro momento humillou o país de Zebulón

8, 16-20 Faise alusión ao enrolar e selar oficialmente un documento oficial, isto é, o texto profético que antecede, esperando o seu cumprimento. Os discípulos do profeta son testemuñas das palabras proféticas, e o testemuñar-lle ao pobo realizase suficientemente co nome do profeta (que significa lavé salva), e cos nomes simbólicos e proféticos dos dous fillos (cf 7, 3; 8, 18).

8, 19 Sobre a nigromancia, adiviñación suscitando o espírito do defunto, cf I Re 28, 3-25.

8, 20 Este v. é resposta aos que consultan aos nigromantes e adiviños. Non ten forza máxica, senón que a palabra de Deus é o xuízo anticipado de Deus, que se vai realizar na historia.

8, 21-23 Estes vv. teñen a función de clarificar o feito de que a palabra profética contida no rolo selado dá sentido pleno aos feitos históricos que teñen que acontecer.

8, 23a *Foi afirmado*: alude á revelación divina, que, ao darlle sentido aos feitos históricos que anunciaba, se converte para quen cre nela en algo tan firme e duro coma o bronce ou o ferro.

8, 23b-9, 8 Cantar de acción de grazas polo nacemento do Mesías, feito que implica a extensión da presenza do Deus glorificador, luz, ata zonas moi xentilizadas (8, 23b), a forte ledicia provocada pola fartura xeneralizada (v. 2), a supresión dos opresores (v. 3) e das guerras (v. 4). No v. 5 aplicánselle unha serie de nomes significativos da súa misión mesiánica, xa que o nome para o semita é expresión do que a persoa é ou ten que ser. O v. 6b concreta o tipo de reinado mesiánico (reino davídico afinado co dereito e a xustiza), para rematar coa significación teolóxica desta esperanza realidade histórica (= será obra de Deus).

8, 23b: A alusión á humillación de Zebulón e Naftalí (a zona máis ao norte de Israel) debe referirse ás incursións de Xalmanasar III no 845, reinando Omrí. As referencias

e o país de Naftalí, así no derradeiro glorificará o camiño do mar, a rexión do Xordán, a bisbarra dos xentís.

9 ¹O pobo que camiñaba na escuridade, viu unha grande luz.

Esa gran luz brillou sobre os que habitaban no país das sombras da Morte

²Multiplicaches o xúbilo, fíxeches grande a ledicia.

Alegráronse coa túa presenza, coma coa alegría da seitura, o mesmo que saltarán de xúbilo ao repartiren o botín.

³Velaí o xugo da súa carga e o varal do seu ombreiro o bastón de quen o oprime: rompíchelos coma o día de Madián.

⁴Pois toda bota que tropeza con ruído, e todo manto cuberto de sangue serán para a queima, serán pasto de incendio.

⁵Pois velaí que nos naceu un meniño, déusenos un fillo: a soberanía estará sobre o seu ombreiro, e será invocado con estes seus nomes: Marabilla de conselleiro, Heroe divino, Pai eterno, Soberano da Paz.

á glorificación aluden á recuperación da liberdade e independencia das tres provincias ou distritos nos que dividía Teglathpelaér III o territorio de Israel no 734/32, deixando como tributaria a Samaria e arredores co seu rei Pécah. O camiño do mar refírese ao distrito de Dor; a rexión do Xordán, á Transjordania; e a bisbarra dos xentís, a Meguido. Este v. e parte do seguinte, citase en Mt 4, 13-16 para describir os comezos do ministerio de Xesús, pois enténdese targumicamente a bisbarra (heb. “gueli”) como a Galilea. **9, 1** *O país das sombras da Morte* (lit. “de Mot”, a divindade dos mortos). Considerábase que Mot habitaba “debaxo da terra”, no país das tebras, no lugar onde faltaba a felicidade.

9, 2 A presenza de lavé é benéfica, pois inclúe a fartura da colleita e da repartición do botín de guerra.

9, 3 *O xugo e o varal* eran os fortes impostos e a falta de liberdade baixo a preponderancia asiria. Sobre o día de Madián, cf Xai 7, 15-25.

9, 4 *A bota que tropeza con ruído* é a bota asiria amalloada ata o xeonllo, o mesmo ca o manto cuberto de sangue que se refire á proverbial crueldade asiria.

9, 5 O sinal da presenza salvífica de lavé exprésase co nacemento dun meniño descendente de David e herdeiro da promesa de Natán (2 Sam 7, 14), e, por isto, fillo de lavé. Os signos da soberanía ou realza impúñanse sobre o *ombreiro*: sexa o manto (6, 1; 1 Re 20, 10, 30), sexa o cetro (Sal 45, 7; 110, 2), sexa a chave (Is 22, 22). Nos títulos mesiánicos sintetizáanse sublimadas as grandes tradicións monárquicas: o consello propio do sabio, refrese a Salomón; e a heroicidade, a David. *Pai e Soberano da Paz*, refírense á función protectora e auxiliadora do rei. Os dous adxectivos “divino” e “eterno” pódense considerar como formas de superlativo, semellantes ás que aparecen en Exipto na entronización dos faraóns.

⁶Oh, que grande a súa Soberanía!
A paz non terá fin no trono de David
e no seu reino,
para afincalo e para afirmalo,
co dereito e coa xustiza,
desde agora e para sempre.
O celo do Señor dos Exércitos fará isto.

Sentenza divina contra Israel

⁷Unha palabra mandou o Señor
contra Xacob, e caeu en Israel.
⁸Coñécea todo o pobo, Efraím
e os habitantes de Samaria,
que dicían con orgullo
e na soberbia das súas intencións:
⁹“Se caeron os ladrillos,
construiremos con pedra labrada;
se foron cortados os sicómoros,
cambiarémolos por cedros”.
¹⁰Si, o Señor protexeu ao seu inimigo Resín,
azorrou aos seus adversarios,
¹¹a Aram por diante
e aos filisteos por detrás,
que devoran a Israel a boca chea.
Por todo isto non se muda a súa ira
e a súa man está aínda estendida.
¹²Pois o pobo tampouco non se converteu
a quen o castigou,
nin busca ao Señor dos Exércitos.
¹³Por isto o Señor cortoulle a Israel
a cabeza e mais o rabo,
a palmeira e o xunco no mesmo día.
¹⁴O ancián e o dignitario son a cabeza,
o profeta que dá a coñecer imposturas
é o rabo.
¹⁵Os condutores deste pobo
foron os que o descarreiraron,
e os conducidos foron os destruídos.
¹⁶Por isto o meu Señor non será clemente
coa xuventude do pobo,
nin terá compaixón

dos seus orfos e das súas viúvas,
pois todos eles son malvados e ruíns,
e todas as bocas falan parvadas.
Por todo isto non se muda a súa ira
e a súa man está aínda estendida.
¹⁷A ruindade arde coma o lume
que devora silveiras e espiños,
prendeu lume na espesura do bosque,
e lanzou en remuíño unha gran fumareda.
¹⁸Co paso do Señor dos Exércitos
queda abrasado o país,
e o pobo é pasto do lume,
ninguén ten compaixón de seu irmán.
¹⁹Un recolle froitos pola dereita,
e queda con fame;
come pola esquerda, e non se farta;
cadaquén ten que comer
a carne do seu brazo.
²⁰Menaxés come a Efraím;
Efraím, a Menaxés;
os dous xuntos a Xudá.
Por todo isto non se muda a súa ira,
e a súa man está aínda estendida.

Sétimo Ai contra os xuíces inxustos (cf 5, 8-25)

10 ¹Ai dos que impoñen prescricións
de iniquidade,
e dos que ao escribiren,
escriben para desgraza
²privando aos pobres do xuízo,
roubándolles a xusta sentenza
aos oprimidos do meu pobo,
convertendo as viúvas na súa presa
e saqueando os orfos.
³Que faredes no día das contas,
e no da devastación que xa vén de lonxe?
Xunto a quen correredes a pedir socorro?
Onde deixaredes as vosas riquezas?
⁴Non! Teredes que axeonllarvos
entre os prisioneiros

9, 7-10, 4 Esta sección está composta de catro estrofas marcadas por unha fórmula fixa como remate en 11b. 16c. 20b e 10, 4b. Os vv. 10, 1-4 formaron parte do setenario de Ais de 5, 8-24, e por isto afastámolo das tres primeiras estrofas. Literariamente son oráculos de xuízo condenatorio contra Israel, anteriores á invasión asiria do ano 732.

9, 7 *A palabra* que o Señor manda, e que cae sobre Israel, é unha sentenza condenatoria cargada dun dinamismo inexorable, pois ten a forza de realizar o que significa, a non ser que o pobo cambie de actitude.

9, 9 O refrán refírese á construción da cidade, sexa despois dun posible terremoto (Am 1, 1; Zac 14, 5), ou ben dos arrasamentos asirios nos tempos do rei Menahem (cf 2 Re 15, 19-20).

9, 10 *O seu inimigo Resín*: non “os inimigos de Resín”, como traducen outros.

9, 11 Deste dobre ataque sirio e filisteo contra Israel non

temos outros datos históricos: pode referirse aos ataques sirios e filisteos contra Israel despois da dominación de Siria e da Filistea por Teglathpéler, despois do 732.

9, 13 O dobre merismo *cabeza-rabo, palmeira-xunco* indica a totalidade, como se ve no v. 15.

9, 19 *A carne do seu brazo*: a vulgar polo v. 20, temos aquí a imaxe da totalidade do pobo de Deus (Israel e Xudá) como un corpo humano.

9, 20 Estas tensións e loitas entre tribos aluden, sen dúbida, aos cambios dinásticos dos reinos do Norte e aos plans da coalición sirio-efraimita.

10, 1-4 Este Ai débese considerar como o remate do setenario de Ais de 5, 8-25; e, o mesmo ca aqueles, dirixese contra Xudá. O refrán de 4b enlaza o texto coas tres estrofas que preceden e prolonga o castigo máis alá da derrota e da deportación dos prisioneiros de guerra, pensando sen dúbida nas deportacións que prodigaban os asirios.

e caeredes entre os asasinados.
Con todo isto non se muda a súa ira,
e a súa man está aínda estendida.

Ai contra Asiria pola súa soberbia

- ⁵Ai!, Asiria, bastón da miña ira,
e vara na man do meu furor.
⁶Vouna mandar contra o pobo impío,
e voulle dar ordes contra o pobo
da miña indignación,
para saquealo e para roubalo,
para convertelo nun pisadoiro,
coma a lama dos camiños.
⁷Si, Asiria non imaxinaba a cousa así,
o seu corazón non o planeaba deste xeito,
pois no seu corazón estaba desolar,
e arrasar non poucos pobos.
⁸Así dicía: “Non son reis
cada un dos meus príncipes?
⁹Non é Kalnó coma Kárkemix?
Non é Hamat coma Arpad?
Non é Samaria coma Damasco?
¹⁰O mesmo que a miña man
atopou os reinos dos ídolos
(e iso que os seus ídolos son máis
ca os de Xerusalén e Samaria),
¹¹non puider facerlles a Samaria
e aos seus ídolos
o mesmo que lles hei facer a Xerusalén
e aos seus ídolos?”
¹²Si, cando o meu Señor remate a súa obra
no monte Sión e en Xerusalén, examinará os
soberbios plans do rei de Asiria e o altivo or-
gullo dos seus ollos,¹³ pois (Asiria) dicía así:
“Fíxeno coa forza da miña man
e coa miña habilidade: que lista fun!
Apartei as fronteiras das nacións,
saqueei os seus almacéns,
como un heroe afundín os seus habitantes.
¹⁴A miña man deu, coma cun niño,
coas riquezas das nacións;
como quen colle ovos abandonados,
eu recollín todos os países,
e non houbo quen batese as ás,
nin quen abrise o pico e piase”¹⁵.

10, 5-19 Oráculo contra Asiria, composto despois do ano 717 (cf nota ao v. 9).

A acusación fundamental é a de soberbia, pois Asiria non reconece o seu carácter de instrumento da xustiza de Deus no castigo de Samaria. No fondo, o oráculo é un texto de teoloxía da historia.

10, 5 *Na man* = poder.

10, 9 Teglathpeleres conquista Kalnó no 739 e Damasco no 732; Kárkemix foi conquistada por Sargón no 717, e Hamat no 720; Arpad e Samaria, no 722/21. Por isto o texto ten que ser posterior ao 717.

10, 10 A paréntese é o resultado dunha glosa-comentario de parte dun pio copista, que anticipa o xuízo contra Asiria,

- ¹⁵Enorgullécese a machada
ante quen corta con ela?
Engrandécese a serra ante quen a move?
Levanta a vara a quen a ergue a ela?
Ergue o pau a aquel que non é pau?
¹⁶Por isto o Señor lavé dos Exércitos
mandará enfracuemento
aos que El engordou.
E debaixo da súa opulencia
acenderá unha fornalleira,
si, unha fornalleira de incendio.
¹⁷Resultará que a Luz de Israel
se converterá en incendio,
e o seu Santo en chama,
que queimará e devorará
espiños e silvas no mesmo día,
¹⁸que consumirá totalmente o esplendor
do seu bosque e do seu verxel.
Si, será coma o decaemento
dun enfermo.
¹⁹O resto das árbores do bosque
será tan pequeno
que un meniño as poderá cortar.

O resto de Israel volverá ao Señor

- ²⁰Sucedará no día aquel
que o resto de Israel
e o que queda da casa de Xacob,
non volverá afuzar
no pobo que o castigaba,
senón que afuzará con firmeza
no Señor,
o Santo de Israel.
²¹Un resto, o que queda de Xacob,
volverá a Deus Forte.
²²Aínda que o teu pobo, Israel,
fose coma a area do mar,
soamente un resto volverá a El.
A destrución está decidida,
desbordante de xustiza.
²³Si, a destrución xa se decidiu.
O meu Señor, o Deus dos Exércitos,
vaina facer en todo o país.
Xudá, non lle teñas medo a Asiria.

porque os seus ídolos son máis ca os de Xudá ou Samaria.
10, 12 Este v. é unha reflexión sobre esta actitude autosuficiente e soberbia de Asiria, contra a que se anuncia unha inspección de castigo. É preferible a lectura dos LXX (*examinará*), á do texto hebreo (“examinarei”).

10, 17 Merece notarse o título ou nome de Iavé: “Luz de Israel”, en paralelo co Santo de Israel, que se refire ao Deus da revelación salvífica para Israel. Este Deus que é Luz, converterase para Asiria en incendio que consome totalmente o bosque.

10, 20 *No pobo que o castigaba*: contrapón Isaías a confianza nos asirios, que mantivo no trono ao último rei de Israel, Pécah, coa confianza en Iavé.

- ²⁴Por isto así fala o meu Señor,
Deus dos Exércitos:
Non lle teñas medo a Asiria,
meu pobo, que habitas en Sión,
que cunha vara en ti bate e contra ti levanta
o seu pau no camiño de Exipto,
²⁵porque un pouco, un pouquiño máis,
e acabárase o meu furor,
a miña ira axiña vai desaparecer
totalmente.
- ²⁶Pero aínda mostrará o Señor dos Exércitos
o seu látego espido contra el,
como cando a derrota de Madián
no penedo de Horeb
levantou o seu bastón contra o mar
no camiño de Exipto.
²⁷Sucedará no día aquel
que retirará a súa carga do teu ombreiro,
e o seu xugo de enriba da túa cerviz:
romperá o xugo pola presenza
do seu Nome.

Sentenza divina contra a invasión sirio-efraimita

- ²⁸Está chegando a Aiat, pasa por Migrón,
e Micmax pasa revista ás súas armas;
²⁹cruzade polo desfiladeiro,
Guebá sexa o voso cuartel de noite.
Xa treme Ramah, xa foxe Guibá,
a de Xaúl.
- ³⁰Entoa os teus cantos de xúbilo,
filla de Galim,
escoita, Laixah. Responde, Anatot.
- ³¹Xa escapou Madmenah,

10, 24 *No camiño de Exipto*: algúns autores consideran esta expresión como unha glosa que provén do v. 26. Certo que está en contraposición co v. 26, pero non é unha glosa, senón unha clarificación teolóxica da imaxe de levantar o pau, pois trátase dun levantar o pau ao conducir os cativos xudeus da Xefelah no ano 701, e contraponse a outro levantar o pau, no que se lle bate ao mar, elemento diabólico, para significar a liberación.

10, 26 Sobre a alusión a *Madián*, cf 9, 3; Xuí 7, 25. *O mar*: referencia á figura mítica cananea lam (= Mar), autor principal do caos e desorde primordial; e tamén histórica: a deportación de parte dun reino é algo caótico, obra de lam (= os cananeos), e por isto aquí son mallados por Deus (non polo novo Moisés) no camiño da saída da escravitude. Para o autor, a deportación do 701 é expresión da ira de lavé, pero é algo pasaxeiro.

10, 27 *Do seu Nome*: o nome, e especialmente o nome de Deus, é a manifestación do seu dinamismo salvífico.

10, 28-30 O texto describenos unha invasión, querida por Deus (v. 33), cun itinerario que vén do norte camiño de Xerusalén e non se pode referir máis ca ao ataque sirio-efraimita do ano 734-32. (No asedio de Senaquerib do ano 701 el vén desde a Filisteia cara o nacente).

11, 1-9 Aínda que non se nomea o personaxe co título de Emmanuel, o texto refírese á mesma realidade, á esperanza mesiánica, pois trátase dun descendente de David

- os habitantes de Guebim xa están a seguro.
- ³²Hoxe mesmo paran en Nob,
move a súa man cara ao monte
da filla de Sión,
cara ao outeiro de Xerusalén.
- ³³Velaí o Señor Deus dos Exércitos:
vai cortar as pólas con furor;
as pólas do curuto xa están partidas;
as máis altas caen;
³⁴a espesura do bosque
vai ser sacudida co ferro,
e o Líbano co seu esplendor caerá.

Oráculo do Emmanuel

- 11** ¹Sairá un abrocho
do pé da árbore de Ixai
e un gromo brotará da súa raíz.
²Descansará sobre el o Espírito do Señor,
espírito de sabedoría e discernimento,
espírito de consello e fortaleza,
espírito de ciencia e temor do Señor.
- ³Sentirá a súa compracencia
no temor do Señor.
Non vulgará conforme a aparencia
dos seus ollos,
nin sentenciará conforme as historias
dos seus oídos.
- ⁴Xulgará ao pobre conforme a xustiza,
e sentenciará con rectitude
aos oprimidos da nación.
Castigará ao violento coa vara da súa boca,
e co espírito dos seus labios
matará ao malvado.
- ⁵Será a xustiza o cinto da súa cintura
e a fidelidade o cinto do seu lombo.

(Ixai foi o pai de David); aínda que sobre el descansa o Espírito do Señor, este espírito é espírito de sabedoría propia do perfecto gobernante: xulga xustamente aos pobres. No v. 6 fálanos do pastoreo, que era imaxe da realidade. A data de composición deste oráculo haina que situar despois da invasión de Senaquerib no 701, momento no que 46 cidades de Xudá foron anexionadas aos gobernadores asirios da Filisteia; e a isto ten que aludir o v. 6 co pastoreo dun neno pequeno de animais inimigos entre si, coma o lobo e o carneiro, etc. O desprendemento dunha figura concreta, como puido ser para outros oráculos do Emmanuel o nacemento de Ezequías, está ben claro no texto, que deste xeito resulta un cantar de esperanza mesiánica puramente teolóxico, pois o seu único fundamento é a promesa de Natán, de 2 Sam 7, 16.

11, 2 O Espírito de lavé non é exclusivo do profeta, senón tamén do rei ao ser consagrado (cf 1 Sam 16, 13, 14); as seis cualificacións do espírito refírense á sabedoría (cf Pr 8, 12-14. 15-20) que se precisa para o exercicio do bo goberno rexio. A tradución dos LXX e a Vg engadiron o "espírito de piedade", de xeito que o conxunto constitúe a serie de dons do Espírito Santo na teoloxía católica.

11, 4 *O violento*: lemos "aris" en vez do T. M. "ares" = terra, nación, polo paralelismo con malvado. *A vara da boca* e *o espírito* (forza, dinamismo) *dos labios* refírense á sentenza xudicial.

- ⁶O lobo habitará co carneiro
e o leopardo deitarase co cabrito;
o becerro e o leonciño pacerán xuntos:
un meniño pequeno sacaraos ao pasto.
⁷A vaca e a osa pacerán xuntas,
xuntas deitaranse as súas crías;
o león, o mesmo ca o boi, comerá palla.
⁸Un meniño de leite
xogará no tobo da cobra,
e un neno destetado
collerá a víbora coa súa man.
⁹Ningún será malvado nin fará o mal
en todo o meu monte santo:
o país estará cheo
de coñecemento do Señor,
o mesmo que as augas enchen o mar.

Retorno dos desterrados, trala bandeira mesiánica

- ¹⁰Sucedirá o día aquel que a raíz de Ixaí
estará ergueita de bandeira das nacións,
os pobos procurarana,
e a gloria será o seu lugar de descanso.
¹¹Sucedirá o día aquel que volverá
o meu Señor a levantar a súa man,
para redimir o resto do seu pobo,
os poucos que quedaron de Asiria
(e de Exipto e de Patrós, de Cux e de Elam,
de Xinar, de Hamat e das illas do mar).
¹²Levantará a bandeira entre os pobos,
xuntará os dispersados de Israel,
recollerá os espaxados de Xudá
das catro bandas do mundo.

11, 7 Asiria non reconece a súa función de instrumento nas mans do Señor.

11, 8-9 Nestes vv. as imaxes da convivencia dos elementos opostos no reino mesiánico cos vv. 6-7 evolucionan para a ausencia de todo tipo de mal neste reino cheo de “coñecemento de Deus”. Esta expresión atópase en Oseas e nos máis antigos textos do Dt.

11, 10-16 Os comentaristas insisten na orixe exílica deste texto, por causa do v. 11c, que é unha glosa exílica, pero non o é toda a sección, pois no v. 16a non aparece máis ca “o resto de Asiria”; por outra parte o v. 13 non ten sentido ningún durante o exilio babilónico.

11, 10 *A raíz de Ixaí* é título mesiánico, e literariamente vincula este oráculo salvífico co anterior (cf 11, 1). As *nacións* e *os pobos*: tendo en conta a historia, débese entender dos membros do pobo de Deus, que viven entre os xentís a consecuencia das deportacións asirias e das emigracións por culpa das liortas políticas do s. VIII, aínda que este sentido histórico non impide unha interpretación cristiá de universalismo salvífico. A gloria refírese a Xerusalén, lugar da presenza de Iavé.

11, 11 *Redimir*: lit. comprar, rescatar. A paréntese é unha glosa exílica, xa que no v. 16 só se fala de Asiria: Patrós está no Alto Exipto; Cux é a Etiopía; Elam é a Persia posterior; Xinar é Babilonia; Hamat está ao norte de Siria; e as illas ou costas do mar, veñen sendo o mundo grego.

11, 12 *As bandas*, os lados do cadrado terráqueo, e os puntos cardinais, que constitúen para os semitas o mundo

- ¹³Cesará a envexa de Efraím,
e Xudá deixará de oprimir;
Efraím xa non terá celos de Xudá,
e Xudá xa non oprimirá a Efraím.
¹⁴Correrán cara ao mar ombreiro
con ombreiro contra os filisteos;
xuntos saquearán aos pobos do nacente:
Edom e Moab serán presa da súa man,
e os fillos de Amón estarán sometidos
á súa obediencia.
¹⁵O Señor deixará seco
o golfo do mar de Exipto,
e moverá a súa man contra o Éufrates;
co ardor do seu alento
romperao en sete brazos,
e fará que se poida pasar con sandalias.
¹⁶Haberá unha calzada
para o resto do seu pobo,
para os que quedaran en Asiria,
o mesmo que a houbo para Israel,
o día que subiu do país de Exipto.

Salmo profético de acción de grazas pola salvación

- 12** ¹O día aquel dirás:
Douche as grazas, Señor.
Estabas anoxado comigo,
pero calmouse a túa ira,
e consoláchesme.
²Velaí, Deus é a miña salvación,
tereí confianza, e non medo.
El é a miña forza, por isto loareino.
Si, o Señor é a miña salvación.

habitabile, son lugares de ben e bendición, mentres que os ángulos do cadrado as esquinas son lugares maléficos.

11, 13 Exprésase unha situación contraria á descrita en 7, 1-9, e 9, 20, conclusión do cisma entre o reino de Xudá e o de Israel, e dos cambios dinásticos en Israel.

11, 15 A referencia ao *mar de Exipto* (cf nota a 10, 26) parece ser unha alusión teolóxica á volta dos deportados polos asirios, frecuente no II Is (40, 3-4; 41, 17-20; 42, 15-16; 43, 16-21; 48, 20-21). O *Éufrates* aquí está por Asiria, coas connotacións negativas de auga e mar. Os *sete brazos* son un número simbólico de multitude.

11, 16 O tema da *calzada* sagrada, ao estilo da do Éxodo, é típica do II Is (40, 3-4; 43, 19...), aínda que xa aparece nos textos da última época do I Is (cf 19, 23; 35, 8).

12, 1-6 Salmo profético de acción de grazas, que non se pode homologar cos salmos litúrxicos nos que a salvación está xa realizada, pois aquí o cantar olla para un futuro: “dirás, loarei, sacaredes, diredes”. Os tempos pasados que aparecen no contexto, téñense que considerar futuros. Hai que remarcar tamén a presenza dun “ti” (vv. 1-2) e dun “vós” (vv. 3-5). O “ti” ten que referirse ao Emmanuel, o rei mesiánico, cabeza e instrumento de salvación para o seu pobo; e o “vós” refírese aos “habitantes de Sión” (v. 6). Deste xeito o salmo profético serve de conclusión ao libro de Emmanuel.

12, 2 Cf Ex 15, 2 e Sal 118, 14: proclamación da fe no poder salvífico de Deus, que actuará en favor do rei Mesías, creando como un novo Éxodo, unha era de ventura.

³Sacaredes auga con gozo das fontes de salvación.

⁴O día aquel diredes:
Dádelle grazas ao Señor,
invocade o seu nome.
Dade a coñecer entre os pobos os seus feitos,
facédelle a lembranza

de que é grande o seu Nome.

⁵Cantádelle ao Señor.

De verdade fixo cousas magníficas,
que serán coñecidas en toda a terra.

⁶Clamade con gozo e ledicia,
habitantes de Sión:
Que grande é no medio de ti o Santo de Israel.

ORÁCULOS DE XUÍZO DE CASTIGO CONTRA AS NACIÓNS

Contra Babilonia

13 ¹Oráculo que contra Babilonia recibiu en visión Isaías, fillo de Amós:

²No alto dunha montaña pelada,
levantade a bandeira,
berrádelles ben alto,
movede os brazos para que entren polo portón dos nobres.

³Mandéillemo eu aos meus consagrados,
a berros convoquei aos meus valentes ante min, aos que gozan coa miña grandeza.

⁴Ruído de axitación nas montañas,
coma un exército numeroso.
Ruído de tumulto dos reinos,
dos pobos reunidos.
O Señor dos Exércitos
pasa revista ao exército de combate.

⁵Veñen de terras afastadas, do cabo do ceo,
o Señor e os instrumentos da súa ira,
veñen para arrasar toda a cidade.

⁶Gritade triunfantes:
Está preto o día do Señor!
Xa chega a devastación
do Deus Devastador!

⁷Por isto todas as mans se tornarán febles
e todo proxecto humano virá abaixo.

⁸Todos quedarán estarrecidos.
Angustias e dores posúenos,

como as dores da muller
que se retorce no parto!

Cada un horrorízase do seu compañeiro:
as caras de ambos
volveranse coma o lume.

⁹Velaí chega cruel o día do Señor,
velaí o arrebato e o incendio da súa ira,
para converter a cidade nunha desolación,
e para borrar dela o seu pecado.

¹⁰As estrelas do ceo e as constelacións
non emitirán a súa luz.

O sol, unha vez que saía, escurecerase,
e a lúa non brillará coa súa luz.

¹¹Castigarei o orbe pola súa maldade
e os malvados pola súa iniquidade.
Derrubarei a soberbia dos insolentes,
e humillarei o orgullo
dos que provocan medo.

¹²Os homes serán máis escasos
ca o ouro fino,
a humanidade máis ca o ouro de Ofir.

¹³Por isto o ceo tremerá
e a terra moverase do seu sitio,
polo arrebato do Señor dos Exércitos,
polo incendio da súa ira.

¹⁴O mesmo que a gacela espantada
e o rabaño que non ten quen o xunte,
así cada un se encamiñará ao seu pobo,
e fuxirá cara ao seu país.

12, 3 Trátase dun rito da Festa das Cabanas (cf Mixnah, Sukká 4, 9). Recollían auga de Xiloé (cf 8, 6; Sal 36, 99-10; Ez 47, 1; XI 4, 18; Xn 9, 11), como símbolo da bendición de Deus.

Cc. **13-23** Esta sección constitúe o agrupamento dos oráculos contra as nacións pagás, seguindo a tradición dos compiladores dos grandes libros proféticos, tal como se reflicte en Xer 46-58 e Ez 25-32. Non todos os textos son de Is, senón que algúns tiveron por autores a outras persoas da súa escola profética.

13, 1 *Oráculo*: (hebreo “massá”), o verbo do que procede significa levantar un peso, levantar a voz: de aquí o sentido de oráculo de castigo (peso), ou simplemente oráculo en sentido amplo. Nesta frase temos o resto do título da sección **13-24**, que soaría así: “Palabras que recibiu en visión Isaías, fillo de Amós” (cf 1, 1; 2, 1), e que foi cambiando durante o desterro.

13, 2-22 O oráculo non pode ser de Is, porque no s. VIII

Babilonia non significa nada para un xudeu; tampouco é do II Is, que ten unha visión teolóxica dos feitos moi distinta. Pode tratarse dun membro da escola de Is, da primeira etapa do desterro; outros pensan nunha transformación dun oráculo de Is contra Asiria, realizada durante o desterro. O oráculo contén estes elementos: invasión de Babilonia, ordenada por Deus (vv. 2-5. 14-16); descrición do día do Señor (vv. 6-10); descrición da ruína da cidade (vv. 12-22).

13, 5 *Cidade* (heb. “ares”): aquí co sentido de “capital de Babel”, non de terra, mundo.

13, 6 *Xa... Devastador!* Traducimos “xadday” por devastador, poderoso, polo xogo verbal hebreo con “xod” (= devastación).

13, 7 *Proxecto humano*: lit. “corazón”, como sede dos plans e proxectos.

13, 8 A primeira frase é unha glosa clarificadora do anterior.

- ¹⁵Todo o que encontren será atravesado, todo o que atrapen caerá pola espada;
- ¹⁶os seus meniños serán estrelados ante os propios ollos, as súas casas serán saqueadas, e as súas mulleres, violadas.
- ¹⁷Velái: Vou excitar contra eles os medos, que nin estiman a prata nin se compracen no ouro.
- ¹⁸Os arcos dos mozos serán esnaquizados, pois non terán compaixón do froito do ventre, nin os seus ollos terán piedade dos fillos.
- ¹⁹Si, Babilonia, a perla dos reinos, será adorno do orgullo dos caldeos. Si, será coma a destrución total de Sodoma e de Gomorra.
- ²⁰Non será habitada con esplendor, nin repoboada por xeracións e xeracións; ningún nómade plantará alí a súa tenda, nin os pastores deixarán descansar os seus rabaños.
- ²¹Alí descansarán os gatos monteses e as súas casas encheranse de mouchos; habitarán alí os políños da avestruz, e darán brincos os sátiros;
- ²²desde os pazos ouvearán os cans salvaxes, e os chacais desde os pazos de luxo. Si, a súa hora está próxima a chegar, os seus días non se retrasarán.

Oráculo sobre a volta do desterro

14 ¹Certo, o Señor terá compaixón de Xacob,

13, 17 *Os medos* foron tribos indoeuropeas primeiro aliadas de Babilonia contra Asiria (612) e logo dos persas contra Babilonia (539), pero no século VIII non significaban nada. O mesmo dato de que non prezaban o ouro ofréceno Xenofonte na Ciropedia (V, 1. 20; cf Xer 51, 11, 28).

13, 19 *Total*: lit. “divina”. O hebreo usou o nome de Deus para formar os superlativos. A devastación é unha manifestación divina na guerra santa, sobre a que merece notarse o v. 3.

13, 20 *Nómade*: lit. “árabe”, xente que nesta época constituía o fundamental das tribos nómades.

13, 21 Os tres animais aquí nomeados simbolizan a destrución (cf 43, 20). Os sátiros son seres demoníacos asociados tamén á destrución.

14, 1-4 Aínda que non todos están de acordo, este texto débese considerar verso, a xulgar polo constante paralelismo das distintas frases. A datación desta unidade haina que situar na última época de Isaías, na que Xerusalén queda privada das cidades da Xefelah e obrigada ao tributo, a partir do 701. O oráculo salvífico serviu de introdución á sátira que segue.

14, 1 *Escoller*, aquí significa mostrar a “predilección por”; a partir do ano 701 Xerusalén precisa esta predilección de lavé para devolver os cativos as terras da Xefelah

volverá escoller Xerusalén e faraos descansar na súa terra. Estranxeiros xuntaranse con eles, e asociaranse coa casa de Xacob.

²Eles collarán pobos e levaranos ao seu lugar; e a casa de Israel recibiraos en herdanza coma servos e servas na terra do Señor, e os que a fixeron cativa serán os seus cativos: eles dominarán os seus opresores.

³E cando o Señor te faga descansar da túa aflicción e do teu tormento e da cruel escravitude coa que fuches escravizado,

⁴entoarás este canto contra o rei de Babilonia:

Reflexión acerca da morte dun tirano

Como acabou o opresor, como acabou o tirano!

⁵O Señor rompeu a vara dos malvados, o pau dos dominadores,

⁶que nos pobos con furor mallaba sen parar, oprimía con carraxe as nacións, perseguíaas sen sosego.

⁷Xa descansa e está tranquilo todo o mundo: Exaltade con cantos de alegría!

⁸Os cipreses gritan de gozo por ti, e tamén os cedros do Líbano: Desde que ti caiches xa non sobe onda nós o leñador.

e unificar baixo Xerusalén aos deportados do Norte co seu territorio.

Os *estranxeiros* que se asocian co Israel da volta do desterro serán servos dos israelitas, aínda que non piadosos iavistas.

14, 4 *Babilonia* aquí está por Asiria; o cambio foi realizado durante o exilio babilónico, no que se fixo unha nova lectura actualizada deste texto por parte dos membros da escola de Isaías.

14, 4b-23 O termo que en 4a traducimos por *canto* (“maxal”) expresa a idea de comparación sobre un tema axeitado a unha reflexión sapiencial, aspecto este que está presente nos vv. 16-20. As alusións históricas son mínimas: soamente se pode pensar no v. 19, no que aparece o tema da morte sen sepultura, posible alusión ao asasinato de Sargón II no ano 705 en Korsabad. O tema central é típico de Is: a humillación do soberbio, levada a cabo por Deus. A pericope divídese deste xeito: Deus rompe a vara do tirano, dando descanso ao mundo (vv. 4b-8); humillación do tirano no xeol (vv 9-15); reflexión sapiencial sobre a súa humillación (vv. 16-21). Engadido posterior son os vv. 22-23, con referencias á caída de Babilonia, propias da escola de Is.

14, 5 *A vara* (= cetro), bastón de mando nas mans do tirano, convértese en pau de castigo que o Señor rompe.

- ⁹Debaixo treme o xeol por causa túa, proclamando a túa chegada: esperta os defuntos, a todos os xefes do outro mundo. Fai levantarse dos seus tronos a todos os reis dos pobos.
- ¹⁰Todos eles tomarán a palabra e diranche: Tamén a ti che tocou a nosa debilidade e te volviches semellante a nós.
- ¹¹O xeol fixo abaixar a túa soberbia, deu morte ás túas loucuras. Debaixo de ti hai un leito de bechos, e a túa manta son vermes.
- ¹²Como caíches do ceo, lúa en crecente, filla da alba!; fuches abatido ao abismo, vencedor dos pobos!
- ¹³Si, ti dicías no teu corazón: “Subirei ao ceo, máis alto ca as divinas estrelas levantarei o meu trono. Morarei na montaña da Asemblea divina no extremo norte, ¹⁴subirei ao máis alto das nubes, asemellareime ao Altísimo”.
- ¹⁵Como baixas ao xeol, ao fondo do abismo!
- ¹⁶Os que ollan para ti, fixaranse atentamente, discorrendo: “Este é aquel que fixo estremecer a terra, abanear os reinos,
- ¹⁷o que converteu o orbe nun deserto e arrasou as súas cidades, o que non lles abría o cárcere aos prisioneiros?”.
- ¹⁸Todos os reis dos pobos, todos descansan con gloria, cada un na súa tumba,
- ¹⁹pero ti fuches botado lonxe da túa, coma un fillo abominable, cuberto de mortos atravesados a espada, botado ás pedras do abismo, coma cadáver tripado.

14, 9ss O xeol, na mitoloxía semítica, é o deus e señor de baixo-terra, onde está o espírito dos defuntos correctamente sepultados. *Outro mundo*: heb “ares” ten aquí o sentido de xeol, lugar onde están os espíritos dos mortos; nótese que está en paralelo cos defuntos. A sepultura pertence ao dominio do xeol (cf nota a 5, 14).

14, 19 Non ser enterrado cos pais era a maior maldición (cf 1 Re 13, 21-22; Xer 22, 19). Polo contrario, “descansar cos pais” (habitual en 2 Re, para referirse á sepultura dos reis de Xudá e Israel) era signo de bendición.

14, 22-27 Este oráculo de castigo hai que datalo no 701, durante o asedio de Senaquerib a Xerusalén (cf 10, 24-27; 30, 27-33; 31, 4-9; 39, 22-29).

14, 28-33 A morte de Acáz tivo lugar no ano 716, e para

- ²⁰Non te xuntarás con reis na sepultura, xa que destruíches o teu país e acoitelaches o teu pobo. A raza dos malvados non se nomeará xamais.
- ²¹Prepárate para os seus fillos a degolación pola iniquidade de seus pais, non sexa que se levanten e tomen posesión da terra enchendoa de cidades.
- ²²Levantareime contra eles —así fala o Señor dos Exércitos— e farei desaparecer de Babilonia o seu nome e o seu resto, a súa descendencia e a súa raza —así fala o Señor dos Exércitos—.
- ²³Convertereina en herdanza de ourizos cachos, en lameiro, e varrereina con vasoira de destrución —así fala o Señor dos Exércitos.

Oráculo contra Asiria

- ²⁴O Señor dos Exércitos xurou nestes termos: “Tal como o planeei, así sucederá; tal como o decidín, así se fará:
- ²⁵esnaquizearei a Asiria no meu país, esmagareino sobre a miña montaña; retirárase o seu xugo de sobre eles; o fardo, do seu ombreiro”.
- ²⁶Este é o proxecto decidido sobre toda a terra, esta é a man estendida sobre todos os pobos.
- ²⁷Si, o Señor dos Exércitos teno decidido: quen o fará fracasar? A súa man está estendida: quen a fará volver atrás?

Aviso dirixido á Filistea

- ²⁸O ano da morte do rei Acáz tivo lugar este oráculo:
- ²⁹Non te alegres, Filistea toda, de que xa rompeu a vara que te mallaba,

a Filistea significa a posibilidade dun cambio de política favorable a unha coalición antiasiria co novo rei de Xudá, Ezequías; quizá este feito puido coincidir con algunha derrota de Sargón II (omitida nas crónicas), que favorecería a embaixada filistea. A resposta de Is é que as cousas irán para a Filistea de mal en peor, porque o inimigo do norte, Asiria, está ben organizado, e Sión será sempre refuxio de fuxitivos, porque lavé foi quen fundou Sión.

14, 29 *A vara* que rompeu ten que referirse á derrota asiria e non á morte de Acáz (aínda que a tradición xudía interpretou as tres clases de serpes de xeito mesiánico, o mesmo ca a vara). Nótese o crecente perigo das serpes, que son un proverbio de que as cousas irán cada vez peor para a Filistea, xa entón dominada polos asirios.

porque da raíz da serpe
sairá unha víbora,
e o seu froito será un dragón voador.
³⁰Pero os pequenos pacerán onda min,
e os pobres descansarán tranquilos,
pois de fame farei morrer a túa raíz,
matarei o que quede de ti.
³¹Xeme, porta! Clama, cidade!
Treme ti, Filistea toda!,
que veu do norte unha fumareda
e ninguén deserta dos seus escuadróns.
³²Que se lles responderá
aos mensaxeiros do pobo?
Que o Señor fundou Sión
e nela poden refuxiarse
os oprimidos do seu pobo.

Lamentación de Moab e nova corrección divina

15 ¹Oráculo de castigo sobre Moab:
Si, de noite foi saqueada;
Ar-Moab foi destruída.
De noite foi saqueada;
Quir-Moab foi destruída.
²Subiu ao templo, a Dibón;
aos santuarios dos outeiros para chorar.
No alto do Nebó e de Medebá
Moab xeme,
con todas as cabezas rapadas
e todas as barbas afeitadas.
³Polas súas rúas van vestidos de saco;
sobre as súas terrazas e nas súas prazas
todo Moab xeme, desfacéndose en bágoas.
⁴Hexbón e Elaleh gritan,

14, 30 Os *pequenos* e os *pobres* da Filistea vivirán seguros en Xudá e en Sión, pois a seguridade de Sión baséase en que foi lavé quen a escolleu e fundou (cf v. 33, e nota aos vv. 28-33).

15, 1-16, 13 Forman unha complexa unidade temática sobre o Moab, na que hai que distinguir unhas partes moi relacionadas con Xer **48, 29-38** (= Is **15, 2c-7a**; **16, 6-11**), das outras partes, exclusivas de Is. As partes relacionadas con Xer non supoñen unha dependencia directa de Xer respecto de Is, xa que a organización das frases é moi distinta. En Is **15, 2c-7a** supón un movemento de dor e calamidade que se estende desde o norte ata a fronteira sur, o regato dos Salgueiros. A outra sección (**16, 5-11**) refírese ao desastre causado nas viñas de Moab plantadas da exquisita planta de "Iorec", ben que nalgún momento a planta da viña é símbolo do mesmo pobo (cf **16, 8d**). A actitude do profeta non reflicte ningún resentimento contra Moab, senón compaixón (cf **16, 11**), aínda que a acusa de soberbia (**16, 6**) e non aparecen sentimentos de vinganza polos malfeitos históricos contra Xudá, causa lóxica se o texto fose exílico, ao ter axudado Moab a Nabucodonosor no asedio de Xerusalén. Máis ben Xudá aparece nas seccións non semellantes a Xer como un refuxio para Moab (cf **16, 1-5**). Por isto cabe ter o texto por orixinario de Is, e que se refire a unha campaña de Teglathpéleser III (anos 744-727) na que somete a tributo o territorio, pois a crónica deste rei asirio fala do tribu-

os seus berros óense ata en Iahas,
por isto se lle estremece o lombo a Moab,
acora sen alento.

⁵O meu corazón clama auxilio para Moab:
os seus fuxidos chegan ata Soar,
a terceira becerra.
Si, soben a costa de Luhit chorando,
camiño de Horonaim
lanzan berros esgazadores.
⁶Si, as augas de Nimrim
vólvense un sequeiro,
está seca a herba,
murchan as plantas, xa non hai verdor.
⁷Por isto todo o que fixeron:
as súas propiedades lévanas
ao outro lado do regato dos Salgueiros.
⁸Si, o clamor fai un círculo
polas fronteiras de Moab:
ata Eglaim chega o seu xemido,
a súa queixa está en Beer-Elim.
⁹As augas do Dimón están cheas de sangue.
Pois aínda máis lle engadirei ao Dimón:
Un león contra os fuxidos de Moab,
e contra o que queda do país!

Esperanza dos moabitas no reino mesiánico en Xudá

16 ¹Mandade carneiros
dos señores do país,
desde o Penedo do Deserto,
ao monte da filla de Sión.
²Pois o mesmo ca os paxaros espantados
ou unha niñada escorrentada,
serán as fillas de Moab nos piares do Arnón.

to do rei Salmano de Moab, o mesmo ca de Senaquerib (anos 704-681).

15, 1 As cidades *Ar-Moab* e *Quir-Moab* son distintas, aínda que "ar" e "quir" signifiquen cidade e muro de cidade; distaban entre si 15 km e estaban ao N do río Arnón.

15, 2-3 Describe o ritual de lamentación colectiva, usual entre os pobos do Medio Oriente para estas calamidades nacionais. Sobre o monte Nebó, cf Núm **32, 3. 38**; Dt **34**; Xer **48, 10. 22**.

15, 4 *Hexbón*, antiga capital do amorreo Sihón (cf Núm **21, 25**). *Elaleh*: cf Núm **32, 3.27**. Lemos *lombos* e non, coma os masoretas, "soldados", por razón do paralelismo con "respiración", sendo ambos termos a sede da forza e da enerxía.

15, 5 *A terceira becerra*: é unha glosa explicativa de Soar: a terceira cidade do culto a Baal (cf 1 Re **12, 28-29**).

15, 9 *Dimón* explicase pola asonancia con sangue (heb "dam"). O oráculo de castigo do león mandado por Deus contra os fuxitivos, non se fundamenta nunha acusación concreta. Este león alude a unha futura invasión, que poderíamos datar na época de Senaquerib xa que a súa crónica nos fala do tributo de Kammusunabidi de Moab, que bicaron os seus pés.

16, 1 Os *carneiros* (colectivo) mandados a Xudá poden ser un signo de submisión e demanda de axuda (cf 2 Re **14, 7**). *O Penedo* non é a futura cidade nabatea de Petra, que está moito máis ao S, senón a cidade que aparece en Xui **1, 36**.

³Presenta ti un plan, toma unha decisión.
Converte a túa sombra en noite
á luz do mediodía,
esconde ao fuxido,
ao escapado non o descubras.

⁴Que vivan contigo coma estranxeiros
os fuxitivos de Moab.
Serás ti a súa protección ante o devastador.
Cando se acabe a opresión,
desapareza o asolamento,
e o devastador desapareza
completamente do país,

⁵establecerase un trono de amor
e reinará con fidelidade na tenda de David
un que xulgue con xusto xuízo
e que sexa perito na xustiza.

Desastre político e agrícola

⁶Oímos falar da soberbia de Moab,
da súa soberbia que vén de antigo,
da súa altiveza, do seu orgullo
e do seu furor,
das súas murmuracións
que non son verdade.

⁷Por isto xeme Moab, todo Moab xeme;
polas doces uvas de QuirHarés
queixáanse os aflixidos.

⁸Os campos de Hexbón están murchos
e o mesmo as viñas de Sibmah:
nas súas cepas selectas
mallaron os señores das nacións.
Chegaban ata lazer, perdíanse no deserto,
as súas vides estendíanse, cruzaban o mar.

⁹Por isto vou chorar,
ao mesmo tempo ca lazer,
polas viñas de Sibmah.

Vouvos regar coas miñas bágoas,
Hexbón e Elaleh,
porque as cántigas desapareceron
da túa seitura e da túa colleita.

¹⁰Desaparecen dos campos
a alegría e o xúbilo

e nas viñas non se brinca de ledicia,
non se danza co gozo.

As uvas nos baldes
xa non as pisa o pisador,
vin desaparecer a canción da vendima.

¹¹Por isto as miñas entrañas
tremen por Moab, coma unha arpa,
e o meu interior treme por QuirHarés.

¹²Verase que se esforza Moab
por subir ao outeiro,
intenta ir ao seu santuario rezar,
pero non pode.

¹³Esta é a palabra que o Señor lle falou
desde antigo a Moab, ¹⁴pero agora o Señor
di así:

“Dentro de tres anos, día a día coma anos
de mercenario, a gloria de Moab xunto con
toda a súa xente volverase desprezable, e o
seu resto será pequeniño de todo e sen poder”.

Contra a liga sirio-efraimita

17 ¹Oráculo contra Damasco:

a. Reinos de Damasco e Efraim

Velaí Damasco: deixa de ser cidade,
será unha ruína derrubada.

²As súas cidades van ser abandonadas,
unha vez arrasadas
van ser para os rabaños,
que se tombarán nelas,
sen que ninguén os espante.

³Acabaránselle a Efraim as fortalezas,
e a Damasco, o reino,
e o resto de Aram será semellante
á gloria dos fillos de Israel.
—É o Señor dos Exércitos quen fala.

b. Reino de Israel

⁴Sucederá no día aquel
que a gloria de Xacob será humillada,
o orgullo dos seus praceres
quedará humillado.

16, 4-5 Nótase a afinidade destes vv. cos textos do Emmanuel, tanto polo período de dificultades que antecede ao período mesiánico, como polas cualificacións do seu reino e xuízo. Ten especial interese teolóxico a incorporación dos moabitais fuxitivos ao reino mesiánico.

16, 6-13 A lamentación de Moab pola invasión estranxeira (v. 8b) e o desastre agrícola (vv. 7-12) interprétase como un xuízo de castigo pola súa soberbia (v. 6); pero a situación volverase moito peor segundo a palabra do Señor (v. 13).

16, 11 *As entrañas e o interior* (= as vísceras do ventre), son, para os semitas, a sede dos sentimentos.

16, 13-14 Estes dous vv. son prosa, e por isto pódense considerar como unha glosa que alude á invasión de Nabucodonosor do 582 (cf Ez 25, 8-11). Os anos de mercenario son anos contados día a día.

17, 1 Aínda que o título do oráculo non abrangue máis ca Damasco, desde o v. 3 en adiante ten como destinatarios a Efraim e mais aos fillos de Xudá. A data de todo este c. é o ano da guerra sirio-efraimita: o 734.

17, 2 *As súas cidades... unha vez arrasadas*: non “as cidades de Aroer”, expresión que non ten sentido.

17, 4-6 Esta estrofa refírese, con imaxes agrícolas e forestais, á mingua futura da poboación e extensión de Israel, en castigo polo seu orgullo e culto idolátrico (cf v. 8).

17, 4 *O orgullo dos seus praceres...*: lit. “A graxa da súa propia carne quedará enraquecida”. A “graxa” significa a manifestación de orgullo e soberbia, e deste xeito está en paralelo con *gloria*. A carne era para o semita a sede do pracer.

⁵Sucedirá como cando o segador vai apreixando o trigo que está de pé, e logo o seu brazo sega as espigas. Sucedirá como cando un recolle as espigas na veiga dos Refaím, ⁶e soamente queda nela un resto, o mesmo que cando se varea a oliveira, e quedan dúas ou tres olivas na puntaña, catro ou cinco nas pólas que dan froito. –É o Señor, Deus de Israel quen fala.

⁷No día aquel ollará o home para o seu Creador, os seus ollos mirarán para o Santo de Israel; ⁸non ollarán para os altares, obra das súas mans, nin mirarán para o que os seus dedos fixeron: símbolos de Axerah e estelas dedicadas a Baal.

⁹No día aquel as súas cidades de refuxio serán coma o abandono da bouza do bosque, que queda abandonada polos fillos de Israel e vólvese unha desolación.

¹⁰Ti esquecíche do Deus da túa salvación, do Penedo do teu refuxio non te lembraches, por iso plantaches plantas de delicias e enxertaches pugas estranxeiras.

¹¹De día medra o teu plantío, e pola mañá agroma o teu enxerto, pero no intre de recoller a colleita, desaparece. Que dor incurable!

17, 7-8 O profeta, fiel á dinámica da acción punitiva e purificadora de Deus sobre Israel, ve nun futuro máis remoto a conversión de Israel ao Deus Santo, e o abandono da causa do seu castigo: os ídolos = Axerah e Baal.

17, 9-10 Esta estrofa volve ao tema da acusación e do castigo arredor de dúas imaxes: a do refuxio, o Penedo do teu refuxio, o Deus da salvación (vv. 9-10); e a do plantío (v. 11): xardín de plantas de delicias dedicado a Adonis-Baal-Tamuz cos seus enxertos. O abandono do bosque como consecuencia do castigo divino, débese aos plantíos idolátricos, e aos enxertos de pugas estranxeiras (un xeito de facer política ao estilo das nacións pagás: alusión á liga sirio-efraimita), pero todos estes traballos arborícolas, á hora da colleita, son infrutuosos e penosos. 17, 12-14 A dificultade desta estrofa consiste posiblemente en que lle falta unha frase, despois de 13a, que dea sentido e faga paralelismo con 13b, onde tiña que aparecer o suxeito dos verbos.

17, 12 *Pobos numerosos*: pola presenza de mercenarios nos exércitos de Siria e Israel. Estes “exércitos” compáranse ao caos das augas primordiais.

¹²Ai! Ruído de pobos numerosos; será coma o ruído dos mares. Retumbar de nacións, coma o retumbar de augas poderosas.

¹³Si, nacións que retumbarán como o retumbar de moitas augas. O inimigo ameázao co ruído, e foxe para lonxe, é perseguido como a muíña das montañas

ante a presenza do vento, o mesmo ca a poeira ante a presenza do vendaval.

¹⁴Ao chegar a tardiña, velaí o terror; antes da mañanciña, xa non existe. Este é o lote dos nosos saqueadores, a sorte dos que nos queren roubar.

Oráculo acerca de Cux

18 ¹Ai do país de barcos voadores, que está ao longo dos ríos de Cux, ²que manda polo mar embaixadores, sobre a auga os manda en barcos de papiro! Ide, áxiles mensaxeiros, ao pobo alto e relucente, á nación temible aquí e mais alá, pobo poderoso, que devasta; pola súa terra corren ríos. ³Todos os habitantes do orbe e os que vivides na terra, ao levantaren a bandeira nos montes, tede medo e, ao soaren o corno, escoitade. ⁴Si, así me falou o Señor: Quedarei quieto e ollarei atento desde o sitio onde estea: unha calor abrasadora vén do sol, unha nube de orballo na calor da seitura.

17, 14 Siria e Israel non pillarán outro botín ca a propia inexistencia, a súa desaparición.

18, 1-7 Este texto aparece sen título, e refírese a Cux, alto Exipto, na actual Etiopía. O faraón Xabaka (710-696), no ano da morte de Sargón II de Asiria (705), tivo plans de formar unha liga antiasiria, na que chegou a implicar a Xudá (cf 2 Re 18, 21-24; 19, 9). O texto divídese en tres partes: embaixadas da dinastía etiópica (vv. 1-3); resposta divina negativa (vv. 4-6); o v. 7 (engadido posterior, en prosa): conversión de Exipto ao iavismo.

18, 2 *Ide, áxiles mensaxeiros*: non se refire aos embaixadores xudeus, senón aos mesmos etíopes e exipcios, aos que invita a volver para á súa terra. A expresión *aquí e mais alá*, significa “para os de preto e para os de lonxe”.

18, 4 A resposta de Deus é permanecer na situación anterior do pobo xudeu, fiel ao tributo pactado con Asiria. A *calor abrasadora*, significa o perigo de tal coalición; a *nube de orballo* na seitura significa que é algo enganoso e inestable.

⁵Na hora da seitura,
cando a floración do viño está completa,
e a flor se volve gran verde
que vai madurar,
pódanse as vides coa coitela
e esgázanse da cepa os gallos ladróns.

⁶Déixase todo xunto
para os gabiáns das montañas
e para os bechos da terra:
os gabiáns han pasar o verán sobre a cepa;
e os bechos da terra, o inverno sobre ela.

⁷Nesa hora no monte de Sión presentaran-
lle ao Señor dos Exércitos un regalo de parte
dun pobo alto e relucente, dun pobo temible
aquí e mais alá, unha nación poderosa, que
pisa; pola súa terra corren ríos. Traerán o re-
galo para o santuario do Nome do Señor dos
Exércitos, ao monte de Sión.

Oráculo contra Exipto

19 ¹Oráculo contra Exipto:
Velái o Señor
montado nunha nube lixeira;
vai a Exipto, tremen os seus deuses
por mor da súa presenza,
o corazón de Exipto
derrétese nos seus adentros.
²Vou encerrar un Exipto contra o outro:
faranse a guerra, cada un co seu irmán,
cada un co seu veciño,
cidade con cidade, reino con reino.
³Sobresaltarase o espírito de Exipto
e destruirei o seu plan,
aínda que consulten aos deuses,
aos bruxos,
aos nigromantes e aos adiviños.
⁴Entregarei a Exipto no poder
de donos severos e reinará nel un rei cruel

18, 5 Pásase da imaxe da seitura, á da limpa dos ladróns e gomas das cepas, contemporáneos coa seitura do pan. Se temos en conta que a viña é imaxe do pobo (cf 5, 1ss), o que aquí se poda son os afáns expansionistas de Exipto.

18, 6 O carácter negativo do afán expansionista de Exipto exprésase coas imaxes dos animais impuros: aves de rapina e bechos da terra. Téñase en conta que os animais non soamente farán mal aos primeiros gomas da viña, senón á mesma cepa, a Exipto.

18, 7 Este engadido en prosa sobre a conversión iavista dos etíopes, á vista do cumprimento do oráculo profético, é máis propia dunha nova lectura feita nos tempos do exilio en Babilonia.

19, 1-15 A data de composición deste oráculo está arredor do ano 716, nunha época na que os cuxitas tratan de facerse co poder en todo o Exipto, dando así orixe á XXV dinastía con Pianqui e logo con Xabaka. O parágrafo divídese nestas seccións: intervención de Iavé contra Exipto, provocando unha guerra civil e a vitoria do Alto Exipto (vv. 1-4); calamidades naturais que acompañan esta guerra civil (vv. 5-10); causas destes males: a falta de sabedoría e de coñecemento dos plans de Iavé (vv. 11-15).

—é o Señor dos Exércitos, quen fala—.

⁵Secarán as augas da corrente,
o río secará e estiñará;
⁶botarán fedor os canais,
⁶os brazos do río no Baixo Exipto
baixarán e secarán,
a canivela e o xunco murcharán.

⁷As xunqueiras de onda o río e do esteiro,
todos os campos da ribeira
secarán e desaparecerán: non serán.

⁸Suspirarán os pescadores, lamentaranse
todos os que botaban o anzol no río,
esmorecerán os que largaban a rede
sobre a superficie da auga.

⁹Os que traballaban o liño avergonzaranse,
as cardadoras e os teceláns
quedarán mirrados,

¹⁰as súas tecelás andarán humilladas,
e todos os que traballan por xornal
estarán co ánimo abatido.

¹¹Que loucos están os príncipes de Soán,
os sabios que aconsellan ao Faraón
consellos estúpidos!
Como lle poderán dicir ao Faraón:
Eu son fillo de sabios,
fillo de reis orientais?

¹²Onde están, logo, os teus sabios?
Que che mostren e dean a coñecer
o que ten planeado
o Señor dos Exércitos sobre Exipto.

¹³Puxéronse loucos os príncipes de Soán,
están enganados os príncipes de Nof,
os príncipes das súas tribos
fan descarrear a Exipto.

¹⁴O Señor vértelles no seu interior
un espírito de confusión;
por isto abanean Exipto
con todas as súas obras,

19, 1 Isaías aplicalle a Iavé un título de Baal: “cabaleiro das nubes”, facendo da nube a cabalgadura de Iavé para dirixilo a Exipto. O Exipto deste v. refírese ao Baixo Exipto, a quen os plans (corazón) se lle desbaratan.

19, 2 O termo *Exipto* (en heb. “Mísráim”) é filoloxicamente un dual, cousa que aproveita o autor para referirse ao dobre Exipto: o Alto e o Baixo.

19, 3 Iavé é o único Señor da historia de todos os pobos, que desfai os plans dos máis expertos.

19, 5-10 Esta serie de catástrofes naturais son en boa parte, consecuencia da guerra civil.

19, 11 *Soán* era Tanis, a antiga capital dos hiksos, no delta do Nilo, con quen tivo sempre relacións Xudá. O faraón do que aquí se trata é o sucesor da XXIV dinastía, o non cuxita Pianqui. Os reis orientais deben ser os edomitas, proverbiais pola súa sabedoría.

19, 12 A sabedoría pagá non chega ao coñecemento dos plans de Iavé, mentres que a eles chega a sabedoría do profeta.

19, 13 *Soán*: cf v. 11. *Nof*= Menfis, a capital das antigas dinastías, no Baixo Exipto.

o mesmo que cambalea
o borracho co seu vómito.

- ¹⁵Deste xeito non haberá para Exipto
obra que poida facer a cabeza ou o rabo,
a palmeira ou o xunco.

Sinais da conversión de Exipto

- ¹⁶No día aquel Exipto
será coma as mulleres,
abaneará e tremerá ante a man
do Señor dos Exércitos,
que a vai mover contra el.
¹⁷É a terra de Xudá converterase
en causa de vergonza para Exipto,
todo aquel que lla lembre a Exipto
sentirá temor
ao ver o que o Señor dos Exércitos
dispuxo contra Exipto.

- ¹⁸No día aquel haberá cinco cidades
no país de Exipto,
que falarán a lingua de Canaán,
e que farán os xuramentos
pelo Señor dos Exércitos:
a unha chamaráselle a cidade do Sol.

- ¹⁹No día aquel haberá un altar
consagrado a Iavé no medio de Exipto,
e unha estela dedicada ao Señor
ao lado da súa fronteira,

- ²⁰serviralle ao Señor dos Exércitos de sinal
e testemuño no país de Exipto.
Cando eles clamen ao Señor
pola presenza dos opresores,
o Señor mandaralles un salvador
e un xefe para que os libre.

- ²¹O Señor daráselle a coñecer a Exipto,
e os exipcios recoñecerán o Señor

no día aquel:
daranlle culto con sacrificios e oblacións,
e farán ao Señor votos, que cumprirán.

- ²²O Señor ferirá a Exipto con ferida curable,
pois converteranse ao Señor,
que se lles mostrará propicio e os curará.

- ²³No día aquel haberá unha calzada
desde Exipto a Asiria,
Asiria irá a Exipto e Exipto a Asiria,
Exipto dará culto xunto con Asiria.

- ²⁴No día aquel Israel será igual
ca Exipto e Asiria,
será causa de bendición no medio da terra,

- ²⁵pois o Señor dos Exércitos
hao bendicir nestes termos:
“Bendito o meu pobo, Exipto,
a obra da miña man, Asiria,
e a miña herdanza, Israel”.

Isaías espido e descalzo, sinal para Exipto

20 ¹No ano no que veu o xeneral en xefe
a Axdod, cando o mandou Sargón, rei
de Asiria, a atacar Axdod e conquistala, ²en-
tón falou o Señor por medio de Isaías, fillo de
Amós, nestes termos: —Vai e solta o saco da
túa cintura e quita as sandalias dos teus pés.

El fíxoo así, camiñando espido e descalzo.
³Logo dixo: —O mesmo que o meu servo
Isaías camiñou espido e descalzo, durante
tres anos, como sinal e imaxe referente a
Exipto e a Cux, ⁴así o rei de Asiria levará
os prisioneiros de Exipto e os deportados
de Cux, rapaces e vellos, espidos e descalzos,
e coas nádegas en coiro: a vergonza dos
exipcios. ⁵Estarán confundidos e avergon-
zados por causa de Cux, a súa esperanza, e

19, 15 *Cabeza-rabo, palmeira-xunco*, indican os extremos sociais: as clases sociais máis altas ou as máis baixas; pero, por tratarse dun merismo, indicase que ningún poderá facer obra útil para Exipto.

19, 16-25 Esta unidade marcada pola expresión “no día aquel” que encabeza os vv. 16. 18. 19 (21) 23. 24, divídese en cinco estrofas, de extensión desigual. O texto hebreo está en prosa poética, onde o paralelismo e o número de acentos non é ben cumprido. A primeira trata do temor de Exipto ante a man ameazadora do Señor; a segunda, da presenza de xudeus en Exipto en cinco cidades; a terceira trata da conversión de Exipto ao Señor, pola presenza de xudeus en Exipto; a cuarta trata da calzada sagrada de Exipto a Asiria (Babilonia), que se xunta en Xerusalén; e a quinta é unha actualización da bendición de Abraham de Xén 12, 3 referida a Exipto e Asiria (= Babilonia). Este universalismo salvífico está máis preto do II Is ca do I Is. Por outra parte a referencia do v. 19 ao altar de Iavé en Exipto non ten outra explicación que a referencia ao altar da colonia de soldados xudeus, ás ordes de Babilonia, en Elefantina, preto de Asuán, no Alto Exipto, que nos é coñecida polos papiros aí atopados. A datación deste texto ten que cadrar co segundo cuarto do século VI,

antes do II Is, e de man distinta do II Is, aínda que da mesma escola isaiana.

19, 18 As *ciudades* de que aquí se trata, teñen que ser Elefantina e Heliópolis, (“cidade do sol”), e tres máis, non concretadas.

19, 20 Os *opresores* son os caldeos de Babilonia.

19, 21 Nótase a presenza enfática e teolóxica da expresión “no día aquel”, que se refire ao momento da intervención salvífica de Deus.

19, 23 *Dará culto*: de acordo co contexto, o culto será a Iavé en Xerusalén.

19, 24 Lit. “Será un terzo con respecto a Exipto e Asiria”.
20, 1-6 Trátase do único xesto simbólico de Is. Acontece no ano 711. O comportamento externo do profeta ao estilo dos prisioneiros de guerra, interprétase no oráculo como sinal para Exipto, que sufrirá a mesma sorte.

20, 1 *Xeneral en xefe* é a tradución do vocábulo “tartán”, que designa o cargo máis importante do exército asirio (cf 2 Re 18, 17).

20, 3-4 *Espido e descalzo*: os vestidos eran sinal distintivo da persoa libre e da súa profesión. Así, Isaías quita o saco (tea áspera feita de esparto), porque os prisioneiros de guerra ían espidos e descalzos, en sinal de falta de liberdade e personalidade.

por causa de Exipto, a súa gloria. ⁶E dirán os habitantes daquela costa no día aquel: “Vede como quedou a nosa esperanza, a onde corriamos por axuda para nos librarmos da presenza do rei de Asiria, e, como escaparemos nós?”.

Caída de Babilonia

21 ¹Oráculo contra o deserto marítimo:
Como o furacán atravesa polo sur,

vindo do deserto, da terra terrible,
²así déuseme a coñecer
unha visión cruel.

O traidor está traizoando,
o saqueador está saqueando:
Sube, Elam, asedia, Media,
que xa acabei con toda a súa soberbia!

³Por isto os meus riles
retórcense de angustia,
apértanme dores coma as da parturiente.
Retórzome polo que vin,
estou estarrecido polo que oín.

⁴Túrbaseme o sentido, cólleme un tremor,
a mesma frescura da tardiña, tan agradable,
vólveseme terror.

⁵A preparar a mesa, a estender o mantel,
a comer e a beber:
Póndevos de pé, príncipes,
brunide os escudos.

⁶Si, díxome así o meu Señor:
“Vai e fai estar de pé ao vixiante,
que dea a coñecer o que vexa.

⁷Cando vexa carros, tiros de cabalos,
carros de burros, carros de camelos,

que espreite con atención,
con moita atención”.

⁸Entón o vixiante exclamou:
“Na vixilancia, meu Señor,
mantéñome de pé durante o día,
na miña garda
eu estou firme todas as noites;
⁹e, velaí vén: un carro, tiros de cabalos”.
Entón un colleu a palabra e dixo:
“Caeu, caeu Babilonia,
e todas as imaxes dos seus deuses
esnaquizáronse contra a terra”.
¹⁰A miña malla e o froito da miña eira!
O que oín de parte do Señor dos Exércitos,
Deus de Israel, déivolo a coñecer.

A liberación de Dumah

¹¹Oráculo sobre Dumah:
Alguén berra por min desde Seir:
“Sentinela, que tal a noite?
Sentinela, que tal a noite?”.

¹²A sentinela responde:
“Chegou a mañanciña e tamén a noite.
Se queredes preguntar, preguntade;
dade a volta, vide”.

A sorte das cidades e tribos árabes

¹³Oráculo sobre o deserto:
Entre a bouza da estepa pasade a noite,
caravanas de dedanitas.

¹⁴Levade auga ao encontro do sedento,
habitantes da cidade de Temá;
ofrecédelle ao fuxido o seu pan.

20, 6 A presenza da Filistea e de Xudá, favorables a Exipto, significaba a protección de Exipto respecto das potencias asiáticas.

21, 1-10 Toda a pasaxe vén presentada coma unha visión espiritual profética (vv. 2-9) sobre a caída de Babilonia, ante medos e persas (= Elam). O traidor (v. 2) é o mesmo pobo de Babilonia, que se opuxo ás reformas relixiosas do último rei, Nabónid. Seguen (vv. 3-5) unha serie de expresións de dor e angustia pola caída, que se compara a un banquete xa servido: por iso únese o banquete co untar dos escudos. Nos vv. 6-10 a visión vólvese dramática, pois intervén un vixiante e máis un mensaxeiro, que transmite o oráculo cume dos vv. 9b-10. A datación e autoría do oráculo é a do II Is.

21, 1 *O Deserto Marítimo* probablemente era a ribeira do Eufrates, ao sur de Babilonia.

21, 3-4 Sorprenden estas expresións de angustia, pois a caída de Babilonia é algo moi positivo para o pobo deportado; con todo, hai que ter en conta a sensibilidade especial do profeta, para quen a ruína leva consigo mortes e outros sufrimentos.

21, 9 O que na visión colle a palabra é un anxo que transmite a mensaxe de Deus.

21, 10 *A miña malla...* son dous vocativos, que se refiren aos piadosos desterrados xudeus, que son a colleita de Deus, froito da conversión interior realizada coa axuda dos distintos grupos proféticos e da liturxia sinagagal,

que entón comezaba. Estes grupos son os destinatarios da mensaxe divina de liberación.

21, 11-12 A cidade-reino de *Dumah* era unha das vilas do deserto arábigo próximas a Edom. Toda a rexión montañosa de Edom chamouse “campo de Seir”; e, na mesma rexión desértica máis para o leste, Dumah. Aínda que a historia desta cidade estivo mesturada coas campañas asirias, tamén o estivo coa dominación babilónica, pois o seu último rei Nabónid, deixando a seu fillo Baltasar no reino, dedicouse ás campañas militares máis ao sur, residindo en Temá. Nos tempos de Isaías a referencia a esta Dumah non tiña sentido; pero, coa caída de Babilonia, tiña todo o seu sentido de liberación, e era ben coñecida polos deportados; por outra parte, a proximidade no estilo e vocabulario cos vv. 1-10, aconsella esta datación.

21, 12 *Dade a volta, vide*: posible chamada á conversión e á escoita da mensaxe profética, e cando menos, á liberación da tiranía babilónica (pois os persas deron liberdade ás poboacións sometidas).

21, 13-17 Trátase de dúas pezas literarias moi diferentes das anteriores e entre elas mesmas. A primeira (vv 13-15), en verso, supón unha incursión asiria de sometemento respecto das caravanas árabes de Dedán: os fuxitivos terán que recibir os auxilios habituais da cidade de Temá. Estas incursións asirias tiveron lugar no 732, despois de que Teglathpléser tomou Damasco, aínda que Sargón II, no 715, repite esta mesma batida contra as tribos (cida-

¹⁵Si, foxen da presenza das espadas,
da espada desenvaiñada,
afástanse do arco,
escapan do fragor da guerra.

¹⁶Pois así falou o meu Señor: Despois dun
ano, día a día, toda a gloria de Quedar desa-
parecerá. ¹⁷E o resto dos arqueiros, fillos de
Quedar, será ben pequeno. Si, díxoo o Señor,
Deus de Israel.

A morte, expiatoria dos pecados de Xerusalén

22 ¹Oráculo do val da Visión:
Que che pasa agora,
que con todos os teus
estás subido nas terrazas?
²Está chea de ruído
a cidade rebuldeira, a vila festeira.
Os teus caídos non son acoitelados
coa espada, nin mortos na guerra.
³Todos os teus xefes fuxiron á vez,
foron collidos co arco.
Todos os que te pillaron,
foron collidos xuntos, escapaban lonxe.
⁴Por isto dixen: “Non olledes para min,
que vou amargar con choros;
non vos empeñedes en consolarme
pola desolación da filla do meu pobo”.
⁵Porque o día da confusión,
do esmagamento e do escarnio
vén do meu Señor, Deus dos Exércitos.
No val da Visión derrúbase unha muralla,
os berros dirixense á montaña.
⁶Elam levantou a alxaba,
homes en carros de cabalos,
Quir destapa os escudos.
⁷Carros e cabalos encheron
o mellor da túa varcia,

des) árabes. A segunda peza é prosa rítmica, e dirixese ás tribos beduínas de Quedar, ao NO das cidades indicadas. Os beduínos destas tribos eran xeralmente mercenarios asirios: por isto, a datación do oráculo resulta insegura, podendo acontecer no 732, no 721 ou no 711. A finalidade das dúas pezas é mostrar a Iavé como Señor da historia.

21, 16 *Día a día*: lit. “como ano de mercenario”; cf nota a 16, 13-14.

22, 1-14 Este texto haino que datar pouco despois da retirada de Senaquerib do asedio de Xerusalén, no 701. É unha acusación da falta de acollida da mensaxe penitencial de Isaías como resposta espiritual á liberación da cidade. A ledicia festiva non é xusta cando se viu a man de Deus (v. 11) e cando se precisa a conversión. O texto conclúe cun oráculo de anuncio de castigo (v. 14). No texto distínguense verbos en pasado, que relatan a situación calamitosa do asedio de Xerusalén, e verbos en presente, que expresan a ledicia da cidade. No medio dos dous tempos está a chamada á penitencia, do v. 12, que non ten resposta e remata co oráculo de castigo do v 14.

tomaron posición xunto á porta,
⁸e puxeron ao descuberto
a defensa de Xudá.
No día aquel ollastes
para o arsenal da Casa do Bosque,
⁹vistes as brechas da cidade de David
—cantas eran!—
e xuntastes as augas do estanque de abaixo.
¹⁰Contastes as casas de Xerusalén
e botastes algunhas abaixo,
para facer inaccesible a muralla.
¹¹Fixestes unha presa entre os dous muros,
para a auga do estanque antigo;
pero non ollastes para quen a facía,
nin vistes a quen desde lonxe a ideaba.

¹²No día aquel o meu Señor, Deus de Israel,
fixo unha chamada ao pranto
e á lamentación,
a raparse e vestirse de saco.
¹³Pero velai: vós, xúbilo e ledicia:
matar becerros, sacrificar reses,
comer carne e beber viño.
“A comer e beber,
que mañá imos morrer”.
¹⁴Pero o meu Señor, Deus dos Exércitos,
reveloume ao oído:
Esta iniquidade non vos será expiada
ata que morrades,
—díxoo o meu Señor, Deus dos Exércitos.

Caída de Xebná e subida e caída de Eliaquim

¹⁵Así falou o meu Señor, Deus dos Exércitos:
Ponte de camiño
e entra onda ese mordomo, Xebná,
que está á fronte da casa do rei, e dille:
¹⁶Que tes ti aquí? A quen tes ti aquí,

22, 1 O título: “Oráculo do val da Visión”, tomado do v. 5, é, sen dúbida, o nome profético dalgún dos vales que rodean Xerusalén. Alí probablemente tivo lugar o oráculo-visión dos vv. 5-7, relativo ao asedio de Xerusalén, que, en acabando, se vai incorporar a estoutra unidade de oráculo de castigo (v. 14).

22, 8b-11 Constitúe unha nova estrofa que recolle o tema dos vv. 4-8a, encabezada pola expresión “no día aquel”, e que presenta a Deus como o autor de toda a obra defensiva da cidade.

22, 12-14 Esta estrofa presenta tres situacións relacionadas entre si: a) chamada divina á liturxia penitencial; b) desobediencia á chamada de Deus, cun certo cariz materialista e hedonista; c) para concluír co oráculo no que se di que o pecado do pobo se ten que expiar coa morte.

22, 15-25 Trátase do único texto de Isaías que contén oráculos de xuízo de castigo individual. *Xebná* e *Eliaquim* pertencen os dous ao reinado de Ezequías. Xebná quedou reducido a secretario do rei, mentres que Eliaquim foi o mordomo do palacio (cf 2 Re 18, 26. 37; 19, 2 par., xunto con Is 36, 3. 11. 22; 37, 2).

pois cavaches aquí unha sepultura para ti?
Estás cavando no alto a túa sepultura,
tallando na pedra o lugar de descanso.

¹⁷Velai: o Señor

vaite estender ben estendido, valente,
e logo vaite envolver, ¹⁸vaite enrolar ben,
e facerte rolar coma unha pelota
cara a un país de anchas fronteiras.

Alí vas morrer,

alí irán as túas gloriosas carrozas,
vergonza do pazo do teu Señor.

¹⁹Chimpareite do teu posto no cume,
botareite abaixo do teu pedestal.

²⁰Sucedará no día aquel,

que chamarei ao meu servo,
Eliaquim, fillo de Hilquías.

²¹Farei que vista a túa túnica,
e fortalecereino co teu cinto
e porei na súa man o teu posto de mando:
será un pai para os habitantes
de Xerusalén e para a casa de Xudá.

²²Porei a chave da casa de David
sobre o seu ombreiro:
abrirá, e non haberá quen feche;
e fechará, e non haberá quen abra.

²³Cravarei a caravilla da súa tenda
nun lugar seguro,
e será trono de gloria
para a casa de seu pai.

²⁴Colgarase nel todo o peso da casa de seu
pai ramas e follas, todos os cacharros peque-
nos, desde as cuncas ata os pucheiros. ²⁵No
día aquel —é o Señor dos Exércitos quen fala—
abaneará a caravilla cravada en lugar seguro,
fallará e caerá, e esnaquizarase todo o peso
que estaba sobre ela, porque o dixo o Señor.

22, 18 *Vergonza*, pois mostran o abuso na administración da casa real.

22, 21 Os vestidos distintivos na antropoloxía semítica son sinais de poder ou de clase social. *Pai*: tanto en Akad como en Exipto era título do rei, que tiña a obrigación de protexer os súbditos. Aquí é función e título delegados polo rei.

22, 22 *A chave* do pazo do rei significa o poder delegado sobre o pazo e o reino, pois pode abrir e pechar. Mt 16, 19 aplícallo a Pedro; e Ap 3, 7 aplícallo a Xesús resucitado.

22, 23 *A caravilla da tenda* de beduínos e pastores é aquí símbolo da seguridade de Eliaquim, pois é a que sostén a tenda do pastor-rei.

22, 24 Empezar aquí un texto en prosa, que empata co anterior; pero a caravilla que sostén a tenda convértese en gancho onde se colgan os útiles da cociña, ademais das ramas e follas aromáticas empregadas no condimento das comidas; pero todo isto vén ser un símbolo do nepotismo levado a cabo por Eliaquim, que foi a causa da súa caída.

23, 1-18 Este c. está formado por unha lamentación á caída do grande porto de Tiro no 587/86 a mans de Nabucodonosor, pois chámasele no v. 13 “a cidade dos caldeos”. Asiria (v. 13) equivale a Babilonia, pois é Babilonia quen

Lamentación e sentido teolóxico da caída de Tiro

23 ¹Oráculo contra Tiro:

Facede lamentación vós,

barcos de Tárxix,
que o porto de refuxio
quedou esnaquizado.

De volta do país de Kitim
foille revelado isto a Tárxix.

²Chorade, habitantes da costa,
traficantes de Sidón.

Os teus mensaxeiros
cruzan por augas abundantes:

³a semente de Xihor
viña da colleita do Nilo,
a súa ganancia era o comercio cos pobos.

⁴Avergónzate Sidón, que fala o mar,
o refuxio de Iam, nestes termos:

“Non me retorcin de dor nin te dei eu á luz:
nin criei fillos xa mozos,
nin saquei adiante fillas mozas”.

⁵Cando pasa a noticia aos exipcios,
retórcense de dor, coa noticia de Tiro.

⁶Cando pasa a Tárxix,
os habitantes da costa fan lamentación.

⁷É isto causa de alegría para a vosa cidade
que ten a orixe nos días remotos,
e pés que a levarán lonxe
a vivir de emigrante?

⁸Quen planeou isto contra Tiro,
que distribuía coroas,
cando os seus comerciantes eran príncipes
e os seus traficantes honrados no mundo?

⁹O Señor dos Exércitos foi quen o dispuxo,
para humillar o orgullo do seu esplendor,
para facer desprezables

se fai co imperio asirio. A Tiro considéraselle relacionada con Iam (o Mar, v. 11) e con Canaán. Sidón aquí non equivale á cidade, senón á nación fenicia. O Tárxix (barcos dos que se fala) debe ser o Tartesos hispano da beira do Guadalquivir, pois dise que os pés dos de Tárxix levan lonxe a vivir como emigrante. Todas estas referencias xeográficas, ademais das referencias a Exipto e a Kittim (= Chipre, nas costas do mar Exeo), aluden ao espléndido comercio de Tiro con estes pobos, e as ganancias destes provocan en Tiro unha actitude de orgullo, que o Deus da historia castigará (vv. 8-12). Os vv. 15-18 son un engadido en prosa do final do exilio babilónico, pois os 70 anos do v. 15 teñen que aludir a esta experiencia compartida con Xudá. O cantar da prostituta serve para introducir o tema da volta ao comercio cos pobos pagáns; pero as ganancias dese comercio serán para o templo de lavé, Deus único que dirixe a historia de todos os pobos.

23, 3 O nome *Xihor*, en paralelo co Nilo, é un segundo nome do rei exipcio.

23, 4 *O mar é refuxio de Iam*. O vocábulo hebreo traducido por mar é “Iam”. O segundo “Iam” do texto refírese á divindade cananea Iam, monstro das augas do mar, que ten o seu refuxio en Tiro. Nega este deus que Tiro sexa fillo seu, e polo tanto inexpugnable.

a todos os nobres do mundo.

- ¹⁰Pasa ao teu país,
que eu lle puxen emboscada a Tárxix
e xa non hai porto de refuxio.
¹¹A miña man estaba estendida contra Iam,
fixo tremer os reinos.
O Señor ordenou que a Canaán
lle destruísen as prazas fortes,
¹²e dixo: Non volverás a alegrarte,
moza maltratada, filla de Sídón;
aínda que vaías a Kitim,
tampouco alí haberá descanso para ti.
¹³A mesma cidade dos caldeos non será
para ti. Asiria fundouna para os barcos.
Ergueron as torres de asalto, arrasaron os
seus castelos, volvérona unha ruína.
¹⁴Facede lamentación, barcos de Tárxix,
que o voso porto de refuxio quedou es-
naquizado.

A liberación de Tiro

- ¹⁵Sucedará no día aquel, que Tiro queda-
rá esquecida durante setenta anos. Pero nos
anos doutro rei, ao cabo dos setenta anos, su-
cederalle a Tiro coma no cantar da prostituta:
¹⁶“Colle a arpa, dálle a volta á cidade,
prostituta esquecida.
Toca ben a arpa, alonga o teu cantar
para que sexas lembrada”.
- ¹⁷E sucedará ao cabo dos setenta anos que
o Señor visitará Tiro, e Tiro volverá facer a
súa ganancia de prostituta. Prostituirase con
todos os reinos que hai sobre a superficie da
terra. ¹⁸A súa ganancia no comercio e a súa
paga de prostituta consagraralla ao Señor.
Non se almacenará nin amoreará, senón que
a súa ganancia será para os que habitan ante
a presenza do Señor: comerán e fartaranse e
vestirán esplendidamente.

APOCALIPSE GRANDE

I. Deus fai xustiza arrasando o mundo:

A. Xuízo cósmico de Deus

- 24** ¹Velaí o Señor:
arrasa a terra e devástaa,
revolve a súa superficie
e dispersa os seus habitantes:
²Aconteceralles isto aos sacerdotes
o mesmo ca ao pobo,
ao servo o mesmo ca ao seu señor,
á serva o mesmo ca á súa señora,
a quen compra coma a quen vende,
a quen presta coma a quen recibe prestado,
ao debedor o mesmo ca ao acredor.
³A terra quedará

totalmente asolada e saqueada.
Si, o Señor decidiu estas cousas.

Lamentación polo asolamento do mundo e da cidade da nada

- ⁴Está de loito, murcha a terra;
está reseco e murcho o orbe,
están resecos tanto o que está arriba
coma a terra.
⁵A terra está profanada
baixo os pés dos seus habitantes,
porque quebrantaron leis,
pasaron por enriba dos preceptos,
romperon a alianza eterna.

24 Os cc. **24-27** adóitanse intitular *Grande apocalipse de Isaías*, para distinguilos dos cc. **34-25**, chamados “pequena apocalipse”. Algúns autores evitan este título, porque aínda non se ven nel todos os sinais da apocalíptica posterior, tales como a vida no máis alá, a organización da anxoloxía; pero o coidado na composición do texto, a temática da esperanza nunha época histórica salvífica, a contraposición entre a cidade inimiga que cae e a cidade de Xerusalén (= o reino de Deus), a alusión á resurrección dos membros do pobo de Deus, o ambiente de humillación do pobo de Deus e as perspectivas de esperanza de seren liberados por Deus, son razóns que xustifican este título. Dividimos a obriña en tres partes, cunha primeira sección A) de castigo purificador; e unha segunda parte B) de celebración litúrxica deste castigo que resulta liberador para o pobo de Deus:
I) **24, 1-25, 8**; A) **24, 1-23**; B) **25, 1-8**.
II) **25, 9-26, 19**; A) **25, 9-26**; B) **26, 7-19**.
III) **26, 20-27, 13**; A) **26, 20-27, 1**; B) **27, 2-13**.

A data desta composición podémola situar pouco despois da caída de Babilonia nas mans do rei persa Xerxes I, no ano 485, aínda que parece haber partes moi antigas que foron reelaboradas para esta composición litúrxico-sinagoga. As partes máis antigas indícanse nas notas. O seu autor debeu vivir en Babilonia, a xulgar polos textos de **26, 2. 15. 20**.

24, 1-3 Anuncio de castigo contra a terra, decidido por Deus (v. 3b), ante a maldade humana (v. 5). Este arrasamento refírese á terra e aos seus habitantes, pois a sorte do cosmos está vinculada á moralidade do home.

24, 4-13 Literalmente é unha lamentación ou descrición das calamidades. A razón das mesmas ponse na inmoralidade da sociedade, e, máis en concreto, da “cidade da nada” (a cidade pagá e idolátrica): cf nota ao v. 10.

24, 5 *A alianza eterna*: non é a mosaica, senón a que ten a súa orixe nos comezos, e que afecta a toda a humanidade (cf Xén 9, 1-17). Por iso o xuízo é cósmico.

⁶Por isto a maldición devorou a terra,
e son culpables os que habitan nela,
por isto se consomen
os habitantes da terra:
queda só un pequeno resto.

⁷Está de loito o viño novo, murchou a viña,
laméntanse todos os de alegres ilusións.

⁸Acabouse o xúbilo dos pandeiros,
rematou o ruído dos ledos,
acabouse o son xubiloso da arpa.

⁹Co canto xa non beberán viño,
o licor xa non fará tusir aos que o beben.

¹⁰Quedou asolada a cidade da nada,
todas as casas quedaron pechadas,
ninguén entrou nelas;

¹¹a lamentación polo viño resoou nas rúas,
desapareceu toda a ledicia,
o xúbilo da cidade foi deportado.

¹²Soamente quedou na cidade a desolación,
a porta está arrasada.

¹³Certo, así acontecerá no medio da terra,
no medio dos pobos,
coma no vareo da oliva,
coma nos rebuscos
cando acabou a vendima.

Cantos de loanza ao Deus Xusto

¹⁴Eles levantarán a súa voz,
aclamarán a grandeza do Señor,
exultarán desde o mar,

¹⁵por isto glorificarán ao Señor
no nacente do sol;
nas costas do mar o Nome do Señor,
Deus de Israel.

¹⁶Desde as beiras da terra
oímos alegres cantares: Gloria ao Xusto!

24, 10 *A cidade da nada*: pódese referir a Babilonia (arrasada no 485 polo rei persa Xerxes), pois de feito Babilonia seguiu na tradición apocalíptica sendo a cidade inimiga (Ap 17, 5). Outros autores pensan en Tiro, conquistada polos gregos no 332. Esta cidade é a mesma de 25, 2; 26, 5, en oposición a Xerusalén, citada en 26, 1; 27, 10.

24, 13 A colleita e o rebusco foron na literatura profética e apocalíptica imaxes do xuízo de Deus.

24, 14-16 *Eles*: refírese á comunidade xudía total, sexa a que, como o autor, segue vivindo en Babilonia “no nacente do Sol”, sexa a que vive en Xudá. As expresións *desde o mar* (o poñente) e *desde as beiras da terra*, aluden aos deportados de Israel ao norte de Asiria e ás colonias de Exipto. *O Xusto* é o Deus de Israel, que mostra a súa grandeza castigando o pobo opresor.

24, 16b-20 Coa caída de Babilonia non se acaban as maldades de rebeldías. Iso terá repercusións terroríficas nos mesmos xustos, e conseguintemente, no cosmos asociado á humanidade.

Repercusión universal da maldade humana

Pero eu pensei: Pobre de min!
Pobre de min! Ai de min!
Os impíos seguen cometendo maldades;
si, seguen cometéndoas!

¹⁷Terror, cova, trampa están sobre ti,
habitante da terra!

¹⁸E sucederá que o fuxitivo do terror
caerá na cova,
e quen sae do medio da cova
caerá na trampa.

Si, as xanelas que hai na altura fêchase
e abalan os alicerces da terra.

¹⁹Estoupando, rómpese a terra;
parte en anacos, estremécese toda.

²⁰Cambalea a terra coma un borracho,
móvese dun lado para outro,
coma se fose unha tenda improvisada,
pois pesa sobre ela a súa rebeldía:
caerá e non se volverá a erguer.

Xuízo de Deus sobre os reis e reinado de Deus en Sión

²¹Sucederá no día aquel
que o Señor lles pedirá contas
arriba ao exército de arriba,
e na terra aos reis da terra;

²²serán amoreados presos no pozo
e pechados no cárcere,
e despois de moitos días
pedirán selles contas.

²³A lúa chea virará rubia de vergonza,
e o sol do mediodía
quedará branco de estupor.

O Señor dos Exércitos
reinará no monte de Sión e en Xerusalén:
e a gloria aparecerá ante os seus anciáns.

24, 18 A alusión en merismo ás fiestras na altura, alude á choiva; e o abaneo dos alicerces da terra refírese aos terremotos. Mesmo así, no merismo están incluídas todas as convulsións humanas e sociais, como consecuencia da rebeldía do ser humano.

24, 20 *Improvisada*: lit. “para pasar a noite”.

24, 21-23 Esta sección é unha tipificación apocalíptica, pois distínguese o dobre plano *de arriba* e *da terra*, de xeito que as realidades humanas terreas teñen un arquetipo paralelo no mundo celeste. Estes reis da terra son pechados no *cárcere*, no *pozo*, onde esperan as contas de Deus. Este cárcere parécese máis ao inferno ca ao xeol, pois esperan o xuízo de Deus que se ten de manifestar na historia.

24, 23 A lúa e o sol non se nomean cos termos habituais hebreos, senón cos termos propios das divindades astrais inimigas do reino de Deus (cf Dn 10, 13. 20. 21), que se poden identificar co *exército de arriba*, do v. 21. O reinado do Señor supón a humillación destes valores pseudorrelixiosos.

B. Himno á acción de Deus na transformación do seu pobo

25 ¹ Señor, ti es o meu Deus:
 enzálzote, loo o teu Nome,
 por que realizaches plans maravillosos,
 a túa fidelidade vén de lonxe.
² Si, convertiches a cidade
 nunha morea de pedras;
 a fortaleza, nunhas ruínas;
 a cidadela dos soberbios desapareceu,
 endexamais non será reconstruída.
³ Por isto un pobo forte hate glorificar,
 a capital de pobos poderosos
 mostrarache o seu respecto,
⁴ pois fuches refuxio para o pobre,
 e para o miserable na súa angustia
 acubillo para escapar da tormenta,
 sombra para se librar da calor.
 Pois o resollo dos poderosos
 é como a tormenta no inverno,
⁵ coma forte calor na terra reseca.
 Acabarás co tumulto dos soberbios,
 coma nube espesa coa calor:
 o canto de triunfo dos poderosos
 será humillado.

O banquete do Reino de Deus

⁶ Nesta montaña o Señor dos Exércitos
 ofreceralles a todos os pobos
 un banquete de boas talladas,
 de viños anellos,
 carnes ben condimentadas, viños refinados.
⁷ Destruirá nesta montaña
 o veo que tapa a todos os pobos,
 a cuberta que cobre a todas as nacións.
⁸ O meu Señor, Deus dos Exércitos,
 destruírá a morte para sempre,
 enxugará as bágoas de todas as caras,
 afastará de todo o país
 a vergenza do seu pobo.
 Si, díxoo o Señor.

25, 1-5 Cantar litúrxico-apocalíptico á acción de Deus de reinar en Sión, pois contraponse a cidade fortificada, convertida en ruínas (v. 2), coa capital dos pobos poderosos, composta de pobres e miserables (vv. 3-4). O poder e grandeza do reino de Deus non provén dos elementos humanos, senón da acción de Deus neles. A grandeza das obras humanas pasará pola ruína, para que Deus poida facer a súa obra.

25, 6-8 Nestes vv. preséntanse en forma de oráculos salvíficos o reino de Sión: dun xeito positivo, coa imaxe dun banquete espléndido e para todos os pobos (v. 6); e de xeito negativo, coa destrución por parte de Deus do veo de loito e de dominio do deus mítico Mot, ao que se lle atribúe todo o que fai chorar e avergonza a un (vv. 7-8).

25, 6 *As boas talladas*, lit. “carnes gordas”: eran as preferidas para os semitas, ata o punto de que a graxa dos sacrificios estaba reservada á divindade.

25, 7 *O veo e a cuberta* que cobre as nacións é a expresión do sufrimento, persecución e morte segundo os

II. A esperanza do crente

A. A caída de Moab é signo apocalíptico
⁹ No día aquel dirase:
 Ollade, este é o noso Deus,
 esperamos nel: El hanos salvar.
 Este é o Señor, esperamos nel, gozaremos
 e alegrarémonos coa súa salvación.
¹⁰ Si, a man do Señor descansa
 sobre esta montaña;
 Moab será esmagada no seu sitio,
 coma a palla na morea de esterco.
¹¹ O Señor estenderá no medio del
 as súas mans,
 como fai o nadador cando nada.
 Así humillará o seu orgullo,
 aínda que el erga as mans.
¹² O empinado e a altura das súas murallas
 abaixarase, virase abaixo,
 será tirado por terra, estrado no po.

A vila forte de Deus

26 ¹ No día aquel entoarase
 este cantar no país de Xudá:

“Temos unha vila forte,
 El ponlle de defensa parede e muralla.
² Abride as portas e que entre un pobo xusto,
 que garde a fidelidade.
³ Con plan firme ti creas a felicidade
 dos que confían en ti.
⁴ Confían no Señor para sempre,
 si, no Señor;
 o Señor é Rocha para sempre.
⁵ Pois abate os habitantes da altura,
 á cidade alta faina abaixar,
 faina abaixar ata a terra,
 déixaa estrada no po.
⁶ Pisarana os pés: os pés do oprimido,
 as pisadas do pobre”.

grupos apocalípticos, de xeito que o termo “apocalipse” significa retirar o veo, o sufrimento e a persecución.

25, 9-12 A alusión ao esmagamento de Moab (vv. 10b-12) é un oráculo de castigo contra Moab da época post-exílica (cf as diferenzas con Is 15,1-16, 13 e notas). O autor apocalíptico incorporouno a este lugar, pola participación de Moab a carón de Babilonia na caída de Xerusalén, e para contrastar a caída de Moab coa vila forte (= Xerusalén: 26, 1 ss). Os vv. 9-10a son do autor apocalíptico, pois a esperanza e a ledicia pola salvación, así como a alusión a *esta montaña*, é característica da grande apocalipse de Isaías.

26, 1-6 Esta unidade é continuación de 25, 9-10a, e ten a misión de contrastar a vila forte (Xerusalén), aberta a un pobo xusto, que confía en lavé, coa caída da “cidade inimiga” (Babilonia e Moab xuntas).

26, 2 *Fidelidade* (heb. “emunim”) refírese á fidelidade de Deus no cumprimento das promesas que lle fixera ao pobo.

26, 3 *Felicidade* (heb. “xalom”): paz, fartura, plenitude...

B. *Salmo sapiencial–apocalíptico*

⁷O vieiro do xusto é a rectitude,
ti achanzas o camiño dereito do xusto.

⁸Camiñando nos teus xustos decretos,
Señor, esperamos en ti,
a nosa arela é o teu Nome
e a túa lembranza.

⁹O meu alento anhélate de noite,
o espírito nas miñas entrañas
madruga por ti.

Cando os teus xustos decretos
se cumpren na terra,
aprenden xustiza os habitantes do mundo.

¹⁰Aínda que o malvado se vexa favorecido,
non aprende a xustiza,
no país da rectitude obra mal
e non recoñece a grandeza do Señor.

¹¹Señor, a túa man está levantada,
pero non a ven;
que se avergoncen ao veren o celo
polo teu pobo.
Si, o lume destinado aos teus inimigos,
consumiraos.

¹²Señor, concederávos a paz,
pois todas as nosas empresas
es ti quen as leva a bo termo.

¹³Señor, noso Deus,
señores alleos a ti mandaron en nós;
pero soamente de ti nos lembraremos,
do teu Nome.

¹⁴Os mortos non vivirán,
os defuntos non se levantarán.
Pedícheslles contas,
fixécheos desaparecer,
borrachos a súa lembranza.

¹⁵Señor, ti aumentaches o pobo,
aumentaches o pobo e engrandecíche ti,
ancheaches todas as fronteiras do país.

¹⁶Señor, na angustia buscámoste:
a angustia e a humillación
foron a túa lección para nós.

¹⁷O mesmo que a muller
que está para dar a luz
se retorce e berra nas dores,
así fomos nós por causa da túa presenza,
Señor.

¹⁸Concebimos, retorcémonos,
e damos a luz vento;
pero non producimos a salvación do país,
nin damos a luz reis do orbe.

¹⁹Revivirán os teus mortos,
o meu cadáver resucitará,
esperarán e brincarán de alegría
os habitantes do po.

Rosada de nacementos é a túa rosada,
o xeol dará a luz os mortos.

III. A salvación chega xa

A. *Protección do pobo de Deus e castigo da cidade inimiga*

²⁰Ven, meu pobo, entra nas túas habitacións
e pecha as portas detrás de ti,
escóndete rapidamente un pouquiño
ata que pase a ira.

²¹Porque, velaí o Señor
que sae do seu santuario,
para castigar a iniquidade,
a débeda do que reina na cidade.
A cidade descubrirá o sangue que verteu
e non agachará de novo os seus asasinados.

26, 7-19 Esta unidade literaria é un comentario aos vv. 1-6, en clave sapiencial e con importantes anotacións apocalípticas: o xusto é sabio (pois aprende as leccións que Deus lle ensina na historia da salvación), pero o malvado é incapaz de aprender da historia. O xusto espera no Señor e anhéloa con todas as súas forzas; pero os malvados, unha vez mortos, non vivirán (v. 14), pois están privados da verdadeira vida e da felicidade, ao revés do que acontecerá cos que acollen a sabedoría de Deus e confían nel.

26, 9 Nótese o paralelismo entre o *meu alento* o noso anhelo (= “néfex”) e o *meu espírito*. O espírito ten aquí o sentido da tensión persoal do sabio-xusto cara a Deus.

26, 10 *O malvado* é necio, porque, na súa visión materialista e egoísta, é incapaz de descubrir a manifestación de Deus a través da historia e a grandeza do poder de Deus (vv 16-18).

26, 14 *Os mortos* de que trata son os “señores que mandaron en nós” (v. 13). Eses non se levantarán, porque soamente a xustiza e a sabedoría, que vén de Deus, dá a inmortalidade. Téñase en conta que, para o semita, a existencia simple e pura non é a vida, senón que a vida é a existencia feliz e ordenada.

26, 16-18 A situación de angustiada opresión a través da historia do pobo compárase coas dores e co retorcerse da

muller no parto, pero este parto é estéril. O verdadeiro parto é a acción de Deus (v. 15).

26, 19 Aínda que o contexto esixe unha interpretación da resurrección como un novo período de esplendor na historia do pobo, a letra do texto pide unha interpretación personalista da resurrección. *Rosada de nacementos*: a rosada de Deus considérase fonte de vida. *O xeol*: traducimos así o vocábulo “ares” (= terra), que ten aquí o sentido de “mundo dos mortos”.

26, 20-27, 1 Estes tres vv. do autor apocalíptico conteñen un oráculo divino, no que se lle ordena ao pobo protexerse na vila de Xerusalén mentres pasa a ira de Deus, que purifica a cidade inimiga. O autor interpreta o sufrimento dos fieis como un anuncio do castigo dos poderes inimigos. Nese momento angustiados terán os fieis a protección da cidade do Santuario de Deus, mentres que os inimigos quedarán ao descuberto. O v. 27, 1 é a expresión deste castigo dos inimigos, en clave mítica, considerando a lavé como o auténtico Baal (Señor, Deus da vida), que mata ao monstro da desorde e do caos. O texto alude ás expresións dun poema ugarítico. Na apocalíptica hai un proceso de volta aos mitos cananeos, pois xa o paganismo non ofrece perigo relixioso, e por outra parte, esta técnica serve aos gustos apocalípticos polas formas imaxinativas.

27 ¹No día aquel o Señor castigará
coa súa espada dura, grande e poderosa,
a Leviatán, a serpe fuxidía,
a Leviatán, a serpe retorcida,
matará o dragón que hai no mar.

B. Canto á protección divina sobre a súa viña (Israel)

²No día aquel cantádelle á viña deliciosa:

³Eu, o Señor, son o seu gardián,
regareina decote,
non se castigarán as súas débedas.

Protexereina de día e de noite,
⁴non precisarei alpendre de garda.

Quen ma encheu de silvas e espiños?
Eu avanzarei en guerra contra el
e consumirao o meu lume.

⁵Ou, se non, que se aferre á miña protección
e que faga a paz comigo,
que a paz comigo faga.

⁶Chega o día no que enraizará Xacob,
florecerá e botará gromos Israel,
e as súas vides encherán a face do mundo.

A dispersión de Xacob e o seu castigo purificador

⁷Dá Deus un golpe
coma o que feriu a Xacob?
Ou mata con puñalada,
coma a dos que o feriron?

⁸Axotándoos, botándoos fóra,
fas o teu xuízo contra eles;
espállalos por causa da súa crueldade,
nun día de vento leste.

⁹Con isto quedará expiada
a iniquidade de Xacob,

este será o seu froito,
que afastará o seu pecado:
cando El deixe en anacos as pedras
dos seus altares,
cando non se levanten imaxes de
Axerah nin estelas cúllicas.

Desolación da cidade inimiga

¹⁰A cidade fortificada quedará soa,
un lugar despoado e abandonado
coma o deserto,
alí pacerá o xato e alí se tomará
e destruírá os abrochos.

¹¹Cando sequen os seus abrochos,
fenderanos as mulleres
que anden a buscar
con que prender o lume.
Certo, non é un pobo intelixente,
por iso o seu creador
non ten compaixón del,
o que o formou non ten piedade del.

Volta de todos os fillos de Israel a Xerusalén

¹²Sucedará no día aquel que o Señor
empezará a dar paus
desde o curso do Éufrates
ata o regato de Exipto,
e vós seredes reunidos un por un,
fillos de Israel.

¹³Sucedará no día aquel
que se tocará cun corno grande,
e virán os abandonados no país de Asiria,
e os dispersados polo país de Exipto,
e prostraranse diante do Señor
na montaña santa, en Xerusalén.

27, 1 *No mar*: o mar é a morada de Leviatán, monstro caótico e mortífero, pois, cando non é divindade do caos e do mal, é signo da inseguridade, de perigo, do mal e do diabólico.

27, 2-6 Este cantar suscita nos participantes das liturxias apocalípticas un sentido de seguridade na protección divina e de esperanza nun futuro glorioso de alcance universal. Os vv. 4b-5 son unha chamada á conversión dos membros do pobo que plantan no medio da viña plantas inconvenientes (silvas e espiños). Chaman á conversión coa ameaza (v. 4) e coa invitación á confianza e á paz co Señor. Sobre a imaxe, cf Is 5, 1-7.

27, 7-9 Estes vv. parecen ser da última época de Is, pois a alusión aos símbolos idolátricos non ten explicación na época apocalíptica. Ademais, Is espera a reunificación de Israel, pois considera que o seu pecado xa está expiado coa dispersión e co rexeitamento do seu culto idolátrico. O texto inseriuse aquí como unha proba profética do contido dos pertencentes ao cantar anterior (vv. 4-5).

27, 10-11 Este oráculo de castigo é apocalíptico, e serve de comentario a 26, 21.

27, 12-13 A esperanza apocalíptica céntrase no castigo de Deus para os inimigos do pobo, e na bendición divina para os deportados ou emigrados, que se xuntarán na montaña santa, en Xerusalén.

ORÁCULOS CONTRA ISRAEL E XUDÁ

Ai contra a coroa fermosa que é Samaria

28 ¹Ai da coroa arrogante dos borrachos de Efraím!
 Ai da grilanda murcha, o seu fermosísimo adorno, que está na cabeceira do seu fértil val, na cabeza dos soberbios atordados co viño!
²Velaí o Señor poderoso e valente, coma unha tormenta de pedrazo. Coa man tirará por terra,
³cos pés pisará a coroa arrogante dos borrachos de Efraím.
⁴A grilanda murcha, o seu fermosísimo adorno, a que está na cabeceira do seu fértil val, será coma un figo temperán, de antes do tempo da seitura: quen o ve cóllo, devórao sen o reter na man.
⁵O día aquel o Señor dos Exércitos será a fermosa coroa e o diadema de adorno do resto do seu pobo,
⁶espírito de xuízo para o que se senta no tribunal, e forza para os que retiran as tropas da porta da cidade.

Contra os profetas do templo

⁷Tamén estes cambalean co viño e tropezan co licor.

28, 1-4 Trátase dun Ai contra Samaria, á que se asemella poeticamente a grilanda de flores que levaban na cabeza os ricos da cidade nos banquetes, pois é a cidade fundada por Omrí (cf 1 Re 16, 24), na cima dun outeiro que dá a un fértil val. A grilanda está murcha, e o furacán de Deus botaraa ao chan. Este Ai é algo anterior á caída de Samaria (722/21).

28, 4 A imaxe do *figo* céntrase nese devorar o que un ten na man (no seu poder), pois, aínda que os asirios teñen sometida a Samaria, non se conformarán con iso e hana devorar.

28, 5-6 Este oráculo salvífico é unha transposición da imaxe da coroa a Deus; lavé será a coroa do resto do seu pobo de Israel, conferíndolle enerxía para establecer unha orde social xusta, e a forza militar necesaria para defender as portas da cidade. O oráculo pode provir da época na que Ezequías intenta a recuperación do reino do Norte.

28, 7-13 Oráculo de xuízo de castigo contra os profetas oficiais do templo e da corte. Estes polemizan contra Isaías, tratándoo de profeta para meniños; respóndelles que lles fala cun ton de dobre sentido primeiro, e logo con ton ameazador (vv. 11-13). O oráculo é anterior á invasión de Senaquerib no 701.

28, 7-8 A descrición destes profetas e sacerdotes responde realmente ao profeta cúlctico que, como sacerdote, se farta de comer no templo.

O profeta e o sacerdote acanean co licor, están devorados polo viño, tropezan por causa do licor, cambalean coa bebida, beben mestura alcohólica a fartar.

⁸Todas as mesas están cheas de vómito, a sucidade xa non cabe.
⁹A quen lle vai ensinar a mensaxe, a quen lle vai facer comprender o que oíu? Os acabados de apartar do leite? Os acabados de retirar do peito?
¹⁰Así ten que ser: b, a: ba; b, a: ba; c, a: ca; c, a: ca; un pouco alí, un pouco alá.
¹¹Si, con labio burlón e en lingua estraña vaille falar a este pobo.
¹²Díxolles así: “Este é o lugar de descanso, facede descansar o fatigado. Este é o voso lugar de tranquilidade”. Pero non quixeron facer caso.
¹³Así soará para eles a palabra do Señor: “b, a: ba; b, a: ba; c, a: ca; c, a: ca un pouco alí, un pouco alá”, para que anden e caian para atrás, partan o lombo e sexan cazados e collidos.

Contra as falsas seguridades das alianzas políticas

¹⁴Por isto escoitade a palabra do Señor, xente burlona, mestres de contos para este pobo que está en Xerusalén.

28, 9 O suxeito de “vai” é Isaías: a súa mensaxe de non acudir a Exipto, renunciando a formar a alianza antiasiria, só serve para meniños.

28, 10 O texto recolle a forma de ensino da lectura aos meniños na escola sapiencial: lit. “sau con sau, sau con sau, qau con qau...”

28, 11 Este v. contén a orde divina de proferir un oráculo.

28, 12 O oráculo tivo nun pasado sentido positivo: a oposición de Isaías á alianza antiasiria, pois a elección do templo e da cidade era a tranquilidade e descanso do pobo; pero, como non fixeron caso, segue o profeta cun oráculo de castigo (v. 13).

28, 14-22 Este oráculo de xuízo de castigo preséntanos unha acusación xeral dos dirixentes políticos como xente que se burla do Deus da Alianza, ao faceren alianzas políticas que dan máis seguridade ca a alianza con lavé (vv. 14-15). Os vv. 16-17a presentan en forma oracular o verdadeiro refuxio de seguridade en Sión e na edificación sobre Sión, expresada cos instrumentos de traballo que Deus ordenara. Os vv. 17b-22 conteñen o anuncio do castigo. A data do oráculo é a dos anos da alianza con Exipto para constituir a coalición antiasiria (entre o 711 e o 701).

28, 14 Aos dirixentes políticos acusaos Isaías de *xente burlona e mestres de contos*, pois as súas pretensións de prosperidade e liberdade van resultar frustradas.

- ¹⁵Porque vós dixestes:
 “Fixemos un pacto coa Morte
 e co xeol fixemos un trato:
 O castigo da inundación chegará,
 pero non nos alcanzará,
 porque nos refuxiamos na mentira
 e nos agachamos no engano”.
- ¹⁶Por isto o meu Señor Deus fala así:
 Velaquí estou:
 poño de alicerce de Sión unha pedra;
 unha pedra de granito, de fundamento;
 unha esquina pesada, asentada
 polo que sabe afincar e non se apura.
- ¹⁷O cordel será o dereito,
 a chumbada a xustiza,
 o pedrazo varrerá o refuxio da mentira,
 as augas arrasarán o seu toco.
- ¹⁸A vosa alianza coa Morte será fendida,
 e o voso pacto co xeol non se manterá.
 O castigo da inundación chegará,
 e ficaredes esmagados.
- ¹⁹Sempre que pase, levaravos a vós.
 Si, pasará de mañá en mañá,
 de día e de noite,
 e non haberá máis ca terror
 ao comprender a noticia.
- ²⁰Porque a cama é moi curta para se estirar,
 e a manta moi estreita para se envolver.
- ²¹Pois o Señor erguerase
 coma o monte Perassim
 e moverase coma o val de Gabaón
 para executar a súa obra,
 a estraña obra súa,
 e para facer o seu traballo,
 estraño traballo o seu.
- ²²Pois agora non vos burledes
 tanto que caiades na vosa trampa,
 porque oín do meu Señor,
 o Deus dos Exércitos,
 unha destrución segura,
 decretada contra todo o país.

28, 15 As palabras tipificadas, aínda que se poñen na boca dos políticos, son de Isaías, e implican xa un xuízo sobre o resultado das alianzas. Sobre as divindades do mundo subterráneo (Mot e Xeol), cf a literatura ugarítica. As expresións dos políticos refírense ás alianzas con Exipto. A *inundación* alude aos castigos asirios, pola infidelidade á alianza con eles. A *mentira* e o *engano*, son personificacións da traizón xudía aos asirios, realizada na nova alianza cos exipcios.

28, 16 O oráculo de contraste preséntanos a Deus coma o mestre de cimentacións, establecendo en Sión a verdadeira seguridade (a alianza, implícita na escolla divina de Sión), construción que o pobo ten que seguir realizando cos instrumentos que Deus decide: a xustiza e o dereito, xunto coa fidelidade ás disposicións e decretos divinos.

28, 20 A imaxe poética da cama e da manta demasiado curtos para se tapar, expresa a insuficiencia e ineficacia das alianzas políticas.

Parábola da sabedoría do labrego

- ²³Prestade atención e escoitade a miña voz,
 atendede e facede caso ao meu discurso.
- ²⁴Ara o labrador todos os días?
 Sen sementar sacha e grada a súa terra?
- ²⁵Tan só cando achanza
 a superficie da terra,
 espárese a nichela e bota o comiño;
 sementa o trigo, o millo,
 a cebada e o centeo
 e a avea na beira.
- ²⁶O seu Deus instrúeo,
 ensínoa como é debido.
- ²⁷Certo, non se trilla a avea co trillo,
 nin a roda do carro dá voltas
 sobre o comiño,
 senón que coa vara se varea a avea
 e o comiño co pau.
- ²⁸O trigo trillase, pero non sen nunca parar,
 trillase coa trilla precisa.
 Se o machica coa roda do seu carro
 e cos seus cabalos, non o trilla.
- ²⁹Isto tamén sae do Señor dos Exércitos,
 que dá o consello axeitado
 e fai grande o éxito.

Ai contra Ariel (= Xerusalén)

- 29** ¹Ai Ariel, Ariel,
 cidade onde acampou David!
 Engadide un ano a outro ano,
 e que as festas corran o seu ciclo!
- ²Entón eu asediarei a Ariel,
 e haberá lamentación sobre lamentación,
 e Xerusalén será de verdade a miña Ariel.
- ³Acamparei, aldea, arredor de ti,
 cercareite con campamentos
 e levantarei ao teu arredor obras de asedio.
- ⁴Falarás baixiño desde debaixo da terra,
 e o teu falar soará apagado desde o po,
 a túa voz será como un espírito
 de debaixo da terra,

28, 21 A comparación da acción de Deus co monte Perassim e co val de Gabaón refírese ás vitorias de David nestes lugares, grazas á axuda divina (2 Sam 5, 20. 25; cf tamén Xos 10). Aquí a acción de Deus cualifícase de estraña e allea, pois é a acción de castigo contra o seu pobo infiel.

28, 23-29 Parábola sobre a orixe divina da sabedoría do labrego, que o leva ao éxito dos seus traballos. O profeta aplica aos plans salvíficos do oráculo dos vv. 16-17a, que terán o seu cumprimento.

28, 24 En Palestina, ata hai pouco tempo, sementábanse os cereais antes de facer a decúria da terra.

28, 25 *O millo* non é o noso millo (mainzo), senón un cereal semellante ao painzo, ou millo miúdo.

29, 1-12 Trátase dun Ai contra Xerusalén (chamada aquí Ariel), datable preto do 701, cando o profeta anuncia a maldición e o castigo divino da invasión de Senaquerib.

e o teu falar será un trilo desde o po.
⁵A tropa dos estranxeiros será para ti coma o po fino, coma arganas que voan será a tropa dos estranxeiros. Sucederá de repente nun abrir e pechar de ollos,
⁶que serás visitada polo Señor dos Exércitos, con trono, con derrubamento e con grande barullo, con ciclón, con vento e chama de lume devoradora.
⁷Coma un soño será a visión nocturna: tropa de todos os pobos facendo a guerra contra Ariel, si, todos os que loitan contra ela pónenlle sitio e asédiana.
⁸Sucederá como cando un soña que ten fame; come, pero ao espertar ten a gorxa baldeira; e como cando un soña que ten sede: bebe, pero ao espertar está reseco e a súa gorxa sedenta. Así será a tropa de todos os pobos que fan a guerra contra o monte Sión.
⁹Pasmádevos, quedade pasmados; cegádevos, quedade cegos, vós que estades borrachos, pero non de viño, cambaleades, pero non de licor,
¹⁰porque o Señor verteu dentro de vós un espírito de sono profundo: pechou os vosos ollos, profetas; e cubriu as vosas cabezas, videntes.

29, 6 Compárase a invasión cun grande ciclón e tormenta. **29, 7-10** Descríbese a invasión coa imaxe dun soño, que vai variando de tema: invasión-fame e sede da alianza antiasiria-falsos profetas. Todo é soño, pois están aparvados e cegos.

29, 11-12 Estes vv., escritos en prosa, poden moi ben ser un comentario “post factum” á falta de conexión entre o profeta e o pobo, por non saber (desconexión co círculo profético) ou ben por falta de fe na mensaxe de Isaías (libro selado).

29, 13-14 Oráculo de xuízo de castigo contra o tipo de culto que lle dá a lavé o pobo: un culto formalista e ritualista, pero sen o compromiso interior da fe e da fidelidade a Deus e á súa palabra. Por iso o castigo que se lles anuncia é a desaparición da palabra de consello do sabio. A crítica profética sobre o culto é moi distinta da que se fai en **1, 10-19**, polo que a datación debe corresponder ao final do século VIII, momento no que o culto non pode ser moi rico en vítimas, senón no aspecto ritual (cf **28, 7ss**). O castigo que se inflixe é a desaparición da sabedoría, pois esta ten a súa orixe en Deus e na piedade (“temor”) relixioso-cúltica.

¹¹Entón a visión de todo será para vós coma palabras dun rolo selado: cando llo dan a un que sabe ler, dicíndolle: “Olla, le isto”; el di: “Non son capaz, está selado”; ¹²cando se pon o libro diante dun que non sabe ler, dicíndolle: “Olla, le isto”; el responde: “Non sei ler”.

Oráculo contra o culto formalista

¹³O meu Señor dixó:

Este pobo achégase a min coa súa boca, hónrame cos seus labios, pero o seu corazón está lonxe de min: a súa adoración é un ritual de homes, algo que aprendeu.

¹⁴Por isto, velaí:

eu volverei a asombrar este pobo, facendo marabillas e prodixios: a sabedoría dos seus sabios perecerá e a intelixencia dos seus intelixentes quedará enterrada.

Ai contra os falsos sabios, e xurdir duns novos sabios

¹⁵Ai dos que manteñen o seu plan en lugar secreto, ben enterrado, lonxe do Señor! Ai daqueles que fan as obras na escuridade, e pensan: “Quen nos ve? Si, quen nos coñece?”.

¹⁶Perversidade a vosa!

O oleiro é coma o pote que el modela? De quen a modelou dirá a obra: El non me fixo? Pero a criatura dixó do seu creador: El non entende.

29, 15-24 O texto constitúe unha unidade literaria composta dun Ai con xuízo condenatorio (vv. 15-16. 20-21) e dous oráculos salvíficos (vv. 17-19. 22-24). A pesar desta conxunción de xéneros literarios, o texto forma unha unidade temática e supón unha situación ben concreta: os dirixentes políticos (sabios) organizan a política sen ter en conta que a sabedoría ten a súa raíz na relixiosidade e na fe e fidelidade a Deus. Isaías anuncia a desaparición deste tipo de sabios, ao mesmo tempo ca o xurdimento, co impulso de Deus, duns novos sabios os pobres, que reverenciarán o Señor.

29, 15 *O plan*: é propio do sabio, pero o comezo ou raíz da sabedoría é o temor do Señor, isto é, a relixiosidade, a fe e o culto ao Señor. *A escuridade* é a ausencia da luz da revelación divina, que recibe na fe e na fidelidade ao revelado.

29, 16 *A criatura*: lit. “o obxecto modelado”, coma o barro do oleiro. Aquí refírese á persoa do sabio, polo que o v. constitúe un comentario a Xén 2, 7 (cf Sal **103, 14**; Xer **18, 1-6**).

¹⁷Velaí: dentro dun pouco, ben pouquiño, o Líbano converterase nun verxel e o Carmelo será considerado un bosque.

¹⁸No día aquel os xordos oírán a lectura dun rolo e desde a escuridade e as tebras os ollos dos cegos verán.

¹⁹Entón os pobres aínda se alegrarán máis no Señor, e os campesiños miserables brincarán de gozo polo Santo de Israel,

²⁰porque se acabará o tirano, desaparecerá o burlón, e todos os que intentan facer a iniquidade serán exterminados:

²¹os que declaran culpable a un home con calumnia, e poñen lazos aos que deciden nas portas da cidade para botaren o inocente ao deserto.

²²Por isto así fala acerca da casa de Xacob o Señor Deus, o que redimiu a Abraham: Xa non se avergonzará Xacob, xa non virará branca a súa cara,

²³porque cando vexa no medio del os seus fillos, froito das súas entrañas, eles santificarán o meu Nome. Santificarán o Santo de Xacob e reverenciarán o Deus de Israel.

²⁴Entón os de espírito extraviado coñecerán o que é ter siso, e os murmuradores aprenderán a instrución que se lles dá.

Ai contra a rebeldía idolátrica de facer alianza con Exipto

30 ¹Ai, fillos que se rebelan —é o Señor que n falaa—,

29, 17-19 Coa imaxe da transformación do mundo vexetal (v. 17), quérese significar a transformación prodixiosa dos pobres e humildes en sabios (xordos que oen as palabras dun rolo-libro, como os alumnos das escolas sapienciais, e cegos que chegan a ver e comprender). Esta sabedoría reconécese obra de Deus (v. 19) en oposición á sabedoría dos falsos sabios (v. 15).

29, 20 *O tirano e o burlón* son tipificacións do falso sabio, que non está aberto á escoita da sabedoría, senón que cre falsamente posuila.

29, 21 *Nas portas da cidade* tiñan lugar os xuízos en primeira instancia.

29, 23 *Entrañas*: eufemismo.

30, 1-7 Trátase dun Ai contra a alianza política con Exipto e contra Asiria, que hai que datar no último decenio do século VIII. Cualifica esta alianza de idolátrica, carrexadora de vergonza e desgraza, de inútil e gravosa.

30, 1ss Sorprende a consideración da alianza política como un feitío de ídolos, pero o xeito de describir a tal

facendo un idolo de pau sen que isto saia de min, e vertendo metal nun ídolo de fundición, sen contar co meu Espírito, engadindo así pecado sobre pecado!

²Sen consultar a miña boca, baixan de présa a Exipto, para buscaren refuxio no poder do Faraón e se refuxiaren á sombra de Exipto.

³Pero o poder do Faraón volveráselles vergonza, e o refuxio á sombra de Exipto volveráselles desgraza.

⁴Aínda que os seus xenerais están en Soán, e os seus mensaxeiros chegan a Hanés, ⁵todos están humillados por causa do pobo, que non saca proveito para si nin axuda nin utilidade, senón a vergonza e mais o oprobio.

⁶A carga das bestas de Arabia que chegou por terra de angustia e perigo, con leoas e leóns ruxidores, con víboras e serpes voadoras, eles lévana sobre os lombos de burros, pois son as súas riquezas: sobre a xiba dos camelos levan os tesouros para un pobo do que non sacan proveito.

⁷Si, Exipto é aire: va é a súa axuda, por isto deulle este nome: Ráhab, “ruído-inactivo”.

O documento dun xuízo de castigo

⁸Agora vai, escríbeo nunha táboa, ven e grávao nunha lousiña, que sirva para os días futuros, de testemuña para sempre, ⁹porque son un pobo rebelde,

alianza (vv. 2-3) realízase cos termos usuais da fe e confianza en Deus: *refuxio no poder... e á sombra*. O monoteísmo profético exige pór soamente en Deus o propio refuxio no perigo.

30, 4 *Soán*: Tanis, sede do faraón exipcio. *Hanés*: Heraképolis, a 100 km ao S do Cairo, desde onde os militares mandan mensaxeiros a Tanis.

30, 7 *Ráhab* era un monstro mitolóxico. Fóra do A. T., aparece en inscricións de encabezamento de camiños do sur de Arabia, polo que podemos pensar nun monstro do deserto.

30, 8-16 Este texto está constituído por un oráculo de xuízo de castigo (vv. 12-14), precedido por unha tipificación da acusación, agravada pola orde divina de escribir o tal oráculo nunha táboa de arxila como testemuño e como expresión do dinamismo futuro da palabra profética (vv. 8-11). Conclúen o oráculo unha “torah” profética condicionada (v. 15) e unha nova tipificación da acusación e do anuncio de castigo, contrastadas cunha forte ironía (vv. 16-17). A data do texto debe ser moi próxima ao ano 701.

fillos traidores,
 fillos que non lle queren facer caso
 á lei do Señor,
¹⁰que lles din aos videntes:
 “Non teñades visións”;
 e aos que reciben mensaxes:
 “Non teñades para nós
 mensaxes da verdade.
 Comunicádenos palabras moles,
 tendé visión de cousas agradables.
¹¹Apartade do noso camiño,
 quitade do noso vieiro,
 retirade de diante de nós
 ao Santo de Israel”.
¹²Por isto, así fala o Santo de Israel:
 Por rexeitardes a miña palabra,
 confiando no tirano máis perverso,
 e descansando fiados nel,
¹³por isto esa iniquidade
 estará contra vós,
 como unha greta nun muro alto,
 que alomba ameazando ruína.
 Cando de repente chega a súa ruptura,
¹⁴rompe coma cacharro de oleiro,
 cando o escachan sen compaixón
 e non se atopa entre os seus anaquiños
 un cacho para coller lume do fogar
 ou para sacar auga do pozo.
¹⁵Porque así fala o meu Señor, Iavé,
 o Santo de Israel:
 Seredes salvados
 con só sentarvos á espera,
 a vosa forza está
 en quedarvos quietos e tranquilos;
 pero, non quixestes,
¹⁶senón que dixestes:
 “Non! Fuxiremos a caballo!”.
 De verdade que fuxiredes!
 “Montaremos cabalos rápidos!”.
 Rápidos serán tamén
 os vosos perseguidores!
¹⁷Co bramido dun só, fuxiredes mil,
 co bramido de cinco fuxiredes:
 só quedará un,
 coma o mastro na cima do monte,
 coma bandeira nun outeiro.

Oráculo salvífico para Xerusalén

¹⁸Certo, o Señor está esperando
 mostravros o seu favor,
 o Altísimo está esperando
 ter compaixón de vós.
 O Señor é Deus da Xustiza:
 felices todos os que esperan nel.
¹⁹Ai, pobo de Sión,
 que habitas en Xerusalén,
 non chores máis:
 o seu favor acollerá o teu berro de auxilio;
 cando El o escoite, responderache;
²⁰o Señor darache o pan
 na hora da angustia
 e auga na hora do asedio;
 e o que che dá a chuvia
 non volverá a marchar,
 os teus ollos volverano a ver,
²¹os teus oídos escoitarán unha palabra:
 “Este é o vieiro, camiñade por el”,
 cando vos desviades para a dereita
 e cando vos desviades para a esquerda.
²²Entón profanaredes o revestimento
 de prata dos vosos ídolos,
 e botaredes fóra os adornos de ouro
 das vosas imaxes:
 coma pano ensanguntado,
 declararédelas unha inmundicia.
²³Entón daralle a chuvia para a sementeira
 que sementaches na túa terra,
 e o gran, produto da túa terra,
 será abundante e gordo.
 No día aquel o teu rabaño
 pacerá en pasteiros anchos,
²⁴e os bois e os burros que aren a túa terra,
 comerán forraxe ben sazoadada,
 aventada coa galleta e a forquita.
²⁵Sobre todo monte alto
 e todo outeiro erguido
 haberá auga, correrá a regos,
 no día da grande matanza,
 cando caian as torres.
²⁶Entón a luz da lúa será coma a luz do sol
 e a luz do sol será sete veces maior,
 cando o Señor sande a ferida do seu pobo
 e cure a chaga do seu castigo.

30, 12 O tal tirano pervertido non é o rei, senón un conse-
 lleiro que recomenda prescindir da revelación profética (e
 de Iavé) e seguir o que é humanamente máis recomendable.
 30, 15 A “torah”, comunicación profética, era seguir pag-
 ando o tributo a Asiria e deixar de lado as manobras
 políticas das alianzas.

30, 18-26 Oráculo salvífico para Xerusalén no momento
 do asedio de Senaquerib (cf v. 20a). Para acadar a salva-
 ción esixe a confianza en Iavé (vv. 18-20a) e o rexeita-

mento da idolatría (vv. 20b-22).

30, 20 *O que che dá a chuvia* é un título de Baal, o caba-
 leiro das nubes, aplicado a Iavé. O Señor e non Baal, é
 quen lle dá ao pobo asediado o pan e a auga.

30, 23-26 Os dous títulos salvíficos de Iavé eran real-
 mente os atributos de Baal, deus das chuvias e da fecun-
 didade. Soamente o último (v. 26) alude á luz, que aquí
 é imaxe da salvación, sen especiais vínculos co culto a
 Baal.

Teofanía de castigo contra Asiria

- ²⁷Velaí o Nome do Señor:
está chegando desde lonxe,
arde o seu nariz e o seu figado bota fume,
os seus labios están cheos de carraxe,
a súa lingua é coma o lume devorador,
²⁸a súa respiración coma un río desbordado
que chega ata o pescozo:
xunguirá ás nacións co xugo da destrución,
un freo aniquilador
estará na boca dos pobos.
²⁹O voso canto será
como o da véspera das festas
e a ledicia do voso corazón
será como cando un marcha coa frauta
para entrar na montaña do Señor Deus,
o Penedo de Israel.
³⁰Entón o Señor fará oír
o esplendor da súa voz,
mostrará o golpe do seu brazo,
co resollo do seu nariz
e a chama do lume devorador,
coa tempestade, a tormenta e o pedrazo.
³¹Pois co pau da voz do Señor
Asiria será esnaquizada:
³²cada azoute da vara
con que o Señor a castigue,
estará acompañado de tambores e de liras,
de danzas de guerra
e de ritos de loita contra ela.
³³Si, Deus preparou o Tófet contra ela,
preparouno para o rei;
afondou, ancheou o seu pozo,
amoreou paus e lume,
o alento do Señor, coma un río de xofre,
prendeu lume nel.

Ai contra os que poñen a confianza na axuda de Exipto

- 31** ¹Ai dos que baixan a Exipto
por axuda!
Apóianse nos cabalos,
confían nos moitos carros,

30, 27-33 Esta peza literaria ten todos os sinais dunha teofanía antropomórfica do Deus dos Exércitos en guerra santa contra as nacións, concretadas no exército asirio; a lavé acompañano os cantares da festa do seu pobo por mor da liberación que lle supón. Debeuna compoñer Isaías durante o asedio do ano 701.

30, 27 *Nariz / figado*: como sede dos sentimentos de ira (figado) e expresións dos mesmos, o nariz que arde; *labios / lingua*: expresión das maldicións (lume) contra os opresores do seu pobo.

30, 29 *Véspera*: lit. "noite da consagración".

30, 30 A ira do Señor convértese nunha tormenta destrutora.

30, 33 O *Tófet* era un lugar do val de Ben Hinnón onde sacrificaban os meniños (cf Lev 19, 21ss; 2 Re 23, 10; Xer 7, 31; 19, 6. 13). O rei aquí debe referirse ao deus Mot.

31, 1-3 Este Ai data do último decenio do s. VIII. A razón

e nos tiros de cabalos, —tantísimos son!—, pero non ollan para o Santo de Israel nin buscan ao Señor.

²El é o único Sabio,
que leva adiante o seu plan,
e non deixa que fallen as súas palabras:
levantarase contra a nación dos malvados
e contra a axuda
dos que cometen a iniquidade.

³Exipto é home e non deus,
os seus cabalos son carne e non espírito,
por isto, o Señor estenderá a súa man;
e caerá quen axuda xunto co axudado:
os dous xuntos prececerán.

O Señor é o protector de Sión e do seu pobo fiel

- ⁴Díxome así o Señor:
Como roxe o león, o cachorro do león,
pola súa presa,
cando acode contra el o grupo de pastores,
que cos seus berros non o asustan
nin co seu barullo o espantan,
así baixará o Señor dos Exércitos
para facer guerra
sobre o monte Sión, sobre o seu outeiro.
⁵Coma bandadas de paxariños en voo,
así botará o Señor dos Exércitos
o seu escudo sobre Xerusalén,
botará o escudo e salvará;
estará de garda e rescatará.

⁶Volvédevos a Aquel de quen tanto se apartaron os fillos de Israel.

⁷Porque no día aquel cada un rexeitará os ídolos de prata e os ídolos de ouro que as vosas mans de pecado fixeron para vós.

⁸Asiria caerá coa espada
daquel que non é home,
será devorada pola espada daquel
que non é humano.
Asiria andaré fuxida por medo á espada

desta maldición é dobre: a confianza posta nos medios humanos (os carros e cabalos exipcios), e prescindir da palabra e plan de Deus comunicado por Isaías. *Non buscan ao Señor* quiere dicir que non consultan a palabra profética co desexo de fiarse dela.

31, 2 *Sabio*, título de Deus, que comunica o seu consello (plan) ao pobo e está atento a cumprilo (cf **20, 8**).

31, 3 *Deus / espírito*, referíndose ao poder de Deus, para levar a cabo o seu plan.

31, 4-9 Oráculo salvífico no momento do asedio asirio contra Xerusalén; a razón última dáenos no v. 9b. Os vv. 6-7 rompen un pouco o ritmo do resto, pero non son alieos á esencia isaiana da conversión e fe no Señor para a salvación. Moitos críticos considéranos unha engadido dos editores.

31, 5 *Estar de garda*: heb. "pésah", raíz da que se deriva o nome Pascua (cf Ex 12, 13. 23. 27).

e os seus mellores irán a traballos forzados.
⁹O seu Penedo escapará co terror
 e os seus xenerais abandonarán a bandeira
 —quen fala é o Señor—
 que ten o fogar en Sión,
 e o forno en Xerusalén.

O rei xusto e xeneroso, ben diferente do rei louco

- 32** ¹Velaí un gran rei:
 reinará con xustiza
 e príncipes gobernarán
 con xustos decretos.
²Entón cada un será como un refuxio
 contra o vento,
 un pendello para o temporal,
 coma regos de auga nun secaño,
 coma a sombra dun penedo
 nunha terra reseca.
³Se os ollos dos que ven, queren ver;
 se os oídos dos que escoitan,
 queren estar atentos;
⁴se a mente dos intelixentes
 trata de coñecer;
 e se a lingua dos tateiros
 quere falar con claridade,
⁵entón ao louco
 non se lle volverá chamar xeneroso,
 nin á súa loucura se lle chamará sabedoría.
⁶Porque o louco fala loucuras
 e co seu corazón inventa a iniquidade,
 facendo sacrilexios e falando blasfemias
 contra o Señor,
 deixando baleira a gorxa do famento
 e negándolle a bebida ao sedento.
⁷O máis íntimo da súa entraña é malo,
 el inventa plans para arruinar os pobres
 con discursos mentireiros
 e calumniar o necesitado no tribunal.

31, 9 *Penedo*: é a miúdo un título divino co matiz do Deus no que apoiarse; pero aquí alude a aquilo no que os asirios poñen a súa confianza. O feito de aparecer en paralelo cos *xenerais*, fai pensar que se refira ás tácticas de guerra: exército de mercenarios especializados, carros lixeiros, todo isto con carácter sacro.

32, 1-8 Toda a sección semella unha mestura dos ideais mesiánicos do profeta coas súas preocupacións sapienciais, propias da escola na que se formou. Literariamente é un oráculo salvífico cos contrastes da actuación do louco, que se pode referir ao rei Ezequías ou aos seus conselleiros, a propósito da alianza antiasiria con Exipto.

32, 1-3 A principal condición do rei e dos príncipes (gobernadores) será a de protector e a de xenerosidade e procura do benestar.

32, 4 *Mente*: lit. “corazón”, sede dos plans e intencións.

32, 6 *Os sacrilexios e blasfemias* do conselleiro ou rei louco, refírense ao carácter idolátrico da alianza antiasiria (cf **Is 30, 1-8; 31, 1-3**).

32, 7 *O máis íntimo da súa entraña*: lit. “os riles dos seus riles”. O ril é a sede dos sentimentos.

⁸Mentres que o xeneroso planea plans xenerosos e mantense firme neles.

Chamada ás mulleres para a liturxia penitencial

- ⁹Mulleres compracentes, póndevos de pé,
 escoitade a miña voz.
 Fillas presumidas,
 prestade oídos ao meu dito.
¹⁰No ano que vén,
 tremeredes vós, presumidas,
 porque desaparecerá a vendima
 e a seitura non virá.
¹¹Espantádevos, compracentes;
 treme ti, presumida,
 íspete e queda en coiros,
 cingue o saco sobre a cintura;
¹²sobre os peitos que fan lamentación
 polos campos deleitosos,
 pola viña frutuosa, ¹³pola terra do meu pobo.
 Medran silvas e cardos en todas as casas
 de pracer da vila alegre.
¹⁴Porque o pazo estará abandonado,
 a cidade rebuldeira quedará deserta.
 Ofel e Bahan quedarán
 para sempre baleiros,
 serán lugar de pracer para burros salvaxes,
 pasteiro de rabaños,
¹⁵ata que sobre vós se verta
 o espírito desde o alto,
 e o deserto se volva verxel
 e o verxel pareza un bosque.
¹⁶Entón o xuízo xusto habitará no deserto
 e a xustiza morará no verxel;
¹⁷o froito da xustiza será a paz,
 e o seu resultado vivir tranquilo
 e seguro para sempre.
¹⁸Entón o meu pobo
 vivirá nun campo de paz,

32, 9-20 Esta unidade literaria está composta de dúas estrofas complementares: a) 9-14; contén unha chamada á liturxia de lamentación colectiva dirixida ás mulleres (cf **Is 3, 16-24**) no ano 702 (cf v. 10); e b) vv. 15-20: oráculo salvífico sobre a efusión do espírito (forza) desde o alto (de Deus), que suscitará un rexurdir da xustiza, expresado en imaxes literarias de tipo vexetal, e nas consecuencias de paz (fartura), seguridade e tranquilidade. Os dous elementos vincúlanse na liturxia penitencial.

32, 11-12a: Descrición da liturxia de lamentación colectiva.

32, 14 *Ofel* era un outeiro ao S do templo, asento da cidade antiga. *Bahan* é un nome descoñecido, que debe referirse a algún outro barrio de Xerusalén.

32, 15 A estrofa forma parte da frase do v. 14, poñéndolle un prazo límite á desolación da cidade. É moi probable que Isaías coñecese profeticamente o fracaso da expedición do rei asirio no 701, cando aquela xa estaba en curso (cf **37, 1-7**). Esta segunda parte salvífica é reflexo da fe do profeta na perpetuidade de Xerusalén, como consecuencia da elección divina.

en casas seguras e en mansións tranquilas,
¹⁹e demoucará o bosque cunha machada,
 e coa súa caída caerá aquela cidade.

²⁰Felices vós que sementaredes
 á beira de todas as augas,
 e deixaredes andar soltos
 os cascacos do boi e do burro.

A liberación da Xerusalén asediada

I. *O saqueador é saqueado*

33 ¹Ai saqueador, ti non es saqueado!
 Ai traídor, a quen non traizoan!

Cando ti acabes de saquear,
 serás saqueado;
 cando remates de facer traizón,
 traizoarante a ti!

²Señor, móstranos o teu favor;
 a ti chamamos esperanzados.
 Serás ti a nosa forza cada mañá,
 a nosa salvación na hora do asedio.

³Que co ruído das túas tropas
 escapen os pobos,
 que co ruído dos teus soldados
 desaparezan as nacións.

⁴O botín será amoreado,
 como se amorean os saltóns:
 como ataca a lagosta saltarán eles no botín.

⁵Enxalzado sexas, Señor,
 pois moras no máis alto.
 Que se encha Sión
 de rectitude e de xustiza,
⁶e que o Señor sexa a seguridade
 do seu templo.
 O tesouro da súa salvación
 é sabedoría e coñecemento;
 a súa riqueza, o temor do Señor.

II. *Xuízo contra os mensaxeiros da fartura*

⁷Velái os xefes clamando polas rúas,
 os mensaxeiros da fartura
 chorando amargamente.

32, 19 *Aquela cidade*: refírese a Ninive.

33, 1ss Todo este c. é un comentario profético-misterioso á liberación de Xerusalén do asedio de Senaquerib. A complexidade de xéneros literarios é clara, pero encáixanse ben para remarcar o triunfo de Deus e dos xustos.

33, 1-6 Esta complexa unidade literaria consta dun Ai contra Senaquerib e os asirios (v. 1) e de elementos propios dun salmo de lamentación colectiva, súplicas e desercións do triunfo esperado (vv. 2-4), ao mesmo tempo que de acción de grazas (v. 5a), para concluír con referencias á xustiza e á sabedoría (vv. 5b-6).

33, 2 *Cada mañá*: cando comezaba o asedio.

33, 3 O profeta presenta a resistencia dos asediados como unha guerra santa.

33, 7-12 Estes vv. son unha descrición poética da desilusión e fracaso da alianza antiasiria feita con Exipto, expresado en clave vexetal, para concluír no xuízo purifi-

⁸Están desertas as calzadas,
 o paseante da rúa non camíña,
 romperon a alianza,
 rexeitaron os garantes do pacto,
 non teñen respecto para ningún home.

⁹O país anda de loito, está estéril,
 o Líbano vólvese pálido, está sen forza,
 o Xarón é coma un deserto,
 o Baxán e o Carmelo quedan espidos.

¹⁰Agora voume levantar dixó o Señor,
 vou estar ben alto, voume erguer.

¹¹Vou concibir herba e vou dar a luz palla,
 coma o lume o meu Espírito
 vaivos devorar;

¹²O meu pobo será unha queima con cal,
 coma silvas cortadas arderá no lume.

III. *O xusto librarase do castigo de Deus*

¹³Vós, que estades lonxe,
 escoitade o que eu fixen;
 coñecedes, os que estades preto,
 a miña valentía.

¹⁴Que os pecadores se estremezan en Sión,
 e o terror apreixe os impíos:
 Quen habitará entre nós
 nun lume devorador?
 Quen habitará entre nós
 nas chamas eternas?

¹⁵O que se comporta con xustiza
 e fala o que é correcto,
 o que rexeita as ganancias da opresión,
 o que sacode a súa man
 para non coller subornos,
 o que pecha os seus oídos
 para non verter sangue,
 o que pecha os seus ollos
 para non favorecer a maldade.

¹⁶Este morará no máis Alto,
 a Praza forte do Penedo será o seu refuxio,
 o seu pan seralle dado,
 e a súa auga estará asegurada.

cadador do Deus, que tan poeticamente expresan as imaxes da queima con cal (desinfectante) e con silvas (plantas improdutivas e inútiles).

33, 7 *Xefes*: eran os directores da política do momento, promotores da alianza antiasiria (v. 8), que para Isaías ten carácter pagán e idólatrico (cf **30, 1. 11. 12; 31, 1-3**).
33, 13-16 Esta sección vén sendo un comentario ao “xuízo de castigo” de Deus dirixido aos que viven en Xerusalén e aos fuxitivos ou deportados de Xudá no 711. Salienta o poder do Señor que castiga os pecadores e idólatras (favorables á alianza con Exipto), pero que salva os xustos. Nos vv. 14-16 o profeta imita o estilo do Sal **15**, que é unha “torah” de entrada no santuario. Soamente o xusto terá a seguridade que vén de Deus.

33, 16 *O máis Alto, Praza forte*: son referencias á presenza de Deus, da que o templo de Xerusalén era soamente un símbolo. *O Penedo* é o título de lavé referido á seguridade. *O pan* e *a auga*: alimento no asedio.

IV. *Canto ao Sión liberado*

¹⁷Os teus ollos verán o Rei
na súa fermosura, verán a cidade remota.

¹⁸O teu corazón contemplará
unha visión terrible:
U-lo que conta? U-lo que pesa?
U-lo que enumera as torres?

¹⁹Non verás un pobo estranxeiro,
un pobo de lingua misteriosa de oír,
de lingua burlona que non se entende.

²⁰Velaí Sión, a cidade
da nosa solemne asemblea;
os teus ollos verán Xerusalén,
morada tranquila, tenda que non cambiará,
os seus cravos nunca se arrincarán,
nin se romperán as súas cordas.

²¹Si, olla para o Maxestoso, o Señor,

o noso encoro de ríos,
de regos anchos ás dúas bandas:
non pasará por el barco de remos,
nin barco grande o poderá cruzar.

²²Si, o Señor será o noso Rexedor,
o Señor será o noso lexislador,
o Señor, o noso Rei, El só nos salvará.

²³As súas cordas afrouxaranse,
non erguerán o mastro
nin izarán a bandeira.

Entón será dividido o botín,
o riquísimo botín;
os coxos poderán coller a súa parte,

²⁴quen alí reside non dirá:

“Estou impedido”.

O pobo que resida alí
quedará libre da iniquidade.

PEQUENA APOCALIPSE

A caída de Edom, xuízo de Deus sobre as nacións

34 ¹Pobos, acercádevos a escoitar;
nacións, prestade atención;
escoita, terra e o que a enche;
o orbe, e o que sae del.

²A ira do Señor está
contra todos os pobos,
o seu noxo contra os seus exércitos,
consagrounos ao exterminio,
entregounos á matanza.

³Os mortos pola espada
serán tirados fóra,
o fedor subirá dos seus cadáveres,

⁴os montes desfáncense co dó,
e féndense as chairas.

Velaí todo o exército do ceo:
enrólase coma un rolo de escribir,
e todo o seu exército cae murcho,
como cae murcha a folla da viña,
e coma o figo mirrado da figueira.

⁵A súa espada aparece no ceo,
velaí baixa sobre Edom,

sobre o pobo consagrado ao exterminio,
furiosa para o xuízo.

⁶A espada do Señor está chea de sangue,
está engraxada de sebo,
do sangue de carneiros e chibos,
de sebo dos riles dos carneiros.

Velaí, en Bosrah,
o sacrificio en honor do Señor,
a grande matanza no país de Edom.

⁷Si, un exército presenta búfalos,
un exército de valentes presenta becerros:
o seu país emborracharase co seu sangue,
e o seu pobo engrosará coa súa graxa.

⁸Porque é o día da vinganza do Señor,
o ano das contas do xuíz de Sión.

⁹Os seus regueiros serán de pez,
e o seu po será xofre,

a súa terra volverase breia ardente,

¹⁰non se apagará de día nin de noite,
eternamente subirá a súa fumareda,
de xeración en xeración
quedará unha desolación,
por eternidade de eternidades

33, 17 *O Rei* é un título de Iavé de tradición moi arcaica. *A cidade remota* é Xerusalén. Cualifícase de remota, pois a súa liberación é obra do que está no máis Alto (v. 16). Coa devandita imaxe anticipa Isaías o tema apocalíptico da cidade que baixa do ceo.

33, 18 Quen pesa e quen conta as torres é o asirio.

33, 21 As imaxes da auga abundante queren expresar as bendicións de Deus. Os barcos simbolizan aquí o dominio estranxeiro.

33, 22 Este v. é unha glosa, pois rompe a imaxe literaria dos barcos.

34-35 Podemos datar o texto destes cc. nos últimos anos do s. VI, cando empezan as presións belicosas das tribos nabateas sobre Edom, e xorde unha teoloxía renovada da gloria e triunfos de Xerusalén (cf Intr. a Abd 3). Este castigo contra Edom envólvese na perspectiva apocalíptica

do castigo contra os xentís como feito de afirmación do poder universal de Iavé.

34, 3 Os cadáveres insepultos profanan o cosmos, que os recibe con dó, ao verse violentado na súa bondade primitiva. 34, 4 *Féndense as chairas*. Velaí... (lectura dos documentos de Qumrán). O texto hebreo masorético le: “dísólvese o exército do ceo”.

34, 5-7 As mortes dos edomitas a mans dos nabateos considéranse como o exterminio sagrado do día da ira do Señor e como acto salvífico en honor de Iavé, pois Edom participou cos exércitos de Nabucodonosor na caída de Xerusalén no 587 (cf 63, 1; Sal 137, 7; Lam 4, 21-22; Ez 25, 12; Abd 10-16).

Bosrah era unha cidade importante de Edom.

34, 5 *Aparece* (lectura dos documentos de Qumrán e dos targum); o texto heb. le: “está borracha”.

ninguén cruzará por ela.

¹¹Collerana en posesión o pelicano
e o ourizo cacho,
o íbis e mais o corvo morarán nela.
O seu enterrador estenderá sobre ela
o cordel da Devastación,
e as pedras da Nada.

¹²Alí non quedará nada
que se chame reino,
e todos os seus príncipes terán fin.

¹³O espiño medrará nos seus palacios,
a estruga e mais o cardo nas súas torres.
Alí estará o campo de chacais
e o cercado para os pitos da avestruz.

¹⁴Alí atacarán os gatos monteses ás hienas,
e o sátiro chamará polo seu compañeiro.
Tamén Lilit se establecerá alí,
e dentro dela atopará lugar de acougo.

¹⁵Alí fixo o niño a serpe agatuñadora
e logo escapou, pero chocará os ovos,
xuntándoos no seu escondedoiro.
Tamén alí se axuntarán os voitres,
cada un co seu compañeiro.

¹⁶Buscade no libro do Señor e lede:
“Ningún deles se perderá,
cada un mirará polo seu compañeiro”.
Si, ordenouno a boca do Señor,
e o seu espírito xuntounos.

¹⁷El mesmo botou as sortes para eles,
e a súa man fixo a repartición
co cordel de medir,
para sempre posuíran eles o país,
habitarán nel de xeración en xeración.

Transformación gloriosa de Xerusalén

35 ¹Que se alegren o deserto
e mais a terra reseca,
que brinque de ledicia a estepa
e que florezca!
Que, coma o lis,

34, 11-12 *O seu enterrador* ou escavador. Aquí, “o enterrador de Edom” é un cualificativo de lavé, como expresión do seu poder de castigo. *O cordel* e o nivel, que serven para construír, aquí úsanos Deus para destruír.

34, 13-14 Os animais que se citan son os animais impuros, que viven nas ruínas. *Lilit* era un demo feminino propio de Mesopotamia, probablemente o demo da tempestade. No ambiente hebreo puido ser o demo da noite, pola proximidade fonética co heb. “láilah” (= noite). Así o entenden en Qumrán.

34, 15-17 Esta cita comentada dun texto anterior é característica dos textos apocalípticos. Refírese a Is 13, 20-22, aínda que non responde fielmente a este texto por mor da cita, comentario e aplicación. Arredor do ano 500 aínda non existía un culto á letra do texto sagrado. O texto quere remarcar como a destrución de Edom é algo decretado por Deus, pois o vaitre vive das preas.

35, 1-10 Literariamente é un himno profético. As imaxes e boa parte dos termos están tomados do II Is, pero nada

²floreza abundantemente,
que brinque en exultante danza!
Concedéuselle a gloria do Líbano,
o esplendor do Carmelo e do Xarón.
Eles mesmos verán a gloria do Señor,
o esplendor do noso Deus.

³Fortalecede as mans adormecidas,
e ponde firmes os xeonllos que tremen.

⁴Dicidelles aos de corazón tímido:
“Collede ánimo, non temades.

Velaí o voso Deus.
Chega a vinganza,
a recompensa de Deus.
Chega El mesmo, e salvaravos”.

⁵Entón abríranse os ollos dos cegos,
e os oídos dos xordos destapananse.

⁶Entón o coxo saltará coma un corzo
e a lingua do mudo cantará xubilosa.
Si, saen á luz augas no deserto
e ríos na estepa:

⁷a terra reseca convértese nunha lagoa,
e a terra sedenta en mananciais de auga.
No campo onde os chacais se tomban,
a herba converterase
en canivelas e xuncos.

⁸Alí haberá unha calzada, unha verea,
e á calzada chamaráselle Vía Sacra.
Nada impuro pasará por ela:
o mesmo Señor camiñará con eles,
e os homes non se desviarán.

⁹Non haberá alí león,
e ningún animal salvaxe subirá,
ningún se atopará.

Por alí camiñarán os redimidos,
¹⁰e os rescatados do Señor

volverán por ela,
entrarán en Sión con xúbilo,
felicidade eterna sobre as súas cabezas.
Conseguirán ledicia e felicidade,
pois o sufrimento e o pranto fuxirán.

no texto alude á volta dos exiliados, senón que todo se centra na transformación de Xudá e Xerusalén.

35, 1 *O deserto, terra reseca e estepa*: imaxes da triste situación de Xudá, que se cambiarán na leda imaxe do verdor.

35, 3-4 A transformación presenta aspectos máis humanos: a vinganza de Deus sobre Edom é sinal da intervención de Deus en favor do seu pobo.

35, 5-6 Unha serie de feitos milagrosos serán unha clara mostra da intervención salvífica de Deus. Nesa perspectiva hai que entender os milagres de Xesús (cf Mt 11, 5; Feit 3, 8).

35, 6b-7 A imaxe da transformación volve ao tema vexetal, coa auga que fai do deserto un oasis.

35, 8-10 *A Vía Sacra* non é a calzada do retorno dos exiliados, senón a calzada ou calzadas que levan a Sión. Nótese a coincidencia con Axeo e Zacarías no tema da pureza cültica.

35, 10 *Sobre as súas cabezas*: a ledicia acompañarao ao templo, coma os sacos na cabeza dos camiñantes.

COMPLEMENTO HISTÓRICO

Ameaza de Senaquerib contra Xerusalén

36 ¹No ano catorce do rei Ezequías subiu Senaquerib, rei de Asiria, contra todas as cidades fortificadas de Xudá, para apoderarse delas. ²O rei de Asiria enviou o ministro do Tesouro desde Láquix a Xerusalén, onda o rei Ezequías, cun grande exército. Este tomou posición xunto ao canal do estanque de arriba, no camiño do campo do bataneiro. ³Entón saíron a xunto del o ministro do pazo real Eliaquim, fillo de Hilquías, o escriba Xebná e o chanceler, Ioah, fillo de Asaf. ⁴O ministro do tesouro díxolles: —Dícidelle a Ezequías: Así fala o grande rei, o rei de Asiria: “Que clase de confianza é esa na que ti confías?” ⁵Pensaches que as meras palabras dos labios son o plan e a forza para a guerra? En quen confías, xa que te rebelaches contra min? ⁶Olla, ti confías en Exipto, no apoio desa canivela rota e a quen se apoia nel penetrálle a man e atravésalla; así é o rei de Exipto para todos os que confían nel.

⁷Pero certo que me vas dicir: “É no Señor, o noso Deus, en quen confiamos!”. Acaso non foi El a causa de que Ezequías retirase os seus santuarios e os seus altares dos outeiros, e de que lles dixese a Xudá e a Xerusalén: Diante deste altar habedes de prostrarvos en adoración?”. ⁸Pois ben, aposta agora co meu señor, o rei de Asiria: douche dous mil cabalos, se es capaz de pór pola túa conta soldados de equipamento sobre eles. ⁹De que xeito, pois, poderás facer recuar o ataque dun só gobernador de entre os máis pequenos servidores do meu señor? É aínda pola túa

confianza en Exipto e nos seus carros e cabalos? ¹⁰E ademais, acaso subín eu a este país para arrasalo sen o consentimento de Iavé? O Señor díxome: Sube a ese país, e arráasalo.

¹¹Entón Eliaquim, Xebná e Ioah díxéronlle ao ministro do tesouro: —Fálalles, por favor, aos teus servos en arameo, que nós entendemos, e non nos fales en xudeu aos oídos do exército que está sobre a muralla.

¹²O ministro do tesouro respondeu: —Acaso o meu señor me mandou soamente onda o teu señor e onda ti para pronunciar estas palabras? Acaso as palabras non van tamén para os homes que están sentados sobre a muralla, comendo o seu propio esterco e bebendo o seus propios ouriños a canda vós?

¹³Entón o ministro do tesouro púxose de pé e berrou con grandes voces en xudeu e dixo:

—Escoitade as palabras do grande rei, do rei de Asiria. ¹⁴Así fala o rei: “Que non vos engane Ezequías, que el non é capaz de salvarvos. ¹⁵Que non vos faga confiar en Iavé dicindo: ‘Certo, o Señor hanos salvar; esta cidade non será entregada nas mans do rei de Asiria’. ¹⁶Non lle fagades caso a Ezequías, que así fala o rei de Asiria: ‘Facede comigo un pacto de bendición. Saíde para onda min; comede cada un da súa viña e cada un da súa figueira, e que beba cada un da auga do seu pozo, ¹⁷ata que eu veña e vos colla para vos levar a un país coma o voso país, terra de trigo e de mosto, terra de gran e de viñas’. ¹⁸Que non vos engane Ezequías dicindo: ‘O Señor hanos salvar’. Acaso os deuses das nacións salvaron cada un ao seu país da man do

36-39 Estes cc. están tomados de 2 Re 18, 17-20, 19, a non ser Is 38, 9-20 (a oración de Ezequías, que non aparece en 2 Re). O texto de 2 Re é máis longo ca o de Is, pero en realidade trátase de dúas recensións diferentes dun único texto. A preocupación fundamental deste complemento é presentarnos as máis importantes intervencións de Is na historia literaria do seu tempo, como remate da súa obra. A orde na que se presentan estas intervencións non é a do desenvolvemento dos feitos, que sería este: a) enfermidade e curación de Ezequías (entre os anos 705-702): Is 38, en paralelo con 2 Re 20, 1-11 e 2 Cro 32, 24; b) visita do embaixador babilonio (anos 703-702): Is 39, en paralelo con 2 Re 20, 12-19; cf 2 Cro 32, 26, 31; c) as dúas ameazas de Senaquerib (ano 701): Is 36-37, en paralelo con 2 Re 18, 17-19, 37.

36, 1 O nome do rei de Xudá “Hizqiah” é o mesmo que aparece na primeira parte como “Iehizqiah”. Nós chamámoslle sempre Ezequías.

36, 2 *Ministro do Tesouro* (lit. “Grande escanciador”, “Copeiro”). O nome do título ten resonancias das funcións primitivas do cargo.

36, 5 *As meras palabras* refírense á alianza con Exipto contra Asiria (cf v. 6).

36, 6 A imaxe da *canivela rota* emprégaa Is en 30, 3, 7; 31, 3. Sobre o pre-anuncio do fracaso desta alianza, cf Is 19, 1-15; 28, 14-22; 30; 31, 1-3.

36, 7 O redactor prepara unha razón teolóxica, que responde á historia dos feitos, para basear o fracaso da expedición asiria. A unificación do santuario feito por Ezequías supón a teoloxía dos sacerdotes de Xequem emigrados a Xudá (cf Introd. ao Dt).

36, 8 *Cabalos*, cos carros e demais equipamento para os carros de combate. A aposta é clara, pero o ministro do Tesouro conta soamente coas forzas naturais coñecidas por el, e non cos plans de Deus.

36, 10 Neste v. volve o ministro do Tesouro a coller o argumento teolóxico do v. 7: é vontade de Deus o ataque a Xerusalén, pois Ezequías ofendeu a Iavé (cf 10, 5-15).

36, 18-20 A diferenza radical entre a teoloxía asiria e a xudá, á parte do monoteísmo, é que, para o xudeu, Iavé intervé e mostra o seu poder a través da historia, mentres que para os asirios as divindades coñecen o futuro da historia, pero non interveñen nela, senón que esta se rexe por puras leis de poder. Esta oposición segue con valor para a fe cristiá.

rei de Asiria? ¹⁹Onde estaban os deuses de Hamat e de Arpad? Onde estaban os deuses de Sefarvaim? Que! Algúns deles salvaron Samaria da miña man? ²⁰Quen foron entre todos os deuses destes países os que puideron salvar o seu país da miña man? Será precisamente Iavé quen libre a Xerusalén da miña man?”

²¹Entón eles quedaron calados e non lle responderon nin palabra, pois a orde do rei era nestes termos: “Non lle respondades”.

²²Logo o ministro do pazo real Eliaquim, fillo de Hilquías, o escriba Xebná e o chanceler Ioah cos vestidos rachados volveron onda Ezequías e déronlle a coñecer as palabras do ministro do tesouro.

Consulta a Isaías

37 ¹Cando o rei Ezequías viu isto, rachou os seus vestidos, cubriuse de saco e entrou no templo do Señor. ²Logo mandou ao ministro do pazo real Eliaquim, ao escriba Xebná e aos máis vellos de entre os sacerdotes, cubertos de sacos, onda o profeta Isaías, fillo de Amós, ³a dicirlle: —Así fala Ezequías: “O día de hoxe é día de angustia, de castigo e de desprezos, pois os fillos chegan á saída da matriz e non hai forza para parir. ⁴Quizais o Señor, o teu Deus, oíu as palabras do ministro do tesouro que o rei de Asiria mandou para insultar o Deus vivente e o queira castigar polas palabras que o Señor, o teu Deus, escoitou. Fai, pois, subir unha oración polo resto que aínda queda”.

⁵Entón os servidores do rei Ezequías foron onda Isaías, ⁶e Isaías díxolles: —Así lle habedes dicir ao voso señor: “Así fala o Señor: Non teñas medo das palabras que oíches, coas que blasfemaron contra min os mozos do rei de Asiria. ⁷Olla: eu vou pór nel un espírito, oírás un dito e volverá ao seu país; logo, no seu país, fareino caer coa espada”.

37, 1-2 A actitude do rei e dos ministros e sacerdotes é a dunha liturxia de lamentación colectiva.

37, 3 *Os fillos chegan... para parir*: quizais sexa un refrán para expresar a situación especialmente angustiada (cf 13, 8; 26, 17; Xer 4, 3; Os 13, 13, relativos ás dores do parto).
37, 4 Ao profeta pídese a oración de intercesión como home de Deus que é, e espérase del que reciba unha resposta do oráculo.

37, 6-7 O oráculo de Is é simplemente unha resposta sen elaborar poeticamente. *Un espírito* significa aquí unha decisión firme e inquebrantable, tomada a raíz dunha noticia que lle chegou.

37, 8-9 A retirada do ministro do Tesouro asirio débese á axuda que precisa Senaquerib ante o ataque do exipcio Tirhacah. Quizais retire parte do exército de asedio, pero non todo.

37, 9b-38 Non parece tratarse dun segundo relato do

⁸Cando o ministro do tesouro deu a volta, atopou ao rei de Asiria facendo a guerra contra Libnah, xa que oíra que marchara de Láquix. ⁹Entón oín esta mensaxe acerca de Tirhacah, rei do Alto Exipto: “Saíu a pelexar contra ti”, e fíxolle caso ao dito.

Segunda embaixada de Senaquerib

A continuación enviou mensaxeiros a Ezequías: ¹⁰—Así lle falaredes a Ezequías, rei de Xudá, dicíndolle: “Que non te engane o teu Deus en quen ti confías, ao pensares que Xerusalén non será entregada na man do rei de Asiria. ¹¹Ti xa escoitaches o que os reis de Asiria lles fixeron a todos os países, entregándoos ao exterminio. E ti vástes salvar? ¹²Os deuses dos pobos que meus país arrasaron salváronse acaso? Gozán, Harán, Resef e xente de Edén que vivía en Telasar. ¹³Onde está o rei de Hamat, o rei de Arpad e o rei de Lair, de Sefarvaim, de Hená e de Ivah?”.

Oración de Ezequías

¹⁴Entón colleu Ezequías o escrito da man dos mensaxeiros e leuno. Logo subiu ao templo do Señor e Ezequías mesmo o estendeu diante do Señor, ¹⁵e Ezequías rezoulle ao Señor nestes termos:

¹⁶—Señor dos Exércitos, Deus de Israel, que tes trono de querubíns. ¹⁷Achega, Señor, o teu oído, e escoita. Abre, Señor, os teus ollos, e mira. Sí, escoita todas as palabras de Senaquerib, coas que mandou xente para insultar o Deus vivente. ¹⁸É verdade, Señor! Os reis de Asiria destruíron todos os países e as capitais de cada un deles, ¹⁹e botaron no lume os seus deuses, pois eles non son deuses, senón feito de mans do home, pau e pedra, e por isto destruíronos. ²⁰Pero agora, Señor, noso Deus, sálvanos da súa man e todos os reinos da terra recoñecerán que ti, soamente ti, es o Señor.

mesmo feito, senón dunha segunda embaixada, aínda que 2 Cro 32 as simplifique nun só relato, pois tiveron que suceder nun curto espazo de tempo, xa que a finalidade da embaixada é desmoralizar os asediados.

A actitude de Ezequías é a do rei responsable, que cre no poder de Deus (v. 20) e simplemente reafirma a súa fe. A intervención do profeta é un afondamento no oráculo dos vv. 6-7, resultando un oráculo contra o rei asirio (vv. 22-29, 33-34), quedando como oráculo salvífico para Xerusalén soamente os vv. 30-32, 35.

37, 10-13 No discurso de desgaste psíquico de Senaquerib xa non se fala da axuda exipcia, senón do absurdo da esperanza na divindade, pois a oposición do etiope Tirhacah xa non existe.

37, 14-20 A oración de Ezequías non se encadra na liturxia da lamentación colectiva, senón que é un reforzarse da fe do rei no oráculo salvífico do v. 7.

Intervención de Isaías

I. *Oráculo contra Senaquerib*

²¹Logo Isaías, fillo de Amós, mandou a dicirlle a Ezequías: —Así fala o Señor, Deus de Israel, a quen ti lle rezaches por causa de Senaquerib, rei de Asiria.²²Estas son as palabras que acerca del dixo o Señor:

A virxe, filla de Sión, desprézate, búrtese de ti.

A filla de Xerusalén move a cabeza por detrás de ti.

²³A quen ofendiches e insultaches? Contra quen levantaches a voz e levantaches cara arriba os teus ollos? Contra o Santo de Israel.

²⁴Por mediación dos teus servos ofendiches o Señor, pois dicías:

“Coa multitude dos meus carros de guerra, eu mesmo subín ao alto das montañas, aos mesmos cumes do Líbano. Cortei os troncos dos seus cedros, o máis escollido dos seus cipreses. Si, cheguei ao máis alto do seu cume, ao máis espeso da súa foresta.

²⁵Eu mesmo cavei e bebín augas estranxeiras, e sequei coa planta dos meus pés todos os brazos do Nilo de Exipto”.

²⁶Acaso non oíches?

Hai moito tempo que o veño facendo, desde os tempos de antes veño planeando, agora fixeno chegar; e ti fuches quen arrasou: moreas de pedras que proveñen de cidades fortificadas!

²⁷e os seus habitantes, impotentes, aterrorizáronse e avergonzáronse; foron herba do campo, verdume das leiras, herba tenra dos tellados abrasada coa presenza do vento leste.

²⁸O teu reinar, o teu saír e o teu entrar das campañas militares, eu coñecino, e tamén o teu opoñerte a min.

²⁹Porque te opuxeches a min e porque a túa soberbia chegou aos meus oídos, porei o meu anel de ferro no teu nariz e o meu freo nos teus beizos, e fareite volver do vieiro por onde andaches.

II. *Sinal salvífico para Xudá*

³⁰Este será para ti o sinal: Comeredes neste ano o que brota de seu, e o ano que vén comeredes o que volva a brotar; pero no terceiro ano sementade e colectade, plantade viñas e comede o seu froito.³¹Si, os escapados da casa de Xudá que queden, volverán a enraizar por abaixo e darán froito por arriba.³²De Xerusalén sairá un resto, o escapado do monte Sión. O celo do Señor dos Exércitos fará isto.

C. *Síntese dos dous oráculos anteriores*

³³Velaí: así fala o Señor acerca do rei de Asiria:

Non volverá a esta cidade nin lanzará aquí frechas, non estará diante dela con escudos, nin levantará contra ela terrapléns.

³⁴Polo camiño por onde veu, volverá; pero nesta cidade non entrará —é o Señor quen fala—.

³⁵Eu protexerei esta cidade, salvándoa, por mor de min mesmo e do meu servo, David.

³⁶Entón o anxo do Señor saíu e feriu a cento oitenta e cinco mil homes no campamento de Asiria, e cando chegou a mañá, todos eles eran corpos mortos.³⁷Entón Senaquerib, o rei de Asiria, púxose en movemento, marchou e volveu reinar en Nínive.³⁸E, cando estaba prostrado en adoración no templo de Nisrok, o seu deus, os seus fillos Adramelec e Saréser matárono coa espada. Eles escaparon para o país de Ararat e logo, no seu posto, subiu ao trono o seu fillo Esar-Hadón.

37, 21-35 A intervención de Is ten todo o xeito de ser un desenvolvemento do oráculo dos vv. 6-7, ao que o profeta dá estrutura tripartita: I) vv. 22-29: oráculo contra Senaquerib; II) vv. 30-32: sinal salvífico para Xudá; e III) vv. 33-35: síntese dos dous oráculos anteriores, relacionados entre si. Esta elaboración é froito do talento e meditación poética de Is, e busca confirmar e fortalecer a fe do rei e do pobo na palabra de Deus. Nótase a importancia destes textos para a comprensión e coñecemento da relación entre a experiencia profética e a elaboración poética dos oráculos.

37, 25 *Estranxeiras*: lemos así, con 2 Re 19, 24 e cos documentos de Qumrán.

37, 27 *Vento leste*: lemos así, cos documentos de Qumrán.

37, 28 *O teu saír e o teu entrar das campañas militares* quere expresar a totalidade da actividade do reinado de Senaquerib.

37, 29 *Pola soberbia* de Senaquerib, Deus amansarao como a un becerro (argola no fouciño) e como a un cabalo (freo). 37, 36 A intervención do anxo hai que entendela como unha peste, que, ademais, entra dentro das máis obvias eventualidades dun longo asedio. Heródoto (en II, 141), refire unha praga de ratas que roen as cordas dos arcos.

37, 38 Estes datos, que no fondo coinciden cos documentos asirios e babilónicos, queren presentar a impotencia da divindade asiria para salvar ao seu piadoso rei. As pequenas diferenzas entre o relato bíblico e os documentos asirios e babilónicos, afectan aos nomes dos fillos de Senaquerib e ao templo de Nisrok (= Marduk).

Enfermidade e curación de Ezequías

38 ¹Naqueles días Ezequías caeu enfermo de morte, e o profeta Isaías, fillo de Amós, foi onda el para dicirlle: —Así fala o Señor: Dá ordes á túa casa, que estás morrendo e non seguirás vivindo.

²Entón Ezequías volveu o seu rostro cara á parede e rezoulle ao Señor: ³—Ah, Señor, lembra por favor, de que camiñei na túa presenza con fidelidade e con corazón enteiro, e de que fixen o que está ben aos teus ollos.

E chorou Ezequías con grande pranto. ⁴Logo veulle a palabra do Señor a Isaías nestes termos: ⁵—Vai e dille a Ezequías: “Así fala o Señor, Deus de teu pai David: fixenlle caso á túa oración e ollei compracido para as túas bágoas. Eu engado sobre os teus días quince anos. ⁶Librareite a ti e esta cidade do puño do rei de Asiria, e protexerei esta cidade. ⁷Si, este será da parte do Señor o sinal de que cumprirá esta palabra que falou: ⁸Velaí: vou facer recuar a sombra os mesmos chanzos que baixou pola escaleira de Acaz: dez chanzos para atrás”.

Entón o sol recuou dez chanzos para atrás, os chanzos que baixara.

Oración de Ezequías

⁹Escrito de Ezequías, rei de Xudá, de cando estivo enfermo e reviviu da súa enfermidade:

¹⁰“Eu pensaba: Teño que marchar na metade dos meus días, estou posto ás portas do xeol para o resto dos meus anos.

¹¹Pensei: xa non poderei ver o Señor, o Señor que está no país da vida, xa non volverei contemplar a terra, estarei cos que moran no mundo dos mortos.

¹²A miña morada éme arrancada

e enrolada, coma a miña tenda de pastor. Estendín coma unha tea a miña vida, pero córtanme a urda.

¹³Abandonáchesme desde o día ata a noite, pido auxilio ata a mañanciña.

Igual ca un león, alguén esnaquiza os meus ósos, desde o día ata a noite abandonáchesme.

¹⁴Coma unha andoriña, así estou piando, arrollo coma unha pomba.

Os meus ollos levantáronse cara ao Altísimo, pero o meu Señor oprímome, cubriume de escuridade.

¹⁵Que direi? pensei para min. Se foi El quen o fixo.

Amareino todos os meus anos, a pesar das amarguras da miña vida.

¹⁶Ti, Señor, estás por enriba das amarguras; volveranse felicidade,

e a felicidade do meu espírito será superior a todo o que hai nelas. Si, volverasme san e farasme feliz:

¹⁷o meu amargo sufrimento volverase felicidade.

Ti mesmo preservaches a miña vida do pozo da destrución, pois botaches sobre o teu lombo todos os meus pecados.

¹⁸Porque o xeol non che dá grazas, nin a morte loanza, non esperan a túa fidelidade os que baixan ao xeol.

¹⁹O que vive, e vive feliz, é quen te loa, o mesmo ca min hoxe. O pai ensinaralles aos fillos a túa fidelidade.

²⁰Señor, ti salváchesme: tocaremos as miñas arpas todos os días da nosa vida no templo do Señor”.

38, 1-22 Os vv. 1-8. 21-22, teñen un paralelo máis extenso en 2 Re 20, 1-11, que probablemente é un desenvolvemento do texto de Is; non obstante Is contén como sección propia o salmo de acción de grazas individual (vv. 9-20). 2 Cro 32, 24 resume todo este episodio nun v., sen referirse á intervención de Is.

38, 1 Esta intervención de Is non é unha misión profética, senón un consello de amigo que lle vén dicir que faga testamento.

38, 3 Este v. resume a lamentación individual do enfermo no momento de perigo (cf Introd. aos Salmos).

38, 5 Tendo en conta que o rei morreu entre o 690 e o 687, a data da enfermidade debeu ser entre o 705 e o 703. Coincidiu coa liberación do perigo asirio (cf v. 6).

38, 7 O coñecer a aceptación da lamentación individual era exclusivo dos profetas cülticos e aquí do profeta carismático, que ofrece ao enfermo un verdadeiro sinal do

seu oráculo. Arqueoloxicamente non consta a existencia de reloxos de sol nesta época. O sentido do sinal é que, o mesmo que Deus é capaz de alargar o día, é tamén capaz de alargar os días da vida de Ezequías.

38, 9-20 Trátase dun salmo de acción de grazas individual, sen dúbida composto por Is. Non deben implicar dificultade os vv. 10-15, pois o característico destes salmos é que o orante recorde a historia pasada e repita a súa confianza en Deus, para proclamar publicamente a grandeza do feito liberador de Deus.

38, 9 Reviviu: xa que a enfermidade para o semita é xa unha morte, ao considerar “vida” soamente a “vida feliz”.

38, 18 O xeol ten aquí dobre sentido: o de divindade mítica do mundo subterráneo (Mot), e o de lugar onde moran os mortos cunha vida incapaz de felicidade (segundo as concepcións do século VIII a. C.; cf nota a 5, 14).

²¹Entón dixo Isaías: —Collede unha cata-plasma de figos e pónedella sobre o tumor, e vivirá.

²²Entón dixo Ezequías: —Cal é o sinal de que subirei ao templo do Señor?

Embaixada babilónica e xuízo acerca dela

39 ¹No tempo aquel o rei de Babilonia Merodak-Baladán, fillo de Baladán, mandou funcionarios e regalos a Ezequías xa que oíra que estivera enfermo e se puxera bo. ²Ezequías alegrouse moito con eles, e mostroulles a casa do tesouro, a prata e mais o ouro, o bálsamo e mais os aceites preciosos, e toda a súa adegá; e todo o que se atopaba nos seus almacéns; non houbo cousa que non lles ensinase no seu pazo e en todo o seu dominio. ³Entón foi o profeta Isaías onda o rei Ezequías e díxolle: —Que dixeran eses homes? De onde viñeron onda ti?

Contestoulle Ezequías: —Viñeron onda min dun país afastado, de Babilonia.

⁴El volveulle preguntar: —Que viron no teu palacio?

Respondeu Ezequías: —Viron todo o que hai no meu palacio; non houbo cousa nos meus almacéns que eu non llela mostrase.

⁵Entón Isaías díxolle a Ezequías: —Escoita a palabra do Señor dos Exércitos: “Velaí chegan días nos que será levado a Babilonia todo o que hai no teu palacio e todo o que amorean os teus pais ata o día de hoxe; non quedará cousa ningunha desas —díxoo o Señor—. ⁷Tamén collerán algúns dos teus fillos, aos que ti xeraras, e serán oficiais no pazo do rei de Babilonia”.

⁸Entón díxolle Ezequías a Isaías: —É boa a palabra que o Señor pronunciou. Pois pensaba: Cando menos que haxa paz e seguridade nos meus días.

DEUTEROISAÍAS

Poema vocacional: chamada á consolación

40 ¹Consolade, consolade o meu pobo: dío o voso Deus.

²Faládelle ao corazón de Xerusalén; si, dicídlle ben alto que a súa milicia está cumprida, que a pena pola súa culpa está aceptada. Si, xa recibiu da man do Señor o dobre por todos os seus pecados.

³Unha voz clama: “No deserto preparádelle o camiño ao Señor. Endereitádelle na estepa a calzada ao noso Deus.

⁴Que todo val sexa levantado, que todo monte e outeiro sexa rebaixado; que a terra fragosa se volva unha chaira; e as ladeiras, un val achanzado.

⁵Pois vaise revelar a gloria do Señor, e toda carne verá o Único.

Falou a boca do Señor”.

⁶Unha voz di: “Clama”. El responde: “Que vou clamar!”.

“Que toda a carne é herba; e toda a fidelidade da carne, flor do campo.

⁷Seca a herba, murcha a flor, cando o alento do Señor sopra nela.

38, 21-22 Desprazáronse estes vv. do seu lugar lóxico, (despois do v. 8), para englobar dentro do relato a súa parte culminante a curación de Ezequías, como signo da liberación da cidade.

39, 1-2 A intención da embaixada é a constitución da liga antiasiria, como o deixan ver as cousas que Ezequías lles mostra.

39, 3-8 A finalidade desta premonición do saqueo e deportación de Babilonia, que pode moi ben provir da escola isaiana, ten a finalidade de vincular o I Is co II Is, e quizais esta sexa a razón da transposición dos cc. 38-39 despois dos cc. 36-37, que refiren feitos historicamente posteriores.

40, 1-11 Poema de catro estrofas, sobre a vocación do profeta á misión consoladora do pobo deportado. O grupo de discípulos, arredor do profeta, participan da súa misión.

40, 1-2 Chamada á consolación do pobo. O pagamento das culpas considérase como un servizo militar forzoso, e como pagamento merecido por un roubo, debendo satisfacer o dobre (cf Ex 22, 2. 5. 8; Xer 16, 18).

40, 2 *Faládelle ao corazón*. Esta expresión aparece case sempre nun contexto de planificación dun futuro matri-

monio (cf Xén 34, 2; 50, 21; Xuí 19, 3; Rut 2, 13; Os 2, 16). Refírese, máis ca aos sentimentos, aos plans e decisións, concretándose neste caso no restablecemento da alianza entre Deus e o pobo (cf Os 2, 16).

40, 3-5 Invitación divina a prepararlle o camiño ao Señor, que vén a Xerusalén en ruínas para revelar a súa gloria, en presenza salvífica. O autor toma pé dos percorridos cúltricos procesionais babilónicos. Deus válese de Ciro na súa obra de liberación.

A misión profética do Bautista prepara a definitiva manifestación salvífica en e por Xesús. Por ese motivo os evanxeos sinópticos, lendo o texto de Is nos LXX, consideran a Xoán como ese mensaxeiro que prepara os camiños do Señor.

40, 5 *Toda carne*. A liberación non afecta soamente a Israel, senón a todos os pobos sometidos ao dominio babilónico.

40, 6-8 Danse aquí unha voz que substitúe á teofanía, e o diálogo, propio dos relatos vocacionais proféticos. Consátase a debilidade e caducidade da herba e da flor, coa perenne firmeza e estabilidade da palabra de Deus que transmite o profeta.

- Si, o pobo é a herba.
⁸Seca a herba, murcha a flor,
 pero a palabra do noso Deus
 mantense firme para sempre”.
⁹Sube a un monte alto,
 mensaxeira de Sión,
 levanta con forza a túa voz,
 mensaxeira de Xerusalén,
 levántaa, non teñas medo.
 Dilles ás cidades de Xudá:
 “Velaí o noso Deus.
¹⁰Velaí o meu Señor Iavé
 que chega con poder;
 si, o seu brazo domina.
 Velaí a súa paga con el,
 o seu xornal diante del.
¹¹Igual ca un pastor, pastorea o seu rabaño,
 recólleo co seu brazo,
 leva aos añaños no seo
 e protexe os que aínda maman”.

A grandeza de Deus fronte aos ídolos, luz para o pobo

- ¹²Quen mediu coa súa man a auga do mar?
 Quen mantén fixo o ceo coa súa palma?
 Quen colleu en tres puñados
 o po do mundo?
 Quen pesou os montes coa romana
 e os outeiros coa balanza?
¹³Quen creou o espírito do Señor?
 Quen é o seu conselleiro, que o instrúa?
¹⁴Con quen se aconsella para entender?
 Quen lle fixo coller práctica
 en sentenciar con xustiza?
 Quen lle ensinou a ciencia?
 Quen o instruíu no camiño da intelixencia?
¹⁵Velaí as nacións:
 son coma pinguíña dentro da sella;
 son coma unha area na balanza.

- Velaí as illas: pesan coma o po.
¹⁶O Líbano non chega para facer a queima,
 os seus animais non chegan
 para un holocausto.
¹⁷Todos os pobos son nada
 en comparación con El,
 son considerados nada e baleiro
 en comparación con El.
¹⁸Con quen asemellaredes a Deus?
 Que semellanza lle buscaredes?
¹⁹Un artista funde co metal
 a imaxe dun deus,
 logo o ourive recóbrea de ouro,
 ao mesmo tempo que funde
 unha cadea de prata.
²⁰O superintendente da ofrenda
 escolle un pau que non podreza,
 busca un artista experto, para que del faga
 un ídolo que non se mova.
²¹Non o sabedes? Non o oístes?
 Non se vos anunciou desde un principio?
 Non o entendestes
 desde que se fundamentou a terra?:
²²Que El reina sobre o orbe da terra,
 e que os habitantes da terra
 son coma saltóns;
 que el estende coma unha cortina o ceo,
 esténdese coma unha tenda onde habitar;
²³que converte aos xefes en nada,
 aniquila os árbitros do mundo.
²⁴Non están aínda plantados,
 non están aínda sementados,
 aínda o seu plantón non enraizou a terra,
 sopra neles e secan,
 o vendaval levántaos coma ao coaño.
²⁵Con quen me asemellaredes,
 a quen serei comparable? —di o Santo—.
²⁶Levantade os vossos ollos ao alto,
 ollade: Quen fixo esas cousas?

40, 9-11 Mensaxe para Xerusalén e para as outras cidades de Xudá, anunciándolles a chegada do Señor, que domina, e que pastorea con agarimo o seu pobo.

40, 9 *Mensaxeira* (heb. “mebaséret”). Trátase dunha forma feminina. Tamén os verbos están en feminino. Ten que se referir ao grupo de mulleres que esperaban a chegada do rei vitorioso para celebrar a vitoria. Os LXX traduciron “euangelistes”, alusivo ao soldado que corría para anunciar a vitoria e preparar así o recibimento triunfal.

40, 11 En toda a cultura oriental, incluída a grega, o pastor é símbolo do rei que protexe e coida ao seu pobo (cf Xer 23, 1-6; Ez 34; Mt 18, 12-14 e paral. de Xn 10, 1-18).

40, 12-31 Toda esta sección é un himno á grandeza omnipotente de Deus, mostrada na creación. As repetidas interrogacións son a forma máis usada nos himnos, para destacar os seus contidos. Nótese que o feito creacional non lle interesa ao autor como feito arqueolóxico, senón en canto que é a base do dominio de Deus sobre a creación e a historia (vv. 21-24). O himno está cortado por

dúas estrofas alleas ao xénero, pero centrais para a súa comprensión: vv. 19-20 (que tratan da fabricación dos ídolos con acentos de escarnio), e o v. 27 (referencia á crise de fe dos exiliados en Iavé). Conclúe cunha invitación á esperanza en Iavé (v. 31), que non é allea aos himnos. Este himno é unha preparación á páxina de teoloxía da historia do cabo do exilio, que segue no c. 41: non son os ídolos (Marduk), que reciben a súa consistencia do artista, senón Iavé o poderoso Señor da Historia, que salva o seu pobo que pon nel a súa esperanza.

40, 12 *Tres puñados*: o hebreo soamente di “tres”, pero con artigo determinado, que se refire ao “puñado” ou man.

40, 13 *Creou*: tal é o sentido da forma causativa do verbo “kun”.

40, 20 *Superintendente*: algo semellante a gobernador, administrador (cf Sal 139, 3).

40, 21 O autor fai remontar a fe no Deus creador ás orixes da creación mesma, co que expresa enfaticamente o seu carácter tradicional.

O que fai saír con orde o exército celeste,
e a todo el o chama polo nome,
coa enfermidade do seu poder,
coa súa vigorosa forza, e non falta ningún.

²⁷Xacob, por que dis?
Israel, por que afirmas:
“O meu comportamento
está escondido para o Señor,
ao meu Deus esqueceulle
a sentenza ao meu favor?”

²⁸Pero ti, non o sabes? Non o tes oído?:
O Señor é Deus da Eternidade,
El creou os extremos do mundo
e non está canso nin fatigado,
a súa intelixencia é insondable.

²⁹El dálle forza ao cansado,
ao que non ten enerxía
multiplicalle o vigor.

³⁰Os mozos cansan e fatigan,
os atletas escolleitos tropezan e caen;
³¹pero aos que teñen esperanza no Señor
renóvanselles as forzas,
soben con ás de aguiá:
corren, e non se fatigan;
camiñan, e non cansan.

Deus suscita un xusto que trae consigo a paz

41 ¹Gardade silencio:
Eu fortalezo as nacións costeiras,
as nacións renovan as forzas.
Que se acerque, e falarán;
reunámonos para o xuízo.

²Quen suscita do oriente un xusto?
Quen o chamará ante o seu trono?
Quen lle pon diante os pobos?
Quen lle somete os reis?

Quen fixo
as súas espadas numerosas coma o po
e os seus arcos coma palla espaxada?

³Quen os persegue,
deixando paz ao seu paso,
sen tocar o camiño cos seus pés?

⁴Quen obrou e fixo isto?
O que convoca á existencia ás xeracións
desde un principio.
Eu, o Señor, o Primeiro.
Tamén cos derradeiros estarei eu.

⁵As nacións costeiras veno e collen medo,
os confins da terra tremen,
pero acercaranse e virán.

⁶Cada un axudará ao seu próximo
e diralle ao seu irmán: “Ten ánimo!”.

⁷O tallista animará ao ourive,
ao que pule co martelo,
ao que malla na zafra;
diralle da lámina incrustada: “Está ben”;
e logo aseguraraa con cravos
para que non se mova.

Oráculo salvífico: Deus axuda e redime

⁸Ti, Israel, es o meu servo;
Xacob, ti es quen eu elixín;
ti es a descendencia de Abraham,
que me amaba;

⁹ti es quen eu collín dos confins da terra
e a quen chamei desde os seus extremos.
Dixenche: Ti es o meu servo,
quen eu escollín e non rexeitei.

¹⁰Non teñas medo, que estou contigo;
non mires con medo,
que eu son o teu Deus.
Fortalecinte e axudeite,

40, 31 Esta chamada á confianza en Iavé hai que poñela en relación coa interpretación da historia do triunfo de Ciro, que segue en **41, 1-7**.

41, 1-7 Estes vv., aínda que conceptualmente son un complemento do himno anterior, literariamente constitúen unha unidade distinta, pois son un himno profético. A idea central vén sendo esta: Iavé, o Señor da historia (vv. 4ss), é quen suscita ao *xusto* (Ciro) e quen lle somete os pobos e os reis; esa divindade non pode ser Marduk, que depende da habilidade e seguridade que os homes lle dan (v. 7; cf **40, 19-20**).

41, 1 *Eu fortalezo*: a forma verbal hebrea significa prevalecer, vencer, gañar. *Nacións costeiras*: refírese a Persia, que é costeira no golfo do seu nome.

O *xuízo* de que se fala é o plan de Deus de traer a paz mediante o xusto (Ciro) que El suscita do Oriente.

41, 2 *Trono*: lit. “pés”.

41, 3 Deus persegue mediante Ciro aos pobos, pero esta persecución trae detrás de si a paz e a fartura, pois quen persegue é a gloria de Deus, que nin sequera toca o camiño cos seus pés.

41, 5 Este medo non impide achegarse, senón que provoca esta proximidade, pois é a experiencia relixiosa da divindade, actuando de xeito salvífico a través da historia de Ciro.

41, 8-20 Oráculo salvífico, composto poeticamente, presentando primeiro unha serie de títulos, nos que basea Deus a salvación do seu pobo (vv. 8-9). Segue unha chamada á confianza nel (vv. 10, 13, 14), o triunfo sobre os inimigos (vv. 11-12, 15-16), e o esplendor da renovación do pobo sedento, que se ve convertido nun verxel (vv. 17-20).

41, 8 O servo de Iavé é aquí o pobo, a quen El elixiu e amou: servo non ten sentido pexorativo, senón que é un verdadeiro título, a persoa de máis cumprida confianza.

41, 9 A deportación do pobo non é sinal de rexeitamento por Deus, senón a ocasión histórica para mostrar que é o seu pobo preferido, co que mostrará o seu poder.

41, 10 *A destra* é a man do favor e do auxilio (cf v. 13). Xustificación (lit. “xustiza”), entendida como realidade dinámica do obrar salvífico de Deus.

collinte coa miña destra xustificante.

- ¹¹Velaí: avergonzarán e serán aldraxados todos os que rabiaban contra ti, serán coma nada e perecerán os homes que loitan contra ti;
- ¹²buscarás e non atoparás os homes que rifan contigo, serán coma nada e nulidade os homes que guerrear contra ti,
- ¹³porque eu, o Señor, son o teu Deus, que te collo da man dereita. Eu son quen che digo: Non teñas medo. Eu son quen te axuda.
- ¹⁴Non teñas medo, verme de Xacob, bechiño de Israel, Eu son quen te axuda —é o Señor quen fala—; si, o que te redime, o santo de Israel.
- ¹⁵Eu convértote en carro de trilla, novo, con dentes: trillarás os montes e volveralos po, converterás os outeiros en coaño.
- ¹⁶Esparexeralos, botándoos ao vento, e o vendaval espallaraos. Entón ti brincarás de ledicia polo Señor, alegraraste polo Santo de Israel.
- ¹⁷Os pobres e os necesitados buscan auga e non a hai, a súa lingua seca coa sede. Eu, o Señor, respondereilles; eu, o Santo de Israel, non os abandonarei.
- ¹⁸Abrirei regueiros nas gándaras peladas; e no medio dos barrancos, mananciais, converterei o deserto nun pozo de auga, e a terra seca en fontes.
- ¹⁹Porei no deserto cedros, acacias, buxos e oliveiras, porei xuntos na estepa amieiros, olmos e cipreses,
- ²⁰para que todos vexades e saibades, para que vos apliqueades e vos decatedes de que a man do Señor fixo isto e o Santo de Israel o creou.

Polémica contra os ídolos

- ²¹Presentade a vosa defensa, aducide as vosas probas, dixo o Rei de Xacob.
- ²²Alegade e mostrádenos o que vai acontecer, mostrádenos cales foron as cousas pasadas e prestarémoslles atención. Entenderíamos as cousas futuras se anunciásedes o que ha de vir.
- ²³Mostrádenos o que ha de vir para o futuro, e recoñeceremos que vós sodes deuses. Facédenos, pois, algún ben ou algún mal, que todos nós vos ollaremos con respecto e terémosvos medo.
- ²⁴Velaí: non sodes ninguén, velaí os vosos feitos, que non son nada: elixirvos a vós é unha abominación.
- ²⁵Eu fágoos xurdir do norte, e vén desde o nacente do sol; será chamado por causa do meu nome. El esmaga os nobres coma se fosen barro, o mesmo que o oleiro pisa o barro.
- ²⁶Quen o deu a coñecer desde un principio?, que o recoñeceremos. Quen desde o tempo pasado?, que lle diremos: “Este é o xusto”. Non, ninguén o deu a coñecer; non, ninguén o anunciou; non, ninguén oiu os vosos ditos.
- ²⁷O primeiro é Sión: velaí fala; si, deille a Xerusalén un mensaxeiro de paz.
- ²⁸Ollei, e non había un; ollei entre aqueles, e non había quen aconsellase. Se lles preguntase, devolveríanme a pregunta.
- ²⁹Velaí, todos eles son ninguén; os seus feitos non son nada; as súas imaxes fundidas, vento e nada.

41, 11-12 Os opositores dos desterrados son os babilonios, que non soamente foron os deportadores, senón os opresores da fe do pobo coas súas teoloxías triunfalistas.

41, 14 Cf Lev 25, 23-28. 47-49; Núm 35, 19-27; Rut 2, 12-4, 14. Pola elección do pobo, lavé séntese membro da familia de Israel, pois é o Santo de Israel e por iso é o seu redentor (cf Rm 3, 24).

41, 15-16 A imaxe da trilla alude aos inimigos vencidos e humillados; estaba baseada nos brutais castigos dos asirios aos vencidos.

41, 17-20 A sede do pobo esixe de Deus unha resposta: Deus enche o deserto de mananciais e de árbores de todo xeito: é así como presenta o autor a recreación do pobo na súa realidade salvífica nova, por obra do Señor.

41, 21-29 Texto da polémica anti-idolátrica do II Is, no

que o autor nega a validez da teoloxía babilónica, que recoñece en Marduk a divindade que suscita a Ciro e o novo período salvífico, pola razón de que os deuses babilónicos nada predixeron sobre Ciro, mentres que lavé si. O argumento é o seguinte: dunha divindade que non anuncia previamente a historia futura, non se pode dicir dela que dirixe a historia, e polo tanto non é unha divindade salvífica.

41, 25 O profeta contrapón a acción de lavé coa ineficacia dos ídolos babilónicos.

41, 27 *Mensaxeiro de paz* (heb. “mebasser”): o que anuncia a vitoria (cf nota a 52, 7).

41, 28 A quen o profeta ollá é aos ídolos babilónicos e aos seus profetas. Os razoamentos do profeta lévano a un monoteísmo, pois soamente Deus se revela a través da historia.

Primeiro poema do Servo de Iavé. Oráculo salvífico

- 42** ¹Velaí o meu servo,
a quen teño collido da man;
velaí o meu escollido
no que eu me comprazo.
Teño posto sobre el o meu espírito:
ditaralles sentenza xusta ás nacións.
- ²Non berrará, non levantará a súa voz
nin a fará oír nas rúas.
- ³Canivela fendida non a romperá,
e torcida esmorecente non a apagará.
Con fidelidade proclamará a xustiza,
- ⁴non desfalecerá nin crebrará
ata establecer na terra a xustiza
e a súa lei, que esperan as nacións.
- ⁵Así fala Deus, o Señor,
o que crea o ceo e o estende,
o que sustenta a terra e os seus produtos,
o que lle dá alento ao pobo
que hai sobre ela,
e espírito aos que camiñan por ela:
- ⁶Eu, o Señor, chameite por causa da xustiza,
collinte pola man e protexinte,
e convertinte en Alianza dun pobo
e en luz das nacións,
- ⁷para que lles abras os ollos aos cegos,
para que libres do cárcere aos presos,
da prisión aos que viven na escuridade.
- ⁸Eu, Iavé, este é o meu Nome!
A miña gloria a outro non lla dou;
nin a miña loanza aos ídolos.
- ⁹As antigas predicións xa chegaron,

e as novas estounas a anunciar:
antes de que despunten, fãgvolas oír.

Himno profético ao Deus salvador

- ¹⁰Cantádelle ao Señor un cántico novo;
a súa loanza, desde o confín da terra.
Serán humillados o mar
e todo o que o enche,
as ribeiras e os seus habitantes.
- ¹¹Serán enaltecidos
o deserto e as súas cidades,
as fondas veigas onde habita Quedar.
Exultarán os habitantes de Sela,
berrarán ledos desde o cume dos montes.
- ¹²Daranlle gloria ao Señor,
e pregoarán nos países costeiros.
- ¹³O Señor sae coma un heroe,
coma un guerreiro excita a súa bravura,
berra, bota aturuxos de guerra,
contra os seus inimigos
mostra o seu poder:
- ¹⁴Levo quedo desde hai moito,
estou en silencio, contéñome.
Como a muller que está no parto, berro,
suspiro e acaso todo ao mesmo tempo.
- ¹⁵Vou asolar os montes e os outeiros,
vou secar todo o seu verdor;
vou converter os ríos en barrancos
e vou reseca as lagoas.
- ¹⁶Farei camiñar os cegos
por un vieiro que non coñecen,
por corredoiras descoñecidas fareinos ir.
Converterei diante deles

42 1-9 Segundo a moderna tradición esexética, temos aquí o primeiro cantar do Servo de Iavé, do que se di que cumpre as antigas predicións (cf 41, 21-19), e sobre o que se anuncian outras novas. É difícil entender este oráculo salvífico en dúas estrofas (vv. 1-4, 5-9) sen referilo dalgún xeito a Ciro e aos seus primeiros avances vitoriosos. Con todo, as trazas do Servo fano unha figura ideal ao servizo do plan salvífico de Deus, que non impide unha esexese xudía que o refira ao pobo xusto e aos grupos ou escolas proféticas (LXX); a esexese cristiá ve nel a Xesús (cf Mt 12, 18-21), como revelador do plan salvífico de Deus.

42, 1 *Servo* é aquí un título que se refire a que este personaxe secunda o plan de Deus, que amorosamente o escolleu para tal misión. O Espírito de Iavé móveo a realizar a xustiza, como que fixera antes cos xuíces de Israel (Xuí 3, 10) e co rei Mesías (11, 2). Se entendemos esta figura ideal referida aos grupos proféticos do exilio, non debemos esquecer as referencias do Espírito de Iavé ao carisma profético (cf 48, 16; 61, 1; Núm 11, 24-30; Os 9, 7; Xl 3, 1-2).

42, 3 As referencias á *canivela fendida* e á *torcida esmorecente* do candil, poden aludir ás poucas esperanzas de prosperidade do resto do reino babilonio, que revivirán e prosperarán.

42, 6 Este v. pode aludir ás tradicións que nos refire Heródoto (I, 107-129) sobre a orixe rexia medo-persa do Ciro, o mesmo ca ao perigo da súa vida e á chegada a

fusionar os dous reinos. No texto de Heródoto hai elementos míticos, pero non pode poñerse en dúbida a historicidade global do relato.

42, 7 A referencia aos cegos e presos alude aos exiliados, tanto xudeus como xentís.

42, 8-9 A importancia teolóxica do oráculo é que presenta toda a obra liberadora e pacificadora de Ciro como obra de Iavé que fai resplandecer a súa gloria, mentres que a dos ídolos queda fendida (cf Introd. ao II Is).

42, 10-17 Himno profético que quere cantar a salvación imminente de Deus en favor do pobo: por iso se lle xonguen elementos propios de oráculos salvíficos (vv. 13-16).

Un cántico novo: novo, non no tempo, senón na calidade, aludindo á nova creación do pobo e a unha nova situación.

42, 10 O tema creacional (v. 5) reaparece coa súa resonancia mítica do mar e dos elementos costeiros como deserto caótico, e co deserto e a terra firme como cosmos.

42, 11 *Quedar* era unha tribo nómade do deserto; e *Sela* era unha cidade edomita.

42, 13 A intervención militar de Ciro contra Babilonia considérase como guerra santa, na que toma parte principalmente Iavé, e con ela vai construír unha nova orde cósmica, semellante a unha segunda creación (v. 15), que traerá consigo a reforma das actitudes morais e relixiosas dos homes.

a escuridade en luz,
e as revoltas do camiño en dereitura.
Estas cousas fareillas;
si, non os abandonarei.

- ¹⁷Eles deron a volta cara atrás.
Avergonzaranse os que confían nos ídolos,
os que lles din ás imaxes fundidas:
“Vós sodes o noso deus”.

Israel: servo cego e mudo para comprender o plan de Deus

- ¹⁸Escoitade vós, mudos!
Fixádevos ben para ver, vós, cegos!
- ¹⁹Quen é o cego, senón o meu servo?
Quen é o mudo,
senón o mensaxeiro que eu mandei?
Quen está cego? O meu enviado.
Quen está mudo? O servo do Señor.
- ²⁰Olla moito, pero non cumpre;
abre os oídos, pero non fai caso.
- ²¹Por amor á súa xustiza,
o Señor quere engrandecer
e glorificar a súa lei.
- ²²Pero este é un pobo saqueado e arruinado.
Todos eles están pechados en covas,
e presos no cárcere.
Serviron de botín,
e non houbo quen os librase;
serviron de pillaxe,
e non houbo quen dixese: “Devólveos”.
- ²³Quen de entre vós escoitará isto,
prestará atención e fará caso para o futuro?
- ²⁴Quen entregou Xacob á pillaxe
e Xerusalén ao saqueo?
Acaso non foi o Señor
contra quen nós pecamos?
Si, non quixeron camiñar polo seu vieiro
nin fixeron caso da súa lei,
- ²⁵por isto o Señor verteu sobre o pobo
o furor da súa ira e a súa forza de guerra,
que o consumiron de todo

sen que se decatase,
e que prenderon nel sen que o advertisen.

O plan salvífico e de autorrevelación de Deus

- 43** ¹Pois agora, así fala o Señor,
o teu creador, Xacob,
o que te formou, Israel:
Non teñas medo, que eu son o teu redentor;
impóñoche o meu nome: Ti-es-meu.
- ²Cando pases a través das augas,
eu estarei contigo;
cando pases a través dos ríos,
non te engulirán.
Cando pases a través do lume,
non te queimarás;
cando pases por entre as chamas,
non prenderán en ti.
- ³Porque eu son o Señor, o teu Deus,
o santo de Israel, o teu salvador.
Porei a Exipto de expiación túa;
a Cux e a Sebá poreinos no teu lugar.
- ⁴Porque ti fuches ben querido
aos meus ollos;
fuches glorificado, o meu predilecto;
e por isto, farei que a humanidade
expíe no teu lugar;
e que os pobos paguen pola túa vida.
- ⁵Non teñas medo, que eu estou contigo;
traerei desde o nacente a túa descendencia,
e desde occidente xuntareite,
⁶direille ao Norte: “Dámos”,
e ao Sur: “Non os reteñas”.
- Tráeme os meus fillos desde lonxe,
e as miñas fillas desde o cabo da terra,
- ⁷todo o que se chama co meu Nome,
e todo o que creei para a miña gloria,
pois eu o formei e o fixen.
- ⁸Que saia un pobo cego, pero con ollos;
xordo, pero con oídos.

42, 18-25 A unidade destes vv., que abranguen diversos xéneros literarios, vén dada polo tema da incomprensión do pobo de Deus sobre o seu plan salvífico. Os vv. 18-20 son unha acusación contra o pobo pola súa falta de comprensión do plan salvífico de Deus, que desputa co xurdir da figura de Ciro. O v. 21 é unha exposición do plan de xustiza salvadora de Deus, que levará á glorificación da lei ou revelación de Deus. Os vv. 22-25 son unha confirmación da incomprensión do plan salvífico á volta do exilio, mediante a incomprensión da deportación mesma.

42, 18-19 O pobo, mensaxeiro de Deus, é o seu embaixador da salvación ante os pagáns oprimidos por Babilonia. O cego é o mundo, que non fai caso á revelación de Deus, e por iso é como un servo cego e mudo.

42, 22c-23 O profeta preséntase como o primeiro profeta salvífico do período do desterro; pero o pobo en xeral, asimilándose ao culto e á fe babilónicos, non comprende a mensaxe do II Is.

43, 1-15 Debemos considerar como formando un corpo o oráculo salvífico dos vv. 1-8, a auto-revelación do Señor mediante a predición e conseguente salvación dos exiliados (vv. 9-13), e mais a caída de Babilonia, que o Señor vai levar a cabo (vv. 14-15). Cf o paralelismo con **41, 1-29**, agrupando os dous temas coa polémica anti-idolátrica.

43, 1 A razón última da acción salvífica de Deus para o seu pobo é a elección divina, que se considera como a súa creación e constitución.

43, 2 As alusións ás *augas* e ao *lume* pódense considerar como alusións ao Éxodo (cf Núm **11, 1-3** e Sal **66, 12**), ou ben como graves perigos dos que o Señor librará ao seu pobo.

43, 3 *Cux* e *Sebá* son rexións do S de Exipto (cf **45, 14**). Estes pobos, remotos para os desterrados, preséntanse en xeral como os que expían os pecados do pobo de Deus.

⁹Os pobos todos xúntanse a un tempo,
e congrégnanse as nacións.
Quen entre eles dá a coñecer isto
e nos fai oír as antigas predicións?
Que presenten testemuñas
e xustifiquen a súa postura,
que se oía e se teña que dicir: “É verdade!”.

¹⁰Vós sodes as miñas testemuñas
—é o Señor quen fala—;
sí, o meu servo que eu escollín,
para que me coñezades e creades en min,
e para que recoñezades que só eu son.
Antes de min
non foi formado ningún deus,
e despois de min non existe ningún.

¹¹Eu, eu son o Señor,
e fóra de min non hai outro salvador.

¹²Eu anuncio e púxenlo a salvo,
fixeno oír e non fun un estraño entre vós,
e vós sodes as miñas testemuñas
—é o Señor quen fala—,
mentres eu son Deus.

¹³Si, desde hoxe eu seguireino sendo,
e ninguén estará desprotexido
da miña man.
O que eu realizo, quen o fará cambiar?

¹⁴Así fala o Señor, o voso Redentor,
o santo de Israel:
Por causa vosa envío contra Babilonia
e farei caer todos os seus ferrollos;
en canto aos caldeos,
transformarei con lamentacións
os seus berros de alegría.

¹⁵Eu son o Señor, o voso Santo,
o Creador de Israel, o voso Rei.

Actualización renovada da liberación do Éxodo

¹⁶Así fala o Señor,
que fixo un camiño polo mar
e unha verea polas augas impetuosas,
¹⁷que fixo saír carros e cabalos,
un exército moi poderoso.
Eles deitaranse e non se levantarán,
apagáronse coma a torcida dun candil,

extinguíronse.

¹⁸Non vos lembrades das cousas pasadas?
Non comprendedes as cousas antigas?

¹⁹Ollade: eu estou facendo algo novo;
xa agroma: non vos dades conta?
Sí, vou abrir un camiño no deserto,
ríos na estepa.

²⁰Os animais do campo honraranme,
os chacais e os poliños da avestruz,
porque porei augas no deserto,
ríos no ermo,
para darlle de beber ao meu pobo,
ao meu escollido,

²¹ao pobo que eu criei para min,
e que contará a miña loanza.

Careo de Deus co seu pobo, con finalidade purificadora

²²Pero ti, Xacob, non me invocaches,
senón que te cansaches de min, Israel.

²³Non me trouxeches as reses
para os teus holocaustos,
nin me honraches cos teus sacrificios,
aínda que non te obriguei
a darme culto coa ofrenda,
nin te carguei coa obriga do incenso.

²⁴Non me compraches perfumes con cartos,
nin me fartaches coa graxa
dos teus sacrificios;
ao contrario, cos teus pecados
obrigáchesme a actuar,
e cansáchesme coas túas iniquidades.

²⁵Eu, eu mesmo, pola miña bondade
son quen limpa as túas rebeldías,
e dos teus pecados non me lembro.

²⁶Fai acordo, cando botemos as contas:
cóntaos ti mesmo
para probares a túa xustiza.

²⁷Teu pai pecou primeiro,
e os teus farsantes dirixentes
rebeláronse contra min,

²⁸por isto deshonra eu
os xefes do santuario,
entregaba Xacob á destrución
e Israel ás burlas.

43, 9 *As nacións* convócanse para que presenten testemuñas das predicións das súas divindades sobre a liberación da opresión babilónica (cf 41, 21-24).

43, 10 O pobo de lavé, aínda que “cego e xordo”, sérvelle a Deus de testemuño das súas predicións; e, revelando así a divindade única de lavé, pódelle El chamar “meu servo”.

43, 12 *Non fun un estraño entre vós*: outros traducen “non hai deus estraño entre vós”, cousa que está fóra do contexto, pois esta frase ten de responder a “Eu púxenlo a salvo”.

43, 16-21 Aínda que se alude nos vv. 16-17 aos prodixios de Éxodo, a salvación que se presenta como imminente cualifícase de algo novo, algo de calidade moi superior, e así o mar e as augas impetuosas do Éxodo, de sentido negativo

na mitoloxía semítica, convértese nun camiño polo deserto e en ríos que dan vida ao pobo de Deus. O carácter de novidade márcase tamén o canto de loanza ao Señor.

43, 22-27 Literariamente trátase dun “rib” ou careo contra Israel, o pobo do exilio, ao que se acusa de non invocar a lavé e cansar del, mentres que o pobo obrigou a Deus a purificar as súas iniquidades co exilio e a destrución de Xudá (= Israel). Estas acusacións refrense ao período preexílico (v. 22b) e buscan que o pobo recoñeza a necesidade dos actos xustificadores de Deus (vv. 25-26).

43, 27 *O primeiro pai* é Xacob, segundo a tradición recollida por Xer 9, 3 e Os 12, 3-4. *Os farsantes dirixentes*: alusión aos falsos profetas.

Autorrevelación de Deus a través da historia salvífica, e polémica antiidolátrica

44 ¹Agora, pois, escoita, Xacob, meu servo; Israel, a quen eu escollín.
²Así fala o Señor, que te creou, e que te formou, quen desde o seo te vén axudando: Non teñas medo, meu servo Xacob; Iexurín, a quen eu escollín,
³porque eu verterei auga sobre o sedento, e regueiros sobre a reseca. Verterei o meu espírito sobre a túa descendencia, e a miña bendición sobre os teus abrochos,
⁴e brotarán coma entre xuncos, coma amieiros xunto ás correntes de auga. Este dirá: “Eu son do Señor”; e aquel chamarase co nome de Xacob;
⁵outro escribirá na man: “Do Señor”; e será titulado co nome de Israel.
⁶Así fala o Señor, Rei de Israel, o seu Redentor, o Señor dos Exércitos: Eu son o Primeiro, e tamén o Derradeiro; non hai outro Deus fóra de min.
⁷Quen é coma min? Que o diga, que o manifeste e que se compare comigo, porque eu establecín un pobo eterno e cousas que han vir: comprenderano cando cheguen.
⁸Non teñades medo nin pavor. Acaso non volo fixen oír e volo manifestei desde entón? Vós sodes as miñas testemuñas: hai acaso un Deus fóra de min? Non, non hai Penedo: eu non o coñezo.

Sátira contra a fabricación de ídolos

⁹Os escultores de ídolos, todos eles, son nada: para nada serven as súas cousas preciosas. Si, eles mesmos son testemuñas, pero non o queren ver nin recoñecer,

porque se avergonzarían.
¹⁰Quen esculpiu un deus e fundiu un ídolo, sen esperar unha ganancia?
¹¹Velaí: todos os seus devotos avergónzanse, aos seus artistas saénlles as cores. Xúntanse todos, fican quedos, atérranse, avergónzanse.
¹²O artista corta o ferro co cicel, quéntao co carbón; co martelo dálle forma, trabállao coa forza do seu brazo. Por veces ten fame e non ten forza; non bebe auga e está canso.
¹³Corta madeira, estende o cordel, fai unha marca co lapis, trabállaa coa garlopa, logo trázaa co compás e faina á semellanza dun home, conforme a fermosura dun humano, para que habite no templo.
¹⁴Si, corta para si uns cedros ou colle un toro de aciñeira ou de carballo, déixao endurecer entre as árbores do bosque, e planta no seu lugar un cedro que a chuvia fará medrar.
¹⁵A madeira sérvelle ao home para queimar, colle parte dela e acende o lume; quenta o forno e coce o pan. Tamén pode traballar un deus e prostrarse ante el, pode facer un ídolo e adoralo.
¹⁶A metade da árbore queíma no lume, sobre a outra asa carne, come o asado e fártase. Tamén se quenta e di: “Ah, quéntome, vexo o resplandor!”
¹⁷O que lle sobra é para un deus, fai o seu ídolo, adórao e próstrase ante el, rézalle ao seu deus e dille: “Sálvame, que ti es o meu deus”.
¹⁸Non saben nada nin entenden, están ofuscados; os seus ollos non ven,

44, 1-8 Podemos distinguir dúas unidades, introducidas pola fórmula “así fala o Señor” (vv. 2 e 6). A primeira é un oráculo salvífico (vv. 1-5); e a segunda é un texto da polémica anti-idolátrica (vv. 6-8). Os dous textos están entrelazados: xa que a revelación profética da salvación é a razón que o autor ofrece como base da divindade de Deus, e por outra parte a polémica preséntase como oráculo divino, por iso pensamos nunha unidade de chamada á fe no Deus único e na salvación que El realizará.

44, 1s A acción salvífica de Deus ten a súa base na elección, creación ou constante axuda de Deus ao seu pobo. *Iexurín*, en paralelo con Xacob, equivale a Israel, e en semellante paralelismo aparece en Dt 32, 15; 35, 5. 26 (cf nota destes lugares).

44, 3 A *auga* aquí é símbolo da vida que o Espírito de lavé comunica a todo o pobo.

44, 6 Os títulos *Primeiro* e *Derradeiro*, neste contexto concreto (v. 7), refírense a que lavé planifica a sorte do seu pobo, comunicallera aos seus profetas, e logo realízaa (cf 41, 4; 48, 12; Ap 1, 17; 22, 13).

44, 8 *Penedo*: cf notas a 31, 9; 33, 16 e 51, 1.

44, 9-20 Os autores discuten a autoría do II Is para esta sátira, por razóns métrico-poéticas e sobre todo teolóxicas, que son de ordinario moito máis serias ca as que aquí se ofrecen.

44, 12 *O artista*: non aparece explicitamente no texto, pois quizais para o xenio lingüístico hebreo non sexa necesario, por derivarse da mesma raíz do verbo “cortar”.

e a súa mente non pensa.

- ¹⁹Non medita,
non ten saber nin intelixencia ao dicir:
“Queimo a metade no lume,
e sobre as súas brasas cozo o pan,
aso a carne e cómoa,
e do resto del fago algo abominable:
adoro a póla da árbore”.
- ²⁰A quen mancha a cinsa,
engánao o corazón e extravíao:
non porá a salvo a súa vida,
pois non pode recoñecer:
“O que teño na miña dereita
é unha mentira”.

Chamada a converterse ao Deus Salvador

- ²¹Lémbrate de Deus, Xacob;
Israel, ti es o meu servo: eu formeite;
o meu servo es ti, Israel:
non te esquezas de min.
- ²²Fixen desaparecer as túas rebeldías
coma unha nube,
e como a néboa espesa os teus pecados.
Convértete a min, que son o teu Redentor.
- ²³Alédate, ceo, porque o Señor actuou;
gritade alegres, profundidades da terra.
Montes, estalade de ledicia:
o bosque e toda árbore que hai nel,
porque o Señor redime a Xacob,
vai mostrar a súa gloria en Xerusalén.

O Deus creador e Señor da historia presenta a Ciro

- ²⁴Así fala o Señor, o teu Redentor,
o que te formou desde o seo.
Eu son o Señor que o fago todo:
estendo o ceo eu só e expando a terra.
Quen está comigo?

44, 21-23 Estes vv. forman unha inclusión cos vv. 1-8, e son un oráculo de chamada á conversión e á confianza en Deus, despois de anunciar a expiación dos pecados do pobo, coa conseguinte salvación e a desbordante ledicia cósmica.

44, 21 *Deus*: non “estas cousas”, tradución que non fai sentido e que rompe o paralelismo.

44, 23 *Profundidades da terra*: o xeol o mundo dos defuntos, que se asocian á ledicia da glorificación de Xerusalén.

44, 24-28 Esta unidade literaria constitúe un “oráculo de encargo de misión”, variación poética do oráculo-visión vocacional profético.

44, 24-25 Estas afirmacións das obras de Deus preséntano como autor da creación e Señor e dominador da historia. Remárguese o impresionante da auto-apreciación de Deus.

44, 25 *Agoireiro*: sacerdote-adiño, que actuaba na liturxia de lamentación individual.

44, 26 *O seu servo*, en paralelo cos seus mensaxeiros, non se refire a Ciro, senón ao grupo de profetas.

44, 26-27 Nótese como se mesturan as expresións de po-

²⁵Frustró os sinais dos agoireiros
e volvo locos os adiviños,
fago volver para atrás os sabios
e converto a súa ciencia en tolemia.

²⁶El fai firme a palabra do seu servo,
e completa o plan dos mensaxeiros.
Di: “Xerusalén, serás habitada;
ciudades de Xudá, seredes reedificadas”,
que volverei levantar as súas ruínas.

²⁷Di: “Océano, seca;
vou secar os teus ríos”.

²⁸Di: “Ciro é o meu pastor”;
cumprirá os meus gustos, anunciando:
“Xerusalén, serás reedificada;
templo, serás cimentado”.

Misión de Ciro

- 45** ¹Así fala o Señor
acerca do seu unxido, Ciro,
a quen eu collín da man dereita:
El someterá ante si aos pobos,
eu descubrirei ante el o lombo dos reis.
El abre ante si os portóns dóbres,
as portas non se pecharán ante el.
- ²Eu camiñarei diante de ti
e fareiche favorables os presaxios,
romperei os batentes de bronce
e farei anacos as trancas de ferro.
- ³Dareiche os tesouros pechados
e as riquezas dos lugares ocultos,
para que recoñezas que eu son o Señor,
quen te chamou polo teu nome,
son o Deus de Israel que te chamou
“por causa do meu servo, Xacob,
e de Israel, o meu elixido.
Si, chameite polo teu nome;
creeite, aínda que non me coñecías.
⁵Eu son o Señor e non hai outro,

der do Señor sobre o cosmos (océano ten connotacións negativas na mitoloxía semítica) coas expresións de señorío sobre a historia, pois o feito creacional é a base do seu señorío sobre a historia.

44, 28 *Pastor* é en toda a cultura oriental, incluída a grega, sinónimo de “rei” (cf nota a 11, 1-9).

45, 1-3 Estas tipificacións da misión aparecen nos oráculos vocacionais (cf Is 6, 10-13; Xer 1, 11-19; Ez 3, 16-21), e aquí se precisan especialmente polo carácter especial desta vocación dun pagán (vv. 4c. 5c), a quen se constitúe rei como instrumento da realeza de Iavé, ao estilo dos reis de Xudá e Israel.

45, 1 *Unxido* aquí significa rei como instrumento da realeza de Iavé. Descubrir o lombo dos reis era un antigo costume de rematar a vitoria, pisando o rei vitorioso o lombo dos reis vencidos.

45, 2 *Fareiche favorables os presaxios*. Outros traducen “achanzareiche as ladeiras”, pero esta interpretación é allea ao contexto e á filoloxía semítica, favorable á nosa interpretación.

45, 4 A razón teolóxica da misión vitoriosa de Ciro é o pobo de Israel, que é servidor especial de Deus.

fôra de min non hai deus.
 Ameite, aínda que non me coñecías,
⁶para que se saiba desde o nacente
 ao solpor que non hai cousa sen min.
 Eu son o Señor e non hai outro,
⁷o que forma a luz e crea a tebra,
 o que fai a felicidade e crea a desgraza.
 Eu, o Señor, o que fago todas estas cousas.
⁸Ceo, fai caer o resío desde arriba;
 bóveda celeste, bota para abaixo a xustiza,
 que a terra se abra
 e dea como froito a salvación,
 que a xustiza faga brotar a felicidade.
 Eu, o Señor, son quen a crea.
⁹Ai do que preitea con quen o formou!
 Ai do cacharro que preitea
 con quen o fixo do barro!
 Dille a ola a quen a formou: “Que fas?
 A túa obra non ten xeito!”
¹⁰Ai de quen lle di ao pai: “Que xeraches?”,
 e á súa nai: “Que deches a luz?”!
¹¹Así fala o Señor, o Santo de Israel,
 o que o formou:
 Idesme pedir contas
 do futuro dos meus fillos,
 e ides dar ordes
 sobre a obra das miñas mans?
¹²Eu fixen a terra e creei o home sobre ela.
 Coas miñas propias mans estendín o ceo,
 deilles ordes a todas as súas constelacións.
¹³Eu suscitei a Ciro por causa da xustiza
 e achanceille todos os seus vieiros.
 El reconstruíra a miña cidade
 e mandará alí os meus exiliados,
 sen prezo nin regalo.

O anuncio e cumprimento das profecías provoca a conversión dos pagáns ao Señor

¹⁴Así fala o Señor:
 A man de obra de Exipto,
 os traficantes de Cux,
 os sebaís, homes de grande estatura,
 virán onda ti e serán teus,
 camiñarán detrás de ti con cadeas,
 virán prostrarse ante ti e confesarán:

“Soamente contigo está Deus
 e non hai outro; non hai máis deuses”.

¹⁵Certo, ti es o Deus escondido,
 o Deus de Israel, o Salvador.
¹⁶Avergonzaranse,
 cubriranse de oprobio todos eles,
 camiñarán con oprobio
 os tallistas de ídolos.
¹⁷Israel será salvado polo Señor
 con salvación eterna:
 Non vos teredes que avergonzar
 e endexamais non vos cubriredes
 de oprobio.
¹⁸Si, así fala o Señor,
 o Creador do ceo, El é Deus,
 o formador da terra e o seu facedor,
 El creouna,
 non a creou coma un caos,
 formouna para ser habitada:
 Eu son Iavé e non hai outro.
¹⁹Non falei en secreto,
 nun lugar do inferno, na escuridade.
 Non lle dixen á descendencia de Xacob:
 buscádeme no abismo.
 Eu, o Señor, proclamo a xustiza,
 dou a coñecer a rectitude.
²⁰Xuntádevos! Vide!
 Achegádevos a un tempo,
 escapados das nacións:
 Que non o saiban os que levan
 en alto ese pau, o seu ídolo,
 e os que lle rezan a un deus
 que non é capaz de salvar.
²¹Expoñede, presentade as vosas probas;
 aconselládevos uns cos outros.
 Quen fixo oír isto desde antigo?
 Quen o fixo saber desde o tempo pasado?
 Acaso non fun eu, o Señor?
 Si, non hai outro Deus fóra de min!
 Eu son Deus, o Xusto e o Salvador,
 non hai outro fóra de min.
²²Volvédevos cara a min e salvádevos,
 todos os confins da terra,
 que eu son Deus, e non hai outro.

45, 9-10 Estes Ais, emparentados coas series de maldicións, son unha chamada á fidelidade e aceptación do plan salvífico de Deus. *Non ten xeito*: lit. “non ten as dúas mans en si”.

45, 13 *Xustiza*: adecuación aos plans salvíficos de Deus.
 45, 14-25 Esta unidade temática sobre o tema do título está formada por tres seccións, nas que o tema se vai clarificando: a) os vv. 14-17 preséntannos os afastados pobos de Exipto e Etiopía (Cux e Sebá), que veñen onda Iavé cargados coas cadeas da propia escravitude idolátrica. Estes estranxeiros avergónzanse da súa idolatría, pero Israel non se avergonzará; b) os vv. 18-19 consisten nunha auto-proclamación do Deus creador único, que

propugna a rectitude e a xustiza a todos; c) os vv. 20-25 constitúen a sección culminante de chamada ao ingreso na comunidade de Deus cousa que exclúe a idolatría e repítese o principal argumento deuterotaiano do anuncio previo e cumprimento da salvación, que leva á unicidade de Deus en Iavé, e, conseguintemente, a conversión e culto a El e á súa glorificación.

45, 14 *Con cadeas*: non veñen de cativos de guerra que irían diante, senón que veñen detrás, pero escravizados polas prácticas idolátricas (cf v. 16).

45, 18 *Caos*: usa aquí o autor o termo de Xén 1, 2, co que se expresa o caos primordial, que para o semita é increado.

- ²³Xúroo por min mesmo: da miña boca sae
–para cumprir o que é xusto–
unha palabra que non se volve atrás:
Ante min dobrarase todo xeonllo,
por min xurará toda lingua.
- ²⁴De min dirase:
“Si, no Señor están a xustiza e o poder”.
Onda El virán, avergonzados,
todos os que se levantaron contra El.
- ²⁵Toda a descendencia de Xacob
recibirá a xustiza de parte do Señor
e nel se gloriará.

Polémica contra os ídolos: só Iavé é o Señor

- 46** ¹Caeu Bel, derrubouse Nebó:
foron os ídolos deles.
As cousas que vós portabades en alto
son levadas por bechos e animais,
son carga para un animal cansado.
- ²Derrubáronse e caeron a un tempo,
non foron capaces de salvar
a quen os levaba.
Si, eles mesmos van á catividade.
- ³Escoitádeme, casa de Xacob,
e todo o que queda da casa de Israel,
vós que fostes levados desde o ventre,
vós que fostes levantados desde o útero:
- ⁴eu son quen vos leva ata a ancianidade,
quen vos levantará ata a vellez.
Eu fixeno e eu seguireino a facer.
Si, levareivos e salvareivos.
- ⁵A quen me igualaredes e compararedes?
A quen me asemellaredes coma a un igual?
- ⁶Algúns sacan ouro da balsa
e pesan a prata na balanza,
e páganlle ao ouirive
para que ao seu xeito faga un deus,
próstranse ante el, e adóranlo.
- ⁷Levántano no ombreiro, e lévano;

46 Este texto (46, 1-13), de polémica anti-idolátrica, data do ano 555, momento en que o novo rei Nabónid introduce esta divindade en Babilonia e constitúe en divindade do imperio, desterrando os deuses Bel (= Marduk, deus supremo) e Nebó, fillo e intérprete de Bel e por isto deus da sabedoría e da escritura. O texto divídese en catro parágrafos. a) vv. 1-2: caída destes deuses, que son levados ao lombo de animais; b) vv. 3-4: Iavé é quen vén levando sobre si a casa de Israel, e seguirao facendo para salvalos; c) vv. 5-7: salienta o autor o modo de comportarse na fabricación, colocación e adoración dos ídolos, con certas notas sarcásticas; d) vv. 8-11: o autor conclúe co seu principal argumento anti-idolátrico: Deus é o creador e Señor da historia, pois planea, díe e logo cumpreo. Conclúen os vv. 12-13, cunha chamada á confianza en Deus e na salvación que Deus promete.

47, 1-15 Trátase da única lamentación ou “quinah”, frecuente nos oráculos contra as nacións e, metricamente, nos oráculos contra Xerusalén. Pódese dividir o texto en cinco estrofas: a) vv. 1-4: A caída do trono de Babi-

- lonia no seu lugar, e está firme
no seu santuario, e non abanea.
Algún clama cara a el, pero non responde,
non o libra da súa angustia.
- ⁸Lembrade isto e animádevos, rebeldes;
facede volver isto ao corazón.
- ⁹Lembrádevos
das cousas primeiras desde antigo:
de que eu son Deus e non hai outro,
de que son Deus e non o hai coma min.
- ¹⁰Eu son quen manifesta
desde o principio o que ha vir;
desde antigo, as cousas
que aínda non se fixeron.
Eu son o que digo:
o meu plan manterase firme,
realizarei canto decidín.
- ¹¹Eu son quen chamo
do nacente unha aguia,
da terra afastada ao home do meu plan.
Si, díxeno, e farei que suceda;
planeeino e cumprireino.
- ¹²Facedeme caso vós, duros de corazón,
que estades lonxe da xustiza:
- ¹³Eu aproximo a miña xustiza,
que non está lonxe,
e a miña salvación, que non tardará.
Si, eu poño en Sión a salvación,
en Xerusalén o meu esplendor.

Lamentación pola caída de Babilonia

- 47** ¹Baixa e senta no po,
virxe, filla de Babilonia!
Senta na terra, que non hai trono,
filla dos caldeos!
Que non volverás ser chamada:
“A doce, a delicada”.
- ²Colle as pedras do muíño e moe o gran,
envólveo no teu veo, remanga a túa saia,

lonia, a fuxida da cidade á desbandada, a vinganza do Señor Todopoderoso; b) vv. 5-7: desde agora Babilonia reinará entre os mortos, pois ensoberbecese pensando que o castigo inflixido a Xudá non tiña límite; c) vv. 8-9: actitude de Babilonia, de soberbia e falsa seguridade, baseada nos seus feitos e encantamentos; d) vv. 10-12: fracaso da súa seguridade, pois coa súa ciencia e sabedoría non puido esconxurar nin expiar o inminente desastre; e) vv. 13-15: os seus agoireiros astrais non valen para nada, xa que son como coaño que nin serve para cocer o pan nin para quentarse. Esta lamentación data do ano 539.

47, 1 Habitualmente a muller, e en especial a moza virxe, simboliza na Biblia unha nación ou a súa capital (cf 37, 22, 23; 2 Re 19, 12; Xer 14, 17; 46, 11; Lam 1, 15; 2, 13). **47**, 2 O moer o gran nun pequeno muíño de dúas pedras era traballo das mulleres, aínda que aquí a muller que moe e leva gardada no manto a fariña é símbolo do pobo que escapa. Nesa situación, co apuro, levaban a saia moi remangada.

descubre as nádegas, cruza os ríos.

³Descubre a túa nudez,
mostra as túas vergonzas.

Vou tomar vinganza,
e non se me apoñerá ninguén.

⁴O noso Redentor chámase
Señor Todopoderoso: é o Santo de Israel.

⁵Reina no inferno, entra na escuridade,
filla dos caldeos,
xa que non se che volverá chamar
“raíña de raíñas”.

⁶Anoxeime co meu pobo,
profanei a miña herdanza:
por iso entregueichos na túa man,
non tiveches compaixón deles,
sobre o ancián cargaches
moi pesado o teu xugo, ⁷e dixeches:
“Para sempre serei a raíña perpetua”.

Non tomaches isto en consideración,
nin te lembraches do que había vir.

⁸Pois agora escoita isto,
ti, amante do pracer,
a que reinabas na seguridade,
a que pensabas no teu corazón:
“Son eu, e non hai outra,
non reinarei viúva,
non saberei o que é quedar sen fillos”.

⁹Estas dúas cousas aconteceranche
de repente nun só día:
quedares sen fillos e viúva;
ambas cousas viñeron sobre ti,
pola multitude dos teus feitos,
polo poder dos teus moitos
encantamentos.

¹⁰Estabas segura coa túa ruindade, pensabas:
“Non hai quen me vexa”.

A túa sabedoría e a túa ciencia
foron a túa perdición,
pois pensabas no teu corazón:
“Son eu, e non hai outra”.

¹¹Por isto virá sobre ti unha desgraza,

que non saberás esconxurar,
caerá sobre ti unha maldade,
que non serás capaz de expiar,
virá sobre ti de repente unha ruína,
que ti non prevías.

¹²Monta garda cos teus encantamentos,
coa multitude dos teus feitizos,
nos que es mestra desde a túa mocidade;
talvez sexas capaz de conseguir éxitos,
quizais poidas meter medo.

¹³Estás xa cansa
coa chea de consellos que recibes.
Que se presenten diante de ti
e que te salven os que len no ceo,
os que ven presaxios nas estrelas,
os que anuncian cada lúa nova
o que che vai acontecer.

¹⁴Velaí: son coma o coaño:
queimaraos o lume: non salvarán
as súas vidas do poder da chama,
non serán brasa para cocer o pan,
nin lume para sentarse a carón.

¹⁵Velaí o que eles foron para ti,
xa que te exercitaches cos feiticeiros
desde a túa mocidade.
Cada un andou extraviado
polo seu camiño,
non houbo quen te salvase.

Anuncio profético da liberación de Xacob

48 ¹Escoitade isto, casa de Xacob,
os que se chaman co nome de Israel
e saíron do sangue de Xudá,
os que fan o xuramento no nome de Iavé
e nomean o Deus de Israel,
sen verdade e sen xustiza.

²Chámanse a si mesmos co nome
da cidade santa e apóianse
no Deus de Israel,
que ten de nome Señor Todopoderoso.

³As cousas pasadas

47, 5 O reinado no inferno é unha burla, xa que reina alí a divindade de Xeol.

48, 1-22 Estes vv. constitúen unha unidade literaria sobre o previo anuncio profético da redención dos deportados que se consideran o verdadeiro Israel. Está composta de oito estrofas desiguais, nas que se desenvolve unha verdadeira teoloxía da palabra profética: a) vv. 1-2: invitación a escoitar, na que en forma de himno se expoñen os títulos e razóns polas que Iavé proclama boas novas para o seu pobo; b) os vv. 3-6a constitúen unha exposición da teoloxía da palabra de Deus, que anunciou previamente os seus feitos antes de realízalos, para que o pobo saiba que son obra de Deus e non dos ídolos; c) Os vv. 6b-8 son un anuncio previo de cousas novas, de boas novas, ás que seguirá a súa execución, sen dicirmos de que se trata, pero insistindo na súa novidade e no seu carácter salvífico, non obstante a rebeldía do pobo; d) Os vv. 9-11 continúan o tema da rebeldía do pobo co

castigo purificador e comedido de Deus, motivándoo na gloria, loanza e Nome divino de Iavé; e) Os vv. 12-14 son unha chamada á fe do pobo que se ha salvar, en Iavé, coa finalidade de que a salvación sexa posible: por iso refíre o autor dous títulos de Iavé: “O Primeiro” (o creador de todas as cousas), e “O Derradeiro”, (aquele a quen todo lle obedece, polo que pode pre-anunciar o futuro); f) Os vv. 15-16 constitúen dous oráculos paralelos: o do v. 15, referido a Ciro; e o do v. 16, referido á presenza de Deus nos éxitos de Ciro e á comunicación pública do oráculo desta presenza. O v. 16c constitúe unha verdadeira fórmula de misión profética de parte de Iavé e do Espírito de Iavé; g) Os vv. 17-19 son unha exhortación de ton sapiencial a seguir a revelación de Deus e os seus mandamentos, propóndolles os bens que de alí se sigan, para acabar coa orde divina de deixar Babilonia; h) Os vv. 20-22, fan ver o contraste coa desgraza dos ímpios, que non fan caso.

hai tempo que volas manifestei,
da miña boca saíron e fíxenas oír,
realiceinas enseguida, e aconteceron.
⁴Xa me decatei de que ti es obstinado,
a túa testa é un nervio de ferro,
a túa fronte é de bronce:
⁵por isto fíxencho coñecer desde antigo;
antes que sucedese, fíxencho oír,
non fose que dixeses: “Fíxoo o meu ídolo,
ordenárono a miña imaxe e a miña talla”.
⁶Ti oíches: “Ollade todo isto”.
E como é que non o destes a coñecer?
Desde agora fareiche oír cousas novas,
encubertas, que antes non coñecías.
⁷Agora, non antes, son creadas:
antes de hoxe non as oíches;
se non, dirías: “Certo que as oín”.
⁸Non, non as oíches, non as coñecíches:
nunca as escoitou o teu oído,
pois ben sei que ti es un gran traidor,
a quen se chama
“Rebelde desde o seo da nai”.
⁹Por causa do meu Nome,
refreei a miña ira ante ti,
contívenme por mor da miña gloria,
para non te facer desaparecer.
¹⁰Velai: refineite, pero non coma a prata;
purifiqueite no forno da aflicción.
¹¹Por min, fágoo por min, porque,
como se vai profanar a miña gloria,
que a ningún outro darei?
¹²Escoitame, Xacob;
Israel, por quen son invocado:
Eu son o Señor,
eu son o Primeiro e tamén o Derradeiro.
¹³A miña man cimentou a terra
e a miña dereita estendeu o ceo;
chámoos eu e ambos os dous comparecen.
¹⁴Xuntádevos todos vós e escoitade:
quen entre eles fixo coñecer estas cousas?

O Señor, movido polo seu amor,
fai o que quere con Babilonia,
e tamén cos caldeos,
coa forza do seu brazo.
¹⁵Eu fíxen vir a aquel
a quen chamei e lle falei,
terá éxito nos seus plans.
¹⁶Achegádevos a min e escoitade isto:
Nunca desde o principio falei en secreto;
e desde o tempo en que aquilo sucedeu,
eu estiven alí.
Agora o Señor Iavé
envioume tamén o seu Espírito.
¹⁷Así fala o Señor, o teu Redentor,
o Santo de Israel:
Eu son o Señor, o teu Deus,
o que te ensina para que saques proveito,
quen te fai camiñar
polo camiño por onde debes ir.
¹⁸Oxalá tiveses feito caso
dos meus preceptos:
entón a túa prosperidade sería coma un río,
e o teu triunfo coma as ondas do mar,
¹⁹a túa descendencia sería coma a area,
e o froito das túas entrañas
como os grans da area.
Non se acabaría nin desaparecería
o teu nome da miña presenza.
²⁰Saíde de Babilonia,
fuxide de onda os caldeos,
con berros de xúbilo manifestade isto,
facédeo oír, levádeo ata o cabo da terra,
dicide: “O Señor redime
ao seu servo, Xacob”,
²¹e os que marchen polos sequeiros
non terán sede:
fará brotar para eles auga do penedo,
fenderá un penedo e correrá a auga.
²²Para os ímpíos dixó o Señor
non haberá fartura.

48, 6 *Cousas novas*: non se trata dun restablecemento do pasado, senón de algo de calidade especial e superior aos vellos tempos.

48, 7 A proclamación profética destas cousas novas é xa unha creación das mesmas, pois a palabra profética é palabra de Deus, que, ao mostrarse, crea.

48, 9 *Gloria* aquí significa loanza, que, por paralelismo con *Nome*, quere expresar a proclamación da presenza dinámico-salvífica (= O Nome) de Deus.

48, 10 *Non coma a prata*: a negación quere expresar que a purificación non foi completa, pois no v. 8 fálase da rebeldía do pobo.

48, 11 *A gloria* (heb. “kabod”) aquí ten sentido de cousa apreciada, propiedade, o que a un lle pertence.

48, 13 *Ambos os dous* refírese ao merismo *ceo* e *terra*, que inclúe a totalidade das cousas creadas, entre as que está o que os ídolos representan: fenómenos naturais ou forzas cósmicas que están ás ordes de Deus.

48, 14 *Elex*, refírese aos ídolos aludidos no merismo do v.

13. Movido polo seu amor: a razón dos feitos salvíficos de Deus é o amor.

48, 16 *Envioume tamén o seu Espírito*: o Espírito é suxeito (non instrumento nin obxecto), que realiza a misión do profeta, pois está en paralelo con Iavé. O espírito é neste v. o dinamismo salvífico e transformador de Deus que, invadindo o espírito do profeta, o transforma en portador da súa palabra creadora (cf nota ao v. 7). Todo o v. alude á misión do profeta ou profetas.

48, 18 *Triunfo*: lit. “xustiza”, alusivo aos froitos da xustiza, á bendición divina do home ou do pobo xusto.

48, 19 A primeira parte do v. alude ás promesas feitas a Abraham (cf Xén 13, 16; 15, 5ss; 17, 6ss; 22, 17). *O teu nome* o do pobo, refírese á actividade cültica e lediciosa do pobo na presenza de Iavé no templo de Xerusalén.

48, 21 Aínda que traducimos os verbos en futuro, en hebreo están en perfecto, pero é un perfecto histórico profético, que quere expresar que, desde o momento da proclamación salvífica, a salvación é xa un feito realizado e consumado.

Segundo poema do Servo de Iavé: luz das nacións

49 ¹Escoitádeme, pobos da costa,
facédeme caso nacións afastadas.
O Señor chamoume desde o seo,
desde as entrañas da miña nai
repetiu o meu nome.
²Puxo na miña boca
coma unha espada afiada,
escondeume na sombra da súa man,
converteume en frecha escolleita,
gardoume na súa alxaba,
³e díxome: “Ti es o meu servo, Israel,
de ti virame a sona”.
⁴Pero eu dicía: “Consei en balde,
consumín a miña forza para nada”,
pero a miña sentenza está onda o Señor,
e a miña recompensa onda o meu Deus.
⁵Serei glorificado coa presenza do Señor,
e o meu Deus será a miña forza.
⁶Pois agora fala o Señor
—que desde o seo da nai me formou
para ser o seu servo, para facer volver
onda El a Xacob
e para que Israel se xunte con El—:
⁶E moi fácil para ti ser o meu servo,
restabelecendo as tribos de Xacob
e facendo volver os protexidos de Israel,
pois convértote en luz das nacións,
e serás a miña salvación
ata o confin da terra.
⁷Así fala o Señor,
o Redentor de Israel, o seu Santo:
A ti, o desprezado da xente,
abominado do pobo,

49, 1-12 Parece ser que o cantar chega ata o v. 12, e non soamente ata o v. 6, pois as expresións dos vv. 7. 8bc. 9 dificilmente se poden entender como ditas por todo o pobo, e si por un profeta (ou grupo de profetas) elixido por Deus, que serve de mediador da alianza e que proclama a liberdade dos deportados. A unidade está composta destes elementos: a) v. 1a: unha invitación solemne a escoitar a mensaxe do profeta; b) vv. 1b-3: unha descrición poética autobiográfica da súa misión profética, pola que mostrará Deus a súa grandeza; c) vv. 4 e 5c presentan o rexeitamento ou desánimo do profeta a quen non se lle fai caso, ao mesmo tempo que a súa seguridade no éxito que Deus lle asegura na experiencia profética, para chegar no punto central; d), vv 5-6, a proclamación divina do profeta como luz, revelador da salvación universal de Deus. e) O v. 7 é un oráculo engadido, no que remarca o contraste entre o desprezo do profeta ao que se insulta como un servidor das persas (servo dos gobernantes) e o profundo respecto dos reis e príncipes; f) Os vv. 8-12 son outro oráculo, no que se presenta a misión do servo entre os deportados, anunciándolles a saída e asegurándolles a protección divina na volta a Sión, que se deixou xa anunciada nos vv. 5-6.

49, 2 *Puxo na miña boca coma unha espada*, non se pode referir a outra cousa senón á palabra dinámica e creadora de Deus, que o profeta comunica co seu poder: por iso

servo dos gobernantes,
verante os reis e levantaranse;
os príncipes prostraranse ante ti,
porque a ti te escolleu o Señor que é fiel,
o Santo de Israel.

⁸Así fala o Señor:
Nun momento de amor respondinche
e no día da vitoria axudeite:
escollinte, convertinte
en alianza dun pobo,
para que levantes o país
e repartas as herdanzas arrasadas,
⁹dicíndolle: “Presos, saíde!
Os que estades na escuridade,
mostrádevos!”.
Pastarán á beira dos camiños
e nos montes pelados
terán os seus pasteiros,
¹⁰non terán fame nin sede,
non lles dará o soán nin o sol:
quen ten compaixón deles guiarao
e conduciraos ás nacentes augas.
¹¹Converterei as miñas montañas en vieiro,
construiranse as miñas calzadas.
¹²Velaí chegan de lonxe:
do norte, do poñente, e do país de Sinim.

Canto á consolación de Sión

¹³Exulta, ceo; brinca de ledicia, terra;
que se fendan os montes coa alegría,
pois o Señor consolou o seu pobo,
e compadeceuse dos seus pobres.
¹⁴Sión dí: “Iavé abandonoume,
o Señor esqueceuse de min”.
¹⁵Esquecese unha muller do seu meniño?

se fala da protección (sombra) do poder (man) de Deus sobre o profeta e de frecha escollida por Deus.

49, 3 *Israel é unha glosa interpretativa posterior*.
49, 4 *Consei en balde*: supón que non estamos diante dun relato de vocación, senón diante dun oráculo salvífico de alcance universal para os pobos sometidos por Babilonia (vv. 5-6).

49, 8 *Convertinte en alianza dun pobo*: pola frase que segue, hase entender como mediador ou instrumento para que o pobo dividido se xunte en alianza e reparta, segundo ela, a herdanza (a terra), entón arrasada e abandonada por mor das deportacións. Esta función non a pode ter o pobo, senón un individuo ou un grupo.

49, 12 *Sinim*: a localización deste país non é coñecida; por iso algúns len, cos manuscritos de Qumrán, *Seveniim* (cf Ez 29, 10; 30, 6), que estaba situado no Alto Exipto, e de onde conservamos os manuscritos ditos de Elefantina (cf Xer 4, 4. 11).

49, 13-26 Este cantar profético a Sión consta dunha introdución de invitación universal (ceo-terra) á ledicia pola consolación de Sión (v. 13), á que seguen tres bloques (vv. 14-20; 21-23; 24-26), compostos no mesmo esquema: palabras de Sión, que teñen a súa resposta nun oráculo salvífico de Deus, aínda que no primeiro bloque non aparece a fórmula oracular.

- Non se compadece do fillo das súas entrañas?
Aínda que ela se esqueza,
eu non me esqueceréi de ti.
- ¹⁶Velaí, estás escrito nas palmas das miñas mans, as túas murallas están sempre ante min.
- ¹⁷Que apuren os que te reconstrúen, que marchen os que te arruinaron e arrasaron.
- ¹⁸Levanta os teus ollos arredor e olla: Todos eles se xuntan, veñen a ti. Pola miña vida é o Señor quen fala que os vestirás a todos con mantos, e que os cinguirás como a unha noiva!
- ¹⁹Velaí as túas desolacións e as túas ruínas, velaí a túa capital destruída: agora serás demasiado pequena para os teus habitantes! Os mesmos que te devoraron farante máis grande.
- ²⁰Os fillos que che quitaron volverán dicir aos teus oídos: “Non teño sitio: apertádevos, para que poida vivir aquí?”.
- ²¹E ti pensarás no teu corazón: “Quen me deu estes? Pois eu quedei sen fillos e estéril, desterrada e apartada. A estes quen os criou? Eu quedei soa; estes de onde son?”.
- ²²Así fala o Señor Iavé: Ergo a miña man cara aos pobos, e levanto cara aos pobos a miña bandeira, para que traian os meus fillos no colo, e as miñas fillas ao lombo.
- ²³Entón reis serán os teus titores; e as súas princesas, as túas amas de cría. Diante de ti prostrarán o rostro na terra, e lamberán o po dos teus pés.

- Entón reconecerás que eu son o Señor, porque non se avergonzarán os que esperan en min.
- ²⁴Pódeselle quitar a presa a un heroe? Poderá escapar o cativo de quen o ten preso?
- ²⁵Porque así fala o Señor: Aínda que a presa lle sexa quitada ao heroe e o cativo escape do tirano, eu preitearei con quen preitee contigo, e salvarei os teus fillos,
- ²⁶farei que os teus opresores coman a súa propia carne, e que beban o seu propio sangue coma viño doce. Entón toda carne reconecerá que eu son o Señor que te salvo, o teu Redentor, o Valente de Xacob.

Castigo e salvación

- 50** ¹Así fala o Señor Deus: Onde está esa acta de divorcio que vosa nai, a quen eu despedín? Quen dos meus prestamistas foi aquel a quen vos vendín? Polas vosas iniquidades fostes vendidos, polas vosas rebeldías foi despedida vosa nai.
- ²Por que cando eu cheguei non había ninguén e cando chamei ninguén respondeu? Acaso é a miña man demasiado curta para non rescatar? Acaso non hai en min forza para liberar? Cando eu brúo, fago secar o mar, converto os ríos nun deserto, feden os peixes por falta de auga e morren coa sede.
- ³Eu vestirei o ceo de escuridade, e poreille unha cuberta de saco.

49, 21 Nótese que, para o II Is, a máis xenuína Xerusalén é a constituída polos deportados.

49, 26 As expresións de comer a propia carne e beber o propio sangue carne e sangue da propia familia, responden á situación de asedio.

Toda carne reconecerá: toda a xente; pero emprégase sempre a expresión nun contexto salvífico e ledicioso, pois a carne era para os semitas a sede do gozo e do pracer.

50, 1-3 Aínda que esta unidade pode parecer un oráculo de xuízo de castigo en orde inversa: castigo (v. 1) e denuncia-acusación (v. 2), de feito é un oráculo de teoloxía da historia. A razón do repudio de Xerusalén e da venda dos seus fillos está nas iniquidades e rebeldías dos fillos, e en concreto na falta dunha resposta de fe no poder salvífico de Deus (v. 2), para acabar (vv. 2c-3) coa

destrución dos poderes do mal, un anuncio da desaparición lamentable do culto astral babilónico.

50, 1 *O divorcio* non o podía pedir a muller (Xerusalén), senón que é dereito do marido (Deus), que lle debía dar o libelo de repudio (cf Dt 24, 1-4).

50, 2 A falta de fe no poder de Deus preséntase como unha falta de esperanza, e de resposta ao Deus que interpela. Axiña comeza unha confirmación do poder de Deus (alusións ao paso do mar Vermello, ou dos Xuncos e ao don da auga no deserto), e mais o anuncio da manifestación de Deus que vai destruír totalmente os poderes do mal (o mar, morada dos monstros que causan a tempestade e a morte; e o deserto, morada dos demos).

50, 3 *O saco* era o vestido propio das lamentacións ou penitencias colectivas; a expresión quere dicir que os ceos (divindade babilónica) farán lamentación.

Terceiro canto do Servo de Iavé: maltratado, confía na axuda do Señor

- ⁴O Señor Deus
concedeume lingua de discípulo,
para saber instruír ao cansado
cunha palabra que o anime na mañá.
El espreguiza pola mañá o meu oído
para escoitar como discípulo.
- ⁵O Señor Iavé abriu o meu oído,
e eu non me rebelei,
non me botei para atrás.
- ⁶Ofrecín o lombo aos que me azoutaban,
e a miña cara
aos que me arrincaban a barba.
Non escondín a miña cara dos insultos
e das cuspiñadas.
- ⁷Pero o Señor axudárame,
por isto non me sinto avergonzado,
e poño a miña cara como un diamante,
pois sei que non me avergonzarei.
- ⁸O que defende a miña causa está cerca.
Quen litigará comigo
cando comparezamos ante a comunidade?
Quen traballa a miña xusta sentenza
está detrás de min.
- ⁹O Señor Iavé axudárame:
quen será o que me declare culpable?

50, 4-11 Nos vv. 4-5 o Servo de Iavé descríbese a el mesmo como un discípulo da escola profética de Deus, que colle en serio a doutrina de Deus e a comunica. Os vv. 6-8 contrastan os desprezos e malos tratos no Servo da parte dos seus oíntes coa confianza del na axuda e no favor de Deus. O v. 9 constitúe a conclusión, presentando a ben diferente sorte do Servo e a dos seus opoñentes. Os vv. 10-11 constitúen unha resposta ao cantar do Servo, recollendo os contrastes entre a persecución (escuridade) e a confianza e apoio no Señor, o mesmo ca entre a escuridade do Servo e o lume (luz, orientación moral e sapiencial) dos seus opoñentes, que se converterá en causa de sufrimentos provocados polo mesmo Deus.

50, 4 A palabra coa que o Servo instrúe ao cansado e desesperanzado, é algo que el recibe de Deus coma do seu mestre.

50, 5 A palabra oída supón un risco, non soamente polo posible castigo babilónico, senón pola mesma comunidade xudía, tranquilamente asentada en Babilonia e sen anhelos de volver á Xerusalén arrasada.

50, 8 *Comunidade*: xa que o termo “iáhad” en Ugarit e Qumrán significa comunidade, asemblea, que dá mellor sentido ca o adverbio “xuntamente”. Con esta interpretación queda claro o sentido individual do Servo e a oposición contra el de parte da comunidade xudía. Isto supón que o autor fala antes de Ciro, pois, do contrario, non se explicaría unha reacción contra el tan violenta.

50, 10 O respecto (lit. temor), a relixiosidade, han de levar ao recoñecemento do Servo, pois este recibe a súa mensaxe de Deus.

50, 11 *O lume* aquí é algo preparado polo pobo, que lle serve de luz para o seu camiñar (comportamento), pero que acabará en sufrimentos. Funciona no texto como oposición ao v. 4, a palabra que instrúe ao cansado e que o esperta pola mañá.

Velaí: todos eles se gastarán
como un vestido, serán comidos pola traza.

- ¹⁰Quen de entre vós respecte o Señor,
que escoite a voz do seu servo,
pois camiña na escuridade
e non hai claridade para el,
pero confía no Nome do Señor
e apóiase no seu Deus.
- ¹¹En cambio todos vós estades
prendendo o lume, rodeádelo de tizóns.
Camiñades co resplandor do voso lume
e cos tizóns que prendestes.
Da miña man provén isto para vós:
deitarádevos nun lugar de sufrimentos.

Liturgia da consolación de Sión. Chamada á confianza na salvación do Señor

- 51** ¹Escoitádeme os que procurades
a xustiza, os que buscadeis o Señor.
Ollade para o penedo
de onde fostes tallados
e para o pozo de onde fostes escavados.
- ²Ollade para o voso pai Abraham
e para Sara, a que vos deu a luz.
El era un só cando o chamei,
pero bendicino e multipliqueino.
- ³Cando o Señor console a Sión

51, 1-52, 12 O v. **50, 4**, relativo aos diferentes discípulos do profeta, dános pé para entender toda esta sección unitaria sobre o tema da salvación, pero complexa polas formas literarias, oráculos, palabras do profeta, oracións, invitacións, como unha liturgia do grupo de discípulos e dos deportados, piadosos adictos ao profeta dentro da comunidade (**50, 8**). As razóns desta interpretación son:

1) Súplica de **51, 9-11**, que non ten sentido fóra dunha liturgia.

2) A serie de imperativos cos que comezan as distintas unidades e os suxeitos a quen se dirixen, que nos levan á mesma conclusión.

3) As correspondencias entre as sete seccións en forma quíástica, centradas arredor de **51, 12-15**, que desenvolve o tema do Deus consolador do pobo deportado, tema que centra a liturgia que aquí descubrimos.

51, 1-3 Esta unidade é unha reflexión teolóxica sobre o poder salvífico e vivificador de Deus, centrado nos títulos de Deus “Penedo” e “Pozo de Augas vivas”, na bendición de Abraham, e no tema mítico do xardín de Edén. Esta unidade responde a **52, 7-12**, sobre a toma de posesión do reino de Deus en Sión e as conseguintes mostras de xúbilo pola manifestación do poder de Deus.

51, 1 Advirtase o paralelismo de “procurar a xustiza” (adecuación á vontade de Deus = salvación), e “buscar o Señor” (fórmula cúlrica que expresa buscar a salvación de Deus), pois Deus é o garante de que á xustiza do home lle corresponde o éxito salvífico. Os títulos divinos *penedo* e *pozo* expresan o apoio firme da fe no Deus poderoso e nas súas promesas, e o poder vivificador de Deus. Por isto, no v. 2 estes títulos refírense a Abraham, home de fe, do que sae todo un pobo, e a Sara, que é vivificada polo poder de Deus.

51, 3 Constitúe unha aplicación dos contidos dos títulos á restauración de Sión.

e a todas as súas ruínas,
 fará do deserto coma o Edén
 e da estepa coma o xardín do Señor,
 contento e ledicia haberá nel,
 acción de grazas e son de cántigas.

A miña salvación durará para sempre

⁴Aténdeme, pobo meu!
 Poboación miña, escóitame!
 unha lei sae de onda min,
 e a miña sentenza será a luz dos pobos.

⁵Poño en movemento
 a miña pronta vitoria,
 sae a miña salvación
 e o meu brazo xulgará os pobos.
 En min porán a esperanza
 as nacións costeiras
 e esperarán no meu brazo.

⁶Levántade os vosos ollos cara ao ceo,
 e ollade para a terra que está abaixo,
 pois o ceo esvaecerá coma fumareda,
 e a terra cambiará coma un vestido:
 os seus habitantes
 morrerán coma mosquitos,
 pero a miña salvación durará para sempre
 e a miña xustiza non decaerá.

⁷Escóitádeme os que coñecedes a xustiza,
 o pobo que ten a miña revelación
 no seu corazón:

Non lle teñades medo
 ao desprezo dos homes,
 cos seus insultos non estarzades,

⁸o carbuncho comeraos coma a un vestido,
 e a traza devoraraos coma a la,
 pero a miña xustiza durará sempre,
 e a miña salvación
 por xeracións de xeracións.

51, 4-8 Esta unidade está composta por tres oráculos (sen fórmula introdutoria) dirixidos ao pobo fiel e seguidor do profeta: vv. 4-5, 6, 7-8; e o tema unificador é a salvación de Deus, que durará para sempre e será esperada polas nacións remotas. Este mesmo tema clarifícase na segunda parte (**52, 1**), con dous oráculos salvíficos da reedificación dos deportados.

51, 4 O pobo de Deus non son os deportados simplemente, senón todos os que esperan de Deus a salvación. *Sen-tenza* (heb. "torah"), que realmente significa o fallo ou decisión do tribunal. Os pobos que verán a luz (= salvación), son as diferentes nacións oprimidas polos caldeos.

51, 5 O xuízo dos pobos é un xuízo salvífico, pois está en paralelismo con *sae a miña salvación*.

51, 7 *Ter a revelación* ("torah"), cf v. 4 no corazón é facer da revelación salvífica de Deus o obxecto das propias esperanzas e proxectos. Os homes que os desprezan e insultan non son os caldeos, que non estaban moi satisfeitos da política de Nabónid, senón os mesmos xudeus que primeiro apostataron do iavismo e se instalaron ben en Babilonia.

51, 9-11 Esta unidade consta dunha súplica propia das lamentacións colectivas (e individuais), remarcada por interrogacións que, recollendo temas míticos e da his-

Súplica do crente e resposta do Señor

⁹Esperta, esperta e revístete de poder,
 brazo do Señor!

Esperta coma nos días de antes,
 coma nas xeracións eternas.

Acaso non fuches ti quen matou a Ráhab,
 e acoitelou ao Dragón?

¹⁰Acaso non fuches ti quen secou o mar,
 as augas do grande abismo,
 que converteu o profundo do mar
 nun camiño, para o paso dos redimidos?

¹¹Si, os rescatados do Señor volverán
 e entrarán en Sión con xúbilo.
 Haberá ledicia eterna
 sobre as súas cabezas,
 invadiraos o xúbilo e a alegría;
 o tormento e os suspiros xa fuxiron.

Eu mesmo, o Señor, son quen te consola

¹²Eu, eu son quen te consola.

De que terás medo ti?

Dos homes? Morrerán.

Do fillo do home? Non é máis ca herba.

¹³Esquecíche do Señor, o teu creador,
 o que estendeu o ceo
 e fundamentou a terra,
 por iso esteveches estarecido todo o día,
 pola furia do opresor,
 cando se decidiu a arrasar.

Pero, onde está a furia do opresor?

¹⁴O preso será librado axiña:

non morrerá no pozo

nin lle faltará o seu pan,

¹⁵pois eu son o Señor, o teu Deus,
 que axito o mar de xeito que braden
 as súas ondas.

Señor dos Exércitos é o meu nome.

toría da salvación, pretenden fomentar a fe "no poder de Deus" (vv. 9-10), para acabar con tema oracular en terceira persoa (v. 11). Este esquema lévanos a situar esta liturxia do Servo de lavé nunha liturxia colectiva na que o elemento da lamentación foi suplantado polo predominio dos elementos oraculares. Esta unidade ten o seu complemento nos vv. 12-16 e 17-23.

51, 9 Cf Sal **44, 21, 27; 74, 22...**: o *brazo* é sinónimo de poder salvífico.

Ráhab (cf Xob **9, 13**) e o *Dragón* (Tanin) son monstros-divindades primordiais mariñas (cf Xob **7, 12**).

51, 10 O *mar* é a divindade mariña a quen somete Baal na mitoloxía cananea, e o *abismo* (Tehom) que aparece como o caos primordial nos mitos creacionais babilónicos. O autor salta do tema mítico ao tema do paso milagroso do mar dos Xuncos, de Éx **14, 5-31; Is 40, 3; 63, 13**.

51, 12-16 Estes vv. son un desenvolvemento do oráculo do v. 11. Conclúe a unidade cunha referencia á alianza que existe a protección divina, reclamada polo pobo na liturxia.

51, 15 *Señor dos Exércitos*: aquí "os Exércitos" teñen o dobre sentido de constelacións e astros que influen na vida do universo, pois Deus bendí co pan (v. 14) e libra do medo aos exércitos opresores, valéndose dos exércitos persas.

¹⁶Si, puxen as miñas palabras na túa boca, e cubrinte coa sombra da miña man; desde que plantei o ceo e fundamentei a terra, díxenlle a Sión: “Ti es o meu pobo”.

A copa da ira do Señor pasa aos seus inimigos

¹⁷Esperta, esperta, levántate, Xerusalén!, que xa bebiches da man do Señor a copa da súa ira: da borracheira, xa a bebiches ata o fondo.

¹⁸Entre todos os fillos que deu a luz, non hai quen a guíe.

Entre todos os fillos que ela criou, non hai quen a colla pola man.

¹⁹Estas dúas cousas acontecéronche:

Quen se doía de ti?

Saqueo e caída, fame e espada.

Quen se doía de ti?

²⁰Os teus fillos non tiñan forzas, caeron nos cruces de todas as rúas, coma o antílope na rede do cazador, esmagados pola ira do Señor, pola furia do teu Deus.

²¹Por isto, escoita ti,

aflixida e borracha, aínda que non de viño.

²²Así fala o teu Señor, Iavé,

o teu Deus que se querelaba co seu pobo:

Xa collín da túa man a copa da borracheira, non seguirás bebendo o cáliz da miña ira,

²³pois púxeno na man dos que te aflixiron,

dos que che dixeron a ti mesmo: “Tómbate para que pasemos, pon o teu lombo como a terra, como a rúa para os que pasen”.

Anuncio da liberación

52 ¹Esperta, esperta, revístete do teu poder, Sión!; viste os teus vestidos de esplendor, Xerusalén, Cidade Santa!, que non seguirán entrando en ti nin incircunciso nin impuro.

²Sacude o po, levanta, Xerusalén cativa!

³Así fala o Señor:

Fostes vendidos de balde: sen prata seredes redimidos.

⁴Así fala o Señor Iavé: Nun principio o meu pobo baixou a Exipto para vivir alí como emigrante, e logo Asiria oprimiuno por nada.⁵Pois ben! Quen son eu aquí —é o Señor quen fala— para que se me colla ao meu pobo sen máis, e os seus dominadores berren triunfantes —é o Señor quen fala— e se ande a desprezar decote o meu Nome? ⁶Por isto o meu pobo recoñecerá de certo o meu Nome naquel día, cando eu diga: “Aquí estou!”.

Anuncio da boa Nova: o teu Deus reina

⁷Que fermosos son sobre os montes os pés do mensaxeiro de boas novas, que anuncia a fartura, que proclama a felicidade,

51, 16 O primeiro verso non se pode entender como oráculo vocacional profético, senón que, por mor da referencia á alianza en 16b, hase referir á invocación que fai o pobo na liturxia, das esixencias da alianza e da protección divina; por outra banda, *ti e túa* hai que referilos ao pobo (cf **59**, 21). *Plantei* refírese á imaxe dos ceos como unha tenda.

51, 17-23 Esta unidade, marcada polos imperativos do v. 17 e polos de **52**, 1, está constituída por un oráculo salvífico de consolación sen introdución oracular (vv. 17-20) e por un oráculo de xuízo de castigo contra os pagáns (vv. 21-23), que ten como elemento de contraste e acusación a consolación de Xerusalén (a retirada da copa de castigo das mans de Xerusalén).

51, 17 *A copa* no sentido de castigo xa aparece nos textos de Ugarit, o mesmo ca en Mc **14**, 36 e paral., e ten a súa orixe no cocido de herbas narcóticas que se lle daba ao axustizado para lle facer máis levadía a morte (cf Mc **15**, 36).

51, 18 Xerusalén como nai do pobo queda abandonada, pois os seus fillos nin dela se coidan.

51, 19 A resposta á interrogación é soamente Deus. As dúas cousas pasan a ser catro, por mor do paralelismo: saqueo = fame; caída = espada.

51, 23 Desde o desterro os oráculos contra as nacións constrúense en contraste coa salvación do pobo de Deus. *Tómbate...*: desde a época asiria o sinal de dominio sobre os vencidos era camiñar sobre eles, como o mostran os baixorrelevos históricos.

52, 1-6 Esta unidade é unha chamada á liberdade, composta de tres oráculos: o primeiro, sen introdución textual (vv. 1-2), é de tipo práctico xeral; o segundo (vv. 3-4) e terceiro (vv. 5-6), con introdución, describen aspectos desta liberación: a súa gratuidade e o protagonismo divino é a auto-manifestación do dinamismo de Deus.

52, 1 Vestirse e revestirse expresan a condición de homes libres, pois o escravo e o cativo ian espídos. A santidad de Sión impide que se permita a entrada do incircunciso e impuro.

52, 2 Sacudir o po dos pés era rito de maldición contra os habitantes da cidade.

52, 3 A deportación do pobo considérase unha venda (**50**, 1), da que Deus o seu dono, non sacou proveito; por iso tamén serán rescatados sen violencias e sen gastos, sen que lle custe a Deus nin ao pobo.

52, 5 Nótase que o autor non motiva a liberación na expiación realizada polo pobo, senón na ofensa e desprezo do Nome de Deus por maltrataren o seu pobo.

52, 7-12 Esta unidade ten como centro o “mebasser” (mensaxeiro) e a súa mensaxe da inauguración do reinado de Deus en Sión (vv. 7-10), para acabar coas normas que o mesmo personaxe dá para a saída cara a Sión (vv. 11-12).

52, 7 *Mensaxeiro de boas novas* (“mebasser”), eran os soldados que se anticipaban ao exército para anunciarlle á cidade a vitoria e preparar así a festa do triunfo. Pero o termo é aquí un cualificativo do profeta (cf **40**, 9; **41**, 27; **60**, 6; **61**, 1), que non pode ser outro ca o Servo de Iavé.

que pregoa a salvación,
que di: “Sión, o teu Deus reina!”.

⁸Un grito! Os teus vixías levantan a voz,
berran xubilosos a un tempo:

“Todos osellos contemplarán
a volta do Señor a Sión”.

⁹Berrade a coro con xúbilo,
ruínas de Xerusalén,
que o Señor consolou o seu pobo,
redimiu Xerusalén.

¹⁰O Señor remangou o seu brazo santo
aos ollos de todos os pobos,
e todos os confíns da terra
viron a salvación do noso Deus.

¹¹Apartade, apartade, saíde de aí,
non toqueades cousa impura.
Saíde do medio dela, mantédevos limpos,
os que levades os vasos do Señor.

¹²Non saíades de présa
nin marchedes á escapada,
que diante de vós camiña o Señor,
e a vosa retagarda é o Deus de Israel.

Cuarto poema do Servo de Iavé

¹³Velai: o Excelso, o Sublime,
o Altísimo daralle éxito ao seu Servo.

¹⁴A grande multitude
quedará abraiada ante el,
pois o seu aspecto
non parecía o dun home,
a súa figura non parecía
a dun fillo de Adán.

¹⁵Pero agora fará conmover
a pobos numerosos:
por causa del os reis pecharán a súa boca,
porque contemplarán
o que nunca se lles contou,
e comprenderán o que nunca escoitaron.

Os pés expresan aquí a axilidade e dilixencia da persoa.
52, 8 *Os teus vixías*: non son os vixías de Sión, senón os membros do grupo profético ou os participantes na liturxia, que clarifican e explican a mensaxe do “mebasser”.

52, 11 As preocupacións pola pureza cúltica xa afloraron no v. 1.

52, 12 A presenza de Deus acompaña a comitiva dos que volven como nunha procesión sagrada ben organizada.

52, 13-53, 12. Este cantar diferénciase dos tres anteriores en que quen fala non é o Servo, senón que fala un “nós” (**53, 1**), que non pode ser máis ca o grupo de discípulos e adictos, que sen dúbida foron os seus autores, despois da morte violenta do profeta. O cantar consta dunha primeira manifestación do plan de Deus sobre o seu Servo: o que el anunciaba hase cumprir, conmovendo a pobos e reis (**52, 13-15**). Dúas cuestións retóricas introducen unha nova descrición do xurdir humilde do Servo protexido pola presenza de Deus, e insistindo nos aspectos de desprezo e de dor (vv. 2-3), para clarificarse estes sufrimentos co sentido expiatorio dos pecados do grupo (“nós”, vv. 1-8). Nos vv. 9-11 insiste o autor na función expiatoria das súas dores, pero xa non se refiren

53 ¹Quen creu o que lle dixemos?
A quen se lle revelou
o brazo do Señor?

²El subiu coma tenro gromo
na súa presenza,
coma raíz en terra reseca.

Non tiña beleza nin esplendor;
vímolo, e o seu aspecto non era atraente.

³Desprezado, o máis rexeitado dos homes,
home de sufrimentos,
familiarizado coa dor.

Coma alguén de quen se esconde a cara,
desprezado, non lle tivemos aprecio.

⁴El cargou coas nosas dores,
el soportou os nosos sufrimentos.
Nós considerámolo ferido,
castigado por Deus e aflixido.

⁵Pero foi ferido
por causa das nosas rebeldías,
foi esmagado polas nosas iniquidades.
O castigo que nos trouxo a paz
caeu sobre el,
a súa ferida foi a nosa curación.

⁶Todos nós coma rabaño
andabamos perdidos,
cada un polo seu camiño.

Pero o Señor puxo nel
a iniquidade de todos nós.

⁷Foi oprimido, foi aflixido;
pero el non abriu a súa boca.

Foi levado coma unha res á matanza,
e, coma ovella muda ante o tosquiador,
non abriu a súa boca.

⁸Foi levado cun xuízo perverso,
ninguén se preocupou da súa vida.

El foi arrincado do mundo dos vivos,
para o noso ben foi ferido
pola rebeldía do seu pobo.

a un “nós”, senón a “moitos” (v. 11). Conclúe o poema cun oráculo (v. 12) sen introdución, no que se fala do seu éxito a través da expiación e da súa intercesión polos malvados.

52, 15 *Pecharán a súa boca*: ou tapar a boca coa man, era o xesto da persoa contrariada polos feitos e que non sabe responder (cf **Xob 40, 4**). Esta actitude supón que a liturxia de **51, 1-52, 12** ten como autor o Servo de Iavé, e que por ela é castigado e martirizado.

53, 1 A revelación do poder (brazo) do Señor realízase nas vitorias de Ciro sobre medos e caldeos, o que fai datar o poema polo ano 539.

53, 2 As imaxes do gromo tenro e da terra reseca refírense á desprotección humana do Servo, soamente amparada por Deus (na súa presenza).

53, 3 O esconderlle a cara ou a mirada a un desgraciado e desafortunado debíase a que se cría que o tal era obxecto da ira de Deus, e que esta ira podía estenderse a quen o miraba.

53, 4 *Cargou coas nosas dores*: cargou coas dores que nós merecíamos como castigo polos nosos pecados.

53, 5 *Paz*: a bendición divina e a liberación do exilio.

- ⁹Puxeron a súa sepultura
entre os malvados,
e a súa tumba entre os ricos,
aínda que non cometeu violencia,
nin houbo fraude na súa boca.
- ¹⁰O Señor quixo esmagalo
co seu sufrimento:
Si, entrega a túa vida
en expiación polo pecado.
Pero el verá descendencia,
alongará os seus días
e por medio del cumprirase
a salvación do Señor.
- ¹¹Polos traballos da súa vida verá a luz,
alcanzará a sabedoría.
O Xusto volverá xusto o seu Servo
para o ben de moitos
e as iniquidades destes el soportará.
- ¹²Por isto repartirei con el
xunto cos grandes,
e cos poderosos terá parte no botín,
porque entregou a súa vida á morte
e foi contado cos malvados.
Si, el foi o que cargou
co pecado de moitos
e fai a intercesión polos malvados.

Restauración gloriosa de Sión

A. *Restauración humana*

- 54** ¹Berra leda ti, estéril,
a que non deches a luz,
rompe en aclamacións,
exulta ti, a que non sentiches
as dores do parto,

53, 9 Se o pobre é sinónimo de xusto, o malvado ten que ser sinónimo de rico; no contexto histórico do desterro, isto ten todo o seu valor, pois os ricos teñen que estar a favor dunha política pro-persa, xunto con boa parte da poboación babilónica máis tradicionalista e oposta ás reformas de Nabónid.

53, 10 A descendencia e o alongamento da vida hanse entender nun sentido profético e espiritual, pois os discípulos do profeta chamábanse seus fillos, e espiritualmente prolongan o seu pensamento, como se ve nalgúñas partes do II Is e neste mesmo texto dos discípulos do Servo de lavé.

53, 11 O termo *luz* vai en paralelo con “ciencia”, función salvífica e vieiro para o éxito, que será a súa revelación profética. Luz significa a revelación ou manifestación salvífica. Este texto deixa ver unha luz de subsistencia en vida plena para o Servo, pois soportará as iniquidades de moitos, cousa que ou ben hai que entender no sentido da intercesión do v. 12c ou no sentido dos seus merecementsos, que impiden o posible castigo de Deus.

53, 12 *Os malvados* son os rebeldes á orde establecida en Babilonia. *Moitos* = multitude que inclúe o pobo xudeu e os demais pobos escravizados por Babilonia.

54, 1-55, 9 Esta unidade literaria está composta por tres seccións, que se organizan cada unha con dous oráculos, apartados entre si por palabras do profeta e que desenvolven o tema da restauración de Sión nos seus diferentes

porque os fillos da abandonada
serán moitos máis
ca os fillos da casada, dixo o Señor.

- ²Alonga o espazo da túa tenda,
estende as cortinas das túas moradas,
non te negues;
alonga as túas cordas,
afinca as túas ferraxes,
³que terás que estenderte
para a dereita e para a esquerda,
pois a túa descendencia herdará nacións
e volverá habitar cidades arrasadas.

- ⁴Non teñas medo,
que non te avergonzarás;
non teñas vergonza,
que non terás que arrubiarte,
pois esquecerás a vergonza
da túa mocidade,
e do oprobio da túa viuvez
non te lembrarás máis.
- ⁵Pois velaí o teu Facedor, o teu Creador,
Señor Todopoderoso é o seu nome.
Certo que o teu Redentor
é o Santo de Israel,
chámase Deus de toda a terra.

- ⁶Si, o Señor chamoute
como a esposa abandonada
e aflixida no espírito,
e como a esposa da xuventude,
que de certo foi rexeitada.
O teu Deus díxoché:

- ⁷Durante un pouco tempo abandoneite,
pero con inmensa compaixón recollereite.
⁸Por un arrebatado de ira escondín

aspectos, aínda que os aspectos gloriosos e de protección divina salientan nas tres seccións.

54, 1-10 Esta unidade componse de dous oráculos (vv. 1-3; vv. 6-10). Aínda que o primeiro non ten introdución, ofrece unhas palabras de ánimo do profeta para promover a esperanza do pobo (vv. 4-5). Non obstante este esquema, hai no texto un tratamento progresivo do restablecemento de Xerusalén como esposa de Deus.

54, 1 *Estéril*, viúva e abandonada, por ser rexeitada.

54, 1-3 Neste primeiro oráculo teoloxízase a restauración da Xerusalén do exilio coa restauración de Sara na súa maternidade, pois a abandonada do v. 1 é abandonada por mor da súa esterilidade. No v. 3 atopamos unha referencia á bendición de Abraham en Xén.

54, 2 O paralelismo Xerusalén-Sara fai pensar en Xerusalén como na dona dun pastor que vive en tendas.

54, 4-5 As referencias á vergonza da mocidade do pobo (Xerusalén), infidelidades a Deus no Exodo, das que son unha continuación as que provocaron a súa viuvez (o desterro en Babilonia), contrastan cos títulos divinos que mostran o seu poder creador e redentor, chamando o pobo á fe e á esperanza.

54, 6 *A esposa* (= pobo, Xerusalén) abandonada non ten o mesmo sentido ca no v. 1, senón que é a esposa repudiada por Deus por mor da súa infidelidade (alusión ao desterro); aquí é destinataria do oráculo de compaixón, de amor eterno e dunha alianza e paz inmutables.

a miña cara de ti algún tempo
pero con amor eterno
teño compaixón de ti,
dixo o Señor, o teu Redentor.

⁹Si, nos días de Noé aconteceu isto:
xurei que as augas de Noé
non volverían cruzar sobre a terra,
así tamén xurei que non me anoxaría
contra ti nin te ameazaría.

¹⁰Pois os montes moveranse
e os outeiros abanearán,
pero o meu amor
non se moverá de onda ti
e a miña alianza de paz non cambaleará,
dixo o Señor, que ten compaixón de ti.

B. *Restauración material*

¹¹Aflixida, azoutada polos ventos,
non es compadecida.
Olla que eu asento
con cordel de color as túas pedras
e ciméntote con zafiros.

¹²Asento as túas torres con rubís,
e as túas portadas con pedras de cuarzo.
Toda a túa muralla con pedras preciosas.

¹³Todos os teus fillos
son discípulos do Señor,
e mestres da paz son os teus fillos,

¹⁴(e) estabas ben afincada na xustiza.
Gárdate lonxe da opresión.
Non teñas medo!
E lonxe do terror. Que a ti non se arrime!

¹⁵Se alguén te atacase,
non o fará da miña parte,
quen te atacase, caerá por causa túa.

¹⁶Olla: eu creei o ferreiro
que sopra nos carbóns do lume,
e fabrica ferramentas para o seu traballo;

pero eu tamén creei o Destruitor
para arruinar.

¹⁷Toda arma que se faga para ir contra ti,
non terá éxito,
e toda lingua que se levante
contra ti no tribunal,
ti probarás que é culpable.
Este é o quión
da herdanza dos servos do Señor.
Si, a xustiza deles vén de min,
é o Señor quen fala.

C. *Restauración espiritual: a alianza eterna e o mesianismo universal*

55 ¹Oh, sedentos todos, vide por auga!

Os que non tedes prata, vide,
comprade comida e comedede,
vide e comprade comida;
sen prata e sen diñeiro
(mercade) viño e leite.
²Por que cambiades prata
polo que non é pan
e o voso xornal polo que non farta?
Escoitádeme ben:
comedede ben e que a vosa gorxa
se alegre coa graxa.

³Baixade o oído e vide onda min,
facédeme caso
e revivirán as vosas ilusións,
pois pactarei convosco
unha alianza eterna,
os beneficios de David,
que se manteñen firmes.

⁴Velai: fareino pregoeiro das nacións,
príncipe e lexislador das nacións.

⁵Convocarás un pobo que non coñeces,
e un pobo que non te coñece
correrá onda ti,

54, 10 O amor e a alianza de Deus serán máis estables e firmes ca os montes e os outeiros.

54, 11-17 O mesmo que a sección anterior, consta de dous oráculos (vv. 11-12 e 15-17), separados por unhas palabras de conforto e de invitación a fiarse do Señor (vv. 13-14).

54, 11 Aínda que a expresión *aflixida e non compadecida* se refire a Xerusalén como esposa de Deus, a expresión *azoutada polos ventos* refírese á cidade como lugar físico arrasado. As pedras preciosas queren mostrar o espléndido da reconstrución que Deus fará.

54, 13 O v. 13 pode entenderse como continuación do oráculo dos vv. 11-12, por ser o fundamento da exhortación do v. 14 b, que está en paralelo cos vv. 4-5. Estes vv. 13-14 deben entenderse como partes da exhortación, pois a docilidade ao maxisterio do Señor e o ensino da paz ou fartura que vén do Señor, son a xustiza na que o pobo está afincado, e por isto non ha de ter medo á opresión.

54, 16 O Destruitor ou Exterminador era, nas antigas concepcións dos pastores de rabaños, un espírito axente de morte, o que celebraba o antigo ritual da Pascua (cf Éx 12, 13. 23).

54, 17 Os servos de lavé son aquí os que reciben en herdanza a protección de lavé na Xerusalén reconstruída por Deus.

55, 1-9 Esta sección tamén está composta de dous oráculos (vv. 1-5; vv. 8-9), unidos por unha exhortación profética (vv. 6-7), que liga o tema da alianza celebrada no culto (vv. 1-5) cos plans do Señor (vv. 8-9).

55, 1-5 A invitación ao banquete gratuito e ledado é un símbolo da alianza de Deus co seu pobo, concretada na alianza de bendición coa descendencia davídica, pois as alianzas concluíanse cun banquete, e os mesmos banquetes de sacrificio tiñan carácter de banquetes de renovación da alianza. Os vv. 4-5 estenden a alianza mesiánica aos pobos, convertendo ao mesías no pregoeiro de paz para as nacións.

55, 2 A *graxa* era a comida máis prezada para os semitas: por iso offendábase e queimábase en honor de lavé nos sacrificios.

55, 3 A *alianza eterna*, en paralelo cos *beneficios de David*, non se refire soamente á alianza mesiánica, senón tamén á renovación da alianza sinaítica co pobo, na que se engloba a alianza davídica e a alianza cos pobos.

polo Señor, o teu Deus,
e polo santo de Israel,
que, tanto te glorificou!

⁶Buscade o Señor mentres se deixa atopar,
invocádeo mentres está cerca.

⁷Que o malvado deixe o seu vieiro,
e que o home pecador
(deixe) os seus plans,
que se volva ao Señor
para que teña misericordia del,
que (se volva) ao noso Deus,
que tanto engrandece ao perdoar!

⁸Pois si, os meus plans
non son os vosos plans,
nin os vosos vieiros son os meus vieiros
—é o Señor quen fala—.

⁹Canto máis altos son os ceos ca a terra!
Así son máis altos os meus plans
ca os vosos plans,
e os meus vieiros do que os vosos vieiros.

Conclusión de Deuteróisaiás

¹⁰Como a chuvia e a neve baixan do ceo
e non volven alá sen enchoupar a terra,
fecundala e facela brotar,
para que lle dea semente ao que sementou
e pan ao que come,

¹¹así tamén será a miña palabra
que sae da miña boca:
non volverá a min en van,
senón que fará o que eu queira,
e conseguirá aquilo para o que a mandei.

¹²Si, sairedes con ledicia
e seredes traídos con fartura,
os montes e os outeiros estalarán
de xúbilo na vosa presenza,
e todas as árbores do campo
baterán as palmas.

¹³En vez de silvas medrará o ciprés,
en vez de estrugas medrará o buxo,
e isto serviralle ao Señor de renome,
de sinal eterno que non desaparecerá.

TRITOISAÍAS

A fidelidade ao sábado e á Alianza acercan a salvación

56 ¹Así fala o Señor:
Cumpride o dereito
e practicade a xustiza,
que a miña salvación
está próxima a chegar
e a miña xustiza (está próxima)
a mostrarse.

²Benaventurada a persoa que cumpra isto
e o fillo de Adán
que se manteña nisto firme,
gardando o sábado sen profanalo
e gardando a súa man
de facer calquera maldade.

³Que o fillo de estranxeiro

que se apega ao Señor
non fale nestes termos:
“O Señor apártame
totalmente do seu pobo”.
Que o eunuco tampouco diga:
“Son apenas unha árbore seca”.

⁴Porque así fala o Señor:
Aos eunucos que gardan
os meus sábados,
e elixen o que a min me gusta
e que se manteñen firmes
na miña Alianza,

⁵dareilles no meu templo
e dentro dos meus muros
ración de comida e renome,
mellor do que fillos e fillas.

55, 6-7 A exhortación a buscar o Señor, refírese ao culto expiatorio, e subliñanse as súas esixencias de conversión moral.

55, 7-9 *Tanto engrandece...* O obxecto de engrandecer pode ser Deus mesmo, ou mellor, o pecador a quen Deus perdoa. O oráculo dos vv. 8-9 é un comentario ao engrandecemento co perdón, pois os plans e vieiros de Deus son precisamente o perdón e a misericordia.

55, 11-13 Estes dous oráculos (vv. 10-11; vv. 12-13) constitúen unha inclusión con 40, 1-8, en forma quiástica: o tema do dinamismo da palabra de Deus (40, 8-55, 10-12) e o tema do vieiro sagrado para volver do desterro (40, 3, 4; 55, 12-13).

55, 13 Sobre o buxo, cf nota a Zac 1, 8. Tanto o buxo coma o ciprés son árbores de folla perenne e símbolos da vida gloriosa.

56, 1-8 Esta primeira unidade está composta de tres oráculos (vv. 1-2.4-7. 8), dos que o segundo vén introducido

por unha exhortación do profeta, que o mesmo oráculo xustifica. O primeiro oráculo é tan xeral (o home, o fillo de Adán) que tamén se debe referir aos prosélitos ou estranxeiros casados con xudeus. A observancia sabática dos vv. 2 e 6 recomenda englobar os tres oráculos. A data do texto está entre o ano 515 pois o templo funciona xa, e o 445, momento en que Esdras prohibe os matrimonios mixtos.

56, 2 A garda do descanso sabático era expresión relixiosa da fe e esperanza no poder salvífico de Deus, que permite á persoa crente tal descanso.

56, 3 Os eunucos estaban proscritos da comunidade cúl-tica en Dt 23, 1-8; pero, se teñen fe e esperanza no poder de lavé e son fieis á alianza, pertencen en plenitude á mesma.

56, 5 *Ración de comida* (lit. “man”): a man coa que se recibe a ración de comida repartida no templo, e, por metonimia, a ración mesma.

Dareilles un nome eterno
que non desaparecerá.

⁶E aos fillos de estranxeiro
que se apegan ao Señor,
servindo e amando o Nome do Señor,
sendo os seus servos,
a todo o que garde o sábado sen profanalo
e aos que se manteñan firmes
na miña Alianza,
⁷traeréinos ao meu monte santo
e alegraréinos na miña casa de oración.
Os seus holocaustos e os seus sacrificios
servirán de ofrenda de amor
sobre o meu altar.

A crise da volta do desterro

Pois o meu templo chamárase
casa de oración para todos os pobos.

⁸Así fala o Señor, Iavé,
quen reúne aos dispersados de Israel:
Volverei congregaar arredor de Israel
aos que se lle xunten.

⁹Todas as súas feras do campo,
vide comer,
todas as súas feras do bosque.

¹⁰Os seus vixías están todos eles cegos,
non coñecen,
todos eles son cans mudos,
non son capaces de ladrar;
dormen, déitanse,
son amigos de botar a sesta.

¹¹Velaí os cans de poderosa gorxa,
que non se saben fartar.
Velaí os pastores
que non saben distinguir:
Todos eles van polo seu vieiro,
cada un tras da súa ganancia sen límite.

¹²Vide, que eu collo o viño,
e emborrachémonos de licor,
que mañá será coma hoxe,
abundancia moito maior.

57 ¹O xusto perece
e non hai un que o considere.
Si, os homes de ben desaparecen,

56, 7 Nótese que o templo se considera lugar de oración máis ca de sacrificios, e que os mesmos sacrificios son expresión dunha relación interpersonal de amor de Deus. **56**, 9-**57**, 2 Esta unidade comeza cunha invitación ás feras do campo (nacións veciñas, especialmente as tribos árabes nabateas e os edomitas) a que veñan engulir o pobo, pola irresponsabilidade e avaricia dos dirixentes, que non defenden os intereses da xente diante dos persas. O texto conclúe en linguaxe directa coa oposición entre o xusto e o malvado.

57, 1 *Considerare*: lit. “poña sobre o corazón”.

57, 2 *Cada un deles*: quere ser a solución do participio (con sentido distributivo, en singular), que segue ao verbo *descansen* (en plural). *Dereito... camiño*: non é aquí camiño xusto, senón camiño que leva directamente á xus-

sen ninguén que o note.

Cando o xusto desaparece da presenza do malvado, ²chégalle a paz.

Que descansen
nos seus lugares de repouso,
pois cada un deles camiñou
dereito polo seu camiño!

Contra as prácticas idolátricas

³Eh, vós, achegádevos aquí,
fillos da adiviña!

Raza adúltera, como te prostitúes!

⁴De quen vos burlades?

A quen lle abrides a boca,

(e) lle sacades a lingua?

Acaso non sodes vós, fillos da rebeldía,
descendencia da mentira?

⁵Vós, que vos excitades sexualmente

entre os terebintos,

debaixo de toda árbore enramada,

que degolades os fillos nos regueiros,
debaixo das fendeduras dos penedos.

⁶Os coios do río son o teu quiñón,

eles mesmos son a túa sorte,

tamén sobre eles vertiches a libación

e presentaches a ofrenda.

Voume consolar eu con estas cousas?

⁷Sobre o monte alto e levantado

puxeches o teu leito,

tamén alí subiches

para ofrecer o sacrificio.

⁸Si, detrás da porta e do marco

puxeches o teu memorial,

pois mil veces te espiches e subiches
ao teu leito para anchealo.

Si, fixeches con eles un pacto,

amaches os seus leitos,

viches as súas vergonzas.

⁹Ti marchaches onda Mélec co teu aceite,

aumentaches os teus perfumes,

mandaches os teus mensaxeiros

ata moi lonxe,

fixéchelos baixar ata o xeol.

¹⁰Co teu longo camiño cansaches,

tiza a quen é xusto e á maldade a quen é malvado.

57, 3-13 Esta unidade literaria é a continuación da crítica da anterior en forma de oráculo, acabando no v. 12 cun oráculo salvífico. O v. 13, aludindo ao “monte do Señor”, supón unha situación de proximidade á volta do desterro. **57**, 3 *Adiviña* aquí é Xerusalén, e literalmente refírese o termo á adiviñación pola forma e movemento das nubes. Recorda as falsas profecías, como falsos profetas eran os deuses que as inspiraban.

57, 4 *Rebeldía e mentira* son sinónimos dos ídolos.

57, 5 Alusión aos cultos naturalistas de fertilidade e sacrificios humanos (cf Xer 7, 3; **32**, 35; tamén Lev **18**, 21; **20**, 2-4; 2 Re **23**, 10).

57, 9 *Mélec* (“rei”) era un dos nomes de Baal. Tamén se lía “Moloc”.

- (pero) non dixeches: “Isto é desesperante”.
 (Logo) atopaches a vitalidade do teu sexo,
 por isto non estabas enfermo.
- ¹¹ De quen te amedrentaches e temiches,
 por lle seres desleal?
 Porque de min non te lembraches,
 nin sequera en min pensaches!
 Acaso non foi porque estiven en silencio,
 si, desde sempre,
 e por isto non me respectaches?
- ¹² Eu farei ver a túa xustiza e as túas obras,
 que non che axudarán.
- ¹³ Cando ti clames para que te salven
 os que se xuntaron ao teu lado,
 a todos eles levaraos o vento,
 un sopro arrebataraos.
 Pero quen confie en min herdará a cidade
 e posuirá o meu monte santo.

A salvación para os humildes e abatidos

- ¹⁴ (O Señor) di:
 Amontoade, amontoade terra,
 achanzade o camiño,
 levantade os atrancos
 do camiño do meu pobo.
- ¹⁵ Porque así fala o Altísimo, o Excelso,
 o que reside na sala do seu trono,
 que ten de Nome o Santo:
 Eu resido no templo celeste,
 (pero) tamén co humillado
 e co de espírito abatido,
 para reanimar o espírito dos abatidos,
 e para revitalizar o corazón
 dos humillados.
- ¹⁶ Certo que non me querelarei sempre,
 nin estarei anoxado constantemente,
 senón o espírito languidecería

- lonxe da miña presenza
 e os viventes que eu creei.
- ¹⁷ Alporiceime pola iniquidade
 da súa cobiza
 e castigueino escondéndome
 no meu anoxo,
- ¹⁸ eu observaba o seu comportamento
 e el, rebelde, seguía no comportamento
 do seu corazón.
 Pero curareino e dareille descanso,
 enchereino de consolacións,
 e para os seus enloitados
- ¹⁹ crearei un canto de loanza:
 “Paz, paz, para os de lonxe
 e mais para os de cerca
 –fala o Señor–, si, curareino”.
- ²⁰ Pero os malvados serán
 coma o mar axitado,
 que non é capaz de estar quedo,
 con augas que botan lama e lodo.
- ²¹ “Para os malvados –fala o meu Deus–
 non haberá paz”.

O xaxún que ao Señor lle gusta

- 58** ¹ Clama coa túa gorxa, non pares,
 levanta a túa voz
 coma unha trompeta.
 Denúncialle ao meu pobo a súa rebeldía,
 e á casa de Xacob os seus pecados.
- ² Día tras día búscanme a min
 e comprácense no coñecemento
 dos meus vieiros,
 coma se fosen un pobo
 que practicase a xustiza
 e non abandonase a lei do seu Deus.
 Pregúntanme polos preceptos da xustiza
 e comprácense coa proximidade de Deus.

57, 11 *Pensaches*: lit. “puxeches sobre o teu corazón” (cf 57, 1 e nota).

57, 13 *Cidade* (heb. “ares” = terra, país), aquí co sentido de capital do país, Xerusalén, que fai bo paralelismo co “meu monte santo” (cf nota a 1, 7 e a 2, 7).

57, 14-21 Toda esta sección constitúe un oráculo salvífico, aparecendo por contraste soamente elementos dun oráculo condenatorio (vv. 17 e 20-21). A situación que supón o texto é a que seguíu á volta dos primeiros desterrados (cobiza, rebeldía: v. 17): aínda non existe o templo reconstruído, pois o autor sitúa a Deus no templo celeste (v. 15). O ton de esperanza salvífica depende do II Is.

57, 14 Este v. é un oráculo que nos fala da vía sacra, que é o camiño do pobo do Señor, e que debe referirse ás dificultades que atopa o pobo dos desterrados para o seu asentamento en Xudá: ocupación de casas e terras.

57, 15 *Templo celeste*: o autor contrasta a transcendencia divina (trono e templo celeste) cos azos divinos aos que volveron do desterro, que se ven desposuídos e desanimados (referencias ao espírito e ao corazón, sede dos plans e proxectos).

57, 17 Este v. contén a explicación teolóxica das dificultades dos que retornaron: a súa cobiza e rebeldía á von-

tade divina na repartición de bens. Mantíñanse nas súas apetencias e arelas.

57, 19 *Canto de loanza*: (lit. “fritos dos labios”) refírese á acción de grazas pola restauración.

Paz aquí significa bendición, fátura, para os deportados que alá quedarón (= os de lonxe), para os que retornaron e para os que non foron deportados (= os de cerca).

57, 20 Este oráculo de condenación esixe a conversión da maldade, para que o pobo poida percibir a paz salvífica. O mar axitado (carácter perigoso e mortífero do mar) contrasta co aspecto positivo da paz (bendición e fátura).

58, 1-12 Literariamente o texto é unha exhortación profética en resposta ás cuestións de xaxún (v. 3a), coa que o autor trata de descubrir o verdadeiro sentido deste: cumprir coas esixencias da xustiza (vv. 3b-4, 6) e da caridade (vv. 7-10), para que se mostre a acción salvífica de Deus (vv. 8, 10b-12). Aínda que no v. 2c se fala da proximidade de Deus, non é preciso entendela como sinal da reconstrución do templo, que segundo Ax 1, 4 permaneceu moitos anos derrubado, mentres que a cidade xa a tiñan reedificada. Esta situación fai comprender a actitude de inxustiza no último terço do s. VI.

- ³Por que xaxuamos, se ti non o ves?
Por que afliximos a nosa gorxa,
se ti non te decatás?
Velaí: no día do voso xaxún
atopades o voso negocio,
e oprimides os vosos traballadores.
- ⁴Velaí: xaxuades para a querela
e para a disputa,
si, para darlle pancadas ao malvado.
Non xaxuedes coma hoxe,
para facer oír no ceo a vosa voz.
- ⁵É acaso coma este o xaxún que eu quero
no día en que o home aflixe a súa gorxa,
dobra a súa cabeza coma un xunco
e estende saco e cinsa para se deitar?
A isto chamas xaxún
e día agradable para o Señor?
- ⁶Non é estoutro o xaxún que eu quero?
Romper as cadeas inxustas,
deslear as sogas do xugo,
mandar libres os oprimidos
e romper todo xugo.
- ⁷Non é acaso repartir
o teu pan co famento
e acoller na túa casa os pobres sen teito?
Cando vexas o espidio, vísteo
e non te escondas da túa propia carne.
- ⁸Entón resplandecerá
a túa luz coma a alba
e a carne nova da túa ferida brotará logo.
Si, a túa xustiza camiñará diante de ti
e a gloria do Señor pechará a marcha.
- ⁹Entón clamarás ao Señor
e responderache;
pediráslle axuda e dirache: “Aquí estou”.
Se apartas do medio de ti o xugo,
o sinalar co dedo e a palabra mala,
- ¹⁰se lle quitas ao famento
a gana que ti sentes,
e fartas a gorxa aflixida,

- entón a túa luz brillará na escuridade
e a túa tebra será coma o mediodía.
- ¹¹E o Señor conducirache constantemente
e fartará a túa gorxa nas sequidades,
fortalecerá os teus ósos
e serás coma un horto ben regado.
Si, como un manancial de augas
que non deixan de manar.
- ¹²Reconstruíranse contigo
as ruínas eternas,
e ti erguerás os cimentos
de xeracións e xeracións,
a ti chamaráseche “Albanel de gretas”,
“Restaurador das vereas da antigüidade”.
- ¹³Se apartas o teu pé o sábado,
de faceres o que ti queres
no meu día santo,
se lle chamas ao sábado: “Delicia”;
ao día santo do Señor: “Venerable”,
e se o veneras, deixando
de facer as túas viaxes,
de atopar os teus negocios
e de tratar os teus asuntos,
- ¹⁴entón atoparás o teu pracer no Señor
e eu fareite montar a cabalo
das alturas da terra,
e dareiche a comer a herdanza
de Xacob, teu pai.
Si, falou a boca do Señor!

Virá a salvación, a pesar do pecado

- 59** ¹Velaí a man do Señor:
non é tan curta que non poida salvar,
nin o seu oído tan duro que non oía,
²senón que as vosas iniquidades
foron as que vos separaron do voso Deus,
e os vosos pecados tapáronlle
a cara para non vos escoitar.
³Certamente as palmas das vosas mans
están lixadas de sangue vertido,

58, 4 *Facer oír... a vosa voz*: a voz que de feito fan oír é a das querelas, disputas e puñadas, non a da súplica e clamor propio da liturxia penitencial.

58, 6 *O xugo* é símbolo da opresión, na relación cos outros membros do pobo.

58, 7 *Túa casa*: o posesivo túa sobreenténdese, por paralelismo. *Carne* ten aquí sentido de tribo, familia.

58, 9 *Sinalar co dedo* era un xesto insultante.

58, 10 Nótese o dobre sentido de “néfex”, no mesmo v.: a gana e a gorxa.

58, 11 *Os ósos*, como a sede máis íntima do espírito humano (Ecl 11, 5), queren expresar as esperanzas frustradas de felicidade do home ou do pobo, sen a forza de Deus (cf Ez 37).

58, 12 *Contigo*: a partir de ti, sabendo de ti, pois refírese á reconstrución xenética do pobo.

59, 1-20: O v. 1 parece a resposta do profeta a unha cuestión proposta polo pobo post-exílico: Por que non

se cumpren as profecías de esperanza do II Is? A resposta contén unha afirmación teolóxica do poder de Deus e da súa atención ao pobo (v. 1). Nos vv. 2-4, o autor culpa aos pecados do pobo de entorpecer o cumprimento das promesas; os vv. 5-8 desenvolven o tema das consecuencias mortíferas e inútiles do pecado (primeiro con comparacións: vv. 5-6a; e logo en linguaxe directa: vv. 6b-8). Nos vv. 9-15 aplícase ao pobo (“nós”) o exposto nos vv. 2-8 en forma xeral. A función desta auto-confesión colectiva é a de servir de contraste ao oráculo salvífico que segue (vv. 15b-17), no que se remarca a iniciativa e protagonismo divino na obra salvífica; o castigo pola débeda do pecado cae sobre os adversarios e inimigos (v. 18), para que todos os pobos respecten o Nome do Señor, que se mostra bendicente e vivificador en Sión (vv. 18-20).

O v. 21 desenvolve o tema do v. 20. O Espírito de Iavé constitúese en mediador da alianza eterna co pobo elixido.

- e os vosos labios falan mentiras
e a vosa lingua murmura maldades.
- ⁴Non hai quen clame pola xustiza,
nin hai quen sexa xulgado con verdade,
confíase no caos e fálese a falsidade;
estase preñado de ruindade
e párese a maldade.
- ⁵Chocan ovos de víbora
e tecen teas de araña:
quen come eses ovos morre,
e quen creba un deses ovos
choca unha víbora.
- ⁶As súas teas non serven para vestidos,
pois non tapan os seus feitos:
os seus feitos son traballos da maldade,
e obra da violencia hai nas súas mans.
- ⁷Os seus pés corren para o mal,
e apuran para verter sangue inocente.
Os seus plans son plans de maldade,
nos seus vieiros hai saqueo e arraso.
- ⁸O camiño da paz non o coñecen
e nos seus vieiros non hai xustiza,
torcen as súas vereas para o seu proveito,
todos corren a onde non se coñece a paz.
- ⁹Por isto a xustiza afastouse de nós,
e a moralidade non nos alcanzou.
Esperamos a luz e velaí a escuridade,
esperamos o esplendor
e camiñamos nas tebras.
- ¹⁰Andamos coma cegos
apalpando a parede,
si, coma o que non ten ollos
andamos apalpando.
Tropezamos ao mediodía
coma na escuridade,
estando entre os sans
coma estando entre mortos.
- ¹¹Todos nós bruamos coma osos,
coma pombas arrolamos.
Esperamos a xustiza e non a hai,
esperamos a moralidade
e afastouse de nós.
- ¹²Si, multiplicamos diante de ti
as nosas rebeldías, e os nosos pecados
que testemuñan contra nós,
porque as nosas rebeldías están connosco
e as nosas iniquidades coñecémolas:
- ¹³Rebelarse, renegar do Señor,
- retirarnos de seguir ao noso Deus,
falar da opresión e da apostasía,
estar preñado de maldade
e rosmar no corazón palabras mentireiras.
- ¹⁴A xustiza foi rexeitada para atrás,
e a moralidade está de pé lonxe,
pois a xustiza tropeizou na praza
e a rectitude non é capaz de entrar,
- ¹⁵e a fidelidade está faltando
e o que se retira da maldade
está sendo saqueado.
O Señor viuño e pareceulle mal
que non houbese xustiza.
- ¹⁶Viu que non había ningún,
e admirouse de que ninguén intercedese,
pero foi o brazo do Señor quen o salvou,
e a súa xustiza foi quen o asistiu,
- ¹⁷pois revestíuse de xustiza
ao xeito de coiraza
e a salvación foi o casco da súa cabeza;
puxo de vestido as roupas da vinganza
e cubriuse de celo como mantón.
- ¹⁸Segundo a débeda dos feitos,
así impoñerei o castigo pola débeda:
noxo para os seus adversarios,
represalias para os seus inimigos,
as nacións costeiras
castigaraas coa represalia.
- ¹⁹Desde o occidente respectarán
o Nome do Señor,
e desde o nacente do sol a súa gloria,
pois virá como río apertado,
que dirixe o Espírito do Señor.
- ²⁰Virá para rescatar Sión,
e mais os de Xacob que se convertan
da súa rebeldía –oráculo do Señor–.
- ²¹Olládeme aquí:
esta é a miña Alianza convosco
–fala o Señor–:
o meu Espírito está sobre ti,
e as miñas palabras,
que roxen na túa boca,
non desaparecerán da túa boca
nin da boca da túa descendencia
nin da boca da descendencia
da túa descendencia,
desde agora e para sempre
–fala o Señor–.

59, 9 *Moralidade*: lit. “xustiza”

59, 10 A escuridade equivale ao mundo dos mortos, onde os vivos tropezan facilmente con eles.

59, 13 Algúns autores suprimen “estar preñado de maldade”, pero de feito esta expresión compensa as expresións da primeira parte do v.

59, 15 *Pareceulle mal*: lit. “foi mal aos seus ollos”.

59, 16 *O brazo do Señor*: o poder salvífico de Deus que librára ao pobo do caos moral e humano no que se atopa durante o tempo posterior ao exilio.

A glorificación escatolóxica de Xerusalén

60 ¹Levántate, brilla,
que a túa luz xa chegou;
si, a gloria do Señor resplandece sobre ti.
²Pois, olla, a escuridade encobre a terra
e a negrura os pobos,
pero sobre ti resplandece o Señor
e a súa gloria faise ver sobre ti.
³Certo que os pobos
camiñarán coa túa luz
e os reis co resplandor do teu alborear.
⁴Levanta os teus ollos arredor,
todos estes xuntáronse, viñeron a ti.
Os teus fillos veñen de lonxe
e as túas fillas son traídas no colo.
⁵Entón, cando o vexas,
estarás radiante
e o teu corazón latexará e ensanchará,
pois as riquezas do mar traeránche a ti
e os bens dos pobos virán para ti.
⁶Estarás cuberta dunha chea de camelos,
de dromedarios novos
de Madián e de Efav.
Todos eles virán de Sabá.
Virán cargados de ouro e incenso,
e proclamarán ledos a loanza do Señor.
⁷Todos os rabaños de Quedar
xuntaranse en ti,
os castróns de Nebaiot
estarán ao teu servizo,
subirán ao meu altar por amor,
e eu glorificarei o meu prezado templo.
⁸Quen son estes que voan
como unha nube,
si, coma pombas cara aos seus pombais?

⁹Certamente, xuntaranse onda min
as nacións costeiras
e os barcos de Tárxix estarán á cabeza,
para traeren de lonxe os teus fillos,
(e) a súa prata e o seu ouro con eles,
para o Nome do Señor, o teu Deus,
e para o Santo de Israel,
que en verdade te enche de gloria.
¹⁰Os fillos do estranxeiro
reconstruirán as túas murallas,
e os seus reis estarán ao teu servizo,
pois pola miña ira castigueite,
pero polo meu amor
tiven compaixón de ti.
¹¹As túas portas estarán sempre abertas,
non se pecharán nin de día nin de noite,
para que che traian
as riquezas dos pobos,
traídas polos seus reis.
¹²Porque o pobo e o reino
que non te sirvan a ti perecerán,
e os pobos serán totalmente arrasados.
¹³A riqueza do Líbano virá a ti,
o ciprés, o amieiro e o buxo xuntos,
para adornar o lugar do meu santuario,
o lugar onde eu piso cos meus pés.
¹⁴Virán prostrarse ante ti os fillos
dos que te oprimiron,
e prostraranse ante a planta dos teus pés
todos os que te desprezaron,
e chamaránche “Cidade do Señor”,
“Sión do Santo de Israel”.
¹⁵En vez de estares abandonado, aborrecido,
e sen xente que por ti pase,
converteteite en esplendor eterno,

60, 1-22 Este c. constitúe unha unidade en seis estrofas, organizadas deste xeito: a) vv. 1-4: esta introdución temática organiza os temas que van seguir, arredor dos da luz e da gloria de Deus: luz de Xerusalén, que aluma e atrae os pobos e os fillos e fillas de Xerusalén; b) vv. 5-7: os pobos xuntan as súas riquezas en Xerusalén, para loar o Señor no seu templo; c) vv. 8-9: os fillos de Xerusalén van devotos, cargados de ouro, ao templo, para glorificar a Xerusalén; d) vv. 10-14: son unha ampliación da estrofa dos vv. 5-7, en contraste coa dos vv. 8-9, pois estranxeiros reconstruirán as murallas e estarán ao servizo da cidade, a onde traerán día e noite as súas riquezas para adornar o santuario e glorificar a Xerusalén; e) os vv. 15-18 deixan o xénero himnico para converterse nun oráculo sen encabezamento, no que Deus proclama a súa transformación glorificadora de Sión; f) os vv. 19-22 constitúen o remate, que fai inclusión coa primeira estrofa, desenvolvendo o tema da luz, cualificándoa de eterna e identificándoa con Deus, a quen se lle chama Sol e Lúa, expresando no oráculo dos vv. 21-22, en linguaxe directa, o que a imaxe da luz quere dicir.
60, 2 A escuridade é a situación calamitosa xurrida dunha oposición do pobo a Deus e á súa vontade.
60, 3 Nótese neste v. e nos seguintes a contraposición literaria de “os pobos” e “ti, teu, túa” referido a Xerusa-

lén, que acabará na imaxe materna de aleitar a pobos e reis (v. 16).

60, 4 A glorificación de Xerusalén inclúe a volta dos deportados xudeus e israelitas; este v. anticipa as estrofas dos vv. 8-9, 15-18, e, en especial, os vv. 18-22.

60, 5 O latexar e ensancharse do corazón quere expresar os novos plans que se farán en Xerusalén, e que deixarán marabillados a todos, pola súa maxestade.

60, 6 *Madián* (heb. “Midían”) atopábase ao nacente do golfo de Aqaba e eran tribos de arrieiros (Xuí 6, 1-6); *Efav* era un clan emparentado cos madianitas (Xén 25, 4); *Sabá* era un clan do Sur de Arabia (1 Re 10; Sal 72, 10-15). *Proclaman ledos*: anuncian a vitoria (cf 52, 7 e nota).

60, 7 *Quedar*: tribo de árabes nómades (cf 21, 16-17; 42, 11). *Nebaiot*: aparece sempre en relación cos fillos de Ismael (árabes); de ali, con *Quedar* (Xén 25, 13), quizais sexan os devanceiros dos Nabateos.

60, 13 *A riqueza*: o termo hebreo “kabod” ten tamén a acepción de “riqueza”, e o contexto pide aquí este sentido.

60, 14 Os nomes de Xerusalén non soamente queren expresar a pertenza da cidade a lavé, senón tamén a idea de que a súa renovación é obra de Deus.

60, 15 O oráculo introduce a novidade do carácter eterno da restauración de Xerusalén.

- en causa de gozo
por xeracións e xeracións.
- ¹⁶Mamarás o leite dos pobos
e do peito dos reis mamarás,
entón recoñecerás que eu son o Señor,
o teu Salvador,
si, o teu Redentor, o Forte de Xacob.
- ¹⁷En vez de bronce traereiche ouro;
e en vez de ferro traereiche prata;
en vez de madeira, bronce;
e en vez de pedras, ferro.
Converterei a Paz no teu inspector
e a Xustiza no teu rexedor.
- ¹⁸Non se volverá a oír falar
de violencia no teu país,
nin de saqueo e de arrasado
dentro dos teus confíns.
“Salvación” será o nome dos teus muros
e o das túas portas “Loanza”.
- ¹⁹Non che volverá a servir o sol
de luz durante o día,
nin te alumará o resplandor da lúa,
senón que o Señor será a túa luz eterna
e o teu Deus será a túa luminosa gloria.
- ²⁰Non se volverá a por o teu Sol
e a túa Lúa non desaparecerá.
Si, o Señor será a túa luz eterna
e acabarase os días do teu loito.
- ²¹Todos os do teu pobo serán xustos
e posuirán a terra eternamente,
(serás) abrocho dos seus plantíos,
obra das súas mans
para que se mostre a súa gloria.
- ²²O máis pequeno volverase un millar,
e o máis miúdo, un pobo poderoso.
Eu, Iavé, dareime présa
para realizalo ao seu tempo.

O profeta anuncia a restauración e a salvación universal

- 61** ¹O Espírito do Señor, Iavé,
está sobre min,
porque o Señor me unxiu.
Mándame anunciar
a boa nova aos pobres,
curar os de corazón esnaquizado,
proclamarlles aos cativos a liberdade
e aos presos que abran os ollos,
²para proclamar un ano de graza do Señor
e o día do rescate do noso Deus,
para consolar os entristecidos,
³para agasallar os tristes por Sión,
para darlles xoias en vez de po,
perfume de ledicia en vez de loito,
vestido de festa
en vez de espírito amoucado.
Chamaráselles terebintos da lexitimidade,
plantío do Señor para mostrar a súa gloria.
- ⁴Reconstruirán as ruínas antigas
e levantarán os entullos doutro tempo,
renovarán cidades en ruínas,
entullos de xeracións e xeracións.
- ⁵Presentaranse estranxeiros
e pastorearán os vosos rabaños
e os fillos do estranxeiro serán
os vosos xornaleiros e viñateiros.
- ⁶Pero vós sereades chamados
sacerdotes do Señor,
dirásevos servidores do noso Deus.
Comeredes os bens dos pobos
e coas súas riquezas fortalecédesvos.
- ⁷A cidade nova está amedrentada
pola vosa vergonza,
e o conxunto deles refúxiase na aldraxe.
(Pero) certo que a cidade nova

60, 16 *O leite e o peito* dos reis queren expresar o precioso sustento de Xerusalén, traído polos pagáns. O título *Redentor* quere expresar a obriga do “goelato” (levirato) que Deus contraeu na alianza co seu pobo e con Xerusalén.

60, 17 *A Paz e a Xustiza* son personificacións literarias da fartura e da salvación ou poder xustificador de Deus.

60, 20 *Sol e Lúa* son nomes divinos que condensan a imaxe da gloria-luz da revelación salvífica de Deus.

60, 21 Traducimos *terra*, por mor de Mt 5, 4, aínda que o sentido é de “país”.

61, 1-11 Este c. está construído en forma de quiasmo arredor do tema central do universalismo salvífico, orientado ao culto a Iavé: os seus sacerdotes serán os xudeus (vv. 5-6); o tema da reconstrución da cidade (v. 4); os vv. 7-9 son consecuencia da concentración de riquezas na cidade sagrada de Xerusalén; a referencia profético-vocacional ao Espírito e á mensaxe salvífica dos vv. 1-3 serve de introdución; para acabar coa reacción lediciosa do mesmo profeta (vv. 10-11).

61, 1 *O Espírito de Iavé* é o dinamismo salvífico que con-

sagra (lit. “unxe”) ao profeta e o converte en instrumento do feito liberador e restaurador.

Curar: lit. “vendar”, reparar os plans e proxectos esnaquizados. Abrir os ollos aos presos ou cativos, pois estes viven na tebra (cf 42, 7).

61, 2 *O ano de graza* debe referirse ao ano sabático (cf Lev 25, 1ss; Dt 15, 1ss), co que se resolverían boa parte das irregularidades económicas e sociais para os repatriados.

61, 5 O universalismo salvífico supón a integración na relixiosidade e no culto xudeu de poboacións pagás edomitas e moabitas, que ocuparon Xudea durante o exilio.

61, 7 *A cidade nova*, que aparece en 2 Re 22, 14; 2 Cro 34, 22, refírese á zona onde vivían os que regresaran do desterro, desposuídos dos seus bens por culpa do egoísmo dos que quedaron. A estes conflitos responde o profeta con promesas salvíficas (v. 7b) e cun oráculo (vv. 8-9), no que Deus di que vela polo cumprimento da xustiza para os descendentes dos deportados, e que estes dereitos serán recoñecidos polos persas (as nacións), ao mesmo tempo que se lle promete ao pobo a alianza eterna, que supere estas diferenzas.

posuirá a súa terra,
e haberá para eles ledicia perpetua.

⁸Pois eu son o Señor, que amo a xustiza,
(e) aborrezoo o roubo malvado:

Si, eu dareilles
a súa recompensa lealmente
e pactarei con eles unha alianza eterna.

⁹Será recoñecida entre os pobos
a descendencia deles
e os seus xermolos
no medio das nacións.

Todos os que os vexan recoñeceranos,
pois eles son a descendencia
que o Señor bendiciu.

¹⁰Exultarei ledo polo Señor,
e a miña alma brincará de xúbilo
polo meu Deus,
xa que me fixo vestir roupas da salvación
e envolveume co manto da xustiza,
coma o noivo que veste
solemnemente o turbante,
e coma a noiva que se adorna
coas súas xoias.

¹¹Pois, como a terra
fai saír os seus gromos,
e como un horto
fai brotar as súas sementeiras,
así o Señor lavé fará brotar a xustiza,
e a loanza ante todos os pobos.

Canto ao restablecemento da alianza de Deus con Sión

62 ¹Por Sión non quedarei en silencio,
e por Xerusalén non ficarei quedo,
ata que a súa xustiza
saia coma un resplandor
e a súa salvación alume
coma unha lámpada.

²Os pobos verán a túa xustiza
e todos os reis a túa gloria,

chamaráseche cun nome novo,
o que indique a boca do Señor.

³Serás coroa preciosa na man do Señor
e turbante rexio na palma da man
do teu Deus.

⁴Non se che volverá chamar
“Abandonada”,
nin á túa cidade se lle volverá dicir
“Ruína”,
senón que a ti se che chamará
“Ti es o meu amor”
e á túa cidade se lle chamará “A casada”.
Si, o amor do Señor estará en ti,
e a túa cidade casará.

⁵Como casa un mozo cunha virxe,
así casará contigo o teu Construtor.
O gozo que sente o noivo pola noiva,
sentirao o teu Deus por ti.

⁶Sobre as túas murallas, Xerusalén,
fixen poñer vixiantes,
que durante todo o día
e durante toda a noite,
non estarán calados un momento,
son os que fan que o Señor se lembre,
e non descansan no voso favor.

⁷Si, non o deixaredes descansar
ata que cree,
si, ata que converta a Xerusalén
na loanza do mundo.

⁸O Señor xurou pola súa destra
e polo seu poderoso brazo:
Certo que os fillos do estranxeiro
non beberán o teu viño novo
polo que ti te fatigaches,

⁹senón que os que colecten o gran
comerano e loarán o Señor,
e os que vendimen beberán o viño
nos adros do meu santuario.

¹⁰Cruzade e cruzade polas portas,
achanzade o camiño da cidade,

61, 10-11 Este cantar do profeta é un cantar á alianza eterna, expresada nas imaxes do noivo e da noiva, e da que Deus fai xurdir a xustiza entre os repatriados e os que non saíron do país.

62, 1-13 Este cantar constitúe unha unidade, como o deixa ver a inclusión dos títulos de Xerusalén dos vv. 3, 4, 12, que se refiren á alianza matrimonial de Deus coa cidade. Esta unidade está constituída por catro estrofas desiguais: a primeira (vv. 1-5) é un cantar de esperanza polo restablecemento da alianza matrimonial; a segunda (vv. 6-7) refírese aos vixiantes-orantes que decotío suplican a chegada da acción creadora e transformadora de Deus respecto a Xerusalén, acción na que se mostrará a efectividade da alianza. Esta súplica dos vixiantes prepara a resposta do oráculo dos vv. 8-9, que constitúen o centro do poema e que se refiren á especialísima protección de Deus sobre Xerusalén, que resulta ser a expresión visible da alianza. A estrofa final (vv. 10-12) é unha invitación a preparar esta vinda do Señor, que está a chegar.

62, 1 A xustiza, en paralelo coa salvación, é a xustiza salvífica ou a acción xustificante de Deus, como en Rm 1, 17; 3, 22. As imaxes literarias do resplandor e da lámpada que aluma, refírense á acción liberadora e salvífica da acción divina.

62, 3 A Xerusalén renovada despois das dificultades da volta do dextero será a expresión externa da realza de lavé (coroa e turbante rexio) sobre o pobo e o mundo.

62, 4 Ti es o meu amor: lit. “o meu amor está en ti”.

62, 5 Como casa: seguimos a lectura de Qumrán, coincidente coa dos LXX, cos targums e coas traducións siríacas.

62, 6 Non descansan: os vixiantes aquí son orantes que lle lembran constantemente a Deus as súas promesas salvíficas.

62, 7 A nova situación (nome novo: v. 2) existe unha acción creadora de Deus.

62, 10 Cidade: o termo “am” ten aquí o sentido de cidade, e non de pobo ou exército.

amontoade, amontoade terra
para o camiño, lousádeo con laxes,
erguede a bandeira para os pobos:

¹¹Velaí o Señor que se fai oír
ata o cabo do mundo.
Dicidelle á filla de Sión:
Velaí chega o teu Salvador.

Velaí a súa paga con El,
e a súa recompensa diante del.
¹²Entón chamaráselles: “Pobo santo”,
“Os redimidos do Señor”,
e a ti chamaráseche “Buscada”,
“Cidade non abandonada”.

APOCALIPSE FINAL

Castigo dos pobos pagáns, tipificados en Edom

63 ¹Quen é este que chega de Edom,
de Bosrah, con vestidos tinxidos
de vermello?

Quen é este que está adornado
cos seus vestidos,
cangado co peso do seu moito poder?
Eu, que falo da xustiza,
que son Señor para salvar.

²Por que está vermella a túa roupa
e os teus vestidos
coma os do que pisa no lagar?

³Eu só pisei na pia
e non houbo do meu pobo
quen estivese comigo.
Si, piseinos coa miña ira
e esmagueinos coa miña furia.
E o zume deles salpicou as miñas roupas
e lixou todos os meus vestidos.

⁴Velaí o día da vinganza:
está no meu corazón

e o ano do meu desquite xa chegou.

⁵Si, mirei con atención
e non houbo quen axudase,
asombreime
de que non houbese quen apoiase,
pero o meu brazo salvoume,
a miña furia foi a que me apoiou.
⁶Esmaguei os pobos coa miña ira,
e emborracheinos coa miña furia,
fixen baixar á terra o seu propio zume.

Grande súplica a Deus Pai pola restauración de Xudá

⁷Voume lembrar dos favores do Señor,
das loanzas do Señor:
Velaí toda a débeda
que nos pagou o Señor,
si, un montón de bens
para a casa de Xacob,
que El nos concedeu
segundo a súa misericordia,
segundo a abundancia dos seus favores.

62, 11 : lit. “salvación”: emprego do abstracto polo concreto.

A paga e a recompensa son o premio de Deus á fidelidade cos fillos dos deportados.

63 Esta parte final é unha apocalipse composta destes elementos: a) xuízo das nacións inimigas, tipificadas en Edom (**63, 1-6**); b) seguido dunha oración (**63, 7-64, 11**); e c) acabado por tres seccións paralelas: I) **65, 1-25**; II) **66, 1-14**; III) **66, 15-24**, integradas por acusacións e anuncios de castigo a un grupo do pobo (os idólatras e infieis a Deus), e promesas salvíficas para os xustos (que gozarán do mundo novo e das glorias de Xerusalén). As nacións pagás, que comezan sendo castigadas na apocalipse (en **63, 1-6**), integráranse no culto a Iavé e nos goces da Xerusalén gloriosa e no mundo novo (**66, 18-21**).

63, 1-6 Esta unidade a modo de diálogo é un comentario ou celebración apocalíptica aos cc. **60-62**, pois a salvación de Xerusalén ha de pasar pola humillación e o castigo dos pobos inimigos, dos que Edom é o prototipo, debido á súa colaboración cos caldeos na caída de Xerusalén e a subseguinte ocupación do Sur de Xudea. O texto organízase na forma dun diálogo de revelación (o que supón unha visión profético-apocalíptica) entre Deus e o profeta, no que Deus se presenta como o que fai xustiza castigando a Edom, coa imaxe literaria de guerreiro que pisa con ira os seus inimigos como o vendimador pisa as uvas no lagar.

63, 1 *Cangado*: lit. “inclinándose co peso do seu moito poder”. Os LXX leron “andando”.

63, 6 *Emborracheinos*: algúns manuscritos hebreos leron “piseinos”; pero esta lectura facilitadora non está avalada polas traducións antigas nin polos escritos de Qumrán. A borracheira é expresión de confusión creada polo castigo.

63, 7-64, 11 Nesta longa unidade atopamos unha serie de elementos diferentes, aos que dá sentido o v. introdutorio (**63, 7**), coa invitación a escoitar as loanzas de Deus, polas liberacións do Exodo e do exilio e ás que se xuntan a súplica feita durante o exilio (**63, 15-64, 2a**) e, como elemento culminante, a súplica pola total restauración do pobo (**64, 8-11**).

Trala introdución de **63, 7** segue a loanza a Deus pola elección gratuita do pobo e a constante axuda liberadora nas épocas pasadas, que inclúe a época patriarcal e o Exodo (**63, 8-9**). O v. **63, 10** é un contraste de rebeldía e pecado do pobo, co seu correspondente castigo que se refire ao exilio en Babilonia, do que sae o pobo pola lembranza (= fe) das obras salvíficas do Exodo (**63, 11-14**). Como exemplificación desta lembranza-fe, introduce o autor unha súplica ao estilo da súplica da lamentación colectiva (**63, 15-64, 2a**), do mesmo xeito que na acción de grazas individual tamén se repetía a súplica da lamentación individual precedente. Os vv. **64, 2b-4a**, describen a baixada salvífica de Deus en linguaxe teofánica e o seu encontro cun pobo fiel, que espera a salvación, preparando deste xeito os contrastes (vv. **64, 4b-7**), do que foran durante o pre-exilio e o exilio, e o que son agora, despois da intervención de Deus. A unidade **64, 8-11** conclúe coa súplica final pola restauración de Xudá.

⁸El dixo: Si, son o meu pobo,
os fillos que non traizoan,
e convertéuselles no seu Salvador
⁹en calquera angustia.
Non houbo mensaxeiro nin enviado:
a súa presenza salvounos:
polo seu amor
e a súa compaixón redimiunos,
si, levantounos e levounos enriba de si
en todas as épocas pasadas.

¹⁰Pero eles rebeláronse
e entristeceron o seu Espírito Santo,
que se volveu inimigo deles,
facéndolles a guerra.

¹¹Pero o seu pobo lembrouse
das épocas pasadas, de Moisés.
Onde está o que os fixo subir do mar
xunto co pastor do seu rabaño?
Onde está o que puxo no seu interior
o Santo Espírito?

¹²O que fixo avanzar o seu glorioso brazo
por medio da destra de Moisés,
o que partiu as augas diante deles,
construíndose para si un renome eterno.

¹³O que os fixo camiñar polos abismos,
coma cabalos polo deserto, sen tropezar.

¹⁴Como baixa o gando para o val,
así o Espírito do Señor
nos fixo descansar.
Así, conduciches o teu pobo,
construíndote para ti
un renome glorioso.

¹⁵Olla atentamente desde o ceo e mira
desde a túa santa e gloriosa morada.
Onde está o teu poderoso celo,
o conmoerse das túas entrañas?
Onde está a túa compaixón, meu Deus,
que se viu coaccionada?

¹⁶Pois ti es o noso Pai.
Certamente Abraham non nos recoñece,
nin Israel nos entende,
(pero) ti, Señor, es o noso Pai,
o “nosso Redentor”
é desde sempre o teu Nome.

¹⁷Por que, Señor, nos deixaches extraviar
lonxe dos teus vieiros,
e fixeches endurecer o noso corazón
apartándose do teu respecto?

Cambia de actitude por amor
dos teus servos,
por amor das tribos da túa herdanza!

¹⁸Por que unha banda de mozos
se apoderou da cidade do teu santuario?
Por que os nosos opresores
esmagaron o teu santuario?

¹⁹Fomos desde hai tempo
xente na que ti non mandaches,
(e) sobre os que non se invocou
o teu nome.

Ai, se rachases o ceo (e) baixases!
Coa túa presenza rebulirían os montes,

64 ¹O mesmo que se lle prende
lume á bouza

e o lume fai burbulla a auga,
para lles facer coñecer o teu nome
aos teus inimigos,
para que estremezan
os pobos coa túa presenza,

²ao faceres cousas temibles
que non esperamos.

Baixaches, (e) coa túa presenza
tremeron os montes:

³unha cousa que desde antigo
nunca se oíra,
(pero) certo que se nos fixo escoitar:
O ollo non viu fóra de ti ningún deus,
que tal lle faga a quen espera nel.

⁴Atopácheste co que se alegraba
e practicara a xustiza,
cos que se lembraban de ti nos teus vieiros.
Velaí: estabas anoxado porque pecamos,
(pero) estaremos sempre nos teus vieiros
e salvarémonos.

⁵Todos nós fomos coma un impuro,
e toda a nosa xustiza
como a roupa da menstruante.
Todos nós murchamos coma a folla,
e as nosas iniquidades leváronnos

63, 8 A relación entre Deus e o seu pobo nesta unidade literaria, exprésase en termos de paternidade e filiación (cf 63, 16; 64, 7), unha paternidade protectora e salvífica. 63, 9 *Mensaxeiro*: lemos o hebreo “sir” (mensaxeiro), e non “sar” (angustia).

63, 10 Aquí o Espírito Santo de Iavé é o poder protector e salvífico de Deus como Pai do pobo da Alianza.

63, 11 Nótese o sentido da expresión de fe que contén o verbo “lembrar”, coma no evanxeo de S. Xoán, o mesmo ca as relacións do Espírito Santo de Iavé e as actitudes de fe do pobo.

63, 12 O brazo glorioso equivale ao poder salvífico.

63, 14 O camiñar polo deserto cara á alianza do Sinai

é un camiñar cara ao descanso do pobo no compromiso que Deus contrae con el.

63, 15 O autor considera a presenza de Deus no ceo, non no santuario como en 66, 1, elemento característico da apocalíptica. *Poderoso celo*: lit. “o teu celo e a túa heroicidade” (= poder).

63, 16 As referencias a Abraham e a Israel (Xacob) remiten ás expresións dos vv. 8-9.

63, 19 A intervención de Deus que se pide na oración exprésase en termos teofánicos.

64, 3 Lemos “la” (= certo), en vez de “lo” (= non), pois a negación aquí non ten sentido, e si, en troques, o paralelismo antitético que ofrecemos.

coma o vento.

⁶Non había quen invocase o teu nome, quen espertase para acollerse a ti, porque ti escondichesnos a túa cara, e alagáchesnos co lote das nosas culpas.

⁷Pero agora, Señor, ti es o noso Pai. Nós somos o barro e ti es o oleiro, pois obra das túas mans somos todos nós.

⁸Señor, non te anoxes aínda máis, non te lembres para sempre da iniquidade. Olla, fixate ben: nós somos o teu pobo.

⁹As túas santas vilas están feitas un deserto, Sión quedou feita un deserto, Xerusalén unha desolación.

¹⁰O noso santo e glorioso templo, onde te adoraron os nosos pais, volveuse unha fornalleira de lume, e todas as nosas cousas apreciadas resultaron unha ruína.

¹¹Ante estas cousas vaste seguir contendo, Señor, seguir calado e oprimírnos aínda máis?

Resposta do oráculo á oración: acusación e anuncio xeral de castigo

65 ¹Eu deixei que me buscasen os que non me consultaban, (e) deixei que me atopasen os que non me procuraban. Dixenlle a unha nación que non se chamaba co meu nome: “Aquí estou!, aquí estou!”.

²Boteille unha man todo o tempo a un pobo rebelde, aos que camiñaban por un vieiro non bo, seguindo os seus propios plans,

³o pobo que me provocaba continuamente ante a miña presenza, ofrecendo sacrificios nos xardíns e queimando incenso sobre os ladrillos;

⁴viven nas sepulturas e pasan a noite nas covas, comen carne de porco e talladas de carnes abominables nos seus pratos.

⁵Din: “Arreda, non me toques, que te podería consagrar”. Estas cousas son fume no meu nariz, lume que arde todo o tempo.

⁶Velaí: isto está escrito na miña presenza. Non podo calar, senón que lles teño que botar a paga na aba do seu manto,

⁷as súas abominacións e as abominacións dos seus pais, todo xunto —fala o Señor,— porque queimaron incenso no cume dos montes e aldraxáronme nos outeiros. Si, botareilles na aba do manto a paga do seu pasado.

Quedará un resto, portador das bendicións

⁸Así fala o Señor: O mesmo que se atopa mosto no acio, e se di: “Non o derrames, que hai bendición dentro del”, así farei cos meus servos: non os destruirei a todos.

⁹Farei saír de Xacob descendencia e de Xudá (farei saír) o herdeiro dos meus montes: os meus elixidos herdarán isto e os meus servos morarán alí.

¹⁰O Sarón será o pasteiro do rabaño, e o val de Acor será o curral do gando, para o meu pobo, que me buscou.

¹¹Pero vós sodes os que abandonades o Señor, os que vos esquecedes do monte do meu santuario,

64, 7 *Obra das túas mans*: non se refire á acción creacional, senón á restauración do pobo no post-exilio e na escatoloxía.

65, 1-66, 24 Estes tres despregues apocalípticos (cf nota a **63**) teñen unha estrutura paralela: anuncio de castigo pola idolatría do pobo “xudeu”, pero oráculos salvíficos para os xustos do mesmo pobo, para acabar coas glorias dos xustos no mundo novo ou nas bendicións da Xerusalén renovada pola acción de Deus. Esta apocalíptica aínda ten unhas dimensións intra-terreas e, non obstante a consideración da presenza de Deus no templo celeste (**65, 1; 66, 1**), non esquece a presenza de Deus no templo de Xerusalén (**66, 20**), do que algúns pagáns serán sacerdotes.

65, 11 A busca e o encontro do Señor refírese á oración anterior pola reconstrución do templo e a Xudá (**64, 9-10**). Non obstante a especial axuda de Deus ao pobo, non se chama co nome de lavé, pois practica cultos idolátricos

non iavistas.

65, 2 *Vieiro*, plans, son a orde moral e cültica.

65, 4 A referencia ás sepulturas e covas ten a finalidade de expresar a impureza ritual do pobo.

65, 6 *Aba*: lit. “seo”. Refírese á parte dianteira do manto do hebreo, na que se levaban tamén cousas. Aquí a aba é onde o pagán leva o seu merecido.

65, 8-15 Esta sección está composta de dúas unidades: a) un oráculo de salvación para os servos e elixidos, portadores da heranza do Señor, non obstante o castigo do que se falou nos vv. 6-7 (vv. 8-10); e b) un oráculo de xuízo condenatorio, dirixido a un “vós” (o pobo de Xudá), que se distingue das bendicións dos servos do Señor (vv. 11-15).

65, 11 Estas divindades: *Gad* = “Sorte” (*Xén 30, 11*) e *Meni* = “Repartición” da Sorte, eran veneradas en Canaán, de onde pasaron a nomes de persoas ou xeográficos. Equivalen á deusa Fortuna ou Sorte.

- os que preparades a mesa
para (ir a) Gad,
os que enchedes a bota
de viño mesturado para (ir a) Mení.
- ¹²Pois eu destíno vos para a espada
e todos vós caeredes na matanza,
porque eu clamei e vós non respondestes,
eu falei e vós non fixestes caso,
senón que fixestes o mal aos meus ollos
e escollestes o que non me gustaba.
- ¹³Por isto, así fala o Señor Iavé:
Velaí os meus servos:
eles comerán e vós pasaredes fame.
Velaí os meus servos:
eles beberán e vós pasaredes sede.
Velaí os meus servos:
eles alegraranse e vós avergonzarédesvos.
- ¹⁴Velaí os meus servos:
eles exultarán con corazón ledó,
e vós clamaredes con corazón triste
e con espírito esnaquizado
lamentarédesvos.
- ¹⁵Deixarédeslles o voso nome
aos meus elixidos para un xuramento:
“Que o Señor Iavé te faga morrer!”,
e chamarán aos meus servos
cun nome diferente.

A gloria dos benaventurados no mais aló

- ¹⁶O que queira ser bendito
coa felicidade na terra,
ha de ser bendito polo Deus Fiel.
E o que queira facer
un xuramento na terra,
ha de xurar polo Deus Leal.
Si, que se esquezan das aflicións pasadas,
e certamente estarán escondidas
da miña percepción.
- ¹⁷Pois velaí: eu creo ceos novos
e terra nova,
e non serán lembradas as cousas vellas,
nin pasarán á consideración de ninguén,
- ¹⁸senón que: exultade e brincade
de ledicia para sempre,
coa felicidade que eu creo,
pois eu creo Xerusalén:
“A Exultación”;
e o seu pobo: “A Ledicia”.

- ¹⁹E eu brincarei de ledicia por Xerusalén,
e exultarei pola miña cidade,
e non se volverá a oír nela
ruído de choros nin ruído de berros.
- ²⁰Non volverá nacer nela
meniuño falto de días
nin vello que non os cumpra de cheo,
senón que o que morra aos cen anos
será un rapaz,
e o que non chegue a cen anos
será un maldito.
- ²¹Construirán casas e habitaranas
e plantarán viñas
e comerán os seus froitos.
- ²²Non construírán para que outro habite,
nin plantarán para que outro coma,
senón que os días do meu pobo
serán coma os días dunha árbore,
e os meus elixidos
gozarán da obra das súas mans.
- ²³Non se fatigarán en van,
nin darán a luz para calamidade,
pois eles son a raza
dos benditos do Señor,
e os seus descendentes serán coma eles.
- ²⁴Aínda antes de que chamen,
eu respondereilles;
mentres eles volven falar,
eu xa lles farei caso.
- ²⁵O lobo e o año pacerán xuntos,
e o león comerá palla coma o boi,
pero a serpe terá de comida o po.
Non farán mal
nin provocarán matanza
en todo o meu santo monte
—dío o Señor.

Deus olla desde o seu trono para os que contan con El

- 66** ¹Así fala o Señor:
O ceo é o meu trono e a terra
é o estrado dos meus pés.
Cal é a casa que me ides construír?
Cal é o lugar do meu descanso?
- ²Si, todas estas cousas
fixoas a miña man.
Aí están todas elas!
—é o Señor quen fala—.

65, 16-25 Esta sección é un comentario escatolóxico-apocalíptico ás bendicións que Deus dará aos seus servos nun mundo novo e na Xerusalén dos últimos tempos. Esta apocalíptica aínda non pode concibir a escatoloxía espiritual anímica, estraña á tradición hebrea.

65, 16 *Fiel, leal*: lit. “Amén”, é aquí un título divino que se refire ao cumprimento das promesas, realizado por Deus (cf o comentario cristolóxico que fai 2 Cor 1, 18ss).

65, 17 *Ceos e terra* é un merismo para significar a totali-

dade. O adxectivo noven indica unha calidade excelente, non un dato temporal.

66, 1-2 O texto supón que o templo aínda non está reconstruído (anos 537-520); e, ademais, mantense fiel á teoloxía do pobre, entendido como a persoa que respecta ao máximo as palabras do Señor, o que foi característico do II Is. Estes pobres son os servos elixidos, do primeiro despregue apocalíptico.

66, 2 *Estas cousas* refírense aos sacrificios que se seguiron realizando nas ruínas do templo.

Pero hei de ollar por este, polo pobre,
polo abatido de espírito
e que treme ante as miñas palabras.

Xuízo de castigo contra os idólatras

³Sacrificase un touro
e tamén se mata a un home,
sacrificase un año
e tamén se descroca un can.
Preséntase en ofrenda o sangue de porco,
faise unha lembranza con incenso
e tamén se bendí un ídolo.
Certo que eles escolleron os seus vieiros,
e o seu gusto compraceuse
nas abominacións.
⁴Certo que eu escollerei
os malos tratos para eles,
e traerilles terrores,
porque chamei e ninguén respondeu,
falei e non fixeron caso,
senón que fixeron o mal aos meus ollos,
e escolleron o que non me gusta.

Sión da a luz un pobo nun só día

⁵Escoitade a palabra do Señor,
os que tremedes coa súa palabra.
Os vosos irmáns que vos aborrecen
e que vos rexeitan
por causa do meu nome, dixeron:
“Que o Señor mostre a súa gloria
para que vexamos a vosa ledicia”.
Pero eles quedarán avergonzados.
⁶Berros de tumulto saen da cidade,
berros saen do templo.
Berros! O Señor estalles pagando
a débeda aos seus inimigos.
⁷Antes de se retorcer de dor, deu a luz,
antes de que lle chegasen
as dores do parto, deu a luz un home.
⁸Quen oíu cousa coma esta?
Quen viu cousas coma estas?
Párese unha cidade nun só día?
Dáse a luz un pobo dunha soa vez?
Sión, si que estivo de parto,
certo que deu a luz os seus fillos!
⁹Vou eu facer abrir a matriz
e non vou facer que paira?
—fala o Señor—.

Eu, o que fai parir, vou pechar a matriz?
—fala o teu Deus.

As glorias e bendicións de Xerusalén

¹⁰Alegrádevos con Xerusalén,
e brincade de ledicia por ela,
todos os que a amades.
Exultade con xúbilo con ela
todos os que vos enloitastes
por causa dela,
¹¹porque mamaredes
e fartarédesvos do peito
das súas consolacións,
porque zugaredes e gozaredes
do seo da súa riqueza.
¹²Porque así fala o Señor:
Ollade que eu estendo ata ela
a fartura coma un río,
si, coma un río desbordado
a riqueza das nacións.
Vós mamaredes, no colo seredes levados,
sobre os xeonllos seredes aloumiñados.
¹³Coma un neno,
a quen súa nai consola,
así vos consolarei eu.
Si, en Xerusalén seredes consolados.
¹⁴Entón veredes que se alegra
o voso corazón
e que os vosos ósos
florecen coma un campo.
A man do Señor
daráselles a coñecer aos seus servos
e a carraxe do Señor
daráselles a coñecer aos seus inimigos.

O castigo divino para os idólatras

¹⁵Pois velaí o Señor, chega coma o lume,
e os seus carros coma o furacán,
para converter a súa ira en furia
e a súa carraxe en chamadas de lume.
¹⁶En verdade o Señor
móstrase xusto xuíz
respecto de toda carne,
co lume e coa espada,
e multiplicaranse os abatidos polo Señor,
¹⁷os que se santifican e se purifican
(indo) aos xardíns detrás dun

66, 3 O heb. “néfex” ten aquí o sentido do gusto, tal como o esixe o contexto de ofrendas e banquetes de sacrificio.

66, 5-9 O autor contrasta a actitude dos que quedaron en Xudá coa dos pobos que tremen ante as palabras do Señor, esperando o cumprimento das promesas. Estes verán a gloria de Sión, ao aumentar o seu pobo de repente.

66, 9 *Abrir a matriz* equivale a facer concibir; mentres que *pechar a matriz* significa impedir o parto.

66, 10-14 Nótese como a imaxe do parto dos vv. 5-9 se continúa no proceso de aleitar ao pobo da parte da Nai

Sión-Xerusalén.

66, 12 O heb. “xalom”, ademais de paz, significa *fartura*. Ese é o sentido que ten aquí.

66, 14 O corazón, en paralelo cos ósos, son a raíz dos plans e proxectos (corazón), e a raíz do espírito ou enerxías, ilusións, esperanzas para realizar eses plans.

66, 17 *Un que está no medio*: referencia a un sacerdote idolátrico nun ritual para nós descoñecido (cf Ez 8, 11). *As súas obras e os seus plans*, palabras escollidas do v. 18, onde están fóra de lugar no texto hebreo masorético.

que está no medio,
comen carne de porco,
animais abominables e ratos,
as súas obras e os seus plans
perecerán a unha —é o Señor quen fala.

As nacións pagás pregoarán a gloria do Señor

¹⁸Eu chego para xuntar todos os pobos e as linguas, para que veñan e vexan a miña gloria.

¹⁹Porei no medio deles un sinal e mandarei os superviventes de entre eles ás nacións: a Tárxix, a Pul e a Lud, aos que tensan o arco, a Tubal e a Iaván, ás remotas nacións costeiras que non oíron o meu renome, nin viron a miña gloria. Eles manifestarán a miña gloria entre os pobos. ²⁰Eles traerán a todos os seus irmáns como ofrenda para o Señor, en cabalos e en carros, en liteiras, en burros e en dromedarios, ata o meu santo monte de

Xerusalén —dío o Señor—, así como os fillos de Israel traen ao templo do Señor a ofrenda en vasillas limpas. ²¹Tamén collerei a algúns deles para sacerdotes e levitas —dío o Señor.

No novo mundo prostraranse todos diante do Señor

²²Así, o mesmo que o ceo novo e a terra nova que vou crear permanecerán na miña presenza —é o Señor quen fala—, así permanecerá a vosa descendencia e o voso nome.

²³Resultará que desde a lúa nova ata a outra lúa nova e desde o sábado ata outro sábado, virá todo o mundo prostrarse na miña presenza —dío o Señor—.

²⁴Eles sairán e verán nos cadáveres dos homes que se rebelaron contra min que o seu verme non morre e que o seu lume non se apaga, e serán o noxo de todo o mundo.

66, 19 *Tárxix*: son os Tartesios de Andalucía (Xén 10, 4; Is 60, 9). *Pul* e *Lud*: refírense á poboación africana do Sudán e Somalia (Xén 10, 6. 13; Xer 46, 9); *Tubal* era a costa do sur do mar Negro (Xén 10, 2) e *Iaván* eran os xónicos ou gregos (Xén 10, 2. 4).

66, 20 A conversión dos pagáns ao culto iavista ten para o autor un carácter cúlctico lexítimo, para o que son escollidos sacerdotes dos mesmos pobos pagáns.

66, 24 O castigo escatolóxico dos membros do pobo infieis ao Señor non terá fin.

INTRODUCCIÓN A XEREMÍAS

1. O profeta Xeremías: nome, familia, e lugar de nacemento

O vocábulo “Xeremías”, en hebreo “Ire-miahu” significa “Iavé exalta”, “Iavé ergue”.

O profeta Xeremías debeu nacer polo ano 650 a. C. Descendía da familia sacerdotal de Abiatar, que fora retirada das funcións cúl-ticas nos tempos de Salomón e desterrada a Anatot, por ser partidaria de Adonías (cf 1 Re 1, 25s; 2, 26). A devandita Anatot pertencía ao Reino de Xudá, e á tribo de Benxamin, aínda que estaba moi preto de Xerusalén (5 km ao norte). Nos seus escritos reflíctense con claridade as tradicións teolóxicas do Reino do Norte: as de Raquel e Efraim (31, 15-18), as do santuario de Xiloh (7, 14; 26, 6), e as do Éxodo, do deserto, e da entrada no país. En troques, as grandes tradicións xudías (elección divina de Xerusalén e da dinastía davidica), teñen ben pouca importancia para este profeta.

2. Períodos da súa actividade profética

Xeremías recibe a vocación ao profetismo sendo mozo (cf 1, 4-10), no ano décimo terceiro do reinado de Ioxías (627/626 a. C.).

a. Primeiro período de actividade: reinado de Ioxías (627-609 a. C.)

O rei Ioxías, fillo de Amón, tiña oito anos cando morreu seu pai, no 640 a. C. Durante o tempo de rexencia (640-632), sendo xa vello Asurbanipal, decae o poderío de Asiria. Esta falta de poder hexemónico estranxeiro, xunto cun auténtico renacemento cultural e coa valoración das antigas tradicións, levarán ao mozo monarca Ioxías a emprender a reforma de afirmación nacionalista, volven-do ás formas cúl-ticas do máis puro iavismo. En plena euforia reformista, no ano 622, atopan os sacerdotes do templo de Xerusa-lén unha copia do libro da Lei, o Deuteronomio; e, informado o rei, manda consultar a profetisa Hulda, que reconece o carácter normativo de tal libro sagrado. O feito de consultar a profetisa Hulda, en vez de acudir a Xeremías, fai pensar que o profeta de Anatot colaboraba entón na reforma de Ioxías no antigo Reino do Norte (fálase de Ioxías en 22, 15ss, e dise ademais que Xeremías tiña amizade coa familia de Xafán (cf 26, 24; 29, 3...), sen que por iso se poida considerar como profeta oficial da Monarquía.

Os temas fundamentais da súa predicación son a loita contra a idolatría e contra o sincretismo relixioso, e tamén a exhortación ao cumprimento da alianza, á observancia do sábado e á xustiza social, temas característicos da reforma de Ioxías. Posiblemente haxa que situar no comezo deste período o texto de 11, 18ss, que trata do complot dos seus paisanos contra o profeta por participar na reforma da centralización do culto, reforma que levaba á desaparición do santuario local de Anatot. Probablemente pertencen aos últimos anos deste período as denuncias de falta de entusiasmo pola reforma. Quéixase o profeta das inxustizas, cobiza desenfreada e descoído das auténticas esixencias relixiosas, todo iso encuberto cun falso ritualismo cúl-tico (cf 5, 19; 6, 13-21; 7, 21-28...). A situación á que se refire o texto de 7, 1-15, datada nos comezos do período seguinte, non se improvisa decontado, e por iso, aínda que a morte inesperada do piadoso rei Ioxías tivo que supor un trauma relixioso, xa os derradeiros anos do seu reinado deberon ser de arrefriamento relixioso e moral (doutro xeito, non se explicaría o texto de 7, 1-15).

A situación que reflícten os cc. 2-3 e 30-31, aínda que sufrisen unha relectura de adaptación ao Reino de Xudá, ten que ver co Reino do Norte, pois, á luz de 2 Re 23, 15-20 vese que Ioxías estendeu a súa reforma ao territorio do antigo Reino de Israel, desaparecido no 722/21.

b. Segundo período de actividade: reinado de Ioacaz e Ioaquim (609-598 a. C.)

A morte de Ioxías aconteceu en Meguido, cando este rei se opuxo co seu exército a que o faraón Nekó se dirixise ao derradeiro redu-to asirio de Kárkemix, na beira do Eufrates, para facerse dominador das antigas posesións asirias. O pobo de Xudá elixiu como rei o fillo primoxénito de Ioxías, Ioacaz, piadoso iavista, coma seu pai; pero o faraón Nekó, que viña de establecer un pequeno imperio en Siria e Palestina, coa capital en Riblah, levouno prisioneiro a Exipto. Deixa entón de rei a outro fillo de Ioxías –Eliaquim, a quen lle cambia o nome por “Iehoiachim” (que transcribimos por Ioaquim)–, home desapiadado e tirano.

Pertence a esta época o discurso contra a fiúza temeraria, fundada no feito de ter

o templo, e con el a garantía da asistencia divina. Do devandito discurso existen dúas formulacións: unha en 7, 11-15, e outra no c. 26.

A este período corresponde tamén o texto de 22, 13-19, que é unha denuncia contra o rei, por construír un novo pazo co froito das inxustas extorsións.

Anteriores ao ano 605 son os cc. 4-6, e tamén 1, 13-14, textos nos que se anuncia unha invasión que vén do norte, cando o inimigo dominador estaba a ser Exipto. No ano 605, cando os caldeos de Babilonia vencen o imperio exipcio en Kárkemix (cf 46, 2-12), daquela concrétase o nome do inimigo do norte (2, 4-6; 25, 11). Son tamén dese ano a acción simbólica de 19, 1-2. 10-11, e o discurso dos vv. 14-15, que se agranda en 25, 1-11. O profeta remata na cadea, ao considerar que as súas palabras provocaban o desastre que anunciaban. Xa na cadea, dítalle os discursos a Baruc, para que os lea no templo, diante das autoridades (c. 36), cousa que leva á cadea tamén a Baruc.

Desta situación do profeta e do seu discípulo encadeados, son as chamadas “confesións de Xeremías”, pertencentes ao xénero literario de “lamentacións individuais”: 15, 10-11. 15-21; 17, 14-18; 18, 18-23; 20, 7-11. 13-18.

Pertencen tamén a este período os “oráculos contra as nacións” (25, 15-38; cc. 46-49), e outros textos nos que, seguindo as tradicións dos profetas do Norte, denuncia os pecados dun pobo que esquece a palabra de Deus, preferindo seguir a dos falsos profetas, e que ofrecen un culto inadecuado a Deus, mentres exerce outro de tipo idolátrico á raíña do ceo, ademais de deixarse levar pola cobiza (cf 5, 12-13; 6, 10-17; 7, 16-34; 9, 1-10; 13, 1-11; 14, 1-15, 9; 17, 5-13; 18, 1-17; 19, 3-5; 23, 9-32; 45, 35).

Neste período, recolle tamén o profeta as tradicións mesiánicas de Xudá (23, 1-8), considerando ao futuro Mesías coma “Iavé, a nosa Xustiza”.

c. Terceiro período de actividade: reinado de Ioaquín e Sedecías (597-587 a. C.)

Este período ábrese coa morte de Ioaquím e a sucesión do seu fillo Ioaquín, quen aos tres meses se rebela contra Nabucodonosor. Como consecuencia da rebelión, Xerusalén é asediada, e o rei e mais os seus conselleiros son deportados a Babilonia. A Ioaquín sucede o seu tío Sedecías, fillo de Ioxías, que reinará desde o 597 ata o 587/6.

Neste tempo de deportación, xorde un problema teolóxico con complicacións económicas e humanas. Trátase da cuestión de saber quen son os que forman o verdadeiro pobo elixido: se os deportados ou os que quedaron en Xudá. O profeta inclínase polos deportados, aos que identifica co cesto dos figos bos (cf c. 24), e aos que chama “verdadeiro pobo de Deus” na carta de 29, 16-20.

A coalición anticaldea formada por Edom, Moab, Amón, Tiro e Sidón no ano 593, recibe palabras de condena e ameaza de parte do profeta, no c. 27. Tamén é do devandito ano a acción simbólica que o profeta lle manda realizar a Seraías, ao acompañar a Babilonia ao rei Sedecías (cf 51, 59-64). Pertence tamén a esta época o altercado con Hanaías (28, 1ss).

O tempo do que se conservaron máis oráculos e información foron os meses do asedio de Xerusalén, no ano 588/7. O asedio foi provocado polas instigacións de Exipto a non pagar os tributos de vasalaxe a Babilonia, ao mesmo tempo que os conselleiros do indeciso rei Sedecías eran todos favorables a esta política de alianza con Exipto. Nos comezos do asedio, o profeta anúncialle ao rei que caerá prisioneiro (34, 1-6).

O asedio interrómpeuse ao chegar tropas exipcias en axuda. Daquela, os amos que manunitiran escravos nos primeiros momentos do asedio, ao veren retirarse os caldeos, escravizan de novo os manunitidos, o que provoca o anuncio da deportación de tales amos (34, 8-20). A pesar da interrupción do asedio, o profeta segue a proclamar a vitoria babilónica (37, 3-10).

Neste momento de tranquilidade, antes de retomaren o asedio, o profeta intenta ir a Anatot para repartirlles a herdanza aos seus familiares, pero é denunciado como desertor, e é encadeado (37, 11-16).

A tranquilidade vaille durar pouco a Xerusalén, pois os babilonios, ao derrotaren os exipcios, retoman o asedio da cidade. Neste momento de confusión, o rei Sedecías consúltalle ao profeta a súa sorte futura, e o profeta repítelle o que xa dixera: encadeamento do rei e arrasamento da cidade e do templo. O profeta, que está na cadea, aproveita para pedirlle ao rei algo de liberdade, e este alívio, trasladándoo ao patio da garda (34, 24-28; 37, 11-21). Aínda no patio da garda, o profeta segue anunciando a súa mensaxe, animando a entregárense aos caldeos. Por esta razón os príncipes quèren matar e méteno nunha cisterna sen auga, pero chea de

lana. Consegue sacalo de alí, con autorización do rei, o seu amigo Ebed-Mélec, que recibe do profeta un oráculo salvífico (38, 1-13; 39, 15-18).

No momento máis crítico do asedio, o profeta realiza un xesto simbólico, cheo de esperanza: cómpralle a seu curmán Hananel unha leira, deixando entrever que as cousas van cambiar (cc. 32-33).

No momento final do asedio fala o rei co profeta, e este aconséllalle que se renda; pero o rei non segue o seu consello, por debilidade verbo do partido pro-exipcio (38, 14-23). Ao pouco tempo debeu caer Xerusalén (39, 1-10). A mensaxe do profeta no momento da caída de Xerusalén é unha lección de teoloxía da historia: é vontade de Deus entregar o pobo nas mans de Babilonia, de xeito que o verdadeiro camiño de salvación está en obedecer aos caldeos (27, 5-11).

Despois da caída de Xerusalén, o profeta non vai a Babilonia cousa que lle ofrecían os caldeos (39, 11-14; 40, 2-16), senón que queda co resto do pobo en Xudá. Por este motivo non se lle pode acusar de traidor ou desertor; senón que é un home capaz de ler no presente algo que vai máis alá do que outros ven.

d. Cuarto período de actividade: desde a caída de Xerusalén ata a súa morte

Segundo 40, 1-6, o profeta, xa vello, seguiu entre o pobo que quedara en Xudá, compartindo a sorte daquela xente que non fixera caso aos seus oráculos (40, 7-44, 30).

Durante a súa vida, Xeremías foi o profeta do fracaso humano total; pero en morrendo, a súa obra foi moi aceptada, como se ve polas fontes do libro e por tantos textos de narración histórica, que sitúan os seus oráculos e nos presentan a vida do profeta de Anatot.

3. Fontes do libro de Xeremías

Segundo W. Rudolf a quen seguen a maior parte dos estudosos, pódense distinguir no libro tres fontes:

a. A fonte A, que inclúe textos orixinais do profeta: relatos autobiográficos; outros que reflicten sentimentos propios (as “confesións”) ou alleos; discursos en verso ou en prosa onde se emprega o diálogo sen presentar os interlocutores; textos literariamente recargados, con moitas metáforas; tamén outros que son curtos e concisos, pero que están cheos de enerxía.

Pertencen a esta fonte as seguintes unidades literarias: cc. 1 e 2; 4, 5-6, 26; c. 13; 14, 1-15, 3; 21, 11-23, 8; 23, 9-40; 25, 15ss; cc. 27, 30-31, 32 e 46-49.

b. A fonte B, que recolle textos de Baruc, discípulo e escribán de Xeremías, probablemente reelaborados na catividade. Estas unidades presentan o seguinte esquema literario: a) introdución, con data, lugar e circunstancias; b) elemento literario central: palabras do profeta e reacción dos presentes, en forma de diálogo; c) conclusión.

Pertencen a esta fonte, seguindo a orde cronolóxica: c. 26; 19, 1-20, 6; cc. 36 e 45; 51, 59-64; 39, 1-7; cc. 37-44.

c. A fonte C é debida aos deuteronomistas do desterro, que recolleron oráculos do profeta e os adaptaron á nova situación. Os textos comezan por unha introdución cronolóxica e de circunstancias, seguida dunha exhortación á obediencia e unha descrición ou enumeración dos pecados, para rematar co anuncio de castigo. Este esquema literario é unha das formas do “rib” ou repaso das relacións entre as dúas partes da alianza. A razón pola que Rudolf e os seus seguidores introducen esta fonte é o emprego de fórmulas feitas, propias dos deuteronomistas. Sen embargo, comeza a poñerse en dúbida esta separación entre os textos de Xeremías e os que reelaboraron os deuteronomistas (compañeiros ou discípulos seus, cos que colaborara na reforma de Ioxías). Por este motivo, o terceiro grupo de textos (a fonte C) é discutible.

As unidades literarias desta suposta fonte, son: 7, 19-27; 18, 1-12; 22, 1-5; 25, 1-14; 34, 8-22; 35, 1-19.

XEREMÍAS

Título

1 ¹Historia de Xeremías, fillo de Hilquías, que pertencía aos sacerdotes que había en Anatot, na bisbarra de Benxamín, ^{2a} quen lle veu a palabra de Deus desde o tempo de Ioxías fillo de Amón, rei de Xudá,

desde o ano trece do seu reinado, ^{3e} continuou desde o tempo de Ioaquim, fillo de Ioxías, rei de Xudá, ata acabar aos once anos do reinado de Sedecías, fillo de Ioxías, en Xudá, e ata o quinto mes do desterro de Xerusalén.

I. ORÁCULOS CONTRA XUDÁ

Vocación do profeta

⁴A palabra do Señor veume dicir:

⁵—Antes de que te sacara do seo da túa nai, mireite; antes de lle saíres das entrañas, consagreite; constituínte profeta para as nacións.

⁶Entón eu díxenlle:

—Ai, meu Señor, Deus!
Repara en que non sei falar,
que son un rapaz.

⁷Logo o Señor respondeume:

—Non digas: “Son un rapaz”;
pois a onde eu te mande, irás;
o que eu che ordene, dirás.

⁸Non lles teñas medo,

Eu estou contigo para te salvar
—é o Señor quen fala—.

⁹Alongou o Señor a súa man
e tocou con ela na miña boca;
logo díxome:

—Fíxate: poño a miña palabra
na túa boca,

¹⁰mira que hoxe te fago inspector
sobre as nacións e sobre os reinos,
para arrincar e derrubar,
para destruír e arruinar,
para construír e plantar.

¹¹A palabra do Señor veume de novo:

—Que estás a ollar, ti, Xeremías?
Repuxen: —Unha vara de amendoeira
é o que estou ollando.

¹²Volveume dicir o Señor:

—Viches ben, eu estou alerta
coa miña palabra para a cumprir.

¹³Volveume de segundas

a palabra do Señor:

—Que estás a ollar?

Repuxen:

—Vexo un pote co lume atizado,
coa boca do tiro cara ao norte.

1, 1-3 Estes vv. son unha introdución a Xeremías, e non tanto ao oráculo vocacional dos vv. 4ss. Nestes vv. contrástase a personalidade de Xeremías e da súa familia de sacerdotes excluídos do servizo cúltico (cf 1 Re 2, 26ss), aínda que coa situación calamitosa da monarquía e coa deportación de Xerusalén.

1, 1 *Anatot* situábase uns 5 km ao N de Xerusalén, aínda que pertencía á tribo de Benxamín e a Israel; das súas tradicións farase portador Xeremías.

1, 2 *Desde o tempo de* (heb. “be”). Este sentido, presente en ugarítico e na poesía hebrea, impide que consideremos o v. 3ab como unha glosa posterior. As datas entre as que exerce a súa actividade Xeremías van desde o ano 626 ao 587 a. C.

1, 4-19 O relato vocacional consta de dúas partes: A) Comunicación divina (v. 5); a reacción negativa de escusa do profeta (v. 6); un oráculo de conforto e promesa de asistencia (vv. 7-8); un ritual de consagración do profeta como home da palabra, realizado polo mesmo Deus (v. 9a); e a investidura do profeta como instrumento do poder da palabra de Deus (vv. 9b-10). B) Dúas visións proféticas coa explicación, que constitúe un comentario á investidura do profeta (vv. 11-12) e ao oráculo de conforto (vv. 13-19).

1, 5 A vocación considérase como un plan divino desde a vida intrauterina de Xeremías, e exprésase nos termos de elección (“boteiche o ollo” = coñecente), consagración e

constituición en profeta. Se temos en conta que non presenta o texto unha data histórica (cf v. 2), e que supón as tensións dos anos próximos á caída de Xerusalén (cf vv. 8, 10), podemos pensar que a referencia á vocación durante a vida intrauterina é unha alusión ás tensións da súa familia cos reis e sacerdotes de Xudá.

1, 6-8 O diálogo destes vv. subliña o dinamismo da palabra de Deus: diante dela o home non ten máis que deixarse invadir da súa forza.

1, 10 *Destruír e arruinar* é unha glosa de clarificación ás imaxes agrícola e da construción: o reino é unha casa que se constrúe ou unha viña que se planta.

1, 11-12 *A amendoeira*: a árbore que primeiro bota flores, ten a mesma raíz filolóxica ca o verbo vixiar, polo que tal vocábulo é sinal da vixilancia de Deus sobre o cumprimento da palabra profética.

1, 13-19 A visión refírese a unha lareira que ten na parede da cara do norte unha abertura para atizar o lume co vento que vén do norte, o que supón que o lume e o fume teñen a dirección norte-sur. Esta escena é un sinal de que o castigo destrutor (o lume) do reino vén do norte, referíndose aos caldeos que ameazan Xerusalén. Os vv. 17-19 refíren esta visión profética ao relato vocacional, pois o profeta será quen lle mostre ao pobo a vontade de Deus nesta difícil situación.

- ¹⁴Dixome o Señor:
—Do norte atizarase a calamidade,
sobre todos os habitantes do país.
- ¹⁵Velaquí, estou para chamar
a todas as dinastías do norte
—é o Señor quen fala—:
Virán, e cada unha afincará o trono
e abrirá as portas de Xerusalén
no círculo de todos os seus muros,
en todas as cidades de Xudá.
- ¹⁶Ditarei por medio deles
as miñas sentenzas
por causa da maldade
dos que me abandonaron,
dos que adoraron a outros deuses,
dos que se prostraron
ante as obras das súas mans.
- ¹⁷Pero ti has cinguir o teu van,
has erguer e dicirilles
todo o que eu che mande.
Non te acovardes por medo deles,
non sexa que eu te faga esmorecer
diante deles.
- ¹⁸Fixate: hoxe convértote
en cidade cortada a pico,
en columna de ferro,
en muralla de bronce, para todo o país,
para os reis de Xudá
e para os seus príncipes,
para os seus sacerdotes
e para a xente do campo.
- ¹⁹Faranche guerra,
pero non poderán contigo,
pois contigo estou eu para te salvar
—é o Señor quen fala.

As contas que Deus pide

- 2** ¹Veume a palabra de Deus: ²Vai e berra nos
oídos de Xerusalén:
Así me ten dito o Señor:
Quero recordarche o agarimo
da túa xuventude,
o amor do teu namoro,
o teu camiñar tras de min polo deserto,
por terras sen sementeira.
- ³Israel era a propiedade escollida de Deus,
primicia da súa colleita;
sempre que calquera se atreva a comela,
pagarao,
viralle enriba unha calamidade
—é o Señor quen fala—.
- ⁴Escoitade a palabra de Deus,
fillas de Xacob,
todas as tribos descendentes de Israel.
- ⁵Así ten falado o Señor:
Que cousa torta atoparon en min
vosos pais, para se afastaren de min?
Fóronse tras dos que son nada
e volvéronse nada.
- ⁶En vez de preguntar: “Onde está o Señor
que nos sacou de Exipto e nos deu forzas
para camiñar polo deserto,
por terras ermas e fragas,
por terras requemadas
e sombras de morte,
por sitios que ninguén pasa
e onde o home non habita?”.
- ⁷Eu conducinvos ao país dos hortos,
para que comédeses os seus froitos
e os seus bens;
pero vós entrastes e luxastes

1, 14-16 A explicación da visión consiste nun oráculo de xuízo de castigo, pois o v. 16b-d é unha acusación que motiva a sentenza divina de castigo. Pero este oráculo de xuízo de castigo serve para pór en situación as palabras de encoraxamento e o fortalecemento do profeta, farto dos problemas que lle causaba a súa vocación (vv. 17-19).

1, 17 A vocación profética contén un risco de fracaso público, na posible infidelidade á misión de denuncia.

1, 18 *Cidade cortada a pico* é a cidade inexpugnable por mor do empinado do monte e porque asenta no seu cume: a experiencia vocacional é un fortalecemento interior que volve ao profeta invencible.

2, 1-4, 4 Toda esta sección ten como elemento vinculante o “rib” (= acareo), petición de contas da fidelidade á alianza, no que se busca a volta do pobo á fidelidade, cousa que o profeta procura cos seus interrogantes retóricos, e coas respostas ás desculpas da sección **2, 23-3,** 5 e coas chamadas á conversión (**3, 6-22a**), para acabar cunha confesión dos propios pecados (**3, 22b-25**), e coas promesas salvíficas condicionadas á conversión (**4, 1-4**). Aínda que todos os elementos desta unidade non sexan da mesma época, a interconexión entre eles dificilmente

deixa pensar nunha tarefa redaccional posterior, excepto a introdución (**2, 1-3**), só que esta unidade debeu formar parte do rolo ao que se refire o c. **36**.

2, 1-13 Constitúe a introdución a toda a unidade. Hai que subliñar a insistencia na palabra de Deus (vv. 2, 4), os contrastes entre os beneficios, froito da fidelidade do pobo, e as súas infidelidades idolátricas, por se esqueceren de lavé, a pesar de que El foi sempre fiel á alianza (cf vv. 2b-3, 6-7), teoloxía que reflicte a orixe israelita do profeta. Os vv. 4ss dirixíronse primeiramente a Israel, e, no rolo do c. **36**, aplicáronse a Xudá.

2, 3 *Propiedade escollida* (heb. “qódex”), que literalmente significa “sagrada”, separada do profano, que pertence a Deus. O aspecto da propiedade remarca o termo paralelo “primicia”.

2, 5 *Os que son nada*: refírese aos ídolos. O home vólvese imaxe daquilo que adora (cf **10, 1-16**; Sal **115, 8**; **135, 18**).

2, 6-7 As referencias ao Éxodo e ao don da terra son aquí os artigos da fe iavista. Ao abandonalos o pobo, o don da terra volveuse impuro e noxento.

2, 7 *Agríño* (lit. “herdanza”): o que Deus deu en propiedade ao seu pobo como don de alianza.

a miña terra,
 convertestes en algo noxento
 o meu agriño.
⁸Os sacerdotes xa non preguntan:
 “Onde está o Señor?”.
 Os que tiñan que conservar a Lei,
 xa non me coñecen,
 os pastores aborrecenme,
 os profetas profetizan en nome de Baal,
 van tras deuses que de nada serven.
⁹Veña un trono,
 que vou preitear convosco!
 —é o Señor quen fala—.
 Si, cos fillos dos vosos fillos
 tamén preitearei.
¹⁰Atravesade ata as costas de Chipre
 e mirade,
 mandade xente a Quedar
 e repasade desde antigo;
 ollade: hai algo coma isto?
¹¹Cambiou de deuses un pobo
 algunha vez?
 (e iso que aqueles non son deuses).
 Pero o meu pobo cambiou
 a miña adoración
 pola dun deus que non serve.
¹²Os ceos véñense fixando nisto,
 están estarrecidos e alporizados
 desde entón —é o Señor quen fala—,
¹³pois dúas maldades cometeu
 o meu pobo:
 deixoume a min,
 viveiro de auga vivificadora,
 polos pozos gretados
 que non reteñen a auga.

Amargas consecuencias do abandono do Señor

¹⁴É Israel un escravo
 ou é un fillo nado na familia?
 Como é que se converteu en presa
¹⁵pola que roxen os leóns
 e lanzan os seus ruxidos?
 Converteu a súa terra en algo horrible,
 as súas cidades están arrasadas
 sen habitantes.
¹⁶Con berros as xentes de Nof e de Tafnes
 excitan a túa altiveza.
¹⁷Acaso isto non che está pasando,
 por abandonares o Señor, o teu Deus,
 aquel que te facía camiñar
 polo seu vieiro?
¹⁸Pois que se che perde camiño de Exipto?
 Acaso beber a auga do Nilo?
 Que se che perde camiño de Asiria?
 Acaso beber a auga do Éufrates?
¹⁹A túa maldade será quen te instrúa
 co seu castigo
 e as túas apostasías serán
 as que te castiguen.
 Recoñece o desastroso, o amargo
 que che resulta abandonar o Señor
 e non respectar o teu Deus
 —é o Señor, Iavé todopoderoso,
 quen fala—.
²⁰Fixate: desde antigo
 rompiches o teu xugo
 e fixeches saltar as túas piogas,
 e dixeches: “Nunca máis serei servo”.
 Velaquí que sobre todo monte alto,
 e baixo toda árbore frondosa,

2, 8 A función do culto era buscar a Deus, a súa presenza (face) favorable, e por isto había que buscar a conversión, a fidelidade á alianza. Deste xeito aos sacerdotes compéñalles conservar a Lei como expresión da vontade de Deus sobre o pobo; pero eles converteron as súas funcións en algo casuístico. Os pastores son aquí os reis e gobernadores que non se preocupan da fidelidade a Deus. 2, 9 *Veña un trono*: léase “lakan ad”, lectura que responde ao paralelismo e que semella a orixinal. 2, 11 *Adoración*. O vocábulo hebreo “Kabod” (= gloria), ten aquí o sentido de “adoración”. 2, 13 *Viveiro de auga*: a auga aparece como sinal da vida e felicidade que Deus procura ao seu pobo, en oposición aos ídolos, que non poden proporcionar nin vida nin felicidade. 2, 14-22 Estes vv. continúan o “rib”, desenvolvendo o mortífero abandono do Señor (v. 13) e para isto introducese a contraposición escravo-fillo nado na familia. A data deste texto o mesmo ca a dos vv. 4-13, debeu coincidir coa época da decadencia asiria (anos 633-612), e con mo-

vementos independentistas apoiados por Exipto, despois da invasión escita no 625; por isto ben podemos pensar no ano 620.

2, 14 *Na familia* (lit. “na casa”).

2, 16 *Nof* (en Os 9, 6, Mof) é Menfis, a antiga capital do Baixo Exipto. *Tafnes* era unha cidade importante, ao L do Delta.

Excitan a túa altiveza (lit. “levántanche o cranio”). Do verbo “ur” = excitar, levantar o cranio, ten aquí o sentido psico-antropolóxico de soberbia, orgullo. Outros traducen “rápanche o cranio”.

2, 18 A auga ten aquí o mesmo sentido ca no v. 13: vida, prosperidade, felicidade. *Que se che perde*: lit. “que hai para ti”.

2, 20 Aínda que no v. 14 se considera o pobo como fillo nado na familia de Deus, este fillo mantén uns deberes de submisión e respecto que aquí se valoran coma o xugo e piogas e coma unha escravitude. Sae dunha pretendida escravitude para outra, a da prostitución idólatra.

ándaste agachando para dáreste á prostitución.

²¹Eu fixen de ti un plantío de cepa escollida, todo el de patrón lexítimo, con que dereito te me volvíches cepa brava, dexenerada?

²²Se te lavas con lixivia e se multiplicas os teus lavados con xabón, a túa culpa será expiada ante min —é o Señor, o teu Deus, quen fala.

Respostas ás declaracións de inocencia do pobo

- ²³Como te atreves a dicir: “Non estou manchada, non fun tras dos baais?”
Olla as túas pegadas polo val, e reconece o que fixeches, lixeira poldriña de camela que trota o seu vieiro,
- ²⁴burra salvaxe afeitada aos ermos, que no seu celo cheira o vento: quen a volverá?
Quenquera que a busque non se precisa cansar, atópaa no seu celo.
- ²⁵Deixa de andar sen ferraduras, abandona o clareiro onde pasas sede. Ti respondes: “Non porfies!
pois quixen sempre os estranxeiros, e ireime tras eles”.
- ²⁶Como está avergonzado un ladrón cando o sorprenden, así sorprendida hase avergonzar a casa de Israel, ela e mais os seus reis e os seus príncipes,

os seus sacerdotes e mais os seus profetas.

²⁷Eles son os que lle din a un anaco de madeira: “Ti es meu pai”, e a unha pedra: “Ti es a que me pariu”. Eles vólvenme as costas, e non dan a cara. Pero cando lles veña a desgraza, aparecerán ante min a dicir: “Ei, Señor, sálvanos!”.

²⁸E logo onde están os teus deuses, os que para ti fixeches?
Que eles esperten, se te poden salvar na hora da túa calamidade!
Olla, Xudá: o número das túas cidades é o mesmo ca o número dos teus deuses.

²⁹Por que preiteaches comigo, se todos vos rebelastes contra min?
—é o Señor quen fala—.

³⁰Estou castigando os vossos fillos en van: non aprenden;
a vosá propia espada devorou os vossos profetas
Vede que un león devorador vos anda arredor!

³¹Tede coidado coa palabra do Señor. Por acaso volvinme eu para Israel un ermo, ou unha terra escurísima?
Por que entón di o meu pobo: “Queremos ser libres, non volveremos máis xunto a ti?”.

³²Acaso esquece a rapaza os seus enfeites, e a esposa os seus lazos?
Pero o meu pobo esqueceuse de min, desde tempo sen conto.

³³Que ben coñeces o teu camiño para procurar o amor!
Para faceres o mal aprendiches ben

2, 21 *Cepa brava*. O autor cambia da contraposición escravo-fillo á da cepa de moi boa calidade, oposta á cepa brava e dexenerada.

2, 23-3, 5 Esta sección contén un sexenario de respostas de Deus ás declaracións do pobo no acareo con Deus: 1a (vv. 23-25a): negación dos pecados de idolatría cültica, á que responde o profeta con imaxes que, por mor dos verbos de movemento, supoñen unha idolatría de alianzas políticas; 2a (vv. 25b-26): recoñecemento da afección de Israel ás alianzas políticas, que o profeta considera un roubo feito á fe exclusiva en lavé, e neste roubo será sorprendida Israel e terá que avergonzarse; 3a (vv. 27-31a): acusación de idolatría cültica deixando a lavé, quen non os escoitará cando clamen a El na lamentación colectiva do momento da desgraza. Os vv. 28c-31a son unha aplicación a Xudá do texto dirixido a Israel; 4a (vv. 31b-33): recolle o tema da liberdade fronte a Deus (v. 20), ao que responde o profeta co vínculo indestrutible que crean os namoros dos noivos; pero Israel vén sendo unha noiva dexenerada e adúltera; 5a (vv. 34-37): despois da acusación de verter sangue dos pobres inocentes e o sangue dos propios fillos nos sacrificios a Baal, o pobo expresa a súa inocencia, ao que o profeta responde lembrándolles as antigas prevaricacións e idolatrías. A 6a resposta

(3, 1-5) ten un preámbulo xurídico coa súa aplicación: do mesmo xeito que a muller divorciada do seu marido volve impura a terra, se volve co marido de antes (Dt 24, 4), así o pobo de Deus profanou a cidade (Xerusalén) e a terra coa súa inconsecuente profesión de fe (vv. 4-5a), pois segue cometendo maldades e adulterando.

2, 25 Este v. é unha chamada á conversión, a volver ás relacións familiares con Deus (cf v. 14).

2, 27 ... *Os que lle din...*: O verbo empregado ten aquí o sentido de comparecer diante de alguén a pedir ou dicir; refírese á liturxia da lamentación colectiva, que resultará inútil por mor da idolatría.

2, 29-30 Este texto foi refundido durante a catividade babilónica, e reflicte a nova situación.

Devorador (heb. “maxhit”), é o nome do espírito destrutor, contra o que se celebraba nun comezo a festa e o ritual da pascua (cf Éx 12, 13). Por isto, o león é aquí o poder de tal espírito destrutor, e a única defensa contra el é a obediencia á palabra do Señor.

2, 31 Atopamos agora o dobre concepto de liberdade: como liberación de toda norma, e como fidelidade aos compromisos, neste caso de fidelidade á alianza con Deus. Esa liberación de normas interiores acaba por escravizar.

os teus vieiros!

³⁴Nas túas mans sangue,
a vida dos pobres inocentes;
non o sangue dos que son sorprendidos
furando nas paredes
senón o que saíu de todos estes.

³⁵Ti respondes: “Pois eu son inocente,
e a ira de Deus apartouse de min”.
Repara, eu estou litigando contigo,
por iso que dis: “Non pequei”.

³⁶Pois como te apartas desde tan antigo,
como cambias o teu vieiro!
Avergonzaraste de Exipto,
como estás avergonzada de Asiria:

³⁷A berros saíras entón un cento de veces
coas mans na cabeza.
O Señor rexeitou os que che eran
de confianza: non terás sorte con eles.

3

¹Dilles:

“Se un deixa a súa muller,
e ela se vai de onda el,
e ela é doutro home,
volverá onda ela o primeiro?”

Acaso non está profanada esta cidade?
E non es ti a prostituta de moitos amantes?
Pero volve a min —é o Señor quen fala—.

²Ergue os ollos para os teus dous amantes:
onde non fornicaron contigo?
A beira dos camiños
sentábaste agardándoos,
como fan os nómades de Arabia
no deserto.

Profanaches a terra
coas túas prostitucións
e coas túas maldades.

³Non se che dan as chuvias do ceo,
non hai a chuva do abril.
Ti tes cara de prostituta,
e non queres avergonzarte.

⁴Acaso non viñeches onda min?
Acaso non me clamaches: “Meu Pai,
ti es o amigo da miña xuventude?”.

⁵Seguirá Deus anoxado para sempre,
ou gardarame rancor perpetuo?
Velaquí o que ti dis,

pero segues facendo as maldades
e cada vez con máis forza.

⁶Nos tempos do rei Ioxías díxome o Señor:
—Non viches o que fixo a apóstata Israel,
que subía a todo monte alto e se agachaba
baixo toda árbore frondosa, para se dar alí
á prostitución? ⁷Despois que ela fixo contra
min todas estas cousas, eu dixen: “Converte-
rase”, pero non se converteu. Ollouno Xudá,
a pérfida da súa irmá. ⁸Mostrei quen son cas-
tigando a apóstata Israel por se dar ao adulte-
rio: rexeiteina e deulle a acta de divorcio. Pero
non colleu medo a pérfida da súa irmá Xudá,
e vai e dáse á prostitución tamén ela. ⁹A súa
lixeireza para a prostitución corrompe o país,
xa que comete adulterio cos que son pedra e
madeira. ¹⁰A pérfida de Xudá non se aparta
converténdose a min de corazón, senón soa-
mente na aparencia —é o Señor quen fala.

Tres chamadas á conversión

¹¹Logo díxome o Señor:

—Máis xusta é a actitude da apóstata
Israel ca a da pérfida Xudá.

¹²Vai e proclama a berros
este oráculo cara ao norte:

Volve, apóstata Israel,
—é o Señor quen fala—,
e non deixarei caer
a miña carraxe sobre vós;
ollade que eu son compasivo
—é o Señor quen fala—
e non me quero anoxar
contra a vosa rebeldía.

¹³Recoñece a túa impiedade,
pois pecaches contra o Señor, teu Deus,
dirixiches os teus camiños
a deuses estranxeiros
baixo calquera árbore frondosa
e non quixeches escoitar a miña voz
—é o Señor quen fala—.

¹⁴Arrepentídevos, fillos apóstatas
—é o Señor quen fala—,
velaquí, eu serei o voso defensor:
collereivos a un de cada cidade,

2, 34 *Furando nas paredes*, equivale a “roubando”.

3, 1-2 Os pactos políticos impiden a alianza con lavé, o mesmo que o matrimonio cun home impide casar con outro. A salvación espérase da parte de lavé ou das alianzas políticas.

3, 4 Tanto a imaxe divina de Pai coma a de Amigo-esposo, expresan a protección divina sobre o pobo.

3, 6-22 Estes vv. conteñen tres chamadas á conversión: vv. 6-11; vv. 12-19; e vv. 20-22, que cadran ben coa finalidade do “rib” ou acareo.

3, 6-11 Esta chamada á conversión é sinal da colaboración de Xeremías na reforma de Ioxías. Trátase de que

Xudá escarmente co castigo da apostasía de Israel.

3, 9 ...*Cos que son pedra e madeira*: lit. “coa pedra e coa madeira”, como referencia aos ídolos.

3, 10 Converterse de todo corazón: orientar a Deus todos os seus plans e proxectos.

3, 11 A actitude de Xudá considérase menos xusta, pois non aparta de si a fe idolátrica, nas alianzas políticas.

3, 12-19 Esta chamada á conversión dirixese ao resto das tribos do Norte nos tempos da reforma de Ioxías, nos que renacen os ideais de restauración do reino davidico. Chámase ao pobo para a “volta ao Señor” (vv. 12-15), e engádense promesas salvíficas (vv. 16-19).

- e a dous de cada tribo e traereivos a Sión.
- ¹⁵Dareivos pastores conforme a miña idea que vos gobernen con sabedoría e sexan prudentes.
- ¹⁶Habédesvos multiplicar e aumentar no país naqueles días —é o Señor quen fala—. Ninguén falará da Arca da Alianza do Señor, nin se lles virá á cabeza, nin se lembrarán dela, nin a botarán de menos, nin farán unha nova.
- ¹⁷No tempo aquel chamaranlle a Xerusalén “Trono de Deus” e xuntaranse nela todos os pobos polo poder do Señor e por mor de Xerusalén, e xa non volverán seguir os desexos do seu ruín corazón.
- ¹⁸Desde aqueles días xuntaranse o reino de Xudá co reino de Israel (e xuntos virán da rexión do norte ao país que eu lles dei en herdanza a seus pais).
- ¹⁹Velaquí que eu xa teño dito: Con que amor te conto entre os meus fillos e che dou un país precioso, e herdás unha gloria superior ás demais nacións! Con que gusto eu repito: Chamarédesme “meu Pai”, endexamais non deixaredes de seguirme!
- ²⁰O mesmo que unha muller traizo a o seu marido, así vós me traizoades a min, reino de Israel —é o Señor quen fala—.

- ²¹Escóitanse berros nos petoutos, choros suplicantes dos fillos de Israel. Velaquí que perderon o seu camiño, esqueceron o Señor, seu Deus.
- ²²Volvede, fillos apóstatas, eu fareivos abandonar as vosas apostasías.

Autoconfesión dos pecados do pobo

- “Míranos aquí, que vimos onda ti, xa que ti, Señor, es o noso Deus.
- ²³En verdade, que engano hai nos outeiros, que confusión nos montes! En verdade, no Señor noso Deus, está a salvación de Israel.
- ²⁴Cousas vergonzosas consumiron os aforros dos nosos pais desde a nosa xuventude (as súas ovellas e vacas, os seus fillos e fillas).
- ²⁵Deitámonos coa nosa desvergonza e tapounos a nosa ignominia; pecamos contra o Señor, o noso Deus, nós e nosos pais, desde a nosa xuventude ata hoxe; non fixemos caso da palabra do Señor, noso Deus”.

Promesas salvíficas condicionadas

- 4** ¹Se te volves, Israel —é o Señor quen fala—, volve a min; se deixas a un lado as túas ignominias, non andarás vagabunda lonxe de min; ²se xuras “Vive o Señor!” (con verdade, con xustiza e con dereito), El bendicirá por ti os pobos e cubriroas de gloria.

3, 15 *Conforme a miña idea*: lit. “o meu corazón”, sede dos plans e proxectos salvíficos de Deus.

3, 16 A falta da Arca da Alianza non supón o tempo do exilio, pois debeu desaparecer en pillaxes anteriores (cf 1 Re 14, 26; 2 Re 14, 14).

3, 17 Xerusalén será quen substitúa as funcións da Arca da Alianza como trono de lavé.

3, 18b A paréntese é unha glosa deuteronomista do tempo do desterro, como se ve polo segundo v.

3, 19 As expresións son características de Os e do Dt, mesmo recoñecendo a autoría de Xer, que, como herdeiro da teoloxía israelita, está fortemente entroncado con estes libros.

3, 20-22a Esta chamada á conversión (v. 22a) vai prece-

dida dunha acusación e do seu correspondente castigo, que ben se pode referir á invasión dos escitas.

3, 22a *Fareivos abandonar*: nótese a primacía da acción de Deus na conversión do pobo, que anticipa a teoloxía paulina e xoánica da graza.

3, 22b-25 Esta autoconfesión vai ben co “rib” (cf nota a 2, 1-4, 4).

4, 1-2 O “rib” conclúe cun oráculo salvífico condicionado á conversión ao Señor, acorde coa intención deste xénero literario.

4, 2 O xuramento é unha expresión de fe no Deus vivente e vivificador, e por isto testemuña dos feitos da nosa vida. A paréntese é unha glosa posterior, pois rompe o paralelismo (cf 5, 11-14).

II. SERIE DE ORÁCULOS DE COMENTARIOS DO PROFETA

³Ollade o que lles di o Señor
aos homes de Xudá e de Xerusalén:

Desarmádevos a vós mesmos,
que sodes campos ermos,
e non sementedes cardos.

⁴Circuncidádevos en ofrenda ao Señor
sacade do voso corazón
os impuros prepucios,
homes de Xudá e veciños de Xerusalén,
senón a miña ira saltará coma lume
e queimará sen ter quen o apague,
á vista da maldade dos vosos feitos.

⁵Facédello saber a Xudá,
facédello escoitar a Xerusalén
e dicidelle:

“Tocan o corno polo país,
chaman a formar, a pórse en filas,
tomemos as cidades do Inexpugnable”.

⁶Collede a bandeira de Sión,
fuxide sen parar.

Ollade, eu estou traendo do norte
unha desgraza, unha grande ruína,
⁷está subindo o león da frondosidade,
bótase fóra o devorador de pobos,
sae do seu tobo para converter

o teu país en algo horrible,
para que as túas cidades
sexan arruinadas
polo aniquilador dos seus veciños.

⁸Por iso vestídevos de saco,
facede loito e lamentádevos,
ollade que non se apartan de nós
a ardente indignación e a ira do Señor.

⁹No día aquel —é o Señor quen fala—
esvaeceá o corazón do rei
e mais o dos príncipes,
aparvarán os sacerdotes,
e pasmarán os profetas.

¹⁰Entón eu dixen:

—Ai, Señor, meu Deus!,
en verdade enganaches a este pobo
e a Xerusalén,
dicíndolle: “Teredes fartura e paz”,
e velaquí a espada que nos chega á gorxa.

¹¹No tempo aquel diranlle a este pobo
e a Xerusalén:

“Un vento quente de arriba vén do deserto,
camiño da capital do meu pobo”;
non é vento de erguer nin de limpar;

¹²coma ese vento, un espírito forte
de maldición apodérase de min.

Agora eu ditarei a berros
sentenza contra eles:

¹³Velaquí que sobe coma unha nube,
os seus carros coma unha poeira,
os seus cabalos máis velozes
ca as aguías.

Ai de nós, que nos esnaquizan!

¹⁴Limpa da ruíndade o teu corazón,
Xerusalén, para que poidas salvarte,
Por canto tempo durmirán no teu peito
os plans da túa desgraza?

¹⁵Velaquí que se está oíndo unha voz
que vén de Dan,
escoitade unha desgraza
que vén dos montes de Efraim:

4, 3-5, 14 Setenario de oráculos divinos, seguido cada un deles dun comentario profético. Pon o remate a unidade 5, 11-14, na que se subliña a misión do profeta como portador da palabra de Deus. A función deste bloque é chamar á conversión do pobo; por isto debeu de formar parte fundamental do rolo do que fala Xer 36. As sete unidades son: 4, 3-8. 9-14. 15-21. 22-26. 27-31; 5, 1-6. 7-10. Nótese que, despois do final desta serie (5, 11-14), non aparece máis o esquema oráculo + comentario profético. 4, 3-8 Esta unidade está constituída por un oráculo de chamada á conversión, en imaxes agrícolas e rituais (circuncisión: vv. 3-4a), cunha ameaza de castigo (v. 4b), que se desenvolve nunha descrición anticipada do desastre (vv. 5-7), para pecharse cunha mensaxe do profeta, na que se repite en linguaxe directa a chamada á conversión e a ameaza. 4, 3 A conversión ha de ser sincera, para poder dar froitos bos, e non cardos.

4, 4 A circuncisión non é soamente un sinal externo de pertenza ao pobo de lavé, senón que ha de levar o pobo á conversión interior. Así, fala Xer dos oídos incircuncisos (6, 10), do corazón incircunciso (9, 24-25); e san Paulo, considerará verdadeiro israelita ao circunciso de corazón (Rm 2, 15-29; 1 Cor 7, 19; Gál 5, 6; 6, 15...).

4, 6 A visión do desastre refírese a unha invasión que veu do norte, que ben puido ser a dos escitas e logo tivo

actualidade no tempo das invasións caldeas. O oráculo subliña que é Deus o que trae tal invasión, molesto polo comportamento do pobo.

4, 9-14 Ao oráculo de castigo (v. 9) responde o profeta cunha obxección probada pola mensaxe dos falsos profetas (v. 10), á que volve a responder o oráculo divino desenvolvendo a descrición do castigo (vv. 11-13b), para acabar cunha chamada do profeta á conversión (vv. 13b-14).

4, 9 *Corazón*: asento dos plans e proxectos, como o esixe o paralelismo de aparvar, pasmarse.

4, 10 *Fartura e paz*: dous aspectos do termo hebreo “xalom”, que se emprega repetidamente.

4, 11-12 Xoga o autor co dobre sentido do vocábulo “ruáh” -vento, espírito- como expresión de poder e forza. Empregase aquí un forte antropomorfismo, pois é de Deus de quen se apodera este espírito de maldición: é El quen decide firmemente maldicir o pobo.

4, 14-21 No mesmo ton das dúas descricións postas na boca de Deus, a desgraza aproximase. Vén de Dan e de Efraim, e escóitase en Xerusalén (vv. 15-16). Segue a interpretación teolóxica de tales feitos: os atacantes son os gardas do Poderoso, porque contra o Poderoso está Xerusalén (vv. 17-18). No v. 19 comeza a reacción do profeta como representante máis sensible do mesmo pobo, co que se sente solidario.

¹⁶Acordádellelo aos pobos:
“Velaquí están!”;
facédello escoitar a Xerusalén:
Os atacantes chegan dun país remoto,
xa lanzan os seus gritos de guerra
contra as cidades de Xudá.

¹⁷Os gardas do Poderoso
están arredor contra ela,
pois ela está contra min!
—é o Señor quen fala—.

¹⁸O teu comportamento e os teus feitos
trouxéronche isto,
esta é a calamidade que te aflixe.
Que amargura!
Como chega ao teu corazón!

¹⁹As miñas entrañas!
As miñas entrañas retórcense de dor!
Chamo ao meu corazón; anda solto:
non son capaz de atalo.

Estou oíndo o ruído do corno,
o estrondo dos berros de guerra:
o barullo das gorgas da guerra,
²⁰un arrasamento chama por outro,
todo o país está estragado,
dun golpe estragan as miñas tendas,
dun empurrón os meus campamentos.

²¹Ata que día ollarei a bandeira
e oirei o ruído do corno?

²²Que aparvado está o meu pobo:
a min non me reconece;
son fillos aparvados, non as pensan;
son listos para facer o mal,
non saben facer o ben.

²³Enxergo o país, e vexo un caos,
enxergo o ceo, e non ten a súa luz;

²⁴enxergo os montes, e están tremendo,
enxergo os petoutos e todos estarrecen;

²⁵miro atentamente, e nin cultivo hai,
todos os paxaros do ceo voaron;

²⁶miro, e o horto volveuse un deserto,
todas as cidades do meu pobo
están arrasadas,
ante a presenza do Señor,
polo ardor da súa ira.

²⁷Ollade o que di o Señor:
Todo o país se volverá un estrago,
a desfeita serei eu quen a faga;

²⁸por iso a terra se volverá erma,
e o ceo escuro, por causa de tanto delito;
ollade que o dixen, penseino ben,
non me arrepiño nin retiro a miña palabra.

²⁹Soamente co ruído dos xinetes
e dos arqueiros
foxe toda a cidade, métense na espesura,
ruben aos penedos;
toda a cidade está abandonada:
non queda sequera un veciño.

³⁰Olla para ti, como estás arrasada!
Que fas! Como te vistes de seda?
Como te enfeitas con adornos de ouro?
Como estendes con negro
a raia dos teus ollos?

Poste bonita para nada;
os teus amantes desprézante,
buscan acabar coa túa vida!

³¹Xa houbo berros
coma de quen se retorce no parto,
angustias coma dunha primeiriza;
é o grito da filla de Sión que xeme,
é ela quen estende as súas mans:
Ai de min, xa non teño forzas!
Ai da miña vida, que me matan!

5 Percorrede as rúas de Xerusalén, ollade
ben e fixádevos, esculcade as súas prazas
por se atopades a alguén, por se hai quen faga
o que é xusto, quen busque a verdade, así eu
perdoarei a cidade.

²Se din: “Vive o Señor!”,

4, 18 *Chega ao teu corazón*: a calamidade, a invasión inimiga escurece a mente do pobo, que non pensa nunha sincera conversión a Deus para evitar o desastre.

4, 19 *As entrañas* son a raíz dos sentimentos, e, neste caso, do fondo pesar (dor); nin o corazón do profeta nin o do pobo atinan coa forma de acadar a liberación de tal calamidade.

4, 21 *A bandeira e o corno* son aquí os do inimigo, que está en avance cara a Xerusalén.

4, 22-26 O v. 22 é un oráculo aínda que sen introdución, pois esixeno as expresións “meu pobo” e “non me reconeceu”. Recolle o tema do corazón errante, do v. 19. O ton do oráculo é de acusación polo aparvamento do pobo para entender as cousas de Deus e reconecer a súa acción. Os vv. 23-26 son un comentario descritivo do profeta á situación aludida nos vv. 15-16, presentando a invasión preanunciada como unha teofanía da ira do Señor, ante a cal desaparece mesmo o mundo inanimado.

4, 27-31 Os vv. 27-28 son un oráculo de castigo, ao que

segue o comentario do profeta, que primeiro (v. 29) é unha explicitación de castigo, para volver á inutilidade dos amoríos do pobo cos amantes (alianzas políticas), recordando as acusacións (v. 30). Acaba o profeta con expresión de forte dor, en chamada de socorro.

5, 1-6 Os vv. 1-2 poñen na boca de Deus o carácter irrevogable da sentenza (cf 4, 28). Os vv. 3-6 son un comentario profético ao oráculo anterior: Deus non pode perdoar, porque non hai ningún xusto: non aprenderon co castigo divino, non coñecen o xeito de comportarse (= camiño) o Señor, nin sequera os dirixentes o coñecen. O v. 6 é o anuncio do castigo, seguido da acusación, postos na boca do profeta.

5, 1 “Buscar a verdade” (=“emunah”), é comportarse esperando de Deus a propia seguridade e felicidade; equivale á xustiza, pero subliña o aspecto de confianza e esperanza na fidelidade de Deus ás súas promesas.

Perdoarei a cidade: o perdón de Deus para un pobo, débelle aos xustos dese pobo (cf Xén 18, 20-23; Is 53; Ez 22, 30).

é para xuraren en falso.

³Acaso non é a verdade
o que enxergan os teus ollos, Señor?
Batícheslles e non lles doeu,
esnaquizáchelos

e non aprenderon a lección;
puxeron caras máis duras ca a pedra,
refugaron converterse.

⁴E eu pensaba para min:
que ignorantes, que loucos,
non coñecen o camiño do Señor,
o precepto do seu Deus.

⁵Irei eu mesmo onda os grandes
e falareilles,
pois eles coñecen o camiño do Señor,
o precepto do seu Deus.
Velái, todos a unha partiron o xugo,
fenderon as cangallas:

⁶por iso feriraos o león que sae da selva,
devoraraos o lobo que sae da carpaceira,
unha pantera está á espreita
das súas cidades,
esnaquizará a todos os que saían delas,
porque multiplicaron os seus pecados
e as súas apostasías.

⁷Como che podo perdoar isto,
se os teus fillos me seguen abandonando
e xuran polos que non son deuses?
Como os podo fartar

se seguen facendo adulterio
e indo en manada á casa da prostituta?

⁸Son cabalos cebados e en celo,
cada un rincha tras a muller do veciño.

⁹Acaso de todo isto non vos vou
pedir contas? —é o Señor quen fala—.
Acaso non me vou vingiar eu mesmo
dun pobo coma este?

¹⁰Subide ás súas viñas e destruídeas;
facede a desfeita máis completa,
facédelle desaparecer as vides,
pois xa non lle pertencen ao Señor.

¹¹Si, fóronme infieis a casa de Israel
e a casa de Xudá —é o Señor quen fala—;

¹²renegaron do Señor, e dixeron:
“El non é ningún,
por iso non nos pode vir
ningunha calamidade,
non sentiremos a espada nin a fame.

¹³Os seus profetas son vento,
a súa palabra non está neles”.
Pero todo iso lles pasará.

¹⁴Por isto, así fala o Señor,
Deus dos exércitos:
Xa que vós dixestes estas cousas,
vede que converterei en lume as palabras
que eu poño na túa boca:
consumirás este pobo
coma unha morea de leña.

III. SERIE DE ORÁCULOS DE CASTIGO

Anuncio de castigo

¹⁵Ollade que eu estou traendo contra vós,
un pobo remoto, casa de Israel
—é o Señor quen fala—:

é un pobo imperecedoiro,
un pobo que vén de moi antigo,
un pobo ao que non lle coñeces a fala,
nin comprendes o que di;

¹⁶as súas alxabas

son coma sepulturas abertas,
a súa destrución é a dos heroes.

¹⁷Comerán as túas colleitas e o teu pan,
devorarán os teus fillos e as túas fillas,
comerán as túas ovellas e as túas vacas,
comerán as túas viñas e as túas figueiras,
arrasarán coa espada
as túas cidades inexpugnables,
nas que ti pos tanta confianza.

5, 5 *O xugo e as cangallas* son aquí sinais da alianza con lavé, baseados na fidelidade á súa vontade e na confiada esperanza na súa protección (cf v. 1).

5, 6 *Multiplicaron*, radicalizaron: bina que aparece en ugarítico e que significa literalmente “multiplicar por 10.000” e “volver poderoso, forte”.

5, 7-10 O oráculo desta sección (vv. 7-9) é unha ampliación do oráculo anterior: Deus non pode perdoar tanto desprezo de si mesmo e da súa lei. O anuncio de castigo ponse na boca do profeta e é unha chamada a arrasar a viña (= pobo), pois xa non lle pertence a lavé.

5, 7 O perdón de Deus ten a súa expresión externa na abundancia de bens. A idolatría que aquí se considera é o culto a Baal e Axerah, con prostitución sagrada.

5, 10 *Vides*: o vocábulo hebreo ten sentido de viña e mais de medida agraria. Aquí o contexto esixe o sentido de viña.

Completa, pois o “al” do texto hebreo, ha de lerse “el”, e ten sentido de adxectivo superlativo: divina, poderosísima, moi completa.

5, 11-14 O v. 11 é unha acusación posta na boca de lavé, á que segue unha tipificación da acusación na boca do profeta (vv. 12-13) que proclama o castigo (v. 14).

5, 15-17 Oráculo de castigo, na forma dunha descrición dos inimigos que Deus manda contra Xudá e da enumeración dos males que lle causará.

5, 16 *Alxabas* (heb. “axfat”): en ugarítico é paralelo con “arco”, e por iso significa “alxaba”.

Deportación do pobo de Xudá

¹⁸Velaquí o que ben alto vos di o Señor:
Naqueles días eu provocarei entre vós
a destrución.

¹⁹E se preguntan: “Por que o Señor, noso Deus, nos inflixiu todos estes males?”. Ti responderaslles: “O mesmo que vós me abandonastes a min, para servirdes deuses alleos no voso país, así tamén serviredes vós aos estranxeiros nun país que non é o voso”.

Oráculo de acusación

²⁰Comunicádelle isto á casa de Xacob,
proclamádello a Xudá, dicindo:

²¹Escoitade isto, pobo louco e sen xuízo:
teñen ollos e non ven,
teñen oídos e non escoitan.

²²A min non me tedes respecto?
—é o Señor quen fala—.

Non tremedes ante a miña presenza?

Eu son o que puxen a area
de lendeiro para o mar:
marxe eterna que el non traspasa;
enfurécense as súas ondas,
pero non son capaces;
revólvense, pero non traspasan a marxe.

²³Este pobo ten un corazón
duro e aparvado,
apartouse e marcha para lonxe.

²⁴Nin sequera pensa no seu corazón:
“Respectemos o Señor, o noso Deus,
ollade que nos está instruindo,
ao darnos a chuvia de cedo
e a chuvia de tarde ao seu tempo,
ao manter para nós
as semanas xustas para a seitura”.

²⁵As vosas iniquidades
impedirán estas cousas,

os vosos pecados
apartarán a chuvia de vós.

²⁶Velaquí que no meu pobo
hai malvados;
están, coma cazadores,
alerta contra o teu remedio,
levantan firme a ruína, cazan homes.

²⁷Como un cesto cheo de paxaros
así están as súas casas cheas de roubos;

²⁸así medran, fanse ricos,
crecen gordos e lustrosos.

A berros proclaman a sentenza inxusta,
non xulgan conforme o dereito;
o xuízo do orfo endexamais non ten éxito,
nin sentencian o dereito dos pobres.

²⁹Destas cousas non vou pedir contas?
—é o Señor quen fala—;

dun pobo coma este
non me vingarei eu mesmo?

³⁰Cousas horribles e vergoñentas
pasan no país:

³¹os profetas profetizan con mentira,
os sacerdotes asoballan ao levantaren
as súas mans,
e o meu pobo está contento
vivindo deste xeito.

Que fará cando chegue o desenlace?

Ameazas divinas, co preanuncio do asedio de Xerusalén

6 ¹Fuxide do medio de Xerusalén,
descendentes de Benxamín:
tocade o corno da desbandada
desde Tecoa,
facede sinais desde o alto
de Bet-ha-Quérem;
ollade que o desastre xa se ve vir
desde o norte, unha enorme desgraza.

5, 18-19 Oráculo de castigo, que no v. 19, por mor da pregunta que o profeta dirixe a Deus, convértese nun oráculo de xuízo (acusación) de castigo, no que se anuncia a deportación do pobo.

5, 20-31 Este oráculo está firmado por unha serie de acusacións: loucura e falta de xuízo, falta de respecto a Deus non obstante o seu sabio poder, obstinación nos criterios de prescindir de lavé, furtos e inxustizas nos preitos, falsos profetas e asoballamentos nas actuacións xudiciais. Soamente se pode considerar como anuncio de castigo o v. 29.

5, 22 “Iam” era a principal divindade mariña. Este nome quedou en hebreo para nomear o mar, pero aquí o texto enténdeno no sentido da mitoloxía cananea.

5, 24 A consideración dos dons da chuvia e do bo tempo para os labores do campo deberían levar ao pobo ao respecto a lavé e a deixar a súa obstinación en prescindir del. Esta obstinación fará que Deus os prive mesmo da chuvia.

5, 25 *Chuvia*: o termo “tob” (= bo), significa aquí “chuvia”, por razón do contexto (cf v. 24).

5, 26 *O teu remedio*: léase no hebreo “queca”, planta

medicinal orixinal da India, pero empregada no Medio Oriente e Exipto desde o s. XVII a. C. En Ugarit está en paralelo co aceite, que tiña usos medicinais. O sentido do v. é: os malvados agardan a chuvia que falta, á espreita coma os cazadores, pero caazan homes, e deste xeito levantan ben alta a súa ruína.

5, 28 A gordura ten o valor de orgullo e soberbia.

5, 31 O xesto de levantar as mans acompañaba o fallo na sentenza xudicial, que en tribunal de última instancia realizaban os sacerdotes no templo.

6, 1-8 Oráculo de xuízo de castigo (vv. 1-7), acabado en exhortación divina a facer caso (v. 8). Mándase aos benxaminitas abandonar Xerusalén, pois Deus está cortando a herba para os pobos que, cos seus reis (pastores) á fronte, van asediar Xerusalén. Deus mesmo cualifica esta guerra como guerra santa, pois El é o que a dirixe e dá ordes. Os vv. 6b-7 constitúen a acusación deste oráculo de xuízo de castigo.

6, 1 *Técoa* era unha aldea a poucos quilómetros ao sur de Xerusalén (cf Am 1, 1).

Bet-ha-Quérem, lit. “casal do horto”, pobo difícil de localizar.

- ²Eu estou a cortar da casa de Sión
o bo pasto:
³van entrar nela pastores
cos seus rabaños,
plantarán arredor dela as tendas,
cada un pastoreará polo seu lado.
⁴Declarade a guerra santa contra ela;
erguédevos, subamos contra ela
ao mediodía:
mágoa que se nos vai o día,
que se estenden as sombras da tardiña.
⁵En pé! Subamos de noite,
destruamos os seus palacios.
⁶Ollade o que di o Señor dos Exércitos:
Cortádelle as árbores,
e construíde con elas
un terraplén de asedio contra Xerusalén.
Ela é a cidade merecente de castigo;
no seu interior toda ela é opresión.
⁷Como unha cisterna recolle
as súas augas,
así ela xunta a súa maldade,
óñese nela violencias e opresións,
na miña presenza sempre se oen
xemidos e golpes.
⁸Faime caso, Xerusalén;
senón eu apartareime de ti,
e convertereite nunha desolación,
en cidade deshabitada.

A ira de Deus, para os ladróns da cepa de Israel

- ⁹Así fala o Señor dos Exércitos:
Que medre forte coma unha cepa
o resto de Israel,
que a túa man, como de vendimador,
limpe os seus baceiros.
¹⁰A quen llo direi?
A quen porei por testemuña
para que me escoiten?

6, 8 *Cidade*: heb. “eres”, co sentido de capital dun país.
6, 9-15 Este texto consta dun oráculo de castigo (v. 9), contrastado cun de bendición (v. 9a) dirixido ao resto de Israel, que, por ser unha fórmula teolóxica dos herdeiros da bendición de Deus, habemos de entendela referido a Xudá. O contraste opérase dentro da imaxe da cepa: Pobo de Deus, as súas vides (= resto de Israel) han de medrar, mentres que os ladróns da cepa (que por saíren no corpo da cepa teñen máis forza ca as vides e por isto arruinan a cepa) han ser cortados polo profeta. O profeta cortaraos coa palabra, e por isto intervéñen nos vv. 10-11a, mostrando a dificultade de ser escoitado polos dirixentes e de botar neles a ira do Señor, da que está cheo. No v. 11b recóllese a orde divina de falarlles aos rapaces e aos mozos. Esta orde vólvese oráculo de xuízo condenatorio co anuncio do castigo, nos vv. 11c-12, e coa acusación nos vv. 13-15a, repetindo no 15b o anuncio de castigo coas imaxes da caída e da ruína.
6, 12 *Do país*: quizais o sentido mellor é o de cidade, capital do país.

- Teñen o oído incircunciso,
non son capaces de poñer atención.
Velaquí a Palabra de Deus: é para eles
palabra de censura que non lles agrada.
¹¹Eu estou cheo da ira do Señor,
xa non a podo reter máis.
Bótaa sobre os rapaces na rúa,
bótaa dunha vez sobre a xuntanza
dos mozos,
pois irán cativos o home
xunto coa muller,
o vello e mais o cangado de anos.
¹²Deste xeito as súas casas pasarán
a estranxeiros,
xunto coas súas tenzas e mulleres,
pois eu estenderei a man
contra os habitantes do país
—é o Señor quen fala—.
¹³Xa que desde o máis pequeno
ata o máis grande
se consomen cobizando o alleo,
e desde o profeta ata o sacerdote
devenen por facer enganos.
¹⁴Queren curar a ruína do meu pobo,
dun xeito fácil, dicíndolle:
“Paz, felicidade”. Pero non hai paz.
¹⁵Que se avergoncen,
pois fixeron o que é abominable.
Pero nin se avergonzan,
nin saben o que é a vergonza.
Por iso caerán cos que han caer:
cando eu lles pida contas, irán á ruína
—fala o Señor.

O castigo do pobo e a chamada á conversión

- ¹⁶Así fala o Señor:
Mantédevos nos vieiros
doutros tempos e observade,
consultade as normas antigas:

6, 13 Refírese á actividade dos falsos profetas.

6, 16-26 Esta complexa unidade comeza por dúas acusacións na forma de oráculo: desobediencia ao Deus do Bo Camiño, e falta de atención aos profetas postos por Deus como vixías (vv. 16-17). Logo segue o anuncio xeral de castigo (v. 19a), resumindo en 19b as acusacións dos vv. 16-17. O v. 20 (rexeitamento do culto) é unha tipificación do castigo do v. 19a, e hase entender no contexto da acusación repetida do v. 19b. Os vv. 21 e 22-25 son concrecións cada vez máis claras do castigo xeral do v. 19a, e para subliñalas introdúcense coa fórmula dos oráculos. O v. 26 é unha chamada ao pobo de Xerusalén á conversión co ritual da lamentación pública, como camiño único para librárense do devandito castigo.

6, 16 *O Deus do Bo Camiño* (lit. “o do Bo Camiño”), que, a vulgar por expresións semellantes, presentes nos salmos e nos textos de Ugarit, é un título de “lavé”, que significa o Deus da revelación dun comportamento moral que leva ao pobo á felicidade.

- Onde está o Deus do Bo Camiño?
Camiñade por el,
e deste xeito atoparedes tranquilidade
para a vosa vida.
Pero eles responderon:
“Non queremos camiñar”.
- ¹⁷Púxenvos sentinelas:
“Estade atentos ao toque do corno”.
Pero responderon:
“Non queremos estar atentos”.
- ¹⁸Por isto escoitade, pobos;
dáte conta, xuntanza dos pobos,
do que hai para eles;
¹⁹escóitao, terra enteira.
Mirade que estou traendo a desgraza
para este pobo,
o froito dos seus proxectos;
pois non puxeron atención
ás miñas palabras
e mesmo rexeitaron a miña Lei.
- ²⁰Por que me traedes entón
o incenso desde Sabá,
e a cana recendente desde terras remotas?
Os vosos holocaustos
non son do meu agrado,
nin os vosos sacrificios me contentan.
- ²¹Por isto, fala o Señor deste xeito:
Velaquí que estou a pór atrancos
a este pobo,
para que tropecen pais e fillos xuntos,
para que morran o do país
e máis o seu veciño.
- ²²Así fala o Señor:
Ollade: do norte vén un pobo,
desde a outra esquina do mundo
avanza un gran pobo;
- ²³empuñan o arco e a lanza curta,
son crueis e non teñen compaixón,

- os seus berros resoan coma o mar,
montan cabalos;
coma un só home están formados
para a guerra contra ti,
filla de Sión.
- ²⁴Ao escoitar a grande sona
deste pobo,
estremecen as nosas mans,
apértanos a angustia,
unha dor coma de muller no parto.
- ²⁵Non saias ao campo,
non sigas o camiño,
pois alí está a espada do inimigo:
todo arredor é espanto
e o terror está por toda a contorna.
- ²⁶Filla do meu pobo, vístete de saco,
cúbrete de cinsa.
Fai por ti un loito
coma por un fillo único,
entristece e chora polo teu ben;
axiña chega contra nós o destrutor.

O Señor dálle autoridade divina ao xuízo negativo do profeta

- ²⁷Eu constituíote en examinador
do meu pobo,
para que examines a miña cidade
cortada a pico,
para que probes o seu comportamento.
- ²⁸Todos eles son os máis rebeldes,
impuros coma o bronce e o ferro:
son un fato de desnaturalados.
- ²⁹Moven con forza o fol
para fundir o chumbo;
pero en van fonde o fundidor:
os malvados non se purifican.
- ³⁰Prata de refugallo hai que chamarlles,
xa que o Señor os refuga.

6, 17 A imaxe do vixia para referirse ao profeta, aparece en Is 21, 6-12; Ez 3, 16-21; 33, 1-9; Os 9, 8; Hab 2, 1.

6, 19 O paralelismo *miñas palabras - miña Lei*, non exclúe entender as palabras como referidas aos oráculos proféticos, pois, segundo as tradicións do Dt, ben coñecidas por Xer, a figura de Moisés era fundamentalmente profética.

6, 20 Se Deus refuga o culto, é porque o pobo rexeita a Lei e a palabra profética.

6, 27-30 Esta sección está composta dun oráculo vocacional, expresión da conciencia colectiva clarísima de Xer (v. 27) e do seu xuízo negativo sobre o comporta-

mento do pobo de Xerusalén (vv. 28-30). Ten como paralelo o texto de 5, 11-14; e, coma este texto, ten a función de acabar toda a serie de oráculos de xuízo de castigo desde 5, 15 ata 6, 26, ao mesmo tempo que lles dá autoridade divina.

6, 28 Lit. “seguen o camiño do bronce...”: naquela época estes metais eran impuros.

Os máis rebeldes: lit. “rebeldes de rebeldes”.

6, 29 A imaxe do lume para significar o castigo divino, matiza o castigo como medicinal ou purificador; isto mesmo o confirma o v. 26, no conxunto dun oráculo de xuízo de castigo.

IV. DISCURSO NA PORTA DO TEMPLO

O feito de ter o templo non ofrece seguridade aos malvados

7 ¹Ordes que de parte de Deus recibiu Xeremías:

²—Ponte de pé onda a porta do templo, e proclama alí este discurso: Escoitade a palabra do Señor, todo Israel, os que entrades por estas portas para adorar o Señor! ³Así fala o Señor dos Exércitos, Deus de Israel: Mellorade o voso comportamento e os vosos feitos, e consentirei en que plantedes a tenda neste sagrado. ⁴Non vos fiedes das palabras mentireiras que se repiten: “Velaquí o templo do Señor, o templo do Señor, o templo do Señor”. ⁵Se mellorades a vosa conduta e os vosos feitos; se facedes xustiza entre un home e o seu próximo; ⁶se non explotades o estranxeiro, o orfo e a viúva; se non vertedes sangue inocente neste lugar santo, e se non vos ides tras deuses alleos, para a vosa desgraza, ⁷eu morarei convosco neste lugar santo, no país que lles dei a vossos pais desde hai tanto tempo e para sempre.

⁸Fiádevos, en cambio, desas palabras mentireiras sen proveito.⁹E logo non matedes, roubades, cometedes adulterios e xurades en falso? Acaso non ofendades incenso a Baal e ides tras deuses alleos que antes nin coñeciadades? ¹⁰E aínda vides presentarvos diante de min neste templo no que se invoca o meu Nome, e dicides: “Estamos salvados”, coa intención de seguir facendo todas estas abominacións! ¹¹Acaso é unha cova de bandidos este templo, onde se invoca en alto o

meu Nome aos vossos ollos? Ollade que eu o estou vendo —é o Señor quen fala—. ¹²Ide ao meu templo de Xiloh onde nun principio fixen morar o meu Nome e mirade o que lle fixen por causa da ruindade do meu pobo Israel.

¹³Pois agora por facerdes vós todas esas maldades —é o Señor quen fala— e por non me escoitades, a pesar dos meus oportunos e serios consellos, e por non me responderdes, aínda que vos berrei; ¹⁴por todo iso a este santuario, no que se invoca o meu Nome, no que vós poñedes a vosa confianza, e a este templo que vos dei a vós e a vossos pais, eu fareille o mesmo que antes lle fixen ao templo de Xiloh. ¹⁵Rexeitareivos da miña presenza, o mesmo que rexeitei a todos os vossos irmáns e a toda a descendencia de Efraím.

Oráculo para prohibirle ao profeta a intercesión

¹⁶Ti, non intercedas por este pobo, nin levantes por eles súplica fervente nin oración, pois non me atoparías; eu non estou presente para escoitarte a ti. ¹⁷Acaso non estás vendo o que eles fan nas cidades de Xudá e nas rúas de Xerusalén? ¹⁸Os fillos xuntan os cangos, e os pais préndenlles lume; as mulleres fan a masa, para lle faceren bicas á Raíña dos ceos; ofrecen libacións a deuses alleos para me anoxaren a min. ¹⁹Acaso é a min a quen anoxan? —é o Señor quen fala—. Non é máis ben a si mesmos a quen deshonran, para vergonza das súas caras? ²⁰Por iso lavé, o noso

7,1-8, 3 Este discurso sobre a falsa confianza no templo de lavé como razón da seguridade de Xudá, ten o seu complemento de referencias históricas no c. 26, onde os elementos do discurso están moi resumidos. Aquí o discurso enriqueceuse con textos que viñeron doutros lugares (por exemplo 7, 28).

7, 1-15 Este texto contén unha introdución que se ha complementar co c. 26, onde se indican a súa data (outono do ano 609 ou inverno do 609/8), e a orde divina (v. 2), que nos inclina a pensar na festa das Cabanas do ano 609. A primeira parte do discurso é exhortativa (vv. 3-7). No v. 9 comeza a acusación de inmoralidade e idolatría, subliñada polos interrogantes, que volve inútil e prexudicial o culto e a esperanza no Nome de lavé. O anuncio de castigo (vv. 12-15) comeza co exemplo histórico da destrución do santuario de Xiloh no ano 1050 polos filisteos (cf Sal 78, 56-67) e a aplicación do exemplo aos oíntes, para acabar co anuncio da caída do templo de Xerusalén e co rexeitamento do pobo. O texto, aínda que se estrutura como un oráculo de xuízo de castigo, ten un ton de discurso en frases paralelísticas, semellante aos discursos do Dt, nos que Xeremías se formou na súa mocidade.

7, 3 *Plantedes a tenda*: sentido etimolóxico do verbo he-

breo e probable referencia á festa das Cabanas que están celebrando.

Sagrado: o termo “maqom” significa, a máis de lugar, “santuario”; e aquí, os patios ou prazas fortificadas do templo de Xerusalén (cf v. 6).

7, 4 A realidade da alianza cos seus compromisos, que tanta importancia tiña en Israel e no Dt, é o fallo que ten a concepción teolóxica oficial de Xudá, cunha teoloxía da elección e das promesas divinas irrevogables: elección de Sión, da monarquía davídica do pobo.

7, 10 O Nome é o dinamismo ou a presenza e actuación poderosa e salvífica de lavé, que responde deste xeito á invocación do seu Nome. O profeta recórdalles que a actuación salvífica de lavé supón unha actitude de obediencia e fidelidade á alianza.

7, 13 *Oportunos e serios consellos*: ese é o sentido dos dous infinitivos absolutos que se empregan.

7, 16-20 A festa das Cabanas era a festa de acción de grazas polas últimas colleitas, e de esperanza na bendición de Deus (cf Dt 16, 15b). Por isto a intercesión do profeta é lóxica, por ser un dos seus cometidos. Pero Deus prohibello, e o profeta dío como introdución dun oráculo de castigo.

7, 18 *Raíña dos ceos*, título babilónico da deusa Ixtar, a Axerah cananea, de onde vén o culto grego a Afrodita.

Señor Iavé, fala deste xeito: Ollade que a miña ira e a miña carraxe se van verter neste templo, nos homes e nos gandos, nas árbores do campo e nos froitos da terra, o meu furor e a miña ira arderán sen apagarse.

O culto, sen obediencia, non agrada ao Señor

²¹ Así fala o Señor dos exércitos, o Deus de Israel:

—Engadide holocaustos aos vosos sacrificios: comede a súa carne. ²² Ollade que cando saquei os vosos pais do país de Exipto, non lles falei, nin lles impuxen ningunha obrigación de holocaustos e de sacrificios, ²³ senón que foi este o precepto que lles impuxen: Escóitade a miña voz: Eu serei o voso Deus, e vós seredes o meu pobo; camiñade polo viero que vos mando, para que vos vaia ben. ²⁴ Pero non fixeron caso, nin prestaron atención, senón que se comportaron conforme os seus plans, conforme a dureza do seu ruín corazón: déronme as costas, e non a cara. ²⁵ Desde o día en que saíron de Exipto vosos pais ata hoxe, estívenvos mandando aos meus servos, os profetas: mandéivosos cedo e a tempo, ²⁶ pero non fixeron caso, nin me prestaron atención, senón que endureceron a súa testa, volvéndose peores ca os seus pais. ²⁷ Xa lles podes repetir todo este discurso, que non te escoitarán; xa lles podes berrar, que non che responderán.

²⁸ Haslles dicir: “Este é o pobo, que non fixo caso da voz do Señor, o seu Deus, nin dá aprendido. Perdeuse a fidelidade, arrincáronlle da boca”. ²⁹ Corta os cabelos da túa consagración e bótaos fóra, entoa unha

7, 21-28 Oráculo de acusación do falso culto do pobo, pois o v. 28c dificilmente se pode considerar un anuncio de castigo, xa que a fidelidade de que se trata é a fidelidade á Lei e á palabra profética (cf v. 25). O texto comeza cunhas ordes divinas imperativas en ton sarcástico, pois a carne dos holocaustos non se podía comer. O profeta fundamenta o seu sarcasmo nos feitos teolóxicos do Éxodo: Deus non impuxo obrigación de sacrificios, senón de obediencia á norma moral revelada por El (vv. 21-23); pero o pobo nin lle fixera caso á voz do Deus nin ás palabras dos profetas: por iso tampouco lle farán caso a Xeremías. Os sacrificios do pobo non son relixiosamente válidos, porque non son expresión da fidelidade do pobo ao Señor.

7, 28 *Nin dá aprendido*: refírese a que o pobo non acepta como chamada á conversión a interpretación profética das dificultades e desastres.

7, 29-8, 3 O v. 29 é un anaco dunha elexía, na que o profeta se dirixe a Xerusalén, personificado nunha muller que era “nazir”, consagrada ao Señor. Ha de cortar o cabelo (sinal da súa consagración e dignidade), pois ha facer dó polo desastre que está a vir. A función deste v. é expresar a magnitude do desastre, o que ha de facer o

elexía ante os dous traveseiros da túa lareira, porque o Señor refugou e abandonou, anoxado, a esta xeración. ³⁰ Fixeron o mal á miña vista os fillos de Xudá —é o Señor quen fala—. Profanaron con cousas abominables o templo onde se invoca o meu Nome; ³¹ ergueron os altares de Tófet, no val de Ben Hinnom, para queimar no lume os seus fillos e fillas, algo que nin eu mandei, nin me pasou pola cabeza. ³² Por isto, ollade que están chegando os días —é o Señor quen fala— nos que xa non se nomeará o Tófet, nin o val de Ben Hinnom: chamarase o val da Morte, pois faranse enterramentos en Tófet, por falta de sepultura. ³³ Os cadáveres deste pobo serán carnaza, para os paxaros do ceo e para as bestas da terra, sen que ninguén os espante. ³⁴ Nas cidades de Xudá e nas rúas de Xerusalén, farei calar os aturuxos de ledicia e os berros de felicidade, os cantos do mozo e mais os da moza, pois o país volverase un deserto.

8 ¹ No tempo aquel —é o Señor quen fala— sacarán das súas sepulturas os ósos dos reis de Xudá e dos seus príncipes, os ósos dos sacerdotes e dos profetas, e mais os ósos dos habitantes de Xerusalén; ² estenderanos á luz do sol e á claridade da lúa, e ao brillo de todas as estrelas do ceo, ás que tanto quixeron, ao servizo das que se puxeron, tras as que camiñaron, as que espreitaron e adoraron. Os ósos non se xuntarán nin serán enterrados, servirán de esterco por riba da terra. ³ A morte será preferible á vida para todo o resto: para os superviventes desta caste perversa, e para os de todos os lugares a onde eu os expulso —é o Señor dos Exércitos quen fala.

loito máis radical. O texto que segue é un oráculo de xuízo de castigo: acusación (vv. 30-31) e anuncio de castigo dobre (vv. 32-34 e 8, 1-3), marcados polas frases “están chegando os días” (v. 32) e “no tempo aquel” (8, 1).

7, 31 *Tófet*: lareira ou altar, como lugar de culto a Baal. O val de Ben Hinnom comeza debaixo do monte Sión cara ao leste de Xerusalén, e nel practicáronse cultos a Baal (cf 2 Re 23, 10).

7, 32 O val do culto pagán volverase val da Morte, e polo tanto execrado: máis ca de enterramentos trátase do abandono de cadáveres.

7, 33 Deixar o cadáver insepulto era a maior desgraza que podía acontecer, pois nos ósos conservábase o “rúah” nunha vida de letargo, e onde hai “rúah” hai esperanza de vida e hai existencia persoal. A mesma expresión de desgraza inseparable aparece a miúdo na *Ilíada*.

8, 1-3 Este segundo anuncio de castigo pódese considerar unha ampliación de 7, 33, pois desenterrar é turbar o letargo do “rúah”, equivalía a profanar o cadáver e facer desaparecer o “rúah” persoal. Aínda que esta concepción é común ao mundo semita e homérico, o A. T. asumíuna como base filosófica das súas concepcións da vida do máis alá, e está na base da fe na “resurrección da carne”.

V. SERIE DE PEQUENAS UNIDADES LITERARIAS

Refugan converterse

- ⁴Haslles dicir:
Así fala o Señor:
Caen e non se erguen?
Apostata o pobo e non se converte?
⁵Por que apostata este pobo?
Por que Xerusalén se pon
á fronte da apostasía?
Empéñanse en traizoarme,
refugan converterse.
⁶Prestei atención e escoitei:
falan o que non é,
non hai quen se arrepiña
da súa ruindade,
non hai quen diga: “Que fixen!”.
Ollade: ninguén volve ao seu fervor,
como non dá volta o cabalo
lanzado á guerra.
⁷As cegoñas do ceo coñecen todas
o tempo da súa volta,
as rulas, as andoriñas e os grous
volven no seu tempo;
pero o meu pobo
non reconece o mandato do Señor.

Ao rexeitaren a Palabra do Señor, a sabeloría e a Lei vólvense mentira

- ⁸Con que dereito dicides: “Somos sabios,
temos connosco a Lei do Señor?”.
Ollade: vólvese mentira
a realidade da Lei,
pois os seus peritos pregoan a falsidade.
⁹Avergónzanse os sabios,
espavorecen e caen prisioneiros.

8, 4-9, 24 Esta sección recolle pequenas unidades pouco vinculadas entre si, nas que os temas máis frecuentes son a impenitencia culpable do pobo e as súas tráxicas consecuencias, e tamén os tons de terror, desesperación e desgarrada lamentación.

8, 4-7 Oráculo de acusación da impenitencia ou falta de conversión do pobo. O texto ten tres partes: a) vv. 4-5, introducidos pola fórmula oracular; b) v. 6, onde o profeta di escoitar o comentario do mesmo lavé no “sod” ou asemblea divina; e c) vv. 6-7, que veñen ser un comentario do profeta, con imaxes collidas do mundo animal.

8, 4 O pecado considérase como unha caída, ou como coller a dirección oposta á debida. Por iso, a conversión é un erguerse ou un volver.

8, 6 *Ninguén volve ao seu fervor*: ninguén se arrepiña, buscando o seu propio ben.

8, 7 Os animais migratorios saben cando volver, pero o pobo está peor: non reconece que Deus lle manda volver a El.

8, 8-9 Coidamos que trata da polémica entre o profeta (home da palabra de lavé) e os escribas, que aplicaban

Velaquí, rexeitaron a Palabra do Señor!
Que clase de saber é o que teñen?

Oráculo de castigo contra os dirixentes

- ¹⁰Por isto entregarei as súas mulleres
aos estranxeiros,
as súas tenzas aos conquistadores;
xa que do máis pequeno
ata o máis grande
consómense cobizando o alleo,
desde o profeta ata o sacerdote
consómense facendo enganoso.
¹¹Queren curar a ruína do meu pobo
dun xeito fácil, dicíndolle:
“Paz, felicidade”. Pero non hai paz.
¹²Que se avergoncen,
pois fixeron o abominable;
pero nin se avergonzan,
nin saben o que é a vergonza.
Por isto caerán cos que han caer;
cando eu lles pida contas, irán á ruína
—é o Señor quen o di.

Elexía do círculo profético polo castigo contra Xerusalén

- ¹³Teño que facer neles a colleita
—é o Señor quen fala—:
non hai acios na viña
nin figos na figueira;
teñen as follas secas;
entregareinos e fareinos desaparecer.
¹⁴Que facemos nós aquí sentados?
Xuntémonos,
subamos ás cidades amuralladas,

a Lei do Señor aos casos de apelación e se consideraban sabios. A historia é a que resolve a cuestión: a pura aplicación da Lei volve a Lei unha mentira, un fracaso, pois os escribas avergónzanse. Ao rexeitar a obediencia á Palabra de Deus, o seu saber perde a raíz (o temor do Señor), e por isto é unha mentira.

8, 10-12 Este texto é paralelo de **6, 12-15**, onde ten un contexto máis axeitado. Posiblemente foi traído aquí para concretar o fracaso dos sabios da Lei ou escribas; pero téñase en conta que o texto dos vv. 8-9 non é unha acusación oracular: por isto non lle cae moi axeitada a secuencia dun oráculo de castigo.

8, 13-17 Este texto é unha elexía do grupo de discípulos do profeta (vv. 14-16) enmarcado polos vv. 13 e 17, que forman dous oráculos: o do v. 13, de xuízo de castigo; e o v. 17, de castigo (sen acusación).

8, 13 O tema da colleita, vendima ou seitura, é tradicional na literatura profética e apocalíptica para indicar o xuízo de Deus; aquí non soamente non teñen froitos, senón que teñen as follas secas.

8, 14 *Bágoas dos nosos ollos*: lit. “auga da cabeza”, que, polo contexto anterior, se refire ás bágoas.

fagamos loito alí porque o Señor,
noso Deus, nolo manda facer;
mándanos beber as bágoas
dos nosos ollos,
xa que pecamos contra El.

¹⁵Esperamos confiados a paz,
e non hai ningún ben;
esperamos o tempo da cura,
e chega o terror.

¹⁶Desdè Dan óese o rincho dos seus cabalos;
cos rinchos dos seus corceis
estremécese toda a capital;
entran e devoran a capital
e os seus moradores,
a cidade e mais os seus habitantes.

¹⁷Ollade: eu mando contra vós
serpes venenosas,
para as que non hai encantamento posible,
senón que vos morderán
—é o Señor quen fala.

Elexía do profeta pola deportación do ano 598/597

¹⁸Do meu fígado sobe a tristeza,
sobe do meu corazón o desacougo.

¹⁹Berros de socorro
para a filla do meu pobo
veñen da capital dos estranxeiros:
“E logo non está o Señor en Sión?
Acaso non está alí o seu Rei?”
Por que me aldraxaron cos seus ídolos,
coas vaidades do culto estranxeiro?

²⁰Pasou a seitura, acabouse o verán,
pero nós non fomos salvados.

²¹Ando eu aflito pola angustia
da filla do meu pobo,
estou triste, o pavor atenázame.

²²Non hai bálsamo en Galaad?
Non hai alí curandeiro?

Como é que non cerra a ferida
da filla do meu pobo?

²³Quen lle dera bágoas ao meu rostro,

aos meus ollos unha fonte de bágoas!,
para chorar día e noite as profanacións
da filla do meu pobo.

Tentación de Xeremías de abandonar o pobo

9 ¹Quen me dera no deserto
unha pousada de arrieiros,
para deixar o meu pobo e afastarme deles,
pois son todos uns adúlteros,
unha banda de traidores.

²Manexan coma un arco a súa lingua,
a mentira prevalece sobre a verdade,
e dominan o país,
pois dunha maldade pasan a outra,
pero e a min non me recoñecen
—é o Señor quen fala—.

³Gardádevos cada un do seu veciño,
non confie ninguén no seu irmán,
pois todos os irmáns enganan
e todos os veciños calunnian.

⁴Os veciños adúlzanse entre eles,
pero ninguén di a verdade;
adestran as súas linguas para a mentira,
cánsanse de cometer iniquidades.

⁵Devolven inxuria por inxuria,
traizón por traizón,
refugan recoñecerme a min
—é o Señor quen fala—.

⁶Por isto así fala o Señor dos Exércitos:
Ollade: eu heinos de castigar e probar.
Como os tratarei
diante da filla do meu pobo!

⁷A súa lingua é frecha mortífera,
cada un di traizóns coa súa boca,
e saúda coa “paz” ao seu veciño,
pero no seu corazón estalle poñendo
unha emboscada.

⁸Destas cousas non lles vou pedir contas?,
—é o Señor quen fala—;
dun pobo coma este
non vou eu tomar vinganza?

8, 18-23 Trátase dunha elexía de Xeremías, que supón a deportación dalgúns xudeus a Babilonia (v. 19a-b), quizais a deportación do 598/7 (cf 35, 11; 2 Re 24, 2). O texto comeza con expresións da dor do profeta por mor desta deportación (vv. 18-19b). A dor do profeta ten unha resposta divina en forma de pregunta: por que...? (v. 19c), na que se motiva o desastre na idolatría do pobo. No v. 20 dóense os deportados do seu desastre; e nos vv. 21-23, segue a elexía profética.

8, 18 O balanceo paralelístico do fígado (raíz dos sentimentos de tristeza) co corazón (raíz dos plans e proxectos) quere significar que o mal do profeta é consecuencia de non lle ver saída á situación, pois o Señor non escoita aos deportados debido á xeneralización da idolatría.

8, 22 *Non cerra a ferida*: lit. “non sobe a carne nova da ferida”.

8, 23 *Profanacións*: o profeta expresa claramente que a raíz do desastre da deportación está no desprezo feito a lavé coa idolatría e coa falta de obediencia.

9, 1-8 Elexía profética polo pobo, na que o profeta expresa a tentación de abandonalo, pola falsidade, mentira e traizón xeneralizadas (vv. 1 b-5). O v. 6 é o anuncio de castigo, expresado en termos de purificación, mediante o sufrimento. No v. 7, o profeta volve ás mesmas acusacións de corrupción social, para acabar no v. 8 cun anuncio de castigo.

9, 2 *Prevalece*: en vez de ler no hebreo “wéló” (= “e non”), débese ler “welaá”, co sentido de prevalecer, ser forte, poderoso.

9, 6 *A filla do meu pobo*: a cidade de Xerusalén como complexo urbano.

Elexía pola futura ruína do pobo

⁹Desde o alto dos montes
entoarei pranto e lamento,
desde as carpáceiras do descampado
entoarei elexías,
pois mesmo os paxaros marcharon,
fuxiron os animais.

¹⁰Converterei Xerusalén
nunha morea de ruínas,
en cova de serpes monstruosas,
arrasarei as cidades de Xudá;
non quedará un habitante.

¹¹Quen é o sabio? Quen entende disto?
A quen lle falou a boca do Señor?
Que responda:
Por que se arruína o país?
Por que está feito unha desolación,
un deserto polo que ninguén pode pasar?

¹²Repuxo o Señor, o Altísimo:
Eles abandonaron a Lei,
que eu puxen ante os seus ollos,
non fixeron caso da miña voz,
nin camiñaron conforme ela;

¹³antes ben, seguiron a teima
do seu corazón,
seguiron tras os baais,
que seus pais lles aprenderan.

¹⁴Por isto así fala o Señor
dos Exércitos, o Deus de Israel:
Velaquí que eu lle hei dar a este pobo
o asente por comida,
heilles dar bágoas por bebida.

¹⁵Dispersareinos entre pobos
que nin eles nin seus pais coñeceron;
mandarei tras eles a espada,
de novo os destruirei.

Elexía pola ruína do pobo

¹⁶Así fala o Señor dos Exércitos:
Avisade, chamade as carpídeiras,
que veñan, mandádelleis recado
polas mulleres máis sabias, que veñan!

¹⁷Que veñan a toda présa
e entoen un pranto por nós,
que os nosos ollos
se desfagan coas bágoas,
que as nosas pálpebras chorreen auga.

¹⁸Escóitase o canto dunha elexía desde Sión:
“Que arruinados estamos!

Que vergonza tremenda para nós!
Velaquí, temos que deixar o país,
bóttanos dos nosos lares”.

¹⁹Escoitade, mulleres, a palabra de Deus,
achegade o oído ás palabras da súa boca,
aprendédelles ás vosas fillas
un canto de loito,
cada unha que lle aprenda
á súa veciña o pranto:

²⁰“Subiu a Morte polas nosas fiestras,
entrou nas nosas torres,
para arrincar os rapaces das rúas
e os mozos das prazas”.

²¹Cantade así —é o Señor quen fala—:
Hai un estrume de cadáveres de homes,
coma o esterco na herdade,
coma os monllos detrás dos segadores;
non hai quen os recolla.

A soberbia humana e a estima do Señor

²²Así fala o Señor:
Que non se ensoberbeza o sabio
da súa sabedoría,
que non faga alarde o forzado
da súa forza,

9, 9-10 Esta unidade está composta dunha elexía do profeta (v. 9) e dun anuncio de castigo (v. 10). A falta de fórmula oracular para introducir o anuncio de castigo, fai supor que o devandito anuncio é obra da palabra do profeta, cargada de dinamismo divino.

9, 10 *Serpes monstruosas*: o termo heb. “tannim” aparece en ugarítico en paralelo co Leviatán, a serpe mariña autora da desorde cósmica, no contexto dunha cidade esborrallada coa presenza de serpes, non dos chacais, como outros autores supoñen.

9, 11-15 Esta unidade comeza cunha serie de interrogantes (v. 11), que teñen por finalidade salientar a transcendencia do coñecemento que Deus comunica ao profeta, pois soamente o profeta dá resposta no nome de Deus á pregunta do por que se arruína o país. Os vv. 12-13 constitúen a acusación, froito da revelación divina; e os vv. 14-15 son o anuncio de castigo.

9, 12 *O Altísimo*: heb. “al”, que, coma “elion”, é un título divino que subliña a transcendencia de lavé.

9, 15 *De novo*: preferimos a lectura “od” (= de novo) á dos masoretas (“ad” = ata).

9, 16-21 Esta unidade é unha elexía, que vén posta na boca das carpídeiras (vv. 16-17, 18); pero é lavé quen manda que as chamen (no oráculo do v. 16). A vontade divina deste canto, responde ao desexo do grupo profético (o profeta e os seus discípulos) de correr a carón delas (vv. 17-18a). Os vv. 18b-21 constitúen o canto da elexía, remarcando no v. 21 a consonancia da elexía coa vontade de Deus (cf tamén o v. 16).

9, 20 *Morte*: non é o feito de morrer, senón a divindade mítica portadora da morte, que penetra nas familias, ás que priva dos rapaces e dos mozos máis escollidos.

9, 22-23 Este texto é froito dunha reflexión profético-sapiencial sobre a sorte dos membros do seu pobo no momento da deportación do 598/7. Só os que confiaban no Señor e non nos seus haberes e na súa sabedoría, tiveron éxito.

que non faga gala o rico
da súa riqueza.

²³Se alguén se quere ensoberbecer,
que se ensoberbeza disto:
de apreciarme e terme en estima a min,
pois eu son o Señor,
que obra a misericordia,
e exerce o xuízo e a xustiza na terra.
Nestes é en quen eu me comprazo
—é o Señor quen fala—.

²⁴Mirade: están chegando os días
—é o Señor quen fala—
nos que lles pedirei contas
a todos os circuncisos das súas impurezas,

²⁵a Exipto, a Xudá e a Edom,
aos ammonitas e a Moab,
a todos os que teñen a cabeza rapada
polos lados e viven no deserto,
(pois todos estes pobos son incircuncisos,
pero todo Israel ten sen circuncidar
o corazón).

10 ¹Escoitade as palabras que vos di o Señor,
casa de Israel:

²Así fala o Señor:
Non aprendades o comportamento
dos xentís,
non lles teñades medo aos sinais do ceo;
os xentís si que lles teñen medo.

³A relixión dos xentís: que cousa baleiral!
Cortan unha árbore na bouza,
trabállana con gubia as mans dun artista,
⁴adórnanla con prata e con ouro,
asegúranla con cravos e martelo
para que non se mova.

⁵Fan abominacións na súa presenza,
pero eses deuses
non responden co castigo;
levántanos, pero non camiñan;
non lles teñades medo,
porque non fan mal,
e tampouco nada lles fai ben.

⁶O seu aniquilador es ti, Señor,
ti es grande, e grande é o teu Nome.

Polo teu poder ⁷quen non te respectará
a ti, Rei dos xentís?

Que ben che acae o teu poder!
Entre os sabios dos xentís
e entre todos os reis,
que aniquilador hai coma ti?

⁸Son todos necios e apardados:
insensatos aos que congrega
unha madeira.

⁹Traen follas de prata de Tárxix,
e ouro de Ofir:
traballo de artistas, mans de fundidor,
vestidos de púrpura violeta
e púrpura vermella,
todos eles obra de expertos.

¹⁰En troques, lavé é o Deus da firmeza,
El é o Deus da vida eterna, o Rei eterno;
coa súa ira estremécese a terra,
os pobos non son capaces
de aguantar a súa carraxe.

¹¹Por iso habédeslles dicir:
Os deuses que non fixeron
o ceo nin a terra
desaparecerán da terra
e de debaixo do ceo.

¹²Fixo a terra co seu poder,
fixo existir os campos coa súa sabedoría,
e coa súa intelixencia estendeu o ceo.

¹³Dá el un berro,
e retumban as augas no ceo,
fai subir as nubes desde o cabo da terra,
fai que os lóstregos se volvan chuvia
e fai saír das súas arcas o vento.

¹⁴Queda abraiado todo home
polo que está vendo,
todo fundidor se avergonza
dos seus ídolos,
pois as súas imaxes son mentira,
non teñen espírito en si,

¹⁵son unha cousa va,
produto dunha burla,

9, 23 *Apreciarme*: un dos sentidos do verbo “sakal”, na forma causativa. A compracencia do Señor nos que estiman o modo de comportarse Deus é o que xustifica a súa seguridade.

10, 1-16 Este texto é moi próximo aos textos exílicos de Is 40, 18-20; 41, 6-7; 44, 9-20; 46, 5-7 e aos textos postexílicos do Sal 115, 4-8 e Bar 6. Debe ser obra dos discípulos deuteronomistas que organizaron os escritos de Xer durante o desterro babilónico. Comeza cunha introdución oracular (vv. 1-2a), presentando como divina a prohibición da idolatría; logo seguen alternándose textos da polémica anti-idolátrica (vv. 2b-5, 9, 14-15) e elementos característicos dos himnos a lavé (vv. 6-7; 10-13, 16), nos que non se esquece a polémica anti-idolátrica.

10, 2 *Os sinais do ceo*, son referencia ao culto astral babilónico.

10, 6 *Aniquilador*: título de lavé, como no v. 7 “Rei dos Xentís”.

10, 10 *Vida eterna* (heb. “haiim”), non é un plural (= viventes), senón o substantivo “hai” co sentido de “vida eterna”, como pide o título divino “Rei eterno”, que segue.

10, 11 Este v. está en lingua aramea, e é unha glosa posterior, que recolle a profesión de fe anti-idolátrica.

10, 14 *Está vendo*. O vocábulo hebreo empregado, ten aquí o sentido de coñecemento de algo concreto: por iso o traducimos así.

perecerán o día que se lles pidan contas.

- ¹⁶Non é coma elas o Deus
que lle tocou a Xacob,
pois El é o creador de todo:
Israel é a tribo da súa herdanza.
O seu nome é Señor dos Exércitos.

Lamentación e oración no momento do asedio

- ¹⁷Amorea xente na cidade humillada,
pois vivirás no asedio.
- ¹⁸Así fala o Señor:
Velaquí que esta vez tirareilles pedras
aos habitantes da cidade,
farei que os cerquen ata que os collan.
- ¹⁹Ai de min! Quebranto é a miña paga,
a ferida é a miña herdanza.
Mais dixen para min:
“Coidarei a ferida, soportareina”.
- ²⁰A miña tenda está destruída,
todas as súas cordas están arrincadas,
os meus fillos escaparon de min
e xa non existen;
non hai quen estenda de novo
a miña tenda,
quen erga as miñas lonas.
- ²¹Velaquí os pastores: están parvos,
xa non buscan a Deus,
por isto non dan tino
e todo o seu rabaño anda disperso.
- ²²Velaquí: está chegando
o ruído que oístes,
o grande boureo desde o país do norte,

para converter en desolación
as cidades de Xudá,
en escondedoiro de serpes.

- ²³Xa sei, Señor, que o home
non é dono do seu camiñar,
e que ninguén é capaz de marchar
e asegurar os seus pasos.
- ²⁴Corrixeme, Señor,
pero con xeito, non con ira:
se non, vólvesme á nada.
- ²⁵Desafoga a túa ira
contra os pobos que non te recoñecen,
contra as tribos
que non invocan o teu Nome;
pois quixeron devorar a Xacob,
devoralo e facelo desaparecer
e esnaquizaron os seus lares.

Xeremías, portavoz e defensor da Alianza

11 ¹Palabra que de parte do Señor recibiu
Xeremías:

²—Escoitade os termos desta alianza, proclamádeos a cada un dos xudeus, e aos habitantes de Xerusalén.

³Haslles dicir: Así fala o Señor, o Deus de Israel: Maldito o home que non fai caso dos termos desta alianza, ⁴que eu mandei a vós pais o día en que os saquei do país de Exipto, dun forno de fundir ferro, dicíndolles: “Facedelle caso á miña voz, e poñede por obra o que vos indico, conforme a todo o que vos mandei: así seredes para min o meu pobo, e

10, 16 *O Deus que lle tocou...*: lit. “A parte de Xacob”. *O creador de todo*: o verbo hebreo “iasar” significa “formar”, e equivale a dar a vida, a existencia.

10, 17-25 Une os diversos xéneros literarios do texto o asedio e caída de Xerusalén. O oráculo de castigo (vv. 17-18), provoca unha elexía de parte da mesma cidade personificada (vv. 19-20), e de parte do profeta unha acusación dirixida contra os responsables do pobo (v. 21). Segue un anuncio de castigo (v. 22), para acabar cunha oración posta na boca de Xerusalén (vv. 23-25), que supón a inmediatez do castigo. Por iso parece que o texto puido moi ben ser unha liturxia de lamentación, se non colectiva, ao menos realizada no círculo profético.

10, 18 *Tirareilles pedras*, no sentido de tirárllelas coa tirafonda.

10, 20 A correspondencia “cidade (Xerusalén) - tenda de nómades”, pasa pola imaxe da cidade coma nai do seu pobo.

10, 21 *Os pastores* son os dirixentes do pobo.

10, 23 O sentido deste v. aproveitouno a teoloxía católica para afirmar a necesidade das grazas actuais para o cumprimento moral, respondendo con fidelidade aos divinos mandatos.

10, 25 O texto deste v. aparece no Salmo 79, 6-7, que data do exilio, polo que algúns autores consideran o v. como un engadido exílico.

11, 1-17 Os vv. 1-5 forman un oráculo no que o Señor constitúe o profeta en portavoz da alianza para os xudeus

nos seus termos de maldición (vv. 3-4a), e bendición ou cumprimento da promesa (vv. 4b-5). Os vv. 6-8, cun oráculo, repiten a encomenda do Señor ao profeta, na que se deixa claro que a execución da maldición xa foi real na vida dos pais, o que sen dúbida se refire á desaparición do reino de Israel como confederación de tribos. Os vv. 9-10 recollen unha acusación de idolatría dirixida contra Xudá e Xerusalén, pola que segue o anuncio de castigo dos vv. 11-12; pero a exemplarización ou tipificación da acusación e do castigo realízanse nos vv. 13 e 14, en vez de seguir á acusación e ao anuncio de castigo. Sorprende que a tipificación do anuncio do castigo sexa a prohibición feita ao profeta de interceder polo pobo, (cf 7, 16; 14, 11; Éx 32, 10), cousa que, tendo en conta a concepción semítica e xudía do valor da intercesión profética, resulta clara. Por outra banda, o texto no que se lle prohibe ao profeta interceder polo pobo prepara a inserción da nova acusación do v. 15 (en forma poética), na que con enfáticas interrogacións se fai sarcasmo co culto van do pobo, seguindo un anuncio de castigo (vv. 16b-17a) co seu contraste de bendicións divinas (v. 16a), para acabar repetindo as mesmas acusacións de idolatría. Os vv. 1-14, son do mesmo estilo dos discursos do Dt, nos que Xeremías se formou.

11, 3 *Maldito*. A conclusión ou renovación da Alianza acaba cunha serie de bendicións e maldicións (cf Dt 27, 15-26; 28, 1-69).

11, 4 *O que vos indico*. Refírese aos dez mandamentos, dados ao saír de Exipto, no Sinai.

eu serei para vós o voso Deus". ⁵Deste xeito cumprirei a promesa que con xuramento fixen a vosos pais, de darlles para eles a terra que deita leite e mel, coma o día de hoxe.

E eu repuxen dicindo: —De acordo, Señor.

⁶Logo o Señor díxome: —Proclama todas estas palabras nas cidades de Xudá, e nas rúas de Xerusalén, dicíndolles: Facédelles caso aos termos desta alianza e poñede por obra o que vos indico. ⁷Ben llelo declarei solemnemente a vosos pais, desde o día en que os fixen subir do país de Exipto e ata o día de hoxe, encargándolles e recomendándolles que me escoiten. ⁸Pero non me escoitaron nin me fixeron caso, senón que cada un seguiu as apetencias do seu corazón ruín. Por isto eu trouxen contra eles todas as maldicións desta alianza, que lles mandei poñer por obra e non puxeron.

⁹Díxome o Señor: —Hai confabulación contra min entre cada un dos xudeus e dos habitantes de Xerusalén. ¹⁰Volveron ás iniquidades de seus pais, que refugaron facer caso ás miñas palabras. Fórónse tras deuses alleos para lles daren culto. O reino de Xudá e mais o reino de Israel romperon a miña alianza, a que eu fixen cos seus devanceiros.

¹¹Por isto así fala o Señor: Velaquí que eu mandarei contra eles un desastre do que non serán capaces de fuxir: a gritos pediránme axuda, pero eu non os hei escoitar. ¹²Entón as cidades de Xudá e mais os habitantes de

Xerusalén irán pedir axuda aos deuses, aos que ofrendaron sacrificios de incenso; pero eses deuses non serán capaces de salvalos da súa situación de desastre. ¹³Velaquí o número das túas cidades: ese é tamén o número dos teus deuses, Xudá; segundo o número das rúas de Xerusalén, así erguestes altares das vergonzas, para ofrecer sacrificios de incenso a Baal. ¹⁴E ti non intercedas en favor deste pobo, nin eleves clamores nin oracións en favor deles. Has saber que non serei eu quen faga caso, cando ti me clames en favor deles, mentres siga a súa ruindade.

¹⁵Que fai a miña amiga no meu templo?

Cumprir os seus propósitos?

Acaso a graxa e mais a carne sacrificada farán desaparecer as túas débedas?

Mira o mal que fixeches.

Valo celebrar entón con solemnidade!

¹⁶“Oliveira frondosa e bonita, froito que brilla”;

chamouche Deus con ese nome, anuncio dun pobo grande.

O lume prende na súa follaxe e esgállanse as ramas.

¹⁷O Señor dos Exércitos que te plantou, anuncia contra ti unha calamidade, por causa da maldade do reino de Israel e do reino de Xudá, maldade que fixeron contra si mesmos; si, anoxáronme a min ofrecéndolle o incenso a Baal.

11, 5 *Que deita leite e mel*: cualificativo da terra prometida, que o Señor concede a Israel.

11, 13 *Vergonzas*: eufemismo, en paralelo con Baal, a divindade masculina da fecundidade.

11, 15 *A miña amiga*: título do pobo, referido á alianza, empregado con ironía.

11, 16 *Oliveira frondosa*: título do pobo que serve a lavé no culto, pois, segundo Sal 52, 10 e 92, 13, había nos patios do templo oliveiras que representaban o pobo que alí se facía presente.

11, 18-12, 6 A confabulación do pobo contra o profeta non se debe á súa colaboración na reforma cültica de Ioxías, ao suprimir o culto no santuario ao que acudían os veciños de Anató. O ambiente do texto supón a proximidade ás datas das invasións caldeas. Por outra banda, o profeta fala, en 11, 20, do seu preito (“rib”), que dificilmente se pode entender da unificación do lu-

gar de culto. Que preito pode ter o profeta coa súa familia?: de herdanza de bens, pois en 32, 6ss trátase tamén do rescate dunhas fincas que lle pertencen a el por dereito; de feito, nas pretensións dos parentes (11, 21), o que se lle pide é que deixe de profetizar, para evitar a súa morte; o que queren é que traballe as terras, cousa que supón que non o fai, pois é solteiro (cf 16, 2ss) e dedicase á vida profética; sen dúbida a razón é que lle cedeu as fincas a algún parente contra as pretensións do seu irmán (12, 6), ou polos dereitos de primoxenitura (cf 32, 6ss). A razón fundamental desta interpretación é que uns textos de marcado carácter autobiográfico (11, 18-12, 6) están vinculados con texto (12, 7-13), no que o sufrimento do profeta pola perda da súa herdanza é sinal do sufrimento de lavé pola perda da súa, pois o vocabulario metafórico case sempre ten este duplo significado.

SIMBOLISMO TEOLÓXICO DA CONFABULACIÓN CONTRA XEREMÍAS

1. O Señor descóbrelle ao profeta a confabulación contra el

- ¹⁸O Señor mostroume,
e entón comprendino,
fíxome ver os seus feitos.
- ¹⁹Eu era coma año manso levado á morte,
e non me daba conta de que tramaban
maquinacións contra min:
“Cortemos a árbore no seu vigor,
arrinquémosa da súa terra vital,
que non se lembre
o seu nome endexamais”.
- ²⁰Señor dos Exércitos,
ti que xulgas con xustiza,
ti que pos á proba as entrañas
e mais o corazón:
que eu vexa a vinganza
que ti tomas contra eles,
pois a ti che confíei o meu preito.
- ²¹Por isto, así fala o Señor
contra os homes de Anatot:
Estes están buscando matarte,
dicíndoche:
“Deixa de profetizar no nome
do Señor dos Exércitos,
e así non morrerás nas nosas mans”.
- ²²Por isto así fala o Señor dos Exércitos:
Sabédeo, eu voules pedir contas:
os mozos morrerán a espada,
os seus fillos e fillas morrerán de fame;
- ²³deles non quedará nin resto,
pois heilles mandar unha desgraza
aos homes de Anatot,
o ano en que lles pida as contas.

11, 18-23 O Señor revélalle ao profeta que están confabulando contra El (vv. 18-19). Segue unha oración imprecatória do profeta (v. 20), e a resposta do Señor, anunciando o castigo dos veciños de Anatot (vv. 21-23).

11, 19 As dúas imaxes, a da árbore e a da terra vital, aluden ao feito de apartar o profeta das súas posesións e da súa casa.

11, 20 O home relixioso ten posta a súa confianza en Deus. El é o xusto xuíz, que compensa as consecuencias dos erros e ruindades dos homes.

12, 1-6 O profeta, nun campo intermedio entre a oración e a discusión con Deus, presenta o problema do éxito dos malvados, con motivo do seu caso (v. 3), fronte aos dirixentes impíos; posta a súa causa, está a mesma terra recibindo castigo (v. 4). Nos vv. 5 e 6, preséntase a resposta ao problema persoal do profeta, primeiro en imaxes e logo en linguaxe directa (v. 6), deixando a resposta ao problema xeral para o poema que segue.

2. Cuestións do profeta sobre o éxito dos malvados

- 12** ¹Señor, se eu che poño preito,
ti tes sempre razón,
pero quero expoñerche unhas cuestións:
Por que ten éxito o comportamento
dos malvados?
Por que viven tranquilos
todos os traidores?
- ²Ti plántalos, e eles botan raíces,
medran e dan froitos;
ti estás preto dos seus labios,
pero lonxe dos seus sentimentos.
- ³En troques, ti coñécesme ben,
estasmе vendo,
ti pescudas a miña actitude contigo.
Ponos á parte coma cordeiros
para a matanza.
Sepáraos para o día da desfeita.
- ⁴Cámo tempo aínda estará
en tristura a cidade
e as herbiñas de todos os campos
requemadas?
Pola ruindade dos seus habitantes
a cidade está privada
de gando e de paxaros, pois din:
“O Señor non pode ver a nosa fin”.
- ⁵Se correndo cos soldados de infantería,
eles te vencen,
como vas competir cos de cabalaría?
Se nunha cidade tranquila vives confiado,
como te comportarías no alto do Xordán?
- ⁶Pois velaquí a razón:
teu irmán e mais a familia de teu pai
traizoante abertamente,
a gritos chaman tras ti, si, a gritos.

12, 1 *Ti tes sempre razón*: lit. “ti es xusto”, “ti apareces xusto”.

12, 2 *Medran*: o verbo “halak” ten ás veces esa acepción (cf Os 14, 7).

Sentimentos: lit. “entrañas”, que son para o semita a raíz dos sentimentos. A acción das causas segundas non conta, ante o primordial da causa primeira, Deus.

12, 3 *Actinute*: lit. “corazón”. *Sepáraos*: heb. “qadax”, no sentido primitivo de retirar, pór a parte, non de santificar.

12, 5 *Vécente*: raíz hebrea que aparece no ugáritico co sentido de prevalecer, ser forte. O que Deus lle veu dicir ao profeta é que eles son máis e máis fortes. A resposta de por que lavé intervén, daralla nos vv. 7-13.

Alto: lit. “orgullo”.

12, 6 A resposta en linguaxe directa parece dar a razón ás cuestións do profeta. Nas palabras de Deus, intúe o profeta a verdadeira resposta: a mesma dor que el experimenta polo abandono da súa herdade sintea Deus ao castigar a súa herdanza e abandonar o seu templo.

Non te fies deles,
aínda que che dean boas palabras.

Resposta a “canto tempo aínda?”

- ⁷Abandonei a miña casa,
deixei a miña herdanza,
entreguei o amor da miña vida
na man dos seus inimigos.
- ⁸A miña herdanza volveuse para min
coma unha leoa na selva,
que lanza contra min o seu brado,
por isto renego dela.
- ⁹A miña herdanza volveuse para min
un paxaro pinto,
outros paxaros andan arredor contra ela:
Vide, xuntádevos todas as feras do monte,
traede a alguén que devore.
- ¹⁰Moitos pastores arruinaron a miña viña,
triparon a miña parte,
converteron a parte dos meus amores
nun ermo estragado;
- ¹¹fixérona unha ruína lamentable:
contra min é a ruína.
Todo o país está derramado,
ninguén o ten en consideración.
- ¹²Por todos os outeiros do deserto
viñeron os saqueadores:
pois a espada de Deus devora
dunha punta á outra do país,
non hai paz para ningún dos vivos.
- ¹³Sementaron trigo e recolleron cardos,
cansaron e non sacan proveito,
avergónzanse da colleita:
amoreouse o furor da ira do Señor.

12, 7-13 Cf nota anterior. Subliñaremos o dobre sentido dos termos neste poema no que o “eu” do profeta e mailo “Eu” de Deus se xuntan.

12, 7 *A casa*: a do profeta é a casa de seus pais, pois é o primoxénito (cf nota a 11, 18-12, 6). A casa de Iavé é o templo de Xerusalén. A herdanza: para Iavé é o pobo de Israel e Xudá, mentres que para o profeta é o seu quión de primoxénito (que recibía dobre lote ca os seus irmáns).

O amor da miña vida: para o profeta é a casa paterna e a herdanza recibida como don sagrado de Deus, Señor das terras, mentres que para Deus é o seu pobo, que vive na súa terra.

12, 8 Referido a Deus (cf 11, 9), e referido ao profeta (cf v. 6).

12, 10 Referido a Deus, os pastores son os reis “caldeos”; referido ao profeta, son os pastores de rabaños que, durante os primeiros anos, pastan as viñas e eidos ermos da partilla de Xeremías. *Parte*, no sentido de partilla.

12, 12 A segunda parte é unha glosa, pois rompe o paralelismo poético e o ritmo, ao mesmo tempo que fala da “espada do Señor” nun texto no que é o Señor quen fala. 12, 13 A última frase debe ser glosa, por falta do paralelismo, e por falar “da ira do Señor”.

A promesa salvífica para Israel segue en pé se ten fe no Señor

¹⁴Así fala o Señor Altísimo: En canto aos ruíns, veciños que atacaron a miña herdanza, a que eu lle dei ao meu pobo Israel. Eu mesmo os arrincarei das súas terras, e á casa de Israel arrincareina do medio deles, ¹⁵e despois de arrincalos, volverei a compadecerme deles e farei volver a cada un á súa herdanza e á súa terra. ¹⁶E sucederá que se aprenden ben a se comportar coma o meu pobo, xurando polo meu Nome, vive o Señor!, igual que eles lle ensinaron ao meu pobo a xurar por Baal, entón serán constituídos en pobo meu. ¹⁷Pero se non fan caso, hei de arrincar e destruír este pobo —é o Señor quen fala.

Xesto simbólico da faixa que podrece: corrupción total do pobo

13 ¹Así me dixo o Señor:
—Vai mercar unha faixa de liño, e pona sobre os cadrís; pero non a metas na auga.

²Eu merquei a faixa, conforme o mandato do Señor, e cinguín con ela os cadrís.

³Volveu de segundas falarme o Señor:
—⁴Colle a faixa que mercaches, a que tes sobre os cadrís; colle o camiño do Éufrates e esconde alí a faixa na fendedura dunha pena.

⁵Eu fun, e escondina no Éufrates conforme o Señor me mandou. ⁶E ao cabo de moito tempo díxome o Señor: —Colle o camiño do Éufrates e recolle alí a faixa no lugar onde cha mandei esconder.

12, 14-17 Este texto encaixa ben co anterior, no que se expresaba que o amor de Deus polo seu pobo é a razón de non castigar deseguida aos malvados; e este mesmo amor de Deus é de onde xorde a promesa salvífica.

12, 14 *Altísimo*: heb. “al”, que, como preposición, non encaixaría aquí, mentres que como título de Iavé, vai ben ao contexto dun amor que está por enriba da historia e que a dirixe.

13, 1-11 Trátase dun xesto simbólico, cunha parte narrativa (vv. 1-7), e con outra oracular (vv. 8-11). Na parte narrativa, subliñase o feito de cinguirse o profeta coa faixa que non foi mollada (non ten xermes que a fagan podrecer) e a súa podremia na beira do Éufrates (onde vivían os deportados de Israel aos que o profeta visitaría para anunciarlles as promesas salvíficas (cf 30, 31), constatando a súa corrupción. No oráculo explicativo, subliñase en forma quiástica a corrupción de Xudá (quizais primeiro dicía Israel) por mor da súa idolatría (vv. 9-10), coa que se pon en contraste o compromiso persoal do Señor co seu pobo (v. 11).

13, 1 Hoxe coñecemos ben a duración das faixas de liño non molladas, chegando ata os 6.000 anos.

⁷Eu fun ao Éufrates, cavei un pouco e recollín a faixa no lugar onde a escondera: a faixa estaba podre, non servía para nada. ⁸Veume de novo a palabra do Señor nestes termos:

⁹—Así fala o Señor: Do mesmo xeito farei podreecer a gloria de Xudá, e a grande gloria de Xerusalén. ¹⁰Este pobo malvado que non quere escoitar as miñas palabras, que se comporta segundo os antollos do seu corazón, e que vai tras deuses alleos para lles dar culto e os adorar, será coma esa faixa que xa non serve para nada. ¹¹Así como a faixa cingue os cadrís, así quixen eu cinguirme de Israel e coa casa toda de Xudá, de xeito que fose o meu pobo, o meu renome, a causa da miña loanza e da miña gloria; pero non me fixeron caso.

Os dirixentes son pelellos cheos da ira do Señor

¹²Haslles anunciar este oráculo: —Así fala o Señor, o Deus de Israel: Todos os pelellos han de se encher de viño. E responderanche: “Acaso non o sabemos de abondo, que todos os pelellos se han encher de viño?”

¹³Ti responderaslles: —Así fala o Señor: Ollade, eu estou enchendo de viño de borracheira a todos os habitantes deste país: aos reis, sucesores de David, que sentan no seu trono; aos sacerdotes e aos profetas e máis a todos os habitantes de Xerusalén. ¹⁴Hei facer que os escachicen, cada un contra o seu irmán, os pais e máis os fillos volveranse agresivos —é o Señor quen fala—, xa non teño compaixón nin sinto mágoa nin me compadezo de acabar con eles.

13, 9 Nun primeiro momento referíase á corrupción dos deportados de Israel; pero no contexto de confabulación dos parentes e veciños de Anatot, cambiouse Israel por Xudá, e, o que era un oráculo de acusación pasou a ser un oráculo de castigo (v. 9), seguido dun de acusación.

13, 11 *Renome*: lit. o Nome, isto é, a forma de expresión do poder salvífico e bendicente de Deus.

13, 12-14 Temos de novo un xesto simbólico, consistente en feitos que non realiza o profeta, senón outra xente (algún bodegueiro de Xerusalén), ao encher ben os pelellos do viño. Na resposta oracular (vv. 13-14), os pelellos son as clases dirixentes de Xerusalén; o viño da borracheira da que o Señor os enche é a ira de Deus, que provoca neles agresións, mesmo entre pais e fillos. Deste xeito, o oráculo é un oráculo de castigo.

13, 15-17 Trátase dunha exhortación á conversión ao Señor, reforzada por un anuncio de castigo, primeiro en imaxes simbólico-míticas (v. 16), e logo en linguaxe directa (v. 17b). A súa data está preto do ano 598.

13, 16 *Adoración*: heb. “kabod”, que aquí non ten sentido de gloria, nin de riqueza, senón de adoración, que inclúe a fe e a conversión.

Montes das sombras: lit. “montes do serán”, nos que primeiro hai sombras, que no texto que segue se volverán sinal das sombras do xeol e do reino de Mot (= Morte).

13, 17 As bágoas do profeta son sinal dunha forte calami-

Exhortación á debida adoración ao Señor, baixo a ameaza do desterro

¹⁵Oíde, escoitade, non sexades soberbios, que é o Señor quen fala:

¹⁶Dádelle ao Señor, o voso Deus, a debida adoración, antes de que apareza a escuridade, antes de que tropecen os vosos pés contra os montes das sombras; vós esperades con ansia a luz do nacente, e velaí a escuridade mortífera que se volve espesa nube.

¹⁷Se non lle facedes caso, eu chorarei ás agachadas, por causa da vosa soberbia correrán as miñas bágoas, bágoas baixarán dos meus ollos, xa que vai cativo o rabaño do Señor.

Exhortación ao rei e á raíña nai

¹⁸Dilles ao rei e á raíña: Humilládevos, sentade no chan, pois está caendo das vosas cabezas a coroa da vosa gloria.

¹⁹As cidades do sur están pechadas xa, e non hai quen as abra; levan a Xudá ao desterro, a todo el, depórtano en masa.

Interpretacións teolóxicas da historia daquel momento

²⁰Levanta os teus ollos, olla para os que veñen do norte. Onde están as ovelas que se che deron, o rabaño da túa gloria?

dade (a catividade) que está para vir.

13, 18-19 No mesmo contexto e data o profeta exhorta ao rei e á raíña nai á conversión, ameazándoos coa perda da coroa e co desterro. O rei debe ser Ioaquim, fillo de Ioaquim; e a súa nai é Guebirah Nehuxtá.

13, 18 “Sentar no chan” era rito de liturxia penitencial ou de lamentación colectiva.

13, 19 A referencia ás cidades do Sur, collidas polos edomitas desde o ano 602, é sinal da proximidade ao desterro de Xudá.

13, 20 Os imperativos están en feminino, o que supón que o profeta se dirixe a Xerusalén, personificada nunha muller-raíña pola referencia ás ovelas. As ovelas son a xente do pobo, que, como reino vasalo de Exipto, debeu participar na batalla de Karkemix.

13, 20-27 Estes vv. están formados por dúas unidades: 20-22 e 25-27. Ofrecen a interpretación teolóxica dunha situación histórica á luz doutra xa pasada, coa súa correspondente acusación (vv. 20-22a) e tipificación da acusación (vv. 22b-27b). Os vv. 23-24 recollen un oráculo de xuízo de castigo, posterior ao primeiro texto, que o actualiza para un momento histórico distinto.

Este texto debe referirse á batalla de Karkemix (no ano 605), na que Nabucodonosor acaba co poder do faraón Nékó en Asia. O profeta recorda o perigo que vén do norte, e ve este perigo á luz do forte imposto que o faraón Nékó

- ²¹Que dirás cando che pidan contas das túas débedas?
Ti xa lles ensinaches a túa débeda:
dúas mil moedas por cabeza.
Acaso non che van quitar os rabaños?
Como é que te desesperas por culpa da débeda?
- ²²E como é que non pensas para os teus adentros:
“Por que berran estes comigo?”.
Polos teus moitos pecados levántanche as saias,
tratan con violencia os teus calcañares.
- ²³Poderá cambiar a súa pel o etíope?
O leopardo poderá cambiar a súa pelaxe pintada?
O mesmo vós, seredes capaces de obrar ben, estando afeitos á ruindade?
- ²⁴Pois eu espaxerareinos coma a palla,
que desaparece co vento do deserto.
- ²⁵Esta será a túa sorte,
a paga que recibes da miña parte polas túas mans —é o Señor quen fala—. A ti que me deixaches a min a un lado e confiaches na mentira,
- ²⁶tamén eu che levantarei as saias ata a túa cara,
para que se vexan as túas vergonzas,
- ²⁷os teus adulterios,
os teus rinchos de luxuria,
os proxectos da túa fornicación.
Nos outeiros do campo vin as túas abominacións.
Ai de ti, Xerusalén,
que non queres purificarte!
Ápuras a túa morte eterna!

impuxera a Xudá. Pero o castigo será moi superior: vanlle quitar o rabaño, o pobo (v. 21c), nos tempos de Ioaquín.

13, 21 *As túas débedas*: heb. “al”, na acepción de débeda, como en ugarítico, pois como preposición non encaixa. Estas débedas refírense ás posibilidades económicas de pago de tributo de Xudá, pois, segundo 2 Re 23, 33, pagaron no 605 a Nekó, 100 talentos de prata e 10 talentos de ouro, o que dá unha cifra de 2.000 siclos por cabeza de familia entre os terratenentes.

13, 22 O texto acaba cunha interpretación teolóxica destes tratados de paz: saias levantadas e calcañares descubertos son símbolos das alianzas humillantes e vergonzosas.

13, 23-24 Estes vv. constitúen unha acusación de impenitencia, subliñada coas interrogacións (v. 23) e cun anuncio de castigo (v. 24). O texto pasa da 2.ª persoa sing., fem. á 2.ª de pl., masc., referíndose ao pobo, para seguir nos vv. 25-27 coa 2.ª sing., fem. Por isto, e por tratarse dun xénero literario completo oráculo de xuízo de castigo, débense considerar os vv. 24-29 como unha inserción do tempo inmediatamente anterior ao exilio.

13, 25-27 Estes vv. foron continuación do v. 22 (cf “as saias”, nos vv. 22 e 26), sendo unha tipificación do castigo e da acusación do v. 22; pero, ao enxertárselles os vv. 23-24, resultaron unha tipificación destes vv., isto é, do

A gran seca

14 ¹Palabras do Señor que lle viñeron a Xeremías acerca do asunto da seca:

Súplica de lamentación colectiva

- ²Xudá morre de sede,
os gardas das súas portas están esmorecidos,
viven entre escuridades no país,
soben os clamores de Xerusalén.
- ³Os máis grandes de entre eles mandan aos seus rapaces por auga,
van ata os pozos, non atopan auga,
traen de volta as súas olas baleiras,
están avergonzados e confundidos,
pola burla cobren a cabeza.
- ⁴Cando se atravesan as terras,
estas son algo terrible,
pois non hai chuvia no país.
Están avergonzados os labregos que labraron,
cobren a cabeza.
- ⁵Velaquí que tamén a corza pariu na camposa e deixou abandonada a súa cría,
pois non hai herba verde.
- ⁶Os burros do monte páranse nos altos,
ventan o aire coma os chacais,
teñen os ollos cansos,
pois non hai herba verde.
- ⁷As nosas iniquidades falan contra nós;
Señor, actúa por mor do teu Nome;
certo que son moitas as nosas perversidades,
ofendémote a ti, ⁸Esperanza de Israel,
Saúde no momento da angustia.

anuncio de castigo do exilio pola impenitencia. O v. 27c é un ai de acusación, que subliña a función de chamada á conversión, que contén os oráculos de xuízo de castigo que preceden.

13, 26 A nudez era para o semita unha deshonra, e expresión da submisión do escravo ao señor.

14, 1-15, 4 Toda esta unidade está organizada arredor de dúas súplicas de lamentación con motivo da seca: **14, 2-9** e **14, 17-22**. A primeira ten dobre resposta: para o pobo, un anuncio de castigo (v. 10); e para o profeta, a prohibición de interceder polo pobo, para o que se anuncian novos castigos (vv. 11-12). Xeremías consulta a lavé (v. 13) sobre a mensaxe dos profetas oficiais do culto, contra os que dirixiu o discurso á porta do templo (7, 1ss), recibindo un oráculo de xuízo de castigo contra eles e contra o pobo (vv. 14-16). A segunda súplica de lamentación colectiva, feita polo profeta, non fala da seca, senón da conseguinte fame (vv. 17-22), e ten como remate o rexeitamento absoluto de toda intercesión polo pobo (**15, 1**), e un oráculo de castigo para o pobo (v. 15).

14, 2-9 A súplica consta, coma nos salmos de lamentación colectiva, a) dunha parte descriptiva (vv. 2-6); b) dunha confesión dos propios pecados, xunto coa expresión de confianza no poder de lavé, baseada na alianza (vv. 7-9a); e c) dunha súplica directa (vv. 7 e 9b).

Por que es ti coma un forasteiro no país,
coma o que vai de viaxe
e se aparta do camiño para pasar a noite?

⁹Por que es coma un que se retira,
coma un soldado
que non é capaz de salvar?
Pero ti, Señor, estás entre nós,
e o teu Nome invócase sobre nós.
Non nos abandones.

Resposta divina para o pobo

¹⁰O Señor respóndelle así a este pobo:
Ben que lles gustou ir en romaría,
non lles aforraron traballos ás pernas!
Pero o Señor non os ollou con amor.
Agora acórdase das súas iniquidades,
pídelles contas dos seus pecados.

Resposta divina ao profeta

¹¹E o Señor díxome a min: —Non intercedas por este pobo para o seu ben: ¹²aínda que xaxúen, non serei eu quen escoite a súa clamorosa súplica; aínda que ofrezan holocaustos e ofrendas, non serei eu quen se lles mostre favorable, senón que acabarei con eles pola espada, a fame e a peste.

Consulta de Xeremías acerca da mensaxe dos falsos profetas

¹³E eu repuxen: —Ai, meu Señor Iavé! Velaquí o que lles anuncian os profetas: “Non habedes ver a espada, nin pasaredes fame, é a paz o que vos hei dar neste lugar santo”.

Resposta divina contra os falsos profetas e o pobo

¹⁴Volveume dicir o Señor: —É mentira o que os profetas profetizan no meu Nome: Eu nin os mandei, nin lles dei ordes, nin lles falei; o que eles lles profetizan son falsas visións e adiviñanzas, ouveos e pantasma da súa mente. ¹⁵Por isto, así fala o Señor Altísimo: Os profetas que profetizan no meu Nome, sen que eu os teña mandado, os que din: “Nin espada nin fame haberá neste

país”, eses profetas pola espada e pola fame acabarán. ¹⁶E o pobo ao que eles profetizan, xacerá pisado nas rúas de Xerusalén, por causa da fame e da espada, e non terán quen lles dea sepultura a eles, ás súas mulleres, aos seus fillos e ás súas fillas; deste xeito farei vir sobre eles a súa ruindade.

Nova súplica de lamentación colectiva

¹⁷Proclámalles este oráculo:

Os meus ollos verten bágoas,
de día e de noite moito choran!
pois a Mociña, a filla do meu pobo,
arruinouse cun enorme desastre,
está completamente deshonrada
cunha grande ferida.

¹⁸Saio ao campo e velaquí:
asasinados a espada;

entro na cidade e velaquí:
esmorecidos coa fame.

Olla para o sacerdote e para o profeta:
andán á deriva polo país
e nin conta se dan.

¹⁹Refugaches definitivamente a Xudá?
Tes noxo de Sión?

Por que nos feriches
e non hai remedio para nós?

Por que se está á espera da paz,
e non hai cousa boa,
e no momento do remedio
se presenta o terror?

²⁰Señor, recoñecemos a nosa impiedade,
a iniquidade dos nosos devanceiros,
pois temos pecado contra ti.

²¹Por mor do teu Nome, non rexeites,
non trates a golpes o trono da túa gloria;
fai memoria e non rompas
a túa alianza connosco.

²²Acaso hai entre os deuses inútiles
dos pagáns algún que poida dar a chuva?

Acaso é o ceo quen dá
as chuvias benfeitoras?

Acaso non es ti, o Señor, noso Deus?
En ti poñemos a nosa esperanza,

pois ti sempre nos deches todo isto.

14, 3 “Cubrir a cabeza” era sinal de dó, pois a barba e o cabelo longo eran sinais da dignidade da persoa, que no dó se esconde.

14, 10 “As romarías” non lle agradaron ao Señor, por non ser expresión da conversión do pobo.

“Acordarse Deus das iniquidades”, equivale a castigalas.

14, 11 “A intercesión” é unha das funcións propias do home de Deus, o profeta; e o prohibirle o Señor esta función, supón un castigo irrevogable para o pobo (cf nota a 7, 16-20).

14, 14 *Ouveos*: expresións e clamores inintelixibles dos profetas cálticos na súa éxtase.

14, 15 *Altísimo*: heb. “al”, que aquí non tería sentido como preposición.

14, 16 Sobre a falta de sepultura, cf nota a 7, 33.

14, 17 *Deshonrada cunha grande ferida*. Outra posible interpretación sería: “cunha ferida, herdanza desde antigo”.

Resposta final do Señor

15 ¹Dixome o Señor: —Aínda que Moisés e Samuel intercedesen ante min, eu non estaría por este pobo. Bótaos fóra da miña presenza, que se vaian. ²E se che preguntan: “Onde imos?”, dilles: Así fala o Señor:

O que está destinado á morte irá á morte,
o que está destinado á espada, irá á espada,
o que está destinado á fame, irá á fame;
o destinado á catividade, irá á catividade.

³Póñolles de verdugos para eles
catro tipos de castigo

—é o Señor quen fala—:

A espada para matar,
os cans para arrastrar polo chan,
os paxaros do ceo
e os animais de debaixo da terra
para devorar e destruír.

⁴Heinos converter en algo que faga
estremecer todos os reinos da terra,
por causa de Menaxés,
fillo de Ezequías, rei de Xudá,
polo que el fixo en Xerusalén.

Interpretación profética da capitulación do 598/597

⁵Olla, Xerusalén, quen vai ter
compaixón de ti? Quen te consolará?
Quen fará unha viaxe
para preguntarche como vas?

⁶Ti refugáchesme a min
—é o Señor quen fala—,
recuaches para atrás;
e eu estendín a miña man

contra ti para destruírte,
estaba canso de ter compaixón.

⁷Erguinos coma o trigo
coa forquita da limpa,
nas portas da capital;
deixei sen fillos e destruí o meu pobo,
pois do seu comportamento
non se arrepentían.

⁸Multipliquei as súas viúvas
máis ca a area do mar,
fixen vir sobre eles a débeda de súa nai,
o soldado que destrúe ao mediodía.
Fixen caer de repente sobre elas
a súa débeda, o pavor e mais o terror.

⁹Desfaleceu a que podía parir sete veces,
expirou a súa vida;
púxose o sol para os seus días,
morreu de vergonza e confusión.
E o resto deles heino entregar á espada,
na presenza dos seus inimigos
—é o Señor quen fala.

Crise vocacional do profeta. Oración e confirmación na súa vocación

¹⁰Ai de min, miña nai tróuxome ao mundo
para ser home de preitos,
home de litixios contra todo o país!
Nin prestei nin me prestaron,
pero todos eles me maldín.

¹¹Fala, pois, Señor, eu sírvote fielmente,
eu non te ofendo!:
a calamidade encherá de terror o inimigo,
invadirao a angustia.

¹²Pero acaso vai quebrar o ferro,

15, 3 *De debaixo da terra*, pois o termo “ares” ten aquí sentido de “o que está debaixo da superficie da terra”.

15, 4 A idolatría de Menaxés foi proverbial neste período histórico (cf 2 Re 21, 11-16; 23, 26-27; 24, 4).

15, 5-9 Neste texto aparecen os verbos en primeira persoa referidos a castigos divinos do pasado. Soamente no v. 9c aparece un verbo de castigo en futuro: por isto habemos considerar o texto unha interpretación teolóxica dos acontecementos do ano 598/7, pois aínda queda un resto que o Señor entregará á espada. Esta interpretación profética serve de dato de cumprimento de boa parte das profecías anteriores, ao mesmo tempo que nos dá a razón histórica das confesións de Xeremías: todos o maldín porque, ao anunciar os castigos, estes cumprense.

15, 5 Estes “quen” refírense ás nacións coas que fixo Xudá alianzas. *Como vas?*, lit. “paz contigo ou para ti”, a fórmula habitual de saúde.

15, 6 *Recuaches para atrás*: refugar o Señor foi algo prexudicial para o pobo, como é malo ir para atrás en vez de adiantar.

15, 7 A imaxe da limpa do gran (trigo, centeo ou cebada) está polo xuízo de castigo divino, co que se purifica o pobo, volvendo á fe en lavé.

Capital: o vocábulo hebreo “eres” refírese aquí a Xerusalén como capital e non ao país, pois a limpa do gran facíase fóra das portas da cidade.

15, 8 *A débeda de súa nai*: refírese aos pecados dos antepasados da cidade, os pecados de Menaxés (cf v. 4). Compárase no paralelismo a débeda co seu castigo = o soldado que destrúe durante a forza do día.

15, 9 *Sete veces*: moitas veces, un número cumprido de veces, pois o sete indica plenitude.

15, 10-21 O cumprimento dos oráculos de xuízo de castigo trae a crise da cidade (15, 5-9), e, como consecuencia, unha forte crise vocacional para o profeta, pois el, o home da palabra de Deus para o pobo (v. 16), vese rexeitado e maldito polo mesmo pobo. O v. 10 é un ai de maldición sobre si mesmo, ao que seguen unhas palabras de declaración de inocencia e fidelidade do pobo, que reclaman o castigo do inimigo (v. 11). O v. 12 é unha resposta negativa e irónica do profeta a eses que reclaman o castigo do inimigo. Os vv. 13-14 son de anuncio de castigo para os xudeus, coa acusación no v. 13b. Os vv. 11-14 son a expresión do porqué da desgraza do profeta. Nos vv. 15-18 fai Xer unha lamentación individual, composta de súplica, recomendación da súplica (inxurias suportadas polo Señor, amor á súa Palabra, vocación, ledicia do profeta por ser instrumento do poder do Señor que o illa do pobo e que resulta unha dor e ferida que non cura) e un oráculo do Señor (vv. 18-21) confirmando ao profeta na súa misión vocacional.

o ferro que vén do norte, ou o bronce?

¹³As túas posesións e mais os teus tesouros dounos ao saqueo, dounos de balde, por culpa de todos os teus pecados en todas as túas montañas.

¹⁴Eu fareite pasar ao poder dos teus inimigos, a un país que ti non coñeces, pois o lume inflamou a miña ira, pola vosa causa segue ardendo.

¹⁵Ti ben o sabes, Señor: Lémbrate de min e faime xustiza, víngame dos que me perseguen. Revístete da túa paciencia, cólleme como cousa túa, sabe que eu por ti aguanto inxurias.

¹⁶Cando había palabras túas, eu devorábaas, as túas palabras eran para min unha alegría, e a ledicia do meu corazón; olla que Ti mesmo invocaches o teu Nome sobre min, Señor Deus dos Exércitos.

¹⁷Eu non me sentei na xuntanza dos que o pasan ben nin me alegrei, senón que, pola presenza do teu poder, sentei senlleiro, pois enchérasme da túa ira.

¹⁸Por que se volve crónica a miña dor? E por que a miña dolorosa ferida se resiste a curar? A ferida si que se volveu para min coma un regueiro enganoso, coma a auga que non é segura.

¹⁹Por isto así fala o Señor: Se volves, eu fareite volver a min, estarás comigo na miña presenza; se apartas o que é correcto do que é baixo, ti serás a miña boca. Que volvan eles a ti, pero ti non volvas a eles.

²⁰Eu constituíote a ti en muralla de bronce indestrutible para este pobo:

loitarán contra ti pero non te poderán.

Eu estou contigo para salvarte e librar-te —é o Señor quen fala—.

²¹Heite librar das mans dos malvados, heite rescatar do puño dos opresores.

A vida do profeta é sinal do castigo

16 ¹Recibín a palabra do Señor, que me dixo:

²—Non cases con muller deste lugar, nin teñas fillos nin fillas neste lugar, ³porque deste xeito lles fala o Señor aos fillos e fillas nados neste lugar, ás nais que os pariron, e aos pais que os xeraron neste país: ⁴Morrerán da morte máis adocida, non serán chorados nin sepultados, quedarán de esterco na terra, perecerán a espada e de fame; os seus cadáveres servirán de comida aos paxaros do ceo e aos animais de debaixo da terra.

⁵O Señor fala deste xeito: Non entres en casa onde se faga o banquete do enterro, nin vaias formar parte do dó, non lles deas o pé-same, pois eu retiro deste pobo a miña paz —é o Señor quen fala—; retiro a miña fidelidade e misericordia. ⁶Morrerán grandes e pequenos neste país, non se enterrarán nin se fará dó por eles, non se farán incisións nin repararán o pelo por eles. ⁷Non haberá quen compartira con eles a tristeza, non haberá quen console por un morto, non haberá quen lles dea a beber a copa da consolación polo pai ou pola nai. ⁸Ti non entres na taberna para facelos deixar de comer e beber. ⁹Así fala o Señor omnipotente, o Deus de Israel: Velaquí que eu estou facendo desaparecer deste lugar, aos vossos ollos e nos vossos días, o canto da alegría e as cantareas de ledicia, o canto do esposo e a voz da esposa.

¹⁰Cando lle anuncies a este pobo todos estes oráculos, hanche dicir: “Por que decretou o Señor contra nós toda esta enorme calamidade? Cal é a nosa culpa? Cal é o noso pecado, o que cometemos contra o Señor, o noso Deus?”. ¹¹Ti responderaslles: “Porque vosos

15, 13 *Montañas*. Están en paralelo cos pecados. Nos seus cumes exerceo o culto idolátrico.

15, 16 ...*invocaches o teu Nome*: lit. “invocouse”, un pasivo teolóxico, para manter a distancia respecto a Deus.

15, 19 *Apartas*: distinges, diferencias.

16, 1-13 Esta sección continúa o paralelismo entre a sorte de Xerusalén (15, 5-9) e a sorte do profeta (15, 10-21), mediante tres prohibicións estrañas: a de casar e ter fillos (v. 2), a de participar no dó fúnebre (v. 5) e a de entrar na taberna (v. 8). Estas prohibicións, por mor dos oráculos de castigo que as explican, converten a persoa do profeta en sinal do castigo que o Señor vai mandar ao seu pobo (vv. 4, 6-7, 9). As tres unidades paralelas conclúen

cunhas preguntas do pobo (v. 10), ás que o profeta responderá cun oráculo de xuízo de castigo, que consta de acusación (vv. 11-12) e de xuízo de castigo (v. 13).

16, 4 O oráculo deixa entender que os posibles fillos do profeta serían fillos de maldición, coma os do pobo, e destinados a desaparecer totalmente, por falta dunha sepultura onde acouguen os seus ósos e o seu “ruáh”.

16, 7 *A copa da consolación*: copas de licor que os veciños ofrecían aos da casa do morto para levantarlles o ánimo: costume que se mantén hoxe en diversas partes de Europa.

16, 8-9 Máis que o profeta, acabará o Señor coas ledicias da comida do pobo.

pais me abandonaron a min —é o Señor quen fala— para iren tras deuses alleos, dándolles culto e adorándoos; si, abandonáronme a min e non cumpriron a miña lei”.

¹²E vós obrastes peor ca vosos pais, pois cada un de vós segue os apetitos do seu perverso corazón, sen me facer caso a min.

¹³Por isto heivos botar desta terra para outro país, que nin coñecedes vós nin vosos pais; alí adoraredes, día e noite, os deuses alleos, porque eu non vos concederei favor ningún.

Oráculo salvífico: volta dos desterrados ao país

¹⁴Certo, velaquí veñen os días —é o Señor quen fala— en que xa non se dirá: “Vive o Señor, que sacou os israelitas da terra de Exipto”. ¹⁵Senón que se dirá: “Vive o Señor, que sacou os israelitas do país do norte, e de todas as terras a onde os dispersara”. E fareinos volver á terra deles, á terra que lles dei a seus pais.

Purificación do país cos invasores

¹⁶Velaquí, eu mando moitos pescadores, para que os pesquen —é o Señor quen fala—; e despois mandarei moitos cazadores, para que os cacen por todos os montes e por todos os outeiros, e polas fendeduras das penas. ¹⁷Os meus ollos están sobre o seu comportamento, que non ten reparo da miña presenza, e a súa iniquidade non se agacha diante dos meus ollos. ¹⁸Saldarei por primeira e segunda vez a súa iniquidade e mais o seu pecado, porque profanaron a miña terra cos cadáveres das súas abominacións e coas súas execracións encheron a miña herdanza.

Himno ao Señor: a corrección dos xentís

¹⁹Señor, ti es a miña forza e o meu refuxio, ti es o lugar seguro para os días de aflicción. A ti virán os xentís, desde o cabo da terra e diranche:

“Lerías son o que herdaron nosos pais, deuses vans, que de nada lles servían”.

²⁰Pode, acaso, o home facer deuses para si?

Pero estes non son deuses.

²¹Por isto, ollade

o que eu lles mostro esta vez:

eu móstrolle o meu poder e mais a miña forza,

e saberán que o meu nome é “Iavé”.

O pecado de Xudá é xa vello, pero será castigado co desterro

17 ¹O pecado de Xudá está escrito cun punteiro de ferro,

cunha punta de diamante está ben gravado na táboa do seu corazón, e nos cornos dos vosos altares.

²Os fillos lembrananse dos seus altares e das súas estelas, seguirán correndo polo agro onda as árbores ramalludas, onda os altos outeiros.

³As túas riquezas e todos os teus tesouros entregareinos ao saqueo;

polo teu pecar, saíras dos teus altos e dos teus lindeiros;

⁴e pola túa propia culpa, saíras da túa herdanza, a que eu che dei.

Fareite servo dos teus inimigos,

nun país que non coñecías, pois o lume acéndese na miña cara, e arde para sempre.

16, 13 As referencias ao desterro son abstractas, de xeito que non se pode precisar a que deportación se refiren; non é improbable que aludan á primeira, a do ano 598/7. **16, 14-15** A función deste oráculo salvífico, fóra de lugar, é redaccional, e pretende relativizar no tempo a última frase do v. 13. O texto introdúcese coa fórmula de oráculos salvíficos de futuro indeterminado (“velaquí veñen os días”), á que seguirá unha fórmula nova dos xuramentos, coa explicación dos feitos (en 1.ª pers., divina).

16, 14 *Certo* (heb. “laken”). Neste contexto non é conxunción (“por iso”), senón que ten valor enfático. *Vive o Señor...* é unha expresión composta da fórmula de xuramento “vive Iavé”, mais a profesión de fe consignada no primeiro mandamento (cf Ex 20, 2; Dt 5, 6).

16, 16-18 Estes vv. constitúen a tipificación do anuncio de castigo do v. 13, do que se viu separado polo enxerto redaccional dos vv. 14-15. O v. 18b é unha nova acusación, que fai inclusión literaria coas referencias ao país no v. 13.

16, 19-21 Himno profético no que se expresa o dinamismo de Iavé como refuxio do aflixido, o que provocará entre os xentís o abandono do paganismo e a conseguinte conversión a Iavé. Non debemos negar a autenticidade xeremiana do texto, pois os seus pensamentos son unha vella tradición recollida nos salmos e presente nos deuteronomistas do seu tempo; e, ademais, as frases responden ao estilo do profeta (cf 4, 1-2).

17, 1-4 Oráculo de xuízo de castigo en forma poética: a) acusación (vv. 1-3a); e b) xuízo de castigo (vv. 3b-4), aínda que repetindo a acusación.

17, 1 *A táboa do seu corazón*: as máis íntimas intencións da persoa, que marcan o xeito do seu obrar; se o corazón é a raíz dos plans e pensamentos, compréndese o falar dunha táboa onde estean escritos.

17, 2-3a Referencias aos cultos idolátricos de Baal e Axerah. **17, 4** *Na miña cara*: o vocábulo hebreo ten sentido de cara e mais de ira; e o texto reflicte unha cara encarnada pola ira.

TEXTOS SAPIENCIAIS

I. A confianza no home e a confianza en Deus

⁵ Así fala o Señor:

Maldito o home que confía no home:
pon a súa forza na carne,
e retira do Señor o seu corazón.

⁶ Será coma un cardo no ermo,
non verá vir a fartura;
habitará nas pedras do deserto,
terra salobre e inhabitable.

⁷ Bendito o home que confía en Deus:
a súa esperanza é o Señor.

⁸ Será coma unha árbore
transplantada xunto á auga,
que bota as súas raíces para o regueiro;
non notará cando veña a seca,
e a súa follaxe estará frondosa;
nos anos de seca non terá preocupacións,
pois non deixará de dar froito.

II. Soamente Deus coñece as intencións e os sentimentos

⁹ O máis persoal e propio de todo
é o corazón;
é o máis íntimo: quen o coñecerá?

¹⁰ Eu, o Señor, son quen escuto
as intencións,
quen examina os sentimentos,
para lle dar a cada un conforme
o seu comportamento,
conforme o froito das súas obras.

III. As riquezas inxustas abandonarán o home

¹¹ O macho da perdiz
choca o ovo que non puxo,
o mesmo é quen xunta riquezas,
pero non con xustiza;
á metade da súa vida abandónano,

17, 5-11 O redactor xuntou tres textos sapienciais en nada alleos ás inqedanzas teolóxicas de Xer. Téñanse en conta os seus contactos co Dt e con Os como herdeiros de sabedoría teolóxica de Israel.

17, 5 *A carne* é, para o semita, a raíz do pracer (en xeral) e mais da debilidade.

17, 10 *Intencións*: lit. “o corazón”, sede das intencións. *Os sentimentos*: lit. “os riles”, raíz dos sentimentos humanos. *Comportamento*: lit. “camiño”, comportamento moral. Sobre o título divino, cf 11, 20; 20, 12; 1 Re 8, 39; Sal 139, 23; Rm 8, 27.

17, 12-13 Estes dous vv. constitúen un pequeno himno á realeza (trono) de Iavé no templo de Xerusalén, onde é fonte de vida para os que nel confían. Este tema encaixa ben coa oración de lamentación individual que segue.

17, 13 Os que abandonan o Señor pertencen ao reino de Mot (Morte) e do Xeol (“eres” ten aquí este sentido), non ao reino de Iavé, o Deus simbolizado nas augas da vida.

e ao final queda coma un parvo.

O Señor é a única fonte de esperanza

¹² O trono da gloria é a montaña primordial,
o sitio do noso santuario.

¹³ Ti, Señor, es a esperanza de Israel:
todos os que te abandonan,
hanse avergonzar;
a min foime dito que todos estes
se han escribir debaixo da terra,
porque deixaron a fonte
das augas da vida: o Señor.

Oración de súplica e imprecación

¹⁴ Sándame, Señor, e quedarei san,
sálvame e quedarei salvo:
para ti é a miña loanza.

¹⁵ Velaquí que eles me están a dicir:
“Onde está a palabra do Señor?
Que se cumpra!”

¹⁶ Pero eu, si, apureime a correr tras de ti
por mor da desgraza,
eu desexei para min días tranquilos.
Ti sábelo ben:
a manifestación dos meus labios
está ante a túa cara.

¹⁷ Non me deas un susto,
tí, o meu amparo no día da desgraza.

¹⁸ Que se avergoncen os que me perseguen,
e non me avergonce eu;
que se espavorezan eles
e non me espavoreza eu.

Fai que veña contra eles o día da desgraza,
quebrántaos con dobre quebranto.

Gardar o descanso sabático é condición para a salvación de Xudá

¹⁹ O Señor faloume deste xeito: —Vai e ponte na porta dos Fillos do pobo, por onde

17, 14-18 Este texto ten as características dos salmos de lamentación individual dun perseguido. O ambiente vital vénlle preparado polos vv. 12-13.

17, 14 *Para ti é a miña loanza*: lit. “ti es (o obxecto de) a miña loanza”.

17, 16 *Sí*: lemos o hebreo “la” (= afirmativo), pois a vocalización masorética (= negación) vai contra o contido dos vv. 17s.

Días tranquilos: o mesmo termo que traducimos no v. 9 por íntimo e familiar.

17, 19-27 Este discurso preséntase con trazos autobiográficos, e libre das tensións de finais do s. VII e comezos do VI. Por isto, e polo estilo, semellante ao dos discursos do Dt, debe situarse no ambiente histórico de colaboración do profeta na reforma de Ioxías (vv. 25-26). O texto vai ben co contexto anterior, no que se subliña a esperanza posta en Iavé; e a observancia do sábado é expresión de fe no poder do Iavé (cf vv. 13. 17).

entran e saen os reis de Xudá, e en todas as portas de Xerusalén. ²⁰Dilles: “Escoitade a palabra do Señor, reis de Xudá, todo Xudá, e todos os habitantes de Xerusalén que entrades por estas portas. ²¹Así fala o Señor: Pola vosa vida, gardádevos de levar cargas no sábado e de metelas polas portas de Xerusalén. ²²Non saquedes cargas das vosas casas o sábado, nin fagades ningún traballo; máis ben santificade o día do sábado conforme lles mandei aos vossos pais. ²³Pero non escoitaron nin prestaron atención, senón que endureceron a súa testa, obstináronse na desobediencia e en non aprender. ²⁴En cambio se me facedes caso —é o Señor quen fala—, non metendo cargas polas portas desta cidade no sábado, e santificando o sábado sen facer durante el ningún traballo, ²⁵entón entrarán polas portas desta cidade os reis e príncipes, que sentan no trono de David, montados en carros e cabalos, acompañados dos seus oficiais, e máis a xente de Xudá e os habitantes de Xerusalén; e esta cidade durará para sempre. ²⁶Virán das cidades de Xudá e dos arredores de Xerusalén, da terra de Benxamín, da Xefelah, da Montaña e do Négueb, traendo holocaustos, sacrificios, ofrendas e incenso, e eles serán os que ofrezan a acción de grazas no templo do Señor. ²⁷Pero se non me facedes caso nisto de santificar o sábado e de non levar cargas e metelas polas portas de Xerusalén en sábado, entón prendereilles lume ás portas de Xerusalén, lume que consumirá os seus palacios e non se apagará”.

Parábola do oleiro

18 ¹Esta é a orde que recibiu Xeremías da parte do Señor: ²—Anda, baixa ao taller do oleiro, pois alí che comunicarei as miñas palabras.

18, 1-20, 18 Estes tres cc. constitúen un bloque redaccional, con dúas partes en paralelo: **18, 1-23** e **19, 1-20,** 18, que comezan por relatos biográficos con contido significativo (parabólico ou de xesto simbólico), aos que seguen os correspondentes oráculos de xuízo de castigo, explicativos. As dúas partes acaban con atentados contra o profeta, en vez de oracións de lamentación individual. Na segunda delas (**20, 14-18**), atopamos, máis ca unha lamentación individual, unha maldición da propia sorte de Xer, que ademais é todo un símbolo da situación desastrosa que cae sobre Xerusalén, pois en **20, 4-5**, acaba de anunciar a deportación da Babilonia.

18, 1-12 Constan dun relato biográfico: a visita ao obradoiro do oleiro e a observación do seu traballo (vv. 2-4), e un oráculo no que, ao xeito dunha parábola, se salienta a importancia do comportamento do pobo (barro) para a realización dos plans de Deus (vv. 5-10); acabase nos vv. 11-12, coa aplicación da parábola á situación concreta: plan de Deus de castigar o seu pobo, do que o pobo se podería librar polo seu comportamento, se quixese.

³Eu baixei ao taller do oleiro e vin que estaba no torno co seu traballo. ⁴Cando ao oleiro lle saía mal o cacharro que estaba facendo, co barro que tiña na súa man transformáboo noutro cacharro distinto, segundo lle parecía que o barro servía mellor. ⁵Veume de novo a palabra do Señor nestes termos: ⁶—Acaso non serei eu capaz de facervos a vós, casa de Israel, como fai este oleiro? —é o Señor quen fala—. Como está o barro na man do oleiro, así estades vós na miña man, casa de Israel. ⁷De pronto falo contra un pobo e contra un reino, de arrincalo, arrasalo e destruílo; ⁸pero, se este pobo contra quen eu falei se volve da súa iniquidade, eu arrepíntome do mal que pensei facerlle. ⁹E de repente fállolle ao pobo e ao reino de edificalo e plantalo. ¹⁰Pero se comete a iniquidade aos meus ollos, non facendo caso da miña chamada, entón arrepíntome do ben con que falei de o favorecer. ¹¹E agora fállalles aos xudeus e aos veciños de Xerusalén: “Así fala o Señor: Ollade, eu son o oleiro e estou dándolle forma a un desastre contra vós, estou maquinando algo contra vós. Volvédevos, por favor, cada un do seu camiño de maldade, mellorade o voso comportamento e as vosas obras”. ¹²Pero eles din: “Fóra! Seguiremos as nosas ideas, cada un de nós obrará conforme o seu corazón obstinado na maldade”.

Comportamento relixioso e castigo

¹³Por iso, así fala o Señor:

Preguntádelles aos pagáns:

Quen oíu tales cousas coma estas?

Vergonzosamente espíuse

a virxe de Israel.

¹⁴Deixa o Poderoso de ser Rocha?

Deixa a neve o Líbano?

Mínguan as augas alleas?

18, 4 Quen decide o destino do barro é o seu comportamento nas mans do oleiro. Paralelamente o dominio de Deus sobre o seu pobo depende da resposta do pobo mesmo.

18, 12 *Corazón obstinado*: lit. “a firmeza do seu corazón malo”.

18, 13-17 Este texto é literariamente un oráculo de xuízo de castigo, no que a acusación dos vv. 13-15 alude á idolatría e cambio de relixión, que se presenta coma algo non natural, e se recalca coas interrogacións. O anuncio de castigo xa está presente en parte nos vv. 16 e 17.

18, 13 *Espíuse*: alusión ás novas alianzas cos deuses pagáns e ao seu culto naturalista, que incluía xa de antigo a prostitución sagrada.

18, 14 *Rocha*: título de Deus que reflicte a súa protección e a firmeza das súas promesas. Mínguan as augas alleas: refírese ás augas da chuva recollidas na cisterna. Todo o v. 14 expresa que Deus non deixa de protexer ao seu pobo, facendo chover, para darlle alimento.

Minguan as fontes que corren?

¹⁵Como se esquece de min o meu pobo,
como ofrece incenso a Nada,
como tropeza nos seus camiños,
para camiñar por corredoiras,
por carreiros sen construír,

¹⁶convertendo así a súa terra
nunha desolación, nun noxo para sempre!
Todo o que a atravesese quedará pasmado,
daralle á cabeza para un lado e para outro.

¹⁷Como cun aire soán heinos espaxerex
na presenza dos inimigos;
vereilles as costas, non a cara,
o día da súa desgraza.

Atentado contra Xeremías, lamentación e imprecación

¹⁸Eles dixeron: “Ollade, tramemos plans
contra Xeremías, pois a Lei non lle faltará ao sacerdote,
nin o consello lle faltará ao sabio,
nin a palabra ao profeta; vide, castiguémoslo
pola súa lingua, e non fagamos caso das súas
palabras”.

¹⁹Aténdeme, Señor,
escoita a voz dos meus inimigos.

²⁰Págase, acaso, mal por ben?
Velaquí que cavaron para min un pozo.
Lémbrate de que estiven ante ti,
para falar ben a favor deles,
para apartar deles a túa furia.

²¹Por iso, entrega os seus fillos á fame,
fainos sangrar coa forza da espada;
queden as súas mulleres
sen fillos e viúvas,
sexan os seus homes mortos pola peste,
os seus mozos feridos
con espada na guerra.

²²Que se oian saír das súas casas os berros,
cando de repente traíais contra eles
bandas de asasinados,
porque cavaron un pozo para collerme
e esconderon ali trampas para os meus pés.

²³Pero ti, Señor, coñeces ben
todos os seus plans de morte contra min:

non lles perdoes a súa iniquidade;
o seu pecado non o borres da túa presenza.
Sexan eles quen tropecen e caian ante ti;
na hora da túa ira actúa contra eles.

Xeremías, cunha ola na man, vai denunciar o culto idolátrico ao val de Ben Hinnom

19 ¹O Señor falou deste xeito: –Vai, mércale unha ola a un oleiro, e toma contigo algún dos vellos do pobo e algún dos vellos sacerdotes. ²Logo saes para o val de Ben Hinnom, que está onda a porta das Telleiras, e pregoa ali as palabras que eu che direi. ³Díllles: “Escoitade a palabra do Señor, reis de Xudá e veciños de Xerusalén! Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Velaquí que eu estou a traer contra este lugar unha tal desgraza que a quen a oia retumbaranlle os oídos, “xa que me abandonaron a min e volveron estraño este lugar, queimando nel sacrificios a deuses alleos, que nin coñeceron eles nin seus pais nin os reis de Xudá, enchendo este lugar de sangue de inocentes.

⁵Construíron o santuario a Baal para queimar no lume os seus propios fillos en holocausto a Baal, cousa que nin eu lles mandei nin lles dixen, nin se me pasou pola cabeza. ⁶Por isto, velaquí veñen os días —é o Señor quen fala— nos que xa non se chamará este lugar o Tófet nin o val de Ben Hinnom, senón o val da Morte. ⁷Frustrarei neste lugar o plan de Xudá e de Xerusalén, e fareinos caer coa espada diante dos seus inimigos e nas mans dos que axexan a súa vida; dareinos de comida aos paxaros do ceo e aos bechos da terra. ⁸Converterei esta cidade nunha desolación e nun noxo, todo o que a atravesese quedará pasmado, sentirá repugnancia pola aldraxe da súa devastación. ⁹Si, farei que eles coman a carne dos fillos e a carne das fillas, e cada un comerá a carne do seu compañeiro, por mor do cerco e da estreiteza con que os oprimirán os seus inimigos, e os que buscan a súa morte”.

18, 18-23 Esta unidade está composta de prosa poética (v. 18) que nos presenta o atentado contra o profeta por boca dos seus inimigos, e dunha oración de lamentación individual do perseguido (vv. 19-20), seguida dunha oración imprecatoria contra os seus inimigos (vv. 21-23).

18, 18 A mensaxe do profeta resulta incómoda, e os seus inimigos non ven necesaria a súa presenza entre eles. Os estamentos orientadores do pobo sacerdotes, sabios e profetas, neste caso están en contra de Xer.

18, 20 En ton oracional lémballe o profeta ao Señor a ingratidade do pobo. *Velaquí...pozo*: aínda que aparece

tamén no v. 22, non por isto hai que pensar que sexa unha glosa. *O pozo* é imaxe dunha trampa ou emboscada.

19, 1-9 Aínda que **19, 1-20, 6** constitúe un relato seguido, por mor da importancia dos oráculos explicativos dividímolo en tres partes: **19, 1-9**; **19, 10-13**; **19, 14-20, 6**. A ola comprada a un ancián ou a un vello sacerdote é sinal da destrución da cidade; lévaa ao lugar dos cultos pagáns para denuncialos (vv. 4-5) e para significar que por mor deles será asediada e caerá a cidade (vv. 6-9). Nótese a correspondencia entre o v. 5 e o v. 9 sobre o tema dos fillos.

19, 2 Sobre Tófet e Ben Hinnom, cf notas a 7, 31-33.

Xeremías rompe a ola: anuncio de castigo para Xerusalén

¹⁰Logo esnaquiza a ola na presenza dos homes que te seguen, ¹¹e dilles: “Así fala o Señor dos Exércitos: Deste xeito hei de esnaquizar este pobo e esta cidade, o mesmo que se esnaquiza o cacharro do oleiro, que non se pode recompoñer. Han enterrar en Tófet por falta de sepultura para enterrar. ¹²Do mesmo xeito lles hei facer a esta cidade e aos seus veciños, hei facer desta cidade coma un Tófet. ¹³As casas de Xerusalén e mais os palacios dos reis de Xudá serán coma o Tófet; inmundas están todas as casas, onde queimaron incenso nas terrazas a toda a milicia celeste e onde verteron libacións a deuses alleos”.

Xeremías leva unha tunda: anuncio do exilio de Babilonia

¹⁴Volveu Xeremías do Tófet, a onde o mandou o Señor a profetizar, e parou no adro do templo do Señor a dicirlle a todo o pobo: ¹⁵—Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Ollade que eu estou facendo vir contra esta cidade e as súas vilas toda a calamidade que contra ela anunciei, porque endureceron as súas testas para non facer caso das miñas palabras.

20 ¹Paxhur, fillo de Imer, sacerdote e inspector xefe do templo do Señor, oíu a Xeremías cando profetizaba estes oráculos. ²Paxhur fixo que lle desen unha tunda ao profeta Xeremías e meteuno no cepo que hai no templo do Señor xunto a porta maior de Benxamín. ³O día seguinte Paxhur sacou a Xeremías do cepo e entón díxolle Xeremías:

19, 10-13 A destrución da ola comprada a un dos dirixentes do pobo é un xesto simbólico-profético que anuncia a destrución do pobo de Xerusalén e de Xudá. A idolatría volve inmundos os lugares, e esta inmundicia móstrase en que é nos cemiterios onde se exerce a idolatría.

19, 14-20, 6. Os dous primeiros vv. teñen a función de preparar a escena seguinte, e posiblemente sexan redaccionais. Os vv. 20, 1-2 son o relato do prendemento do profeta, da tunda e da tortura, presentándonos ao autor moral de todo isto: un sacerdote-profeta coa función que despois do exilio terá o sumo sacerdote: polo tanto, un home en boas relacións coa monarquía. Nestas experiencias de dor e humillación, o profeta recibe un oráculo, a concreción dos castigos de Xerusalén e Xudá: a deportación a Babilonia, por isto o oráculo de castigo individual a Paxhur. O cambio de nome (v. 3) refírese a que Paxhur será causa de terror (o novo nome significa etimoloxicamente “Terror Arredor”), pois coa actitude de apoio en falsas seguridades, acabarán na catividade e na morte violenta, no saqueo do templo e do pazo do rei. É este un exemplo de oráculo de castigo, individual e colectivo a mesmo tempo.

20, 7-13 Este salmo de lamentación individual, do máis forte e atrevido que contén a Biblia, quizais fose froito das reflexións e sentimentos do profeta na noite que pa-

—O Señor non te chama Paxhur, senón Magor Misabib. ⁴Así fala o Señor: Olla que eu te constituí en terror para ti e para todos os teus amigos, que caerán debaixo da espada dos seus inimigos e os teus ollos hano de ver, e entregarei a todo Xudá no poder do rei de Babilonia, que os levará cativos a Babilonia e os matará a espada. ⁵Entregareille todas as riquezas desta cidade, todo o froito do seu esforzo, todas as súas cousas apreciadas e todos os tesouros dos reis de Xudá: entregareillelos ao poder dos seus inimigos, que os saquearán, roubarán e levarán a Babilonia. ⁶E ti, Paxhur, e todos os que viven na túa casa iredes á catividade; ti entrarás en Babilonia, onde morrerás e serás enterrado, ti e mais todos os teus amigos para os que profetizaches en falso.

Lamentación individual: profunda crise do profeta

⁷Señor, seducíchesme e deixei-me seducir; collíchesme e puidesme comigo.

Sirvo acotío de burla;
a destrución é o meu pan.

⁸Sempre que falo,
teño que proclamar: Desastre!;

teño que clamar: Destrucción!
A palabra do Señor volveuse
para min un escarmio, unha burla continua.

⁹Se digo: Non me vou acordar máis del,
non falarei máis no seu Nome,
entón a súa palabra vólvese
coma un lume abrasador no meu corazón,
un lume prendido nos meus ósos:
fago forza por apagalo,
pero non son capaz.

sou no cepo (v. 2). O salmo comeza cunha dorida queixa (vv. 7-9) que aos oídos dun cristián case pode soar a blasfemia, coa que o profeta se queixa contra Deus por entender a súa vocación coma un forzamento. Xeremías pensa entón en abandonar o profetismo, pero, porque está en oración, a palabra de Deus resultalle algo irresistible (lume abrasador), e os seus plans (= corazón: v. 9), coma o seu espírito (= ósos), avívanse. No v. 12 presenta a crise provocada polos seus mesmos seguidores, que o abandonan. Os vv. 11-12 son unha súplica chea de esperanza en Deus. A lamentación individual conclúe cun pequeno canto de loanza a Deus, sen dúbida despois de recibir o oráculo dos vv. 3-6.

20, 7 *Seducíchesme*: O mesmo vocábulo serve en Éx 22, 15 para expresar a sedución sexual dunha moza, cousa que volve a expresión próxima á blasfemia, pois deixa entrever en Deus violencia e engano. O home relixioso, cando ora, non mide as palabras coma un xurista ou un filósofo, pois a confianza con Deus autoriza estas liberdades.

20, 9 A mesma violencia que vimos no v. 7, aparece aquí referida á palabra de Deus, que embarga o corazón (pensamento) e o espírito (ósos) do home a quen Deus se lle comunica.

- ¹⁰Xa estou oíndo a sentenza, aumenta o terror ao arredor: “Denunciádeo, denunciémolo”. Todos os que se fiaban da miña mensaxe de paz, agardan a miña caída: “A ver se se deixa seducir: poderemos con el, e vingarámonos del”.
- ¹¹Polo Señor suspiro, como por un forte loitador; por isto os meus perseguidores caen, non me poden. Quedarán cubertos de vergonza porque non tiveron éxito, non deixarán esquecida esta vergonza perpetua.
- ¹²Señor dos Exércitos, que pos a proba o xusto, que ves os sentimentos e mais as intencións, eu hei ver como te vingas deles, pois a ti encomendei o meu preito.
- ¹³Cantádelle ao Señor, loade o Señor, pois libra a vida dun pobre do poder dos malvados.

Elexía pola propia sorte

- ¹⁴Maldito o día en que nacín! O día en que me pariu a miña nai non sexa bendito!
- ¹⁵Maldito o home que lle deu boas novas a meu pai: “Naceuche un fillo home”. Que alegría lle deu!
- ¹⁶Oxalá se volvese este home coma as cidades que sen piedade destruíu o Señor; oxalá oíse berros de mañá e o fragor da loita ao mediodía.
- ¹⁷Por que non me matou cando estaba no ventre? A miña nai sería a miña sepultura;

- o seu ventre, unha preñez para sempre.
- ¹⁸Por que saín do ventre para ver traballos e aficións? Por que os meus días se consomen na vergonza?

Anuncio da caída de Xerusalén

21 ¹Palabra que da parte do Señor lle veu a Xeremías, cando o rei Sedecías mandou onda el a Paxhur, fillo de Malaquías, e ao sacerdote Sefanías, fillo de Maseías, para lle dicir: ²—Por favor, consúltalle ao Señor da nosa parte, por que Nabucodonosor, rei de Babilonia, nos está atacando. quen nos dera que o Señor nos tratase segundo as súas intervencións prodixiosas e o volvese incapaz de nos atacar!

³E Xeremías díxolles: —A Sedecías transmitidelle isto: ⁴“Así fala o Señor, Deus de Israel:

As armas que tedes nas vosas mans e coas que loitades, devólvollas eu ao rei de Babilonia e aos caldeos que vos cercan desde fóra da muralla, e heinas de xuntar no medio desta cidade. ⁵Eu en persoa loitarei contra vós, coa man estendida e con brazo forte, con ira, con saña e con grande rabia. ⁶Farei ferir os habitantes desta cidade, homes e animais, que morrerán dunha gran peste. ⁷Despois disto —é o Señor quen fala— hei entregar a Sedecías, rei de Xudá, os seus servidores, o pobo, e os que nesta cidade queden con vida da peste, da espada e da fame, heinos de entregar nas mans de Nabucodonosor, rei de Babilonia, nas mans dos seus inimigos, e nas mans dos que atentan contra a súa vida. El pasaraos polo fio da espada, sen piedade, nin respecto, nin compaixón”.

Invitación á deserción do pobo asediado

⁸A este pobo haslle dicir: “Así fala o Señor: Vede que poño diante de vós o camiño da vida e o camiño da morte: ⁹o que siga

20, 12 Cf nota a 11, 20.

20, 13 Esta conclusión dos salmos de lamentación individual con elementos himnicos supón que antecede un oráculo salvífico, que aquí non pode ser outro ca o dos vv. 3-6; aínda que é un oráculo de castigo para un grupo, debeu ter a súa parte de oráculo salvífico para o profeta. 20, 14-18 Estes vv. son unha elexía á propia mala sorte do profeta; que se nos indican as circunstancias nas que o profeta a compuxo. Un cristián, ao ler estes textos, ha de lembrarse de que a revelación é un proceso que acaba na morte e resurrección de Xesús e na súa vida de resucitado na primeira Igrexa; pero pode observar que, ante o problema da dor (aquí moral), a persoa non maldí a Deus, senón que maldí o seu vivir. Un texto semellante é o de Xob 3. Sobre a resposta a Xer, cf 15, 19-21.

20, 17 *Unha preñez para sempre*: lit. “empreñado para sempre”.

21, 1-7 Este oráculo, coa súa introdución, data do ano 588, durante o asedio de Xerusalén, e colocouse aquí polas referencias a Paxhur, fillo de Malaquías (e non de Imer como di 20, 1). Os asediados esperan a axuda de Exipto, que non chega: por isto consultan o profeta (vv. 1-2). A resposta (vv. 3-7) é un oráculo de castigo, no que, máis que acusar, anúnciase un futuro desastroso. Aquí o profeta presenta a caída de Xerusalén como obra do poder de lavé (vv. 5-7).

21, 8-10 Este oráculo debe considerarse colectivo, aínda que contén un delito de alta traizón, confirmado por 38, 2-4. Aínda máis: o vocábulo “am”, do v. 8, que traducimos por “pobo”, pode ter aquí o sentido de “exército”, coma noutros lugares. Por outra parte, a elexía de 20, 14-18 ten que ter unha base moi seria. No fondo, a intención deste oráculo é salvífica.

vivindo nesta cidade morrerá de espada, de fame e de peste; o que saia e se renda aos caldeos, que vos están asediando, vivirá: así, cando menos, conservará a súa vida como

botín.¹⁰Poño a miña ira nesta cidade para mal e non para ben —é o Señor quen fala— e entrégoa na man do rei de Babilonia, para que a queime con lume¹¹.

A MONARQUÍA DE XUDÁ

Principais obrigacións da casa real

- ¹¹Ollade, casa do rei de Xudá, escoitade a palabra do Señor;
¹²casa de David, así fala o Señor:
 Examinadores, administrade a xustiza, librade o oprimido da man do opresor; se non, a miña ira xurdirá coma lume, queimará e non haberá quen a apague, por mor da maldade dos seus feitos.
¹³Velaquí estou contra ti, que dominas nos fortes e es a rocha dos xustos —é o Señor quen fala—, vós sodes os que dicides:
 “Quen baixará contra nós?
 Quen entrará nos nosos casais?”
¹⁴Eu castigareivos conforme o froito das vosas accións —é o Señor quen fala—. Prendereille lume ao seu bosque, e o lume consumirá todo no arredor.

22 ¹⁰O Señor díxome isto: —Baixa ao palacio do rei de Xudá, e proclama alí esta palabra. ²Dilles: “Escoita a palabra do Señor, rei de Xudá, que sentas no trono de David, ti, os teus servidores, e o pobo que entra por estas portas. ³Así fala o Señor: Practicade o dereito e mais a xustiza, librade o oprimido da man do opresor; non oprímades nin tratades con violencia o estranxeiro, o orfo e a viúva; non vertades sangue inocente neste lugar. ⁴Ollade que se de verdade cumprides este precepto, entón poderedes entrar polas portas deste palacio os reis que, despois de David, vos sentades no seu trono,

21, 11-23. 8 Un redactor xuntou estes oráculos individuais ou de grupo, de épocas distintas, e relativos ás funcións rexias, aos reis contemporáneos e ás perspectivas de futuro da monarquía en Xudá. O mesmo redactor organizou cronoloxicamente os que teñen elementos datables.

21, 11-22. 9 Estes textos serven de introdución a toda a sección, presentando as obrigas da monarquía, sen personalizar en ningún rei. Consta de dúas unidades: a) **21, 11-14**, en poesía, presenta as súas obrigas de ser o medio elixido por Deus para que o pobo viva fiel á alianza (= Xustiza) e non exista a opresión, cousa que recomenda con ameazas; b) **22, 1-9**, en prosa (excepto os vv. 6-7), e con frases máis próximas ao ton exhortativo do Dt.

21, 12 *Por mor da maldade dos seus feitos*: glosa explicativa que falta no texto grego.

montados en carrozas e en cabalos, acompañado cada un dos seus servos e do seu pobo. ⁵Se non facedes caso destas recomendacións, xuro por min mesmo —é o Señor quen fala— que este palacio se converterá nun palacio en ruínas⁶.

⁶Así fala o Señor contra o palacio real de Xudá:

Ti es para min coma Galaad, coma o cume do Líbano; pero olla que te vou converter nun deserto, en cidade deshabitada; ⁷vou consagrar os destrutores que virán contra ti, a cada un e mais o seu armamento: eles cortarán o mellor dos teus cedros e botaranos ao lume.

⁸Pasarán diante desta cidade moitos pobos xentís, e cada un diralle ao seu compañeiro: “Por que lle fixo isto o Señor a esta gran cidade?”. ⁹E responderanlles: “Porque abandonou o pacto do Señor, seu Deus, para adorar e dar culto a deuses alleos⁷”.

Elexía polo desterro de Xalum

¹⁰Non choredes por quen está morto, nin poñades loito por el; chorade a lágrima viva polo que marcha, sabede que non volverá outra vez nin volverá ver a terra onde naceu.

¹¹Pois isto é o que lle di o Señor a Xalum, fillo de Ioxías, rei de Xudá, que sucede a seu pai, Ioxías, no reinado: O que saíu deste lugar, non volverá aquí outra vez, ¹²pois morrerá no lugar a onde o desterraron e non volverá ver esta terra.

21, 13 *Contra ti*: refírese ao colectivo da casa (= familia) do rei, que son oíntes: os fortes, os poderosos.

Rocha dos xustos: tamén é aquí un título da casa real, e significa o que protexe e dá seguridade aos xustos (tamén colectivo).

21, 14 *O bosque*: algúns refírense ás columnas do palacio real e do templo, pero pode ser unha imaxe para significar o rei, os principais responsables, pois está en contraposición con “o arredor”, referido ao pobo.

22, 2 *Que sentas*: as funcións rexias simbolízanse no estar sentado no trono.

22, 7 *Consagrar*: aquí ten o sentido de os converter en instrumentos da acción punitiva de Deus.

22, 10-12 Este texto está composto dunha elexía (v. 10) e un oráculo de castigo, introducido coas circunstancias históricas (v. 12).

Contra Ioaquim

- ¹³Ai do que constrúe
a súa casa inxustamente,
e as estancias de arriba inicuamente;
usa como escravo gratuito o seu próximo,
a quen traballa para el non lle dá o seu.
- ¹⁴Este é o que di:
“Voume facer unha casa ben grande,
unhas habitacións ben amplas”;
alóngalle as súas fiestras,
faina de cedro e pinta de encarnado.
- ¹⁵Acaso vas ser rei
por superar aos demais no cedro?
O teu pai acaso non comeu e bebeu?
practicou o dereito e a xustiza,
e por isto lle foi ben.
- ¹⁶Xulgou a causa do coitado e do pobre
e entón foille ben.
Non consiste nisto coñecerme a min?
—é o Señor quen fala—.
- ¹⁷Pero ti non tes ollos nin corazón
máis que para a túa tallada;
para o sangue inocente co fin de vertelo,
para a opresión e para a violencia
co fin de practicala.
- ¹⁸Por iso así lle di o Señor a Ioaquim,
fillo de Ioxías, rei de Xudá:
Non chorarán por el:
“Ai, meu irmán, ai miña irmá!”.
Non se lamentarán por el:
“Ai Señor! Ai, Maxestade!”.
- ¹⁹Enterrarase co enterro dun burro,
será arrastrado e botado
fóra das portas de Xerusalén.

Anuncio da caída de Xerusalén antes do ano 598

- ²⁰Sube ao Líbano e berra,
dá gritos en Baxán,
berra desde Abarim,
porque esnaquizaron os teus amantes.
- ²¹Faleiche cando a túa prosperidade,
e respondíchesme: “Non quero escoitar”.
Este é o xeito de te comportares

22, 13-19 O texto consta dun ai de maldición ou acusación (vv. 13-17): refírese ás construcións dos primeiros anos do reinado de Ioaquim, que realizou con prestación persoal obrigatoria para o pobo de Xerusalén. O profeta contrasta esta actitude do rei coa de seu pai Ioxías, rei xusto e celoso da reforma relixiosa, na que colaborou o profeta. A acusación acaba co anuncio de castigo da súa morte sen sepultura. En 2 Cro 36, 6, lese que o levou Nabucodonosor para Babilonia, cargado de cadeas.

22, 20-23 Trátase dunha elexía pola caída de Xerusalén, personificada na figura feminina que o texto hebreo reflicte mellor; a súa presenza nesta sección relativa aos reis de Xudá débese á referencia aos pastores (= reis) do v. 22. Pola súa posición entre o oráculo para Ioaquim e o

- desde a túa mocidade:
non escoitaches a miña voz.
- ²²O vendaval apacentará
a todos os teus pastores,
e os teus amantes irán á catividade;
entón si que te vas avergonzar,
vaste sentir aldraxada
por toda a túa ruindade.
- ²³Eu habito no Líbano,
eu teño o niño nos cedros:
como aguantarás
cando che veñan as dores
e o retorcéreste coma no parto?

Oráculos e elexía acerca de Ieconías

²⁴Pola miña vida —é o Señor quen fala—
aínda que Ieconías, fillo de Ioaquim, rei de Xudá, fose o anel da miña dereita, si que te sacaría de aí ²⁵e te entregaría nas mans dos que atentan contra a túa vida, nas mans ante as que ti sentes angustia, na man de Nabucodonosor, rei de Babilonia e nas mans dos caldeos. ²⁶Logo botareite a ti e mais a túa nai, a que te pariu, a outro país, onde non naceses, e morreredes alí. ²⁷Mais á terra onde con toda alma desexan volver, nunca volverán.

- ²⁸Este tal Ieconías é acaso unha vasilla
artística desprezable e escachizada?
É unha xerra onde non hai arte?
Por que o botaron fóra
a el e mais a súa descendencia?
Por que os afastaron
nun país que non coñecían?
- ²⁹Cidade, cidade, cidade,
escoita a palabra do Señor!
- ³⁰Así fala o Señor:
Inscribide este home como “sen fillos”,
home que na súa vida non ten sorte,
pois non consegue
un da súa descendencia
para que se poida sentar
no trono de David,
para que poida mandar de novo en Xudá.

de Ieconías (Ioaquim), a catividade hase de referir á deportación do 597.

22, 20 A subida e os berros queren indicar a proclamación xeral da dor de Xerusalén polo desastre dos seus aliados (lit. “amantes”).

22, 22 *O vendaval apacentará*: coma o vendaval, o vento apacentará levando sen rumbo.

22, 23 A referencia ao Líbano e aos cedros, quere expresar a seguridade na que confía Xerusalén, o seu carácter de cidade inexpugnable pola súa xeografía e pola presenza do templo. A elexía responde a estes pensamentos da cidade, anunciándolle angustias coma as do parto.

22, 30 O oráculo quere expresar, non que non tivo fillos, senón que os seus fillos non terán máis relación con Xudá e non serán reis.

Os pastores escorrentan o rabaño, pero o Señor reunirao

23 ¹Ai dos pastores que deixan que se perda o rabaño e que o espantan do meu pasteiro! —é o Señor quen fala—. ²Por isto, así lles fala o Señor, Deus de Israel, aos pastores que apacentan ao meu pobo: Vós espantades as miñas ovellas, escorrentádelas e non coidades delas; ollade que eu vos pedirei contas da maldade dos vosos feitos —é o Señor quen fala—.

³Eu xuntarei o resto das miñas ovellas, traéndoo de todos os países a onde as espaxerín, e fareinas volver aos seus pasteiros, onde criarán e se multiplicarán. ⁴Para elas constituirei pastores que as apacenten, de xeito que xa non volvan ter medo, nin se espanten, nin se perda ningunha —é o Señor quen fala—.

⁵Ollade que chegan os días —é o Señor quen fala— en que farei abrollar de David un fillo lexítimo, será rei de verdade e comportarase con prudencia, administrará o dereito e a xustiza no país. ⁶Desde os seus días Xudá vivirá a salvo, e Israel vivirá en paz. O título que se lle dará será este: “O Señor é a nosa xustiza”.

⁷Por iso velai chegan os tempos —é o Señor quen fala—, cando xa non se dirá: “Vive o Señor, que fixo subir os fillos de Israel do país de Exipto”, ⁸senón: “Vive o Señor, que fixo subir e que trouxo a descendencia da casa de Israel, desde o país do norte e desde todos os outros países a onde os botara, para que vivan na súa terra”.

SECCIÓN ACERCA DOS FALSOS PROFETAS

Os profetas falsos, responsables dos males do país

⁹Profeta! Desfáiseme o corazón dentro do peito, tremen todos os meus ósos; estou coma un borracho, coma un home a quen se lle subiu o viño, por mor do Señor, por mor dos seus santos preceptos.

¹⁰Velai o país cheo de adúlteros. Pola presenza dunha maldición o país está reseco, secan os pasteiros do deserto. Porque o seu xeito de comportarse é a maldade, e a súa forza é o que non existe.

¹¹Tanto os profetas coma os sacerdotes son uns impíos, mesmo na miña casa atopei a súa ruindade —é o Señor quen fala—.

¹²Por iso, o seu camiño converteráselles nun escorregadoiro: serán empurrados ao barranco e caerán nel, pois eu traerei contra eles a desgraza, o ano en que lles pida contas —é o Señor quen fala.

Xuízo contra os profetas de Xerusalén

¹³Nos profetas de Samaria observei unha loucura: profetizaron no nome de Baal e deste xeito extraviaron

23, 1-8 Os dous primeiros textos deste grupo (vv. 1-4 e 5-6), e probablemente o terceiro (vv. 7-8), proveñen do tempo do rei Sedecías (anos 597-587). O primeiro está constituído por un oráculo salvífico (vv. 3-4), contrastado cun ai e un oráculo de xuízo de castigo contra os pastores que espantan as ovellas (vv. 1-2).

23, 1 *Do meu pasteiro*: o pasteiro vén ser a relixiosidade que leva á fidelidade á alianza, pois é da fidelidade a lavé o Deus que “fai ser” e que dá a vida, de onde provén a vida do seu pobo.

23, 4 O pensamento da persistencia da monarquía davídica, aínda que non é tan capital para Xer coma para Is ou Miq, coexiste cos oráculos de castigo contra a monarquía do seu tempo.

23, 5-6 Constitúen un oráculo salvífico e mesiánico, no que se cumprirá o ideal monárquico e será a realización perfecta do que significa o nome do rei reinante Sedecías (“lavé é a xustiza”).

23, 5 *Será rei de verdade*: lit. “un rei será rei”, “un rei reinará”.

23, 6 *En paz*: na fartura, pois o que el realizará servirá de medio para que lavé xustifique ao seu pobo.

23, 7-8 Estes vv. atópanse literalmente en **16, 14-15**, e semellan obra de Xer.

23, 9-12 Oráculo de xuízo de castigo contra os falsos profetas, aos que se fai responsables dos males do país, e se lles anuncia o fracaso. O v. 9 é expresión do celo e obsesión do profeta polo cumprimento dos preceptos de lavé. A fidelidade a El serve para introducir a acusación.

23, 9 *Desfáiseme... meus ósos*: o corazón, como raíz dos pensamentos, e os ósos como asento do espírito (Ecl 11, 5) e da enerxía interior da persoa, tremen e desfánsen, o que é sinal da furia interior, coma a dun borracho, que o profeta experimenta polo respecto ao Señor e polo cumprimento dos mandamentos (cf nota a **17, 10**).

23, 10 A proliferación da idolatría (lit. “adulterio”) provoca a seca que é maldición para o pobo.

23, 11 *Profetas e sacerdotes* aparecen aquí vinculados, o que nos fai pensar nos profetas cúltricos, e en concreto nos profetas oficiais do templo e da monarquía (cf v. 15).

23, 13-15 Oráculo de xuízo de castigo.

o meu pobo, Israel.

¹⁴Nos profetas de Xerusalén
estou vendo algo máis horrible:
quebrantan a súa fe
e seguen aos que son mentira,
apoiando o partido dos malvados,
para que ninguén volva da súa maldade.
Considéroos a todos eles coma a Sodoma,
e aos veciños de Xerusalén
coma a Gomorra.

¹⁵Por iso, así lles fala
o Señor dos Exércitos aos profetas:
Vouvos dar asente para comer,
e bágoas para beber,
porque dos profetas de Xerusalén
é de onde sae a irrelixiosidade
para todo o país.

Exhortación a abandonar os falsos profetas

¹⁶Así fala o Señor dos Exércitos:
Non lles fagades caso aos profetas
que vos están profetizando,
son eles os que vos enganar.
Anuncian visións que saen
da súa cabeza,
non mensaxes da parte do Señor.

¹⁷Repítenlles unha e outra vez
aos que desprezan a palabra do Señor:
“Teredes fartura”,
e a todos cantos seguen a obstinación
do seu corazón:
“Non vos virá desgraza ningunha”.

¹⁸Pois, quen estivo presente
no concello do Señor,
para percibir e escoitar a súa palabra?

Quen puxo atención á súa palabra,
para lle facer caso?

¹⁹Ollade a tormenta do Señor:
irrompe a calor da súa ira,
arremuíñase a tormenta,
dá voltas sobre a cabeza dos malvados.

²⁰Non se retirará a ira do Señor,
ata que poña por obra os plans
da súa mente e os cumpra.
Soamente ao final destes días
caeredes ben na conta.

²¹Eu non mandei estes profetas
a profetizar, pero eles correron;
eu non lles falei, pero eles profetizaron.

²²Se estivesen presentes no meu concello,
fariánlle oír ao meu pobo a miña palabra,
e arredarían do seu mal camiño,
e da ruindade dos seus feitos.

Oráculo de acusación contra os falsos profetas

²³Acaso son Eu soamente Deus dos de cerca—
e o Señor quen fala— e non tamén Deus
dos de lonxe? ²⁴Acaso non son eu quen enche
o ceo e mais a terra? —é o Señor quen fala—.

²⁵Escoitei o que din eses profetas que
profetizan mentiras no meu Nome, cando
claman: “Tiven un soño profético, tiven un
soño”. ²⁶Acaso o destino da miña xente está
no corazón destes profetas que profetizan a
mentira e vaticinan os enganos do seu cora-
zón? ²⁷Estes son os que cos seus soños que
cada un lle conta ao seu veciño proxectan
facer que o meu pobo esqueza o meu Nome,
o mesmo que seus pais esqueceron o meu
Nome polo de Baal.

23, 14 *Quebrantan a súa fe* (lit. “adulteran”): referencia á idolatría. *Os que son mentira*: os ídolos.

Partido, en sentido político: os que procuran a salvación do país con alianzas políticas.

23, 15 *Bágoas*: lit. “augas da cabeza”. As bágoas son amargas (salgadas), física e moralmente, coma o asente.

23, 16-22 Estes vv. forman un poema de exhortación ao pobo a deixar os falsos profetas. O Señor non os mandou nin lles falou, aínda que eles corren a profetizar (v. 21); a súa mensaxe non vén de parte de Deus, senón do seu interese (v. 16). Non estiveron presentes na asemblea de lavé cos anxos (v. 18), pois se estivesen, afastarían o pobo do seu mal camiño e proclamarían a palabra (mandamento) do Señor (v. 22). Anuncian a fartura aos que desprezan a palabra do Señor, cousa imposible segundo a alianza (v. 17); pero o castigo do Señor sobre eles descubrirá os verdadeiros plans de Deus (vv. 19-20).

23, 16 *Que saen da súa cabeza*: lit. “visións do seu corazón” (cf notas a 17, 10 e 23, 9).

23, 18 *Concello do Señor*: é unha imaxe mítica do concello dos deuses, que se conserva na poesía hebrea para significar as decisións divinas. Nesta asemblea participaban os anxos, e a ela era admitido o profeta na súa experiencia místico-profética.

Súa palabra: non “miña palabra”, como traducen outros.

23, 19 O profeta xoga coa imaxe da tormenta que xorde despois da calor, para expresar a ira de Deus, pois o termo hebreo ten o dobre sentido de ira e calor. Traducímolos por “a calor da ira”.

23, 21 *Mandei ir*. O vocábulo hebreo empregado é o termo técnico da misión profética ou dun embaixador.

23, 23-32 Nestes vv. atopamos un oráculo onde a acusación dos falsos profetas o abrangue todo. Soamente aparece como anuncio de castigo a fórmula, repetida nos vv. 30-32, “aquí estou Eu contra os profetas”, e seguen novas acusacións. Os vv. 23-26 fannos pensar que este oráculo pertence ao tempo de Sedecías, pois xa hai “os de lonxe” e hai “a miña xente”. O autor insiste nas diferenzas entre a experiencia do verdadeiro profeta-místico, que experimenta o lume purificador e a forza irresistible (martelo...: v. 29) da palabra de Deus e os soños dos falsos profetas (vv. 25,32), que buscan que o pobo se esqueza de lavé, adéstranse en vaticinar oráculos (formación literaria), e rouban os oráculos uns aos outros, descoidando a fidelidade á palabra.

23, 26 *O destino da miña xente*: lemos: “od matai”, en vez de “ad matai”, que non ten sentido.

²⁸O profeta que ten un soño,
que conte o seu soño;
e o que recibe a miña palabra,
que a proclame con exactitude.
Que ten que ver a palla co gran?
—é o Señor quen fala—.

²⁹O que a miña palabra transmite
é coma o lume —é o Señor quen fala—;
é coma o martelo
que esnaquiza un penedo.

³⁰Por iso, aquí estou eu —é o Señor quen fala— contra estes profetas que se rouban uns aos outros as miñas palabras. ³¹Aquí estou eu —é o Señor quen fala— contra estes profetas que exercitan a súa lingua para vaticinar oráculos. ³²Aquí estou eu —é o Señor quen fala— contra os profetas de soños mentireiros, que eles contan para extraviar o meu pobo coas súas mentiras e toladas. Pois nin eu os constituín profetas nin os mandei, nin lles valen absolutamente de nada a este pobo —é o Señor quen fala—.

³³Cando este pobo ou o profeta ou o sacerdote che pregunta: “Cal é a carga do Señor?”, ti haslles responder: “Vós sodes a carga e eu vouvos abandonar” —é o Señor quen fala—.

³⁴Se o profeta ou o sacerdote ou este pobo volven dicir: “A carga do Señor”, eu pedi-reille contas a ese tal e á súa casa. ³⁵Habedes de falar así, cada un co seu veciño ou co seu irmán: “Que responde o Señor? Que di o Señor?”. ³⁶Non repitades nunca máis “a carga do Señor”, porque a carga de cada un de vós será a súa propia palabra para terxiversar as palabras do Deus da vida, o Señor todopoderoso, o noso Deus. ³⁷Ao profeta fálalle así: “Que che respondeu o Señor? Que che dixo o Señor?”. ³⁸Pero se repetides “carga do Señor”, entón, así fala o Señor: Por dicirdes esta palabra “carga do Señor”, sendo así que eu vos mandei dicir: “non digades carga do Señor”, ³⁹velaquí que vos hei levantar en peso e arrebolrar lonxe da miña presenza a

vós e esta cidade que vos dei a vós e a vosos pais, ⁴⁰e hei mandar sobre vós un escarnio e un castigo perpetuo que non se esquecerá.

A visión dos dous cestos de figos: o verdadeiro pobo de Deus é o dos deportados

24 ¹Aparecéuseme o Señor, e vin dous cestos de figos que eran as súas testemuñas diante do templo do Señor. Foi despois de que Nabucodonosor, rei de Babilonia, fixo deportar de Xerusalén a Ieconías, fillo de Ioaquim rei de Xudá, aos principais de Xudá, aos ferreiros e cerralleiros, e os levou a Babilonia. ²Un dos cestos contiña figos mellores que as béveras, e o outro cesto contiña figos tan malos que non se podían comer. ³Entón díxome o Señor: —Que estás vendo, Xeremías?

Repuxen: —Dúas clases de figos. Os figos bos son moi bos, e os ruíns son tan ruíns que non se poden comer.

⁴Veume entón a palabra do Señor e díxome: ⁵—Así fala o Señor, Deus de Israel: Igual que estes figos son bos, así tamén eu me preocuparei dos desterrados de Xudá, que botei deste lugar á terra dos caldeos. ⁶Poñerei neles os meus ollos para o ben, volvereinos traer a esta terra: edificareinos, e non os hei destruír; plantareinos, e non os hei arrincar. ⁷Dareilles corazón para me coñecer: eu serei o Señor, e eles serán o meu pobo. Eu serei o seu Deus, e volverán a min con todo o seu corazón.

⁸O mesmo que estes figos ruíns, que de tan ruíns non se poden comer —así fala o Señor—, igual tratarei eu a Sedecías, rei de Xudá, aos seus principais e ao resto de Xerusalén, que quedou neste país, e aos que viven en Exipto. ⁹Heinos converter en algo arrepianste, desgraciados ante todos os reinos da terra, obxecto de aldraxes e de coplas, tema de escarnios e maldicións, en todos os lugares a onde os dispersei. ¹⁰Mandarei contra eles a espada, a fame e a peste, ata que desaparezan de sobre a terra, que lles dei a eles e a seus pais.

23, 28 *Que ten que ver a palla co gran?*: proverbio popular, traído para destacar a importancia do contido sobre a forma ou expresión.

23, 33-40 Chámaselle “carga” ao oráculo (vv. 33), pois os oráculos de Xeremías viñan sendo, desde finais do s. VII, oráculos de castigo.

24, 1-10 Trátase literariamente dunha visión profética con base física: figos que se vendían no mercado do templo. A referencia cronolóxica (v. 1b) quere expresar o fondo do problema: dúas comunidades sen testemuñas da presenza e acción de Iavé no santuario. No v. 3 comezan as preguntas clásicas, que buscan matizar o aspecto sim-

bólico da visión que constitúe a base do oráculo. Nos vv. 5-10 temos a clarificación oracular da visión, con dous oráculos paralelos: un salvífico, para os deportados (vv. 5-7); e outro de castigo, para Sedecías e para o resto do pobo que quedou en Xudá e en Exipto. A visión é unha resposta teolóxica a un problema dos anos 597-588: quen é o verdadeiro pobo de Deus, herdeiro das promesas e bendicións divinas?

24, 1 *Testemuñas*: os figos diante do templo son testemuña da presenza e da acción de Iavé.

24, 6 *Poñerei... os meus ollos*. Os ollos: expresión do interese ou cobiza (cf 6, 22; Dt 16, 9, 18).

As interpretacións dos sinais dos tempos: castigo divino por mans dos caldeos

25 ¹O ano cuarto de Ioaquim, fillo de Ioxías, rei de Xudá, que foi o ano primeiro de Nabucodonosor, rei de Babilonia, veulle a Xeremías este discurso para todo o pobo. ²O profeta Xeremías anuncioullelo a todo o pobo de Xudá e a todos os veciños de Xerusalén, dicíndolles: ³—Desde o ano trece de Ioxías, fillo de Amón, rei de Xudá, ata hoxe estame vindo a palabra do Señor e véñovos falando, madruggo para falarvos; pero non facedes caso. ⁴O Señor mandouvos os seus servos, os profetas, madruggo para mandárvolos; pero non fixestes caso nin prestastes o voso oído para escoitar. ⁵Véñovos dicindo: “Volvédevos cada un do seu mal camiño e da ruindade dos vosos feitos e vivide na terra, que desde sempre e para sempre vos deu o Señor a vós e a vosos pais. ⁶Non vos vaiades tras deuses alleos, nin os sirvades e adoredes, nin me enchades de ira coas obras das vosas mans, e deste xeito non vos farei mal”. ⁷Pero non me fixestes caso —é o Señor quen fala—, e enchésteime de ira coas obras das vosas mans, para a voso desgraza. ⁸Por iso, así fala o Señor dos Exércitos: Xa que non fixestes caso da miña palabra, ⁹velaquí que eu pola miña conta —é o Señor quen fala— envíovos todas as tribos do norte e mais a Nabucodonosor, rei de Babilonia, o meu servo; heinos de traer contra esta cidade e os seus habitantes e contra todos os pobos que están ao seu arredor, e consagrareinos á destrución total; heinos converter nunha vergonza, nunha burla e nunha ruína para sempre. ¹⁰Farei desaparecer entre eles os berros

de alegría e os berros de gozo, as cántigas dos mozos, as cántigas das mozas, o ruído das pedras de moer e a luz do candil. ¹¹Todo este país será unha desolación e un estrago, e todos estes pobos serán servos do rei de Babilonia durante setenta anos. ¹²Pero cando se cumpran os setenta anos, heilles pedir contas ao rei de Babilonia e ao seu pobo das súas iniquidades, o mesmo que ao país dos caldeos, que converterei nunha desolación para sempre. ¹³E cumprirei con este país todas as ameazas que contra el pronunciei. Cumprirei todo o escrito neste libro, que contén o que Xeremías profetizou contra todos os pobos. ¹⁴Xa que eles escravizaron a moitos pobos e a grandes reis, tamén eu lles pagarei conforme os seus feitos e as obras das súas mans.

O profeta failles beber a cunca do viño envelenado ás nacións

¹⁵O Señor, Deus de Israel, díxome isto:

—Cólleme esta cunca de viño, colle da miña man este veneno: fáillelo beber a todos os pobos, aos que eu che mando. ¹⁶Que beban, que vomiten a borracheira, que enlouquezan ante a espada que eu boto entre eles.

¹⁷Collín a cunca da man do Señor, e deilles de beber a todos os pobos aos que o Señor me mandou. ¹⁸Deilles de beber a Xerusalén e ás cidades de Xudá, aos seus reis e aos seus nobres, para os converter nunha ruína desoladora, en mofa e en maldición tal como hoxe están. ¹⁹Deilles de beber ao Faraón, rei de Exipto, aos seus criados, aos seus príncipes, a todo o seu pobo, ²⁰e a todos os seus sacerdotes; a todos os reis do país de Us, a

25, 1-14 A data á que se refire o v. 1 é o ano 605, no que acontece a batalla de Kárkemix, que dá o dominio de Medio Oriente aos caldeos; nesta mesma data, Xeremías compón e dá a coñecer o rolo, que constitúe o primeiro elemento do libro que conclúe neste capítulo. O discurso consta dunha acusación (vv. 3-7) de falta de fe e obediencia ás palabras de Xer e dos outros profetas (v. 4), ás chamadas á conversión (v. 5) e á prohibición dos cultos idolátricos; segue o anuncio de castigo interpretando teoloxicamente os sinais dos tempos: a vitoria caldea (vv. 8-11). Os vv. 12-13a anuncian o castigo de Babilonia, despois de 70 anos (símbolo dun período completo de purificación). Os vv. 13b-14 constitúen a introdución oracular ao libro que seguía: os oráculos contra as nacións pagás, pois nos LXX seguen a este c. os cc. **46-51**.

25, 3 *O ano trece* = a mesma data do relato vocacional (cf I, 2).

25, 9 *Pola miña conta envíovos*: dous perfectos proféticos, algo decidido no pasado que se está cumprindo.

Pola miña conta: lit. “collo”.

Consagrareinos á destrución total: refírese á destrución que Deus decreta contra o seu pobo e contra Xerusalén, ao xeito da destrución na guerra santa.

25, 11 O número 70 non se debe coller como data fixa, aínda que coincida coa historia, senón que, para os semitas, ten valor simbólico de número perfecto, cantidade completa: ata purificar totalmente ao seu pobo.

25, 15-29 Algúns autores consideran este texto como unha visión profética, pero fáltanlle os elementos literarios da visión (cf **24, 1ss**). Máis ben “a cunca do viño, este veneno” é unha imaxe literaria da morte violenta (cf Mt **26, 39-42** e paral.) que xa aparece en Ugarit, e que ten como base o feito de darlles aos axustizados un cocido amargo para evitarlles a dor e facerlles máis soportable a morte. O texto organizase así: orde de Deus, comunicada ao profeta (vv. 15-16); execución da orde, comezando por Xerusalén e Xudá, e pasando por todos os pobos do ámbito bíblico, para acabar co rei de Xexac (= Babilonia), que beberá despois deles (vv. 17-26); un oráculo de castigo, no que se explica que a cunca é a espada que Deus lanza no medio dos pobos (alusión ao imperio caldeo), da que, se non libra o Señor ao seu pobo, polo menos vai libralo ao resto dos pobos (vv. 27-29).

25, 15 *Este veneno*: chámase así porque é a espada (vv. 16, 27), referida concretamente á dominación caldeobabilónica.

todos os reis de Filisteia: a Axquelón, a Gaza, a Ecrón e ao que quedaba de Axdod. ²¹Deilles de beber a Edom, a Moab e aos amonitas; ²²a todos os reis de Tiro, a todos os reis de Sidón e aos reis da illa que está ao poñente do mar; ²³a Dedán, a Temá e a Buz e a todos os que levan a cabeza rapada polos lados. ²⁴A todos os reis da Arabia, e a todos os reis do poñente que viven na estepa; ²⁵a todos os reis de Zimrí, a todos os reis de Elam e a todos os reis de Madai. ²⁶A todos os reis do norte, aos de preto e aos de lonxe. A cada un despois do outro, e a todos os reinos que viven na superficie da terra, pero o rei de Xexac beberá despois deles.

²⁷—Haslles dicir: “Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Bebede, emborrachádevos, trouse e caede, sen serdes capaces de vos ter de pé, á vista da espada que eu estou lanzando no medio de vós”. ²⁸E se refugasen coller a cunca da túa man para beber, dilles: “Así fala o Señor dos Exércitos: Beber si que haberedes beber. ²⁹Pois se eu comezo a castigar empezando pola cidade onde se invoca o meu Nome, ides quedar vós libres? Non quedaredes libres, pois eu estou reclamando a espada contra todos os habitantes do mundo” —é o Señor dos Exércitos quen fala.

Xuízo do Señor contra as nacións e elexía polos pastores e os seus pobos

³⁰Ti proclama contra eles todos estes oráculos e dilles:
O Señor roxe desde o alto,
lanza a súa voz
desde a súa santa morada;
roxé contra as súas posesións,

lanza berros,
coma os dos que pisan no lagar,
a todos os habitantes do mundo.

³¹A devastación chega ao cabo da terra,
xa que o Señor ten un preito cos pobos,
está xulgando a todos os homes,
e os culpables entregaraos á espada
—é o Señor quen fala—.

³²Así fala o Señor dos Exércitos:
Velaí a desgraza
que salta dun pobo a outro pobo,
unha gran tempestade ponse en camiño
desde os extremos da terra.

³³No día aquel os feridos de morte polo Señor estenderanse dun cabo ao outro da terra; non se fará loito por eles, non serán retirados nin enterrados; quedarán de esterco sobre a tona da terra.

³⁴Ouveade, pastores! Dade gritos!
Enzoufádevos na lama, xefes do rabaño!
Velaí cumpridos os vosos días
para serdes degolados;
eu fixenvos nadar na fartura,
pero vós caedes coma un vaso precioso.

³⁵Perdeuse todo refuxio para os pastores,
e toda escapatoria
para os xefes do rabaño.

³⁶Oense berros de desesperación
dos pastores, ouveos dos xefes do rabaño:
é o Señor quen está arruinando
os seus pasteiros.

³⁷Desaparecen os pasteiros da fartura,
por causa do furor da ira do Señor.

³⁸Coma o león deixa a súa cova,
así o país vólvese unha desolación,
por causa do furor do Poderoso,
por causa do furor da súa ira.

25, 23 *Dedán*... tribos sedentarias do norte de Arabia.

25, 25 *Zimrí*: lugar aínda non localizado.

25, 26 *Xexac* = criptograma equivalente a Babilonia, a xulgar polo valor numérico das letras dos dous nomes.

25, 27 A borracheira significa aquí a falta total de facultades humanas.

25, 30-38 Estes vv. conteñen dúas unidades poéticas vinculadas polas introducións oraculares: 30-31 e 32-38. A primeira é un canto ao xuízo de Deus, que se anuncia nos vv. 15-29, presentando a Deus coa imaxe

do león que roxe contra a súa presa. A segunda, non obstante o seu carácter de oráculo de castigo, ten un ton máis de elexía polos desastres do xuízo de Deus, insistindo nas calamidades que chegarán aos pastores, aos reis (vv. 34-37).

25, 33 Sobre os caídos insepultos, cf nota a 7, 33.

25, 38 Aquí o león non é un título de lavé, senón que se comparan os ósos descarnados que o león deixa na súa cova coa devastación que deixa o xuízo do Señor no país: cadáveres desenterrados e descarnados (cf v. 33).

ORÁCULOS SALVÍFICOS E EPISODIOS DA VIDA DO PROFETA

Discurso contra o templo e proceso de Xeremías.**Martirio de Urías**

26 ¹No comezo do reinado de Ioaquim, fillo de Ioxías, rei de Xudá, veu de parte do Señor este oráculo:

²Así fala o Señor: Ponte de pé no adro da Casa do Señor, e pronuncia contra todas as cidades de Xudá, que veñen adorar na Casa do Señor, cantas palabras che mandei comunicarlles sen deixar ningunha. ³Quizais che fagan caso e se converta cada un do seu mal comportamento, e así tamén eu me arrepentirei do mal que teño pensado facerlles por mor da ruindade dos seus feitos. ⁴Haslles dicir deste xeito: Así fala o Señor: Se non me facedes caso cumprindo a Lei que vos puxen diante, ⁵escoitando as palabras dos meus servos os profetas, que vos mandei ben de madrugada e sen parar pero non lles fixestes caso, ⁶entón eu volverei este templo coma o de Xiloh e converterei esta cidade nunha sorte de maldición para todos os pobos do mundo.

⁷Os sacerdotes, os profetas e todo o pobo escoitaba a Xeremías, mentres el proclamaba no templo estas palabras. ⁸Logo, cando Xeremías acabou de dicir todo o que o Señor lle mandara dicir a todo o pobo, collérono os sacerdotes, os profetas e todo o pobo e dixéronlle: —Mereces a condena a morte, ⁹porque te atreves a profetizar no nome do Señor, dicindo que este templo se volverá coma o de Xiloh e que esta cidade se quedará nas ruínas e sen habitantes.

26, 1-24 Este texto é da obra histórica de Baruc, na que os discursos se resumen e aténdese ao factor narrativo. O episodio sitúase no ano 608 e é o primeiro que coñecemos. Nos vv. 2-3 temos un oráculo no que se lle manda ao profeta predicar contra Xudá, subliñando a finalidade da conversión do pobo. Os vv. 4-6 son un resumo do discurso de 7, 2-15. Nos vv. 7-9 temos a reacción dos sacerdotes e profetas do templo, así como a do pobo que asiste aos cultos, que o declaran reo de morte por predicar a destrución do templo, o único lexítimo de lavé, templo que foi obxecto da elección divina, o mesmo ca a monarquía davídica. No v. 10 comeza o xuízo contra Xeremías, no que os acusadores son os sacerdotes e profetas (v. 11). A súa acusación supón que a predicación profética contra a cidade de Xerusalén constitúe ao profeta en reo de morte, sexa por blasfemia contra a vontade incondicional de Deus de elixir a Xerusalén, sexa por falso profeta (cf Dt 18, 20). O profeta defendéase insistindo na súa misión divina, na finalidade do seu discurso de ser unha chamada á conversión, que segue en toda a súa vivencia, para acabar apelando á responsabilidade das autoridades para que non carguen eles e a cidade coa culpa de verter sangue inocente contra a clara vontade de lavé.

Todo o mundo se puxo arredor, contra Xeremías, no templo. ¹⁰As autoridades de Xudá, cando souberon estas cousas, subiron desde o palacio real ao templo do Señor e sentaron á entrada da porta nova do templo do Señor. ¹¹Entón os sacerdotes e os profetas dixéronlles ás autoridades e a todo o pobo: —Este home merece a pena de morte, xa que profetizou contra esta cidade, segundo vós mesmos oístes cos vosos oídos.

¹²Logo Xeremías respondeulles a todas as autoridades e ao pobo todo: —O Señor mandoume profetizar contra este templo e contra esta cidade todos os oráculos que vós oístes. ¹³Agora ben, mellorade o voso comportamento e os vosos feitos, e facédelle caso á chamada do Señor, voso Deus, e o Señor arrepentirase das ameazas que profetizou contra vós. ¹⁴E en canto a min, velaquí estou, no voso poder: tratádeme o mellor e máis xusto que vos pareza. ¹⁵De verdade, tede ben aprendido, que, se vós me facedes morrer, facedes culpables da morte dun inocente a vós mesmos, a esta cidade e aos seus habitantes, xa que, sinceramente, foi o Señor quen me mandou a vós, a anunciar todos estes oráculos de xeito que os entendades.

¹⁶As autoridades e todo o pobo dixéronlles aos sacerdotes e aos profetas: —Este home non merece a pena de morte, vede que nos fala no nome de lavé, o noso Deus.

¹⁷Logo uns homes dos anciáns da cidade erguéronse para lle dicir a toda a asemblea do pobo: ¹⁸—Miqueas, o de Moréxet, que foi profeta durante o reinado de Ezequías, rei de

Os vv. 17-20 son o relato do martirio dun profeta quizais da escola de Xeremías, sentenciado polo rei, despois de pedir a súa extradición a Exipto, pois ao estilo de Elías (1 Re 19), fuxira a Exipto. A intención deste relato é presentarnos a situación de perigo na que se atopou o profeta, e ao mesmo tempo subliñar a nova figura do profeta, que non foxe senón que proclama a súa mensaxe ás autoridades. O máis probable é que o martirio de Urías fose posterior ao episodio do discurso do templo, que acontece no primeiro ano de Ioaquim. O v. 24 é unha explicación histórica da liberación de Xeremías.

26, 11 Os sacerdotes e profetas acusan a Xeremías pois son conscientes de que a palabra profética non soamente comunica, senón que é unha forza divina que desprega a historia posterior: por isto o profeta responde con que a súa predicación é unha chamada á conversión.

26, 15 *Entendades*: lit. “para dicilo aos vosos oídos”.

26, 16 Entre as autoridades hai que contar a Ahicam e, en xeral, á familia de Xafán, coa que o profeta se levou sempre moi ben, pois Xafán, secretario de Ioxías, debeu ser un protagonista da reforma (cf 2 Re 22, 8-14) con quen colaborou Xeremías.

Xudá, faloulle a todo o pobo de Xudá, dicíndolle:

Así fala o Señor dos Exércitos:
Sión será arada coma un campo.
Xerusalén será un montón de ruínas
e o monte do templo
volverase un outeiro.

¹⁹Acaso trataron de matalo Ezequías, rei de Xudá, e todo o seu pobo? Acaso non trataron de respectar o Señor, e de aplacar o seu rostro irado, para que o Señor se arrepentise do mal que lles anunciara? Nós imos cometer semellante barbaridade, que pagaremos coas nosas vidas. ²⁰Había entón outro home que profetizaba no nome do Señor: Urías,

fillo de Xemaías, natural de Quiriat Iearim. Predicaba contra esta cidade e contra este país oráculos do mesmo teor ca os de Xeremías. ²¹Logo que o rei Ioaquim, toda a súa garda e os seus ministros escoitaron os seus oráculos, o rei buscáboo para matalo; pero sóboo Urías, e cheo de medo fuxiu para Exipto. ²²O rei Ioaquim mandou homes a Exipto: a Elnatán, fillo de Acbor e o seu destacamento. ²³Sacaron a Urías de Exipto e leváronllo ao rei Ioaquim. O rei fixoo morrer pola espada e botou o seu cadáver na fosa común. ²⁴Pero Ahicam, fillo de Xafán, protexeu a Xeremías, para que non caese nas mans do pobo, que o quería matar.

SUBMISIÓN AO REI DE BABILONIA

Simbolismo das cangas e mensaxe aos reis veciños

27 ¹Nos comezos do reinado de Ioaquim, fillo de Ioxías, rei de Xudá, veulle de parte do Señor a Xeremías este oráculo.

²—Así me falou o Señor: Faite cun xugo e unhas piogas e ponos no teu pescozo; ³logo mándallos ao rei de Edom, ao rei de Moab, ao rei dos amonitas, ao rei de Tiro e ao rei de Sidón polos embaixadores que veñen de Xerusalén onda Sedecías o rei de Xudá.

⁴Mándalles que lles digan aos seus señores: Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel; así lles habedes dicir aos vosos señores: ⁵Eu son quen creou o mundo, cos homes e cos animais que hai sobre a superficie da terra, co meu enorme poder e co meu poderoso brazo: e doullo a quen me parece ben.

26, 19 *Que pagaremos coas nosas vidas:* lit. “débeda das nosas almas” (néfex): “al” no sentido de débeda, como en ugarítico, e como o pide o contexto; néfex non ten o sentido de alma, senón de vida.

27, 2-22 O texto comeza cun mandato divino de realizar un xesto simbólico (vv. 2-4a; cf **13, 1-11**; **19, 1-13**); pero a explicación do xesto simbólico constitúe tres discursos, introducidos en forma de relato autobiográfico (vv. 4b-11; 12-15; 16-22). A situación que reflicten é a do ano 594, no que os embaixadores dos pequenos estados citados no v. 3 se reúnen en Xerusalén para planear a liberación do xugo babilónico. A mensaxe profética é relixiosa: lavé, creador do mundo, é o Señor del, e entrégallo a Nabucodonosor (vv. 5-7). Por iso, o que non se lle someta será castigado; e o que se someta a el, vivirá tranquilo na súa terra (vg. 8. 11). Os vv. 9-10 introducen un tema que ocupará os cc. **27-29**: os falsos profetas, que aconsellan a rebeldía contra o rei babilónico.

Os vv. 12-15 e mais a última mensaxe ao pobo (vv. 16-22) son unha polémica contra os falsos profetas, aos que invitan á intercesión para que os males do 598/7 non empeoren nunha deportación e saqueo do templo que acabe co que aínda había naquel momento.

⁶Agora eu poño todas estas nacións na man de Nabucodonosor, o rei de Babilonia, o meu servo; tamén lle dou todas os animais salvaxes para que o sirvan. ⁷Hano servir todas as nacións, a el, ao seu fillo e ao seu neto; testemuña da chegada do período de gloria da súa nación serao tamén el, cando pobos numerosos e reis poderosos sexan os seus vasalos. ⁸Ao pobo ou ao reino que non o sirva a el, a Nabucodonosor, rei de Babilonia, a ese pobo que realmente non poña o seu pescozo baixo o xugo do rei de Babilonia, eu pedireille contas coa espada, coa fame e coa peste —é o Señor quen fala— e acabarei con eles, servíndome de Nabucodonosor. ⁹Pero vós non lles fagades caso nin aos vosos profetas, nin aos vosos adiviños, nin ás vosas soñadoras, nin aos vosos agoireiros, nin aos vosos feitei-

27, 1 Este v. está tomado de **26, 1** por erro, pois nos LXX falta, e as correccións de Sedecías por Ioaquim, que aparecen en tres manuscritos siríacos e nalgúns árabes, non son máis ca un intento de dar sentido ao texto. A data correcta é a de **28, 1**.

27, 5 *Creou:* lit. “fixo”, que ten o sentido de organizar e dar forma, pois para o semita o caos primordial, como desorde que é, non pode ser obxecto da acción de Deus. *Poderoso brazo:* lit. “brazo estendido”, imaxe semítica de poder.

27, 7 *Testemuña:* vocalizamos “ed” (= testemuña), en vez da vocalización masorética “ad” (= “ata”), que non ten sentido.

27, 8-11 Notar que a intervención do profeta na política está motivada por razóns teolóxicas, e polas revelacións divinas; a separación actual de política e relixión non ten base no A. T., onde a persoa se concibe como unha unidade na que se integran todo o que é seu, e mais as súas manifestacións.

27, 9 A importancia que aquí se lles atribúe aos profetas pagáns de diferentes xeitos de adivinación nas decisións políticas está confirmada pola época e pola documentación extrabíblica.

ros, xa que eles vos repiten acotío: “Non vos sometades ao rei de Babilonia”.¹⁰Sabede que é mentira o que eles vos están profetizando, para vos afastaren a vós da vosa terra. Si, heivos facer desaparecer, e vós pereceredes.¹¹Pero ao pobo que poña o seu pescozo baixo o xugo do rei de Babilonia, e se someta a el, eu fareino vivir tranquilo na súa terra —é o Señor quen fala—, traballará e vivirá nela.

Mensaxe a Sedecías

¹²A Sedecías, rei de Xudá, dígolle isto mesmo: Sometede o voso pescozo ao xugo do rei de Babilonia; servídeo a el e ao seu pobo, e deste xeito, viviredes.¹³Por que queredes morrer, ti e o teu pobo, pola espada, de fame e de peste, tal como lles dixo o Señor aos pobos que non se queren someter ao rei de Babilonia? ¹⁴Non lles fagades caso aos consellos dos profetas que vos din: “Non vos sometades ao rei de Babilonia”; é falso o que eles vos profetizan,¹⁵ pois eu non os mandei —é o Señor quen fala—, e por iso o que eles profetizan no meu Nome é mentira, de sorte que eu vos vou facer desaparecer e pereceredes vós e os profetas que profetizan para vós.

Mensaxe aos profetas e ao pobo

¹⁶Aos profetas e a todo este pobo eu dígolles:

Así fala o Señor: Non fagades caso das palabras dos vosos profetas que vos profetizan dicindo: “Velaquí os utensilios do templo do Señor que van ser traídos de volta de Babilonia agora, deseguidiña”; é mentira o que eles vos están profetizando.¹⁷Vós non lles fagades caso. Sometédevos ao rei de Babilonia e viviredes; para que converter esta cidade nun montón de ruínas? ¹⁸Se eles son profetas, se a palabra do Señor está da súa parte, que intercedan ante o Señor dos Exércitos para que non vaia a Babilonia o resto dos utensilios que quedaron no templo do Señor, no palacio do rei e en Xerusalén.¹⁹En efecto, así fala o Señor dos Exércitos acerca das columnas, do mar e das bases con rodas e do resto dos utensilios que quedan nesta cidade,²⁰os que non colleu Nabucodonosor, rei

de Babilonia, cando el deportou, de Xerusalén a Babilonia, a Ieconías, fillo de Ioaquim rei de Xudá, e a toda a nobreza de Xudá e de Xerusalén.

²¹Así fala o Señor dos Exércitos, Deus de Israel, acerca dos utensilios que quedan no templo do Señor e no palacio do rei de Xudá e de Xerusalén: ²²Levaranos a Babilonia e quedarán alí ata o día en que eu me ocupe deles —é o Señor quen fala— para os facer subir e volver a este lugar sagrado.

Polémica entre Xeremías e Hananías: revelación do verdadeiro profeta

28 ¹Despois deste ano, o do comezo do reinado de Sedecías, rei de Xudá, no ano cuarto e no quinto mes, o profeta Hananías fillo de Azur, natural de Gabaón, díxome no templo do Señor, en presenza dos sacerdotes e de todo o pobo:

²—Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Estou disposto a romper o xugo do rei de Babilonia: ³dentro de dous anos completos eu farei volver a este lugar o enxoval do templo do Señor, que o rei de Babilonia, Nabucodonosor, colleu deste sitio e levou a Babilonia. ⁴Tamén traerei eu a este lugar —é o Señor quen fala— a Ieconías, rei de Xudá, fillo de Ioaquim e todos os cativos de Xudá levados a Babilonia, xa que romperei o xugo do rei de Babilonia.

⁵Entón Xeremías, o profeta, respondeulle ao profeta Hananías en presenza dos sacerdotes e de todo o pobo que se atopaba no templo do Señor. ⁶O profeta Xeremías dixo: —Amén, que o Señor o faga deste xeito! Que o Señor cumpra a profecía que ti acabas de profetizar, traendo de Babilonia a este lugar o enxoval do templo do Señor e a todos os cativos. ⁷Pero fai o favor de escoitarme estas palabras que vou dicir para ti e para todo o pobo: ⁸Os profetas que, coma min e coma ti houbo desde sempre, profetizaban guerras, calamidades e peste a nacións numerosas e a grandes reinos. ⁹Se o profeta anunciaba fatura, ao cumprirse a súa palabra profética, o profeta era recoñecido como verdadeiramente mandado polo Señor.

27, 18 Xer invita ironicamente aos falsos profetas a probar a verdade do seu profetismo coa intercesión que impida o cumprimento do seu oráculo de castigo do v. 22.

27, 20 Este v. é unha glosa de clarificación.

27, 22 Este oráculo cumpríuse no 588/7: cf 2 Re 25, 13-15.

28 Este c. é unha narración biográfica de Baruc, que concentra a problemática e os xestos simbólicos do c. 27, vinculándoos co tema dos criterios para distinguir o verdadeiro profeta (cf 23, 16-22). Consta de diversos diálogos, algúns deles oráculos salvíficos (o de Hananías:

vv 2-4, 11); outros, de castigo (o de Xer: vv. 13-16). Os vv. 6-9 son a resposta reflexiva de Xer, co desexo de que se cumpra o oráculo salvífico de Hananías, pero con certa desconfianza sobre ese profeta. Prepara o narrador a confirmación da autenticidade do profetismo de Xer; o seu oráculo cumprese no v. 17. Subliña tamén que Xeremías fala como profeta só cando ten comunicación do Señor (cf v. 11d).

28, 10 Nótese que no c. 27, non se dicía que Xeremías levase o xugo ao pescozo.

¹⁰Entón o profeta Hananías colleu o xugo que o profeta Xeremías tiña posto ao pescozo e rompeuno, ¹¹e diante de todo o pobo dixo: —Así fala o Señor: Deste mesmo xeito hei romper dentro de dous anos completos o xugo que Nabucodonosor, rei de Babilonia, ten sobre o pescozo de todas as nacións.

O profeta Xeremías colleu o seu camiño e marchou. ¹²Despois que o profeta Hananías rompeu o xugo que Xeremías, o profeta, tivo ao pescozo, veulle a Xeremías esta palabra do Señor: ¹³—Vaille dicir ao profeta Hananías: Así fala o Señor: Ti rompiches xugos de madeira, pero despois destes hei facer xugos de ferro, ¹⁴pois así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Eu poño un xugo de ferro ao pescozo de todas estas nacións, para que sirvan a Nabucodonosor, rei de Babilonia, e sexan os seus vasalos, e aínda os mesmos animais salvaxes doullos a el.

¹⁵Logo Xeremías, o profeta, díxolle ao profeta Hananías: —Escóitame, Hananías; o Señor non te mandou, senón que ti es quen fai que este pobo se fie de ilusións. ¹⁶Por iso, así fala o Señor: Voute expulsar de sobre a superficie da terra: este mesmo ano morrerás, xa que predicaches a oposición ao Señor.

¹⁷E o profeta Hananías morreu o sétimo mes dese mesmo ano.

Escrito de Xeremías aos deportados no ano 598

29 ¹Estas son as palabras do escrito que desde Xerusalén mandou Xeremías, o profeta, ao resto dos anciáns desterrados, aos sacerdotes, aos profetas e a todo o pobo, que deportou Nabucodonosor de Xerusalén a Babilonia, ²despois de que o rei Ieconías, a raíña nai, o persoal da corte, os principais de Xudá

e de Xerusalén, os técnicos e os ferreiros deixaron Xerusalén. ³Mandouno a Nabucodonosor, rei de Babilonia, por Elasah fillo de Xafán, e por Guermarías, fillo de Hilquías, aos que Sedecías, o rei de Xudá, mandaba a Babilonia.

⁴“Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel, a todos os desterrados que eu deportei de Xerusalén a Babilonia: ⁵Construíde casas e habitádeas, plantade terreos e comede os seus froitos. ⁶Casade e tede fillos e fillas, tratade de casar aos vosos fillos e ás vosas fillas, para que vos dean netos e netas; multiplicádevos aí, e non mingüedes. ⁷Procurade a fartura da cidade a onde eu vos desterreí, rezade ao Señor por ela, xa que a súa fartura será a vosa fartura. ⁸Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Que non vos enganen os profetas que están entre vós, nin os vosos adiviños: Non lles fagades caso aos vosos soños, que vós mesmos provocades. ⁹Ollade que vos profetizan ilusións no meu Nome. Eu non os mandei — é o Señor quen fala—.

¹⁰Así fala o Señor: Tan axiña como se lle cumpran a Babilonia os setenta anos, heivos facer unha visita, para cumprir convosco a miña promesa de vos traer outra vez a este lugar. ¹¹Soamente eu coñezo os proxectos que eu planeo para vós — é o Señor quen fala—, proxectos de fartura e non de desgraza, de darvos un porvir e unha esperanza. ¹²Habédesme invocar e viredes onda min; rezarédesme e eu escoitareivos. ¹³Andaredes á miña procura e habédesme atopar. Buscarédesme de todo corazón ¹⁴e eu deixarei que me atopedes — é o Señor quen fala— para cambiar a vosa sorte: xuntareivos de entre todas as nacións e lugares a onde vos dispersei — é o Señor quen fala— e fareivos volver de novo

28, 13 *Hei facer*: seguimos o texto grego. O texto hebreo di “has facer”. O sentido do hebreo é que, se Hananías quixese simbolizar a situación, tería que facer xugos de ferro.

28, 15-16 Trátase dun oráculo de xuízo de castigo individual, no que é acusado de usurpar as funcións proféticas. **29, 1-15.** 21-23 Aínda que este escrito non leva a data concreta (cf v. 2), as indicacións do v. 3 son suficientes para datalo no ano 594, despois dos plans de sublevación (cf Xer 27, 3). Este plan fracasou, quizais pola morte do faraón exipcio Nekó e quizais por non acordar un plan conxunto. Sedecías ten que dar explicación en Babilonia, e fáino polos mesmos que levan a carta. O texto pertence á biografía feita por Baruc, e está constituído por unha introdución (vv. 1-3) e catro oráculos (vv. 4-7; 8-9; 10-14; 15. 20-23). No primeiro, mándalles que se adapten ao novo xeito de vida, porque a cousa vai para longo. No segundo, que non lles fagan caso aos falsos profetas, que din por conta propia que a volta do desterro está a chegar, sen teren a misión divina. No terceiro (vv. 10-

14) dá resposta ás esperanzas do pobo, pero despois de setenta anos anunciando unha intervención salvífica segundo os plans de Deus. Dálles unha serie de normas, nas que se superan os esquemas relixiosos rituais do culto no templo como medio para facer posible a acción salvífica de Deus. O último oráculo, introducido polo v. 15, é un oráculo de xuízo de castigo para dous falsos profetas do desterro.

29, 7 *Rezade ao Señor por ela* (Babilonia): aquí comeza un fio teolóxico da valoración da vida relixiosa xudía entre os xentís e da oración por eles, que levará ao II Isaías a considerar aos xudeus desterrados como luz para os pagáns, e que dará paso aos prosélitos.

29, 10 Cf nota a **25, 11**.

29, 12-13 Estes verbos en futuro queren expresar un des- de agora, de xeito que non teñen sentido cultural litúrxico referido ao templo, senón ás actitudes oracionais persoais e colectivas que deron orixe ao xurdir da sinagoga (opinión convincente dos historiadores xudeus actuais): cf Ez 1, 1. 4ss.

a este lugar de onde vos levei cativos. ¹⁵Si, vós dicides: “O Señor suscitounos profetas en Babilonia”. ¹⁶Así fala o Señor acerca do rei que senta no trono de David e de toda a xente que vive nesta cidade, os vosos irmáns que non saíron convosco para a catividade. ¹⁷Así fala o Señor dos Exércitos: Vede, vou mandar contra eles a espada, a fame e a peste e vounos volver coma figos pasados, que de malos non se poden comer. ¹⁸Vounos perseguir coa espada, coa fame e coa peste, e convertelos en algo arrepianste para todos os reinos da terra, que se nomeará nas maldicións: desolación, burla e vergenza entre todas as nacións a onde os dispersei. ¹⁹Xa que non escoitaron as miñas palabras —é o Señor quen fala— aínda que eu lles mandei os meus servos, os profetas: madruguei a mandalos, pero non fun escoitado —é o Señor quen fala—.

²⁰E vós, todos os deportados que eu mandei de Xerusalén a Babilonia, escoitade a palabra do Señor: ²¹Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel, acerca de Acab, fillo de Co-laías e de Sedecías, fillo de Maseías, que profetizan mentiras no meu Nome: Mirade que os entrego no poder de Nabucodonosor, rei de Babilonia, para que os axustice diante dos vosos mesmos ollos. ²²Todos os desterrados de Xudá que viven en Babilonia recollerán da súa historia esta maldición: “Que te trate o Señor coma a Sedecías e coma a Acab, a quen o rei de Babilonia asou no lume”. ²³Pola súa culpa cometeuse unha deshonra en Israel: cometeron adulterio coa muller do seu próximo e dixeron cousas falsas no meu Nome, cousas que eu non lles mandei. Quen o sabe e é testemuña son eu” —é o Señor quen fala.

Anuncio de castigo contra un falso profeta do desterro

²⁴—Dille a Xemaías, o de Nehelam: ²⁵Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel:

29, 16-20 Este texto falta nos LXX. Con todo, non se pode considerar alleo ao profeta, pois as frases e os termos son habituais nel. Trátase dun oráculo de castigo contra os que quedaron en Xerusalén no ano 598/7 (vv. 17-19), adaptado aquí aos vv. 16 e 20. O sentido que lle dan os adaptadores, vén ser o mesmo ca o da visión dos dous cestos de figos (cf 24, 1ss).

29, 18 *Que se nomeará nas maldicións*: lit. “cando eles vos nomeen na maldición”.

29, 22 *Esta maldición*: lit. “unha maldición, dicindo”.

29, 24-32 Este texto resulta literariamente incorrecto, xa que a introdución oracular do v. 25 non ten sentido, ao non seguir ningún oráculo ata o v. 31, que ten a súa propia introdución oracular. Os vv. 24-29 son unha presentación de feitos, co interrogante anacolúticamente de acusación no v. 27. Os vv. 30-32 constitúen un oráculo de xuízo de castigo individual. Nótese que as comunicacións entre os

Ti mandaches no teu nome uns escritos a toda a poboación que reside en Xudá e ao sacerdote Sefanías, fillo de Maseías, e a todos os sacerdotes, dicíndolles: ²⁶“O Señor constitúete sacerdote, sucesor do sacerdote Iehoiadá para seres o responsable do templo e de todo aquel que se considere profeta da destrución: a este tal méteo no cepo e na cadea.

²⁷Entón por que non reprendiches a Xeremías, natural de Anatot, quen se considera o voso profeta? ²⁸Canta culpa ten! Chegou a nos mandar dicir en Babilonia: A cousa vai para lonxe: facede casas e vivide nelas, plantade terreos e comedo os seus froitos”.

²⁹O sacerdote Sefanías leulle esta carta a Xeremías, o profeta. ³⁰E veulle a Xeremías esta palabra do Señor: ³¹Mándalles dicir a todos os deportados: “Así fala o Señor acerca de Xemaías, o nehelamita: Xa que Xemaías vos anunciou oráculos sen que eu o mandase, e deste xeito vos fixo confiar en ilusións, inxustamente, ³²así fala o Señor: Velaquí que eu lle pedirei contas a Xemaías, o nehelamita, e á súa descendencia: non terá ningún descendente que habite con este pobo, compracéndose do ben que eu lle farei ao meu pobo, —é o Señor quen fala— xa que predicou a rebeldía contra o Señor”.

Oráculos salvíficos para o Reino de Israel e Xudá

30 ¹Palabra que de parte do Señor lle veu a Xeremías nestes termos: ²Así fala o Señor, o Deus de Israel: —Escribe para o teu servizo todas as palabras que eu che dite. ³Velaquí veñen os días —é o Señor quen fala— nos que eu cambiarei a sorte do meu pobo Israel e Xudá —dío o Señor— e volve-reinos traer ao país que lles dei a seus pais, para que o reciban en herdanza. ⁴Estas son as palabras que o Señor lles di a Israel e a Xudá.

deportados e os que quedaron en Xerusalén debían ser frecuentes.

29, 26 *Profeta da destrución*: profeta que anuncia e conseguintemente causa a destrución.

29, 32 Nótese a cualificación da actitude de Xemaías como rebeldía contra lavé.

30, 1-31, 40 O núcleo fundamental desta sección é o froito da primeira actividade do profeta, cando colabora na reforma deuteronomista de Ioxías no reino do Norte, de onde o profeta é oriúndo (cf 2 Re 23, 15-19), aínda que despois da deportación de Xudá os textos foron ampliadados e glosados, para anunciarlles aos deportados o plan salvífico de lavé.

30, 2 A orde divina de escribir (cf 36, 2) deixa entender o interese que terán estes oráculos uns vinte anos máis tarde, logo da deportación de Xudá a Babilonia, o que explica as referencias a Israel e Xudá (vv. 3. 4...).

Angustias dun parto de esperanza

⁵ Así fala o Señor:

Estamos oíndo berros de angustia,
de pavor sen acougo.

⁶ Preguntade, ollade:

Están de parto os homes?
Como é que vexo a todos os homes
coas mans nos riles como a muller
que está de parto,
todas as caras desfiguradas?

Ai, que palidez!

⁷ Que día tan grande ese!

Non o hai coma el!

Momentos de angustia para Xacob,
pero verase libre dela.

Esnaquizarei o xugo de Xacob

⁸ Aquel día —é o Señor dos Exércitos quen fala— esnaquizarei o xugo de Xacob que ti levas sobre a cabeza e romperei as túas pio-gas, e os estranxeiros xa nunca máis o someterán a escravitude, ⁹ senón que se someterán ao Señor, o seu Deus, e a David, o seu rei, a quen eu constituirei sobre eles.

Voute traer a salvo de terras remotas

¹⁰ E ti, meu servidor Xacob,
non teñas medo

—é o Señor quen fala—
Israel, non te sintas abatido.

Mira que te vou traer
a salvo desde terras remotas,
e vou traer a salvo
a túa descendencia
desde o país do seu desterro.
Volverá Xacob e vivirá tranquilo,

estará ao seguro
e non haberá quen o atemorice.

¹¹ Atende: eu estou contigo

—é o Señor quen fala—
para terte a salvo.
Provocarei a destrución
entre todos os pobos,
a onde te dispersei,
pero a ti non te destruirei;
soamente che farei aprender
con castigos o que é xusto,
sen deixar nada sen corrección.

¹² Así fala o Señor:

Profundo é o teu quebranto,
incurable é a túa ferida,

¹³ non hai quen faga xustiza
na túa causa: que sangradura!
Non hai remedio para ti:
que rego de sangue!

¹⁴ Esquecéronse todos os teus amantes,
a ti xa non te buscan,
castigueite con castigo de inimigo,
con corrección cruel;
os teus pecados multiplican a débeda
da túa moita ruindade.

¹⁵ Por que berras polo teu quebranto,
pola túa profunda ferida?
Si, os teus pecados
son os que multiplicaron
a débeda da túa moita ruindade,
son eu quen che fixen isto.

¹⁶ Con todo, todos os que te devoran
serán devorados,
e todos os que te perseguen
irán ao desterro,
os que te rouban servirán de botín,

30, 5-7 Todo o vocabulario fai referencias ao parto como realidade dorida: un parto misterioso de homes. Pero no v. 7c a angustia vólvese esperanza. Máis ca unha lembranza dos desastres do ano 722 é unha descrición poética da situación de crise do pobo de Israel nos anos 627-615, con Asiria que está a caer e cun pobo dividido entre o desterro e o propio país, e con novos elementos pagáns traídos doutras terras.

30, 7 O ai que figura no v. 6c, pertence ao v. 7. É paralelo coa admiración enfática (“Que!”) do v. 7. Estas expresións resaltan a situación dorida presentándoa como un momento de purificación no día do Señor (cf XI 1, 15; 2, 1; Am 5, 18; Sof 1, 14-18), e que prepara a chegada da salvación.

30, 8-9 Estes dous vv. en prosa rítmica constitúen un oráculo que serve de comentario ao día do Señor como día de liberación da escravitude aos estranxeiros e de submisión a lavé e ao Mesías davídico.

30, 8 *O xugo de Xacob*: referencia á servidume de Xacob a Labán (Xén 30, 25ss) actualizada na submisión dos seus descendentes aos asirios. “Ti” e “túas” refírense ao poder de Israel, que foi o primeiro destinatario do oráculo.

30, 9 O sing. colectivo “Xacob”, do v. anterior, vólve-

se aquí pl. de 3.ª pers.: advirtese a unificación dos dous reinos no descendente davídico, propia da reforma relixiosa de Ioxías e persistente nas esperanzas proféticas. A submisión ao rei davídico non é escravitude, senón submisión a lavé.

30, 10-11 Oráculo de conforto e de esperanza na acción salvífica do Señor, dirixido aos desterrados de Israel do ano 722. Data dos anos 615-612 (caída de Asiria).

30, 11 Na destrución de Asiria, Israel quedará a salvo. A última frase, “soamente...”, é un engadido de época exílica, de cando o oráculo se leu aplicado a Xudá.

30, 12-17 Estes vv. refírense a Xudá representada en figura feminina, e constitúen un oráculo salvífico (vv. 16-17a), no medio dunha lamentación profética (vv. 12-15, 17b) posterior ao ano 587.

30, 12-13 A imaxe da muller ferida, cos ósos partidos e sangrenta, quere expresar a situación de Xudá totalmente sometida aos caldeos despois do 587. Os seus amantes (os países que con ela buscaban alianzas político-militares: cf 27, 3) abandonána.

30, 14-15 Subliña o profeta que esta situación se debe aos pecados e á ruindade de Xudá.

30, 16 A curación de Xudá supón o castigo dos seus opresores.

- e a todos os que te saquearon entregareinos ao saqueo.
- ¹⁷Restablecerei a túa saúde, curareite das túas feridas —é o Señor quen fala—. Chamáronte “A Desaparecida”, “Sión non ten quen a busque”.
- ¹⁸Pero, así fala o Señor: Eu son o que transformarei o desterro das tendas de Xacob, e terei piedade do seu xeito de vivir; cada cidade será construída no seu petouto, e cada pazo asentará no seu lugar propio.
- ¹⁹Sairán deles cántigas de agradecemento, e os aturuxos dos que están de festa. Multiplicareinos e non minguarán, fareinos xente de ben e non serán desprezables.
- ²⁰Os seus fillos terán os privilexios de antes, e a súa asemblea manterase firme na miña presenza. Eu castigarei a todos os seus opresores.
- ²¹O xefe será un dos seus e o soberano nacerá deles; eu fareino achegarse, e achegarse a min, pois quen é o que pola súa conta se achegaría a min? —é o Señor quen fala—.
- ²²E deste xeito volveredes ser para min o meu pobo, e eu serei para vós o voso Deus.
- ²³Velaí a tormenta do Señor: sae o seu furor, a súa tempestade vólvese ameazadora, dá voltas sobre a testa dos malvados.
- ²⁴Non cederá o ardor da ira do Señor ata que realice e cumpra os proxectos do seu corazón. Ao que pasen estes días, entenderédelo.

30, 17 As expresións son unha referencia ao v. 14. Aínda que os amantes se esqueceron de Xudá, o seu esposo lavé curaraa.

30, 18-22 Estes vv. constitúen un oráculo salvífico dirixido aos desterrados de Israel (= Xacob), expresado como acción divina no v. 18a e exemplarizado nunha serie de melloras, que van desde as reconstrucións materiais ata o restablecemento da alianza con lavé (v. 22).

30, 23-31, 1 Estes vv. deben constituir o sinal da proximidade do cumprimento do oráculo salvífico, de xeito que resultan unha presentación teolóxica das conquistas caldeas do imperio asirio. Hanse de relacionar co oráculo anterior, como deixa ver o paralelismo de 31, 1 con 30, 22.

31, 2-6 Este oráculo salvífico para Israel ábrese cunha referencia ao Éxodo, que se ve como un encontro de Israel co Deus Bondadoso, que lle revela o seu amor fiel

31 ¹E entón —é o Señor quen fala— eu serei Deus para todas as tribos de Israel, e eles serán o meu pobo.

Quixente con amor eterno: por iso volverei reconstruírte, virxe de Israel

²Así fala o Señor:

No deserto atopa ao Bondadoso o pobo dos que fuxiron da espada; Israel vai á procura do seu acougo,

³de lonxe aparéceselle o Señor.

Quixente cun amor eterno, por iso mantiven moito tempo a miña fidelidade.

⁴Volverei construírte e quedarás construída, virxe de Israel; volverás a arranxar os teus pandeiros, e sairás á danza cos que están de festa.

⁵Volverás plantar viñas nos montes de Samaria; os mesmos que as plantan, danzarán.

⁶Pois chegará o día en que berren os vixías desde o monte de Efraim: “En pé! Subamos a Sión, ondá o Señor, o noso Deus”.

⁷Así fala o Señor: Aclamade a Xacob con gritos de alegría, gritádelle á primeira das nacións. Pregoade, loade, clamade:

“Salva, Señor, o teu pobo, salva o resto de Israel!”.

⁸Vede: vounos traer do país do norte, vounos reunir desde os cabos do mundo. Entre eles haberá cegos e coxos, a que está encinta xunto coa parida, volverán en enorme multitude.

⁹Velaí, chegarán chorando; pero entre aclamacións

(vv. 2-3). Sobre esta base teolóxica, fórmase o oráculo salvífico en termos de reconstrución dun novo pobo (v. 4a), para tipificarse en expresións alusivas á festa das Cabanas (vv. 4b-5), para acabar coa referencia á romaría desta festa que se vai celebrar en Sión (referencia clara ao santuario único da reforma deuteronómica de Ioxías).

31, 7-9 Este novo oráculo sobre a volta do desterro de Israel (vv. 8-9), que acaba cunha expresión da alianza en termos de paternidade-filiación do primoxénito, comeza cunha invitación á aclamación de Israel (v. 7a) e unha súplica clamorosa pola súa salvación. Os LXX entenderon ou interpretaron esta súplica como unha proclamación, cousa que tería máis sentido despois do oráculo: por isto seguimos a lectura do texto hebreo.

31, 9 As bágoas son aquí, por paralelismo, expresión da ledicia e agradecemento. *Os regueiros de auga* significan a bendición divina e a súa especial protección.

de agradecemento,
heinos conducir,
heinos levar aos regueiros de auga
por un camiño seguro
onde non han tropezar.
Si, volvereime pai de Israel,
e Efraím será o meu primoxénito.

Participación dos rescatados en banquetes

¹⁰Escoitade a palabra do Señor, pobos,
facédea coñecer nas illas de lonxe,
anunciádea:

“O que dispersou a Israel, xuntarao,
e gardarao como un pastor
o seu rabaño”.

¹¹Certo, rescatará o Señor a Xacob,
libraráo dunha man máis forte.

¹²Chegarán para festexalo á cima de Sión,
correrán cara aos bens do Señor,
tras o trigo, o mosto e o aceite,
tras as crías do rabaño e do gando.
As súas vidas serán
coma un horto ben regado,
xa nunca máis volverán a enfraquecer.

¹³Entón a virxe alegrárase na danza,
os mozos e os vellos andarán ledos;
eu cambiarei o seu loito en ledicia,
consolareinos e alegrareinos
despois da súa afición.

¹⁴Enchouparei en graxa
a gorxa dos sacerdotes,
e o meu pobo fartarase dos meus bens
—é o Señor quen fala.

Oráculos salvíficos

¹⁵Así fala o Señor:
Óense berros en Ramah,
cantos de loito, choros de amargura:
Raquel está a chorar polos seus fillos
e non se quere consolar,

31, 10-14 Este oráculo encabézase cunha proclamación ás nacións pagás da obra de lavé, para seguir cun oráculo de afirmación de fe (v. 11), e a tipificación do oráculo salvífico concretado na ledicia dos repatriados no templo de Xerusalén.

31, 14 A graxa era nestes pobos máis cobizada ca a febra: por isto a maior parte dela queimábase no altar, como ofrenda a Deus.

31, 15-20 Esta unidade está composta de dous oráculos salvíficos. O primeiro (vv. 16-17) responde a unha elexía (v. 15) posta na boca da avoa epónima Raquel (cf Xén 48); o segundo (v. 20) responde a unha lamentación cúl-tica colectiva, posta na boca de Efraím (vv. 18-19).

31, 15 *Ramah* era unha importante cidade de Efraím, que aquí equivale a todo o reino de Israel.

31, 16 O oráculo é unha resposta ao espírito de Raquel, que na súa vida de ultratumba chora polos seus descendentes. Deus promételle un porvir doado na súa terra.

porque xa non viven.

¹⁶Así fala o Señor:

Non deas a túa voz ao pranto,
nin os teus ollos ás bágoas,
que os teus traballos terán recompensa
—é o Señor quen o di—:
os fillos volverán do país inimigo.

¹⁷O teu porvir está cheo de esperanza
—é o Señor quen o di—:
os fillos volverán á súa patria.

¹⁸Escoitar estou escoitando
como se lamenta Efraím:
“Para que eu fose ben ensinado,
ti ensináchesme con castigo,
a min, becerro que non se doma.
Para que eu me convertese,
fixéchesme converter ti,
Señor, meu Deus.

¹⁹Desde que me convertín,
sentínme consolado,
e despois de me dar conta
empecei a petar nos cadrís:
cubrimme de vergonza e de ignominia,
de ter que soportar o oprobio
da miña xuventude”.

²⁰Non é Efraím para min
o fillo tan estimado,
non é o fillo do meu contentamento?
Cantas veces falo contra el,
outras tantas o teño que relembra,
por iso conmóvense
as miñas entrañas por el,
teño que compadecerme del
—é o Señor quen fala.

Chamada a volver do desterro e á conversión

²¹Levanta os marcos de sinal
nos teus camiños,
pon os teus indicadores,

31, 18 O “ser ben ensinado” consiste no castigo que provoca a conversión.

31, 19 A conversión a Iavé leva consigo a participación das súas bendicións, e o recoñecemento da loucura de abandonar o Señor.

Petar nos cadrís era un xesto de arrepentimento, propio do ritual de lamentación colectiva. O oprobio da mocidade refírese, en imaxe poética-erótica, ás infidelidades á alianza divina.

31, 20 *As entrañas* son a raíz dos sentimentos, especialmente da compaixón.

31, 21 *Marcos de sinal*. O paralelismo con “indicadores” recomenda esta interpretación. Por outra banda o vocábulo traducido aparece no arameo targúmico con sentido de “sinal indicador dun camiño”, ou da proximidade dun lugar. *Indicadores*. A raíz do vocábulo hebreo aparece na lingua ugarítica co sentido de “conducir”. O sentido deste v. é o da chamada aos deportados de Israel para que volvan ao seu país.

pon moita atención ao vieiro,
 á vereia por onde vas.
 Volve, virxe de Israel,
 volve a estas túas cidades.

²²Ata que día andarás de aquí para alí
 esta filla divorciada?
 Cando o Señor cree
 o novo pacto no país,
 a muller volverá ao seu home.

Restauración de Xudá

²³Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Cando eu traia os desterrados, volveranse repetir no país de Xudá e nas súas cidades estas palabras: “Que o Señor te bendiga, rexión de lexítima morada, monte do santuario”. ²⁴Alí morarán Xudá e todas as súas cidades, alí se xuntarán os xornaleiros para saíren canda o rabaño. ²⁵Eu saciarei de auga a súa gorxa reseca, encherei toda gorxa esmorecente. ²⁶E, nisto, espertei e deime conta de que o meu soño resultaba ledó.

Reconstrución de Xudá e nova orde de xustiza

²⁷Velaquí os días —é o Señor quen fala— nos que sementarei a casa de Xudá e a casa de Israel con semente de homes e semente de animais. ²⁸E do mesmo xeito que os tiveren en vixilancia para arrincar e derrubar, para aniquilar, para destruír e para danar, así tamén montarei vixilancia sobre eles para construír e para plantar —é o Señor quen fala—.

31, 22 Este v. interpreta a repatriación como unha volta da filla, divorciada de lavé, onda o primeiro marido: por isto fala dun “pacto novo”. Filla divorciada: ou apóstata. Esta referencia fai que entendamos o verbo “hamaq” como expresión de coqueteo nas alianzas dos desterrados de Israel con Asiria e máis tarde cos babilonios.

31, 23-26 Oráculo de restauración, recibido nun soño profético (cf v. 26). O texto débese probablemente aos deuteronomistas do desterro babilónico.

31, 23 *Santuario*: o artigo, que acompaña o adxectivo “qódex” e non o nome, dálle un sentido concreto: por iso hase de entender como “santuario”, referindo toda a frase ao monte Sión e ao templo de Xerusalén.

31, 25 *Gorxa* (heb. “néfex”): as frases refírense ás comidas e bebidas dos banquetes sacrificiais (cf nota aos vv. 10-14).

31, 27-30 Estes vv. constitúen literariamente dous oráculos salvíficos, dos que o primeiro (vv. 27-28) é un comentario a 1, 10, aplicado ás esperanzas de restauración dos reinos de Xudá e de Israel, que deben ter orixe no desterro babilónico, pois o v. 28 é semellante a Is 49, 19-20. O segundo (vv. 29-30) tamén debeu de ser obra dos discípulos deportados, por referirmos un refrán dos desterrados da segunda xeración, ofrecido tamén por Ez 18, 2, e que reflicte o novo estilo de retribución divina individual.

31, 31-34 Oráculo salvífico da última época da vida de Xeremías, pois supón unha reflexión teolóxica sobre a

²⁹Nos días que están a chegar, xa non se volverá dicir: “Os pais comeran as uvas verdes e os fillos teñen os dentes limados”, ³⁰senón que cada un morrerá pola súa propia culpa. Se alguén come uvas verdes, será el quen perda os dentes.

A nova alianza

³¹Velaquí os días é o Señor quen fala nos que pactarei coa casa de Xudá e co reino de Israel unha alianza nova; ³²non coma a alianza que pactei con seus pais, o día no que os collín pola man para os sacar do país de Exipto, pois eles quebrantaron o meu pacto, aínda que eu seguín sendo o seu Señor é o Señor quen fala.

³³Velaquí o pacto que eu hei acordar coa casa de Israel despois deses días —é o Señor quen fala—:

Hei meter a miña lei nas súas entrañas,
 escribireina nos seus corazóns,
 serei para eles o seu Deus,
 e eles serán para min o meu pobo.

³⁴Xa ninguén terá que instruír
 o compañeiro,
 xa ninguén terá que instruír seu irmán,
 dicíndolle: Respectade o Señor;
 senón que todos eles me farán caso,
 desde o máis noviño ao maior
 —é o Señor quen fala—,
 pois eu perdoareilles
 a súa iniquidade,
 e xa non me lembrarei
 máis dos seus pecados.

traxedia da súa vida profética: predica sen éxito a renovación da alianza para os desterrados de Israel; predica a fidelidade á alianza en Xudá como único medio de conseguir seguridade no tráxico momento no que vive; e, por outra banda, ten a experiencia positiva da fidelidade dos seus discípulos. Trátase dunha alianza nova, na que Deus mesmo interiorice na experiencia da fe os compromisos cos profetas e na que perdoe os pecados e cambie as situacións. Aínda que o texto non conteña as mesmas palabras de Xeremías, soamente el podía chegar a estes fondos pensamentos.

31, 31 *Alianza nova*: o adxectivo “hadax” non significa acabada de facer, senón que expresa unha calidade distinta, unha superioridade nos valores.

31, 32 *Seguín sendo o seu Señor*, o marido fiel, non obstante a infidelidade da xente.

31, 33 *As entrañas* son as vísceras, o interior do home, o propio ser humano. *O corazón* é asento dos plans, proxectos e intencións. A novidade da alianza (serei o seu Deus... serán o meu pobo) que Deus promete, está nestas interiorizacións e marcaxe psicolóxica do pobo: por isto comprendéese ben o que di o v. 34a.

31, 34 *Respectade o Señor*: lit. “coñecedes a lavé”: un coñecemento que supón obediencia e respecto (cf 2, 8; 4, 22; 9, 2; 22, 16; 24, 7). O perdón dos pecados é concomitante verbo desta experiencia de Deus, pois non vén tanto dos feitos, canto das actitudes das que xorden os feitos.

Inquebrantable fidelidade do Señor á alianza nova

³⁵ Así fala o Señor,
que establece o sol para luz do día,
que establece as leis da lúa
e das estrelas para luz da noite;
o que alporiza ao mar
e braman as súas ondas;
o seu nome é Señor dos Exércitos:

³⁶ Cando fallen todas estas leis
na miña presenza
—é o Señor quen fala—,
tamén a raza de Israel deixará
de ser pobo na miña presenza
para sempre.

³⁷ Así fala o Señor:
Cando se cheguen a medir
os ceos desde o alto,
cando se exploren
os alicerces da terra no profundo,
tamén eu rexeitarei
toda a estirpe de Israel,
por todo o que fixo
—é o Señor quen fala.

Reconstrución de Xerusalén

³⁸ Veñen días —é o Señor quen fala— nos que se construíra a cidade para o Señor desde a Torre de Hananel á Porta da Esquina. ³⁹E o seu cordel de medir continuarase estendendo en presenza do Señor pola leadeira de Gareb e dará a volta na dirección de Goat. ⁴⁰Todo o barranco será para os ósos e para a cinsa das graxas dos sacrificios, e todos os campos ata o nacente ata o regato Cedrón e ata a esquina

31, 35-37 Estes vv., en forma de oráculo, constitúen un comentario sapiencial ao compromiso de fidelidade de lavé na nova alianza co seu pobo, pois as hipóteses que se propoñen, eran, para o estado da ciencia daquel momento, absolutamente irrealizables.

31, 38-40 Estas preocupacións pola reconstrución da cidade tamén son propias de Ezequiel.

A Torre de Hananel estaba ao NL da muralla. *A Porta da Esquina*, ao NO (cf 2 Re 14, 13). *A Porta dos Cabalos* estaba ao SL. De *Gareb* non se coñece a situación; e *Goat* debe ser a conxunción dos tres vales: Guehenna, Tiropoén e Cedrón.

32, 1-44 Este xesto simbólico-profético comeza cunha introdución de carácter biográfico (vv. 1-5), na que se ofrecen: a datación (ano 588/7), as circunstancias da vida en asedio do profeta, preso no patio da garda do rei, e a razón da prisión. Os seus oráculos proféticos resultan unha invitación á deserción (vv. 3-5). No v. 6 comeza o relato autobiográfico: comunicación divina da chegada do primo Hanamel para que o profeta exerza os seus dereitos de “goel”, comprándolle un campo que precisa vender; cumprimento da palabra de Deus, que o profeta entende como unha orde, polo que compra o campo (vv. 6-13); e, por orde divina, como explicación do valor simbólico, entrégalle o documento a Baruc, o escribán e discípulo seu, para que o garde ben, pois é un sinal profético de tempos mellores. Os vv. 16-44 son unha oración

da Porta dos Cabalos serán cousa sacra dedicada ao Señor, que nunca máis volverá ser destruída nin arrasada.

A merca dun campo durante o asedio, sinal e anticipo da Salvación

32 ¹Esta é a palabra que de parte do Señor lle veu a Xeremías no ano décimo de Sedecías, rei de Xudá, o que corresponde ao ano décimo oitavo de Nabucodonosor. ²Naquel entón os exércitos do rei da Babilonia estaban a cercar Xerusalén, mentres o profeta Xeremías estaba preso no patio da garda que había no palacio do rei de Xudá. ³Prendérao Sedecías, o rei de Xudá, acusándoo: —Por que profetizas ti dicindo: “Así fala o Señor: Eu entrego esta cidade ao poder do rei de Babilonia, para que a conquiste”?

⁴E Sedecías, o rei de Xudá, non se escapará das mans dos caldeos, senón que será entregado de certo no poder do rei de Babilonia, e falarán cara a cara, e veranse fronte a fronte. ⁵El conducirá a Babilonia a Sedecías, quen quedará alí ata que eu me ocupe del —é o Señor quen fala—. Aínda que resistades contra os caldeos, non sairedes con éxito.

⁶Entón dixo Xeremías: —A palabra do Señor veu a min nestes termos: ⁷Velaí vén Hanamel, fillo do teu tío Xalum, onda ti, a dicirche: “Merca para ti o campo que eu teño en Anatot, xa que es ti o que ten dereito de rescate para adquirilo”.

⁸E, efectivamente, segundo a palabra do Señor, chegou Hanamel, o meu curmán, o fillo do meu tío, ao patio da garda, e díxome:

do profeta, coa que, despois de lembrar todos os dons de Deus (vv. 17-23a), pasa a falarlle ao Señor da desobediencia do pobo como resposta desagradecida aos dons e amor de Deus. Esta desobediencia xustifica o asedio como castigo que está sufrindo o pobo (vv. 23b-24), para acabar subliñando a súa sorpresa ante unha inversión con perspectivas de tan pouco rendemento. A oración do profeta ten a resposta oracular nos vv. 26-44: un oráculo de xuízo de castigo, cunha longa acusación (vv. 28-35), para acabar a explicación da pretendida perplexidade do profeta cun longo oráculo salvífico (vv. 36-44). Parece que o agrandamento do tema (vv. 17-44) é obra dos discípulos, porque abundan as referencias a outros lugares de Xer, e porque tenta clarificar o tema da merca simbólica, suficientemente expresada nos dezaseis primeiros vv.

32, 3 *O poder*: lit. “na man”, signo antropolóxico da liberdade de acción.

32, 4 *Falarán... fronte a fronte*: lit. “a súa boca falaralle á boca del, e os seus ollos verán os ollos del”.

32, 5 *Aínda que... non sairedes con éxito*: estas frases faltan na versión dos LXX, e deben ser unha glosa, que completa o texto coa historia posterior.

32, 8 Sobre o dereito de rescate das fincas dos familiares, cf Lev 25, 25. A finalidade desta lei, que reflicte a solidariedade familiar dos antigos beduíños, é que os bens non saian da familia (cf Rut 2, 20 e nota).

“Mércame o campo que teño en Anatot, na rexión de Benxamín, xa que ti tes o dereito de herdanza e a ti correspóndeches rescatalo: cómprao para ti”. E eu comprendín que aquilo era unha orde de Deus,⁹e merqueille a Hanamel, fillo do meu tío, o campo que el tiña en Anatot e peseille a prata: dezasete siclos foi o prezo.¹⁰Escribín o documento de compra, seleino e cerreino, fixenllo asinar ás testemuñas e pesei a prata na balanza.¹¹Logo collín a escritura da compra, o texto selado e cerrado coa lei e coas determinacións, e o texto aberto,¹²e entregueille o documento de compra a Baruc, fillo de Nerías, fillo de Maseías, á vista de Hanamel, o meu curmán, á vista das testemuñas, que asinaron a escritura da compra, e á vista de todos os xudeus que estaban presentes no patio da garda.¹³Á vista deles, deille a Baruc esta orde:¹⁴—Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Colle estes documentos, a escritura desta compra, a escritura cerrada e selada e esta escritura aberta, e ponos nunha ola de barro para que duren moito tempo,¹⁵pois así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Aínda se volverán mercar casas, campos e viñas neste país.

¹⁶Despois de lle dar a Baruc, fillo de Nerías, o documento da compra, dirixinlle ao Señor esta oración:

¹⁷—Ai, meu Señor, meu Deus!

Ti fixeches o ceo e mais a terra
co teu grande poder
e co teu brazo estendido:
nada hai demasiado difícil para ti.

¹⁸Mostras fidelidade con miles e miles,
mentres que devolves
a iniquidade dos pais
ao seo dos fillos que os suceden.

Este é o gran Deus, o guerreiro valente:
Señor dos Exércitos é o seu Nome.

¹⁹Grandeza a deste plan,
sublimidade a destes feitos!

Pois os teus ollos están ben abertos
sobre o comportamento
de todos os homes,
para darlle a cada un
conforme a súa conduta
e os froitos das súas obras.

32, 9 *O prezo*: lit. “a prata”, que aquí, por mor do artigo, ten o valor de prezo.

32, 10 Os documentos escribíanse con todas as estipulacións legais que autorizaban a compra, e asinábanse e selábanse; logo, cerrábase o escrito e atábase con dous cordeis; e, na parte de abaixo, copiábase o seu contido, que se podía comprobar na parte cerrada.

32, 18 *Fidelidade*: refírese aquí á fidelidade á alianza.

32, 21 *Con impresionante poder*: lit. “con grande temor”;

²⁰Mostráchestes realizando
sinais e prodixios
no país de Exipto ata o día de hoxe,
e deste xeito en Israel e en todo o mundo
adquiriches un renome
coma o que hoxe tes,

²¹xa que sacaches o teu pobo Israel
do país de Exipto
con sinais e con prodixios,
con man forte e brazo estendido,
con impresionante poder,

²²e décheslles esta terra
que lles xuraras dar a seus pais,
terra que deita leite e mel.

²³Entraron e tomaron posesión dela,
pero non escoitaron a túa voz,
nin seguiron as túas normas,
non fixeron o que ti lles mandaras facer.
Por isto fixeches que lles acontecese
toda esta desgraza.

²⁴Velaquí as rampas de asedio
que chegan á cidade para conquistala,
a cidade entrégase ao poder dos caldeos,
que a estiveron asediando coa espada,
a fame e a peste.

Está a suceder o que eu dixen,
e ti estalo a ver.

²⁵Pero, ti, meu Señor, Deus,
acábasme de dicir:

“Merca o campo con prata,
fai asinar ás testemuñas”,
cando a cidade
está sendo entregada aos caldeos.

²⁶Entón veulle a Xeremías a palabra do Señor nestes termos:

²⁷—Eu, o Señor, son o Deus de todos os homes: Acaso hai algo imposible para min?

²⁸Por isto, así fala o Señor: Vou entregar esta cidade ao poder dos caldeos, ao poder de Nabucodonosor, rei de Babilonia, que a conquistará.²⁹Os caldeos que están asediando esta cidade entrarán nela e prenderanlle lume; incendiarán as casas onde, nas terrazas, queimaron incenso en honor de Baal e verteron libacións a deuses alleos para anoxarme a min.³⁰Pois foron os fillos de Xudá e mais os fillos de Israel os que xa desde a súa mocidade estiveron cometendo maldades aos meus

pero o temor bíblico non sae do medo, senón que é o sentido de impotencia que o home sente ante a manifestación do poder de Deus.

32, 22 *Deita*: no sentido de manar.

32, 27 *Todos os homes*: lit. “toda carne”, subliñando o matiz da debilidade do home.

32, 30 *Prácticas idólatricas*: lit. “obras das súas mans”, referidas á construción dos ídolos e aos actos de culto idólatrico practicados.

ollos; certo, os fillos de Israel estanme a ofender coas prácticas idolátricas —é o Señor quen fala—. ³¹A pesar da miña ira e a pesar do meu furor, esta cidade está contra min desde o día en que a construíron ata o día de hoxe. Que se aparte da miña presenza, ³²por toda a maldade dos fillos de Israel e dos fillos de Xudá que me fixeron enfadar: eles, os seus reis, os seus principais, os seus sacerdotes, os seus profetas, os homes de Xudá, os habitantes de Xerusalén! ³³Volvéronme as costas e non deron a cara. Ensineilles a sabedoría, pero eles non aprenderon a lección do castigo. ³⁴Poñen as súas abominacións no templo sobre o que se invoca o meu Nome para profanalalo. ³⁵Ollade: nos outeiros do val de Ben-Hinnom construíron os altares de Baal para pasar polo lume os seus fillos e mais as súas fillas en honor de Molok, cousa que nin eu lles mandei, nin se me veu á cabeza que fixesen semellante horror, extraviando deste xeito a Xudá.

³⁶Pois ben, agora así fala o Señor, Deus de Israel, verbo desta cidade, que vós vedes que está á mercé do poder do rei de Babilonia, da espada, da fame e da peste: ³⁷Vede que os vou xuntar de todos os países a onde os dispersei por causa da miña ira, da miña furia e do meu grande anoxo, e farei que volvan a este lugar e que vivan con toda a seguridade. ³⁸Eles serán o meu pobo e eu serei o seu Deus. ³⁹Dareilles a mesma mentalidade e o mesmo comportamento, de xeito que me respecten sempre. Que ben será para eles e para os fillos que os sucedan! ⁴⁰Pactarei con eles unha alianza eterna; non me apartarei deles para lles facer ben e porei o meu respecto no seu corazón, de xeito que non se aparten da miña presenza. ⁴¹Alegrareime neles facéndolles ben e na miña fidelidade heinos plantar nesta terra con todo o meu corazón e con todas as miñas forzas.

32, 33 *Ensineilles a sabedoría*: co castigo móstrase o verdadeiro camiño do éxito.

32, 36 *Vós vedes*: o verbo hebreo “amar”, ten aquí, coma no acádico, o sentido primitivo de “ver”, e non o de “dicir”.

32, 40 *Alianza eterna* (cf Is 24, 5), porque a fidelidade de Deus é eterna. O hebreo entende a alianza como presenza de Deus que provoca respecto e veneración. Nótese que o corazón está polas intencións e plans da persoa, non polos sentimentos.

32, 41 *Forzas*, matiz que ten aquí o vocábulo hebreo “néfex”.

33, 1-13 As circunstancias destes oráculos son as mesmas de **32, 1ss**. O texto ábrese cun primeiro oráculo referido á revelación profética (v. 3), presentado cunha fórmula de introdución especialmente solemne, pois ao nome de lavé engadíronselle fórmulas himnicas que subliñan o poder creacional de Deus. O primeiro oráculo de revelación (vv. 4-9) é un oráculo salvífico sobre Xerusalén,

⁴²Así fala o Señor: O mesmo que trouxen sobre este pobo toda esta grande calamidade, así tamén lles traerei todo o ben que lles estou prometendo. ⁴³Mercarase o teu campo neste país que vós estades vendo feito unha desolación por falta de homes e de animais, que está sendo entregado ao poder dos caldeos. ⁴⁴Mercarán campos con prata, redactarase a escritura, asinarana e cerraran e firmarán as testemuñas na rexión de Benxamín, nos arredores de Xerusalén, nas cidades de Xudá, nas cidades da montaña, nas cidades da Xefelah e nas cidades do Négueb, xa que eu farei volver os seus cativos —é o Señor quen fala.

Oráculos salvíficos para Xudá e Xerusalén

33 ¹A palabra do Señor veulle de segundas a Xeremías nestes termos, mentres continuaba aínda preso no patio da garda:

²—Así fala o Señor, que o fará; o Señor, que lle dará forma; o Señor daralle o ser, o seu nome é Iavé: ³Chámame e respondereiche, e mostrareiche cousas grandes e inaccesibles: ti non as coñeces. ⁴Así fala o Señor, Deus de Israel, acerca das casas desta cidade e dos palacios dos reis de Xudá que están para ser arrasados. A forza das ramplas de asedio e a forza da espada ⁵veñen loitar xunto cos caldeos: encheranos a eles de cadáveres de homes que eu ferín coa miña ira e co meu furor, xa que lle escondín a miña cara a esta cidade por toda a súa malicia. ⁶Pero velaquí que eu lle poñerei á cidade remedios e curas, e curareina; descubrirreilles as riquezas da paz e da seguranza. ⁷Farei volver os cativos de Xudá e os cativos de Israel, e restablecereinos coma no principio. ⁸Purificareinos de toda a súa iniquidade, coa que pecaron contra min; perdoarei todas as iniquidades coas que pecaron contra min e coas que se rebelaron contra min. ⁹Isto será para min un alegre re-

Xudá e Israel, que servirá de revelación de Iavé ante os pobos. O segundo oráculo (vv. 10-11) alude ao templo e ás rúas de Xerusalén, a onde volverán a salmodia e as cántigas de amor co retorno dos cativos. O terceiro oráculo (vv. 12-13) contempla os campos do país, que se volverán encher de rabaños. Nos tres oráculos, o elemento de contraste antecede os oráculos, e ten a función de presentarnos as circunstancias históricas, que coinciden co v. 1.

33, 2 *Fará, ...dará forma...*: termos creacionais referidos aos feitos salvíficos dos que acaba de falar e segue falando. *Daralle o ser*: verbo en forma causativa, que equivale a “facer ser”.

33, 5 *Escondín a miña cara*: signo antropomórfico da presenza benévola.

33, 9 Esta ledicia dos pobos xorde do recoñecemento do poder salvífico e da divindade de Iavé, preparándose deste xeito a doutrina do universalismo salvífico.

nome, un motivo de loanza e de gloria ante todos os pobos da terra, que oían todo o ben que eu lles fixen a Xudá e a Israel; os pobos saltarán e brincarán de ledicia por todo o ben e toda a paz que eu lles fixen. ¹⁰Así fala o Señor: Neste lugar que vós vedes que está devastado por falta de homes e por falta de animais; nas cidades de Xudá e nas rúas de Xerusalén, desoladas por falta de homes, por falta de habitantes e por falta de animais, aínda se volverán oír ¹¹berros de alegría e voces de gozo, o cantar do esposo e a cántiga da esposa, e a salmodia dos que, ao presentaren o sacrificio de acción de grazas no templo do Señor, dirán: “Loade o Señor dos Exércitos. Que bo é o Señor! Eterna é a súa fidelidade!”.

Si, eu farei volver os cativos desta nación coma nun principio —dío o Señor—.

¹²Así fala o Señor dos Exércitos: Neste país desolado por falta de homes e por falta de animais, e en todas as súas cidades, aínda volverá haber pasteiros de pastores que fagan descansar os seus rabaños. ¹³Nas cidades da montaña, nas cidades da Xefelah, nas cidades de Négueb, na rexión de Benxamín, nos arredores de Xerusalén e nas cidades de Xudá, aínda volverán pasar as reses ante as mans do que as conta —dío o Señor.

Fidelidade de Deus á Alianza

¹⁴Velaquí os días —é o Señor quen fala— nos que cumprirei a promesa que lles fixen á casa de Israel e á casa de Xudá.

¹⁵Nos días aqueles e no intre aquel farei abrollar de David un fillo lexítimo, que practicará o dereito e a xustiza no país.

¹⁶Nos días aqueles salvarase Xudá,

e Xerusalén descansará na seguridade, e este lugar chamarase:

“Iavé, nosa xustiza!”.

¹⁷Certo, así fala o Señor: Non será privado David dun que sente no trono da casa de Israel, ¹⁸nin aos sacerdotes levíticos os privarán de que me sirvan na miña presenza ofrecendo holocaustos, queimando ofrendas e celebrando o sacrificio de todos os días.

¹⁹Veulle a palabra de Deus a Xeremías nestes termos:

²⁰—Así fala o Señor: Cando quebrantan a miña alianza de día e cando a quebrantan de noite, o meu corazón estarrece día e noite polo seu matinar; ²¹de certo que rompe o meu pacto co meu servo David, que non lle faltaría un fillo que fose rei no seu trono, e rompe o meu pacto cos sacerdotes levíticos, meus servidores. ²²Pero o mesmo que non se contan as estrelas do ceo, nin se dá medido a area do mar, así hei multiplicar a descendencia de David, o meu servo, e a dos levitas que me serven a min.

²³Logo veulle a palabra do Señor a Xeremías nestes termos:

²⁴—Acaso non viches o que este pobo di?: “As dúas familias que o Señor escollera, rexeitounas”. Así rexeitan o meu pobo e non o consideran pobo ante eles. ²⁵Así fala o Señor: Tan certo como cumpo a miña alianza co día e coa noite, e teño establecidas as leis do ceo e da terra, ²⁶así non rexeito a descendencia de Xacob e de David, o meu servidor, nin deixarei de coller dela os xefes para a descendencia de Abraham, Isaac e Xacob. Certo, eu rescatarei a súa catividade e compadecereime desta descendencia.

Oráculos sobre Sedecías

34 ¹Cando Nabucodonosor, rei de Babilonia e o seu exército, todos os reinos

33, 10 *Neste lugar*: o heb. “maqom” debe ter aquí sentido de santuario, aínda non arrasado, pero si falto de fieis e de reses para os sacrificios (cf a referencia aos sacrificios de acción de grazas do v. 11, que está en paralelismo con esta referencia inicial).

33, 14-26 Esta sección recolle tres oráculos, que deben datarse nos días da caída de Xerusalén, en tempos de Sedecías (ano 587). Trátase neles do rexeitamento divino das dúas familias escollidas, a de David e a de Leví. Os oráculos afirman a fidelidade de Iavé ás súas promesas. O primeiro (vv. 14-18), despois do título xeral da sección (v. 14) afirma que a promesa feita a David (2 Sam 7, 16) mantén en pé a súa liña de descendencia, e que se cumprirá o significado do nome do rei Sedecías (= Iavé é a xustiza). No v. 18 afirmase a vixencia da promesa feita a Leví. O segundo oráculo (vv. 19-22) resolve o problema da deportación do rei Sedecías e dos sacerdotes, pola abundancia dos seus descendentes, aceptando o feito de que, ante a infidelidade humana á

alianza, Deus rompe o pacto cos individuos concretos. O terceiro oráculo (vv. 23-26) contrasta o dito do pobo de que Deus rexeitou as dúas familias (levítica e davidica), cunha afirmación enfática da vixencia da alianza de Deus con David, que se fai remontar á alianza con Xacob.

33, 15-16 O mesmo texto aparece, en función redaccional, en 23, 5-6.

33, 26 *Nin deixarei de coller*: seguirei collendo. Xer considera a promesa feita a David como continuación e consecuencia das promesas feitas aos patriarcas.

34, 1-7 Este texto contén dous oráculos: o primeiro (vv. 2-3) é de anuncio de castigo para a cidade e para o rei; mentres que o segundo (vv. 4-5) é máis ben un oráculo relativamente salvífico, pois supón unha moderación do castigo anunciado nos vv. 2-3. O texto oracular está introducido no v. 1 e rematado nos vv. 6-7 por unhas notas redaccionais, que subliñan datos diferentes da mesma situación histórica, o asedio do ano 588/7.

da zona do seu dominio e todos estes pobos estaban en guerra contra Xerusalén e contra todas as súas cidades, a palabra de parte do Señor veulle a Xeremías nestes termos: ²—Así fala o Señor, Deus de Israel: Vai e dille a Sedecías, rei de Xudá: Así fala o Señor: Eu entrego esta cidade nas mans do rei de Babilonia que a incendiará. ³Ti non escaparás da súa man; ben certo que serás arrestado e entregado á súa disposición; os teus ollos verán os ollos do rei de Babilonia e el en persoa falará contigo, e irás a Babilonia. ⁴Con todo, escoita Sedecías, rei de Xudá, a palabra do Señor. Así fala o Señor acerca de ti: non morrerás a espada. ⁵Morrerás en paz e o mesmo que se queimaron perfumes polos teus pais, os primeiros reis, teus antepasados, así tamén os queimarán por ti e chorarán por ti: “Ai, Señor”. Son eu quen che dou a miña palabra —é o Señor quen fala—.

⁶E o profeta Xeremías díxolle a Sedecías, o rei de Xudá, todas estas cousas en Xerusalén, ⁷mentres as forzas do rei de Babilonia estaban loitando contra Xerusalén e contra as cidades de Xudá que aínda resistían: contra Laquix e Azecah, pois elas eran, entre as cidades de Xudá, as cidades fortes que quedaban.

⁸Esta é a palabra que lle veu a Xeremías de parte do Señor, logo que o rei Sedecías fixo con todo o pobo, que se atopaba en Xerusalén, o pacto de proclamaren a liberdade dos escravos; ⁹o pacto de que cada un mandaría libres o seu escravo e a súa escrava, hebreo ou hebraea, de xeito que por eles, por hebreos, non fose servido ningún irmán seu. ¹⁰Fixéronlle caso todas as autoridades e todo o pobo que entrara no pacto de que cada un mandaría libres o seu servo e mais a súa serva, de xeito que non serían máis servidos por eles. Mantiveron a palabra e deixáronos ser libres. ¹¹Despois volvéronse da palabra dada e fixeron retornar os servos e servas que deixaran libres, e fixeron que os servisen coma servos e coma servas.

34, 4 *Con todo:* dálle ao oráculo salvífico que introduce un sentido restritivo de oráculo de castigo.

34, 5 Sobre a queima de perfumes no ritual funerario, cf 2 Cro 16, 14; 21, 19.

34, 8-22 Esta unidade consiste fundamentalmente nun discurso (vv. 13-22), composto no esquema do oráculo de xuízo de castigo, coa acusación nos vv. 13-16, e co xuízo de castigo nos vv. 17-22. Os vv. 8-12, e especialmente os vv. 21-22, preséntannos as circunstancias. Indo xa avanzado o asedio de Xerusalén, polo tanto na primavera do 587, as autoridades entenden que é mellor manumitir os escravos hebreos, cumprindo así a lei do Dt 15, 12-13 (cf vv. 9 e 14), pois na angustia pénsase en Deus e na súa lei. Por outra banda, os escravos de nada servían para os intereses da familia, e, cando menos, non

¹²Entón veulle de parte do Señor a Xeremías a palabra do Señor nestes termos: ¹³—Así fala o Señor, Deus de Israel: Eu son quen fixo un pacto con vós pais o día que os saquei do país de Exipto, da casa de escravos, nestes termos: ¹⁴Ao cabo de sete anos, cada un de vós liberará o seu irmán hebreo que lle fora vendido. Servirátelos seis anos, logo mandaralo libre de onda ti. Pero os vós pais non me fixeron caso, nin prestaron oído.

¹⁵E vós hoxe xa vos converterades e fixerades o que é xusto aos meus ollos, ao proclamardes cada un a liberdade para o seu irmán e facerdes un pacto diante de min, na casa onde se invoca o meu Nome. ¹⁶Pero volvéstesvos atrás e profanastes o meu Nome, facendo cada un de vós volver o seu servo e a súa serva, que mandarades libres, e sometésteos a ser servos e servas vós. ¹⁷Por iso, así fala o Señor: Vós non me fixestes caso ao proclamardes cada un a liberdade para o seu irmán e para o seu compañeiro. Eu estou a proclamar contra vós a liberdade da espada, da peste e da fame, e convertereivos en algo que fará estremecer a todos os reinos da terra —é o Señor quen fala—. ¹⁸Os homes que quebrantaron o meu pacto, que non mantiveron os compromisos que eles pactaron, a estes entregareinos ás maldicións pronunciadas na presenza do becerro que cortaron en dous, pasando por entre os anacos. ¹⁹As autoridades de Xudá e ás autoridades de Xerusalén, aos eunucos e aos sacerdotes e a todos os campesiños, que pasaron entre os dous anacos do becerro, ²⁰entregareinos ao poder dos seus inimigos e ao poder dos que andan á busca da súa vida, e o seu cadáver servirá de carnaza para os paxaros do ceo e para os animais da terra. ²¹E a Sedecías e aos seus ministros entregareinos ao poder dos seus inimigos, ao poder dos que andan ao axexo da vida e ao poder dos exércitos do rei de Babilonia que se están retirando da vosa presenza. ²²Eu dou unha orde —é o Señor quen fala—, e fareinos

había que mantelos; con todo, dáselle ao rito un carácter relixioso (cf vv. 15, 18-19), sacralizando o pacto con sacrificio e coas bendicións e maldicións; pero, cando na primavera do mesmo ano as tropas caldeas levantan o asedio, ao acudiren expíciros en axuda dos asediados (vv. 21-22), entón os que manumitían escravos vólvenos a someter á escravitude.

34, 8 *De proclamaren:* lit. “de que a liberdade dos escravos sería proclamada por eles”.

34, 14 Dt 15, 12-13.

34, 16 *Libres:* lit. “libres no seu néfex”; pero aquí o “néfex” significa a libre disposición do mesmo.

34, 18 *Compromisos:* lit. “palabras”, “preceptos”. Na presenza do becerro: referencia ao ritual do pacto (cf Xén 15, 17ss).

volver a esta cidade: loitarán contra ela e prenderanlle lume; converterei as cidades de Xudá nunha desolación sen habitantes.

Xesto simbólico cos recabitas: discurso

35 ¹Esta é a palabra que de parte do Señor lle veu a Xeremías no tempo de Ioaquim fillo de Ioxías, rei de Xudá, nestes termos: ²—Vai á familia dos recabitas e trata con eles de que veñan ao templo do Señor, a un dos comedores, e logo dálles de beber viño.

³Eu fun buscar a Iazánias, fillo de Xeremías, fillo de Habasinías, aos seus irmáns, a toda a súa familia e a toda a familia dos recabitas, ⁴e tróuxenos ao templo do Señor, ao comedor dos fillos de Hanán, fillo de Igdalías, o home de Deus. Ese comedor está ao lado do das autoridades e enriba da alcoba de Maseías, fillo de Xalum, garda da entrada. ⁵Puxen diante dos fillos do clan dos recabitas xerras cheas de viño e cuncas, e díxenlles: —Bebede viño.

⁶Pero eles responderon: —Nós non bebemos viño, xa que Ionadab, fillo de Recab, o noso pai, deunos estas normas: “Non bebedes viño nunca máis nin vós nin os vosos fillos; ⁷non construares casas, nin sementedes semente, nin plantedes viñas nin as teñades, xa que habitaredes en tendas toda a vosa vida, para deste xeito vivirdes moitos días na terra onde viviredes peregrinos”. ⁸E nós vimos obedecendo as instrucións que Ionadab nos deu, tocante a non bebermos viño durante toda a nosa vida, nin nós nin as nosas mulleres, nin os nosos fillos, nin as nosas fillas; ⁹e tocante a non construírmos casas para vivir, nin termos viñas, nin campos, nin sementes, ¹⁰e vivirmos en tendas. Nós obedecemos e facemos todo o que nos mandou Ionadab, noso pai. ¹¹Pero cando Nabucodonosor, rei de Babilonia, subiu a este país, nós dixemos:

“É mellor entrar en Xerusalén para fuxir do exército dos caldeos e do exército dos arameos”, e por isto vivimos en Xerusalén.

¹²Logo veulle a Xeremías a palabra do Señor nestes termos: ¹³—Así fala o Señor dos Exércitos, Deus de Israel: Vai dicirlle a cada home de Xudá e aos habitantes de Xerusalén: Non aprendedes a lección para obedeceredes as miñas palabras? —é o Señor quen fala—. ¹⁴Eles gardan as palabras de Ionadab, fillo de Recab, quen lles deu aos seus fillos instrucións para que non bebesen viño, e non o beben ata o día de hoxe; eles si que obedecen o mandato de seu pai. Pero a min, aínda que madrugei a dicirvolo e o fixen insistentemente, non me fixestes caso; ¹⁵aínda que apurei a mandarvos os meus servos os profetas, e repetidas veces volos mandei a dicirvos: “Arrepentidevos cada un de vós do seu mal vieiro, mellorade o voso comportamento, non vaiades tras deuses alleos para lles dar culto, e así viviredes na terra que vos dei a vós e a vosos pais”, vós non prestastes oído, nin me fixestes caso. ¹⁶Os fillos de Ionadab, fillo de Recab, si que manteñen o precepto que seu pai lles ordenou, pero este pobo non me fai caso. ¹⁷Por iso, así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Ollade: vou traer contra Xudá e contra todos os habitantes de Xerusalén toda a calamidade que lles anunciei, porque lles falei e non escoitaron, be-rreilles e non me responderon.

¹⁸Polo contrario, ao clan dos recabitas, díxolle Xeremías: —Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Visto que obedecestes o precepto de Ionadab, voso pai, e observastes o seu mandado, e fixestes todo o que el vos mandou ¹⁹así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Non lle faltarán a Ionadab, fillo de Recab, descendentes que se manteñan na miña presenza todos os días.

35, 1-19 Este texto, despois dunha introdución redaccional de datación imprecisa (v. 1), preséntanos un xesto simbólico: a invitación a beber viño no templo, feita aos recabitas (vv. 2-5), que prepara unha longa resposta negativa deste clan (vv. 6-11), na que expoñen o seu xeito de vida nómade ou seminómade, soamente interrompido polas graves razóns de bandas armadas caldeas e arameas. Nos vv. 12-19 contense a explicación do simbolismo ao xeito dun discurso organizado no esquema dun oráculo de xuízo de castigo, no que a acusación de desobediencia ás ordes de Deus contrasta coa obediencia dos recabitas ás ordes de seu pai (vv. 13-16), e o anuncio de castigo (v. 17) contrasta tamén cun oráculo salvífico para o clan dos recabitas (vv. 18-19). A datación desta

acción simbólica depende do v. 11: a presenza do exército dos caldeos e dos arameos (cf 2 Re 24, 14ss), que se ha situar entre o 601 e o 598, momento de insubordinación de Ioaquim a Nabucodonosor, despois da súa derrota en Exipto. Esta tribo nómade era iavista, pois o seu devanceiro Ionadab ben Recab axuda a Iehú no seu golpe de estado contra a impía casa de Ahab (2 Re 10, 15-17).

35, 14 *Eles gardan*: a expresión hebrea aparece en diversas linguas orientais co sentido de protexer, gardar, abrigar, coidar.

35, 18 *Eles gardan*: a expresión hebrea aparece en diversas linguas orientais co sentido de protexer, gardar, abrigar, coidar.

PAIXÓN DE XEREMÍAS

O rolo inicial dos oráculos de Xeremías

36 ¹No ano cuarto de Ioaquim, fillo de Ioxías, rei de Xudá, veulle a Xeremías esta palabra de parte do Señor: ²—Colle un rolo limpo, e escribe nel todos os oráculos que eu che comuniquéi acerca de Xerusalén e de Xudá e de todos os pobos, desde o día que che empecei a falar nos tempos de Ioxías ata o día de hoxe.³ Talvez escoiten os de Xudá toda a desgraza que estou pensando causarlles, de xeito que se arrepintan cada un deles do seu mal comportamento, e eu lles poida perdoar as súas iniquidades e mais os seus pecados.

⁴Entón Xeremías chamou a Baruc, fillo de Nerías, e Baruc escribiu no rolo limpo, ao ditado de Xeremías, todos os oráculos que o Señor lle dixera.

⁵Logo Xeremías deulle esta orde a Baruc: —Eu estou preso, non podo entrar no templo do Señor. ⁶Vai ti e le no rolo o que escribiches ao meu ditado, todos os oráculos do Señor, na presenza de todo o pobo que se atopa no templo do Señor nun día de xaxún; leralos tamén en voz alta na presenza de todos os xudeus que veñen das súas diferentes cidades. ⁷ Talvez a súa oración caia ben na presenza do Señor e se arrepintan cada un do seu mal comportamento, porque terrible é a cólera e o furor que o Señor anunciou sobre este pobo.

⁸Baruc, fillo de Nerías, fixoo todo tal como lle mandou o profeta Xeremías: unha vez no templo do Señor leu no rolo todos os oráculos do Señor. ⁹No ano quinto de Ioaquim, fillo de Ioxías, rei de Xudá, no mes noveno, convocouse un xaxún na presenza do Señor para todo o pobo de Xerusalén, e para todo o pobo que, procedente das cidades de Xudá, se xuntaba en Xerusalén. ¹⁰Unha vez no tem-

plo do Señor e na presenza de todo o pobo leu Baruc no libro todos os oráculos de Xeremías na sala do notario Guemarías, fillo de Xafán, no patio de arriba, á entrada da Porta Nova do templo do Señor.

¹¹Miqueas, fillo de Guemarías, fillo de Xafán, escoitou todos os oráculos do Señor que estaban no escrito, ¹²e, deseguido, baixou ao palacio real, á sala do notario e alí estaban en sesión todas as autoridades: Elixamá, o notario, Delaías, fillo de Xemaías, Elnatán, fillo de Acbor, Guemarías, fillo de Xafán, Sedecias, fillo de Hananías e todas as restantes autoridades. ¹³Miqueas contoules todas as cousas que lle oira ler a Baruc, cando este lía o libro na presenza do pobo. ¹⁴Entón o consello de ministros mandou onda Baruc a Xehudí, fillo de Netanías, fillo de Xelemías, fillo de Cuxí, a que lle dixese: “Colle na túa man o rolo que liches en presenza do pobo e ven”.

Colleu Baruc, fillo de Nerías, na súa man o rolo, e entrou onda os ministros. ¹⁵Eles dixéronlle: —Senta e leo diante de nós.

E Baruc leuno diante deles. ¹⁶Ao oíren todos os oráculos, cheos de pánico, miraron uns para os outros e dixéronlle: —Ben certo, Baruc, que lle comunicaremos ao rei todos estes oráculos.

¹⁷E a Baruc preguntáronlle: —Indícanos como recolliches por escrito da súa boca todos estes oráculos.

¹⁸Respondeulles Baruc: —El en persoa ditábame todos estes oráculos e eu escribíaos no rolo con tinta.

¹⁹Logo, os ministros dixéronlle a Baruc: —Vai e escóndete ti xunto con Xeremías, e que ninguén saiba onde estades.

²⁰Eles, logo que puxeron o rolo na oficina de Elixamá, o notario, entraron no patio

36, 1-32 Deste relato biográfico interesa subliñar a posta por escrito dos oráculos de xuízo de castigo dos que é autor Xer. O mesmo profeta preocupase deles con todo coidado (vv. 2-4. 7. 18), engadindo no segundo ditado outros semellantes (v. 32), pois en Xer temos a maior e máis completa colección de textos proféticos. O relato subliña a intención salvífica da colección: provocar a conversión (vv. 3. 7), cousa que consegue polo menos nalgúns dos oíntes (v. 16). Tamén se subliña o perigo que supón ser portador da palabra de Deus (v. 19); pero neste perigo está presente a asistencia divina (vv. 26-27) e a prevalencia do dinamismo da palabra (vv. 29-32). O momento no que o profeta recibe a orde divina de que se compoña o rolo é o ano 605, data da batalla de Kárekemix, que lles dá a hexemonía do Medio Oriente aos babilonios, despois do curto dominio exipcio (609-605). O xaxún do ano 604, que foi o momento no que o rolo

foi coñecido polas autoridades, debeu ter como motivo a angustiada situación da submisión dos babilonios, pois neste mesmo ano cae Axquelón e isto pode explicar o feito de que o rei queime os anacos do rolo (v. 23), pois xa se someteu aos babilonios.

36, 2 Rolo limpo: lit. “rolo de libro”; pois os hebreos escribían en rolos moi longos (10-15 m), en columnas verticais, con paus cilíndricos nos extremos, para ir envolvendo ou desenvolvendo.

36, 5 *Estou preso.* En **23, 1** e **39, 15** significa que está na cadea; pero aquí non está claro que se refira ao cárcere, pois non hai datos paralelos que o proben: quizais significa soamente que lle está prohibida a entrada no templo, polos incidentes do discurso contra o templo (**26, 1-24**) e pola discusión con Paxhur (**20, 1-6**).

36, 18 *En persoa ditábame:* lit. “desde a súa boca clamaba cara a min”.

onda o rei e contáronlle a el en persoa todas as cousas que pasaran.

²¹Entón o rei mandou a Iehudí buscar o rolo. El colleuno na oficina de Elixamá, o notario, e o mesmo Iehudí o leu na presenza do rei e na presenza de todas as autoridades que estaban de pé ante o rei. ²²O rei estaba sentado no palacio de inverno, estaban no noveno mes e cun braseiro acceso diante del. ²³E cando Iehudí tiña lidas tres ou catro columnas, o rei rachábaas cun coitelo de escribán, e botábaas ao lume do braseiro, ata consumir todo o rolo no lume do braseiro. ²⁴Nin o rei nin os seus servidores ao escoitaren todos estes oráculos se amedrentaron nin racharon os seus vestidos. ²⁵E aínda que Elnatán, Delaías e Guemariás lle insistían ao rei para que non queimase o rolo, el non lles fixo caso. ²⁶E o rei mandoulles a Ierahmel, príncipe real, a Seraías, fillo de Azriel, e a Xelemías, fillo de Abdel, que arrestasen a Baruc, o escribán, e mais a Xeremías, o profeta. Pero o Señor mantívooos escondidos.

²⁷Despois que o rei queimara o rolo e mais os oráculos que Baruc escribira ao ditado de Xeremías, veulle a palabra do Señor a Xeremías nestes termos: ²⁸—Volve a facerte con outro rolo e escribe de novo nel todos os oráculos de antes, os que había no primeiro rolo que queimou Ioaquim, rei de Xudá. ²⁹E a Ioaquim, rei de Xudá, haslle dicir: Así fala o Señor: Ti queimaches aquel rolo, dicindo: “Por que escribiches nel virá o rei de Babilonia e destruírá esta capital e fará desaparecer dela homes e animais?”. ³⁰Por isto, así fala o Señor acerca de Ioaquim, rei de Xudá: Non terá quen sente no trono de David, e o seu cadáver quedará exposto á calor durante o día e ao frío durante a noite. ³¹Pedireille contas a el, á súa descendencia e aos seus servidores das súas iniquidades; e traerei contra eles, contra todos os habitantes de Xerusalén e contra cada un dos xudeus, toda a desgraza que lles anunciei e da que non fixeron caso.

36, 22 *O noveno mes*: o correspondente a novembro / decembro.

36, 26 *Príncipe real*: lit. “fillo do rei”, pero non de Ioaquim, o rei entón de trinta anos (cf 2 Re 23, 36), que non pode ter un fillo con misións policiais.

36, 29 *Esta capital*: o termo hebreo “eres” con artigo, debe referirse a Xerusalén como capital do estado.

36, 30 Sobre a referencia aos osos do rei, cf nota a 22, 13-19.

37, 1-4 Parece que estes catro vv. constitúen unha introdución redaccional a toda esta sección biográfica sobre os sufrimentos do profeta por mor da súa misión, remarcando a desobediencia do rei e dos seus conselleiros e ho-

³²Entón Xeremías colleu outro rolo e deu-llo a Baruc, fillo de Nerías, o escribán, que escribiu nel, ao ditado de Xeremías, todos os oráculos do libro que Ioaquim, rei de Xudá, queimara no lume. E aínda se lles engadiron a aqueles outros moitos oráculos semellantes.

Xuízo xeral sobre Sedecías

37 ¹O rei Sedecías, fillo de Ioxías, reinou en vez de Ieconías, fillo de Ioaquim, xa que Nabucodonosor, rei de Babilonia, o constituíu rei no país de Xudá. ²Pero ninguén fixo caso das palabras que o Señor comunicou por medio do profeta Xeremías: nin el nin os seus ministros nin os terratenentes.

³O rei Sedecías mandou a Iehucal, fillo de Xelemías, e ao sacerdote Sefanías, fillo de Maseías, a dicirlle a Xeremías: “Se fas o favor, reza ao Señor, noso Deus, por nós”. ⁴Naquele entón Xeremías andaba libremente entre o pobo, pois aínda non o meteran no cárcere.

Resposta do profeta á embaixada de Sedecías

⁵Daquela as tropas do faraón saíron de Exipto, e tan pronto como os caldeos, que estaban cercando Xerusalén, oíron a noticia, levantaron o cerco de Xerusalén. ⁶Entón veulle a palabra do Señor ao profeta Xeremías nestes termos: ⁷—Así fala o Señor, Deus de Israel: Así tedes que lle falar ao rei de Xudá, que vos mandou onde min para que eu consultase: velaquí as tropas do faraón que saíron para axudarvos, pero volverán ao seu país de Exipto. ⁸E os caldeos darán volta e loitarán contra esta cidade, tomarana e prenderanlle lume. ⁹Así fala o Señor: Non levantedes os vosos ánimos dicindo: “De seguro que os caldeos marchan da nosa presenza”, porque non marcharán. ¹⁰Aínda que derrotádes a todos os exércitos dos caldeos que loitan contra vós, de xeito que non quedasen máis que soldados acoitelados, cada un deles ergueríase da súa tenda e prenderíalle lume a esta cidade.

mes de poder, a pesar da fe do rei na oración do profeta.

37, 3 Os embaixadores pidenlle ao profeta que rece, o que hai que entender no sentido de consultar mediante a oración; pero o autor puido empregar o verbo consultar (hebreo “darax”), coma no v. 7.

37, 4 A posición deste v. despois da embaixada e a deserción da circunstancia histórica do v. 5, confirman a intención redaccional de título deste v.

37, 5 Sobre a situación histórica, cf nota a 34, 8-22.

37, 7-10 A resposta profética dáse en dous oráculos, dos que o primeiro (vv. 7-8) é de castigo, e o segundo (vv. 9-10) é unha enfatización do mesmo.

Xeremías na cadea

¹¹Cando o exército dos caldeos levantou o cerco de Xerusalén a causa da presenza do exército do faraón, ¹²saíu Xeremías de Xerusalén para ir á rexión de Benxamín, a fin de asistir á repartición dunha herdanza entre o pobo. ¹³Ao chegar el á porta de Benxamín, xa estaba tamén alí o xefe da inspección, chamado Ierías, fillo de Xelemías, que predeu ao profeta Xeremías, dicíndolle: —Ti estaste pasando aos caldeos.

¹⁴Xeremías repuxo: —Mentira! Non me estou pasando aos caldeos.

Pero Ierías non lle fixo caso e predeu a Xeremías, e levouno xunto ás autoridades. ¹⁵As autoridades anoxáronse con Xeremías, fixérono azoutar e metérono na cadea, na casa de Ionatán, o escribán, pois tiñaña convertida en cárcere. ¹⁶Así entrou Xeremías no interior da cisterna, nas bóvedas. Alí estivo vivindo Xeremías moito tempo.

Consulta de Sedecías e mellora da prisión do profeta

¹⁷O Rei Sedecías mandouno buscar, e interrogouno en secreto na súa casa: —Hai algunha palabra de parte do Señor?

Respondeulle Xeremías: —Si. E engadiu: —Serás entregado no poder do rei de Babilonia.

¹⁸Dixolle Xeremías ao rei Sedecías: —Que delito cometín contra ti, ou contra os teus servidores ou contra este pobo, para que me metades no cárcere? ¹⁹Onde están os vossos profetas que vos profetizaron dicindo: “O rei de Babilonia non virá contra nós nin contra este país?”. ²⁰Pois agora, meu señor, meu rei, escóitame, por favor. Que a miña súplica sexa ben acollida na túa presenza, non permitas que volva á casa de Ionatán, o escribán, non permitas que eu morra alí.

²¹Entón o rei Sedecías deu a orde de que custodiasen a Xeremías no patio de garda e de que lle desen ao día unha bola de pan da

Rúa dos Panadeiros, ata que se acabase o pan da cidade. Deste xeito viviu Xeremías no patio da garda.

Xeremías, no pozo. Intercesión de Ébed-Mélec

38 ¹Xefatías, fillo de Matán, Guedalías, fillo de Paxhur, Iucal, fillo de Xelemías e Paxhur, fillo de Malaquías, oíron estes oráculos que Xeremías lle dicía a todo o pobo: ²—Así fala o Señor: Quen siga vivindo nesta cidade morrerá de espada, de fame e de peste; quen se pase aos caldeos vivirá, terá como ganancia a súa respiración e a súa vida. ³Así fala o Señor: Esta cidade será de certo entregada ao poder dos exércitos do rei de Babilonia, que a conquistarán.

⁴Entón as autoridades dixéronlle ao rei: —Fágase morrer a este home, pois deste xeito está a afrouxar os ánimos dos homes de guerra que quedan nesta cidade e os ánimos de todo o exército, dicíndolles cousas coma estas. Certamente este home non está a buscar o benestar para o pobo, senón que está a buscar a súa desgraza.

⁵O rei Sedecías repúxolles: —Aí o tedes no voso poder, pois o rei non pode nada contra vós.

⁶Eles colleron a Xeremías e botárono na cisterna de Malaquías, príncipe real que estaba no patio da garda, baixando a Xeremías con cordas. No pozo non había auga, senón lama, e Xeremías enterrouse na lama. ⁷Ébed-Mélec, o etíope, eunuco, que vivía no palacio do rei, oíu que puxeran a Xeremías na cisterna. Mentres o rei estaba sentado na porta de Benxamín, ⁸saíu Ébed-Mélec do palacio real e faloulle ao rei nestes termos: ⁹—Meu señor, meu rei, estes homes cometeron unha inxustiza con todo o que lle fixeron a Xeremías, o profeta, e con botalo na cisterna; vai morrer onde está, por falta de pan, xa que non hai pan na cidade.

37, 12 Esta repartición da herdanza quizais aluda a un posible ano sabático ou xubilar, no que tamén se facía a manumisión dos escravos (cf **32, 1-15; Dt 15, 1-11 e Lev 25, 1-17**).

37, 14 Os que o castigan son as autoridades, e non o rei, pois este trata con el en secreto, e respéctao canto pode (cf vv. 20-21).

38, 1-13 Algúns críticos consideran que este episodio pertence a unha tradición diferente, referida ao mesmo feito de **37, 11-21**, por mor das coincidencias de prisión nun pozo, intercesión ante o rei, que mellora a situación do prisioneiro e o libra da morte. Pero este hipercriticismo esquece que se trata de dous relatos da mesma fonte autobiográfica, entre os que non se ven diferenzas de estilo que fagan pensar en dúas mans. Ademais, o relato

de **37, 11ss** quizais sexa un pretexto para o abandono do seu posto profético (cf **20, 7,9**), e a situación das acusacións de traizón por desmoralizar ao pobo (**38, 2-4**) están abondo reflectidas en **20, 8,10**, pois soamente unha fortísima experiencia do seu compromiso profético explica as palabras de desánimo e traizón que infunde aos soldados que pasan ao seu lado no patio da garda. Nótese o paralelismo destas dúas escenas con feitos acontecidos en Xetsemani, entre Xesús e as autoridades nos xuízos civil e relixioso.

38, 2 Nótese o paralelismo de respiración (“néfex”) e vida (“hai”). Por iso o sufixo vale para os dous termos.

38, 4 Animos: lit. “mans”, “forzas”, “ganas de loitar”, referidas a todo o exército: pois o profeta non ten acceso ao pobo en xeral, senón aos soldados cos que vive.

¹⁰Entón o rei deulle esta orde a Ébed-Mélec, o etíope: —Colle ás túas ordes tres homes destes, e sube da cisterna ao profeta Xeremías, antes de que morra.

¹¹Ebed-Mélec colleu ás súas ordes os homes e entrou no palacio real, onde estaba o tesouro, e colleu alí farrapos de estopa e de

sacos, e con cordas botoullos na cisterna a Xeremías. ¹²E díxolle Ebed-Mélec, o etíope, a Xeremías: —Pon os farrapos de estopa e de sacos nos sobacos por debaixo das cordas.

Xeremías fixoo así. ¹³Tiraron de Xeremías coas cordas e subírono da cisterna; e Xeremías seguiu vivindo no patio da garda.

TRIUNFO DO PROFETA

Derradeira consulta de Sedecías a Xeremías en segredo

¹⁴O rei Sedecías mandou buscar a Xeremías, o profeta, á terceira entrada do templo do Señor. Díxolle o rei a Xeremías: —Eu quero preguntarche unha cousa: non me escondas nada.

¹⁵Xeremías repúxolle a Sedecías: —Se cha digo, vasmе matar; se che dou un consello, non me vas escoitar.

¹⁶O rei Sedecías xuroulle en segredo a Xeremías deste xeito: —Vive o Señor que está a chegar, e que nos dá a vida que temos, que non te deixarei matar nin te entregarei nas mans destes homes que buscan acabar coa túa vida!

¹⁷Entón Xeremías díxolle a Sedecías: —Así fala o Señor, Deus dos Exércitos, Deus de Israel: Se te rendes aos xenerais do rei de Babilonia, salvarás a túa vida, e esta cidade non será queimada; vivirás ti e mais a túa familia.

¹⁸Pero se non te rendes aos xenerais do rei de Babilonia, entregarei esta cidade nas mans dos caldeos, que lle prenderán lume, e ti non fuxirás das súas mans.

¹⁹O rei Sedecías, repúxolle a Xeremías: —Téñolles medo aos xudeus que se pasaron aos caldeos; poida que os caldeos me entreguen no seu poder e se burlen de min.

²⁰Respondeulle Xeremías: —Non te entregarán; faille caso á voz do Señor, á sorte que

eu che comunico, e irache ben e conservarás a túa vida. ²¹Pero se non queres ti saír, esta é a escena que me mostrou o Señor: ²²Velaquí: as mulleres que queden no palacio real de Xudá serán entregadas aos xenerais do rei de Babilonia e isto é o que cantarán:

Engañáronte e puideron contigo os amigos da túa intimidade; enterráronche os pés na lama e volvéronse atrás.

²³Entregaránlles aos caldeos todas as túas mulleres e os teus fillos, e ti non fuxirás das súas mans, senón que serás apresado polo rei de Babilonia, que lle prenderá lume a esta cidade.

²⁴Entón Sedecías díxolle a Xeremías: —Que ninguén saiba esta conversa e ti non morrarás.

²⁵E se saben as autoridades que falei contigo, e se logo van onda ti e che din: “Cóntanos o que lle dixeches ao rei, non nolo ocultes, que non te mataremos: que lle dixeches ao rei?”, ²⁶ti haslles dicir: “Estívenlle presentando ao rei a miña petición para que non me levasen á casa de Ionatán a morrer alí”.

²⁷En efecto, todas as autoridades viñeron xunto a Xeremías e preguntáronlle; pero el contestoulles en todo conforme estas instrucións que lle dera o rei. E eles quedaron mudos diante del, pois a conversa non se soubo.

²⁸Desde entón Xeremías viviu no patio da garda ata que foi tomada Xerusalén.

38, 14-28a Este relato constitúe a glorificación ou exaltación do profeta, pois a escena ten lugar no templo, onde lle estaba prohibido ir, e onde o levan a entrevistarse co rei (v. 14). O rei xúralle en secreto e reconece a autenticidade da mensaxe profética (v. 16). No v. 26 o mesmo rei móstralle o xeito de seguir con vida, e os seus inimigos non saben que facer (v. 27). Os vv. 17-18 presentan un oráculo en forma de consello sapiencial (cf v. 15b), no que se anuncian as consecuencias da actitude que se asuma. O diálogo dos vv. 19-23 ten a finalidade de animar ao rei a tomar a decisión favorable para a cidade e para si mesmo, acabando cunha visión dramática das desgrazas que virán se o rei non se rende.

38, 16 *Que está a chegar*: esta expresión falta en moitos manuscritos e versións, e os mesmos masoretas deixaron o termo sen sinais vocálicos. Non obstante, débese conservar esa expresión por ser a lectura máis rara e porque, doutro lado, resulta un título de lavé, manifestación da fe

máis tradicional hebrea no Deus que intervén na historia, coincidindo en paralelismo coa oración relativa que segue. O rei reconece nos acontecementos a intervención de Deus, que o profeta vén anunciando; pero non será capaz de seguir a senda que Deus lle quere dar á historia.

38, 28b-39, 18 Esta sección forma un conxunto centrado no tema do triunfo do profeta, pois en **39, 1-19** vemos cumprida a súa palabra profética sobre a cidade e sobre Sedecías, quedando probada, deste xeito, a súa autenticidade profética. Na sección **39, 10-14** o mesmo rei Nabucodonosor dá ordes favorables ao profeta, que queda en liberdade, despois de sacalo do patio da garda e de recomendalo os mesmos babilonios ao gobernador Guedalías. A intención de exaltación do profeta está moi subliñada respecto ao texto semellante de **40, 1-6**. Os vv. 15-18 están fóra de contexto, pois refírense ao agradecemento do profeta ao eunuco que o librou do pozo (cf **38, 1-13**). Con todo, o desprazamento do texto non pode ter

Cumprimento da palabra do profeta: cae Xerusalén

39 ¹No ano noveno de Sedecías, rei de Xudá, no mes décimo, veu Nabucodonosor, rei de Babilonia, e todos os seus exércitos a Xerusalén, e rodeárona. ²No ano undécimo de Sedecías, no mes cuarto, o nove do mes, abriron brecha na cidade. ³Todos os xenerais do rei de Babilonia entraron nela, e sentáronse na porta central: Nergal, príncipe de Éser, Samgar-Nebú, príncipe de Sequim, gran xefe de eunucos e todo o resto dos xenerais do rei de Babilonia. ⁴E sucedeu que cando os viron Sedecías, rei de Xudá e todos os homes de guerra, fuxiron a correr da cidade de noite, a través do xardín do rei, pola porta entre os dous muros, e saíron camiño da Arabah. ⁵Pero os exércitos dos caldeos perseguíronos e déronlle alcance a Sedecías nas chairas de Iericó; collérono e levárono a Riblah, na rexión de Hamat onde Nabucodonosor, rei de Babilonia, quen ditou sentenza contra el. ⁶O rei de Babilonia fixo matar a todos os fillos de Sedecías na súa presenza, en Riblah; e a todos os nobres de Xudá tamén os fixo morrer o rei de Babilonia. ⁷Tamén cegou os ollos de Sedecías e atouno con dúas cadeas de bronce para levalo a Babilonia. ⁸Os caldeos prendéronlle lume ao palacio real e ás casas do pobo, e botaron abaixo as murallas de Xerusalén ⁹e ao resto do pobo que quedaba na cidade, e aos desertores que se pasaran a Nabucodonosor e a todos os restantes, levounos cativos a Babilonia Nebuzardán, xefe da garda persoal. ¹⁰Pero aos pobres de entre o pobo, que non tiñan nada, deixounos quedar Nebuzardán, xefe da garda persoal, no país de Xudá, e entregoulles aquel día as viñas e os campos.

Especial consideración de Nabucodonosor co profeta

¹¹Nabucodonosor, rei de Babilonia, deulle estas ordes a Nebuzardán, xefe da garda per-

outro sentido ca o do argumento “a fortiori”: se a quen auxiliou ao profeta, Deus o bendí coa vida, moito máis a quen expuxo tantas veces a súa vida e tanto sufriu. Deus ten que bendicilo co triunfo. Por outra banda, en **40**, 1ss aparece o profeta vinculado ao seu pobo, encadeado cos que van a Babilonia (v. 1) e despois de darlle liberdade de movementos, o profeta prefíre quedar co pobo (vv. 5-6), de xeito que a glorificación do profeta acaba en **39**, 18.

39, 1-2 Estes vv. son redaccionais, e interrompen o sentido lóxico da frase de **38**, 28b + **39**, 3. A función desta glosa é a de facernos seguir a historia.

O mes décimo do ano noveno de Sedecías era decembro do ano 589, ou xaneiro do 588.

O mes cuarto do ano undécimo era xuño ou xullo do 587.

soal, acerca de Xeremías: ¹²—Cólleo ao teu cargo e mira por el; non lle fagas nada malo: máis ben cumprelle o que che pida.

¹³Nebuzardán, xefe da garda persoal, Sangar-Nebú, xefe dos eunucos, Nergal, príncipe de Éser e alto oficial, e todos os xefes do rei de Babilonia ¹⁴mandaron buscar a Xeremías ao patio da garda e entregáronllo a Guedalías, fillo de Ahicam, fillo de Xafán, para que o deixase ir á súa casa e vivir entre o pobo.

Oráculo salvífico de agradecemento para Ébed-Mélec

¹⁵Cando estaba preso Xeremías no patio da garda veulle a palabra do Señor nestes termos: ¹⁶—Vai, e dille isto a Ébed-Mélec, o etiope: Así fala o Señor dos Exércitos, Deus de Israel: Eu vou traer as miñas palabras a esta cidade, para mal e non para ben: o día aquel cumpríranse na túa presenza. ¹⁷Mais a ti salvareite no día aquel —é o Señor quen fala—, non serás entregado ao poder dos homes aos que lles tes medo; ¹⁸seguro que te salvarei e non caerás a espada, e a túa vida será o teu botín, pois confiaches en min —é o Señor quen fala.

Xeremías decide quedar co pobo

40 ¹Palabra que de parte do Señor lle veu a Xeremías, despois que Nebuzardán, xefe da garda persoal, o mandou desde Ramah, cando o colleu ao seu cargo, pois el estaba preso con cadeas entre todos os cativos de Xerusalén e de Xudá, que eran levados cativos a Babilonia.

²O xefe da garda persoal colleu a Xeremías ao seu cargo e díxolle: —O Señor, o teu Deus, anunciou este desastre contra este lugar; ³o Señor fíxoo vir e realizouno tal como el predixera; fostes vós os que pecastes contra o Señor e non fixestes caso da súa voz, e por iso sucedenvos estas cousas. ⁴E agora, eu solto hoxe as cadeas que tes nas túas mans. Se prefires vir comigo a Babilonia, ven, que

39, 3 *Sequim* aparece en textos ugaríticos como termo referido a un tipo de vestidos ou teas: quizais haxa que pensar nunha localidade ou rexión mesopotámica, famosa polas teas, e que lle dá nome ás mesmas.

Gran xefe: o hebreo emprega as mesmas palabras ca o acádico; e en acádico é un título dun funcionario ou oficial do exército.

39, 10-14 As diferenzas con **40**, 1-6 non din nada contra a historicidade dos dous textos, pois nestes vv. déixano en liberdade, pero puido ser collido polas tropas babilónicas en Anatot ou noutro sitio, e, por ser home importante, ser encadeado cos cativos.

39, 16 A destrución de Xerusalén é literalmente o elemento de contraste do oráculo salvífico.

40, 1-6 Cf notas a **38**, 28b-**39**, 18 e **39**, 10-14.

eu mirarei por ti; se non queres vir comigo á grande Babilonia, velaí todo o país diante de ti: vai onde che pareza que é mellor e máis xusto que vaias. ⁵Se o noso xeito de vida non che gusta, vólvetexunto a Guedalías, fillo de Ahicam, fillo de Xafán, a quen o rei de Babilonia constituíu gobernador das cidades de Xudá, e vive con el entre o pobo; ou a onde che pareza máis xusto ir, vaite.

E logo de darlle o xefe da garda persoal provisións para o camiño e regalos, despediuse del. ⁶E Xeremías foi onda Guedalías, fillo de Ahicam, a Mispah, e residiu xunto con el entre o pobo que quedara no país.

Reorganización da comunidade xudía

⁷Cando souberon todos os capitáns das tropas que había no campo xunto cos seus homes que o rei de Babilonia constituíra gobernador do país a Guedalías, fillo de Ahicam, e que lle confiara o goberno dos homes, das mulleres, dos meniños e dos máis pobres do país que non foran levados cativos a Babilonia, ⁸foron onda Guedalías a Mispah: Ismael, fillo de Netanías, Iohanán e Ionatán, fillos de Caréah; Sedacías, fillo de Tanhúmet, os fillos de Ofai o netofaíta, Iezanías, fillo de Macateo, todos eles e mais os seus homes.

⁹Entón Guedalías, fillo de Ahicam, fillo de Xafán, xuroulles a eles e aos seus homes nestes termos: —Non teñades medo de vos someterdes aos caldeos; vivide neste país someténdovos ao rei de Babilonia, para que vos vaia ben. ¹⁰Pois eu, velaquí que teño que vivir en Mispah, para representar o país ante os caldeos que veñan visitarnos; pero vós recollede viño e trigo, e poñédeo nas vosas olas; vivide nas cidades que escollestes.

¹¹Todos os xudeus que estaban en Moab entre os amonitas, en Edom e en todos os países, tamén souberon que o rei de Babilonia lle deixara un resto a Xudá, e de que constituíra gobernador deste resto a Guedalías, fillo

de Ahicam, fillo de Xafán. ¹²Todos os xudeus volveron desde os sitios a onde fuxiran, e viñeron ao país de Xudá, onda Guedalías, a Mispah, e colectaron viño e trigo en moita cantidade.

Atentado de Ismael contra Guedalías

¹³Iohanán, fillo de Caréah, e todos os xefes das tropas que había no campo, viñeron onda Guedalías en Mispah, ¹⁴e dixéronlle: —Acaso ti non sabes que o rei dos amonitas, Balís, mandou a Ismael, fillo do Netanías a que te matase?

Pero Guedalías, fillo de Ahicam, non lles deu creto. ¹⁵Entón Iohanán, fillo de Caréah, díxolle en segredo a Guedalías en Mispah: —Déixame ir, que eu matarei a Ismael, fillo de Netanías; ninguén o saberá. Por que vai matarte e dispersarse todo Xudá, que se xuntou ao teu lado, e por que vai perecer o resto de Xudá?

¹⁶Guedalías, fillo de Ahicam, respondeulle a Iohanán, fillo de Caréah: —Non fagas iso. O que ti me contas de Ismael é mentira.

Ismael asasina a Guedalías

41 ¹No sétimo mes, Ismael, fillo de Netanías, fillo de Elixamá, de raza rexia e un dos xefes do rei, veu con dez homes onda Guedalías, fillo de Ahicam, a Mispah; e, mentres comían xuntos en Mispah, ²levantáronse Ismael, fillo de Netanías, e os dez homes que estaban con el, e golpearon coa espada a Guedalías, fillo de Ahicam, fillo de Xafán, e déronlle morte a quen o rei de Babilonia constituíra gobernador do país. ³E a todos os xudeus que estaban con el, con Guedalías, en Mispah, e a todos os caldeos que se atopaban alí, os homes de guerra, tamén os matou Ismael. ⁴Dous días despois de matar a Guedalías, aínda ninguén sabía nada, ⁵e uns homes de Xequem, de Xiloh e de Samaria, uns oitenta, cada un coa barba rapada,

40, 5 Guedalías é neto de Xafán, o vello amigo de Xeremías; e toda esta familia estivo sempre moi vinculada co profeta (cf 26, 24s).

40, 7-12 O relato, da man de Baruc, narra a reorganización da comunidade (cf v. 15), en Mispah, a uns 13 km ao norte de Xerusalén. Mispah fora santuario importante na época dos Xuices (Xuí 21, 1; 1 Sam 7, 5; 10, 17). Este goberno, non monárquico nin davídico, supón un sinal de esperanza para os fuxidos, e vese bendito por unha relativa prosperidade.

40, 13-16 Nestes vv. subliñábase a figura confiada e pacificadora de Guedalías, quen non quere máis violencia e se fia das boas formas. Os plans magnificadas de Ismael, descendente de David (cf 41, 1), obedecen a instigacións e apoios dos moabitas aínda non sometidos aos caldeos, e a certas pretensións persoais. Non obstante, o texto su-

blíña a lexitimidade do goberno de Guedalías, pois a súa inspiración de submisión a Babilonia é conforme co plan de Deus comunicado polo profeta.

41, 1-9 Estes dous textos resaltan a actitude criminal, avarenta e traidora do pretendente davídico. O segundo relato (vv. 4-9) refire a oposición do usurpador aos movementos proféticos, pois os oitenta homes son profetas extáticos que veñen ofrecer sacrificios ao solar do templo de Xerusalén, onde nunca se deixou de ofrecer o culto a lavé.

41, 1 O aniversario desta data celebrábase con lamentación e xaxún (cf Zac 7, 5; 8, 19). A data responde a setembro do 585..., pois xa houbo colleitas boas.

41, 2 O número dez ten valor simbólico: moitos, os principais, pois o resto que queda nin fai resistencia.

41, 5-7 *Incisións rituais*: propias dos profetas extáticos.

cos seus vestidos rachados, e con incisións rituais, viñan traendo ofrendas e incenso nas súas mans para o templo do Señor. ⁶Ismael, fillo de Netanías, saíu de Mispah ao seu encontro, chorando mentres camiñaba. Cando se xuntou con eles, díxolles: —Vide onda Guedalías, fillo de Ahicam.

⁷Cando chegaron ao centro da cidade, Ismael, fillo de Netanías, fíxoos espertar da éxtase e botounos ao fondo do pozo, axudado polos homes que estaban con el. ⁸Pero dez homes, que se atopaban entre eles, díxéronlle a Ismael: —Non nos mates, pois temos riquezas escondidas no campo: trigo, cebada, aceite e mel.

E el deixounos, e non os matou coma a seus irmáns. ⁹O pozo onde Ismael botou todos os cadáveres dos homes que matou con Guedalías foi o pozo que fixo o rei Asá por medo a Baxá, rei de Israel. Ismael, fillo de Netanías, encheuno de cadáveres.

Iohanán libera aos cativos de Mispah

¹⁰Ismael levou cativos a todo o resto do pobo que estaba en Mispah, ás princesas e a todo o pobo que alí quedaba, e que Nebuzardán, xefe da garda persoal, confiara ao goberno de Guedalías, fillo de Ahicam. Ismael, fillo de Netanías, levounos cativos e marchou coa idea de pasarse aos amonitas. ¹¹Cando Iohanán, fillo de Caréah, e todos os capitáns das tropas que estaban con el, oiron todo o mal que fixera Ismael, fillo de Netanías, ¹²colleron a todos os homes e foron loitar contra Ismael, fillo de Netanías, e alcanzárono xunto á gran lagoa que hai en Gabaón. ¹³Así que todo o pobo que estaba con Ismael viu a Iohanán, fillo de Caréah, e a todos os capitáns das tropas que estaban con el, encheuse de alegría. ¹⁴E todo o pobo que Ismael levaba cativo desde Mispah deu media volta, e, cambiando de dirección, pasouse a Iohanán, fillo de Caréah. ¹⁵Ismael, fillo de Netanías, escapou con oito homes do alcance de Iohanán, e foise xunto aos amonitas. ¹⁶Entón Iohanán, fillo de Caréah, e todos os capitáns das tropas

que estaban con el, recolleron a todo o resto do pobo, oriúndo de Mispah, que trouxeran de xunto a Ismael, fillo de Netanías, despois que este matara a Guedalías, fillo de Ahicam: homes valentes, homes de guerra, mulleres, meniños e eunucos, foi o que trouxeron de Gabaón; ¹⁷puxéronse ao camiño e pararon nun refuxio de perseguidos que hai ao lado de Belén, para logo continuar o camiño e penetrar en Exipto, ¹⁸lonxe da presenza dos caldeos, pois tiñanlles medo, xa que Ismael, fillo de Netanías, matara a Guedalías, fillo de Ahicam, a quen o rei de Babilonia constituíra gobernador do país.

Súplica da xente a Xeremías

42 ¹Entón todos os xenerais das tropas, en especial Iohanán, fillo de Caréah, e Lezanías, fillo de Hoxaías, e todo o pobo desde o máis pequeno ata o máis grande, achegáronse ²a Xeremías, o profeta, para lle dicir: —Que a nosa súplica sexa ben recibida por ti; reza por nós ao Señor, o teu Deus, por este resto, pois de moitos quedamos uns poucos, como os teus ollos están a ver. ³Que o Señor, o teu Deus, nos mostre o camiño que temos que seguir, e as cousas que debemos facer.

⁴Entón Xeremías, o profeta, repúxolles: —De acordo. Vou interceder ante o Señor, o voso Deus, de acordo coas vosas súplicas, e todo canto o Señor vos responda, héivolo comunicar; non vos gardarei nada oculto.

⁵E eles díxéronlle a Xeremías: —Que o Señor sirva de testemuña verdadeira e fiel contra nós, se non obramos conforme a todas as palabras que o Señor, o teu Deus, che comunique a ti para nós: ⁶Sexa favorable ou desfavorable, faremoslle caso á voz do Señor, noso Deus, o digno de confianza a quen nós te mandamos, para que a sorte nos sexa boa. De certo, faremoslle caso á voz do Señor, o noso Deus.

Oráculos de resposta profética

⁷E ao cabo de dez días veulle a palabra do Señor a Xeremías, ⁸quen chamou a Io-

41, 12 Lagoa de Gabaón: cf 2 Sam 2, 13, a uns 10 km ao NL de Xerusalén.

41, 17 *Refuxio de perseguidos*: a orixe do nome refírese a costumes canaanos, pois non se coñece no A. T. tal lugar como cidade refuxio.

42, 1-43, 7 Todo este bloque forma unha unidade redaccional e de contido, estruturada en diferentes unidades máis pequenas; na súa organización quérese expresar como a verdadeira oración (vv. 1-6) ha de levar consigo unha actitude de apertura á revelación divina comunicada polo profeta (vv. 7-22), sen a actitude de desprezo e crítica negativa do medio da revelación (43, 1-7).

42, 2 O profeta non só é o home da revelación, senón o mediador da oración do pobo, que recibirá a revelación como resposta á súa oración.

42, 7-22 Esta sección preséntanos unha serie de oráculos: a) vv. 10-12: salvífico condicional; b) vv. 13-17: oráculo de xuízo de castigo, coa acusación de prescindir da revelación divina ao tomar as decisións (vv. 13-14), e anuncio do castigo (vv. 15-17); c) vv. 18-19: oráculos de castigo, suposta no pobo a decisión de marchar a Exipto. Os vv. 20-21 expresan a reacción persoal do profeta, que se sente burlado pola petición enganosa do pobo: por iso acaba cunhas palabras de maldición, recollidas nos vv. 16 e 17.

hanán, fillo de Caréah e a todos os xenerais das tropas que estaban con el e a todo o pobo desde o máis pequeno ata o máis grande, ⁹e díxolles: —Así fala o Señor, Deus de Israel, a quen vós me mandastes presentarlle a vosa súplica:

¹⁰Se volvedes habitar neste país, eu construireivos e non vos destruirei, plantareivos e non vos arrincarei. Moito sinto o mal que vos fixen!

¹¹Non lle teñades medo ao rei de Babilonia, a quen agora estades temendo; non lle teñades medo —é o Señor quen fala—: vede: eu estou convosco para salvarvos e para librarvos da súa man.

¹²Infundireille misericordia para con vós e compadecerase de vós e deixaravos habitar na vosa terra.

¹³Pero vós estades a dicir: “Non viviremos neste país”; desobedecendo a voz do Señor, o voso Deus.

¹⁴Isto é que dicides: “Resistamos, pois iremos ao país de Exipto, onde nin veremos a guerra, nin escoitaremos a voz da trompeta, nin pasaremos fame de pan e onde viviremos”.

¹⁵Por iso, escoitade agora a palabra do Señor, resto de Xudá: Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Se vós vos empeñades en ir a Exipto, e se ides para habitar alí,

¹⁶a espada da que vós tendes medo estará alí, alcanzaravos a vós no país de Exipto; e a fame, que tanto medo vos dá, perseguiravos deica Exipto, e morreredes alí.

¹⁷Alí estarán todos os homes que decidiron marchar a Exipto para viviren alí; morreren pola espada, de fame e de peste, e non quedará deles sobrevivente, nin escapado da presenza do desastre que eu mandarei contra eles.

¹⁸Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: O mesmo que a miña ira e o meu furor se verteron sobre os habitantes de Xerusalén, así tamén se verterá a miña ira sobre vós, cando entredes en Exipto; serviredes de fórmula de imprecación e de exemplo de desolación, de maldición e de inxuria, e non volveredes ver este lugar.

¹⁹O Señor divos a vós, resto de Xudá: Non vaiades a Exipto. Que vos quede ben sabido, que eu me converto hoxe en testemuña contra vós.

²⁰Certamente fun enganado por vós mesmos, pois mandástesme onda o Señor, o voso Deus, dicindo: “Intercede por nós ante o Señor, o noso Deus, e todo canto o Señor o noso Deus che diga, móstranolo, que o faremos”.

²¹Mostréivolo hoxe, pero vós non lle facedes caso nin á voz do Señor, o voso Deus, nin a todo o que el mandou dicirvos. ²²Pois agora tende ben sabido que morreredes pola espada, de fame e de peste no lugar a onde quixestes ir vivir.

En contra dos oráculos, marchan cara a Exipto

43 ¹Cando Xeremías acabou de anunciar ao pobo enteiro todas as palabras do Señor, o seu Deus, porque o Señor o seu Deus o mandara xunto deles con todas as devanditas palabras, ²Azarias, fillo de Hoxaias, e Iohanán, fillo de Caréah e todos os homes soberbios tomaron a palabra para lle dicir a Xeremías: —Ti estasnós comunicando mentiras. O Señor o noso Deus non mandou que digas: “Non entredes a Exipto para vivirdes alí”, ³senón que Baruc, fillo de Nerías, está a incitarte contra nós, a fin de que ti nos entregues ao poder dos caldeos, para que nos maten ou nos deporten a Babilonia.

⁴E deste xeito nin Iohanán, fillo de Caréah, nin ningún dos xenerais da tropa, nin ningún do pobo lle fixo caso á orde do Señor de continuar vivindo no país de Xudá; ⁵senón que Iohanán, fillo de Caréah e todos os xenerais da tropa, puxéronse á fronte de todo o

42, 13-14 Estes dous vv. recollen palabras literais do pobo, que son a negación da apertura á aceptación da vontade de Deus (dos vv. 3-6) e da confianza que deberían poñer nel.

42, 20 *Vós mesmos*: lit. “polos vosos néfex”: pretensións ou manifestacións persoais (vv. 3-6).

43, 1 *Devanditas palabras*: refírese aos oráculos de 42, 7-19.

43, 6 O profeta, aínda que se opón á ida a Exipto, segue co seu pobo baixo as autoridades soberbias rebeldes á vontade de Deus (v. 2), pois a súa misión cumprese entre o pobo.

resto de Xudá que volvera a vivir no país de Xudá de entre todos os pobos a onde se dispersara: ⁶os homes e as mulleres, os meniños e as princesas e todos cantos Nebuzardán, xefe da garda persoal, confiara ao coidado de Guedalías, fillo de Ahicam, fillo de Xafán, e tamén o profeta Xeremías e Baruc, fillo de Nerías; ⁷e marcharon ao país de Exipto, pois non lle fixeron caso á voz do Señor, senón que chegaron ata Tafnes.

Acción simbólica e oráculo: Nabucodonosor invadirá Exipto

⁸En Tafnes veulle a palabra do Señor a Xeremías nestes termos:

⁹—Na presenza dalgúns xudeus colle coas túas mans unhas pedras grandes e enterraas no barro que hai na telleira que se atopa en Tafnes á entrada do palacio do faraón, ¹⁰e dilles: “Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Vou mandar buscar a Nabucodonosor, rei de Babilonia, o meu servo, e poñerei o seu trono enriba destas pedras que enterei, e el estenderá sobre elas o seu baldaquino.

¹¹Virá castigar o país de Exipto;

a quen ten o destino para a morte,
coa morte;

a quen ten o destino para o desterro,
co desterro;

a quen ten o destino para a espada,
coa espada.

Poñeralles lume aos templos
dos deuses de Exipto,

¹²queimará os deuses ou levaraos cativos,
espiollará o país de Exipto,
como un pastor espiolla o seu manto,
e sairá de alí en paz.

¹³Esnaquizará os obeliscos

do templo do Sol, que hai en Exipto,
e prenderalles lume
aos templos dos deuses de Exipto.

Oráculo contra a idolatría dos xudeus en Exipto

44 ¹Esta é a palabra que lle veu a Xeremías para todos os xudeus que vivían no país de Exipto, en Migdol, en Tafnes, en Nof, e no país de Patros: ²—Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Vós ollastes toda a desgraza que trouxen sobre Xerusalén e sobre todas as cidades de Xudá. Védeas aí hoxe: unha desolación e sen un habitante nelas.

³Por causa da maldade que cometeron, anoxándome a min, ao ir queimar incenso e dar culto a deuses alleos, aos que nin eles nin vós nin vosos pais coñecíades. ⁴Por isto eu, ben cedo e decote mandei vos os meus servos os profetas dicirvos: “Por favor, non cometades estas abominacións que eu detesto”. ⁵Pero nin fixeron caso nin prestaron atención para se arrepentiren da súa maldade deixando de queimar incenso a deuses alleos. ⁶Por isto a miña ira e mais a miña carraxe vertéronse e abrasaron as cidades de Xudá e as rúas de Xerusalén, que se volveron unha morea de ruínas e unha desolación, tal como hoxe están.

⁷Pois agora, —así fala o Señor—, Deus dos Exércitos, Deus de Israel: Por que seguides facendo tan grande mal para vós mesmos, exterminando do medio de Xudá a homes e mulleres, a meniños e nenos de peito, para a vosa desgraza, de xeito que non vos quede nin resto? ⁸Moito me anoxan as obras das vosas mans, ao queimardes incenso a deuses alleos no país de Exipto, a onde viñestes vi-

43, 7 *Tafnes*: cf nota a 2, 16.

43, 8-13 A acción simbólica fronte ao palacio do faraón (en Tafnes, sé do goberno, aínda que non capital do reino), significa a invasión e o dominio caldeo sobre Exipto. O feito simbólico de enterrar as pedras no barro significa a dureza da tal invasión e dominio. No oráculo explicativo (vv. 10-13) da acción simbólica, a invasión de Exipto convértese nun feito divino de castigo purificador da idolatría exipcia.

43, 11 Cf paralelo en 15, 2.

43, 13 *Templo do Sol*: traducimos así por paralelismo coa frase que segue. O texto refírese á cidade de Heliópolis, próxima ao Cairo. O seu nome coma o hebreo Bet-Xé-mex significa “casa do Sol”, ou “templo do Sol”.

44, 1-30 Este capítulo contén un longo discurso (vv. 1-14), composto na forma e no esquema dun oráculo de xuízo de castigo. A finalidade do discurso é arredar ao pobo do culto idolátrico: por isto a acusación dos vv. 7-10 recálcase con interrogantes que queren ser unha chamada á reflexión e ao escarmento nos feitos recentes da caída de Xerusalén. Este tema do escarmento coa sorte de Xerusalén ocupa todos os elementos do discurso:

a introdución á acusación (vv. 2-6), a mesma acusación (vv. 7-10; cf v 7b. 9), e o anuncio de castigo (v. 13). A resposta do pobo (vv. 15-19) é unha referencia á historia do mesmo durante o reino de Menaxés (687-642), momento de paz e prosperidade e ao mesmo tempo de culto idolátrico (2 Re 21, 1-18). Con Ioxias, en troques, prohibíronse estes cultos pagáns, e a cousa acabou mal coa derrota de Meguido (609), e desde entón as cousas foron de mal en peor. Na primeira resposta (vv. 21-23) o profeta torce o argumento do pobo, pois os fillos continuaron os costumes dos pais e a caída de Xerusalén foi provocada polas idolatrías de todos eles (vós, vosos pais...). A segunda resposta (vv 24-29) denuncia a vontade decidida do pobo de seguir coa idolatría, e anúncialles un castigo irreparable. O v. 30 é literariamente un oráculo de castigo contra o faraón Hofrá, pero no conxunto dos textos é a tipificación do anuncio de castigo (vv. 24-29), que serve de segunda resposta.

44, 1 Había neste momento colonias xudías en lugares ben espallados: *Tafnes* (cf nota a 2, 16); *Migdol*, cf nota a 46, 14; *Nof* = Menfis, entón a capital, preto do actual O Cairo; *Patros*, no Alto Exipto.

vir, acabando así convosco e converténdoos nunha fórmula de maldición e inxuria para todas as nacións da terra! ⁹Xa esqueceste as maldades dos vosos pais, as maldades dos reis de Xudá, as maldades dos príncipes de Xudá, as vosas maldades e as maldades das vosas mulleres: maldades cometidas no país de Xudá e nas rúas de Xerusalén, ¹⁰Ata o día de hoxe non sentiron arrepentimento nin respecto, nin se comportaron conforme as miñas leis nin os preceptos que eu promulguei na vosa presenza e na dos vosos devanceiros. ¹¹Por iso, así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Eu estou volvendo a miña cara irada contra vós para mal, para exterminar a todo Xudá. ¹²Collerei ao resto de Xudá, que se decidiu a ir residir no país de Exipto, e perecerán todos no país de Exipto; caerán pola espada e coa fame, perecerán desde o máis pequeno ao máis grande, pola espada e coa fame morrerán, e volveranse unha fórmula de imprecación, e unha desolación, unha maldición, unha vergonza. ¹³Castigarei aos que viven no país de Exipto, o mesmo que castiguei a Xerusalén coa espada, coa fame e coa peste. ¹⁴Non haberá sobrevivente nin escapado de entre o resto de Xudá que veu para residir no país de Exipto, e para logo volverse á terra de Xudá, onde eles desexan volver vivir. Mais non volverán, a non ser algúns fuxidos.

Reacción do pobo polo discurso

¹⁵Todos os homes que sabían que as súas mulleres ofrecían incenso aos deuses alleos, e todas as mulleres que estaban presentes, unha gran asemblea, e todo o pobo que vivía en Patrós, no país de Exipto, respondéronlle a Xeremías nestes termos: ¹⁶—Non queremos volver escoitar de ti este oráculo que nos proclamaches no Nome do Señor. ¹⁷E ben certo que faremos todo o que prometemos coa nosa boca: ofrecerlle incenso á Raiña do ceo, e verterlle libacións, como xa o fixemos nós e nosos pais, os nosos reis e as nosas autoridades, nas cidades de Xudá e nas rúas de Xerusalén, e entón fartabámonos de pan, estábamos felices e non víamos a desgraza. ¹⁸Pero desde que deixamos de ofrecer incenso á Raiña do ceo e de lle verter libacións, faltounos todo e morremos pola espada e de fame. ¹⁹Ben certo que nós lle ofrecemos incenso á Raiña do ceo e lle vertemos liba-

cións. Acaso lle fixemos bicas para representala ou vertemos libacións no seu honor sen o consentimento dos nosos homes?

Resposta do profeta ao pobo

²⁰Entón Xeremías díxolle a todo o pobo, aos homes e ás mulleres e a todos os que lle responderan deste xeito: ²¹—Acaso das ofrendas de incenso, que nas cidades de Xudá e nas rúas de Xerusalén ofrecestes vós e vosos pais, os vosos reis e as vosas autoridades, e os vosos terratenentes, non se acordou o Señor e non lle viñeron á súa cabeza?

²²O Señor xa non puido soportar a maldade dos vosos feitos, as abominacións que cometestes, e por isto o voso país volveuse unha morea de ruínas, algo que dá medo e que se maldi por falta de habitantes, tal como está hoxe. ²³Polo feito de que pecastes contra o Señor, ofrecendo incenso e non fixestes caso da voz do Señor e non vos comportastes conforme a súa lei, os seus preceptos e as súas prescricións, por isto aconteceuvos esta desgraza, tal coma hoxe.

²⁴Entón Xeremías díxolle a todo o pobo e a todas as mulleres: —Escoitade a palabra do Señor, todos os xudeus que estades no país de Exipto: ²⁵Así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Vós e mais as vosas mulleres, o que falades coa vosa boca cumprídelo coas vosas mans, dicindo: “Certo que temos que cumprir as nosas promesas de ofrecer incenso á Raiña do ceo e de lle verter libacións”. De seguro que manteredes as vosas promesas, de seguro que cumpriredes os vosos votos. ²⁶Por isto escoitade a palabra do Señor todos os xudeus que vivides no país de Exipto: Xuro polo meu gran nome —dío o Señor— que non volverá ser invocado o meu nome en todo o país de Exipto pola boca de ningún xudeu, dicindo: “Vive o meu Señor, lavé”. ²⁷Sabede que eu estou en vela sobre vós para facervos mal e non ben.

Todos os xudeus que están no país de Exipto perecerán pola espada e de fame ata o seu exterminio. ²⁸Os escapados da espada, poucos en número, volveranse do país de Exipto ao país de Xudá e entón saberá todo o resto de Xudá que veu habitar no país de Exipto, se a palabra que se cumpre é a miña ou a deles. ²⁹Tende para vós este sinal —é o Señor quen fala— que eu vos hei castigar neste lugar, para que saibades de verdade que

44, 14 As últimas palabras faltan na versión dos LXX e teñen todas as características dunha glosa posterior.

44, 19 *A Raiña do Ceo* é a Aserah ou Axtarté babilónica;

o seu culto estivo sempre en vixencia no Medio Oriente antigo, de onde pasou a Grecia (culto a Afrodita), e a Roma (culto a Venus).

as miñas palabras contra vós se han cumprir para mal. ³⁰Así fala o Señor: Eu entrego o faraón Hofrá, rei de Exipto, no poder dos seus inimigos, no poder dos que buscan acabar coa súa vida, o mesmo que entreguei a Sedecías, rei de Xudá, no poder de Nabucodonosor, rei de Babilonia, o seu inimigo, que buscaba acabar coa súa vida.

Oráculo salvífico para Baruc

45 ¹Este é o oráculo que lle dirixiu o profeta Xeremías a Baruc fillo de Nerías, cando, no ano cuarto de Ioaquim, rei de

Xudá, Baruc escribía estes oráculos nun rolo ao ditado de Xeremías: ²–Isto diche o Señor, Deus de Israel, a ti, Baruc: ³Ti dis: “Ai de min! O Señor engade aflicións á miña dor; estou canso de tanto chorar, e non atopo acougo”. ⁴Respóndelle deste xeito: Así fala o Señor: O que construí, vouno destruír eu, e o que plantei, vouno arrincar, (e tamén a todo este país). ⁵Seica ti buscas grandes cousas para ti? Non as busques. Porque eu vou traer a desgraza sobre todas as criaturas –é o Señor quen fala–, pero a ti, como despoxo, dareiche o don da túa propia vida, en todos os lugares a onde vaias.

ORÁCULOS ACERCA DAS NACIÓNS

Escarnio pola desfeita exipcia en Kárkemix

46 ¹Circunstancia na que lle comezou a vir a Xeremías a palabra do Señor contra as nacións. ²Sobre Exipto, contra as tropas do faraón Nekó, rei de Exipto, cando se atopaba xunto ao río Éufrates, en Kárkemix, cando o derrotou Nabucodonosor, rei de Babilonia, no ano cuarto de Ioaquim, fillo de Ioxías, rei de Xudá:

³Preparade os escudos e os petos, marchade á guerra.

⁴Aparellade os cabalos, montade os corceis.

Mantédevos na vosa posición cos cascos, afiade as lanzas, vestide as coirazas.

⁵Que é o que estou a ollar?

Eles están cheos de pavor, retíranse para atrás,

os máis valentes de entre eles son tallados en anacos,

escapan ao refuxio, non volven a cara, terror por todo o arredor –oráculo do Señor–.

⁶O máis lixeiro non pode fuxir, o máis valente non pode escapar polo norte, contra un brazo do río Éufrates tropezan e caen.

⁷Quen é este que sobe coma o Nilo, este con augas que medran coma as dos ríos?

⁸É Exipto que sobe coma o Nilo, coma ríos engordan as súas augas.

Dicía: “Subirei e alagarei o país, destruirei a cidade e os seus habitantes”.

⁹Subide, cabalos; que saian os máis valentes: os de Etiopía e os de Libia

que embrazan o escudo, e os luditas que agarran e tensan o arco.

¹⁰O día aquel será, para o noso Señor,

44, 30 O cumprimento desta profecía realizouse no ano 568/7 co faraón Amasis, aínda que foi un ataque de submisión e castigo, máis que de conquista.

45, 1-5 Este texto, datado no ano 604, cando Baruc copiaba por segunda vez o rolo queimado por Ioaquim (cf 36, 1ss), é como a sinatura, autenticada e confirmada polo oráculo divino da tarefa divulgadora do escribán coa obra de Xer. Deus garántelle a Baruc a conservación da súa vida, que xa non é pouco, no momento de calamidade no que lle tocou vivir.

45, 1 Baruc era de familia distinguida, pois era escribán, formado na escola sapiencial da corte de Xerusalén, onde un irmán seu chega a ocupar un cargo de importancia, no reino de Sedecías (cf 51, 59). Pero a súa vocación persoal é a de discípulo e escribán do profeta.

45, 3 As aflicións que se engaden á súa dor son os novos oráculos de castigo de Xeremías que se suman ao primeiro rolo, e que lle veñen enriba da dor da súa persecución (cf 36, 26).

46, 1-12 Despois dunha introdución redaccional de carácter histórico á sección de oráculos contra as nacións (Xer 46-51), estes vv. constitúen un sarcasmo sobre a desfeita

exipcia en Kárkemix (ano 605): tres series de imperativos (vv. 3-4, 9, 11) invitan ás tropas exipcias á resistencia, á loita e a buscar remedio para a desfeita. A estas invitacións, seguen: a) a descrición da derrota introducida como unha visión profética a distancia (vv. 5-6), que se desenvolve coa imaxe das augas da crecida do Nilo, que soben e destrúen (vv. 7-8); b) no corpo central (v. 10), a vinganza de lavé contra Exipto por asasinar o piadoso rei Ioxías, amigo do profeta, catro anos antes (ano 609) e na que o profeta chega a considerar a desfeita exipcia como un sacrificio litúrxico; c) a consideración da vergenza exipcia, xeneralizada entre as nacións (v. 12).

46, 1 *Circunstancia*. Lemos o hebreo aser = paso, lugar, sitio: pois a vocalización como relativo (axer) non ten sentido.

46, 7 As augas da crecida do Nilo teñen un sentido málfico, propio do carácter mítico das augas provocadoras do caos e destrución (cf Ez 32, 2ss).

46, 10 Este v. constitúe o centro teolóxico do conxunto, pois a caída de Exipto é vinganza de lavé, e require un sacrificio de reparación no seu honor.

46, 9 Etiopía, Libia e os luditas eran pobos asociados a Exipto.

Deus dos Exércitos,
o día da vinganza
para se vingar dos seus inimigos.
A espada devora e fártase,
está borracha do seu sangue.
Que sacrificio para o noso Señor,
Deus dos Exércitos,
no país do Norte, xunto ao río Éufrates!

¹¹Sube a Galaad a buscar bálsamo,
virxe, filla de Exipto:
en van multiplicas as curas,
non hai remedio posible para ti.

¹²As nacións saben da túa vergonza,
os teus berros enchen a terra:
Velaquí un valente,
tropeza contra outro valente,
e os dous caen xuntos.

¹³Esta é a palabra do Señor que lle veu ao profeta Xeremías, cando Nabucodonosor, rei de Babilonia, veu castigar ao país de Exipto:

¹⁴Comunicádeo en Exipto,
pregoádeo en Migdol,
pregoádeo en Menfis e en Tafnes,
dicide: En posición, firme, ti!,
que a espada devora ao teu arredor.

¹⁵Por que foxe Apis?
Por que o teu touro non se ten de pé?
Velaí o Señor que o empurrou,

¹⁶tropeza moito, caeu ruidosamente.
Cada un diralle ao seu compañeiro:
“En pé! Volvamos co noso pobo,
á terra da nosa orixe,
por causa da espada poderosa”.

¹⁷Invocade o nome do faraón,
rei de Exipto:
ao seu poder xa lle pasou o momento.

¹⁸Pola miña vida –oráculo do Rei

que ten por nome Señor dos Exércitos–,
que así como o Tabor está
sobre as montañas,
e como o Carmelo está sobre o mar,
así virá.

¹⁹Axeita os teus útiles para a catividade,
poboación filla de Exipto,
velaí Menfis que se volverá
unha desolación,
quedará devastada, sen habitantes.

²⁰Como xovenca bonita
présentase Exipto:
desde o norte velaí vén un tabán.

²¹Velaí os seus mercenarios
no medio dela:
son coma xatos de ceba.
Tamén eles lle volven a cara,
corren todos xuntos sen parar,
o día da desgraza vén sobre eles,
a hora do seu castigo.

²²A súa voz é coma a da serpe
que asubía,
porque veñen con forza:
con machadas veñen contra el.
Coma os que cortan as árbores,

²³cortan a súa foresta
–é o Señor quen fala–
aínda que é impenetrable;
multiplicáronse máis ca os saltóns,
non teñen número.

²⁴A filla de Exipto está chea de vergonza,
entregábase ao poder do pobo do Norte.

Castigo da falsa confianza e salvación para Israel

²⁵O Señor dos Exércitos, Deus de Israel, di: Hei castigar ao deus Amón de Tebas, ao faraón e a Exipto, aos seus deuses e aos seus

46, 11 Bálsamo de Galaad: cf Xer 8, 22; Xén 37, 25. *Virxe* é a imaxe do pobo, presentada como moza ou muller. *Remedio*: lit. curación, cicatrización, carne que sobe.

46, 13-24 Este oráculo hai que datalo no 568/7, no reinado do faraón Amasis (cf Xer 43, 10-13). Literariamente é un oráculo de castigo, cunha introdución (vv. 14-17) na que se escarnece a decisión exipcia de resistencia (v. 14) coa fraqueza dos seus ídolos: Apis (v. 15), o faraón (v. 17) e os seus mercenarios que foxen (v. 16). Con esta inutilidade da idolatría exipcia contrasta a solemne fórmula oracular de xuramento (v. 18), á que segue a presentación da invasión e conseguinte catividade (v. 19) e da fuxida ante os invasores (vv. 20-23), para acabar coa vergonzosa submisión ao pobo do norte, Babilonia.

46, 14 *Migdol* ao NL do Delta, preto de Tafnes (cf Éx 14, 2; Núm 33, 7).

Ti, en feminino, referido a Exipto, en figura de muller.

46, 15 *Apis* o Touro era unha divindade exipcia da fecundidade, especialmente venerada en Menfis. O nome Apis é grego; en hebreo e exipcio dise “Haf”.

46, 16 “O que moito tropeza”: é un epíteto do Touro-Apis, baseado na observación do xeito de camiñar do gando vacín.

Diralle...: refírese ás palabras de desánimo dos mercenarios de Exipto.

46, 17 *Invocade o nome*: fórmula característica da chamada de auxilio ao poder (= nome) dunha divindade.

46, 18 Nótese o contraste entre os títulos do faraón e os de Iavé, enfatizados polo xuramento.

46, 20 *Xovenca*, fai referencia ao Touro Apis (do v. 15), pero o sentido é sarcástico e anti-idolátrico.

46, 21 *Volven a cara*: ten o sentido de arredarse da propia tarefa.

46, 22 *A súa voz*: refírese a Exipto. Os que veñen son os invasores babilónicos.

46, 23 Os que se multiplican son os invasores.

46, 25-28 Estes textos sen datación deben situarse antes do ano 605, pois a desfeita exipcia (vv. 25-26) en Káremix supón o final do imperio asirio, e a esperanza da volta dos deportados do reino de Israel (vv. 27-28).

reis, ao faraón e aos que confían nel,²⁶ e entregareinos ao poder dos que buscan acabar coa súa vida, ao poder de Nabucodonosor, rei de Babilonia, e ao poder dos seus servidores. Despois disto, Exipto vivirá tranquilo, coma nos tempos pasados —é o Señor quen fala—.

²⁷ Pero tí, meu servo, Xacob, non teñas medo, non te astustes, Israel, pois eu voute salvar traéndote dun país remoto, e a túa descendencia desde o país da súa catividade. Xacob volverá e vivirá tranquilo, estará en paz e non haberá quen o moleste.

²⁸ Tí, meu servo, Xacob, non teñas medo —é o Señor quen fala—, mira: Eu estou contigo; realizarei a destrución entre todos os pobos, a onde te dispersei, pero a ti non te destruirei, senón que te castigarei como é debido, pois non te puiden declarar inocente.

Oráculo contra os filisteos

47 ¹ Circunstancia na que a palabra do Señor lle veu ao profeta Xeremías acerca dos filisteos; foi antes de que o faraón castigara Gaza.

² Velaí que desde o Norte están a subir augas que se volven un río asolagador,

46, 26 *Coa súa vida* (heb. néfex = vida): desexos de prosperidade e grandeza, en contraste coa tranquilidade na que vivirá despois do castigo.

46, 27-28 Estes vv. repítense á letra en 30, 10-11.

47, 1-7 A dificultade principal do texto está en conxugar o v. 1 (o faraón que castiga a Gaza) e o v. 2 (as augas alagadoras que soben do norte). Os autores supoñen que o invasor é o mesmo faraón Nékó, o que ataca a Gaza e a Axquelón, ao retirarse de Riblah despois da desfeita de Kárkemix no ano 605 e deste xeito entenden o texto de Heródoto 2, 159 (vitorias de Magdolos ou Meguido e Coditis ou Gaza). Pero aínda non queda claro cal foi a intención do profeta con este oráculo no que non hai alusión a Xudá. Sen dúbida o texto é un oráculo de castigo para as cidades filisteas por non participaren na política de loxías de impedir a alianza de Exipto co esmorecente reino asirio, que, de ter éxito, botaría por terra a independencia de toda Palestina (Xudea e Filisteia). Os vv. 2-4b describen a invasión desoladora: o v. 4 teoloxiza a invasión coma o día no que o Señor destrúe; o v. 5 describe as lamentacións dos filisteos; e os vv. 7-8 volven ao tema teolóxico.

47, 1 *Circunstancia na que*: cf nota a 46, 1.

47, 2 *As augas...*: sentido mítico de desorde caótica, invasión (cf nota a 46, 7).

alagan a capital do país e aos que a enchén, a cidade e aos que nela habitan. Gritan os homes e láméntase todo o que vive na capital.

³ Polo troyel dos cascos dos seus cabalos, polo retumbar dos carros, polo rechiar das rodas. Os pais xa non miran polos fillos, polo cansazo dos seus brazos,⁴ ante o día que chega para acabar con todos os filisteos, para apartar de Tiro e de Sidón a todos os fuxitivos que poden axudar. Si, o Señor destrúe aos filisteos, ao resto da illa de Creta.

⁵ Chégalle a Gaza o día de rapar a cabeza, o lamentarse chega para Axquelón.

Resto da chaira filisteia, por canto tempo aínda farás incisións en ti mesma?

⁶ Ai! A espada do Señor! Xa nunca non estarás quieta? Recóllete na vaiña, descansa e para quieta.

⁷ Como vas estar quieta, se o Señor che mandou dominar? A Axquelón e á beira do mar, aí foi onde te destinou.

Xuízo de castigo divino contra Moab

48 ¹ Acerca de Moab, así fala o Señor dos Exércitos, o Deus de Israel: Ai do poder do Nebó! Está arrasado. Ai da súa capital!

47, 3 *Cansazo dos seus brazos*: lit. “das súas mans”, como expresión de incapacidade.

47, 4 *O día que chega*: é o día do Señor Iavé, que destrúe aos filisteos (cf vv. 6, 7).

47, 5 *Rapar a cabeza* e facerse *incisións* pertence ao ritual de lamentación colectiva por un desastre nacional. *Lamentarse*: lit. “chorar”.

48, 1-47 Este texto non ten data, pero si un final no que se cualifica como un oráculo de xuízo de castigo (“mixpat”), executado por Nabucodonosor (v. 8) en data descoñecida. A caracterización do texto como xuízo de castigo, xustifícase pola presenza de acusacións e anuncios de castigo nos vv. 7-12. 14-16 e 40-47. Con todo, no texto fan presenza elementos de lamentación (vv. 1-6); elementos de invitación á lamentación (vv. 17-20) e da descrición da amplitude do castigo (vv. 20-26); lamentación oracular do profeta e de Deus, e lamentación de Moab (vv. 31-39). Toda a sección forma un bloque, non obstante a fórmula oracular do v. 40, pois os tres “ai” do v. 1 recóllese en inclusión literaria no v. 46; e, ao anuncio da conversión de Moab da súa idolatría (v. 13), corresponde no v. 47 un oráculo de restauración.

48, 1 *Nebó* aquí é a cidade (Núm 32, 38), e non o monte (cf Dt 32, 49; 34, 1).

Está arrasada e conquistada.
 Ai da súa fortaleza, desolada e desfeita!
²Xa desapareceu o renome de Moab.
 Desde Hexbón proxectaron
 desgrazas contra el:
 “Vaíamos e eliminémoslo
 de entre os pobos”.
 Desde Dimón chorarás a berros,
 pois perséguete a espada.
³Desde Horonaim veñen gritos
 pedindo socorro,
 gran ruína e devastación.
⁴Moab está devastada,
 os seus aflixidos fan oír
 grandes clamores.
⁵Quen enerva as súas meixelas
 con choro, aumenta o choro.
 Ao rebelarse
 contra os seus vieiros angustiosos
 escoita os gritos de desolación:
⁶Correde e salvade a vosa vida!
 Sede no deserto coma o burro salvaxe.
⁷Velaí: por fiarte das túas obras
 e dos teus tesouros,
 tamén ti serás conquistada.
 E Kemox irá ao desterro,
 xunto cos seus sacerdotes
 e os seus príncipes.
⁸O conquistador entrará
 en todas as cidades,
 e ningunha cidade escapará.
 Perderase a veiga,
 será devastada a chaira
 —é a sorte que dixo o Señor—.
⁹Dádelle sal a Moab,
 pois certo que se renderá.
 As súas cidades volveranse
 unha desolación,
 por falta de quen habite nelas.
¹⁰Maldito quen cumpre o encargo
 do Señor con pouco xeito,
 maldito quen retén a súa espada
 apartada do sangue.

¹¹Moab está en paz desde a súa xuventude,
 descansa tranquilo
 coma o viño na súa borra,
 pois non foi trasfegado
 dunha cuba a outra:
 ao desterro non foi;
 por isto permanece nel o sabor,
 e o aroma non se alterou.
¹²Pois ben, velaí chegan días
 —é o Señor quen fala—
 nos que lle mandarei trasfegadores
 que o trasfeguen;
 derramarán as cubas
 e esnaquizarán as cántaras de barro.
¹³Moab avergonzarse de Kemox,
 como a casa de Israel
 se avergonzou de Betel,
 o motivo da súa confianza.
¹⁴Como vos atrevedes a dicir:
 “Nós somos valentes,
 homes fortes para a guerra?”.
¹⁵O devastador do Moab
 e das súas cidades sobe,
 o escollido dos seus soldados
 baixa ao matadoiro
 —oráculo do Rei,
 que ten por nome Señor dos Exércitos—.
¹⁶A desgraza de Moab
 está a punto de chegar,
 o seu desastre vén á prèsa
 desde as augas abismais.
¹⁷Chorade por el todos os seus veciños,
 todos os que coñecedes o seu renome.
 Dicide: “Como se partiu a vara
 de mando, o cetro da gloria!”.
¹⁸Baixa do trono, senta no chan seco,
 poboación da filla de Dibón,
 porque o devastador de Moab
 sobe contra ti,
 destrúe as túas cidades ben muradas.
¹⁹Mantente firme no camiño,
 e estate en vela, poboación filla de Aroer,

48, 2 *Dimón*: así entendeu o termo S. Xerome; actualmente chámase Kirbet Dimá.

48, 5 *Meixelas*: outros len un nome propio de cidade (Luhit), cousa que non é posible pola presenza do artigo e polo paralelismo de *luhot* (texto consonántico) con *bekii* (= choro). Tanto este verso como o que segue refírense á liturxia penitencial colectiva.

Vieiros angustiosos: lit. “o seu vieiro da súa angustia”: vieiro, como sinónimo de comportamento soberbio e de autosuficiencia.

48, 7 *As túas obras*: refírense aos ídolos coma Kemox e aos tesouros gardados nos templos idolátricos.

48, 9 *Sal*: sal mineral, a cousa máis necesaria para os aseciados, que precisaban manter as enerxías.

48, 10 Estas maldicións, dirixidas aos babilonios, comentan a desolación das cidades de Moab.

48, 11-12 A imaxe da traxedia do viño de Moab, abundante e famoso, serve para expresar a devastación das súas cidades.

48, 13 *Kemox* era o deus idolátrico nacional de Moab, e un título de Baal, como o subliña a comparación con Betel, onde Israel dera culto sincretista a Baal baixo o nome de Iavé.

48, 16 *Desde as augas abismais*: a expresión refírese ao aspecto caótico infernal do arrasamento de Moab.

48, 17 *Vara...*, cetro: símbolos do poder. *Gloria* equivale aquí a esplendor.

- pregúntalles ao fuxitivo e ao que escapa, e dilles: “Que pasou?”²⁰ Moab está avergonzada, está tan horrorizada: Laméntate, pide auxilio; anunciádeo no Arnón: Moab está arrasada!
- ²¹ Xa vén o xuízo de condenación sobre a terra chá: Sobre Holón, Isah, Mofeat,²² sobre Dibón, Nebó e Bet-Diblataim,²³ sobre Quiriataim, Bet Gamul, Bet Meón,²⁴ sobre Queriot e Bosrah, e sobre todas as cidades do país de Moab, as de lonxe e as de cerca.
- ²⁵ Partiu o corno de Moab, e o seu brazo rompeu —é o Señor quen fala—.
- ²⁶ Emborrachádea, pois a súa débeda co Señor fixose grande; que caia Moab no seu vómito, que se converta en obxecto clamoroso de escarnio para ti.
- ²⁷ Acaso Israel non foi para ti o mesmo obxecto de riso, cando se atopou entre ladróns? Acaso non abaneaches a cabeza burleiramente, todas cantas veces as túas verbas se dirixiron a ela?
- ²⁸ Deixade as cidades e vivide entre os penedos, habitantes de Moab; sede coma as pombas que aniñan ao outro lado dun barranco.
- ²⁹ Sabemos da soberbia do orgulloso Moab, crecen a súa insolencia e o seu orgullo, a súa presunción e mais a altivez do seu corazón.
- ³⁰ Eu coñezo a súa arrogancia —é o Señor quen fala—: inxustiza é o que fan coas súas mans.
- ³¹ Por isto lamentareime por Moab, clamarei por todo Moab, haberá pranto polos homes

de Quir-Heres.

- ³² Máis ca os choros por lazer, chorarei eu por ti, viña de Sibmah: as túas viñas traspasan o mar, máis aló do mar chega a túa axuda; pero o devastador caerá sobre a túa colleita e a túa vendima.
- ³³ Desaparecerá o gozo e a alegría das viñas e das chairas de Moab. Acabarei co viño das súas cubas; o trono da tormenta si que o avolverá, un trono e mais dous tronos.
- ³⁴ Os berros de auxilio de Hexbón chegan ata Elaleh, ata Iahás. Lanzan os seus gritos desde Soar ata Horonaim, a xovenca de tres anos; pois mesmo as fontes de Nimrim se volven unha desolación. ³⁵ En Moab acabarei —é o Señor quen fala— con quen ofrece holocaustos nas ermidas dos outeiros, e con quen queima incenso aos seus deuses. ³⁶ Por isto o meu corazón axítase por Moab como unha fruta e como unha fruta xeme o meu corazón polos homes de Quir-Heres, por isto o máis precioso da arada volverase un ermo.
- ³⁷ Velai toda cabeza pelada; e toda barba rapada; en todas as mans incisións; e sobre os riles os sacos; ³⁸ en todas as terrazas de Moab e en todas as súas prazas todo é unha lamentación, pois eu esnaquicei Moab coma cacharro inútil —é o Señor quen fala—. ³⁹ Que horrorizada está! Lamentádevos! Como volve as costas Moab avergonzada! Converteuse na burla e no escarnio de todos os seus veciños.
- ⁴⁰ Así fala o Señor: Velai, como unha aguia voa e estende as súas ás contra Moab.
- ⁴¹ As súas cidades serán conquistadas, e as súas fortalezas tomadas. No día aquel o corazón dos soldados de Moab será coma o corazón dunha muller nas angustias do parto.
- ⁴² Moab deixará de ser un pobo, porque se ensoberbeceu contra o Señor.
- ⁴³ O terror, o pozo e o cepo están ante ti, habitante de Moab

48, 26 *Débeda*: polo pecado de soberbia e autosuficiencia respecto de Deus.

48, 27 *Entre ladróns*: referencia aos rexicidios no reino de Israel.

48, 33 *O trono da tormenta*: é un epíteto de Baal, o deus do trono e da chuvia.

48, 34 *Horonaim*: poboación non localizada, pero que aparece na estela do rei Mesa. Probablemente está formada coas augas de Nimrim (preto do mar Morto); por isto a aposición “xovenca de tres anos” vén explicar os

gritos da poboación.

48, 36 *O máis precioso da arada volverase un ermo*. Esta expresión é un comentario ao nome da cidade Qir Héres (lit. “cidade da arada”).

48, 37 Refírese ao ritual de lamentación colectiva.

48, 40 O plano da aguia ave de rapina é símbolo aquí da invasión dos conquistadores caldeos.

48, 43-44 *O pozo* designa aquí o calabozo (cf Xer 38, 6-7; Is 24, 17).

—é o Señor quen fala—.

⁴⁴Quen escapa da presenza do terror,
cae no pozo;
e quen sobe do pozo é collido no cepo.
Eu fago vir sobre el, sobre Moab,
o ano das súas contas
—é o Señor quen fala—.

⁴⁵Ao amparo de Hexbón
detéñense os fuxitivos sen forzas,
de Hexbón sae lume,
e chamas saen do neutral Sihón,
devoran a cabeza de Moab
polos dous lados
e o cranio dos fillos da destrución.

⁴⁶Ai de ti, Moab!
Está perdido o pobo de Kemox.
Os teus fillos son levados á catividade,
e as túas fillas ao desterro.

⁴⁷Pero ao cabo duns anos volverei
a traer os desterrados de Moab
—é o Señor quen fala—.

Ata aquí o xuízo de Moab.

Oráculo de castigo contra os amonitas

49 ¹Acerca dos amonitas,
así fala o Señor:
Acaso Israel non ten fillos?
Acaso non ten herdeiro?
Por que Milkom herdou Gad
e o seu pobo vive nas cidades de Gad?
²Por isto: Velaí veñen días
—é o Señor quen fala—
nos que farei oír berros de guerra

48, 45 *Fillos da destrución*: xente destinada á destrución.

49, 1-6 Esta sección é un oráculo de xuízo condenatorio, en dous despregues (vv. 1-3; 4-6). As acusacións conservan a forma do interrogatorio xudicial (vv. 1 e 4), referíndose a primeira ás inxustizas contra Israel, e a segunda á actitude interna de soberbia e autosuficiencia. O primeiro dos anuncios de castigo (v. 2) acaba coa promesa de salvación para Israel, mentres que o segundo (v. 5a) é puro anuncio de castigo. A primeira tipificación (v. 3) consiste nunha invitación á lamentación colectiva por mor da imminente catividade; e a segunda (v. 5b) refírese á expulsión dos amonitas do seu territorio. O v. 6 é o final de toda a unidade, na que se anuncia a restauración de Amón, cousa que converte o oráculo nun castigo purificador das inxustizas.

49, 1 O terreo da tribo de Gad era parte do antigo territorio amonita que xa Iefé tivo que recuperar (cf Xuí II, 4-33). Pero na campaña do 734, o rei asirio Tiglatpeléser deportou a Gad, e os amonitas ocuparon a súa terra. O oráculo do profeta é anterior á morte de Ioxías, e responde aos seus plans mesiánicos de restaurar o reino de David.

Milkom (= rei) era un título de Baal, e tamén era o nome do deus nacional amonita.

49, 2 *A capital* (heb. rabah): aquí non é o nome propio da capital amonita a actual Rabat, senón nome común, oposto ás cidades filiais do v. 3.

contra a capital dos amonitas,
que se converterá nun outeiro
de desolación,
e as súas cidades filiais
serán incendiadas con lume,
mentres Israel herdará
dos herdeiros deles
—dí o Señor—.

³Fai lamentacións, Hexbón,
pois, Ai está devastada;
gritade, cidades filiais da capital, Rabah,
vestídevos de saco, facede loito,
andade dun lado para o outro entre muros.

Pois Milkom vai á catividade
xunto cos seus sacerdotes e xefes.

⁴Por que te glorias da túa forza?
A túa forza amolece, filla rebelde
que confía nas súas riquezas:
“Quen virá contra min?”.

⁵Eu traerei contra ti o terror
de parte de todos os teus veciños
—quen fala é o Señor,
Deus dos Exércitos—.

Seredes expulsados,
cada un pola súa parte,
e non haberá quen xunte aos que escapan.

⁶Pero despois disto volverei traer
os desterrados, fillos de Amón
—é o Señor quen fala.

Oráculos de castigo contra Edom

⁷Acerca de Edom,
así fala o Señor dos Exércitos:
Xa non hai sabedoría en Temán?

Israel: a descendencia de Xacob. Aquí funciona no dobre sentido de pobo descendente de Xacob do ano 612-609 e nos seus herdeiros polo s. VIII.

49, 3 *Hexbón*: cidade moabita, probablemente conquistada entón polos amonitas.

49, 7-22 Esta sección está composta de dous oráculos de xuízo de castigo (vv. 7-11; e 12-22). O primeiro comeza coa acusación en forma interrogativa (v. 7); e o anuncio de castigo (vv. 8-11) ábrese cunha invitación a fuxir (v. 8a), para logo descubrirelle lavé os escondedoiros aos invasores (v. 10a). O oráculo acaba cunha promesa salvífica para os oprimidos (orfos e viúvas) que abandonen Edom e se xunten a Xudá e a lavé; pero esta promesa é expresión de que a salvación está na asimilación a Xudá. O segundo oráculo (vv. 12-22) comeza co anuncio de castigo (vv. 12-15). A acusación aparece no v. 16 e é unha acusación de soberbia polo seu poder militar e de temeridade polos seus plans políticos. O anuncio de castigo, introducido por unha invitación a fuxir (v. 16b), chega ata o v. 18. O v. 19 constitúe unha repetición da acusación de soberbia en imaxes pastorís (o león que sobe da selva) e do anuncio de castigo. Este anuncio de castigo, do v. 19, enfatízase nos vv. 20-22 cunha solemne tradución oracular do v. 20.

49, 7 Edom e os edomitas son descendentes de Esaú; e as tensións entre os dous irmáns continuaron entre os seus descendentes. Os feitos que provocaron o oráculo profé-

Faltoulles aos intelixentes o consello?
Corrompeuse a súa sabedoría?

⁸Escapade, dade a volta,
cavade foxos onde morar,
habitantes de Dedán;
é a calamidade de Esaú
o que traio contra Dedán,
é o intre no que eu lle pedirei contas.

⁹Cando entren en ti os vendimadores,
non deixarán acio ningún;
cando entren de noite os ladróns,
destruirán canto lles cumpra.

¹⁰Serei eu quen descubra a Esaú,
quen poña á vista os seus escondedoiros,
de xeito que non se poida ocultar.
Está destruída a súa descendencia
e a súa parentela,
os seus veciños xa non os ten.

¹¹Abandona aos teus orfos,
que eu os farei vivir,
e as túas viúvas confiarán en min.

¹²Certo, si, así fala o Señor:
Os que non teñen a condena
de beber a copa,
certo que a beberán:
e vas ser ti quen se libre do castigo?
Non te librarás,
senón que sen remedio a beberás.

¹³Pois xuro por min mesmo
—é o Señor quen fala—
que Bosrah se converterá
nunha desolación,
nunha morea de ruínas, nun ermo
e nun obxecto de maldición,
e todas as súas cidades
se converterán nun ermo perpetuo.

¹⁴Oín unha mensaxe de parte do Señor,
e un mensaxeiro foi mandado ás nacións:
“Xuntádevos, subide contra ela;
en pé, á guerra!”.

¹⁵Velaí; convértote
no máis pequeno dos pobos,
no máis desprezable da humanidade.

¹⁶O espanto que produces enganoute,
a temeridade do teu corazón.

Vive nas fendeduras das penas!

Agárrate á cima dos montes!

Aínda que levantes
coma a aguiá o teu niño,
heite baixar de alí

—é o Señor quen fala—.

¹⁷Edom volverase unha desolación:
todo o que pase por el
suspirará e asubiará en presenza
das súas feridas,

¹⁸igual que en presenza da destrución
de Sodoma e Gomorra
e das súas cidades veciñas

—dío o Señor—.

Ninguén vivirá alí,
ningún fillo de home morará nela.

¹⁹Velaí un león que sobe
da fraga do Xordán:
á súa morada heino devolver,
heino espantar e facer correr desde alí.
Cal é o escollido de entre o seu exército,
que o hei castigar?

Pois quen hai coma min?

Quen me desafia a un xuízo?

Quen é o pastor que se mantén de pé
na miña presenza?

²⁰Por isto, escoitada o plan do Señor,
o que el formulou contra Edom,

tico foron as incursións arameas do ano 601/600 das que fala 2 Re 24, 2, e a rebelión de Ioaquim contra os caldeos. A acusación de falta de sabedoría (= habilidade e sentido práctico) refírese á oposición entre pobos irmáns que se opoñen entre eles cunha grande potencia por medio. A sabedoría dos edomitas era proverbial no A. T.: cf Bar 3, 22-23; 1 Re 5, 10-11; Xob 2, 11; Pr 31, 11. Tamén é expresión poética de Edom: cf Xén 36, 11, 15. 42; Ez 25, 13; Am 1, 2.

^{49, 8} *Dedán*: no S de Edom (cf 25, 23; Xén 10, 7; Is 21, 13; Ez 25, 13).

^{49, 9} *Os vendimadores* son os babilonios, executores do castigo divino.

^{49, 10} *Parentela*: lit. “irmáns”, pois “a irmandade” incluía a parentela: primos, sobriños, e outros membros da mesma tribo.

^{49, 11} Coa redución do territorio de Xudá, causada polos babilonios e polas incursións árabes en Edom, os edomitas pobres ocupan o sur de Xudá, no que o profeta descobre a man de lavé.

^{49, 12} *A copa*: o sinal do castigo dorido, xa desde o segundo milenio, pois acompañaba como analxésico as dores do axustizado. A primeira expresión é un dito rela-

tivo á situación de invasións, nas que sofren os mesmos inocentes.

^{49, 13} *Bósrach*, cidade ao SL do mar Morto (cf Is 33, 6; 63, 1; Am 1, 12).

^{49, 14} O profeta quere transmitir o que recibiu: unha orde divina de ataque contra Edom. As nacións son os caldeobabilonios, e os pobos que lle estaban sometidos.

^{49, 15} *Humanidade*: o termo “adam” case sempre ten sentido colectivo, e aquí especialmente, por paralelismo con “pobos”.

^{49, 16} *Espanto*: é o terror que infundían os bravos edomitas. Temeridade do corazón: dos plans de ocupación do territorio de Xudá.

^{49, 17} *Asubiará*: xesto de horror e desprezo: cf 19, 8; 50, 13; Lam 2, 15; Ez 27, 36; Sof 2, 15.

^{49, 19} A imaxe do león que sobe da fraga do Xordán para atacar as reses hebreas, aplicaselle aquí a Edom, que sae do seu territorio para ocupar Xudá. A imaxe quere expresar a soberbia e autosuficiencia de Edom, que se enfronta co mesmo lavé. As interrogacións teñen función enfatizante.

^{49, 20} *Os pastoríños* son os reis das nacións: Nabucodonosor, e os pobos sometidos a el.

e as decisións que tomou
 contra os habitantes de Temán.
 É ben certo que os arrasarán
 os pastoriños do rabaño,
 si, a súa morada
 quedará destruída ante estes.

²¹Co estrondo da súa caída
 tremerá o país, que clamará,
 e desde o mar dos Xuncos
 oírase o seu clamor.

²²Velaí unha aguia
 que subirá e planeará,
 estenderá as súas ás sobre Bosrah;
 o corazón dos soldados de Edom
 volverase no día aquel
 coma o corazón dunha muller
 nas angustias do parto.

Oráculo de castigo contra Damasco

²³Sobre Damasco:
 Están cubertos de vergonza
 Hamat e Arpad,
 pois oíron unha mala noticia,
 asustounos o Monstro mariño,
 a angustia que non se pode calmar.

²⁴Quedou sen forzas Damasco,
 dá volta para escapar,
 o terror apodérase del,
 angustias e dores apodéranse del
 coma dunha muller en parto.

²⁵Como estará abandonada
 a cidade sonada, a vila alegre!

²⁶Certo, caerán os seus soldados
 nas súas prazas,
 e todos os homes de guerra
 perecerán no día aquel
 —oráculo do Señor dos Exércitos—.

²⁷Prendereilles lume ás murallas
 de Damasco,
 e consumirá os palacios de Ben-Hadad.

Oráculo de castigo contra Quedar e as tribos de Oriente

²⁸Así fala o Señor acerca de Quedar e dos reinos de Hasor, que destruíu Nabucodonosor, rei de Babilonia:

En marcha! Subide contra Quedar,
 devastade as tribos de Oriente.

²⁹Collan as súas tendas
 e mais os seus rabaños,
 as súas cidades e todos os seus útiles;
 apodérense dos seus camelos e bérrenlles:
 “Pavor por todas partes”.

³⁰Fuxide, escapade da calamidade,
 cavade moradas, habitantes de Hasor
 —é o Señor quen fala—,
 pois Nabucodonosor, rei de Babilonia,
 maquinou un plan contra vós,
 tomou decisións contra eles.

³¹En marcha!
 Subide contra o pobo descoidado,
 que vive na tranquilidade
 —é o Señor quen fala—,
 sen dobre porta e sen ferrollo;
 viven sos.

³²Os seus camelos servirán de botín,
 e a multitude dos seus rabaños
 servirá de ganancia;
 dispersareinos a todos os ventos
 coas tempas rapadas
 e de todas as rexións traerelias
 a súa calamidade
 —é o Señor quen fala—.

³³Hasor converterase en morada
 de serpes monstruosas,
 nunha desolación para sempre.
 Ninguén habitará máis alí,
 e non residirá nela home ningún.

49, 21 *O mar dos Xuncos*: probablemente o golfo de Aqaba (cf 1 Re 9, 26).

49, 22 *A aguia*: cf nota a 48, 40.

49, 23-27 Oráculo de castigo, composto de dúas seccións. A primeira (vv. 23-27) refírese a unha mala noticia que chega a dúas poboacións costeiras, e de alí pasa a Damasco, provocando profunda angustia e terror. Esta noticia tivo que ser a derrota expicio-asiria de Karkemix (ano 605). A segunda parte é un preanuncio da caída de Damasco, que entón se vía vir.

49, 23 *Asustounos... mariño*: lit. “foron axitados por lam”. Lam é aquí a divindade mariña cananea, provocadora do caos primordial, que quere anunciar o carácter diabólico-caótico da dominación caldea.

49, 27 *Ben-Hadad*: rei de Damasco no 840 (cf 2 Re 13, 24; Am 1, 4).

49, 28-33 O v. 28a preséntanos os destinatarios do oráculo.

Quedar: tribos nómades do deserto sirio-árabe (cf Xén

25, 13; Is 21, 16-17). Os reinos de *Hasor*: tribos de Oriente, seminómades, do deserto de Arabia (cf Xén 25, 16; Is 42, 11). A referencia á invasión de Nabucodonosor aconteceu nos anos 604-603. Literariamente o texto comeza cunha orde divina de marcha militar, dirixida ao exército de Nabucodonosor (vv. 28b-29), á que segue outra, dirixida aos invadidos, para que fuxan do invasor (v. 30). O v. 31 repite as ordes divinas para os babilonios, acabando cun oráculo de castigo (vv. 32-33).

49, 30 *Cavade moradas*: refuxios subterráneos e covas onde protexerse dos invasores. *Contra vós*: os habitantes de Hasor; *contra eles*: os árabes do deserto.

49, 31 *Dobre porta*: non son as dúas follas dunha porta encaixadas na muralla, senón dúas portas, unha detrás da outra.

49, 32 *Tempas rapadas* (lit. “rapados nas tempas”). Segundo Heródoto 3, 2, os árabes “cortaban o cabelo arre- dor, rapando as tempas.

49, 33 *Serpes monstruosas*: cf nota a 9, 10.

Oráculo de castigo contra Elam

³⁴Cando lle veu a palabra do Señor a Xeremías acerca de Elam nestes termos, foi no comezo do reinado de Sedecías, rei de Xudá.

³⁵Así fala o Señor dos Exércitos:

Velaí vou eu romper o arco de Elam,
o mellor das súas forzas virís;

³⁶vou traer contra Elam os catro ventos
dos catro cantos do ceo:
dispersareinos con todos os ventos,
e xa non existirá máis este pobo,
porque non volverá máis alí,
desterrado para sempre.

³⁷Farei tremer Elam

ante os seus inimigos,
ante os que buscan acabar coa súa vida;
traerei sobre eles unha desgraza,
o incendio da miña ira
—é o Señor quen fala—.

Mandarei tras eles a espada,
ata que eu acabe con eles.

³⁸Poñerei o meu trono en Elam,
farei desaparecer de alí ao rei
e aos ministros

—é o Señor quen fala—.

³⁹Pero, ao andar dos días,
volverei do revés a catividade de Elam
—é o Señor quen fala.

CAÍDA DE BABILONIA E SALVACIÓN DE ISRAEL: ORÁCULOS E LAMENTACIÓNS

Título

50 ¹Esta é a palabra que o Señor dirixiu a Babilonia, o país dos caldeos, por medio do profeta Xeremías.

Primeiro oráculo

²Facédeo saber entre as nacións,
anunciádellelo,
levantade a bandeira, anunciádellelo,
non o ocultedes, dicide:
Foi conquistada Babilonia,
quedou avergonzado Bel,
quedou horrorizado Marduk;
avergonzadas quedaron as súas imaxes,
horrorizados os seus ídolos.

³Velaí: desde o norte sobe

contra ela un pobo
que converte a súa terra
nunha desolación;
xa non haberá quen habite nela;
desde os homes aos animais
fuxiron á desbandada.

⁴Nos días aqueles e naquel intre,
—é o Señor quen fala—
virán os fillos de Israel
canda os fillos de Xudá,
camiñarán decididos e esbagullando,
e buscarán ao Señor, o seu Deus.

⁵Preguntarán por Sión,
polo camiño que leva alí,
que está diante deles:

“Camiñade e levemos a termo,

49, 34-39 Comeza a sección (v. 34) coa data e circunstancias do ano 597, no que Xudá é humillado por Babilonia, que lle deporta a seu rei Ioaquín. O profeta percibe, por revelación divina, a ruína do imperio caldeo, pola invasión dos medos e persas, que conquistan Elam arredor do ano 590. O imperio de Elam estaba situado no golfo pérsico, con Babilonia ao poñente, Media ao N e Persia ao nacente. Literariamente o texto é un oráculo de castigo. No v. 38 fálase do meu trono (o trono de lavé), referencia profética á capitalidade do novo imperio medo-persa en Xuxán, cidade de Elam. Con este novo imperio, vaise entender o reinado de lavé no mundo dos deportados.

49, 35 *O arco* é imaxe do poder militar.

49, 36 *Catro ventos dos catro cantos do ceo* (NO, NL, SO, SL): son forzas malfélicas e de destrución.

49, 38 Advirtámos a función enfatizante da expresión “é o Señor quen fala” (lit. “oráculo do Señor”). O profeta presenta o castigo de Elam coma un xeito de conseguir os plans salvíficos-universalistas de Deus. Nisto, Xer antcipase ao Déutero-Isaías.

50, 1-51, 58 O texto de 50, 1 introduce oito seccións de oráculos de xuízo de castigo ou de castigo para Babilonia, nos que se intercalan oráculos salvíficos para Israel e Xudá, como é característico nos oráculos contra as nacións. Estas seccións de castigo sepáranse con sete lamentacións pola caída de Babilonia. Con esta dispo-

sición literaria, o redactor quere mostrar que, coa caída de Babilonia, comeza un período escatolóxico co número oito como clave.

50, 2-10 Esta primeira sección consta dun oráculo de castigo, no que o profeta percibe o anuncio coma un feito xa acabado na decisión divina, e que ha ser proclamado entre as nacións, para verse libre dos opresores (v. 2). Segue unha concreción do castigo (v. 3). Os vv. 4-5 constitúen un oráculo salvífico para Xudá e Israel, que volverán do desterro cara a Sión, e recibirán en resposta ás súas preguntas a orde de volver a Sión, e concluir co Señor unha alianza eterna. Os vv. 6-10 serven de contraste e desenvolvemento do oráculo salvífico, ao mesmo tempo que vinculan o oráculo salvífico co de castigo que se repite nos vv. 9-10.

50, 2 *Bel* é título humano ou nome da principal divindade babilónica. Marduk = Baal. Marduk é o nome acadico do hebreo Merodac. Na corte de lavé o profeta descobre a caída de Babilonia e a humillación dos seus deuses.

50, 4 *Decididos e esbagullando*: referencia á liturxia penitencial, na que buscan a prosperidade que lle vén de lavé.

50, 5 *Camiñade*... En resposta á pregunta polo camiño, o profeta mándalles que transformen a volta a Sión e a liturxia penitencial nunha renovación da alianza definitiva e escatolóxica. *Levade a termo*: cf Is 33, 1.

ante o Señor, unha alianza eterna que nunca se esqueza”.

- ⁶Un rabaño de ovellas descarreiradas é o meu pobo; os seus pastores escorrentáronas da miña montaña, camiñan descarreiradas de montaña en outeiro, esqueceron a súa corte.
- ⁷Todos os que as atopan, devóranas, e os seus opresores din: “Nós non temos culpa, xa que eles pecaron contra o Señor; o seu lugar léxítimo e a esperanza dos seus pais é o Señor”.
- ⁸Fuxide da presenza de Babilonia, saíde do país dos caldeos, sede coma castróns á fronte do rabaño.
- ⁹Eu estou suscitando e facendo subir contra Babilonia unha xuntanza de grandes pobos, desde a terra do norte aliñaranse contra ela, e desde alí conquistarana. As súas frechas son coma un guerreiro que deixa pais sen fillos, que non volve da guerra en van.
- ¹⁰Caldea converterase en presa, todos os ladróns fartaranse con ela —é o Señor quen fala.

Primeira lamentación pola caída de Babilonia

- ¹¹Alégrate! Brinca de ledicia, saqueadora da miña herdanza! Brinca coma xovenca en celo! Rincha coma os cabalos da parada!
- ¹²A vosa nai estará avergonzada por culpa da calamidade, estará alporizada a que vos deu a luz; védeas: será o último dos pobos, un deserto, terra reseca e unha estepa.
- ¹³Por causa da ira do Señor non será habitable,

toda ela se volverá unha desolación. Todo o que pase xunto a Babilonia suspirará, e asubiará á vista de todas as súas chagas.

- ¹⁴Aliñádevos en círculo contra Babilonia, todos os que tensades o arco, tirádelle a ela, non aforredes frechas, xa que pecou contra o Señor.
- ¹⁵Lanzade berros en todo o arredor contra ela: o seu poder réndese, caen as súas columnas, derrúbanse os seus muros. Esta é a vinganza do Señor, vingádevos dela; como ela fixo, facédelle a ela.
- ¹⁶Exterminade de Babilonia ao sementador e ao que colle a fouce no tempo da sega. Que, lonxe da espada opresora, cada un se dirixa ao seu pobo, que cada un fuxa ao seu pais.

Segundo oráculo: castigo de Babilonia e salvación para Israel

- ¹⁷Ovella descarreirada era Israel, perseguírona leóns: o primeiro que a devorou foi o rei de Asur, e o derradeiro que lle rompeu os ósos foi Nabucodonosor, rei de Babilonia.
- ¹⁸Por isto, así fala o Señor dos Exércitos, Deus de Israel: Eu vou castigar o rei de Babilonia e o seu pais, o mesmo que castiguei o rei de Asur.
- ¹⁹Traerei a Israel ao seu pasteiro e pastará no Carmelo e en Baxán, nas montañas de Efraím e en Galaad; fartarase a súa gorxa.
- ²⁰No tempo aquel e naquel intre —é o Señor quen fala— buscarase a iniquidade en Israel e non existirá, buscarase o pecado de Xudá

50, 6-7 O oráculo salvífico precisa da descrición do estado de desgraza e da súa xustificación.

Os pastores son os reis e dirixentes do pobo durante os anos anteriores ao exilio. *Lugar léxítimo* (lit. “morada de xustiza”): sitio que lles pertence lexítimamente.

50, 8-10 Orde de fuxir de Babilonia. Quérese vincular o oráculo salvífico coa caída de Babilonia: por isto se repite nos vv. 9-10 o tema do xuízo de castigo contra Babilonia. Esta orde diríxese aos responsables do pobo exiliado, que han de tirar del coma os castróns que van diante do rabaño.

50, 11-16 Primeiro cantar á caída de Babilonia. Comeza en ton de escarnio: Babilonia, como muller chea de desexos pola posesión de Xudá, queda avergonzada pola desolación da súa cidade (vv. 12-13a), e desprezada polos que a contemplan (v. 13b). Seguen unhas ordes di-

vinas de ataque á cidade, en vinganza polos seus pecados contra lavé e polas súas maldades cos pobos, para acabar coa orde de que cada pobo desterrado a abandone, volvendo ao seu pais (vv. 14-16).

50, 11 Saqueadora: Refírese a Babilonia, en figura de muller. *En celo:* expresión da cobiza pola posesión.

50, 17-20 Este bloque consta dun oráculo de xuízo de castigo contra Babilonia (vv. 17-18), máis dous oráculos salvíficos para Israel (vv. 19-20).

50, 19 A imaxe pastoril do v. 17 continúa neste oráculo de restauración. *Gorxa:* heb. néfex, sé das apetencias. As referencias xeográficas ao pais de Xudá eran famosas polos pastos.

50, 20 Iniquidade: aínda que é algo interior, ten a súa expresión externa nas calamidades sociais e persoais.

e non se atopará,
pois eu perdoarei a cantos deixo
quedar vivos.

Segunda lamentación

²¹Sube ao país de Merataim,
sube contra el e pasa pola espada
os habitantes de Pecod,
consagra á destrución o resto deles
—é o Señor quen fala—
e failles conforme o que eu che mando.

²²Berros de guerra no país,
unha grande desfeita!

²³Como se rompe e se esnaquizou
o martelo de toda a terra!
Como se converteu Babilonia
nunha desolación entre as nacións!

²⁴Púxenche unha trampa, Babilonia,
e caiches nela sen te dares conta,
fúches encontrada e ben apresada,
pois rebelácheste contra o Señor.

²⁵O Señor abriu os depósitos
e sacou as armas da súa ira,
pois na capital dos caldeos ten traballo
o Señor, Deus dos Exércitos.

²⁶Despois, á volta da seitura, entrade nela,
limpade o seu gran como é debido,
xuntádeo coma en medas,
e consagrádeo á destrución:
que non quede nin resto.

²⁷Acoitelade todos os seus touros,
que os baixen ao matadoiro.
Aí deles! Certo, chegou o seu día,
o intre de lle pedir contas.

²⁸Un estrondo! O dos que foxen
e escapan do país de Babilonia,
para anunciar en Sión
a vinganza do Señor, o noso Deus,
a vinganza polo seu templo.

²⁹Recrutade contra Babilonia
arqueiros,
a todos os que tensan o arco;
acampade en círculo contra ela,
que non haxa escapatoria.

Tratádeo conforme
o seu comportamento:
tal como ela fixo, facédelle a ela;
ben certo que foi insolente co Señor,
co Santo de Israel.

³⁰Por isto caerán os seus soldados
nas súas prazas,
e todos os seus guerreiros
perecerán o día aquel
—é o Señor quen fala.

Terceiro oráculo de castigo de Babilonia e de salvación de Israel

³¹Velaquí estou contra ti, “Insolencia”
—é o Señor quen fala,
o Deus dos Exércitos—,
chegouche o día,
o intre de pedirche contas.

³²A Insolencia tropezará e caerá,
e non haberá quen a erga;
eu préndolles lume ás súas cidades,
consumo todos os seus arredores.

³³Así fala o Señor dos Exércitos:
Na opresión están os fillos de Israel,
o mesmo ca os fillos de Xudá:
todos os que os deportaron retéñenos,
impídenlles marchar.

³⁴Mais o seu Salvador é forte:
Señor dos Exércitos é o seu nome.
El defenderá enerxicamente a súa causa,
poñendo en calma o seu país,
pero facendo estremecer
os habitantes de Babilonia.

³⁵Unha espada está sobre os caldeos
—é o Señor quen fala—
e sobre os habitantes de Babilonia,
sobre os seus principais
e sobre os seus sabios.

³⁶Unha espada está sobre os sacerdotes
que pronuncian oráculos,
que xa non o quererán facer.
Unha espada está sobre os seus soldados
que estarán estarecidos.

³⁷Unha espada está sobre os cabalos
de cada un deles,

50, 21-30 Esta lamentación está organizada en tres parágrafos (vv. 21-25; 26-28; 29-30), que se abren con ordes divinas dadas aos invasores, ás que segue a descrición penosa da caída de Babilonia e a interpretación teolóxica desta caída, como vinganza do Señor, pola insolencia do home.

50, 21 *Merataim* e *Pecod*, son nomes que teñen un valor etimolóxico simbólico, que expresan “amargura” e “castigo”, respectivamente.

50, 26 As referencias á seitura e á limpa do gran, fan alusión ao xuízo de Deus, que pide contas aos homes no día sinalado (cf v. 27).

50, 31-40 Esta terceira sección consta dun oráculo de xuízo de castigo contra “a Insolencia” (personificación

literaria da soberbia do poderío babilónico: vv. 31-32), seguido dun oráculo salvífico para Israel e Xudá (vv. 33-34). Acaba a sección cun oráculo de castigo (vv. 35-40), que desenvolve a última frase do v. 34. Os vv. 35-38 explicitan o tema do castigo divino co símbolo da espada, deixando para os vv 39-40 as consecuencias do castigo divino.

50, 34 *Salvador* (heb. *go'el*): un título de lavé que subliña as obrigas especiais que o vinculan ao seu pobo, e que o moven a castigar os opresores.

50, 37 A guerra (carros e cabalos), e mais a seitura e a malla do cereal serán para as mulleres, porque o castigo do Señor acabará cos homes.

e sobre os carros de cada un deles,
e sobre o gran que está
diante de Babilonia,
pois todo isto quedará para as mulleres.

Unha espada está
sobre as súas provisións,
que serán roubadas.

³⁸Unha espada está sobre as súas augas,
que estarán secas.

É un país de ídolos que enlouquece
con figuras monstruosas.

³⁹Habitarán nela os vampiros
xunto cos faunos,
e morarán nela as fillas da avestruz;
non servirá de morada
para nunca xamais,
nin será habitable
de xeración en xeración.

⁴⁰Sucedirá coma cando o Señor
destruíu Sodoma, Gomorra
e as cidades veciñas
—é o Señor quen fala—,
que ninguén habitará en Babilonia,
nin residirá nela ningún humano.

Terceira lamentación: Cae Babilonia

⁴¹Velaí un pobo que vén do norte,
unha grande nación e numerosos reis
póñense en movemento,
desde os recantos do mundo.

⁴²Empuñan o arco e a fouce longa,
son crueis e non teñen compaixón;
os seus berros resoan,
retumban coma o mar,
montan cabalos adestrados
para a guerra,
coma un só home contra ti,
filla de Babel.

⁴³Chegoulle a noticia
ao rei de Babilonia:

tremen as súas mans,
a angustia apoderouse del,
retórcese coma a muller no parto.

⁴⁴Velaí un león:

sobe da profundidade do Xordán,
á súa morada heino devolver,
heino espantar e facer correr
desde onde subiu.

Cal é o escollido de entre o seu exército
que o hei castigar?

Pois quen hai coma min?

Quen me desafia?

Quen é o pastor que se mantén de pé
na miña presenza?

⁴⁵Por isto, escoitado o plan que o Señor
formulou contra Babilonia,
as decisións que tomou
contra o país dos caldeos:

É ben certo que os arrasarán
os pastoriños do rabaño;
é ben certo que a súa morada
quedaría destruída ante eles.

⁴⁶Co estrondo da toma de Babilonia
retumba a terra,
o clamor da toma de Babilonia
óese entre as nacións.

Cuarto oráculo: castigo de Babilonia e salvación de Israel e Xudá

51 ¹Así fala o Señor:
Vou suscitar contra Babilonia
e contra os habitantes do Niño,
contra os que se levantan contra min,
unha forza destrutora.

²Mandarei a Babilonia uns ventos,
que a aventarán e deixarán
baleira a súa terra.

De todo o arredor caerán sobre ela
no día da desgraza.

³Que o exército avance, avance,

50, 38 *As augas* teñen aquí o valor simbólico de fartura e prosperidade na vida. Xa que esta vida está sustentada por seres mortos (ídolos), non pode senón desaparecer.

50, 39 *Vampiros* e *faunos* reflicten ben a idea que o autor quere expresar: seres diabólicos que viven nos lugares desertos, volvéndoos impuros, como a *avestruz*.

50, 41-46 Os vv. 41-42 describen a invasión persa; e o v. 43, a reacción de angustia do rei babilónico, que se tipifica na imaxe pastoril do v. 44. Con esta, anuncia lavé que botará da súa gorida e escorrentará ao león (= rei de Babilonia) que sobe da espesura do Xordán. O v. 45 é a presentación do plan de lavé de que outros reis (os medos e persas) destrúan aos caldeos. O v. 46 presenta con expresións cósmicas as consecuencias históricas da caída de Babilonia.

50, 42 *Fouce longa*. O termo hebreo designa unha arma cortante, con forma de fouce, espetada na punta dun pau.

50, 44 Os interrogantes subliñan o poder de lavé, coma nos himnos.

51, 1-6 O texto comeza cun oráculo de castigo (vv. 1-4) para o que serven de tipificación as ordes divinas dadas aos invasores no v. 34. Este oráculo non se fundamenta nunha acusación de Babilonia, senón nas relacións da alianza de lavé con Israel e Xudá (v. 5), que permanecen vivas non obstante a culpabilidade de Samaria e Xerusalén. Esta referencia á alianza duradeira explica a orde divina dirixida ao pobo, de deixar Babilonia. Os vv. 5-6 constitúen un oráculo salvífico, aínda que falto da forma literaria normal.

51, 1 “Niño dos que se levantan contra min” é un nome ou título acusador de Babilonia. Traducimos o termo «corazón» por «niño», ao ser aquí a sé dos plans e proxectos contra o Señor, algo semellante ao que representaría un niño de vóboras para o home.

51, 2 *Caerán*: Así como ao vento non hai quen o pare, do mesmo xeito tampouco os babilonios serán capaces de frear aos invasores.

que o exército teña garbo
da súa armadura;
non teñades compaixón
dos seus soldados,
consagrade á destrución
todo o seu exército.

⁴Que caian feridos de morte
na capital dos caldeos,
que caian atravesados pola espada
nas súas rúas.

⁵Pois nin Israel nin Xudá están víuvas
do seu Deus, do Señor dos Exércitos,
aínda que as súas capitais
están cheas de culpa
ante o Santo de Israel.

⁶Fuxide do medio de Babilonia,
que cada un salve a súa vida,
non perezades por causa
da súa iniquidade,
pois é o momento da vinganza
para o Señor,
é o momento do desquite
para quen lle paga o seu merecido.

Cuarta lamentación pola caída de Babilonia

⁷Na man do Señor,
Babilonia era unha copa de ouro
que emborrachaba a todo o mundo:
do seu viño beberon as nacións
e por isto todas se volveron tolas.

⁸Babilonia caeu de repente e esnaquizouse:
lamentádevos por ela.
Collede bálsamo para a súa dor,
Quizais cure!

⁹Nós tratamos de curar a Babilonia,
pero non curou.

Abandonádea e marchemos
cada un ao seu país,
pois a súa sentenza chega ao ceo,
e éruese ata as nubes máis finas.

¹⁰O Señor sacou á luz os nosos dereitos:
Vide e cantemos en Sión
a obra do Señor noso Deus.

Himno profético ao Señor que xulga a Babilonia

¹¹Limpade as frechas,
enchédeas de veneno.
O Señor espertou o espírito
dos reis de Media.

Contra Babilonia
está o seu plan de destruíla.
Si, a vinganza do Señor
é a vinganza polo seu templo.

¹²Fronte ás murallas de Babilonia
levantade a bandeira,
reforzade a garda,
poñede postos de sentinelas,
colocade xentes para emboscadas.
Si, tal como o Señor dixo
dos habitantes de Babilonia,
tal como o planeou, así o fai.

¹³Ti, señora de riquezas,
vives entre moitas augas,
chegou a túa fin,
a medida da túa existencia.

¹⁴O Señor dos Exércitos
xura pola súa vida:

Heite encher de homes coma de saltóns,
que clamarán contra ti: “Vitoria!”.

¹⁵El fixo a terra co seu poder,
creou a terra de labor
coa súa sabedoría,

51, 5 *As súas capitais*: Samaria e Xerusalén. Aínda que algúns cambien a orde dos vv. 3 e 5, non parece procedente.

51, 7-10 A lamentación contrasta a función de Babilonia como instrumento de castigo nas mans de Lavé (v. 7) coa súa caída irremediable (vv. 8-9a). A lamentación acaba cunha orde divina dirixida a todos os pobos deportados de abandonaren a cidade, e en especial aos xudeus, que han dar grazas en Sión.

51, 7 *Copa de ouro*: a copa é aquí sinónimo de castigo, pois, aínda que contén viño, emborracha e enlouquece o mesmo ca os cocidos de herbas dados aos axustizados. A referencia ao ouro faise por ser instrumento nas mans do Señor. No Ap 17, 4 ten distinto sentido.

51, 9 *Marchemos*: O texto reflicte que o seu autor é un dos desterrados, pertencente á escola deuteronómica.

51, 11-26 Este texto é unha ampliación da lamentación anterior (cf v. 10b). Literariamente é un himno profético, que presenta a futura vitoria de Ciro como obra de Deus. O himno profético comeza con dúas ordes do Señor, dirixidas aos exércitos de Ciro (vv. 11-12), ás que seguen referencias ao cumprimento do plan do Señor. Este proxecto exprésase en forma directa no v. 13 dirixíndose a Babilonia, e enfatízase no v. 14 cun solemne xuramen-

to divino, que proclama a vitoria dos invasores. Segue un elemento hímico (vv. 15-16) que subliña o poder creacional de Lavé, en contraste coa vaidade e escarnio dos ídolos (vv. 17-18), para desenvolver despois o tema da grandeza de Deus e do seu nome (v. 19). Os vv. 20-24 presentan a Ciro como instrumento do poder de Lavé contra Babilonia, pola súa actuación en Xerusalén. Esta sección constitúe un elemento central da peza literaria (cf nota a 50, 1-51, 58).

51, 11 *Veleno*: O mesmo termo hebreo aparece en ugarítico como cualificativo do monstro mariño Leviatán. Algúns autores enténdeno como “maldito”; outros como “poderoso”; quizais a tradución máis axeitada sexa a de “venenoso”, ou mesmo “veneno”.

O espírito: sé das decisións impulsadas por unha acción divina.

51, 13 *Moitas augas*: referencia aos canais de Babilonia, pero con valor simbólico de abondosas riquezas, como obriga o paralelismo con “Señora” (en heb. rabbat = Gran Señora).

51, 14 *Vitoria*. O termo hebreo aparece en 48, 33 co sentido de “trono”. Aquí ten o de vitoria que, loxicamente, conduce á posesión do trono.

estendeu o ceo coa súa intelixencia.

- ¹⁶Un trono! El pon no ceo
un fragor de augas
e fai subir nubes do cabo da terra,
produce os lóstregos para a chuvia,
e saca o vento dos seus depósitos.
- ¹⁷Embrutécese o home coa súa suor,
avergónzase todo fundidor
cos seus ídolos,
pois as súas imaxes son mentira,
e non hai espírito nelas,
- ¹⁸son cousa va, obra de burla:
o día en que lles pidan contas, perecerán.
- ¹⁹Non é coma elas o Lote de Xacob,
pois é o que crea todo;
nin é coma elas o Cetro da súa herdanza
que ten por nome o Señor dos Exércitos.
- ²⁰Ti es o meu martelo,
a miña arma de guerra:
contigo esmagarei pobos,
contigo destruirei reinos.
- ²¹Contigo esmagarei cabalos
e os seus cabaleiros,
contigo esmagarei carros
e os seus aurigas.
- ²²Contigo esmagarei o home e a muller,
contigo esmagarei a vellos e rapaces,
contigo esmagarei a mozos e mozas,
- ²³contigo esmagarei o pastor
e o seu rabaño,
contigo esmagarei o arador
e a súa xugada,
contigo esmagarei a rexedores
e maxistrados.
- ²⁴E deste xeito devolvereille
a Babilonia e aos caldeos
todas as atrocidades que aos vosos ollos
cometeron contra Sión,
—é o Señor quen fala.

Quinto oráculo de castigo

- ²⁵Velaquí vou contra ti,
Montaña de Perdición,
—é o Señor quen fala—,
que exterminas a terra toda.
Estendo a miña man contra ti,
bótote a rolos desde os penedos,
e convértote na Montaña da Queima.
- ²⁶E xa non collerán de ti
pedras de esquinal,
nin pedras para alicerces,
pois serás eterna desolación
—é o Señor quen fala.

Quinta lamentación: A Guerra Santa contra Babilonia

- ²⁷Levante a bandeira nas capitais,
tocade o corno entre as nacións,
declare a guerra santa das nacións
contra ela,
convocade contra ela os reinos:
a Ararat, a Miní e a Axquenaz;
constitúide contra ela oficiais
de recrutamento,
mandade contra ela cabalos
coma horribles saltóns.
- ²⁸Declare a guerra santa
das nacións contra ela:
os reis dos medos, os seus gobernadores
e todos os seus rexedores
e todas as cidades do seu imperio.
- ²⁹Tremerá a cidade e retorcerase,
pois o pecado de Babilonia
mantén firmes os plans do Señor:
converter a cidade de Babilonia
nunha desolación
por falta de habitantes.
- ³⁰Os heroes de Babilonia deixan de loitar,
sentan nas fortalezas;

51, 16 Preséntase aquí a lavé cos atributos de Baal. As frases do texto, responden ás concepcións xeofísicas do tempo, coas que se quere subliñar o poder de lavé.

51, 17 Co paralelismo entre “a suor” e “os ídolos”, quere expresar o autor que os ídolos son só un froito da suor do artista.

51, 19 *Lote de Xacob e Cetro da súa herdanza*, son dous títulos de lavé, cos que se expresa o seu dominio sobre o pobo, por mor da alianza.

51, 20 *Martelo*: vocábulo ambiguo; pero o contexto esixe o sentido de “martelo”.

51, 25-26 Quinto oráculo, que é de xuízo de castigo, coa acusación de exterminar a toda a terra (v. 25a), o anuncio do castigo (v. 25b), e mais a tipificación do mesmo (v. 26).

51, 25 *Montaña de Perdición*. O termo Montaña expresa o especial poder e grandeza. “Perdición” é o nome do espírito maléfico contra o que se celebraba no ambiente nómade o ritual da Pascua (cf Ex 12, 23). O cambio de nome polo de “Montaña da Queima” expresa a total desaparición da mesma.

51, 27-32 Esta unidade consta dunha orde divina dirixida aos reinos para declararlle a Babilonia a guerra santa (vv. 27-28), e da descripción das consecuencias da guerra (vv. 29-32). O texto é contemporáneo coa caída de Babilonia, pois reflicte detalles que non é fácil supor nunha predición profética, como a ausencia de Nabónid, e a falta de resistencia dos babilonios.

51, 27 *Nas capitais*: O termo empregado ten aquí, por paralelismo con “nacións”, o sentido colectivo de capitais de nacións.

Ararat: o reino Urartu (Xén 8, 4; 2 Re 19, 37). *Miní*, na beira do lago Van, e *Axquenaz*, son os exquitas (Xén 10, 3; 1 Cro 1, 6).

51, 29 *Cidade*: lit. heb. eres = terra, que, por paralelismo, é a cidade de Babilonia.

51, 30 Referencia á falta de resistencia de Babilonia, descontenta das reformas relixioso-políticas do usurpador Nabónid, quen se dedicaba entón ás conquistas en Arabia, deixando o reino nas mans de seu fillo Belxasar (ou Baltasar).

afrouxan a súa valentía,
vólvense mulleres.
Queimaron as moradas de Babilonia,
están rotos os seus ferrollos.

³¹Un correo corre
ao encontro doutro correo,
un mensaxeiro
ao encontro doutro mensaxeiro,
para anunciarlle ao rei de Babilonia
que a súa cidade foi tomada
dun cabo ao outro.

³²As pasaxes están tomadas,
ás defensas dos fortíns
prendéronlles lume,
e os combatentes están estarecidos.

Sexto oráculo de castigo contra Babilonia

³³Si, así fala o Señor dos Exércitos,
o Deus de Israel:
A capital de Babilonia
é coma unha eira
no tempo de achanzala,
dentro dun pouco virá
o tempo da malla.

³⁴Nabucodonosor comeunos
e chupounos o sangue,
o rei de Babilonia deixounos
coma un prato ben repañado,
enguliunos coma o Tanín,
encheu a súa tripa, ao seu pracer,
fixonos desaparecer.

³⁵“A opresión que sufriu
e a vinganza do meu sangue
está sobre Babilonia”,
—di a poboación de Sión—.
“O meu sangue está
sobre os habitantes de Caldea”,
—di Xerusalén.

³⁶Por isto así fala o Señor:
Eu defenderei o teu preito,

e voume encargar da túa vinganza;
vou secar o seu mar,
vou enxugar as súas fontes.

³⁷Babilonia volverase
unha morea de ruínas,
unha morada de serpes,
un horror e unha burla,
por falta de habitantes.

³⁸Roxen en moreas coma leóns,
roxen coma cachorros de leóns:

³⁹cando estean alporizados,
eu preparareilles o seu banquete,
emborrachareinos
para que estean alegres,
e durmirán un sono eterno,
non espertarán
—é o Señor quen fala—.

⁴⁰Fareinos baixar ao matadoiro, coma años,
coma carneiros e castróns.

Sexta lamentación e orde de abandonar Babilonia

⁴¹Como? Foi conquistada Xexak,
foi capturado o esplendor
de toda a terra?

Como? Volveuse unha desolación
Babilonia entre os pobos?

⁴²Subiu o mar sobre Babilonia,
está cuberta polo tumulto
das ondas do mar;

⁴³as súas cidades vólvense unha desolación,
terra reseca e erma,
ciudades nas que ninguén habita,
polas que ningún humano pasa.

⁴⁴Pídlle contas a Bel en Babilonia,
e quitolle da boca o seu bocado;
as nacións xa non volverán onda el,
mesmo caerá a muralla de Babilonia.

⁴⁵Sae, meu pobo, do medio dela,
salvade cada un a vosa vida
do incendio da ira do Señor.

51, 33-40 Esta sección contén un oráculo de xuízo de castigo completo contra Babilonia, coa acusación (v. 34), a súa tipificación (v. 35), o anuncio de castigo (v. 36) e a tipificación do castigo (v. 37). O oráculo está introducido pola imaxe do xuízo divino (a malla do cereal: v. 33), e está acabado por unha presentación poética do castigo divino (vv. 38-40).

51, 33 *Capital de Babilonia*: lit. “a filla de Babilonia”. *Eira no tempo de achanzala*: referencia ao pisoamento da eira de mallar o trigo.

51, 34 *O sangue*: a vida, no sentido de prosperidade na liberdade, que se lle acabou a Xudá coa deportación a Babilonia.

Tanin, monstro mítico, especialmente voraz (cf Is 51, 9; Xob 7, 12; Sal 74, 13; 89, 11).

51, 36 *O seu mar*: non ten aquí o sentido caótico e negativo da mitoloxía cananea e grega, senón o de abundancia

de auga do Éufrates, e a prosperidade, polo paralelismo con fontes.

51, 39 *O seu banquete*: no que os reis (= leóns: aquí os dirixentes de Babilonia) se emborrachan e pasan ao sono eterno, é expresión poética do castigo divino, pois a borracheira é de narcóticos estupefacientes, que acompañaban os sufrimentos que ironicamente se presentan nun banquete.

51, 41-46 A sección consta dunha lamentación (vv. 41-43), á que se engade un versículo (v. 14) de clarificación teolóxica da caída de Babilonia, para acabar nos vv. 45-46 coa orde divina de que o seu pobo deixe Babilonia.

51, 41 *Xexak*: criptograma de Babilonia, polo método que consiste en ler as letras desde o lugar oposto na orde alfabética.

51, 42 *Mar*: ao revés do que acontece no v. 36, ten aquí o sentido mítico de elemento destrutor e caótico.

⁴⁶Que non se vos intimide o corazón,
non teñades medo ás noticias
que se oen no país:
nun ano corre unha noticia,
despois disto noutro ano, outra noticia:
“Opresión no país,
un tirano contra outro tirano”.

Sétimo oráculo de castigo contra Babilonia e de liberación para Xudá

⁴⁷Pois ben! Velai chegan os días,
nos que lles pedirei contas
aos ídolos de Babilonia,
e todo o seu país se avergonzará,
e todos os seus feridos de morte
caerán no medio dela.
⁴⁸Entón cantarán sobre Babilonia
un canto de triunfo
o ceo e a terra e todo o que hai neles,
pois do norte vén cara a ela
o que a vai destruír
—é o Señor quen fala—.
⁴⁹Certo, caerá Babilonia
por causa dos mortos de Israel,
así como por causa de Babilonia
caeron mortos do mundo enteiro.
⁵⁰Os que escapades da espada,
marchade e non vos deteñades,
desde lonxe invocade ao Señor,
que Xerusalén se afinque
no voso corazón.
⁵¹Sentimos a confusión
ao oír os insultos,
a vosa cara cubriuse de vergonza,
ao entraren estranxeiros
nos lugares santos
do templo do Señor.
⁵²Pois ben! Velai chegan os días
—é o Señor quen fala—
nos que lles pedirei contas
aos seus ídolos,
e os feridos queixaranse

en todo o seu país.
⁵³Aínda que Babilonia suba ata o ceo,
aínda que faga máis esgrevia
a altura do seu refuxio,
baixo as miñas ordes
entrarán nela os devastadores
—é o Señor quen fala.

Sétima lamentación pola caída de Babilonia

⁵⁴Alaridos de socorro
veñen desde Babilonia,
prantos angustiosos
desde o país dos caldeos.
⁵⁵É o Señor que está
a destruír Babilonia,
que fai desaparecer dela todo grito.
Retumba o fragor das súas ondas
coma o mar océano,
resoa o tumulto dos seus gritos:
⁵⁶é que vén contra ela, contra Babilonia,
o destrutor;
ela é a que fai romper os seus arcos,
pois o Señor é o Deus da retribución:
devolve ben ás claras.
⁵⁷Eu emborracho os seus grandes
e os seus sabios,
os seus rexedores, os seus maxistrados
e os seus soldados:
dormirán un sono eterno,
e non espertarán
—oráculo do Rei que ten por nome
Señor dos Exércitos.

Oitavo oráculo: castigo definitivo contra Babilonia

⁵⁸Así fala o Señor dos Exércitos:
As anchas murallas de Babilonia
serán arrasadas,
as súas altas portas serán queimadas.
Para nada traballaron as nacións,
para o lume cansaron os pobos.

51, 46 *Non se vos intimide o corazón*: pois o corazón, como sé dos plans e intencións, pode fraquear. As noticias refrense á usurpación do trono feita por Nabónid e ás súas reformas relixiosas contra a vontade dos babilonios, o mesmo ca os seus triunfos en Arabia.

51, 47-53 A sección consta de oráculos de castigo para Babilonia e os seus ídolos (vv. 47 e 49), e dun canto de triunfo con resonancias cósmico-universais (v. 48), así como das ordes do Señor de volver a Xerusalén (v. 50). O v. 51 mostra a acusación que prepara o anuncio de castigo dos vv. 52-53.

51, 47 *Velai chegan os días*: expresión característica dos oráculos salvíficos (cf v. 42). Converte o oráculo de castigo para Babilonia en oráculo salvífico para Xudá e para as outras nacións sometidas aos caldeos (v. 48).

51, 50 *Se afinque*: lit. “suba”, pois o corazón, como sé dos plans, era para os semitas algo elevado.

51, 51 Referencia á caída de Xerusalén no ano 587, lem-

brada polos deportados en liturxias penitenciais, no aniversario da data.

51, 54-57 Os vv. 54-56b conteñen a descrición da caída de Babilonia, en forma de lamentación; mentres que os vv. 56c-57 dan a interpretación teolóxica do feito.

51, 55 A referencia ás ondas e á mar oceánica, como imaxe dos berros de Babilonia, expresa o carácter caótico e mítico negativo da situación (“o mar” con resonancias do mito de Iam).

51, 57 *Emborracho*: cf nota ao v. 39.

51, 58 De feito este oráculo non corresponde á realidade histórica, pois Babilonia non foi arrasada, senón que se lle abiron as portas a Ciro. O oráculo vén significar que, o que para Babilonia significou de castigo, acabouse para sempre, e comeza un período de liberdade. Ao ser este o oitavo dos oráculos quere expresar estruturalmente a apertura a un novo período, definitivo e escatolóxico.

Xesto simbólico de Xeremías contra Babilonia

⁵⁹Este foi o encargo que lle ordenou o profeta Xeremías a Seraías, fillo de Nerías, fillo de Maseías, cando este marchou a Babilonia con Sedecías, rei de Xudá, no ano cuarto do seu reinado (Seraías era o xefe das provisións). ⁶⁰Xeremías escribira nun libro toda a desgraza que ía vir sobre Babilonia: todos estes oráculos escritos contra Babilonia. ⁶¹Xeremías díxolle a Seraías: —Cando chegues a Babilonia

trata de ler todos estes oráculos. ⁶²Entón dirás: “Señor, ti mesmo declaraches acerca deste lugar que os destruíras de tal xeito que non quedase nel habitante, nin home nin animais: volverase unha eterna ruína”. ⁶³E cando acabes de ler este libro, haslle atar unha pedra e botaralo no Eufrates, ⁶⁴dicindo: “Deste xeito hase afundir Babilonia e non se levantará, por causa da desgraza que eu vou traer sobre ela”.

Ata aquí chegaron os oráculos de Xeremías.

APÉNDICE HISTÓRICO

Sedecías de Xudá

52 ¹Sedecías tiña vinte e un anos cando empezou a ser rei, e foi rei once anos en Xerusalén. Súa nai chamábase Hamital, filla de Xeremías, natural de Libnah. ²Portouse mal ante o Señor, o mesmo que se portara Ioaquim. ³Tal provocación da ira do Señor houbo en Xerusalén e Xudá, que El os botou de diante da súa presenza. Sedecías rebelouse contra o rei de Babilonia.

Cae Xerusalén. Prendemento de Sedecías

⁴E sucedeu que no ano noveno do seu reinado, no décimo mes, o dez dese mes, veu Nabucodonosor con todo o seu exército contra Xerusalén; plantaron os campamentos fronte a ela, e por todo arredor construíron terrapléns de asedio contra ela. ⁵A cidade quedou en estado de asedio ata o ano once do reinado de Sedecías. ⁶No cuarto mes, o día nove, apertou a fame na cidade, de xeito que xa non tiñan pan nin os terratenentes. ⁷Entón abriuse brecha na cidade e todos os com-

batentes fuxiron, saíndo da cidade de noite pola porta que estaba entre as dúas murallas, fronte ao xardín do rei, mentres os caldeos estaban a cercar a cidade; marcharon polo camiño da Arabah. ⁸As tropas caldeas perseguiron ao rei e alcanzaron a Sedecías nas chairas de Iericó, mentres as súas tropas se dispersaban, abandonándoo. ⁹Entón prenderon o rei e levárono a Riblah, na comarca de Hamat, onde o rei de Babilonia, quen ditou sentenza contra el. ¹⁰O rei de Babilonia degolou os fillos de Sedecías ante os seus propios ollos, e tamén degolou en Riblah a todas as autoridades de Xudá. ¹¹O rei de Babilonia cegou a Sedecías e atouno con dúas cadeas de bronce, levouno a Babilonia e meteuno no cárcere ata o día da súa morte.

Arrasamento de Xerusalén e roubos no templo

¹²No quinto mes, o dez do mes, do ano dezanove do reinado de Nabucodonosor, rei de Babilonia, entrou en Xerusalén Nebuzardán,

51, 59-64 Despois dunha datación que responde ao ano 599, momento no que Sedecías lle vai explicar a Nabucodonosor o porqué da visita dos reis veciños de Xudá a Xerusalén (cf 27, 3), e demais circunstancias (v. 59), o redactor quere deixar claro que a caída de Babilonia se debe ao dinamismo das palabras proféticas proferidas en Babilonia contra ela: verdadeira acción profética, reforzada coa de tirar o libro no Eufrates de xeito que se afunda, como se afundirá Babilonia.

51, 60 A intención do redactor é a de presentar a autoría xeremiana, ao menos de parte dos oráculos dos cc. **50-51**, cousa que, para a primeira parte, é moi probable, non tanto para a segunda.

51, 62 Este v. é unha oración na que se expresa a fe no dinamismo da palabra de lavé contra a cidade opresora, e que tivo que animar as esperanzas dos piadosos desterrados.

51, 64 *Chegaron*: o sentido do termo hebreo é o de correr, subir, e aquí, mellor aínda, chegar. Esta conclusión quere separar o carácter de apéndice de Xer 52.

52, 1-34 Os redactores do libro de Xer acabaron a súa obra con este texto, collido de 2 Re 24, 18-25, 30, con

algúñas variantes. A versión dos LXX ofrece certas diferenzas respecto do hebreo, ao faltar os vv. 2, 3, 15, 17b-30 do texto hebreo. A intención deste apéndice é presentar o cumprimento das palabras proféticas tanto das de castigo (vv. 4-30) coma das salvíficas (vv. 31-34). **52, 1** *Súa nai*: referencia á guebirah, título e función da nai do rei, característica do reino de Xudá, e que nos dá fundamento histórico-teolóxico da marioloxía do N. T. O avó de Sedecías é homónimo do profeta e natural de Libnah, ao SL de Xudá.

52, 4 A data corresponde ao final de decembro do 589.

52, 6 Esta data corresponde a comezos de xullo do 587. *Terratenentes*: lit. “pobo”, ou “forza da terra”; pero o sentido é o de propietarios de terras.

52, 10-11 Estas prácticas están confirmadas polos documentos da época e polos baixosrelievos conmemorativos das vitorias asirias e caldeas.

52, 12 A data responde ao mes de xullo do ano 587. Nebuzardán aparece de primeiro nas listas de altos funcionarios caldeos, co nome Nebu-zer-iddin (= Nebu deu unha prosperidade). Nebu era unha divindade caldeu.

xefe da garda e membro do servizo persoal do rei de Babilonia. ¹³Púxolles lume ao templo do Señor, ao palacio do rei e a todas as casas de Xerusalén: todas as casas grandes queimounas. ¹⁴As tropas dos caldeos, que estaban co xefe da garda, botaron abaixo todas as murallas que había ao redor de Xerusalén. ¹⁵Nebuzardán, xefe da garda, levou cativos a unha parte da xente humilde do pobo, ao resto do pobo que se quedara na cidade, aos desertores que se pasaran ao rei de Babilonia e ao resto dos artesáns. ¹⁶Outra parte da xente humilde deixouna quedar Nebuzardán, xefe da garda, para que traballasen as viñas e arasen as terras.

¹⁷Os caldeos fixeron anacos as columnas de bronce, que había no templo do Señor, os pedestais e o mar de bronce, que había no templo do Señor, e levaron todo o bronce de Babilonia. ¹⁸Tamén colleron as olas, as pinzas e as tazas de avivar o lume, os caldeiros e os cazos para as aspersións e todos os demais utensilios de bronce que se empregaban no culto. ¹⁹O xefe da garda tamén colleu as barreñas, os braseiros, os caldeiros para as aspersións, e as bandexas das ofrendas, tanto de ouro coma de prata. ²⁰Tendo en conta as dúas columnas, o único mar, os doce bois en bronce, que estaban debaixo dos pedestais, que fixo o rei Salomón para o templo do Señor, é incalculable o peso do bronce de todos estes obxectos. ²¹En canto ás columnas, cada unha media de alto dezanove cóbados, cingüiaa ao arredor un cordel de doce cóbados, e o seu espesor era de catro dedos, pois eran ocas. ²²Sobre cada unha delas había un capitel de bronce, e a altura dun capitel era de cinco cóbados; sobre toda a superficie do capitel había unha rede e milgrandas, todo de bronce; na segunda columna había cousas coma estas e milgrandas. ²³As milgrandas

eran noventa e seis en baixorrelevo; o total das milgrandas de todo o arredor en altorrelevo entre a rede eran cen.

Execucións e deportacións

²⁴O xefe da garda colleu a Seraías, sumo sacerdote, a Sefanías, segundo sacerdote, e a tres gardas da entrada. ²⁵Tamén colleu na cidade a un eunuco que era o inspector da tropa e a sete homes do servizo persoal do rei, que se atopaban na cidade, ao secretario do xefe do exército, que recrutaba para o exército aos terratenentes, e a sesenta homes de entre os terratenentes, que se atopaban na cidade. ²⁶Nebuzardán, xefe da garda, prendeuos e levounos a Riblah, ao rei de Babilonia. ²⁷O rei de Babilonia castigounos, e logo condenounos á morte en Riblah, comarca de Hamat; deportou a Xudá da súa terra. ²⁸Esta foi a poboación que deportou Nabucodonosor no ano sétimo: tres mil vinte e tres xudeus; ²⁹no ano dezaoto de Nabucodonosor, deportou de Xerusalén oitocentas trinta e dúas persoas, ³⁰no ano vinte e tres de Nabucodonosor, deportou Nebuzardán, o xefe da garda, setecentas corenta e cinco persoas, o que fai un total de catro mil seiscentas persoas.

Liberación do rei Ioaquín

³¹No ano trinta e seis da catividade de Ioaquín rei de Xudá, o mes décimo segundo, o vinte e cinco deste mes, Evil-Merudak, rei de Babilonia, no ano da súa entronización, concedulle o indulto a Ioaquín. ³²Falaba con el amigablemente; colocou o seu trono por riba do trono dos reis que estaban con el en Babilonia; ³³cambioulle os seus vestidos da prisión e comía na súa mesa todos os días da súa vida. ³⁴A súa comida, a de cada día, dáselle coa do rei de Babilonia: a ración do día ata o día da súa morte, todos os días da súa vida.

52, 18 *Tenaces*: por paralelismo con pinzas, teñen que ser “tenaces para aviverer o lume”.

52, 20 É incalculable... obxectos: lit. “non hai peso para o bronce destes obxectos”.

52, 23 *En baixorrelevo*: lit. “para intuír”, “en insinuación”, oposto ao altorrelevo expresado coa preposición “sobre”, “por riba”. O sentido simbólico das *milgrandas* é descoñecido.

52, 26 *Riblah*: a actual Rablé, na fronteira entre o Líbano e Siria, onde tiña o seu cuartel xeral o rei caldeo no occidente (cf 39, 5; 2 Re 25, 6. 20-21).

52, 29 Esta deportación do ano 598 debeu ser con motivo das campañas contra os moabitas e amonitas, das que fala Xosefo (Ant. Xud. 10, 9. 7).

52, 30 Para os babilonios, que nos ofrecen estas datas, o tempo que queda do ano da entronización non se contaba como un ano: por isto hai un ano menos respecto ao cómputo dos xudeus. O número de deportados é mais pequeno ca o de 2 Re 24 e 25, pois os caldeos debían contar soamente os personaxes importantes.

52, 31 A data é o ano 561 e o rei Evil-Merudak era fillo e sucesor de Nabucodonosor. Esta liberación e dignificación de Ioaquín é redaccionalmente un símbolo do cumprimento en Israel e Xudá das promesas salvíficas que se viñeron desenvolvendo nos cc. 50-51.

INTRODUCCIÓN AO LIBRO DAS LAMENTACIÓNS

1. Título e forma literaria

Esta pequena obra, composta de cinco capítulos, figura na Biblia hebrea entre os “Rolos” (heb. Meguilot), que se lian nas cinco principais festas xudías, o que fai pensar nunha orixe e destino fundamentalmente litúrxicos. Na Biblia hebrea chámase ekah (Ah, como!), exclamación característica coa que comezan os cantares de lamentación colectiva (cf 1, 1; 2, 1; 4, 1). Pero a antiga tradición xudía deulle a este rolo o título de Lamentacións, que puido ser o nome orixinal, reflectido na versión dos LXX e na Vulgata.

Debido ás referencias á autoría do profeta Xeremías, na Biblia dos LXX, Vulgata e versións Sirias, as Lamentacións copiáronse despois de Xeremías, mentres que na Biblia hebrea figuraron entre os chamados “rolos”, por teren un uso litúrxico o día 9 do mes de Ab (xullo-agosto). A obra componse de cinco capítulos, que conteñen cadansúa unidade literaria pechada, tal como o deixa ver a súa forma de composición acróstica e alfabética nos catro primeiros capítulos e a mesma estrutura literaria no último capítulo. A composición acróstica e alfabética consiste en que cada un dos versos da estrofa empeza por unha letra hebrea, seguindo a orde do alefato, o abecedario hebreo. Dáse unha excepción, ao inverter a orde das letras “ain” e “pé” (2, 16-17), cousa que, segundo as lousas ugaríticas, responde á distinta orde do alfabeto ugarítico, cananeo, e loxicamente hebreo antigo.

A comezos deste século pensouse nunha intención máxica no uso acróstico do alefato; pero despois de atopar isto mesmo en ugarítico cunha finalidade de fixación memorística, viuse nesa forma literaria bíblica unha intención semellante á que tiña en Ugarit.

2. Xénero literario

O A. T. coñece tres tipos de lamentacións: 1) a lamentación fúnebre por un parente ou amigo (cf 2 Sam 1, 17; 2, 33; Xer 9, 17; Am 5, 16-17), que se acompañaba con instrumentos musicais, especialmente coa frauta (cf Mt 9, 23), sen referencia explícita a Deus; 2) a lamentación individual, na que o individuo presenta angustiosamente a Deus o seu problema, e, cheo de confianza, espera a súa resposta, no momento dos sacrificios da

mañá ou da tarde: e 3) a lamentación colectiva, que tiña lugar na celebración penitencial do xaxún. Exprésase nela a situación de calamidade colectiva, en choros, gritos, fame, levantando as mans cara ao ceo ou cara ao santuario, rachando os vestidos, espíndose e envorcándose no chan. Con todo isto, como final da conversión espérase que Deus se compadeza do pobo, ao mesmo tempo que o pobo profesa a súa única esperanza en Iavé, con ardentese súplicas, e comprométese a ser fiel á Alianza. Nestas liturxias interveñen os profetas, como se ve en Xer 9, 7-22; 10, 18-19; 14, 2-6; Am 5, 2..., e en especial os profetas cülticos, autores dunha serie de salmos (74. 79. 80. 89...). A primeira noticia histórica de lamentación colectiva aparece en 1 Re 21, 9 (anos 874-853).

Os cinco cantares do libro son todos eles lamentacións colectivas, compostas para conmemorar o aniversario do incendio e caída do templo e da cidade de Xerusalén o nove de Ab do 587/6. Non obstante, algúns intérpretes descompoñen o capítulo 3 en seccións de lamentación individual e seccións de lamentación colectiva.

O ambiente no que naceron estas lamentacións foi a liturxia penitencial colectiva que se continuou celebrando despois da caída de Xerusalén nas ruínas do templo (cf Xer 41, 5s; Zac 7, 1ss; 8, 18-19). Exemplos de lamentacións colectivas para conmemorar a destrución dun templo ou cidade, aparecen en sumerio sobre o santuario de Ur, onde o oráculo que se espera e se dá é semellante a 4, 22, amais doutros moitos paralelos na lamentación propiamente dita.

3. A situación histórica e o autor

3.1. A situación histórica que deu orixe a estas lamentacións foi a caída da cidade e do templo no ano 587/6 e non tanto a primeira deportación do 598, pois as expresións empregadas aluden á cidade deserta, á falta de culto, á fame e atrocidades inhumanas dos asediados na cidade, ao derrubamento das portas, ao rei e xefes (= príncipes) exiliados, ao fracaso das alianzas con Exipto, á persecución dos fuxidos. Todos estes datos fan considerar como a máis doada a devandita situación histórica.

3.2. O dato bíblico de que Xeremías compuxo unha lamentación fúnebre á morte de

Ioxías, e de que a súa e as dos cantores e cantoras están escritas entre as Lamentacións (2 Cro 35, 25), levou á tradición xudía e cristiá a atribuír o libro canónico das Lamentacións a Xeremías, cando en realidade non aparece tal lamentación fúnebre á morte de Ioxías neste libro. A citada referencia ten que aludir a un rolo de lamentación perdido. O feito resultante de aquí é que, tanto os encabezamentos de Lamentacións nos LXX, Vulgata e Siríaco, como a tradición xudía e cristiá antiga (Oríxenes, S. Hilario, S. Epifanio, S. Xerome), atribuían as Lamentacións a Xeremías, e puxéronas inmediatamente despois do libro de Xeremías.

E verdade que existen certos contactos literarios entre Xer e Lam, tales como “a virxe, filla de Sión” (Lam 1, 15; 2, 13 = Xer 8, 21; 14, 17); “o xugo posto no pescozo” (Lam 1, 14 = Xer 27, 2); “os ollos que chorean auga” (Lam 1, 16; 2, 11. 18; 3, 48. 49 = Xer 9, 1. 18; 13, 17; 14, 17), pero estas expresións son imaxes literarias normais na literatura hebrea e cananea.

Por outra banda, resulta imposible que Xeremías se sorprenda da caída do templo e da cidade, pois esta foi a súa ameaza profética, tan angustiada como firme e convencida (Lam 1, 10; 2, 6-7); e resulta sorprendente que fale da gloria de Sión e do templo nos termos de Lam 4, 1, e que espere algo positivo das alianzas coas nacións (Lam 5, 6). Tamén resulta estraña a afirmación de que o mal que aflixe aos israelitas é consecuencia do pecado de seus pais (v. 7).

O autor de Lamentacións tivo que ser unha persoa pertencente aos círculos proféticos e cúltricos do templo de Xerusalén, que escapou da deportación a Babilonia. Xeremías non puido ser o autor de Lam, pois logo da caída de Xerusalén estivo afastado, morrendo no deserto de Exipto. Ademais, o autor do devandito libro considera xustos os profetas e sacerdotes (cf 4, 13. 16 e nota),

que foran precisamente os maiores adversarios dos oráculos de Xeremías.

4. A teoloxía de Lamentacións

A teoloxía desta obra parte da análise duns feitos (incendio do templo, caída da cidade e deportacións da dinastía davídica) que contradín os principios teolóxicos da elección divina de Sión e da dinastía davídica, que pertencen ás tradicións teolóxico-proféticas máis antigas do reino de Xudá. A piedade xudía apoiábase moito nestes principios, e celebrábase no culto (cf Sal 48, 2-14; 76, 2-4), lembrando gozosa a prodixiosa retirada do asedio de Senaquerib, nos tempos de Ezequías. A presenza de Deus no templo de Sión, convertía a cidade en inexpugnable: de aquí a reacción ante os oráculos de Xeremías, e a fe iavista nun grupo de desterrados (cf Ez).

O autor de Lamentacións ten soamente unhas oracións de imprecación ao final das lamentacións (1, 21c-22; 2, 22a; 3, 64-66; 4, 22b). A súa resposta profética ante os males é considerar a Deus como o autor desta destrución, provocada polo pecado do pobo (1, 5b. 8. 12c-14; 2, 1-9. 17; 3, 1-18. 34-36. 42-45; 4, 16; 5, 16); o pecado cometido contra os sacerdotes e profetas (4, 13. 16); o pecado dos falsos profetas (2, 14), o pecado da cidade (1, 8. 14), o de consentir nela as inxustizas (3, 34-36), e o de verter sangue inocente (4, 13).

Para que melloren as cousas, chámase o pobo á conversión (3, 40-41), e pideselle a Deus (5, 21), que pode mover os corazóns.

Deste xeito, busca o pobo a restauración da súa vida, nunha perspectiva escatolóxica, que está implícita en 1, 9c. 11c; 2, 20; 3, 55-59; e explícita en 4, 22; 5, 21-22.

A liturxia católica latina emprega estes textos na liturxia da Semana Santa para vivir o drama do Calvario coa esperanza da restauración, da que xurdirá o auténtico templo de Deus: o corpo de Xesús Cristo resucitado.

LIBRO DAS LAMENTACIÓNS

Primeira lamentación

1 ^{Alef} ¹Ah, como senta soíña a cidade, señora dun pobo!
Está coma unha viúva, a señora dos pobos,
a princesa das cidades está en traballos forzados.

^{Bet} ²Chora, chora, durante a noite,
e as súas bágoas están sobre a súa meixela.
De entre todos os seus amantes non ten un que a console,
todos os seus amigos a traizoaron, volvéronse inimigos.

^{Guimel} ³Xudá foi á catividade despois da humillación e da moita servidume.
Ela, que reinaba entre as nacións, non atopa lugar de descanso.
Todos os que a perseguen pódena coller entre as cercas.

^{Dalet} ⁴Os vieiros de Sión están de loito, por non haber quen vaia á festa.
Todas as súas portas están desoladas, choran os seus sacerdotes,
as súas mozas están aflixidas; ela mesma ten amargura.

^{He} ⁵Os seus opresores están vitoriosos, os seus inimigos están felices,
pois o Señor aflixiuna pola multitude das súas rebeldías.
Os seus meniños van á catividade diante do inimigo,

^{Vau} ⁶e sairá da filla de Sión todo o seu esplendor.
Os seus príncipes son coma corzos que non atopan pasteiro,
e camiñan sen forzas diante do perseguidor.

^{Zain} ⁷Xerusalén conmemora os días da súa humillación, a perda da súa patria,
a falta de todas as preciosidades que tivo desde antigo,
cando o seu exército caía no poder do inimigo sen que ninguén lle axudase.
Vena os inimigos e rin da súa desaparición.

^{Het} ⁸Pecou, pecou Xerusalén, por isto vólvese cousa abominable.
Todos os que a honraban, desprézana, pois están vendo a súa nudez.
Ela chora en voz alta e vírase de costas.

1, 1-22 Esta unidade literaria, tal como se deduce da súa estrutura acróstica e alfabética, está composta de dúas partes: a) vv. 1-11b, onde o poeta describe a situación de Xerusalén, presentada baixo a imaxe tradicional da matrona; e b) vv. 11c-22 onde é a mesma Xerusalén quen fala, empregándose por iso a primeira persoa. Hai que exceptuar da primeira parte o v. 9c, no que fala Xerusalén en primeira persoa en ton de oración; e da segunda, o v. 17, no que se fala da actitude orante de Xerusalén e da negativa de Deus a escoitar a súa oración. A razón destas excepcións, está no interese por resaltar a culpabilidade de Xerusalén e dos conseguintes choros que son oracións (v. 9c). No v. 16 fálase dos choros aos que non responde o consolador; e este contraste é o que remarca o v. 17 en ton descritivo, preparando deste xeito o recoñecemento da xusta actuación de Deus ao castigar as rebeldías de Xerusalén.

Traducimos os perfectos hebreos por presentes galegos, pois o perfecto hebreo expresa unha acción acabada que segue presente nos resultados da mesma.

1,1 *Ah, como...!*: expresión que traduce un termo introductorio característico das lamentacións (cf 2, 1; 4, 1s; 1s 1, 21; Xer 48, 17). *Senta* mantén as resonancias rexias de sentar no trono, como o indican os títulos “señora dun

pobo”, “señora de pobos” e “princesa”. Nótese o contraste angustiados destes títulos con “soíña”, “viúva”, e estar “en traballos forzados”.

1, 2 *Os amantes e amigos* son os pobos aliados (Exipto), que agora se volven inimigos. *Consolar* inclúe funcións xurídicas e efectos salvíficos (cf Sal 71, 21; 86, 17; 1s 12, 1; 40, 1).

1, 3 *Despois da humillación...* A humillación e a moita servidume alude aos fortes impostos cos que gravaron os babilonios o Reino de Xudá. *Os que a perseguen* son probablemente os edomitas, que se dedicaron á pillaxe despois da caída de Xerusalén.

1, 4 *As portas* da cidade era o lugar onde se celebraban os tratos e os xuízos, e onde se facía o mercado.

1, 5 *Vitoriosos* (lit. “á cabeza”). Traducimos así por ser a cabeza o asento do dominio e da autoridade.

1, 7 O segundo verso é probablemente unha glosa posterior (aínda que figura nas traducións antigas) pois rompe o número de versos da estrofa. *Conmemora*: pois non é un simple recordo, senón unha nova actualización litúrxica.

1, 8 O pecado tráelle aos hebreos o fracaso, pola reacción divina ante unha ofensa que lle fai o pobo. *A nudez* da Señora-Xerusalén é a falta de protección, de axuda e de dereitos.

^{Tet}9 A súa impureza estaba nas súas saias, non se decatava do que lle viña enriba.

Si, caeu desastadamente; non hai quen a console.
 “Olla, Señor, para a miña miseria. Como a aumenta o inimigo!”
^{Iod}10 O opresor estendeu a súa man sobre as cousas apetecidas.

Si, ve como os xentís entran no seu santuario, si, aínda que ti mandaches que non entrasen na túa asemblea.

^{Kaf}11 Todo o seu pobo se lamenta, busca pan, entregan as súas alfaias por comida para cobrar folgos.

“Olla, Señor, fíxate ben. Que miserable estou!”

^{Lamed}12 Fíxadevos ben, todos os que pasades polo camiño!, observade e ollade, se hai pena como a miña pena, coa que o Señor me aflixiu no día da súa ira.

^{Mem}13 Mandou un lume do ceo e fíxoo caer sobre os meus ósos.

Estendeu unha rede aos meus pés e fíxome volver para atrás.

Deixoume desolada, todos os días na impureza.

^{Nun}14 Xa está formado o xugo que as miñas rebeldías consolidaron na súa man.

O seu xugo está sobre o meu pescozo, fai tropezar as miñas forzas.

O Señor sométeme ao xugo, non aguanto de pé.

^{Samek}15 O Señor botou do medio de min a todos os meus valentes.

Convocou contra min a asemblea, para esnaquizar os meus soldados; pisou o Señor no lugar á virxe, filla de Xudá.

^{Ain}16 Por isto eu estou chorando, e o meu ollo é unha fonte, porque está lonxe de min o consolador, o que me devolve o alento.

Os meus fillos están desolados, porque o inimigo é forte.

^{Pé}17 Sión estende as súas mans, non ten quen a console.

O Señor ordena aos veciños de Xacob que sexan os seus inimigos. Xerusalén vólvese cousa abominable entre eles.

^{Sade}18 O Señor é xusto, porque eu me rebellei contra a súa palabra.

Escoitade, pobos todos, e ollade a miña dor: as miñas mozas e os meus mozos foron á catividade.

^{Qof}19 Chamei aos meus amantes, pero eles traizoáronme.

Os meus sacerdotes e os meus profetas faleceron na cidade.

Si, buscade comida para nós, para devolvernollos os folgos.

^{Rex}20 Olla, Señor, como estou angustiada: ferven as miñas entrañas.

O meu corazón retórcese dentro de min, por culpa da miña rebeldía.

Fóra, a espada deixa sen fillos; na casa está a mesma morte.

1, 9a Ao concluír as alianzas políticas con outras nacións (impurezas que están nas saias), non imaxinaba o pobo o que lle ía vir enriba. O verso remata esta primeira parte cunha oración.

1, 10 *As cousas apetecidas*. Tales cousas, de ámbito sexual, están en relación co santuario de Xerusalén, cousa nada estraña, tendo en conta a concepción sagrada do sexo.

1, 11 *Folgos* (heb. “néfex”) ten aquí o sentido de alento, esperanza de vida, vida.

1, 12 *Da súa ira*: lit. “do incendio da súa ira”. *A miña pena*: lit. “a miña pena que me foi inflixida”.

1, 13 O *lume* que queima os ósos (Xer 20, 9) deixa a persoa sen esperanza humana de vida feliz (cf Ez 37, 1ss). *Na impureza* (lit. “menstruante”). Implica unha distancia entre marido e muller (entre Deus e o pobo), pois coa muller menstruante non se podía ter relación sexual.

1, 14 *O seu xugo*. O xugo que o Señor lles impón é a submisión total aos babilonios.

1, 15 *Asemblea*: é a tropa de Babilonia presentada como

unha asemblea cültica en festa.

1, 16 Os ollos aquí son fontes, o mesmo que reflicten as expresións galegas: “o ollo da fonte”, “ten unha fonte nun ollo...” O pranto era unha das expresións máis características da lamentación.

1, 17 Estender a man era sinal ritual da súplica na oración, como segue sendo na liturxia católica.

1, 18 A oración chega aquí ao seu cume teolóxico: recoñecemento do xusto actuar de Deus e confesión do propio pecado como rebeldía contra Deus. *A súa palabra*: lit. “a súa boca”.

1, 19 *Folgos*: cf v. 11 e nota. A tradución grega engade ao final do v. “pero eles non se atopan”.

1, 20 A situación de angustia describíase con referencia aos sentimentos (que se asentaban nas entrañas), e aos plans de Deus (asentados no corazón), pois a rebeldía de Xerusalén contra Deus e a correspondente mortalidade provocan sentimentos de culpabilidade persoal e de compaixón e dor, que traen bágoas.

Xin²¹ Escoitade como choro eu; non teño quen me console.

Todos os meus inimigos escoitaron a miña desgraza, alegráronse de que ti o fixeses.

Fai ti vir o día que proclamaches e volveranse igual ca min.

Tau²² Toda a súa maldade veña á túa presenza e trátaos a eles

tal como me trataches a min por todas as miñas rebeldíes.

Certo, os meus prantos son moitos, e o meu corazón é un noxo.

Segunda lamentación

2 Alef¹ Ai! O Señor coa súa ira envolveu en nubes á filla de Sión.

Tirou por terra desde o ceo o esplendor de Xerusalén.

Si, no día da súa ira, non se acordou do estrado dos seus pés.

Bet² O Señor devorou, sen ter compaixón, todos os pasteiros de Xacob,

destruíu co seu anoxo as prazas fortes da casa de Xudá,

derrubou na terra e profanou o seu reino e os seus príncipes.

Guimel³ No ardor da súa ira arrincou todo o poder de Israel,

fixo volver para atrás a súa dereita, lonxe da presenza do inimigo,

e incendiou a Xacob con lume flamexante, que devora todo arredor.

Dalet⁴ Tensou o seu arco coma un inimigo, puxo en posición a súa dereita,

coma un adversario matou a todos os que antes eran preciosos aos seus ollos,

tamén na tenda da filla de Xudá verteu o lume da súa ira.

He⁵ O Señor mesmo foi o inimigo que devorou a Israel,

destruíu todos os seus pazos, arrasou as súas prazas fortes

e multiplicou na filla de Xudá o choro e o lamento.

Vau⁶ Arremeteu violentamente contra a súa tenda coma contra un escudo,

destruíu a tenda do seu encontro,

o Señor fixo esquecer en Sión festas e sábados,

e rexeitou co furor da súa ira ao rei e ao sacerdote.

Zain⁷ Profanou o Señor o seu altar, desprezou o seu santuario,

abandonou no poder do inimigo as paredes dos pazos de Xudá.

Lanzouse un berro no templo do Señor coma nun día de lamentación.

Het⁸ Decidiu o Señor destruír a muralla da filla de Sión.

Estendeu o cordel (a súa man), non apartou a destrución.

El fixo que o terraplén e a muralla dobrasen, derrubáronse a un tempo.

Tet⁹ As súas portas afundíronse debaixo da terra,

os seus ferrollos desfíxéronse e romperon,

o seu rei e os seus príncipes están entre os pagáns.

Non hai oráculo ningún.

Tampouco os seus profetas atopan revelación do Señor.

1, 21-22 A única saída a esta situación é suplicar a chegada do día do Señor, no que El lles devolverá ás nacións as calamidades que agora lle inflixen a Xerusalén.

2, 1-22 Esta segunda lamentación, divídese en tres partes: a) vv. 1-12. Dáselle un repaso á desolación provocada pola acción destrutora do Señor. Soamente aparece a actitude persoal do profeta orante no v. 11; polo demais, trata de resaltar os estragos provocados nos rapaciños e meniños. b) Os vv. 13-19 presentan o testemuño persoal do autor en beneficio de Xerusalén, que poída levar á súa curación. Así, denuncia aos falsos profetas (v. 14), presenta o testemuño dos que pasan polo camiño (v. 15) e o dos mesmos inimigos (v. 16), e mesmo o que dera o Señor noutros tempos (v. 17), para rematar co do propio autor, no que invita a Xerusalén á participación na liturxia penitencial (vv. 18-19). c) Os vv. 20-22 recollen a oración da liturxia penitencial: chamada de atención a Deus, polos feitos que están acontecendo, e oración imprecatoria de vinganza contra os inimigos destrutores.

2, 1 *Envolveu en nubes*. Posto en paralelo con “tirou... o

esplendor de Xerusalén”, ten o sentido de cubrir de escuridade. *Xerusalén* (= filla de Sión) é o estrado dos pés de lavé, por mor do templo.

2, 2 *Os pasteiros* fan referencia ao pastoreo, que é unha imaxe tradicional semítica e grega da realeza.

2, 3 *Arrincou todo o poder*: lit. “cortou todo o corno de Israel” (cf nota ao v. 17).

2, 4 O suxeito destes verbos é o Señor.

2, 6 *A tenda e “a tenda do seu encontro”* son alusións a Éx 30, 16. 18. 26..., e refírense ao templo de Xerusalén.

2, 8 *Estender o cordel*, aínda que nalgúns contextos ten o valor de edificación, aquí ten o sentido de destrución (cf 2 Re 21, 13; Is 34, 11), pois é o cordel para nivelar o que se arrasa, aínda que coa perspectiva de reedificación futura.

2, 9 *Debaixo da terra*: “Ares” ten aquí o valor do que está debaixo do chan. Oráculo (heb. “torah”), refírese aquí ás sentenzas ou fallos dados polos sacerdotes nos xuízos ou consultas. O verso cuarto desta estrofa rompe o ritmo ternario de toda a unidade, debe ser unha glosa moi antiga, que anticipa nesta sección o v. 14.

Iod¹⁰ Os anciáns da filla de Sión están sentados no chan, choran,
botan po sobre a cabeza, vístense de saco,
as mozas de Xerusalén abaixan a cabeza ata a terra.

Kaf¹¹ Os meus ollos consómense en bágoas, fêrvenme as entrañas,
o meu humor está polo chan, por causa da ruína da filla do meu pobo,
cando vexo os rapaciños e os meniños de peito que esmoreceren
nas prazas da cidade.

Lámed¹² Dinlles ás súas nais: “Onde está o pan e mais o viño?”,
mentres quedan sen folgos, asasinados, nas prazas da cidade,
mentres expiran no seo das súas nais.

Mem¹³ Que testificarei a teu favor? Con que te compararei, filla de Xerusalén?

A que te asemellarei para consolarte, virxe, filla de Sión?

É grande, grande coma o mar a túa ruína! Quen te curará?

Nun¹⁴ Os teus profetas proclaman como revelacións a falsidade e a impostura,
non denuncian a túa culpa para que poidas volver da catividade.
Si, anúncianche como revelación oráculos de falsidade e sedución.

Sámek¹⁵ Todos os que pasan polo camiño baten as palmas contra ti,
asubían e moven a cabeza cara a ti, filla de Xerusalén:
“Esta é a cidade da que se debería dicir: fermosura perfecta,
alegría de toda a terra”.

Pé¹⁶ Abren a súa boca contra ti todos os teus inimigos,
asubían e renxen os dentes, din: “Tragámola!”.

Ah, este é o día que esperabamos: xa chegou, xa o vemos!

Ain¹⁷ O Señor fixo o que se propuxera, cumpriu o seu dito,
o que El mandou desde os tempos antigos. Destruíu e non tivo compaixón.
O teu inimigo alegrouse de ti, ergueuse o poder dos teus adversarios.

Sade¹⁸ Que o teu corazón lle pida axuda ao Señor, porque lle falta
a muralla á filla de Sión:

Verte lágrimas coma un río de día e de noite.

Non cedas ante o teu cansazo! Que non descanse a meniña dos teus ollos!

Qof¹⁹ Levántate, berra durante a noite, ao comezo do cambio da garda.

Verte como auga os teus coitados diante da presenza do Señor.

Levanta cara a El as túas palmas, pola vida dos teus meniños,
que están esmorecidos de fame nas praciñas de todas as rúas.

Rex²⁰ Olla, Señor, e considera a quen tratas deste xeito:
as mulleres teñen que devorar os seus fillos, os meniños que aínda maman!
O sacerdote e o profeta son asasinados no templo do Señor!

Xin²¹ O rapaz e o vello déitanse por terra nas rúas;

as miñas mozas e os meus mozos caen pola espada.

No día da túa ira asasinadas e degolas sen teres compaixón.

2, 10 É unha descrición da liturxia de lamentación colectiva, referida aos anciáns e ás mozas.

2, 11 Tanto as entrañas coma o humor (lit. “o figado”) son o lugar de asento dos sentimentos. Por iso din os ugaritas que “as bágoas saen do figado”.

2, 12 *Expiran*: lit. “o seu alento vértelles”, pois para os semitas a vida está no sangue e no alento (cf Xén 2, 7).

2, 15 *Bater as palmas*, asubiar e mover a cabeza, son xestos de depresión: por iso os que pasan polo camiño non son inimigos, senón piadosos xudeus, que se senten defraudados coa actitude dos dirixentes.

2, 17 *Poder*: lit. “o corno”, símbolo do poder.

2, 18 *O teu corazón* significa aquí a decisión da vontade reflexiva do pobo. Xerusalén vén simbolizada por unha muller, a filla de Sión.

2, 19 *Os teus coitados* (lit. “o teu corazón”). Todos os xestos dos vv. 18-19 son propios da liturxia penitencial. O último verso desta estrofa rompe o ritmo ternario, polo que se considera unha glosa (cf v. 11), aínda que antiga, pois aparece no texto dos LXX.

2, 20-21 O máis importante da oración de lamentación é o informe sobre o calamitoso estado do pobo.

Tau²² Convocarás a todos os que me encheron de pavor, coma no día da asemblea, pois no día da ira do Señor non houbo fuxido nin escapado: o meu inimigo acabou cos que eu alimentei e criei.

Terceira lamentación

- 3** ^{Alef} ¹Eu son o home que probou a humillación, o pau da ira do Señor.
²Conducíume e fíxome camiñar na escuridade e non na luz.
³Si, volve e revolve todos os días contra min a súa man.
^{Bet} ⁴Consome a miña carne e a miña pel, rompe os meus ósos.
⁵Crea a miña ruína e asedia a capital e a súa altura.
⁶Faime morar nas tebras coma os mortos dos tempos pasados.
^{Guimel} ⁷Encérrame cun muro arredor e non podo saír,
 volve pesada a miña cabeza.
⁸Clamo en voz alta e pido axuda; El córtalle o paso á miña oración.
⁹Pecha o meu camiño con pelouros, volve intransitables as miñas corredeiras.
^{Dalet} ¹⁰El é para min o oso que axexa, o león nos escondedoiros,
¹¹que dá voltas arredor dos meus camiños para esnaquizarme e volverme unha desolación.
¹²Tensa o seu arco e faime ser o branco das súas frechas.
^{He} ¹³Fai entrar nos meus riles os dardos da súa alxaba.
¹⁴Eu son a burla para todos os pobos, a súa copla de cada día.
¹⁵Fártame de amargura e emborráchame de asente.
^{Vau} ¹⁶Límame os dentes con croios, esmágame contra o chan.
¹⁷Afasta a miña vida da fartura, esquézome da felicidade,
¹⁸e digo: “Acabouse a miña superioridade e a miña esperanza no Señor”.
- ^{Zain} ¹⁹Lémbrate da miña miseria e do meu desterro, que son asente e veneno.
²⁰Lémbrate de que a miña culpa está mandando ao abismo a miña vida.
²¹Isto traio no meu corazón, por isto teño esperanza:
^{Het} ²²as bondades do Señor non se acabaron
 nin tampouco desapareceron as súas misericordias,
²³pois son novas cada mañá, a túa fidelidade é grande.
²⁴O Señor é o quiñón da miña herdanza —di o meu corazón—,
 por isto teño esperanza nel.

2, 22 *Convocarás*: chamada aos inimigos de Xerusalén, para realizar con eles a vinganza dos seus crimes e sacrilexios.

3, 1-66 Consideramos todo este conxunto como unha lamentación colectiva, coa seguinte estrutura:

vv. 1-18: Lamentación en primeira persoa singular, pero con significación colectiva; vv. 19-39: reflexión na que, partindo do recoñecemento da propia culpabilidade do pobo, se lle dan ao pobo esperanzas no Señor; vv. 40-42: invitación á conversión interior; vv. 43-54: lamentación colectiva (os vv. 43-51 en forma “nós”; e os vv. 52-54, en forma “eu”); vv. 55-63: proclamación da boa acollida da oración e da liberación de Deus; vv. 64-66: oración imprecatoria contra os inimigos.

3, 1 *Probou*: lit. “viu”, co valor de experimentar.

3, 4 A *carne* é asento do pracer; a *pel* é o esplendor da persoa; e os *ósos*, a raíz máis íntima da esperanza de vida e de pracer. Desde o v. 3 case todos os verbos están en perfecto, aínda que os traducimos por presentes (cf nota a 1, 1-22).

3, 5 Outros traducen: “crea contra min”, para asediarme, veneno e dificultades. Preferimos entender o texto como referido ao asedio de Xerusalén polos caldeos. A *altura* (heb. “tell”) é a fortaleza que se constrúe nun outeiro.

3, 6 *As tebras* son unha variación do xeol, onde non é posible a felicidade, por non haber carne. O semita ve o xeol presente nas situacións dolorosas e angustiosas desta vida.

3, 8 *En voz alta*. A pesar diso, Deus detén a oración do seu pobo, pois a súa actitude é a mesma.

3, 10 Cf Os 13, 7-8; Xob 10, 16.

3, 12 Cf Xob 16, 12-13.

3, 13 Os *riles* son na antropoloxía semítica a base dos sentimentos: aquí, os sentimentos de burlas amargas de que é obxecto. *Os dardos da alxaba* son as frechas (cf Sal 127, 5).

3, 15 O *asente* é unha planta medicinal especialmente amarga, empregada en infusións para abrir o apetito. Aquí é símbolo da amargura pola burla.

3, 19 A situación mísera dos que viven sen patria, refírese á poboación que quedou en Xudá.

3, 20 *Culpa* (lit. “débeda”). A esperanza no Señor xorde ao tomar conciencia da propia culpa.

3, 23 O facerse novas cada mañá as bondades e misericordias do Señor, alude aos sacrificios nas ruínas do templo, que tiñan lugar cada mañá e cada tarde (cf Xer 41, 5ss; Zac 7, 1ss; 8, 18s).

- Tet ²⁵Bo é o Señor para quen espera nel, para aquel que o busca.
²⁶É bo que un espere en silencio a salvación do Señor.
²⁷Élle bo ao home cargar co xugo desde a súa xuventude;
²⁸que se sinta só e que estea calado cando o ten que aguantar;
²⁹que poña a súa boca no po: quizais haxa aínda esperanza!;
³⁰que ofrezca a meixela ao que lle bate e que se farte de oprobios.
Kaf ³¹Certo, o Señor non se afasta para sempre (...);
³²se aflixe, compadécese conforme á abundancia das súas bondades;
³³non oprime de corazón nin aflixe os fillos do home.
Lámed ³⁴Cando un esmaga debaixo dos seus pés a todos
os prisioneiros do país,
³⁵cando se torcen os dereitos dun home ante a presenza do Altísimo,
³⁶cando se lle perxudica a un home no seu xuízo, o Señor non o vai ver?
- Mem ³⁷Quen é este que falou, e aconteceu? Non llo mandou o Señor?
³⁸Non sae o mal e o ben da boca do Altísimo?
³⁹De que se queixa o home? Da vida feliz?
De que se queixa o home? Do castigo dos seus pecados?
- Nun ⁴⁰Investiguemos o noso comportamento e examinémolo.
Convertámonos ao Señor.
⁴¹Levantemos o noso corazón, non as Palmas das nosas mans,
ao Deus que está no ceo.
⁴²Nós pecamos e rebelámonos. Ti non nos perdoaches!
- Sámek ⁴³Cubrísteches de ira e perseguíchesnos, mataches sen teres compaixón.
⁴⁴Cubrísteches coa túa nube, para que non pasase a oración.
⁴⁵Convértesnos en varredura e esterco, no medio dos pobos.
Pé ⁴⁶Todos os nosos inimigos abren as súas bocas contra nós.
⁴⁷A nós tócanos o terror e o foxo, a destrución e a ruína.
⁴⁸O meu ollo verte regueiros de bágoas pola ruína da filla do meu pobo.
Ain ⁴⁹Os meus ollos esbaganllan, sen pararen, non teñen acougo,
⁵⁰ata que o Señor olle desde arriba e vexa desde o ceo.
⁵¹Os meus ollos quítanme a respiración por causa de todas as fillas
da miña cidade.
Sade ⁵²Os meus inimigos cazáronme coma un paxariño, sen razón.
⁵³Quixeron perder a miña vida no pozo, botaron dentro pedras contra min.
⁵⁴Cubrírónme de auga ata enriba da cabeza. Dixen: “Estou perdido”.

3, 25 *Aquel que*: lit. “a alma do que” (heb “néfex”), no sentido de esperanzada ilusión da vida feliz.

3, 26 *En silencio*. Esta actitude de silencio meditativo e confiado ante a dor é propia de Xob (cf Xob 2, 13), de Is e do Servo de Lavé.

3, 27 O *xugo* simboliza aquí a submisión, o sufrimento que provén do Señor.

3, 28-30 As expresións destes vv. refírense á liturxia penitencial ou de lamentación colectiva.

3, 31 Os puntos equivalen a un acento, unha palabra que falta no texto hebreo e nas traducións antigas, pero que tivo que existir para completar o número de acentos.

3, 34-36 Estes vv. refírense a situacións de inxustiza dos caldeos con Xudá (v. 34), ou duns caldeos con outros.

3, 37-38 O home bíblico atribúe todo a Deus, de xeito que ata o perxurio no xuízo é mandato persoal de Deus (non distinguen entre mandato e permisións), aínda que para eles esta afirmación non nega a responsabilidade humana (cf vv. 20. 40-41). O mal que sae da boca do Altísimo é o mal inmediato e físico, non o mal como última intención (cf v. 33).

3, 39 Aínda que traducimos nos dous versos “home”, o hebreo emprega dous termos distintos: no primeiro “adam”, o home fráxil, feito de barro vermello; e no segundo “guéber”, o de incompreensión dos plans históricos de Deus na caída de Xerusalén, que ao mesmo tempo serve para introducir a chamada á conversión (vv. 40-42).

3, 40-42 Estes versos están en cohortativo, co que se quere expresar a chamada. A conversión parte dun exame do propio comportamento (lit. “vieiro”) e consiste nun movemento de dar a volta no vieiro ata chegar ao Señor.
3, 44 A nube é aquí unha imaxe literaria da ira divina, que impide que a oración do pobo chegue a Deus (cf nota a 2, 1).

3, 47 *Foxo* fai pensar nunha vida triste, semellante á do xeol.

3, 51 *Quítanme a respiración*: lit. “oprimen o meu alento” (heb. “néfex”). *As fillas da miña cidade* son as vilas dependentes de Xerusalén.

3, 52-54 A situación da caída da cidade exemplificase con dúas imaxes, a da caza dos paxariños con lazo, e a de botar nun pozo ao home que simboliza a Xerusalén.

^{Qof 55} Invoquei o teu Nome, Señor, desde o pozo do abismo.

⁵⁶ Ti escoitaches a miña voz: non tapaches o teu oído á miña liberación, ao meu clamor de auxilio.

⁵⁷ Acercácheste o día que eu clamaba a ti. Dixeches: “Non teñas medo”.

^{Res 58} Ti, Señor, defendíches a causa da miña existencia, redimíches a miña vida.

⁵⁹ Ollaches, Señor, a miña opresión, a miña sentenza foi ditada con xustiza.

⁶⁰ Viches toda a súa vinganza, todas as súas matricións contra min.

^{Xin 61} Escoitaches, Señor, os seus insultos, todas as súas maquinacións contra min,

⁶² os discursos dos meus adversarios e os seus complots contra min todos os días.

⁶³ Olla atentamente a súa conduta, que eu son a súa cántiga.

^{Tau 64} Devólvelles, Señor, o merecido conforme a obra das súas mans.

⁶⁵ Dalles a cegueira do corazón, que a túa maldición sexa para eles.

⁶⁶ Persigueos con ira e fainos desaparecer de debaixo do ceo, Señor.

Cuarta lamentación

4 ^{Alef 1} Ah, como se enferruxou o ouro, como escureceu o ouro máis fino!

^{Bet 2} As pedras do templo están espaxeadas na cabeceira das rúas!

Os fillos de Sión, gloriosos (e) merecentes de aprecio coma o ouro fino, como son considerados olas de barro, obra das mans do oleiro?

^{Guimel 3} Si, os chacais ofrecen os peitos para que mamen as súas crías, (pero) a filla do meu pobo, cruel!, que avestruz do deserto!

^{Dalet 4} A lingua dos meniños de leite pégalles ao ceo da boca coa sede, os rapaciños piden pan, non hai quen llelo reparta.

^{He 5} Os que comían manxares saborosos, alentan inando nas rúas,

os que foron criados sobre a púrpura, abrazan (agora) o esterco.

^{Vau 6} A iniquidade da filla do meu pobo era máis grande ca o pecado de Sodoma, foi aniquilada nun instante coma ela, sen que nela se movesen as mans.

^{Zain 7} Os seus nazireos eran máis puros ca a neve, eran máis brancos ca o leite, o seu corpo era máis vermello ca os corais, a súa figura era zafiro.

^{Het 8} (Agora) o aspecto deles é máis negro ca a ferruxe, non se recoñecen nas rúas,

a súa pel está pegada aos seus osos, está reseca coma un pau.

^{Tet 9} Foron máis ditosos os mortos pola espada ca os mortos da fame.

Si, aqueles foron máis valentes, sendo acoitelados,

ca os que careceron dos produtos do campo.

^{Iod 10} As mans das piadosas mulleres coceron a seus propios fillos, que lles serviron de alimento durante a caída da filla do seu pobo.

^{Kaf 11} O Señor esgotou a súa furia, librou o incendio da súa ira, prendeu o lume (da súa ira) en Sión, que devorou os seus cimentos.

3, 59 *Foi ditada*: lit. “foi xulgada”.

3, 63 *Conduta*: lit. “o sentarse deles e o seu erguerse”: merismo para indicar a totalidade da acción: as burlas contra Xudá.

4, 1-22 Esta lamentación acróstica ten dous versos en cada estrofa, dos que soamente é acróstico o primeiro. Consta de tres partes desiguais. A primeira (vv. 1-16) describe a calamitosa situación na que se atopa a comunidade postexílica, enumerando os seus diferentes elementos (o templo, o pobo, os meniños, os ricos, e os nazireos), e referíndose a feitos dolorosos que aconteceron durante o asedio. O tema culminante é a acusación de culpabilidade e de pecado, co seu correspondente castigo, a mans de Deus. A segunda parte (vv. 17-20) está composta como unha lamentación na forma “nós”, que se refire á comunidade, coas súas esperanzas e frustracións no tocante a Exipto e ao seu rei. A terceira parte (vv. 21-22) contén un oráculo de castigo en forma sarcástica contra Edom e un oráculo salvífico para a filla de Sión.

4, 1 *O ouro* alude ás pedras do templo, que no Santo dos Santos estaban pintadas.

4, 2 Contrasta o aprecio debido á poboación de Sión e o humillante manexo que fan dela os caldeos.

4, 3 *A filla do meu pobo*. É Xerusalén (cf vv. 6-10). O pobo é comparable á avestruz, que abandona os seus ovos con perigo de seren pisados (cf Xob 39, 16). Dun xeito semellante, as mulleres de Xerusalén non dan de mamar aos seus meniños durante o asedio (cf v. 4).

4, 5 *Abrazan*. Anhelan poder comer do recollido nas esterqueiras.

4, 7 *Nazireos*: homes consagrados a Deus, fosen de orixe rexia (Xén 49, 26; Dt 23, 16) ou do común do pobo (Núm 6, 2; Xui 13, 5). *Corpo* (lit. “óso”), ten aquí, o mesmo ca en Sal 35, 10 ; Pr 16, 24 o sentido de corpo forte e cheo de vida.

4, 11 *O lume* refírese aquí á actitude anoxada de Deus, non ao lume co que destruíron o templo os caldeos.

Lámed 12 Non creron os reis da terra, nin todos os que reinan no mundo, que o adversario e inimigo entrase polas portas de Xerusalén.

Mem 13 Por causa dos pecados contra os seus profetas, e da iniquidade contra os seus sacerdotes, por verteren no medio dela sangue de xustos,

Nun 14 andaron cegos polas rúas, líxáronse co sangue vertido, sen que se lles puidese tocar os vestidos.

Sámek 15^{cc} Apartade! Un impuro!” —diciásenos—. “Apartade! Apartade! Non toquedes!”.

Cando fuxiron tamén andaron errantes.

Dicián os pobos: “Non continuarán de emigrantes (aquí)”.

Pé 16 A presenza do Señor mandounos ao abismo (para) non seguir contemplándoos, (pois) non respectaran os sacerdotes, non tiveran piedade dos anciáns.

Ain 17 Os nosos ollos consumíranse de novo, procurando a nosa axuda en van.

Desde as nosas atalaias outeamos por un pobo que non nos poderá salvar.

Sade 18 Espreitan os nosos pasos, sen podermos camiñar polas nosas prazas.

Está preto a nosa fin, cúmprense os nosos días. Si, chega a nosa fin.

Qof 19 Os nosos perseguidores son máis lixeiros que as aguias do ceo, polos montes perséguennos, no deserto póñennos emboscada.

Rex 20 O perfume dos nosos narices, o unxido do Señor, está preso nos seus calabozos;

del pensabamos: “A súa sombra viviremos entre os pobos”.

Xin 21 Exulta e éñchete de ledicia, filla de Edom, que habitas no país de Us, tamén onda ti chegará a copa, beberala ata espirite de borracha.

Tau 22 El completou o castigo da túa iniquidade, filla de Sión, non volverá a levarte á catividade.

El pasa revista á túa iniquidade, filla de Edom, á débada do teu pecado.

Quinta lamentación

5 ¹Lémbrete, Señor, do que nos aconteceu: mira atentamente, si, olla a nosa vergonza!

²A nosa herdanza pasou a estranxeiros; as nosas casas, a xentes de fóra.

³Quedamos orfos, non temos pai, as nosas nais son viúvas.

⁴Bebemos a nosa auga a prezo de prata, traemos a nosa leña con cartos.

⁵Co xugo nos nosos pescozos somos perseguidos, estamos cansos, (e) non se nos deixa descansar.

⁶Estendemos a man ante Exipto, ante Asiria, para fartarnos de pan.

⁷Os nosos pais pecaron, xa non existen; nós cargamos coas súas iniquidades.

4, 13 *Pecados contra os seus profetas* (cf v. 16b): cometidos polo pobo ao delataren aos profetas cúlticos e aos sacerdotes que eran favorables a unha política pro-exipcia.
4, 14-15 Estes delatores, que terían que emigrar por mor da oposición do pobo, levarán sempre consigo a maldición polos seus feitos.

4, 16 O *abismo* é o xeol; segundo os hebreos, Deus non contempla os que viven no xeol.

4, 20 *Perfume*: o aceite virxe co que se facía a consagración do rei era aromático.

4, 21 *Edom* o mesmo ca Moab e Amón participou cos caldeos na caída e saqueo de Xerusalén: por isto se lle anuncia a copa da ira de Deus. Sobre *Us*, cf Xén 36, 28; Xob I, 1.

4, 22 Completar o castigo da iniquidade, ten un sentido positivo, pois, vingada a culpa, está xa aberto o camiño da restauración.

5, 1-22 Esta derradeira lamentación non é acróstica como as catro primeiras; literariamente consta das seguintes partes: unha oración en forma “nós”, dirixida a lavé (v. 1); descrición, en primeira e en terceira persoa, da situa-

ción de calamitosa angustia (vv. 2-18), que acaba cunha frase relativa á devastación de Sión, en paralelismo antitético coa afirmación do reinado eterno de lavé e, como remate, o recoñecemento de que a distancia de Deus (vv. 20-22) debeuse á condición pecadora do pobo (cf vv. 7, 16).

5, 1 Esta primeira oración expresa a finalidade teolóxica da liturxia penitencial: recordarlle a Deus o que lle pasa ao pobo, dicíndolle tamén que o pobo se avergonza do seu pecado (v. 16), e que están dispostos a se converter (v. 21).

5, 4 Pagar a auga e a leña indica que estes bens xa non son comunais, senón que os hai que pagar ao novo propietario, o caldeo.

5, 5 O *xugo* pode ser o mulido do que un se vale para traer as cargas (v. 4), ou ben a dominación estranxeira (v. 6).

5, 6 *Estendemos a man*: xesto de súplica, non de pacto. Asiria aquí equivale a Babilonia (como en Xer 2, 18).

5, 7 A teoloxía retributiva deste v. é contraria á de Xer 21, 29-30 e Ez 17, aínda que se recoñece a propia culpabilidade (cf v. 16).

⁸Os servos mandan en nós, non hai quen (nos) libere das mans deles.

⁹Logramos con risco o noso pan, arrostrando o perigo de morte no deserto.

¹⁰A nosa pel está quente coma un forno, pola presenza da fame rabiosa.

¹¹Violan ás mulleres en Sión, ás virxes nas cidades de Xudá.

¹²Os príncipes son pendurados das súas mans, non se respecta a presenza dos anciáns.

¹³Os mozos levan a moa do muíño e os rapaces cambalean coa leña ao lombo.

¹⁴Os anciáns deixan os xuízos das portas; os mozos, os cantos da cítara.

¹⁵Acabouse a ledicia do noso corazón, a danza cámbiase en loito.

¹⁶Caeu a coroa da nosa cabeza. Ai de nós, certo que pecamos!

¹⁷Por isto está triste o noso corazón, por estas cousas escurécense os nosos ollos.

¹⁸Sobre o monte Sión produciuse devastación, as raposas camiñan por el.

¹⁹Pero ti, Señor, reinarás eternamente, o teu trono por xeracións e xeracións.

²⁰Por que te esqueces de nós para sempre, (e) nos abandonas ao longo dos días?

²¹Fainos volver a ti, Señor, e volveremos; renova os nosos días, coma noutros tempos.

²²Ou rexeitáchesnos completamente, estás anoxado contra nós ata mil veces?

5, 13 Este v. e o seguinte supoñen unha situación de deportación. Non se pense nas nosas moas de muíño, senón nas de muíños de man, duns 40-50 cm de diámetro, furadas no medio.

5, 14 *Os xuízos das portas*: cf nota a 1, 4.

5, 19 Non obstante a devastación de Sión e do templo

e a desaparición do rei (v. 16), Deus segue reinando no templo celeste. Esta idea desenvolveuse moito no tempo do exilio.

5, 21 A conversión do pobo é algo que o mesmo pobo solicita de Deus, e que o levará a unha renovación semellante á dos mellores tempos.

INTRODUCCIÓN A BARUC

1. Historia do Libro

Os cinco capítulos que forman o libro de Baruc consérvanse soamente en grego e nas traducións antigas feitas a partir da versión dos LXX. San Xerome non o traduciu, xa que “o libro de Baruc (o amanuense de Xeremías) non se le nin foi conservado entre os hebreos”. Sen embargo foi incluído na Vulgata o texto existente na Vetus Latina. A orde de colocación deste libro, nos mellores manuscritos dos LXX, é Bar, Lam e Carta Xer. A mesma orde aparece nos Padres gregos (S. Cirilo de Xerusalén, S. Atanasio) e nos canons do concilio de Laodicea. Nos manuscritos da Vg aparecen seguidos Xer, Bar e Lam, considerando a Carta Xer como o capítulo 6 de Bar, aínda que, polo título ou encabezamento da carta, se distingue claramente do libro de Bar. Por estes motivos separamos a Carta de Xeremías do libro de Baruc.

2. Contido, estrutura e lingua na que se escribiu

O libro, ademais do título (I, 1-2) e da introdución (I, 3-14), ten tres partes.

A primeira (I, 15-3, 8) é unha composición para unha liturxia penitencial. Emprégase nela un grego tan cargado de hebraísmos, que a maior parte dos autores consideran que o libro foi orixinariamente escrito en hebreo, e que a tradución foi feita por un bo coñecedor do grego dos LXX. Nas notas ao texto, deixamos constancia dos casos nos que o recurso ao texto hebreo é preciso para unha exacta tradución e interpretación.

A segunda parte (3, 9-4, 4) contén unha exhortación sapiencial que culmina na identificación da sabedoría transcendente coa revelación, e en concreto coa revelación da Lei (4, 1). Aínda que para moitos autores é dubidosa a lingua orixinaria, inclinámonos por pensar que foi o hebreo.

A terceira parte (4, 5-5, 9) é de carácter exhortativo-consolatorio. Como as dúas anteriores, reflicte a situación da Diáspora. Está fortemente influída polo II e III Isaías nos contidos e na forma literaria dos oráculos. O emprego de partículas e de termos gregos con resonancias soamente comprensibles no hebreo, deixa ver detrás un escrito hebreo. As semellanzas co Salmo de Salomón II (composto en hebreo no ano 64 a. C.) soamente afectan á última estrofa (5, 5-9), e

aínda aquí se presenta o problema de quen depende de quen. O máis probable é que dependan ambos os dous do II e III Isaías, a través dun texto anterior.

3. A problemática autoría de Baruc

Aínda que o título e a introdución á primeira parte (I, 3-14) o atribúen a Baruc, a proliferación dos escritos pseudonímicos a partir do período persa e no grego, xunto coa análise interna do texto, fai que os críticos modernos estean practicamente de acordo en negarlle a paternidade do libro ao amanuense de Xeremías.

De feito no libro de Baruc confúndense as dúas principais deportacións (a do 597, na que se deporta ao rei Ioaquín chamado tamén Ieconías, e a do 586, na que, despois da destrución do templo e da cidade, fai que unha forte deportación). Esta confusión non a tería nunca Baruc, que viviu estes tráxicos feitos. Ademais dáse o caso de que, despois de constatar a caída e o incendio de Xerusalén (I, 2), fala do exercicio normal do culto na cidade (I, 10). Certo que nas ruínas do templo se celebrou algún tipo de culto; pero, segundo Xer 41, 5ss e Zac 7, 1ss, este culto non puido ser nunca o que se describe en Bar I, 10.

Por outra banda, o autor de Bar descoñece claramente a historia do imperio babilónico durante o período de vida de Baruc, pois di que Baltasar é fillo de Nabucodonosor (I, 11), cando en realidade é fillo do usurpador do trono, Nabónid, de xeito que nin é fillo nin sucesor inmediato.

Hai outras razóns que fan desaconsellable a atribución do libro a Baruc: O sacerdote Ioaquim (de I, 7) é descoñecido nesta época. O costume de rezar polo rei pagán dominante (I, 11), increíble durante o exilio, foi introducida no pacífico período persa (cf Esd 6, 10; 7, 23). No momento do exilio, ou cando menos na data pretendida polo autor do libro o escribían de Xeremías non estivo en Babilonia, senón que permaneceu co profeta de Anatot (cf as seccións históricas de Xeremías).

4. Un autor ou tres? Un libro ou unha antoloxía?

Dificilmente se pode soste a unidade de autor para as tres partes de Baruc, pois

pertencen a tres xéneros literarios ben diferenciados: a) unha liturxia penitencial, característica dun ámbito cúlrico sinagoga ou do templo; b) unha composición sapiencial, froito da reflexión sobre os textos sagrados tradicionais, e a aplicación aos problemas concretos dun pobo disperso e sen liberdade política; e c) unha composición profética, que olla para a situación do desterro con esperanza, pois as promesas de Deus hanse cumprir.

Resulta difícil aceptar a existencia dun personaxe que manexe tan axeitadamente os recursos destes tres xéneros literarios e que compuxese estas tres pezas. Certo que a situación histórica (a Diáspora), a finalidade (conversión á observancia da Lei) e as esperanzas de tempos mellores, son comúns ás tres partes. Esta conxunción dos tres xéneros literarios na finalidade deixa ver a harmonía e a unidade interna da obra.

Bar I, 14 ponnos na pista do ambiente vital que puido levar á conxunción das tres pezas literarias: a liturxia da festa das Cabanas. Non obstante, sorprende que nunha festa tan lediciosa tivese lugar unha liturxia penitencial. Aínda que a composición penitencial non tivese o desenvolvemento de xaxún colectivo na festa, a súa recitación ou canto, xunto coas outras dúas, puido moi ben ser acollida no ritual da liturxia sinagoga da devandita festa, pois o conxunto das tres composicións ten un ton festivo, ao chamar á esperanza en días mellores e proclamala. Esta hipótese da utilización do libro de Baruc no culto sinagoga da Diáspora, explicaría que o libro se conservase tan só en lingua grega.

A atribución da autoría do libro a Baruc debeu considerarse indicada pola conxunción do amanuense de Xeremías co momento do desterro a Babilonia, e por ser Baruc un personaxe histórico importante, aínda que non abondo coñecido. Por outra banda, a súa profesión foi a dun escribán, a mesma dos escritores sapienciais, ao estilo do Sirácida, que deducían a súa sabedoría da reflexión sobre os antigos textos sagrados. Os sucesores da escola de escribáns do noso

autor compuxeron tamén outras dúas obras, que atribuíron a Baruc: dúas apocalipses do século II despois de Cristo.

5. Data de composición

Hai críticos actuais que o datan no século I da era cristiá, despois do ano 70. Esta hipótese fai incomprendible que os cristiáns o aceptasen como libro canónico do A. T. Máis verosímil é que na era cristiá se fixesen certos retoques redaccionais ou de tradución.

A base fundamental para datalo ha ser a comparación con outros escritos do mesmo xénero e de datación máis segura.

Así, sobre a sección penitencial, o paralelo máis próximo é Dn 9, 4-17 (aínda que o texto de Bar está máis desenvolvido, omite as alusións á destrución do templo, e engade referencias á situación dos exiliados). Se o libro de Daniel é da primeira metade do século II a. C., non temos por que considerar doutra época o texto de Baruc.

A segunda unidade (sapiencial) é anterior a Eclo 24, 23ss, e o Sirácida morreu entre o ano 200 e o 180 a. C.

A terceira unidade (profética) á primeira vista parece máis serodia, polo paralelismo da súa última estrofa co II dos Salmos de Salomón (64 d. C.); pero a súa dependencia do II e III Isaías non impide a anterioridade desta estrofa, xa que o método de síntese dunhas reflexións sobre textos antigos está ben testemuñado no Sirácida. Certo que tamén a devandita estrofa podería ser un engadido; pero non por iso tería que ser serodio todo o escrito profético.

Por outra banda, estamos na época da loita macabea contra Antioco IV Epifanes, cousa que se deixa entrever nas referencias mesiánicas, tal como aparece na nota a I, 1-14. Quizais poida sorprender a oración por "Nabucodonosor e polo seu fillo Baltasar" de I, 12, que significarían a Antioco IV Epifanes e o seu fillo Antioco V Eupátor; pero este costume vense arrastrando desde a época persa, e ademais é probable que os xudeus da Diáspora máis abertos ao mundo grego, non simpatizasen cos plans de levantamento armado dos Macabeos.

BARUC

Introdución

1 ¹Este é o texto do libro que Baruc, fillo de Nerías, fillo de Maseías, fillo de Sedecías, fillo de Asadías, fillo de Hilquías, escribiu en Babilonia, ²no ano quinto, o sete do mes, na época en que os caldeos tomaron Xerusalén e lle prenderon lume.

³Baruc leu o texto deste libro ante Ieconías, fillo de Ioaquim, rei de Xudá e ante todo o pobo que viñera escoitar o libro; ⁴e ante as autoridades, os fillos dos reis, e os anciáns; ante todo o pobo, desde o máis pequeno ata o máis grande, e ante todos os que habitaban en Babilonia xunto ao río Sur. ⁵Todos choraban, xaxuaban e rezaban diante do Señor. ⁶Despois xuntaron diñeiro segundo lles permitían os haberes de cadaquén, ⁷e mandáronllo a Xerusalén, a Ioaquim, fillo de Hilquías, fillo de Xalum, e aos sacerdotes e a todo o pobo que con el se atopaba en Xerusalén. ⁸(Porque Baruc collera os utensilios do templo do Señor, que foran levados do santuario, para devolvelos ao país de Xudá, no día dez do mes de Síván; era o enxoval de prata que fixera Sedecías, fillo de Ioxías, rei de Xudá, ⁹despois de que Nabucodonosor, rei de Ba-

bilonia, deportou de Xerusalén a Ieconías e o levou a Babilonia, xunto cos xefes, os cativos, as autoridades e o pobo do país).

¹⁰Dixolles: –Ollade que vos mandamos diñeiro, a fin de que comprendes con el vítimas para os holocaustos e os sacrificios expiatorios, e tamén incenso, e para que fagades a ofrenda, presentando os sacrificios sobre o altar do Señor, noso Deus. ¹¹Rezade tamén pola vida de Nabucodonosor, rei de Babilonia e pola de Baltasar, seu fillo, a fin de que os seus días sexan coma os do ceo sobre a terra. ¹²Entón o Señor daranos forza e iluminará os nosos ollos e viviremos felices á sombra de Nabucodonosor, rei de Babilonia, e á sombra de Baltasar, o seu fillo, e servíremolos durante moitos anos, alcanzando favor diante deles. ¹³Habedes rezar tamén por nós ante o Señor, noso Deus, porque pecamos contra o Señor, noso Deus, e ata o día de hoxe o furor e mais a ira do Señor non se apartaron de nós. ¹⁴Habedes de ler este libro que vos mandamos para que o leades en público no templo do Señor, o día da festa e os días xa marcados.

¹⁵Diredes:

1, 1-14 Esta sección introduce a oración penitencial (1, 15-3, 8); e, aínda que se atribúe a Baruc, o ambiente vital é postexílico, de boas relacións coas autoridades pagás dominantes. A inclusión de Ieconías á fronte dos membros da comunidade da Diáspora é un sinal dos desexos mesiánicos da mesma, e quizais unha das probas históricas do pecado do pobo, do que xa estaban arrepentidos.

1, 1 A alusión ao rei non é soamente unha ficción literaria, senón que reflicte a esperanza mesiánica (cf 2 Re 25, 27; Xer 52, 31).

1, 2 *O sete do mes*: do mes de Ab (= xullo-agosto) do ano 582. Nesta data celebrábase a liturxia penitencial conmemorativa da caída e do incendio de Xerusalén e do templo (cf Introd. a Lam; Zac 7, 3. 5; 8; 19).

1, 3-4 A comunidade que celebra esta liturxia, está perfectamente organizada, como non puido estar a comunidade dos exiliados, a xulgar polos datos de defección que nos dá Ez. Ieconías é o rei Ioaquín, deportado no 598 (cf 2 Re 24, 12), e liberado despois de trinta e sete anos de prisión (cf 2 Re 25, 27; Xer 52, 31).

1, 6 *Os haberes*: lit. “man”, co valor de “dispoñibilidade”. O costume de mandar diñeiro para o culto de Xerusalén fíxose común nas comunidades da Diáspora.

1, 7 Este sumo sacerdote resulta descoñecido, non só no tempo de Xeremías, senón tamén posteriormente.

1, 8 A devolución dos vasos sagrados nesta época é estraña e descoñecida, pois xa os devolvera Ciro no ano 537 (cf Esd 1, 7-11). A preocupación polos vasos sagrados é moi propia da época macabea (cf 1 Mac 1, 21-24; 4, 49-51; 2 Mac 2, 4-12; Dn 1, 2; 5, 2-4). Aínda que o culto se seguiu facendo nas ruínas do templo (cf Xer 41, 5), non

era o culto perfectamente organizado que supón o v. 10 (cf Introd. 3). O mes de *Síván* era o terceiro mes (= maio-xuño). A tradución siria le o día 10 de *Nisán*, o primeiro mes (= marzo-abril). Os vv. 8-9 son unha paréntese que rompe o fio do relato da colecta e do encargo, polo que se consideran engadidos.

1, 10 *A ofrenda*. Os LXX traduciron “maná”, termo hebreo que significa ofrenda, o que supón unha interpretación teolóxica do maná de Ex 16, 35 como un pan cúltico, do que se participaba, xunto coas ofrendas vexetais, en ambiente sacral.

1, 11 *Baltasar* non foi fillo de Nabucodonosor, senón de Nabónid, o usurpador do trono caldeo, a quen Ciro venceu.

1, 12 *Viviremos felices* (lit. “viviremos”) pero o aspecto de felicidade está incluído no fondo semítico do texto. Hai que supor unha época de boas relacións coas autoridades pagás. A sombra é imaxe tradicional da protección e amparo dos reis sobre os súbditos: cf Xuí 9, 15; Is 30, 3; Lam 4, 20; Ez 31, 1. 2. 6; Dn 4, 9. 18.

1, 14 *A festa* é a das “Cabanas” (cf Introd. 4), que se chama así en 1 Re 8, 2. 65; Ez 45, 25. *Os días xa marcados* son os días da liturxia penitencial.

1, 15-3, 8 Esta unidade divídese en dúas partes: a) **1, 15-2, 10**; e b) **2, 11-3, 8**. A primeira delas recolle o espírito penitente do pobo, que confesa o seu pecado e se lamenta pola falta de autonomía política. Esta falta de soberanía, indigna e vergonzosa para o pobo de Deus, faille suspirar decote polo Mesías. Sobre a segunda parte, cf nota a eses vv.

1, 15 *A xustiza* de Deus, en oposición á vergonza do pobo, é o poder salvador de lavé (cf nota a 2, 9).

Oración penitencial:

A. Confesión dos pecados

“Ao Señor, noso Deus, perténcelle a xustiza, pero a nós pertécenos a vergonza das nosas caras, como lles pasa hoxe aos homes de Xudá e aos habitantes de Xerusalén, ¹⁶aos nosos reis e aos nosos xefes, aos nosos sacerdotes e aos nosos profetas, e aos nosos pais. ¹⁷Porque pecamos contra o Señor, ¹⁸fómoslle infieis e non fixemos caso á orde do Señor, noso Deus, de nos comportarmos segundo os mandamentos que o Señor puxo na nosa presenza. ¹⁹Desde o día que o Señor sacou os nosos pais do país de Exipto ata o día de hoxe, fomos infieis ao Señor, noso Deus, e seguimos o noso capricho, sen facer caso das súas ordes. ²⁰Por isto, tal como hoxe acontece, perseguíronnos as desgraças, os males e a maldición que o Señor lle predixo ao seu servo Moisés, na época en que sacou os nosos pais do país de Exipto para nos dar unha terra que deita leite e mel. ²¹Tampouco lle fixemos caso á voz do Señor, noso Deus, de acordo con todas as mensaxes dos profetas que El nos mandou, ²²senón que cada un de nós se comportaba conforme ao capricho do seu ruín corazón, dándolles culto a deuses alleos, facendo así o mal aos ollos do Señor, noso Deus”.

2 ¹Por isto o Señor executou a sentenza que pronunciara contra nós e contra os xuíces que xulgaban a Israel e contra os nosos reis, os nosos xefes e os homes de Israel e de Xudá. ²Non se fixo debaixo do ceo cousa semellante á que se fixo en Xerusalén, como xa se escribira na Lei de Moisés, ³cando comemos cada un de nós a carne do seu propio fillo e a da súa propia filla, ⁴porque o Señor os entregara nas mans de todos os reinos que

estaban ao noso arredor, para que servisen de vergonza e maldición entre todos os pobos circundantes, a onde o Señor os dispersou. ⁵Si, quedaron por baixo e non por riba, porque pecamos contra o Señor, noso Deus, non lle facendo caso á súa voz.

⁶Ao Señor, noso Deus, perténcelle a xustiza, pero a nós e a nosos pais pertécenos a vergonza das nosas caras, como o día de hoxe. ⁷Todo o que o Señor nos revelou, todas estas calamidades viñeron sobre nós, ⁸porque nós non invocáramos o rostro do Señor para que cada un se apartase dos plans do seu ruín corazón. ⁹Por isto o Señor lembrou estas calamidades e mandounas contra nós. O Señor é xusto en todas as accións que nos mandou cumprir, ¹⁰pero nós non lle fixemos caso á súa voz para que camiñásemos conforme os preceptos que o Señor puxo ante a nosa presenza.

B. Súplica

¹¹Pero agora, Señor, Deus de Israel, ti que sacaches o teu pobo do país de Exipto con man poderosa, con sinais, con prodixios e con grande poder e con brazo en alto, e conseguiches para ti mesmo un renome, coma o que hoxe se ve: ¹²nós, Señor, noso Deus, temos pecado e cometido impiedades e inxustizas contra todos os teus decretos. ¹³Apártese o teu furor de nós, porque quedamos uns pouquiños, abandonados entre as nacións onde nos dispersaches. ¹⁴Escoita, Señor, a nosa oración e a nosa súplica, e libranos por ti mesmo. Concédenos atopar favor ante a presenza dos que nos deportaron, ¹⁵para que toda a terra recoñeza que ti es o Señor, noso Deus, porque o teu Nome foi invocado sobre Israel e sobre a súa raza. ¹⁶Señor, olla

1, 18 As expresións deste v. son características do Dt (cf 4, 8; 30: 11, 26. 32) e de Xer (cf 3, 13. 25; 7, 23).

1, 20 Alusión ao cumprimento das maldicións pola infidelidade á alianza (cf Dt 27, 15-26; 28, 15-68; Dn 9, 11). *Terra que deita leite e mel*: terra paradisíaca e don gratuito de Deus.

2, 2 *Na Lei de Moisés*: alusión a Lev 26, 27-29 e Dt 28, 53-57. Situación semellante á descrita en 2 Re 6, 28. 29; Xer 19, 9; Lam 2, 20s; Ez 50, 10. Segundo Xosefo, repíntese no asedio de Xerusalén, o ano 70 d. C.

2, 5 O autor sente que o pecado da súa comunidade é continuación do pecado dos xudeus do s. VI, aínda que o castigo sexa distinto.

2, 8 *Rostro de Señor*: alude á presenza salvífica de Deus. 2, 9 *Xusto*: ten aquí o sentido de xustiza salvífica (igual ca en 1, 15 e 2, 6).

2, 11-3, 8 Esta longa súplica apoiase nos seguintes motivos teolóxicos: o plan de Deus en favor do seu pobo, quedaría emborecido se non depón a súa ira (2, 11-13). Como froito da actuación de Deus, os máis necesitados daranlle gloria recoñecendo a súa forza salvadora (2, 18;

cf 2, 15) e tamén a súa fidelidade á promesa feita a Moisés (2, 29-35). Esta súplica, á parte de acadar o perdón dos pecados e a conversión, trata de conseguir de Deus o favor da potencia dominante, por unha certa dignidade, a pesar da submisión (2, 14. 24-25). A súplica conclúe cunha rápida oración (3, 1-8), na que se recollen desordenadamente os motivos expostos en 2, 11-35.

2, 11 *Brazo en alto*: o autor ou tradutor grego interpreta o tradicional “brazo estendido” (= sinal antropomórfico do poder omnipotente de Deus), como brazo en alto, quizais por influxo das imaxes relixiosas gregas (Zeus, Palas-Atenea...).

2, 13 *Uns pouquiños*: é a tradución grega da noción hebrea do “resto” (cf Is 1, 9; 4, 2-3; Am 5, 15).

2, 16 *A túa santa Casa* non é o templo de Xerusalén, senón o templo celeste de Deus, do que é unha copia o da terra (cf Dt 26, 15; 1 Re 8, 29. 30-32. 49).

Para o semita, o espírito infúndeselle ao home antes de nacer, nos ósos (Ecl 11, 5), e perdura neles despois de morto; pero quitaselle entón das entrañas (base dos sentimentos e emocións).

para abaixo desde a túa santa Casa, e pensa en nós. Achega o teu oído, e escoita. ¹⁷Abre, Señor, os teus ollos e mira, porque non serán os mortos, no Hades, a quen o espírito lles foi quitado das entrañas, os que recoñecerán a gloria e as accións do Señor; ¹⁸serán, máis ben, os de ánimo moi enristecido, os que camiñan encollidos e enfermos, os ollos que escurecen e a gorxa que pasa fame, os que recoñezan, Señor, a túa gloria e a túa acción salvadora. ¹⁹Pois non é polas obras de xustiza dos nosos pais e dos nosos reis polo que nós suplicamos compaixón ante ti, Señor, noso Deus, ²⁰xa que lanzaches o teu furor e a túa ira contra nós, tal como o anunciarias por medio dos teus servos, os profetas, dicindo: ²¹“Así fala o Señor: Inclinade o voso lombo e servide o rei de Babilonia, e asentádevos na terra que eu lles dei a vosos pais. ²²Pero se non facedes caso da voz do Señor, servindo o rei de Babilonia, ²³eu farei que desapareza das cidades de Xudá e de Xerusalén o canto de alegría e o canto de pracer, o canto do noi-vo e o canto da noiva, e todo o país se volverá algo intransitable, sen habitantes”.

²⁴Pero nós non lle fixemos caso á túa orde de servir o rei de Babilonia, e ti cumpriches as túas palabras, que revelaras por medio dos teus servos os profetas, de deportar as persoas dos nosos reis e as persoas de nosos pais, dos seus lugares. ²⁵E velaí están tirados os seus ósos á calor do día e á xeadada da noite, pois morreron con terribles sufrimentos: coa fame, coa espada e coa separación. ²⁶A Casa onde se invoca o teu Nome volvéchela tal como está o día de hoxe, por culpa da ruindade da casa de Israel e da casa de Xudá.

²⁷Porén, ti, Señor, noso Deus, comportácheste connosco conforme a túa inmen-

sa indulxencia e á túa grande compaixón, ²⁸tal como o dixeras por medio do teu servo Moisés, cando ti lle mandaches escribir a túa Lei diante dos fillos de Israel: ²⁹“Se non lle facedes caso á miña voz, esta grande e numerosa multitude volverase pouca cousa entre as xentes onde os hei de dispersar, ³⁰porque sei ben que non me farán caso, pois son un pobo de cabeza dura. Pero converterase o seu corazón no país do seu desterro, ³¹e recoñecerán que eu son o Señor, o seu Deus, e eu dareilles corazón e oídos para que poidan facer caso; ³²loaranme no país do seu desterro e lembrarán do meu Nome. ³³Apartaranse da súa obstinación e dos seus malos feitos, pois lembrarán do comportamento de seus pais; de como pecaron contra o Señor. ³⁴E eu fareinos volver á terra que lles prometín con xuramento a seus pais, a Abraham, Isaac e Xacob, e serán os señores dela. Si, multiplicareinos e non minguarán de ningún xeito! ³⁵Establecerei con eles unha alianza eterna, de modo que eu sexa o seu Deus e eles sexan o meu pobo, e non volverei a mover ao meu pobo da terra que lle dei”.

3 ¹Señor todopoderoso, Deus de Israel, un ánimo angustiado e un espírito esmorecido está clamando a ti. ²Escoita, Señor, e ten piedade, pois pecamos contra ti. ³Ti es Rei para sempre, pero nós para sempre estamos perdidos. ⁴Señor todopoderoso, Deus de Israel, escoita a súplica dos desgraciados de Israel, dos fillos que pecaron contra ti, que non fixeron caso da voz do Señor, o seu Deus, e, por isto, nos perseguiron desgrazas.

⁵Non te lembres das inxustizas dos nosos pais, lémbtrate nesta hora do teu poder e do teu Nome, ⁶porque ti es o Señor, noso Deus,

2, 17 *As accións do Señor*: lit. “xustiza”, no sentido de xustificación (cf Rm 4, 20), e en paralelo con gloria (= presenza salvífica de Deus).

2, 21-23 O autor, servíndose dos escritos de Xeremías (27, 12 e 7, 34; cf 33, 10-11), xustifica o desterro e mesmo a diáspora pola culpa do pobo; o texto deixa entrever a existencia dalgún movemento de oposición violenta ás autoridades pagás, ao estilo dos Macabeos, ao que o autor se opón.

2, 24 Outros traducen neste v. “as persoas” por “os ósos”; e “os seus lugares” por “as súas sepulturas”, considerando o texto como unha alusión a Xer 8, 1ss e 36, 30. Esta interpretación non ten en conta o contexto (v. 25), onde se supón que os ósos son enterrados, nin o feito de que o vocábulo hebreo que está por debaixo significa, ademais de ósos, a mesma persoa o máis íntimo e sacral da persoa, pois son a base estable do espírito (cf nota ao v. 16).

2, 25 O termo que traducimos por *separación* refírese ao exilio, aínda que podería ter tamén o sentido de peste (cf Xer 32, 36).

2, 26 O autor, que presenta o libro como obra de Baruc,

ten que situarse na época da deportación, e presentar o templo destruído.

2, 29-35 Este discurso divino, composto de frases do Pentateuco (Lev 26, 14-45; Dt 4, 25-31; 28, 58-68; 30, 10), acaba cunha referencia clara á alianza eterna anunciada polos profetas (Xer 31, 31-34; 32, 40; 33, 20-21; cf Ez 36, 37). A súa mensaxe é que a situación que lle seguirá ao desterro será unha situación nova e definitiva, os tempos mesiánicos (cf nota a 1, 1-14).

3, 1-8 Esta súplica final, preparada polo discurso divino de 2, 29-35, resume os temas de toda a oración penitencial.

3, 3 *Es Rei*: lit. “estás sentado” ou “entronizado”.

3, 4 *Desgraciados de Israel*: lit. “mortos”, pero no sentido de estaren privados dunha vida feliz. Algúns traducen “defuntos”, pensando nunha lectura incorrecta do texto hebreo; pero esta hipótese esquece o paralelismo de morte-pecado, e o sentido amplo da morte na antropoloxía semita (cf Is 59, 10; Lam 3, 6; Ez 37, 11).

3, 5 *Poder*: lit. “man”, con sentido salvífico, en paralelo con “Nome”, o que equivale ao dinamismo salvífico de Deus.

e loarémoste, Señor. ⁷Para isto puxeches a fe en ti no noso corazón, para que o teu Nome fose invocado e para que te loásemos no noso desterro. Apartamos xa do noso corazón toda a iniquidade dos nosos pais, que pecaron contra ti. ⁸Ollanos aquí no noso desterro, onde nos dispersaches, convertidos no escarnio, na maldición e no pago de toda a iniquidade de nosos pais, que se apartaron do Señor, noso Deus.

Meditación sapiencial:

A. Exhortación a escoitar para aprender a sabedoría

- ⁹Escoita, Israel, mandamentos de vida; atende ben, para aprender a discernir.
¹⁰Que sucede, Israel?
 Por que estás no país dos inimigos, e avellentaches nun país estranxeiro?
¹¹Por que te volviches impuro cos seus cadáveres, e fuches contado cos que van ao Hades?
¹²Abandonaches a fonte da sabedoría.
¹³Se camiñases polo vieiro de Deus, habitarías en paz para sempre.
¹⁴Aprende onde está o discernir, onde está a forza, onde está a intelixencia para coñecer; aprende tamén onde está a vida longa e a felicidade, onde está a luz dos ollos e a paz.

3, 7 *Fe en ti*: lit. “o teu temor”; que é a resposta do home á revelación, o que hoxe chamamos fe, que nos move a invocar a Deus.

3, 9-4, 4 Esta unidade é unha meditación sobre a sabedoría revelada como fonte de vida e felicidade, que contrasta coa suposta situación de desterro ou diáspora. Consta de dúas partes, ás que precede e segue unha exhortación: a) 3, 9-14: exhortación a escoitar para aprender a sabedoría, e así acadar a felicidade, resolvendo a triste situación do desterro-diáspora; b) 3, 15-31: Estes vv., despois de presentar unha serie de falsas sabedorías (a dos ricos e xefes de nacións, a dos ourives, a dos pobos veciños, a dos xigantes) conclúen que a auténtica sabedoría, ao ser transcendente, élle inaccesible ao home; c) 3, 32-4, 1: Deus coñece a sabedoría e invéntaa na súa obra creadora, ao mesmo tempo que na alianza Ila ensina a Xacob. A verdadeira sabedoría vén, pois, de Deus e identifícase coa Lei e os mandamentos. Esta sabedoría leva á vida feliz; d) 4, 2-4: exhortación á conversión, de xeito que un pobo da Diáspora, acollendo a sabedoría revelada, supere as súas amarguras e fracasos.

3, 9 *Escoita, Israel* (cf Dt 5, 1; 6, 4). Deste xeito comeza a “Xemá” ou profesión de fe de Israel, e dun modo semellante comezan as leccións do mestre da sabedoría (“escoita, meu fillo”).

Mandamentos de vida: mandamentos que dan a felicidade e o éxito.

3, 11 O contacto cos pagáns na Diáspora volve ritualmen-

B. A sabedoría é inaccesible ao home

- ¹⁵Quen atopou o seu lugar?
 Quen entrou nos seus tesouros?
¹⁶Onde están os xefes das nacións e os señores das feras da terra?
¹⁷Os que xogan cos paxaros do ceo e fan os seus tesouros con prata e con ouro —o ouro no que os homes tiñan posta a súa confianza—, aqueles dos que a cobiza non ten fin?
¹⁸U-los que labran con todo coidado o ouro, e nin sequera hai invención ningunha nas súas obras?
¹⁹Desapareceron e baixaron ao Hades, e outros ocuparon o seu posto.
²⁰Outros máis novos viron a luz e habitaron na terra, pero o camiño da sabedoría non o coñeceron,
²¹nin fixeron caso dos seus vieiros, nin se preocuparon dela; os seus fillos quedaron atrás dos mesmos pais.
²²Non se oíu en Canaán, nin se viu en Temán,
²³nin os fillos de Agar que procuran o saber sobre a terra, nin os arrieiros de Merrán e de Temán, os expertos en mitos

te impuros os xudeus (Am 7, 17), o mesmo que o contacto cos cadáveres (Lev 16, 29; 23, 27). Viven en terra estraña, e viven sen felicidade, coma mortos (cf Ez 37).
 3, 12 *A fonte da sabedoría* (= vida) é Deus (cf Eclo 1, 1-4; Is 8, 6; Xer 2, 13; 17, 13).

3, 13 *Paz*, no sentido de fartura, felicidade, éxito, pois estes son os froitos da sabedoría, como expresa o v. 14.

3, 14 *Felicidade*: lit. “vida” (cf nota ao v. 4). A luz dos ollos é aquí o desexo de bens materiais, como se deduce de Dt 28, 54. 56 e Mt 6, 22 e paral. Con este sentido encaixa ben o vocábulo “paz” no mundo semita (cf v. 13 e nota).

3, 16s Trata a frase de distintas mostras de sabedoría, no sentido de habilidade para a doma dos animais, para o dominio dos pobos ou para conseguir as riquezas, pero a todas elas as declara falsas, por fomentar a cobiza.

3, 18 *Invención*. Algúns traducen “traza”, rastro, entendendo o v. como referido á desaparición sen rastro das obras de arte; pero o sentido de “invención” vén requirido polo v. 21: as técnicas dos pais non foron seguidas polos fillos, que, lonxe de progresar, quedaron atrás dos seus devanceiros.

3, 22-23 Coas referencias a Canaán (Filistea), a Temán (cidade de Edom), aos fillos de Agar (os ismaelitas, tribos do norte de Arabia), a Merrán (que algúns interpretan Madián, ao sur de Edom e ao nacente do golfo de Aqaba), quere o autor negar a validez da sabedoría, tan famosa entón, daqueles pobos veciños.

- e os que buscan o saber,
non coñeceron o camiño da sabedoría
nin se lembraron dos seus vieiros.
- ²⁴Israel, que grande é a Casa do teu Deus!
Que ancho é o lugar dos seus dominios!
- ²⁵Grande, e non ten fin;
alto, e non ten medida.
- ²⁶Alí foron xerados
os famosos xigantes dun tempo,
foron grandes, expertos na guerra.
- ²⁷Pero a estes non os escolleu Deus,
nin lles ensinou o camiño da ciencia,
- ²⁸e pereceron por non teren discernimento,
pereceron por falta de reflexión.
- ²⁹Quen subiu ao ceo
para coller a sabedoría
e facela baixar desde as nubes?
- ³⁰Quen pasou á outra beira do mar,
para buscala e traela
a prezo de ouro precioso?
- ³¹Non hai quen coñeza o seu camiño,
nin quen discorra o seu vieiro.

C. *Só Deus coñece a sabedoría e, coa Lei, deulla a Israel*

- ³²Pero o que o sabe todo, coñécea,
invéntaa co seu saber.
O que formou a terra para a eternidade,
encheuna de animais de catro patas.
- ³³O que lle manda á luz que veña,
chamouna e ela obedeceu con temor.
- ³⁴As estrelas resplandeceron
lediciosas nos seus escondedoiros,
- ³⁵El chamounas e respondéronlle:
“Aquí estamos!”

3, 29-31 Expresións tomadas de Dt 30, 11-14, onde se refíren á Lei e que expresan a imposibilidade do home de chegar a conseguir o coñecemento da Lei revelada. Expresan aquí a transcendencia da verdadeira sabedoría. Prepárase así a identificación da sabedoría coa Lei revelada (4, 1).

3, 32 Deus, significado polo título “O que o sabe todo”, é o autor ou inventor da sabedoría, da que deu mostras claras na creación.

3, 33-35 Non se fala aquí da luz como obra creada por Deus (v. 35b), senón como símbolo da sabedoría. Así como a luz guía ao home no seu camiñar, tamén a sabedoría guía ao sabio no seu comportamento. Deste xeito, o Deus creador da luz vólvese autor e creador da sabedoría (v. 27).

3, 37 A revelación divina aos patriarcas interprétase como revelación da sabedoría transcendente.

Algunhas versións e algúns escritos eclesiásticos antigos entenderon este v. en sentido mesiánico, tomando pé das expresións “o seu servo” e “o seu benquerido”. Con todo, o contexto esixe considerar como suxeito a sabedoría, e esas expresións como referidas a Xacob-Israel, o pobo.

4, 1 Esta identificación da sabedoría revelada (que aluma o camiño dos homes) coa Lei e co libro dos mandamentos, vén preparada pola cita de Dt 30, 10-14 (cf nota a 3, 29-31). A mesma identificación aparece no Sirácida (24,

Resplandeceron con ledicia
para o seu Creador.

- ³⁶Este é o noso Deus,
non hai outro a El comparable.
- ³⁷El inventou todo o camiño da sabedoría
e ensinóullelo a Xacob,
o seu servo, e a Israel, o seu benquerido.
- ³⁸Despois disto, a sabedoría
apareceu sobre a terra
e viviu entre os homes.
- 4 ¹Ela é o libro
dos mandamentos de Deus,
a Lei que permanece para sempre.
Todos os que a aprecian terán a vida,
e os que a deixan a un lado perecerán.

Exhortación á conversión e a camiñar á luz da Lei

- ²Convértete, Xacob, e abrázaa;
camiña cara á claridade,
ao encontro da súa luz.
- ³Non lle deas a outro a túa gloria;
nin os teus privilexios
a unha nación estranxeira.
- ⁴Somos felices, Israel,
porque o que agrada a Deus
déusenos a coñecer.

Exhortación e consolo de Xerusalén:

A. *Exhortación aos exiliados*

- ⁵Ten coraxe, meu pobo,
memorial de Israel!
- ⁶Fostes vendidos ás nacións,
pero non para a perdición;
por anoxardes a Deus

24). Constitúe o cume da súa exposición sapiencial e prepárase a chamada á conversión e a camiñar na claridade da súa luz (vv. 25s).

4, 3 A gloria de Xudá é a Lei que lle foi dada, e que constitúe a razón da súa esperanza de felicidade.

4, 5 *Memorial*: era a parte da ofrenda de vexetais que se consumía no altar dos perfumes en honor de Deus. Paralelamente, o exilio e a diáspora son ofrenda expiatoria por Israel.

4, 5-5, 9 Esta última sección de Baruc é de estilo profético, ao xeito do II e III Is (cf Introd., 2). Consta de diversas partes: a) na estrofa introdutoria (vv. 5-8) o profeta consola os deportados ou os da Diáspora, dicíndolles que a súa situación é consecuencia dos seus pecados contra Deus e contra Xerusalén, e que terá remedio; b) seguen seis estrofas (vv. 9-13; 14-18; 19-20; 21-24; 25-26; 27-29), nas que Xerusalén se queixa, exhorta e consola as cidads veciñas e aos seus fillos, anunciándolles que a situación rematará cando Deus depoña a súa ira. Xerusalén aparece como inocente fronte aos seus fillos culpables, e está simbolizada nunha matrona-nai que leva esperanzas aos seus fillos deportados; c) acaba a sección con catro estrofas (4, 30-35. 36-37; 5, 1-4. 5-9), nas que o profeta anima e consola a Xerusalén coa volta dos seus fillos desde o nacente e o poñente (o que supón un ambiente de Diáspora, e non de exilio en Babilonia).

fostes entregados aos vosos inimigos,
⁷ pois enchestes de ira ao voso creador,
 ofrecendo sacrificios aos demos
 e non a Deus.
⁸ Esqueceste o Deus eterno
 que vos deu de comer,
 e entristeceste a Xerusalén,
 que vos alimentou.

B. Xerusalén exhorta e consola os seus fillos

⁹ Velai, Xerusalén viu a ira
 que viña contra vós de parte de Deus,
 e dixo:
 “Escoitade, veciñas de Sión,
 Deus trae sobre min unha gran dor,
¹⁰ pois vin a deportación dos meus fillos
 e das miñas fillas,
 que o Eterno fixo vir sobre eles.
¹¹ Crieinos con gozo,
 pero mandeinos con xemidos e con dores.
¹² Que ninguén se alegre por min,
 viúva e abandonada de todos.
 Volvinme un deserto
 polos pecados dos meus fillos,
 porque se apartaron da Lei de Deus
¹³ e non coñeceron os seus preceptos,
 nin camiñaron polos camiños
 dos seus mandamentos,
 nin marcharon polos vieiros da educación
 conforme a súa xustiza.
¹⁴ Que veñan as veciñas de Sión!
 Si, lembrádevos da catividade
 dos meus fillos e das miñas fillas,
 da catividade que o Eterno
 lles botou enriba,
¹⁵ pois trouxo contra eles
 unha nación de lonxe,
 unha nación fachendosa,
 e de lingua estraña,
 que non tivo respecto ao ancián
 nin piedade co meniño,
¹⁶ que levou os fillos queridos da viúva
 e que a deixou soa, privada das súas fillas.
¹⁷ E eu, en que vos podó axudar?
¹⁸ Pero o que trouxo

estas calamidades sobre vós,
 libraravos das mans dos inimigos.
¹⁹ Camiñade, filliños, camiñade,
 que eu quedei feita un deserto.
²⁰ Xa quitei a roupa da fartura
 e vestín o saco da miña súplica,
 clamarei ao Eterno durante os meus días.
²¹ Tede ánimo, filliños.
 Clamade a Deus,
 que El vos librárá da tiranía,
 da man dos inimigos,
²² pois eu puxen no Eterno
 a esperanza da vosa salvación,
 e xa me veu do Santo unha ledicia,
 pola misericordia
 que moi logo vos virá
 do voso eterno Salvador.
²³ Pois mandeivos con dor e xemidos,
 pero Deus devolveravos a min
 con ledicia e gozo para sempre.
²⁴ Como as veciñas de Sión
 viron o voso desterro,
 así verán axiña a salvación
 que vén do voso Deus:
 salvación que vos virá coa grande gloria
 e co esplendor do Eterno.
²⁵ Filliños, aguantead con paciencia
 a ira de Deus que veu sobre vós.
 O teu inimigo perseguiute,
 pero ben logo verás a súa ruína
 e camiñarás sobre as súas cabezas.
²⁶ Os meus meniños mimados
 marcharon por camiños esgrevios,
 fóronme arrebatados como un rabaño
 roubado polos inimigos.
²⁷ Ánimo, meniños: clamade a Deus,
 que o que vos castigou lembrarase de vós.
²⁸ Como discorrestes
 para vos apartardes de Deus,
 así, unha vez convertidos a El,
 buscádeo con moitos máis azos.
²⁹ Porque o que vos mandou
 estas desgrazas,
 mandaravos a alegría eterna
 xunto coa vosa salvación”.

4, 10 *O Eterno*: nome divino usado por Baruc nesta sección para expresar a inmutabilidade do plan de Deus, que traerá salvación, unha vez purificada polo castigo.

4, 12 *De todos*. O grego “pol-lón”, correspondente ao hebreo “rabbim”, significa moitos por oposición a “poucos”, e vén equivaler a “todos”.

4, 17 *Eu*. Refírese a Xerusalén.

4, 18 *Trouxo sobre*. O verbo empregado ten o sentido de levar, pero en Baruc ten máis ben o de traer sobre alguén unha calamidade, castigar (cf v. 27).

4, 20 *Roupa da fartura*: lit. “da paz”, no sentido reflectido na nota a 3, 13. Vai contraposto a “saco da miña súplica”, alusivo á roupa feita con febras vexetais moi ásperas (esparto normalmente), e que se vestía para a lamentación colectiva.

4, 23 *Ledicia e gozo*, reflecten a disposición de ánimo dos que volven para a súa terra, desde a Diáspora (4, 29. 36) ou desde o exilio (Is 51, 3-11; 52, 9; 55, 12; 60, 15; 61, 3).

4, 25 *Camiñar sobre as cabezas*: era un xesto para humillar o vencido, implantado polos asirios no s. VIII a. C.

O profeta consola a Xerusalén

- ³⁰Ánimo, Xerusalén!,
que o que che deu o seu nome
consolarate.
- ³¹Malditos os que che fixeron mal
e se alegraron coa túa caída.
- ³²Malditas as cidades
ás que serviron teus fillos,
maldita a que recibiu os teus fillos,
- ³³pois, o mesmo que se alegrou
da túa caída
e se encheu de gozo pola túa ruína,
así entristecerá por quedar erma
ela mesma.
- ³⁴Certo, quitareille a alegría
á súa poboación numerosa,
e a súa fachenda converterase en dor.
- ³⁵Pois o Eterno fará vir sobre ela
un incendio durante moitos días,
e estará habitada polos demos
durante moito tempo.
- ³⁶Mira para o nacente, Xerusalén,
e olla a ledicia que vén de Deus.
- ³⁷Velaí veñen os teus fillos,
os que ti deixaches marchar,
veñen desde o nacente ata o poñente,
reunidos pola palabra do Santo,
alegrándose coa gloria de Deus.
- 5** ¹Xerusalén, quita o vestido
da túa dor e da túa desgraza,
e viste para sempre o esplendor
da gloria que vén de Deus.
- ²Envólvetes no manto glorioso
da xustiza que vén de Deus:

- pon na túa cabeza o diadema
da gloria do Eterno.
- ³Deus vai mostrar o teu esplendor
a toda cidade baixo o ceo,
- ⁴pois Deus fará que o teu nome
sexa para sempre
“paz da Xustiza e Gloria da Piedade
diante de Deus”.
- ⁵Ponte de pé, Xerusalén,
ponte de pé no alto,
e mira cara ao nacente,
olla aos teus fillos reunidos
pola palabra do Santo,
alegres pola lembranza do Señor
desde o poñente ata o nacente.
- ⁶Sáiron de onda ti,
levados a pé polos inimigos,
pero Deus devólvechos
en andas de gloria,
como un trono de realeza.
- ⁷Pois mandou o Señor que se rebaixasen
os montes altos e os vellos outeiros
e que os barrancos se enchesen
volvéndose chairas,
para que Israel camiñe con paso seguro,
guiado pola gloria de Deus;
- ⁸e por orde de Deus as árbores do bosque
e as plantas recedentes
déronlle sombra a Israel.
- ⁹Si, Deus conducirá a Israel
con alegría á luz da súa gloria,
coa misericordia e a xustiza
que están con El.

4, 30 Coa expresión “cidade de Iavé” (implícita no texto), expresábase a pertenza a Iavé da cidade de Xerusalén, lugar onde Deus habitaba (cf Is 60, 14; 62, 4. 12; Xer 33, 16).

4, 35 *Estar habitada polos demos* equivale a quedar deserta, pois o deserto era a morada dos demos.

4, 36 O nacente é no II Is o lugar de onde vén a Salvación (cf Is 41, 2. 25; 46, 11; Mt 2, 2). Non obstante, neste caso veñen de todas partes (cf v. 37) por onde estaban dispersados.

5, 4 *O teu nome*: O nome de Xerusalén ten o valor da súa futura significación: paz (fartura, prosperidade), que vén da acción salvífica de Deus, verdadeira xustiza e gloria do pobo.

5, 9 Esta última estrofa, moi próxima ao Sal 11 do libro apócrifo dos Salmos de Salomón, describe a volta da Diáspora como un segundo Éxodo, ao estilo do II e III Is.

5, 6 *En andas de gloria*: lit. “levantados con gloria”.

INTRODUCCIÓN Á CARTA DE XEREMÍAS

1. A Carta de Xeremías, nas edicións da Biblia

Como deixamos dito na *Introdución ao libro de Baruc*, esta peza literaria, ausente da Biblia hebrea, constituíu para a tradición grega unha unidade independente do libro de Baruc. A mesma tradución “*Vetus Latina*”, que pasou á Vulgata, aínda que a coloca como o capítulo 6 de Baruc, conservou o prólogo da Carta, para significar a súa independencia. Por estas razóns, tratamos a Carta de Xeremías como unha obra independente.

2. Xénero literario da obra

A obriña preséntase como unha carta de Xeremías aos exiliados, tomando ocasión do dato ofrecido en Xer 29; pero, se atendemos ao contido, non podemos pensar o mesmo, pois é unha homilía expositiva e exhortativa, na que se critica sarcasticamente a vacuidade e inutilidade dos ídolos e do seu culto. Cada parágrafo conclúe cunha fórmula exhortativa, repetida con pequenas variacións nos vv. 4. 14. 22. 39. 44. 50. 51. 56. 64. 68. 71. A finalidade de tal homilía era, sen dúbida, a liturxia sinagoga (a súa estrutura expositiva e exhortativa é semellante á da Carta aos Hebreos).

3. Ambiente vital que provoca a escritura desta Carta

O escrito non está pensado para a polémica contra os babilonios aínda que parte da identificación dos ídolos coas súas imaxes, senón que é un reforzamento das conviccións hebreas, que prohibían o uso cültico das imaxes.

A descrición das prácticas idolátricas é moi detallada e plástica, o que dá pé para o coñecemento das mesmas. Na súa ficción de carta de Xeremías aos deportados a Babilonia, é lóxico que se refira ás prácticas caldeas, con alusións ao culto de Marduk (= Bel) e de Ixtar, divindades que teñen o seu paralelo no culto siro-fenicio en Hadad (= Baal e Axtarté), con formas cülticas moi se-

mellantes ás babilónicas. En Homero estas divindades pasan ao culto grego, especialmente Ixtar, que é a Afrodíta protectora dos troianos, asumindo Zeus as prerrogativas de Baal.

4. A cuestión do autor

Este sermón non é de Xeremías, pois aínda que teña como antecedente Xer 10, 1-16, depende tamén do II Is (cf Is 40, 19-20; 41, 67; 44, 9-20; 46, 1-9), e vai continuar en Sab 13-15 e Rm 1, 18-32. Iso esixe situar a elaboración deste escrito en tempos ben posteriores aos do profeta de Anatot.

5. Lingua e destinatarios

As referencias ao culto babilónico non ofrecen dúbida, e veñen coincidir cun florecemento deses cultos idolátricos na época helenística, no tempo dos seléucidas. Así, a Carta de Xeremías resulta ser unha homilía para evitar os perigos deste culto tentador. A homilía foi escrita probablemente en hebreo ou en arameo; cando menos, depende do hebreo, pois o v. 69 é paralelo co hebreo de Xer 10, 5, que debeu destinarse ás comunidades hebreas da diáspora babilónica durante a época seléucida. O texto semita orixinario perdeuse, e soamente se conservou o texto grego, que é anterior ao século I a. C., pois atopouse en Qumrán un fragmento cos vv. 43-44, que data do ano 100 a. C.

Téñase en conta que o helenismo supuxo un renacemento e internacionalización das diferentes culturas tradicionais dos diversos pobos. Este feito cultural dificulta a fixación dos destinatarios, pois atópanse en Siria, na época seléucida, formas cülticas moi semellantes. Con todo, as referencias ao culto pagán, presentes na Carta, resultan máis claras referíndoas ao culto babilónico de Bel (= Marduk), o deus da guerra (v. 14), da fortuna (v. 34), da xustiza (v. 13) e da chuvia (v. 52), e tamén ao culto da deusa Ixtar, deusa do amor e mais da guerra, cun sacerdocio feminino (vv. 28-29) e con prostitución sagrada (vv. 42-43).

CARTA DE XEREMÍAS

Copia da carta mandada por Xeremías aos deportados a Babilonia, que ían ser castigados polo rei de Babilonia, para lles anunciar o que lle foi mandado por Deus.

¹Polos pecados cos que pecastes contra Deus, unha vez levados cativos a Babilonia, seredes aflixidos por Nabucodonosor, rei de Babilonia. ²Cando entredes en Babilonia, estaredes alí moitos anos e longo tempo, ata sete xeracións; despois disto, sacareivos de alí en paz. ³Durante ese tempo ides ver en Babilonia deuses de prata, de ouro e de madeira, levados aos ombreiros, que lles infunden terror aos xentís. ⁴Tede coidado, pois, de non vos asemellardes en nada a eles imitando aos doutras razas, e de que o terror ante eses deuses non vos afecte a vós, ⁵vendo a multitude que por diante e por detrás os adora. Tede sentido, e dicide: “A ti, Señor, hai que adorar”. ⁶Pois o meu anxo está convosco, e el é o que pedirá contas das vosas vidas.

⁷A boca dos ídolos está limada polo escultor, están recubertos de ouro e de prata; son falsos e non poden falar. ⁸Como se fose para unha moza presumida, estas xentes preparan coroas de ouro para pór na cabeza dos seus deuses. ⁹E mesmo acontece ás veces que os sacerdotes lles collen ás agachadas ouro e prata aos seus deuses, para gastaren no seu propio proveito, e chegan a dárlllelo ás prostitutas que están na terraza. ¹⁰Tamén os adornan con vestidos, como se fosen homes, sendo así que son deuses de ouro, de prata e de madeira, que non se libran da traza e da ferruxe. ¹¹Están vestidos de púrpura, pero teñen que lles limpar a cara, por causa do po do templo que se amontoa sobre eles. ¹²É xuíz da rexión, e ten un cetro, pero non é quen

de eliminar a quen o insulta. ¹³Ten na man dereita un puñal e unha machada, pero non se defende dunha agresión, nin dos ladróns. ¹⁴Con isto deixan ver claramente que non son deuses; non lles teñades respecto.

¹⁵O mesmo que un cacharro da casa, ao romper, resulta inservible, así son os seus deuses, unha vez que os poñen nos seus templos. ¹⁶Os seus ollos están cheos do po dos pés dos que alí entran. ¹⁷O mesmo que a un que inxuriou a un rei o pechan seguro no cárcere como aos condenados a morte, así os sacerdotes fortifican os seus templos con portóns, ferrollos e trancas, para que non sexan roubados polos ladróns. ¹⁸Os sacerdotes prenden máis lámpadas das que eles mesmos precisan, aínda que os deuses non poden ver ningunha delas. ¹⁹Resulta que son coma unha trabe das do templo, das que se di que o seu interior ten a traza, pero eles non senten os vermes que os devoran a eles e os seus vestidos. ²⁰Teñen a cara ennegrecida co fume do templo. ²¹Sobre os seus corpos e as súas cabezas voan morcegos, andoriñas e paxaros, e por alí andan os gatos. ²²Con isto comprenderedes que non son deuses; non lles teñades respecto.

²³Pois eles non farían brillar o ouro que como adorno os recobre, se alguén non lles limpase o ferruxe, pois nin se daban de conta cando os forxaban. ²⁴Foron comprados a moito prezo, pero nin sequera hai espírito neles. ²⁵Por non teren pés, son levados nos ombreiros, mostrándolles así aos homes a súa propia deshonra; e mesmo os que os axudan senten vergonza, porque, se algunha vez caen ao chan, teñen que ser levantados por eles; ²⁶e porque, se un o pon dereito, non se pode el inclinar por si mesmo, e, se se inclina, xa non se pode erguer. Pois as ofrendas preséntanse-

2 *Sete xeracións* (= un montón de tempo), reforma o dato de Xer 27, 7 (tres xeracións), e o dos 70 anos, de Xer 25, 11-12; 29, 10; cf 2 Cro 36, 21; Dn 9, 2. A razón do cambio é que, para o noso autor, o exilio continúa en sentido teolóxico coa diáspora, non obstante a reconstrución do templo e da cidade de Xerusalén a partir do 538.

3 *Levados aos ombreiros*: referencia á procesión da festa do Ano Novo en Babilonia (cf v. 5).

9 *Terraza*. Segundo Heródoto (I. 181-182), o templo de Zeus-Bel, construído en forma de cigurat, tiña no último piso unha capela para unha sacerdotisa, esposa de Zeus, que alí durmía. O mesmo costume existía en Tebas (Exipto), e en Patara de Licia (Heródoto II. 182).

12 *Xuíz*. En grego, sen artigo, ten o valor dun título da divindade, e expresa a súa función protectora e punitiva.

17 Esta comparación dos deuses pechados no santuario, cos malféitores no cárcere, atópase tamén en Filón de Alexandria (“De Decálogo”, 74).

Cárcere: a palabra grega significa “patio”. Pero o patio do pazo do rei era cárcere (cf Xer 37, 21).

24-26 Recollen os temas habituais da polémica contra os ídolos: falta de espírito (Sal 135, 17; Xer 10, 14; Hab 2, 19) e incapacidade para se moveren (Sal 115, 7; Is 46, 7; Xer 10, 5).

25 *Mesmo os que os...:* cf nota ao v. 5.

26 *As ofrendas* de comida non tiñan cabida no ritual fúnebre hebreo (cf Dt 26, 14; Tob 4, 18; Eclo 30, 18). Por iso as ofrendas idolátricas considéranse inútiles, feitas aos mortos.

lles a eles o mesmo que aos mortos.²⁷ Os seus sacerdotes venden as carnes dos sacrificios e sacan proveito; e as mulleres dos sacerdotes non reparten co pobre e co enfermo, senón que poñen esas carnes en salmoira. A muller menstruante e a acabada de parir tócanlles ás carnes do sacrificio.²⁸ Sabedes, pois, que non son deuses; non lles teñades respecto.

²⁹ De onde vén, logo, que se chamen deuses? Son simples mulleres as que presentan a ofrenda a deuses de ouro, de prata e de pau; ³⁰ os sacerdotes que están nos seus templos conducen os carros coas túnicas rachadas e coas cabezas e barbas rapadas, ³¹ e como se fai no banquete por un morto, berran coa cabeza descuberta, clamando diante dos seus deuses; ³² cos vestidos que os sacerdotes lles quitan aos deuses, visten as súas mulleres e os fillos.

³³ Se non senten o ben nin o mal de parte dun calquera, non poderán devolver conforme o merecido; nin poden pór rei nin quitalo, ³⁴ o mesmo que non poden dar riqueza nin diñeiro. Se un que fai un voto non o cumpre, non lle piden conta ningunha. ³⁵ Non poden en absoluto salvar un home da morte, nin librar o débil do poderoso. ³⁶ Non lle poden devolver a vista a un cego, nin librar o que está nun aperto. ³⁷ Non poden sentir compaixón da viúva nin lle farán ben ao orfo. ³⁸ Esas cousas de madeira recubertas de ouro e de prata son semellantes ás pedras traídas do monte; e os que lles dan culto hanse avergonzar. ³⁹ Como se pode, pois, pensar e confesar que eles son deuses?

⁴⁰ E aínda máis: os mesmos caldeos deshonran a estes deuses, pois, cando ven a un mudo que non é capaz de falar, lévano onda Bel e pidenlle que o mudo fale, como se Bel fose capaz de escoitar. ⁴¹ Non son quen de discorrer para deixaren estas cousas, porque non teñen intelixencia. ⁴² Tamén as mulleres,

cinguidas cunha corda, sentan nos camiños a queimar o farelo; ⁴³ e, cando algunha delas, solicitada por algún dos que pasan ao lado, se deita con el, despreza á súa compañeira porque non foi escollida e porque a súa corda non foi rompida. ⁴⁴ Todo o que fan na súa honra, é mentira. Como, pois, se pode crer e afirmar que eles son deuses?

⁴⁵ Estes ídolos foron fabricados por artistas e ourives; por iso non son outra cousa do que os artistas queren que sexan. ⁴⁶ E eles, os que fabrican estes ídolos, non duran moito tempo: como poderán ser deuses as cousas fabricadas por eles?

⁴⁷ Mentira e vergonza é o que lles deixaron aos seus descendentes. ⁴⁸ Cando sobreveñen guerras e calamidades contra estes ídolos, os sacerdotes deliberan entre si onde esconderse cos ídolos. ⁴⁹ Como, pois, non teñen a capacidade de comprender que non son deuses os que non son capaces de librarse a si mesmos da guerra e das calamidades? ⁵⁰ Pois, sendo como son, anacos de madeira recubertos de ouro e prata, comprenderase que son mentira; quedaralles claro a todos os xentís e aos seus reis que non son deuses, senón feitío das mans dos homes, e que non hai neles nada de divino. ⁵¹ Quen non se decatará de que non son deuses?

⁵² Eles non poden suscitar o rei da rexión, nin darlles aos homes a chuvia, ⁵³ nin fallar os preitos entre eles, nin defender o inxuriado, sendo impotentes como son, pois son coma corvos voando entre o ceo e a terra. ⁵⁴ Cando prenda o lume nos templos dos deuses de madeira recuberta con ouro e prata, entón os seus sacerdotes fuxirán para se salvar; pero eles arderán completamente, o mesmo ca as traves do teito. ⁵⁵ Tampouco son capaces de lle facer fronte ao rei, nin aos inimigos. ⁵⁶ Como, pois, se pode admitir ou crer que son deuses?

27 En Israel o pobre e o enfermo eran invitados oficiais dos sacrificios (Dt 14, 28-29; 26, 12-14). O poñer en salmoira as carnes do sacrificio está prohibido en Israel, pois esas carnes santificaban o que tocaban. A muller en estado de impureza ritual (menstruación ou parto) executaba o sacrificio (Lev 12, 2-3; 15, 19-20).

29 *As mulleres* nunca exerceron funcións sacerdotais, sen dúbida por razóns de pureza ritual e de falta de forza física.

30 *Conducen...*: alusión aos carros das procesións cúltricas de Babilonia e Siria. O texto latino interpretou o grego no sentido de “están sentados”, en vez de “conducen”. As vestiduras rachadas e o rapado de pelo e da barba son ritos de dó fúnebre, que lles estaban prohibidos aos sacerdotes hebreos (Lev 21, 5-6. 10). O texto alude aos ritos fúnebres da festa do Ano Novo, na que

se celebraba a morte e resurrección do deus Bel (cf Ez 8, 14).

33 lavé nomea e rexeita o rei, en Israel (Xaúl, David, Roboam...) e incluso fóra de alí (cf Is 45, 1-7; Ciro).

35-37 Estas mostras da vitalidade de lavé pertencían aos aspectos fundamentais da fe e do culto hebreo.

42 Alusión ás prácticas da prostitución sagrada realizadas en Babilonia en honor de Axtarté (= Afrodita), das que nos informa con detalle Heródoto (Her I, 199). A corda cinguida á cabeza e o queimar farelos tiñan unha finalidade máxica e afrodisíaca.

45-47 Estes vv. son paráfrase de Is 44, 11 e Xer 10, 9. Aparecerán aínda máis ampliados en Sab 15, 7-9. 16-17.

50 *Feitío* (obra) *das mans dos homes*: expresión habitual para nomear os ídolos (cf Dt 4, 28; 2 Re 19, 18; Sal 115, 4; 135, 15; Sab 13, 10).

⁵⁷Os deuses de madeira recuberta de ouro e prata nin sequera se poderán librar dos ladróns e dos salteadores, pois estes poden máis ca eles; arrincan o ouro e a prata, collen os vestidos que os cobren, e marchan; os deuses nin sequera se poden axudar a si mesmos. ⁵⁸E mellor ser un rei que presume da súa propia valentía ou mesmo un utensilio caseiro que lle fai servizo a quen o comprou, ca eses deuses falsos. Tamén é mellor ca eses deuses falsos a porta da casa, que garda as cousas que hai nela; ou mesmo unha columna de madeira nun pazo. ⁵⁹O sol, a lúa e as estrelas que brillan e teñen unha función que cumprir, son obedientes; ⁶⁰do mesmo xeito, o lóstrego, cando se produce, é ben visible, e o mesmo vento sopra en toda a rexión; ⁶¹igualmente, cando Deus lles manda ás nubes que camiñen por toda a terra, elas cumpren o mandado; o lume, que é enviado desde arriba para consumir os montes e os bosques, fai o que se lle mandou. ⁶²Pero aqueles ídolos nin no aspecto nin no poder se lles parecen: ⁶³por iso nin se han recoñecer nin proclamar como deuses; non son

capaces nin de fallar un xuízo nin de lles facer ben aos homes. ⁶⁴Pois sabedes que eles non son deuses, non lles teñades respecto.

⁶⁵Nin son quen de maldicir os reis nin de bendicilos. ⁶⁶Tampouco non son quen de lles mostrar aos xentís sinais no ceo, nin de resplandecer coma o sol, nin de alumar coma a lúa. ⁶⁷As feras do monte son superiores a eles, xa que son capaces de axudarse a si mesmas refuxiándose nunha cova. ⁶⁸De ningún xeito, pois, se nos mostran como deuses, non lles teñades respecto.

⁶⁹O mesmo ca un espantallo no cabazal, que non garda nada, así son os seus deuses de madeira recuberta de ouro e prata. ⁷⁰Eses deuses parécense, polo seu aspecto, a unha silveira nun horto, onde pousa toda a paxarada, e tamén a un morto, posto nun lugar escuro. ⁷¹Pola púrpura e o luxo que van perdendo o brillo enriba deles, poderedes recoñecer que non son deuses; e ao cabo consumiranse e serán a vergonza do país. ⁷²Mellor, pois, ser un home xusto que non ten ídolos, pois estará lonxe da vergonza.

57-58 Contrasta a inutilidade dos ídolos para se defender a si mesmos, coa utilidade dos outros elementos da creación: o rei, a porta da casa, ou a columna dun pazo. 59-67 Son unha ampliación de Is **44**, 1-46, 13; Xer **10**, 10-13, onde se opón a inutilidade dos ídolos ao poder de Deus, demostrado na obediencia da creación ás súas ordes.

69 *Cabazal*: lit. “plantación de cogombros”, que é unha cita de Xer **10**, 15, segundo o hebreo (o que fai supoñer que o autor usou o texto hebreo de Xer).

71 *Luxo*. O vocábulo grego empregado non soamente significa mármore, senón tamén brillantez, esplendidez, luxo.

INTRODUCCIÓN AO LIBRO DE EZEQUIEL

1. Ezequiel e a súa personalidade

Ezequiel, segundo a cronoloxía interna do libro, tiña trinta anos cando recibiu a vocación profética no desterro; era o ano 593/2, que corresponde ao ano quinto da deportación de Ioaquín ou Ieconías, acontecida no ano 598/7. Era fillo do sacerdote Buzí, do templo de Xerusalén, que foi deportado xunto co devandito rei Ioaquín e os principais do reino.

A profesión sacerdotal de seu pai e del mesmo reflíctese no texto, especialmente nas fórmulas declaratorias propias da instrución cültica, nos oráculos en forma de “torah” profética, e no interese polo templo e a lexislación sagrada, dos capítulos 40-48. Estaba casado e profundamente namorado da súa muller (24, 16. 18), pero enviúva de repente, pouco antes da caída de Xerusalén (587/6).

A súa personalidade profética resulta un pouco especial, porque nel son frecuentes as visións profético-místicas de tipo dramático, que tanto influirán na apocalíptica, ata o punto de que moitos autores o consideran o pai da apocalíptica (cf 1, 1-3, 15; 3, 16ss; 3, 22ss; 8-11; 37, 1-14; 40-48). Son frecuentes tamén en Ezequiel as accións simbólicas e case mímicas, nas que deberon influír a súa orixe sacerdotal e maila observación atenta do culto babilónico (cf a visión do carro da gloria de Iavé, inspirado no carro procesional de Marduk, na festa de Ano Novo). Tamén se percibe en Ezequiel unha certa propensión ao abatemento e á insensibilidade, que o levan a quedarse mudo por tempadas (3, 26ss; 24, 27; 33, 22).

O feito de que algúns psicólogos consideren a súa personalidade como a dun cataléptico (pois perde a fala) ou dun esquizofrénico (devora o rolo 3, 8-10; 4, 12-17), débese ao esquecemento do carácter simbólico da linguaxe profética e da función eminente de comunicación que corresponde ás accións simbólicas.

Baixo o punto de vista literario, en Ezequiel atópase unha certa tendencia intelectual a compoñer grandes unidades perfectamente artelladas, elemento este no que se anticipa a arquitectura literaria propia da apocalíptica. Baixo o punto de vista formal, atopamos en Ezequiel o verso libre e a prosa rimada con repetición dos mesmos termos claves.

2. Lugar da actividade do profeta

Segundo unha serie de referencias do texto, o profeta actúa entre os deportados en Babilonia, pois é aquí onde recibe a vocación profética (cf 1, 2. 3; 11, 24. 25 ...). A pesar destas afirmacións do texto, boa parte dos oráculos dos capítulos 1-24 dirixense a Xerusalén e aos seus habitantes; e neles, o profeta deixa ver ás claras que coñece a fondo os seus problemas relixiosos e de fe, mentres que silencia a presenza de Sedecías en Babilonia e os problemas dos desterrados. A meirande parte dos comentaristas sosteñen que o lugar da actividade é só Babilonia, pois a comunidade dos deportados está perfectamente informada dos problemas de Xerusalén; porén, este problema do lugar único da actividade do profeta está sen resolver definitivamente.

3. Actividade de Ezequiel por épocas

a. Desde a súa vocación (593/2) ata a caída de Xerusalén (587/6)

Os anos que preceden á vocación do profeta en Babilonia, están marcados polas tensións político-militares, pois segundo as crónicas babilónicas, no 596/5 Nabucodonosor ten que loitar cun rei descoñecido, e sometelo; despois disto ten que afogar uns intentos de rebelión no propio exército. Estes feitos son aproveitados polos falsos profetas e profetisas do exilio (13, 1-23) para proclamar no nome de Iavé a volta do rei Ioaquín e dos que foran deportados con el. Un testemuño destas falsas esperanzas é a carta recollida en Xeremías (29, 5-7). O mesmo relato vocacional de Ezequiel é unha resposta a esta problemática: a gloria de Iavé está cos deportados xunto ao río Quebar, onde se lle aparece; por isto non é tan urxente tornar a Xerusalén, senón que hai que purificarse dos pecados con castigos aínda maiores, cousa que trata nos capítulos 4-7: o castigo do asedio de Xerusalén (4, 1-2); da fame (4, 9-11); da morte e deportación (5, 1-2. 5ss); do día do Señor (c. 6). Con todas estas predicións pretende desartellar as falsas esperanzas dos deportados na inminente volta a Xerusalén. O fundamento teolóxico destes castigos é sempre algo xeral: a rebeldía, as abominacións, os ídolos, etc. Con todo, isto responde ás prácticas idolátricas realizadas no templo de Xerusalén, sen que poidamos concretar se

se trata de actos de culto aos ídolos, ou da fe e esperanza postas polos magnates na alianza con Exipto.

Ao ano seguinte da súa vocación (591) négase a que os anciáns do pobo deportado o consulten, e, en resposta, lémbbralles toda a historia de pecados que os antecederon (c. 20), o mesmo que na alegoría dos capítulos 16 e 23 expresa en clave matrimonial a falta de fe, esperanza e amor do pobo en Deus. Os seus destinatarios rexéitanos con burlas (12, 22, 27), pero el contrapón a súa mensaxe á dos falsos profetas e profetisas (13, 1-23), que lle anuncian ao pobo a paz, para que non se converta. Ezequiel críticaos por motivos teolóxicos: sacralizan o templo e mailas outras institucións, pero esquecen o ambiente teolóxico onde xorden (as Alianzas do Sinaí e con David), e non son fieis ás estipulacións das Alianzas (14, 1-10).

No ano 588, denuncia o profeta a política errada de Sedecías de abandonar a confianza en lavé e na súa alianza (22, 1-22), para fiarse de Exipto (17, 1-10), e anuncia a inminencia do desastre que vén de Babilonia (21, 23-32; 24, 1-10).

No ano 587 pronuncia unha serie de oráculos contra Exipto, denunciando o seu orgullo (19, 1-6; 31, 1-18) e anunciando a súa derrota militar (30, 20-26).

No ano 586 (antes da caída de Xerusalén: o 19 de xullo), acontece a acción simbólica na que colaboran Deus (mandándolle a morte repentina á esposa do profeta) e o propio profeta (con xestos simbólicos: 24, 15-24). Na data da caída de Xerusalén, o profeta queda inmovilizado ata o 5 de xaneiro que segue (33, 21-22), para expresar simbolicamente a situación de morte e falta de esperanza na que caen os deportados do 598/7.

b. A partir do 5 de xaneiro do 585

Recobrada a fala, pronuncia oráculos contra as nacións pagás que colaboraran ao

gran desastre: Amón, Moab, Edom, a Filistea (c. 25), Tiro (26, 1-6) e Exipto (c. 32). Denuncia os responsables teolóxicos do gran desastre: príncipes, nobres, profetas, sacerdotes e terratenentes (22, 23-31, 34).

Despois deste primeiro pronunciamento para pedir responsabilidades, trata de resolver un problema teolóxico: superar os vellos esquemas da retribución colectiva por unha teoloxía da retribución individual: todos fracasan porque todos e cada un son pecadores (18; 22, 18-22; 33, 12-20).

O remate da súa predicación son palabras de esperanza, pois as promesas divinas feitas aos patriarcas non poden fallar. A chamada que fai á conversión e á esperanza vén determinada polas antigas institucións e realidades salvíficas, levadas á súa perfección; e deste xeito, Deus en persoa apacentará o seu rabaño (34, 11-16), que será un pobo formado polos dous reinos (37, 15-24), cos que se concluirá unha alianza nova e definitiva. Nos tempos esperados, a mesma natureza será renovada (c. 36), de xeito que o pobo de Deus recibirá do Señor un corazón novo e un espírito novo (11, 16-21).

Ezequiel, seguindo a tradición profética, recolle de Isaías e Xeremías o tema do dinamismo da palabra, tal como se percibe na visión dos ósos secos, que recobran vida ao esconxuro da palabra profética. Baseado na concepción hebrea do ser humano, da que é un elemento clave a resurrección dos ósos mortos, procura levar a esperanza aos exiliados.

A obra de Ezequiel remata facendo inclusión literaria co comezo: a visión do novo templo, que recibirá a gloria de Deus ao tornar do desterro, para constituír unha sociedade centrada arredor do culto e da monarquía, e cun novo esquema organizativo (cc. 40-48). Aínda que nesta derradeira parte da obra de Ezequiel tiveron boa parte os seus discípulos, non se lle pode negar a inspiración e autoría ao profeta do desterro.

Relato da vocación profética. Data e circunstancias

1 ¹Desde os trinta anos, no día quinto do mes cuarto, cando eu me atopaba entre os deportados onda o río Quebar, véuseme abrindo o ceo e veño tendo visións de Deus. ²O día cinco deste mes era o ano cinco da deportación do rei Ioaquín. ³Veulle a palabra do Señor a Ezequiel, fillo de Buzí, o sacerdote, no país dos caldeos xunto ao río Quebar, e foi alí onde a man do Señor pousou sobre el.

Visión da teofanía vocacional

⁴Tiven unha visión, e velaí que un vento de tormenta viña desde o norte, unha nube enorme, unha lostregada continuada, un resplandor arredor da nube, e do medio da nube baixaba coma un gran resplandor de ouro branco. ⁵Tamén baixaba a figura de catro seres viventes. O seu aspecto era este: tiñan semellanza de homes; ⁶cada un deles tiña catro caras e catro ás; ⁷as súas pernas eran rectas, e a planta dos seus pés era coma o casco do pé dun becerro e brillaban coma o resplandor do bronce brunido. ⁸De debaixo das súas ás botaban vermello de sangue para os catro la-

dos, e as súas caras e as súas ás miraban para os catro lados. ⁹As súas ás xuntábanse cada unha coa súa compañeira. Non se volvían ao camiñaren: cada un marchaba de fronte. ¹⁰A forma das súas faces era a de caras humanas; de cara de león pola dereita dos catro; de cara de touro, vistas desde a esquerda dos catro; e de cara de aguia, os catro. ¹¹Tales eran as súas caras! As súas ás estaban estendidas cara arriba: cada un deles tiña dúas ás que se xuntaban e dúas que lle cubrían o corpo. ¹²Cada un marchaba de fronte, cara onde o Espírito o movía a camiñar, e camiñaba; non se volvían ao camiñar. ¹³Velaí a forma dos seres viventes: o aspecto deles era coma o de carbóns ardendo en labarada; coma unha luminaria que se movía; a visión relucía por mor da labarada, e da labarada saían lóstregos.

¹⁴Os seres viventes corrían para un lado e volvíanse para o outro coma lóstregos. ¹⁵Ollei para os viventes e velaí unha roda no chan a carón dos viventes, aos catro lados. ¹⁶O aspecto das rodas e a súa feitura era coma o resplandor dunha perla de crisólito, e a mesma forma era a das catro. O aspecto e a feitura delas era coma se unha roda esti-

1, 1-3, 15 Todos estes textos constitúen o relato vocacional, cos seus elementos: data e circunstancias, teofanía, encargo da misión divina, e o rito consecracional: a comida do rolo que se lle dá en visión (2, 8-3, 2), e fin da visión teofánica.

1, 1 O termo hebreo *b^e* do comezo é unha preposición que hai que traducir por “desde cando”. Os trinta anos refírense á idade do profeta. Este v. é a introdución autobiográfica a todo o libro, presentándonos a idade desde a que vén tendo comunicacións celestes e visións.

1, 2-3 Son vv. redaccionais de introdución ao relato vocacional, coa datación habitual por referencia ao ano do rei en funcións.

A man do Señor pousou sobre el: esta expresión quere mostrar o fortalecemento interior, que confire a vocación profética.

1, 4-8 Visión teofánica, que xorde dunha tormenta (v. 4), e que se compón dunha serie de elementos que vai describindo en orde ascendente: os catro viventes con aspecto humano, con catro ás cada un (vv. 5, 6, 11), que camiñaban de fronte e non se volvían (vv. 12-13). Sobre as cabezas dos querubíns, había unha plataforma (v. 22), e, sobre ela, unha pedra de zafiro en forma de trono, e sobre o trono, sobresaía coma unha figura de home (v. 26), que tiña o aspecto da forma da gloria de Iavé, polo que o profeta cae rostro en terra (vv. 27-28). Estes elementos son o relato original da visión teofánica, de onde resulta que a mensaxe da teofanía é que Iavé está presente para os deportados a Babilonia, pois reside no seu templo celeste, do que o de Xerusalén é unha imaxe (Ex 25, 40; cf Heb 8, 5). Os catro viventes deberon ser dous na forma orixinal, pois responden aos dous quere-

bíns do propiciatorio. A visión subliña a transcendencia divina, coas expresións “coma, o aspecto, forma, semellanza ...”.

O texto orixinal sufriu modificacións (vv. 7-10, 15-21, 23-25) sobre os seres viventes: as pernas, as caras, as rodas, a conxunción de movementos dos viventes e das rodas e do ruído das rodas. Neste engadido de carácter simbólico preapocalíptico, o espazo de debaixo da plataforma convértese nun símbolo mítico das formas cósmicas, transformadas e glorificadas pola gloria de Iavé, que está sobre a plataforma.

1, 4 *Vento de tormenta*: característico da teofanía do Sinai (cf Ex 19, 16ss; 24, 15ss; Sal 18, 29). A teofanía vén do norte, como en Xob 37, 22; Sal 48, 3; Is 14, 13.

1, 7 *O casco do pé dun becerro*: referencia mítica ao deus El, pai dos deuses, que se representaba coma un touro en Ugarit, con referencia ao poder xenético xeral.

1, 8 *Botaban vermello de sangue*: na tipificación simbólica dos catro viventes, refírense á necesidade dunha purificación, para que as forzas naturais participen da gloria de Iavé.

1, 10 Os catro tipos de cara aluden ás catro divindades canaanitas (cf Ap 4, 6-7).

1, 11 *Dúas ás que se xuntaban*: as ás que precisaban para voar.

1, 13 Co aspecto luminoso quérese expresar que participan da gloria de Iavé.

1, 15 As rodas a carón dos viventes queren ser expresión da harmonía da natureza e quizais da técnica humana, que é tamén expresión da gloria de Deus.

1, 16 *O crisólito* era unha das pedras do peitoral ou efod do sumo sacerdote (Ex 28,20; 39, 13).

vese encaixada na outra. ¹⁷Ao camiñaren nas catro direccións camiñaban de fronte, non se volvían ao camiñaren. ¹⁸Velaí as súas lamias: eran sublimes e impresionantes! Pois as catro lamias estaban cheas de resplandor por todo arredor. ¹⁹Ao se moveren os seres viventes, movíanse tamén as rodas xunto con eles; ao se levantaren os seres viventes da terra, levantábanse tamén as rodas sobre o sitio. ²⁰O Nome era o Espírito do camiñar; camiñaban cara ao mesmo sitio, o Espírito do camiñar e mais as rodas, que se levantaban a un tempo, pois o Espírito de cada vivente estaba nas rodas. ²¹Ao camiñaren, camiñaban a un tempo; ao pararen, paraban a un tempo; e ao levantárense da terra, levantábanse a un tempo, pois o Espírito de cada vivente estaba nas rodas.

²²Sobre as cabezas de cada un dos viventes había algo parecido a unha plataforma, coma o resplandor dun cristal abraiante, estendida por riba das súas cabezas. ²³Por debaixo da plataforma estaban as súas ás estendidas, unha cara á outra; cun par tapaban a cara e co outro tapaban os seus corpos. ²⁴Escoitei o ruído das súas ás, fragor de augas caudalosas!, ruído do Todopoderoso! Ao camiñaren, ruído dunha multitude! Barullo dun exército! Ao pararen deixaban quedas as súas ás. ²⁵Do alto da plataforma que estaba sobre as súas cabezas veu un estrondo. Ao pararen, deixaron quedas as súas ás. ²⁶No alto da plataforma que estaba sobre as súas cabezas, había unha pedra de zafiro da forma dun trono e sobre esta especie de trono sobresaía cara arriba unha figura co aspecto dun home.

²⁷Desde o que parecía a súa cintura para arriba, vin coma o resplandor do ouro branco, coma unha especie de lume que lle servía

de marco arredor; e desde o que parecía a súa cintura para abaixo, vin coma unha especie de lume e resplandor ao seu arredor. ²⁸Coma o aspecto do arco que hai nas nubes un día de chuvia, así era o aspecto e resplandor que había ao arredor. Era o aspecto da forma da gloria de Iavé. Ao ollala, caín rostro en terra e oín unha voz que falaba.

Misión profética

2 ¹Dixome: —Fillo de Adán, ponte de pé, que che vou falar.

²Entón, mentres me estaba a falar, entrou en min un espírito que me puxo de pé, e escoitei o que estaba a falar.

³Dixome: —Fillo de Adán, eu voute mandar onda os fillos de Israel, onda un pobo de rebeldes que se reviraron contra min eles e mais seus pais, que pecaron contra min, ata o mesmo día de hoxe. ⁴Estes fillos, que duros son de cara! Que obstinados de corazón! Voute mandar onda eles, e vassles dicir: “Así fala o Señor, Iavé”. ⁵Deste xeito, eles escóitente ou rexéitente —pois son casa rebelde—, han saber de certo que hai un profeta no medio deles. ⁶E ti, fillo de Adán, non teñas medo nin a eles nin ao que eles che digan. Certo que se revirarán contra ti e que te rexeitarán, pero aínda que sentes sobre alacrás, non teñas medo ao que che digan, nin te sintas acovardado ante eles, pois son casa rebelde. ⁷Diráselles as miñas palabras, escóitente ou rexéitente, pois son rebeldes.

Rito de consagración profética: visión

⁸E ti, fillo de Adán, escoita o que eu che digo: Non sexas rebelde coma a casa rebelde! Abre a túa boca e come o que eu che dou.

1,18 *Resplandor*: lit. “ollos”.

1,20 *O Nome*: heb. “xem”. *O “Nome”* é un título de Iavé, a súa manifestación operativa. Por iso o Espírito refírese ao dinamismo divino que move harmonicamente as expresións vitais (aos catro viventes) e as rodas (técnica-harmonía), polo que o espírito ou manifestación de poder dos viventes está nas rodas.

1,23 *A cara* é a suprema expresión da realidade persoal. *Os seus corpos*: eufemismo.

1, 24 *O movemento das ás dos viventes* é unha teofanía divina, tal como deixan ver as exclamacións.

1,26 *Ez* subliña a transcendencia divina cos termos *forma, especie e aspecto*.

1,28 *Os vocábulos aspecto e forma* reflicten a manifestación da gloria de Iavé, que provoca a adoración do profeta.

2, 1 *Fillo de Adán*. Esta expresión aparece en Ez unhas 87 veces, referida ao profeta mesmo. Serve para sublimar a baixaza e pouquidade do profeta diante da gloria de Iavé.

Adán, ten aquí sabor a terra, ao chan (heb. *adamah*): por

isto precisa do espírito do dinamismo divino, para estar de pé e poder percibir a Gloria de Iavé, que se lle está manifestando (cf 3, 12. 14. 24; 8, 3; 11, 1. 24; 43,5).

2, 4 *A cara* é aquí expresión da actitude fronte a Deus; o corazón é o asentado dos plans e proxectos persoais. A obstinación e dureza indican o refugar a conversión.

2, 5 *A finalidade da misión profética* non é o éxito, senón o facer presente a palabra de Deus, aínda que sexa rexeitada.

2, 6 *Sentar sobre alacrás* equivale a poñerse en perigo inminente de morte.

2,8 *A obediencia do chamado* ao que convoca, está vinculada aos relatos de vocación: Ex 3, 7-4, 17; Is 42, 18-20; Xer 12, 1-3... Nos relatos vocacionais proféticos faise referencia á purificación da boca (Is 6,5-7; Xer 1,9). Aquí a boca ha de asimilar uns contidos que logo terá que comunicar.

2, 8-3, 11 *Esta sección* está composta dunha visión dramática (2, 8-3, 3), clarificada por un oráculo de misión profética (3, 4-11), no que se subliña a orixe divina e o dinamismo interno dos oráculos proféticos.

⁹Entón tiven unha visión, e víñ unha man estendida cara a min, e, na man, un libro en forma de rolo. ¹⁰Estaba escrito por unha cara e mais pola outra; estaban escritas nel elexías, prantos e mais lamentacións.

3 ¹Logo díxome: —Fillo de Adán, o que tes diante, cómeo: come este rolo, e vai logo falarlle á casa de Israel.

²Entón eu abríñ a miña boca e deume a comer este rolo, ³díciñdome: —Fillo de Adán, alimenta o teu ventre, enche as túas entrañas con este rolo que che dou.

Comino e volvéuseme na boca doce coma o mel. ⁴E díxome: —Fillo de Adán, marcha á casa de Israel e fálalle coas miñas palabras, ⁵pois non se te manda a un pobo de inintelixible falar e de lingua difícil; mándasete á casa de Israel, ⁶non a pobos numerosos de inintelixible falar e de lingua difícil, dos que ti non comprendes o seu falar. Certo, se te mandase onda eles, eles faríanche caso; ⁷pero a casa de Israel non quererá escoitarte, porque non me quere facer caso a min, pois toda a casa de Israel é dura de cabeza e obstinada de corazón. ⁸Mira que eu volvo a túa cara tan dura coma a súa cara e a túa cabeza tan dura coma a súa. ⁹Eu volvo a túa testa coma o diamante, que é máis duro ca un croio. Non lles teñas medo nin te amedrentes diante deles, pois son casa rebelde.

¹⁰E díxome tamén: —Fillo de Adán, todos os oráculos que eu che diga, apréndeos de memoria e escóitao atentamente. ¹¹Vai onda os deportados, onda os fillos do teu pobo e —así te escoiten, así te rexeiten— dílles: “Así fala o Señor”.

Remate da visión

¹²O Espírito colleume en arroubo e escoitei detrás de min o ruído dun gran terremoto: Bendita a gloria do Señor no seu templo!

2, 9 Sobre o libro en forma de rolo, cf Xer 26; Lc 4, 17. 20. O normal era escribilo por unha soa cara, pero neste rolo abundan por todas partes as chamadas á conversión. 3,3 *O ventre* e as *entrañas*, ademais das súas funcións fisiolóxicas, son, no mundo semítico, a base dos sentimentos. Non obstante a tristura dos contidos, a asimilación da mensaxe divina vólveselle doce ao profeta. 3,6 *Certo*. O contexto esixe ler *la* (que traducimos “certo”), onde outros len *lo* (= non). O v. ten unha grande carga de ironía.

3,8 *Cabeza* (lit. “fronte”) e *cara* son expresión das actitudes persoais. Deus volvo ao profeta aínda máis tenaz, pola rebeldía do pobo contra lavé.

3, 12 *Colleume en arroubo*: lit. “levantoume”. *No seu templo*: o hebr. *maqom* (lugar) ten aquí o senso de santuario celeste, onde o profeta é transportado en visión.

3,13 *Ósculo*. Ordinariamente nas Biblias lese *bater as ás*; pero a palabra hebrea significa *bicar*, é dicir, neste

¹³Despois, o ruído das ás dos seres viventes, ao se daren o ósculo as dun contra as do outro, e ao mesmo tempo o ruído das rodas: o ruído dun gran terremoto. ¹⁴O Espírito colleume en arroubo, e marchei fortalecido polo ardor do meu espírito, pois a poderosa man do Señor estaba sobre min. ¹⁵E fun onda os deportados de Tel Abib, os que vivían xunto ao río Quebar, pois era alí onde eles vivían, e quedei alí sete días, sendo un horror entre eles.

O profeta, sentinela responsable do malvado

¹⁶E ao cabo de sete días sucedeu que me veu esta palabra do Señor: ¹⁷—Fillo de Adán, constituote sentinela para a casa de Israel. Cando escoites unha palabra da miña boca, avisaos da miña parte. ¹⁸Se eu lle digo ao malvado “vas morrer”, e ti non o avisas —isto é, non falas avisando ao malvado de que deixe o seu ruín comportamento, para que viva—, el, sendo malvado, morrerá por culpa da súa iniquidade; pero a ti pedireiche contas do seu sangue. ¹⁹Pero se ti avisas ao malvado, e el non deixa a súa ruindade nin o seu comportamento malvado, el morrerá por culpa da súa iniquidade; pero ti salvarás a túa vida. ²⁰Se o xusto deixa a súa xustiza, e comete iniquidades, eu porei diante del un tropezo e morrerá, porque ti non o avisaches; morrerá polo seu pecado e non se recordarán as obras de xustiza que fixo, pero a ti pedireiche contas do seu sangue. ²¹Pero se ti avisas ao xusto, para que non peque e el non peca, de certo vivirá, porque foi avisado, e ti salvarás a túa vida.

Xesto simbólico: o profeta atado e mudo

²²Estando alí, púxose sobre min a man do Señor, que me dixó: —Levántate e sae cara ao val, que che vou falar alí.

contexto “darse o ósculo” (cf 1 Re 19, 18; Xob 31, 27; Sal 2, 12; Os 13, 2).

3, 14 O espírito profético, que provoca un ardor que fai reaccionar a Ezequiel, é a expresión do poder de lavé sobre o profeta.

3, 16-21 Oráculo co que Deus manifesta unha ensinanza de tipo moral. O tema repetírase en 14, 13-12; 18, 2-31; 33, 12-20.

3, 17 A imaxe da sentinela, referida ao profeta, aparece ademais en 33, 7; Is 56, 10; Xer 6, 17; Hab 2, 1.

3, 22-27 Esta unidade ten o dobre cometido de clausurar a sección vocacional (cf vv. 22-23) e de introducir a serie de accións simbólicas de 4, 1ss. Polas referencias á mudez do profeta (24, 27; 33, 22) o xesto simbólico refírese ao período de asedio de Xerusalén (anos 588/7), ao mesmo tempo que serve como sinal de castigo para os deportados, por seren rebeldes á palabra profética.

²³Entón levanteime e fun cara ao val, e velaquí a Gloria do Señor, a mesma Gloria que eu vira xunto ao río Quebar; e entón caín rostro en terra. ²⁴Entrou en min un espírito que me puxo de pé, faloume e díxome: —Vai ce rrarte dentro da túa casa. ²⁵Escoita ti, fillo de Adán, velaí que che porán cordas e atarante con elas, de xeito que non poidas saír de en-

tre elas. ²⁶Eu farei que se che apegue a lingua ao padal e volveraste mudo, de xeito que xa non serás para eles o home que os reprende, pois son casa rebelde. ²⁷Pero cando eu che fale, abrirás a túa boca e diráselles: “Así fala o Señor Deus”. O que che faga caso, que cho faga; e o que te rexeite, que te rexeite, pois son casa rebelde.

SERIE DE XESTOS SIMBÓLICOS ACERCA DA CAÍDA DE XERUSALÉN

O asedio da vila, marcado nun ladrillo

4 ¹—Oe ti, fillo de Adán, colle un ladrillo, pono diante de ti e grava nel unha cidade: Xerusalén; ²pon contra ela un asedio, constrúe contra ela muros de asalto, levanta contra ela ramplas; pon contra ela campamentos militares, e coloca contra ela arietes todo ao redor. ³E ti, colle unha tixola de ferro e pona de muro entre ti e esta cidade; dirixe a túa face cara a ela; quedará en asedio, pois ti montarás asedio contra ela. Isto é un sinal para a casa de Israel.

O profeta expía a iniquidade do pobo

⁴—Oe ti, déitate para o teu lado esquerdo, e pon para este lado as iniquidades da casa de Israel: cantos días te deites para este lado, outros tantos soportarás as súas iniquidades. ⁵Pero eu sináloche en número de días os anos das súas iniquidades: trescentos noventa días, que ti cargarás coa iniquidade da casa

de Israel. ⁶Ao acabares estes días, déitate de novo para o lado dereito, para cargares coas iniquidades da casa de Xudá durante corenta días, día por ano: márcocoe o tempo, día por ano. ⁷Mantén a túa cara e mais o teu brazo do lado do asedio de Xerusalén e profetizarás contra ela. ⁸Velaí que che poño cordas e non poderás dar a volta dun lado para o outro, ata acabares os días de estares atado.

A comida impura e taxada do profeta, símbolo do asedio

⁹—Escoita, colle para ti trigo e mais cebada, fabas e lentellas, millo e centeo mocho: pon todo nunha ola e logo con todo isto farás para ti pan, que has comer todos os días que estarás deitado de lado: trescentos noventa días. ¹⁰E a túa comida, que ti comerás taxada, será de vinte siclos por día, comerala de día en día. ¹¹A auga beberala taxada: un litro e cuarto, beberala de día en día. ¹²Unha bola de pan de cebada é o que comerás; cocerás a bola na presenza deles con excrementos humanos.

3, 25 A inmovilidade do profeta e a súa mudex poden entenderse da súa inactividade, tanto en xestos simbólicos como en oráculos (cf o contexto: vv. 26b-27).

4, 1-3 Nesta acción simbólica, na forma dunha pantomima, o profeta representa o papel de lavé, que monta asedio contra a cidade. No v. 3, vese que continúa o asedio, simbolizado na tixola de ferro (= iniquidades do pobo: cf Is 59, 2), que lle impide ao profeta ver a cidade.

4, 3 *Sinal*: manifestación sensible de algo que aínda non acontece.

A casa de Israel: son os membros do reino do Norte que quedaron asimilados relixiosamente a Xudá, aínda que non se exclúen os deportados a Asiria no ano 722.

4, 4-8 Esta unidade está en relación con 3, 22-27 e con 4, 9ss, que se refiren ao asedio de Xerusalén; pero a acción do profeta ten aquí un senso expiatorio, case penitencial. Os vv. 4-5 refírense a Israel. A súa purificación de 390 días (6 x 65) ten tódolos sinais de imperfección, dunha expiación non completa (polo simbolismo do número seis, e de non chegar a 70), co que o profeta quere expresar que a restauración do reino de Israel non se realizará, o que se ratifica coa colocación no lado esquerdo. Os vv. 6-8 refírense a Xudá; a expiación deste levará a un

restablecemento do seu dominio cósmico sobre a terra. En Núm 13, 25, emprégase o número 40 (4 x 10), que é o número dos catro elementos do cosmos e dos catro ventos, o número dos catro lados e esquinas da terra (cf Xén 7, 4. 12. 17; 8, 6). Por outra banda, o número 10 indica perfección, multitude (cf 1 Sam 17, 4-16). O carácter expiatorio e purificador dos 40 días, aparece en Xén 7, 4-8, 6; Núm 14, 23; 1 Re 19, 8, e, ao mesmo tempo, o senso de comunicación con Deus aparece subliñado en Ex 24, 18; 34, 28; Dt 9, 9. 11. 18; 10, 10.

4, 9-17 A comida do profeta vólvese impura ao mesturar diferentes especies de gran (cf Lev 19, 19), e tamén polo contacto co esterco no que se cocen (vv 12. 14-15). Por outra banda, redúcese á mínima cantidade, pois os vinte siclos fan 228 g de pan; “un litro e cuarto” de auga (lit. “un sexto de “hin”). Este panorama era típico da vida dos asediados, como o expresan os vv. 16-17. Os vv. 12-15 son un enxerto, que converte o sinal profético en preanuncio da deportación (tal como o reflicte o v. 13, pois a vida entre os pagáns, para a mentalidade sacerdotal, era vivir en estado de impureza).

4, 9 *Centeo mocho*: parece ser ese o cereal ao que se refire o vocábulo empregado.

¹³E dixo o Señor: —Deste mesmo xeito comerán os fillos de Israel o seu pan impuro nas nacións onde eu os dispersarei.

¹⁴E repuxen: —Ai, meu Señor, Deus! Fíxate: a miña gorxa nunca estivo lixada, nunca comín carne morta nin res matada por unha fera desde a miña nenez ata hoxe, nin entrou na miña boca carne impura.

¹⁵El respondeume: —Pois ben, permítoche bosta de vacas en vez de excremento humano, para faceres o teu pan sobre ela.

¹⁶Logo díxome: —Fillo de Adán, vou suprimir o abastecemento de pan a Xerusalén: van comer o pan taxado e con preocupacións, e van beber a auga racionada, e con medo ¹⁷de que lles falte o pan e mais a auga; deste xeito vivirán atemorizados uns e outros, e consumiránse por culpa da súa iniquidade.

O rapado e afeitado do profeta, sinal da destrución de Xerusalén

5 ¹—E ti, fillo de Adán, colle unha coitela ben afiada, colle unha navalla barbeira, e pásaa pola túa cabeza e máis pola túa barba. Despois colle unha balanza de pesar e distribúe o pelo en partes. ²Unha terceira parte queímaa no lume no medio da cidade, cando se acaben os días do asedio; logo colle outro terzo e dálle cortes coa espada todo ao redor da cidade; e o outro terzo espárxeo ao vento e eu desenfundarei a espada tras eles. ³Destes últimos pelos collerás unha pequena cantidade e meteralos ben apertados na dobrez do teu manto; ⁴logo volverás coller algúns deles e botaralos no medio do lume e queimaralos nel, e deste lume sairá un incendio para toda a casa de Israel.

⁵ Isto di o Señor, Iavé:

Esta é Xerusalén!

Púxena no medio dos pobos, arredor dela puxen países;

⁶pero rebelouse contra as miñas ordes, é máis desleal ca os pobos pagáns; rebelouse contra os meus preceptos, é máis desleal ca os países que hai ao seu arredor.

Rexeitaron as miñas ordes, non se comportaron conforme

os meus preceptos.

⁷Por isto así fala o Señor, Iavé:

Xa que a vosa seguridade proviña das nacións que se atopaban ao redor voso, non seguistes os meus preceptos, nin cumpristes as miñas ordes, e nin sequera vos comportastes de acordo cos costumes dos pobos que están ao redor voso.

⁸Por isto así fala o Señor, Iavé:

Olla: eu estou contra ti, eu mesmo, para facer en ti xustiza á vista dos pobos.

⁹Farei en ti o que nunca fixen, nin volverei facer cousa semellante, por causa de todas as túas abominacións.

¹⁰Pois os pais devorarán aos fillos no medio de ti

e os fillos devorarán a seus pais; e executarei a sentenza en ti, ao espaxear aos catro ventos o que queda de ti.

¹¹Pois, pola miña vida

—é o Señor, Iavé, quen fala—, por teres profanado o meu santuario cos teus ídolos e coas túas abominacións, xuro que tamén eu te rexeitarei, e que o meu rostro non terá compaixón de ti e eu tampouco non te perdoarei.

¹²Unha terceira parte de ti morrerá pola espada

e consumirase de fame no medio de ti; outro terzo caerá pola espada ao redor de ti;

e ao último terzo espaxexereino aos catro ventos

e logo desenfundarei a espada tras eles,

¹³e a miña ira chegará á fin, desabafarei o meu furor contra eles, e quedarei tranquilo

cando o meu furor contra eles chegue á fin: entón daranse conta de que eu son o Señor que falei coa paixón dos meus celos.

¹⁴Pois eu á vista de todos os que pasan convertereite nunha morea de ruínas

5, 1-17 Unidade literaria formada por dúas pericopes: a “acción simbólica” do rapado e afeitado do profeta (vv. 1-4), co que se quere expresar a perda da dignidade e liberdade (cf Núm 6; Is 15, 2; Xer 41, 5); e un “oráculo de xuízo de castigo” (vv. 5-17), que explica o senso da acción simbólica. O oráculo comeza coa lembranza da benevolencia de Deus co pobo (v. 5), para presentar logo o contraste, e subliñar a acusación xeral (v. 6). O v. 7 é unha tipificación da acusación. Os vv. 8-17 constitúen o anuncio do castigo divino, no que se

fai referencia á acción simbólica (v. 12). O recargado que resulta o texto dos vv. 8-17 fai pensar que se trata dun texto composto.

5,4 Estes *algúns* que o profeta mete na dobrez do manto, significan a causa do incendio da cidade e da deportación do ano 587, aos que se refiren os vv. 14-17.

5, 7 *Seguridade*. Buscala nos pactos coas nacións pagás provoca a ruptura da alianza con Iavé.

5, 11 O rostro de Iavé é a súa presenza e manifestación dinámica, que aquí se volve impasible.

e nunha vergonza entre todos os pobos que están ao teu redor,

¹⁵e serás para todos os pobos que están ao teu redor obxecto de vergonza e de escarnio, de escarmento e horror, cando faga en ti xustiza con ira e furor, con furiosos castigos. Son eu, o Señor, quen o digo.

¹⁶Cando eu lance as fatídicas frechas da fame, vós seredes destruídos por elas, que se converterán no destrutor, pois son eu quen as lanzarei. Aumentareivos a fame e privareivos da abundancia de pan.

¹⁷Mandarei contra vós fame e animais salvaxes: deixarante sen fillos, pois a peste e mais o sangue pasarán por ti, e mandarei a espada contra ti. Eu, o Señor, son quen o di.

A devastación dos montes idolátricos levará ao recoñecemento do Señor

6 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²Fillo de Adán, dirixe o teu rostro cara ás montañas de Israel e profetiza contra elas. ³Dilles: Montañas de Israel, escoitade a palabra do Señor, lavé! Así lles fala o Señor Deus ás montañas e aos outeiros, aos regueiros e ás veigas:

Velaquí que eu mando a espada contra vós e destruirei os santuarios dos vosos outeiros;

⁴serán arrasados os vosos altares de sacrificios, esnaquizados os vosos altares de queimar incenso,

e farei que caian os vosos mortos diante dos vosos ídolos.

⁵Poñerei os cadáveres dos fillos de Israel diante dos seus altares.

Esparexerei os vosos ósos ao redor dos vosos altares.

⁶En todas as vosas bisbarras as cidades quedarán devastadas, e os santuarios dos vosos outeiros quedarán destruídos, de xeito que os vosos altares de sacrificio queden arrasados, esnaquizados os vosos ídolos, desfeitos os vosos altares para queimar incenso e desaparezan os que son obra vosa.

⁷No medio voso caerán mortos os homes e vós recoñeceredes que eu son Lavé.

⁸Cando de vós non queden máis ca os que escaparon da espada por entre as nacións, eu mantereirei un resto; cando vos vexades espaxados por entre os países,

⁹os que de vós escaparon lembraranse de min nas nacións onde sexan deportados, pois eu farei que se rompa o seu corazón substituído que se apartou de min, e os seus ollos substituídos que se foron tras os ídolos; sentirán nas súas caras a vergonza polas maldades que cometeron, por todas as súas abominacións.

¹⁰Entón recoñecerán que eu son o Señor, non en van lles dixen que lles causaría tal desgraza.

¹¹Así fala o Señor, lavé: Bate as túas palmas, patea cos teus pés e di:

5, 16 *Destruídos por elas.* O destrutor era, na mitoloxía, un demonio málfico portador da morte (cf Ex 12, 23).

5, 17 *Os animais salvaxes* ou depredadores son unha imaxe literaria dos efectos da peste, morte (= sangue) e espada.

6, 1-14 O v.1 é unha fórmula coa que se lle ordena ao profeta realizar un xesto simbólico de ameaza contra os montes, por culpa do culto idolátrico practicado neles (cf 13, 17; 21, 7; 25, 2 ...). O xesto simbólico vai acompañado dun oráculo de castigo (vv. 3-7), no que a acusación provocará un recoñecemento da soberanía de lavé. Os vv. 8-10 veñen sendo unha descrición do proceso que leva á confesión de fe: o resto protexido por lavé, o lembrarse de lavé (reavivar a conciencia de fidelidade de Deus ás súas promesas salvíficas), o rexeitamento dos plans idolátricos e da cobiza que levou ao culto idolátrico, o sentimento de vergonza, o recoñecemento da soberanía de lavé, que cumpre as ameazas, como tamén as promesas salvíficas. Os vv. 11-14 presentan doutra forma a men-

saxe dos vv. 3-7. Dáselles así o lugar central da estrutura do capítulo aos vv 8-10, sublíñase o valor medicinal do castigo, que leva á confesión de fe en lavé.

6, 5 Este v. refírese á execración dos lugares de culto cos cadáveres que neles caen, pois, na mentalidade xudía, o cadáver contamina, ao estar fóra da sepultura familiar, onde repousa.

6, 6 *Os que son obra vosa:* os ídolos. símbolos e obxectos do culto idolátrico.

6, 9 *O corazón e os ollos* teñen aquí valor antropolóxico dos proxectos, plans, manías, e *da cobiza* (cf Dt 16, 16. 18; Xer 24, 6ss).

6, 10 O anuncio de castigo, aínda que no momento non se lle faga caso, ten a función de ser unha chamada á memoria dos destinatarios, cando se realice o castigo.

6, 11 O bater as palmas e patea son aquí un xesto profético de alegría polo castigo purificador da casa de Israel. O Ai contrasta en paralelismo antitético co "por fin!" (lomos "oxer" e non "axer"; cf nota a Xer 43, 11).

Ai de todas as malignas abominacións da casa de Israel!

Por fin! A casa de Israel caerá pola espada, de fame e mais de peste.

¹²Os que están lonxe morrerán de peste, os que están cerca caerán pola espada, os que queden asediados morrerán de fame:

eu chegarei ao colmo da miña ira contra eles.

¹³Coiñeceredes que eu son o Señor cando os seus mortos estean entre os seus ídolos, ao redor dos seus altares, sobre todo outeiro elevado, en toda cima de montaña, debaixo de toda árbore ramalluda e debaixo de toda aciñeira retorta, lugares onde eles ofrecen recendentes perfumes aos seus ídolos.

¹⁴Estenderei o meu brazo contra eles e converterei esta terra nunha desolación: unha desolación en todas as súas bisbarras desde o deserto ata Diblah. Entón recoñecerán que eu son o Señor.

A chegada do día do Señor levará a recoñecelo

7 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos:

²—Oe ti, fillo de Adán:

Así lle fala o Señor, Iavé, á terra de Israel: A fin! Chega a fin polas catro esquinas do país!

³Agora chega a fin para ti, pois mandarei a miña ira contra ti e xulgareite conforme

o teu comportamento comigo, e cargareite coas túas abominacións.

⁴Os meus ollos non terán piedade de ti, nin me compadecerei de ti, senón que te cargarei co teu mesmo comportamento e as túas abominacións estarán diante de ti. Entón recoñeceredes que eu son o Señor.

⁵Así fala o Señor, Iavé:

Unha desgraza única! Unha desgraza!

⁶Velaí chega a fin, a fin chega, espértase contra ti, velaí chega.

⁷A túa vez chega, habitante do país, chega a hora, aproxímase o día do pánico, e o estrondo é máis forte ca as montañas.

⁸Agora, deseguida, vou verter o meu anoxo sobre ti, vou desaforar a miña ira contra ti; voute xulgar conforme o teu comportamento, vou presentar cargos contra todas as túas abominacións.

⁹Os meus ollos non terán compaixón, nin eu me compadecerei; consonte o teu comportamento vou presentar cargos contra ti, e as túas abominacións estarán á vista na túa presenza.

Entón recoñeceredes que eu son o Señor, que castiga.

¹⁰Velaí o día do Señor, velaí chega, tócalle a vez.

Xermina a inxustiza, florece o orgullo,

¹¹a violencia érguese sobre a inxustiza dos ruíns, e será máis forte ca eles,

6, 13 Nótese o paralelismo cos vv. 5-6.

6, 14 *Diblah*: case todos os autores len Riblah (cf 2 Re 23, 33; 25, 6.20s), non obstante a lectura do T. M., coa que coinciden os LXX e a Vulgata. Posiblemente foi unha lectura variante antiga.

7, 1-27 Esta unidade, introducida pola fórmula redaccional do v. 1, está composta por tres estrofas marcadas pola súa mesma fin (o recoñecemento de Iavé), polas fórmulas oraculares dos vv. iniciais (vv. 2-3), e polo "velaí" do v. 10. A primeira estrofa (vv. 2-4) trata da chegada da fin como xuízo divino do comportamento abominable de Israel: a segunda (vv. 5-9) explícita a fin como unha desgraza e como un día, un instante: a quenda da teofanía de xuízo de castigo divino; e a terceira (vv. 10-27) trata da chegada do día do Señor como expresión desbordante da súa ira, que levará ás compras e ás vendas forzadas, á imposibilidade de defenderse na guerra desastrosa e portadora de peste e fame, á debilidade e á vergonza da escravitude (= calvicie), ao saqueo dos propios tesouros e aínda do mesmo Iavé (v. 22), e todo isto por mor da idolatría (v. 20) e das inxustizas e violencias (v. 23). No

v. 26b introdúcese a súplica dunha visión (comunicación oracular ao profeta), pois das outras institucións non se pode esperar nada.

7, 2 Co xogo de palabras *Adán* e "adamah" (= terra) quérese remarcar a vinculación e solidariedade do profeta co seu pobo. Das esquinas do mundo veñen os ventos maléficos e aquí vén a fin.

7, 4 Os *meus ollos*: expresión hebrea en singular, traducida en plural. Os ollos son a raíz da piedade e compaixón divinas.

7, 7 *A túa vez*: a quenda, o momento especial.

Estrondo. Con este vocábulo quere pórse en relación a manifestación da ira do Señor coas teofanías nas que Iavé se revelou.

7, 9 *Presentar cargos*: senso da expresión xurídica "natanal".

7, 10 *Inxustiza*: en heb. "muttah", da raíz "nth" (= dobrar, perverter o dereito), cf v. 11.

7, 11 *Dos ruíns*: en heb. un abstracto (= ruindade), que está polo concreto. Aquí, a violencia provocada pola ira de Deus é a gloria ou manifestación de poderosa presenza de Iavé.

- será máis forte ca o seu exército,
 será máis forte ca o seu barullo:
 a gloria do Señor prevalecerá sobre eles.
- ¹² Chega a hora, aproxímase o día:
 o que merca, que non estea ledo;
 o que vende, que non se poña triste,
 pois a ira do Señor alcanza
 toda a súa riqueza.
- ¹³ O que vende xa non ollará
 para o que vendeu
 e, aínda que viva entre os vivos,
 non volverá a súa vista
 a toda a súa riqueza,
 e por culpa da súa dignidade
 ninguén conservará a vida.
- ¹⁴ Tocarán a trompeta
 e todo estará preparado;
 pero non haberá quen vaia á guerra,
 pois a miña ira alcanzará
 toda a súa riqueza.
- ¹⁵ A espada está fóra,
 a peste e mais a fame, na casa:
 quen estea nas terras,
 morrerá pola espada;
 ao que estea na cidade,
 devoraran a fame e a peste.
- ¹⁶ Os seus fuxitivos escapanán,
 estarán nas montañas;
 coma as pombas no val,
 todos eles andarán escorrentados,
 cada un por culpa da súa iniquidade.
- ¹⁷ Todos os brazos se debilitarán
 e todas as pernas perderán a forza;
- ¹⁸ Vestiranse de saco e cubriraos o terror,
 en todas as caras haberá vergonza
 e en todas as cabezas, calvicie.
- ¹⁹ Botarán nas rúas a súa prata,
 e considerarán o seu ouro un lixo;
 nin o seu ouro nin a súa prata
 serán capaces de salvarlos
 o día da ira do Señor;
 non se fartarán as súas gortexas,
 nin se encherá o seu ventre,

- pois o ouro e mais a prata
 foron a causa da súa iniquidade.
- ²⁰ Foi precisamente o esplendor das xoias
 o que converteron en motivo de orgullo,
 e nelas esculpiron
 as súas abominables imaxes
 e mais os seus ídolos;
 por isto lles converto as xoias en lixo.
- ²¹ Convertereinas en botín
 nas mans dos estranxeiros,
 daríllelas en ganancia
 aos peores do mundo,
 que as profanarán.
- ²² Retirarei deles os meus ollos,
 para que sigan profanando
 o meu tesouro escondido:
 estraños entrarán nel e profanarano,
- ²³ facéndoo encadear,
 pois a capital está chea
 de xuízos sanguinarios
 e a cidade está chea de violencia.
- ²⁴ Traerei aos pobos máis malvados
 para que se apoderen das súas casas,
 e acabarei co orgullo dos poderosos,
 e os que eles consideran sagrados
 serán profanados.
- ²⁵ Chega a angustia do castigo,
 buscan a paz, pero non a hai.
- ²⁶ Virá desastre tras desastre,
 unha mala noticia seguirá
 a outra mala noticia;
 pediránlle oráculos ao profeta,
 faltaralle a normativa ao sacerdote
 e o consello ao ancián.
- ²⁷ O rei porase de loito,
 o príncipe vestirse de desolación,
 e aos campesiños tremeránlles as mans;
 tratareinos conforme
 o seu comportamento,
 e xulgareinos conforme
 os seus inxustos xuízos.
 Recoñecerán que eu son o Señor.

7, 12 *A súa riqueza*: nos momentos de anguria por unha guerra, nin o que vende nin o que compra quedan satisfeitos.

7, 16 *Andarán escorrentados*: infinitivo de “gal” pasivo, traducible por “estar inqueda”, “andar dun lado para o outro...”.

7, 17 *Todas as pernas*: lit. “todos os xeonllos pingarán vigor”.

7, 18 As frases deste v. refírense á deportación dos prisioneiros, pois o rapado da cabeza e o saco, eran característicos dos escravos e prisioneiros.

7, 19s As xoias -ouro e prata-, non só foron os seus deuses (o motivo do seu orgullo), senón que nelas esculpiron aos mesmos ídolos pagáns.

7, 22 *Tesouro escondido*: Deus non quere que siga profanando o pobo a cidade de Xerusalén: prefíre que o fagan os estranxeiros.

7, 24 *Os que eles consideran sagrados*: refírese aos santuarios pagáns, aos ídolos e ao mesmo templo (sacerdotes e utensilios do culto de Xerusalén).

7, 26 Nos momentos de crise é a palabra profética a que salva as situacións, pois nin a pura aplicación da lei nin o consello prudente valen, senón a revelación inspirada do profeta, que lles dá senso aos feitos históricos e mostra o camiño salvífico.

RESPOSTA DE EZEQUIEL Á CUESTIÓN DE QUEN É O VERDADEIRO ISRAEL

Visión da idolatría no templo de Xerusalén

8 ¹No ano sexto, no mes sexto, o cinco deste mes, estando eu sentado na miña casa e estando sentados os anciáns de Xudá diante de min, caeu alí sobre min a man do Señor, lavé. ²Entón tiven unha visión: percibín unha forma, como o aspecto dun home: desde o que parecía a súa cintura para abaixo, era lume; e desde a súa cintura para arriba tiña como a aparencia do fulgor, coma o brillo do metal brunido. ³Alongou unha especie de man e colleume polas guedellas da cabeza; entón o Espírito levantoume entre a terra e o ceo, e en visións divinas levoume a Xerusalén, á entrada da porta interior, que dá ao norte, onde está o sitio da imaxe dos celos, a imaxe do Creador. ⁴E alí estaba a gloria do Deus de Israel, semellante á visión que eu tivera na chaira. ⁵Entón díxome: —Fillo de Adán, levanta os teus ollos, en dirección ao norte.

Eu levantei os meus ollos en dirección ao norte, e velaquí que ao norte da porta do altar estaba a imaxe dos celos, a que estaba na entrada. ⁶Logo engadiu: —Fillo de Adán, non

estás a ollar o que eles fan: as grandes abominacións que comete aquí a casa de Israel ao apartarse do meu santuario? Aínda volverás ver abominacións maiores.

⁷Logo levoume á porta do adro; ollei, e vin unha fisgoa na parede. ⁸Díxome: —Fillo de Adán, fai que a fisgoa se abra no muro.

Eu fixen que a fisgoa se abrise no muro, e había unha abertura.

⁹Logo díxome: —Entra e olla as perversas abominacións que eles están facendo aquí.

¹⁰Entrei e mirei, e vin todo xeito de réptiles e animais, as abominacións e todos os ídolos da casa de Israel esculpidos sobre o muro ao redor. ¹¹E alí, tamén ao redor, setenta homes dos anciáns da casa de Israel, con Iezanías, fillo de Xafán no medio deles; estaban de pé cara ás imaxes; cada un tiña o seu incensario na man e o perfume da nube de incenso subía. ¹²Díxome: —Non ves, fillo de Adán, o que están a facer os anciáns da casa de Israel na escuridade, cada un no camarín da súa imaxe? Oe o que están a dicir: “O Señor non é capaz de nos ver, o Señor abandonou o país”.

8, 1-11, 25 A visita que lle fan ao profeta as autoridades relixiosas dos deportados, recibe a súa resposta en **11, 14-21**, e mais na sección conclusiva (**11, 22-25**). Este feito literario obríganos a considerar toda a serie de visións que segue como unha unidade, subliñada en **11, 25**. O carácter visionario e de contemplación no arquetipo divino de **8, 2-11, 13**, lévanos a pensar no nacemento prematuro da apocalíptica, que se confirma coa perfecta organización das unidades máis pequenas e co dinamismo crecente dos temas. A mensaxe central é que o verdadeiro Israel non o constitúen os habitantes de Xerusalén (idólatras: cf **2, 3-16**), que terán pronto o seu castigo (**9, 1**), pois nunha visión dramática celeste aparece a excreción do templo cos cadáveres dos mesmos habitantes de Xerusalén (**9, 2-7**). O tema do castigo divino ten un duplicado en **9, 8-10**, na forma dun oráculo de xuízo de castigo, que enlaza literariamente coa visión dramático-apocalíptica, mediante o v **11**, con referencia ao escribán da visión. O mesmo tempo, este v. introduce o tema da unidade seguinte (**10, 1-22**). Estes vv. centrais na sección enlazan dous temas: o do castigo da cidade con lume purificador, e o da gloria de lavé, que deixa o templo (vv. 18-19; cf **9, 1-7**). A gloria de lavé que abandona o templo de Xerusalén é a mesma que se lle mostrou ao profeta xunto ao río Quebar (cc. **1-3**), polo que mora entre os desterrados (**10, 20-22**). O mesmo tema recóllese na conclusión (**11, 22-25**). O texto de **11, 1-12**, vinculado á sección anterior, constitúe unha visión dos dirixentes do pobo e dos seus inícuos consellos de esperar da situación xeográfica de Xerusalén seguridade, o que, para o profeta, resulta falso. Este oráculo de anuncio de castigo acaba coa morte instantánea dun dos dirixentes (**11, 13**), que ten a dobre

función de sinal de eficacia e veracidade das palabras proféticas, ao mesmo tempo que introduce o tema central do resto de Israel (tema da última sección: **11, 14-21**). Estes vv. reflicten a opinión dos que quedaron en Xerusalén de sentirense o verdadeiro resto de Israel (v. 15), que serve de contraste ao oráculo salvífico, no que se declara que o son os deportados, pois o Señor en persoa vólvese para eles un santuario espiritual nos países onde foron (vv. 16-20). O oráculo salvífico acaba cunha chamada a librarse da idolatría (v. 21). A conclusión da sección está constituída polos vv. 22-25. Recóllese neles o tema da sección central (**10, 1-22**), da ida da gloria de lavé a Caldea (Babilonia), camiñando sobre o profeta que volta alá en visión, e coa referencia aos desterrados, que reciben a comunicación profética.

8, 1 O ano sexto: seis anos despois da primeira deportación (598). Corresponde ao ano 592. O día 5.º do 6.º mes: o día 2 de setembro. A vocación profética acontecerá no ano 593.

8, 2 A descripción responde á da gloria de lavé na visión ou teofanía vocacional (**1, 16**).

8, 3 Describe o arroubo místico e o traslado en visión a Xerusalén, realizada a imaxe da gloria de lavé.

8, 4-16 Estes vv. presentan en visión catro estilos diferentes de culto idolátrico: o do culto a Tamuz, practicado polos babilonios (vv. 4-6); o dos reptís e outros animais, típico de Exipto, e practicado ocultamente polos xefes do pobo que non teñen unha política de confianza en Exipto (vv 7-12); o das mulleres que choran a Tamuz, no ritual da morte-resurrección dese deus, equivalente a Baal (vv. 13-14); e o dos homes, símbolo dos dirixentes do pobo que adoran o Sol e negan a adoración a lavé (cf **11, 11s**).

¹³E seguíume dicindo: —Aínda volverás ver as abominacións máis grandes que eles fan.

¹⁴Entón levoume á entrada da porta do templo do Señor que dá ao norte, e vin as mulleres sentadas chorando por Tamuz. ¹⁵Díxome: —Non ves, fillo de Adán? Aínda volverás ver abominacións máis grandes ca estas.

¹⁶Entón levoume ao adro interior do templo do Señor, e vin na porta do templo do Señor, entre a entrada e mais o altar, como uns vinte e cinco homes, de costas ao templo do Señor e coa cara para o nacente: estaban prostrados cara ao nacente adorando o sol.

¹⁷Díxome: —Víchelo, fillo de Adán? Parécelle pouco á casa de Xudá cometer as abominacións que está a cometer aquí, que enche o país de violencia e volve anoxarme! Mira como arriman o ramo ao nariz!

¹⁸Pois eu tamén obrarei con carraxe, nin o meu rostro terá compaixón deles, nin os perdoarei; clamarán a grandes berros aos meus oídos, pero eu non os escoitarei.

Visión do anuncio de castigo contra Xerusalén

9 ¹Unha gran voz resoa nos meus oídos, dicindo: —Xa chegan os verdugos da cidade, cada un ten na propia man a súa arma de destrución.

²Velaquí seis homes que entran polo camiño da porta de arriba, que dá ao norte, cada un ten na propia man a súa arma de esmagar. No medio deles, un home vestido de liño, co tinteiro de escribán á súa cintura. Entraron e puxéronse de pé ao lado do altar de bronce.

³Entón a gloria do Deus de Israel levantouse de enriba dos querubíns, sobre os que estaba, camiño da soleira do templo, e chamou ao home vestido de liño, que tiña na cintura o tinteiro de escribán, ⁴e díxolle o Señor:

8, 17 Arrimar ramos ao nariz é unha práctica idolátrica a Tamud.

9, 1-11 Esta sección está composta dunha visión dramática (vv. 1-7) e dun oráculo de xuízo de castigo (vv. 9-10), unidos por unha lamentación oracional profética polo resto de Israel (v. 8) como herdeiro das promesas salvíficas, para acabar coas contas que lle dá a Deus o escribán da visión (v. 11).

9, 1 *Unha gran voz*: é a voz dinámica de Iavé. *Os verdugos*: son os executores do castigo divino. O ser seis (v. 2) quere dicir, polo simbolismo do devandito número, que o castigo non será completo.

9, 2 *Un home vestido de liño*: disposto a exercer o ministerio sacerdotal (cf Ex 28, 42; Lev 16, 13...).

9, 4 A marca facíase gravando na fronte unha tau, a última letra do alfabeto hebreo. A marca salvifica pónselles aos que fan lamentación penitencial polos pecados

—Atravesa a cidade, cruza Xerusalén e pon unha marca na fronte dos homes que fan dó e suspiran por causa de todas as abominacións que se cometen no medio dela.

⁵E tamén escoitei que lles dixo aos outros: —Percorrede a cidade detrás del e dade golpes, que o voso rostro non se apiade, nin teñades compaixón. ⁶Aos vellos, aos mozos e mozas, aos meniños e ás mulleres, matádeos ata o exterminio; pero non vos acheguedes a ningún home que leve a marca. Comezade polo meu santuario.

E eles comezaron cos homes vellos que estaban diante do templo. ⁷Seguíulles dicindo: —Profanade o templo, enchede os adros de cadáveres, e saíde.

Eles saíron a matar pola cidade. ⁸Resultou que cando eles mataban, quedei eu só con vida. Entón caín rostro en terra e berrei deste xeito: —Ai, meu Señor Iavé! Vas ti acabar con todo o resto de Israel, lanzando a túa ira contra Xerusalén?

⁹Respondeume: —A iniquidade da casa de Israel e de Xudá é grande, grande abondo; o país está cheo de sangue e a cidade está chea de inxustiza; pois din: “O Señor abandonou o país, o Señor xa non ve”. ¹⁰Mais, pola miña parte, o meu rostro non se apiadará, nin terei compaixón; o comportamento deles volverei sobre a súa cabeza.

¹¹E o home vestido de liño, que tiña o tinteiro na cintura, deu contas nestes termos: —Fixeno tal como ti me mandaches.

A gloria de Iavé deixa o templo e vaise cos deportados

10 ¹Entón tiven unha visión: enriba da plataforma que estaba sobre a cabeza dos querubíns había como unha pedra de zafiro, cun aspecto parecido ao dun trono, que se vía por enriba deles. ²E faloulle ao home

de Xerusalén (cf Ex 21, 6; Dt 15, 17; Ap 7, 3s; 13, 16; 14, 1).

9, 6 Para o semita o ser non é un valor, senón a existencia ordenada e harmónica nunha comunidade; por isto, a persoa que falla nesta orde debe ser exterminada. A purificación comeza polo templo -profanado cos cadáveres-, e pola cidade.

9, 8 O exterminio dos habitantes de Xerusalén é total: por isto, os herdeiros das promesas salvíficas non poden ser outros ca os desterrados.

Caer rostro en terra é a resposta do home ante a manifestación de Deus, que aquí se realiza en visión e leva a unha oración de lamento.

9, 10 A cabeza é a base da dirección persoal, e, polo tanto, da responsabilidade.

10, 1-22 Sobre a estrutura literaria e o sentido desta sección central, cf a nota a 8, 1-11, 25.

vestido de liño nestes termos: —Entra no sitio que hai entre as rodas, no sitio que hai debaixo dos querubíns e enche os teus puños de branzas ardentes, das que hai entre os querubíns, e logo esparéxeas pola cidade.

El entrou á miña vista. ³Cando o home entrou, os querubíns detivéronse á dereita do templo e a nube encheu o adro interior. ⁴Entón a gloria do Señor levantouse de enriba dos querubíns, camiño da soleira do templo; o templo encheuse da nube e o adro estaba cheo do resplandor da gloria do Señor. ⁵Entón o ruído das ás dos querubíns oíuse ata o adro exterior: era como a voz de Deus todopoderoso, cando fala.

⁶Cando El lle deu ordes ao home vestido de liño, dicíndolle: “Colle lume de entre as rodas, de entre os querubíns”, el foi e púxose ao lado dunha das rodas; ⁷un dos querubíns alongou o seu brazo por entre os querubíns cara ao lume que había no medio dos querubíns; levantouno e púxoo nas mans do que estaba vestido coa roupa de liño, que o colleu e saíu. ⁸Aos querubíns aparecíalles debaixo das ás unha especie de man humana. ⁹Ollei, e vin catro rodas ao lado dos querubíns. O aspecto das rodas era coma o brillo do crisólito. ¹⁰Este era o aspecto delas: a mesma forma era a das catro, pois unha roda estaba encaixada no medio da outra; ¹¹ao camiñaren, camiñaban cara aos catro lados; non se volvían ao camiñaren, pois camiñaban cara o lugar a onde se dirixía a cabeceira, sen se volveren ao camiñar. ¹²Todo o seu corpo e as súas costas, as súas mans e as súas ás e mais as rodas estaban cheas de resplandores ao redor, nas catro caras das súas rodas. ¹³A oídas miñas, eles ás rodas chamábanlles “A Roda”. ¹⁴Cada un tiña catro caras; as primeiras caras eran caras de querubín, as segundas eran caras de home, as terceiras eran caras de león, e as cuartas de aguia, ¹⁵pois os que-

rubíns podíanse levantar. Estes eran os catro animais que eu vira xunto ao río Quebar. ¹⁶Ao camiñaren os querubíns, camiñaban as rodas ao seu lado, e nin sequera ao levantaren os querubíns as súas ás para se alzaren de sobre o chan, non se apartaban as rodas do seu lado. ¹⁷Ao parárense eles, tamén elas se detiñan, e ao levantárense eles, levantábanse tamén elas, porque o espírito dos viventes estaba nelas.

¹⁸A gloria do Señor saíu de enriba da soleira do templo e púxose sobre os querubíns. ¹⁹Os querubíns ergueron as súas ás e levantáronse do chan, diante dos meus ollos, eles e mais as rodas xunto con eles; logo pararon á entrada da porta do templo do Señor; a gloria do Deus de Israel sobresaía por enriba deles. ²⁰Estes eran os viventes que eu vira por debaixo do Deus de Israel, xunto ao río Quebar, e deime conta de que eran querubíns. ²¹Os catro tiñan catro caras cada un, e cada un catro ás, e forma de mans de home debaixo das súas ás. ²²A forma das súas caras era a mesma ca o aspecto e sinal das que eu vira xunto ao río Quebar. Cada un camiñaba de fronte.

Anuncio de castigo contra as falsas seguridades dos dirixentes de Xudá

11 ¹O Espírito arrebatoume e levoume á porta oriental do templo do Señor, que dá ao nacente, e vin á entrada da porta vinte e cinco homes; no medio deles vin a lezanías, fillo de Azur e mais a Pelatías, fillo de Benaías, xefes do exército. ²Entón o Señor dixome: —Fillo de Adán, estes son os homes que están a maquinar iniquidades e a dar malos consellos nesta cidade. ³Están a dicir: “Certo, antes de que se aproxime o tempo de construír casas, a cidade será a pota e nós seremos a tallada”. ⁴Por isto, profetiza contra eles, profetiza, fillo de Adán.

10, 4 *Templo* é o ‘Sancta Sanctorum’. A *nube* que enche o templo é sinal do ocultamento e escurecemento da presenza, ou vista que abandona o tal templo.

10, 8-17 Sobre o simbolismo da descrición dos querubíns e das rodas, cf notas a Ez 1, 4-28.

10, 18-19 Estes dous vv. constitúen o elemento central da unidade. A gloria ou presenza salvífica de lavé deixa o templo de Xerusalén, como consecuencia da falta de fe do pobo de Xerusalén (cf 8, 12; 9, 9). Por isto, o verdadeiro “resto de Israel”, os herdeiros das promesas salvíficas divinas, están entre os deportados.

10, 20-22 Son referencias á experiencia salvífica divina entre os deportados, pois lavé volveuse un santuario espiritual para eles (11, 16).

11, 1-13 A sección está constituída por unha visión dramática (vv. 1, 13) e polo oráculo clarificador da mesma.

Este vén sendo un oráculo de xuízo de castigo, coa súa acusación (v. 2), a tipificación da acusación (v. 3), e o oráculo de castigo (vv. 4-11), seguido dun recoñecemento da intervención de lavé que pretende subliñar a función salvífica do castigo (v. 12), para acabar cun sinal e anticipación dese castigo divino (v. 13).

11, 1 *Xefes do exército*. As referencias á seguridade (v. 3) recomendan aquí entender “am” como *exército*, e non como “pobo”.

11, 3 Aínda que a cidade está en perigo de incendio polas branzas que o escribán bota nela (cf 10, 2, 6), os xefes militares e relixiosos considéranse libres de perigo, o mesmo ca a tallada na pota, pois a eles non chegará o lume, ao ter a cidade unha boa defensa topográfica e de murallas.

⁵Entón veu sobre min o Espírito do Señor e díxome: —Dilles: Así fala o Señor: Deste xeito falades vós, casa de Israel; o que se vos sobe á cabeza seiño ben eu. ⁶Multiplicastes os vosos caídos nesta cidade e enchestes as rúas de vítimas. ⁷Por isto, así fala o Señor, Deus: as vosas vítimas, as que vós puxestes no medio da cidade, elas son a tallada e a cidade é a pota; pero a vós fágovos saír da cidade. ⁸Tédeslle medo á espada, mais a espada traereina contra vós —é o Señor Iavé, quen fala—. ⁹Heivos facer saír do medio da cidade, heivos entregar no poder de estranxeiros e hei facer convosco xustiza. ¹⁰A espada caerdes, sobre o territorio de Israel heivos xulgar, e deste xeito reconeceredes que eu son o Señor. ¹¹A cidade non vos servirá de pota nin vós serviredes de tallada no medio dela: heivos xulgar sobre o territorio de Israel. ¹²E deste xeito reconeceredes que eu son o Señor, do que non seguistes os preceptos, senón que obrastes segundo os costumes dos pobos que están ao voso redor.

¹³Mentres eu profetizaba, Pelatías, fillo de Benaías, morreu. Entón eu caín rostro en terra e gritei con forte berro: —Ai, meu Señor, Iavé! ¿Vas ti exterminar o resto de Israel?!

O verdadeiro resto de Israel

¹⁴Entón veume a palabra do Señor nestes termos: ¹⁵—Fillo de Adán, os teus irmáns, os teus propios irmáns, os homes da túa familia e toda a casa de Israel desapareceron, pois os habitantes de Xerusalén dinlles a eles: “Quedádevos lonxe do Señor; é a nós a quen se nos deu esta terra en herdanza”. ¹⁶Por iso dilles: Así fala o Señor, Iavé:

Certo que os fixen apartar
entre os pobos,
certo que os esparexín polos países;

pero por un pouquiño eu fun para eles un santuario nos países a onde foron.

¹⁷Por isto, así fala o Señor Iavé:

Heivos reunir de entre os pobos,
heivos xuntar de entre os países
a onde fostes esparexidos,
e heivos dar a terra de Israel.

¹⁸Entrarán nela e retirarán dela
todos os seus ídolos
e todas as súas abominacións.

¹⁹Heilles dar un só corazón
e infundirei en vós un espírito novo:
arrincarei da súa carne o corazón de pedra
e dareilles un corazón de carne,

²⁰para que se comporten
conforme os meus preceptos,
garden os meus mandamentos
e os cumpran;

eles serán o meu pobo
e eu serei o seu Deus.

²¹Pero se o seu corazón se apega
á crenza dos ídolos
e das súas abominacións,
eu farei recaer o seu comportamento
sobre as súas cabezas,
—é o Señor, Iavé, quen fala.

A gloria do Señor abandona o templo e vai a Caldea sobre o profeta

²²Entón os querubíns levantaron as súas ás, estando as rodas xunto a eles; a gloria do Deus de Israel sobresaía sobre eles. ²³A gloria do Señor levantouse do medio da cidade e detívose sobre o monte que está ao nacente da cidade. ²⁴Logo o Espírito arrebatoume e, en éxtase baixo o efecto do Espírito do Señor, levoume a Caldea onda os desterrados, e a visión que eu vira subiu por enriba de min. ²⁵Eu conteilles aos desterrados todas as cousas que o Señor me concedera ver.

11, 5 *O que se vos sobe á cabeza:* lit “as cousas que soben ao voso espírito”. O espírito é a categoría antropolóxica das decisións entusiásticas da persoa, e aquí en concreto son as simpatías polos babilonios, ou mellor, polos probabilonios (cf v. 6).

11, 7 A aplicación do dito popular do v. 3 aos caídos nestas loitas partidarias, supón que estes probabilonios están de acordo coa vontade de Deus e que descansan seguros no xeol, mentres que eles —os dirixentes propexios—, non recibiran a conveniente sepultura, servindo de esterco sobre a tona da terra, o que equivale á aniquilación da persoa.

11, 14-21 O v. 15 presenta o xeito de pensar dos habitantes de Xerusalén, e a súa interpretación teolóxica das esperanzas salvíficas sobre o resto de Israel (v. 13). A introdución oracular do v. 14 fai que teñamos que entender o v. 15 como elemento de contraste co oráculo dos vv. 16-21.

11, 16-17 Contrástese o tema primitivo da dispersión do pobo, co tema salvífico de Deus como santuario espiritual dos mesmos desterrados. Esta espiritualización do tema do santuario é, pola data de 8, 1, anterior á caída de Xerusalén, e á reunión dos deportados, verdadeiro resto de Israel.

11, 19 O futuro salvífico preséntase como unha transformación da interioridade do pobo: corazón (raíz dos plans e proxectos) e espírito (base da animación carismática ou diabólica da persoa). Os adxectivos “só” e “novo”, son paralelos, e queren expresar a calidade superior da nova situación salvífica. O contraste entre o corazón de carne e o de pedra, subliña o contraste entre o arrepenimento e a obstinación, que levan ao fracaso (pedra coa que un se manca ao caer: cf 3, 7-9; Xer 5, 3; Zac 7, 12).

11, 20 A transformación interior é previa a unha vida de fidelidade, cara á renovación da alianza, expresada na fórmula *eles serán ... seu Deus*.

11, 21ss Cf nota a 8, 1-11. 25.

Xesto simbólico da deportación para o príncipe e para os dirixentes

12 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, ti estás vivindo no medio da casa Rebelde: teñen ollos para ver, e non ven; teñen oídos para escoitar, e non escoitan, pois son casa Rebelde. ³Oe ti, fillo de Adán, prepara o teu fardelo de desterrado, e marcha ao desterro en pleno día, ante os seus propios ollos; marcha do teu lugar a outro lugar á vista deles, a ver se o ven, pois son casa Rebelde. ⁴Colle o teu fardelo, fardelo de deportado, en pleno día á vista deles; e saírais polo serán e á vista deles, como os que saen para o desterro. ⁵A vista deles fura o muro e saca por el o fardelo. ⁶Á vista deles bótao ás costas, sácao de noite, cubre a túa cara para non ver o país, fíxate: fago de ti un sinal para a casa de Israel.

⁷Eu fixen tal como se me mandara: collín en pleno día o meu fardelo como fardelo de desterrado, furei polo serán no muro coa man, saquei o fardelo na escuridade e cargueino ao lombo á vista deles.

⁸A mañá seguinte veume a palabra do Señor nestes termos: ⁹—Fillo de Adán, acaso non che preguntou a casa de Israel, a casa Rebelde, que era o que estabas a facer? ¹⁰Dilles: Así fala o meu Señor, Iavé: Este oráculo é para o príncipe que hai en Xerusalén e para toda a casa de Israel que está no medio dela. ¹¹Dilles: Eu fun un sinal para vós. O mesmo que eu fixen, así se lles fará a eles: irán deportados ao desterro. ¹²O príncipe que vive entre eles cargará ao lombo o seu fardelo na escuridade e saíra polo muro que furaron para poderen saír por el,

tará a súa cara para non ver cos seus ollos o país. ¹³Eu estenderei a miña rede sobre el, e será cazado na miña trampa; levareino a Babilonia, país dos caldeos, pero el non a verá, aínda que morrera alí. ¹⁴E a todos os que están ao seu redor, aos seus axudantes e ás súas tropas espaxexerinos aos catro ventos, e desenvaiñarei a espada tras eles. ¹⁵E recoñecerán que eu son o Señor, cando os espaxexer por entre os pobos e os disperse polos países. ¹⁶Pero deixarei de entre eles un resto, uns poucos homes escapados da espada, da fame e da peste, para que contén as súas abominacións nos pobos a onde vaian. Entón recoñecerán que eu son o Señor.

Xesto simbólico contra Xerusalén

¹⁷Veume a palabra do Señor nestes termos:

¹⁸—Fillo de Adán, come o teu pan con estreamecemento, bebe a túa auga con tremor e aprehensión.

¹⁹Haslle dicir á xente do país:

Así fala o Señor Iavé acerca dos habitantes de Xerusalén, dos que viven na terra de Israel: Comerán o seu pan con aprehensión e beberán a súa auga con medo, pois a súa terra estará feita unha desolación chea da violencia de todos os que habitan nela;

²⁰as cidades que agora están habitadas, estarán devastadas, e o país será unha desolación. Entón recoñecerán que eu son o Señor.

12, 1-16 Acción simbólica do profeta (vv. 3-7), introducida por unha acusación xeral da dureza e rebeldía do pobo ante a palabra profética (cf 2, 5, 8; 17, 12; 24, 3). A acción simbólica tivo lugar en Tel Abib (Babilonia), aínda que se refire ao rei Sedecías e á súa deportación no ano 587. Os destinatarios inmediatos son os deportados, pois no oráculo de explicación (vv. 8-16) alude a eles en terceira persoa. O castigo da casa real e dos seus dignatarios ten unha función salvífica despois de que os dispersos recoñezan a Iavé e de que o resto de Israel vexa no pecado a causa do castigo (vv. 15-16).

12, 3 *Fardelo*: lit. “obxectos útiles”, equipaxe que levaba o deportado. Nos vv. 3-6, repítese as mesmas fórmulas.

12, 6 *Fíxate*. Mostra a razón teolóxica do sorprendente comportamento do profeta desterrado.

12, 9 O interrogante subliña como esta acción simbólica esixe a explicación do oráculo.

12, 10 *No medio dela*: en Xerusalén.

12, 12-14 Estes vv. son engadidos redaccionais, que recollen as circunstancias históricas do cumprimento das palabras proféticas (cf 2 Re 25, 4-7).

12, 13 A *rede* non é unha metáfora, senón algo moi real. Empregábase para cazar os fuxitivos, mentres corrian, xa desde a época suméria (3.º milenio): cf 17, 20; 32, 3; Xob 19, 6; Hab 1, 5-17).

12, 14 *Os catro ventos*: é un merismo (en hebreo e en galego), e equivale a “en todas as direccións”.

12, 17-20 Contén unha acción simbólica (vv. 17-18) e o correspondente oráculo clarificador (vv. 19-20), e refírese aos veciños de Xerusalén en xeral, deixando ver a situación de asedio e do perigo de asalto da cidade. A data e situación do profeta é a mesma ca a da unidade anterior. O oráculo é un oráculo de xuízo de castigo, en orde inversa: anuncio de castigo + acusación + anuncio de castigo, para acabar co anuncio salvífico do recoñecemento do Señor.

12, 21-28 Este texto está composto de dúas respostas divinas, negando a verdade de dous ditos populares dos habitantes de Xudá (vv. 21-25; 26-28), corríndoos por outro e por oráculos que subliñan o dinamismo interno da palabra. Os termos *visións*, *adiviñanzas*, *palabras*, teñen senso colectivo, e por isto van en plural.

Dinamismo e eficacia das visións e palabras de Iavé contra os ditos populares

²¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²²—Fillo de Adán, que significa para vós este dito na terra de Israel, cando dices: “Os días alónganse, e perde forza a visión?”. ²³Pois ben, dilles: Así fala o Señor Iavé: Eu acabo con este dito que non se volverá a usar máis en Israel. Máis ben, dilles ti estoutro: “Están cerca os días do cumprimento de toda visión profética”. ²⁴Certo, non volverá a haber visións vas nin adiviñanzas mentireiras na casa de Israel. ²⁵Pois eu, Iavé, falarei o que teña que falar, unhas palabras que se cumpriran e non se volverán demorar; si, nos vosos días, casa Rebelde, falarei unha palabra e cumprirei —é o Señor Iavé quen fala.

²⁶Veume a palabra do Señor nestes termos: ²⁷—Fillo de Adán, velaí a casa de Israel que anda dicindo: “As visións deste van para longo, este profetiza para tempos remotos”. ²⁸Pois ben, dilles: Así fala o Señor, Iavé: Ningunha das miñas palabras se demorará, pois eu digo unha palabra e cúmprese —é o Señor Iavé quen fala.

Oráculos reelaborados contra os falsos profetas de Xerusalén

13 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, profetiza contra os profetas de Israel, profetiza e dilles aos que profetizan desde o seu propio corazón: Escoitade a palabra do Señor. ³Así fala o Señor Iavé:

Ai dos profetas que profetizan e seguen o seu propio espírito, pero sen veren!

⁴Como as raposas entre as ruínas

son os teus profetas, Israel.

⁵Non subistes ás crebas, non erguestes un muro ante a casa de Israel, para que resistise firme na guerra, o día do Señor.

⁶Viron cousas ilusorias, e adiviñaron mentiras os que dicían “oráculo do Señor”, cando El non os mandou, aínda que agardaban que lles confirmase a palabra.

⁷Acaso non vistes vós visións ilusorias, e acaso non dixestes adiviñanzas mentireiras, cando diciades “oráculo do Señor”, pero eu non falara?

⁸Por iso, así fala o Señor Iavé:

—Por falardes en van e terdes visións mentireiras, por isto estou eu contra vós, —é o Señor, Iavé quen fala—:

⁹A miña man estará contra os profetas que profetizan visións ilusorias e adiviñanzas mentireiras; eles non formarán parte da asemblea do meu pobo, nin serán inscritos no censo da casa de Israel, nin entrarán na terra de Israel. Así recoñeceredes que eu son o Señor, Iavé.

¹⁰Polo feito de que eles extravían o meu pobo, dicíndolle: “Haberá paz”, cando non a haberá, e cando o meu pobo constrúe un muro, eles danlle o recebo;

¹¹por isto dilles aos que fan o recebo:

12, 22 O termo *visión* ten dende o s. VII o sentido de revelación, ou comunicación oracular, recibida ou non en visión profética.

13, 1-6 Este texto contén un Ai de oráculo de xuízo de castigo contra os falsos profetas anteriores á caída de Xerusalén do ano 587. Está formado polos vv. 3-4. 6. 9 (acusación) e polos vv. 10. 11 (16) (xuízo de castigo), onde se fala destes profetas en terceira persoa, para logo -unha vez que foron desterrados-, engadir unhas acusacións directas (en 2.ª persoa: vv. 5. 7-8. 12-15). O autor dos engadidos, foi o mesmo profeta, que tivo problemas no desterro cos que anunciaban mensaxes de prosperidade.

13, 1-3 Os que profetizan desde o seu propio corazón. Eses son os que non recibiron a palabra do Señor, senón que falan do que xorde dos seus plans e proxectos políticos. A expresión coméntase no v. 3 con “seguen o seu propio espírito” (como raíz da enerxía interior e da fonte de inspiración interna).

13, 3 Sen veren, sen recibir comunicacións divinas.

13, 5 As imaxes das fendas e das murallas simbolizan

a fidelidade á alianza, o único que dá seguridade diante do Señor.

13, 7 Vistes ... visións. Equivale a recibir comunicacións, que aquí son vas (cf notas a v. 3, e a **12, 22**).

13, 9 A asemblea. Era a xuntanza do pobo con finalidade cültica, civil ou militar. Aquí expresa a pertenza ao pobo. Este oráculo de xuízo de castigo, ten unha función salvífica (cf nota a **12, 17-20**).

13, 10 Paz (heb. “xalom”) indica a fartura, a abundancia e a felicidade. A imaxe da construción do muro hai que relacionala coa da casa (v. 9), co censo de tribo, pobo. Aquí, o muro simboliza os plans de castigo, ten unha función salvífica (cf nota a **12, 17-20**).

13, 11 Na edificación das casas non se buscaban os alicerces, senón que se achanzaba o terreo, polo que a tormenta, a saraiba e o furacán provocaban desastres que non tiñan solución.

Caerá de certo,
haberá unha tormenta destrutora,
farei que caian bolas de pedrazo
e que irrompa un vento de furacán.

¹²E velaquí: caerá o muro.

Non se vos preguntará entón:
“Onde está o recebo que vós destes?”.

¹³Por isto, así fala o Señor Iavé:
Desencadearéi un vento de furacán
coa miña ira,
coa miña ira haberá
unha tormenta devastadora,
e co meu anoxo haberá
pedrazo para a destrución.

¹⁴Eu tirarei o muro
ao que vós lle destes recebo,
e fareino vir á terra;
os seus alicerces quedarán ao descuberto;
caerá, e vós pereceredes debaixo del.
Entón recoñeceredes que eu son o Señor.

¹⁵Eu levarei ao extremo
a miña ira contra o muro,
e contra os que lle deron o recebo,
e logo direivos: “Xa non hai nin muro
nin os que lle deron o recebo”.

¹⁶Os profetas de Israel
profetizan sobre Xerusalén,
e ven acerca dela visións de paz,
pero non hai paz,
—é o Señor, Iavé, quen fala.

Oráculos de xuízo contra as falsas profetisas

¹⁷—Oe, fillo de Adán, encárate coas fillas
do teu pobo, que profetizan o que lles sae do
seu corazón, e profetiza contra elas. ¹⁸Dilles:
Así fala o Señor Iavé:

Ai das que cosedes lazos
en todos os pulsos

e facedes carapuchos para as cabezas
de calquera medida para cazar a vida!
Declarades cazada a vida do meu pobo,
mentres mantedes viva a vosa propia vida.

¹⁹Profanádesme diante do meu pobo
por un puñado de cebada,
por un bocado de pan,
sentenciando a morte
a vida que non debía morrer,
e mantendo viva a vida
que non tiña dereito a vivir,
embelecando o meu pobo
que escoita os vosos embustes.

²⁰Por iso, así fala o meu Señor Iavé:
Velaquí que eu estou contra
os vosos carapuchos,
cos que vós cazades as vidas
coma paxaros;
arrincareinos dos vosos brazos,
e deste xeito deixarei libres as vidas
que vós cazades, a vida dos paxaros.

²¹Racharei os vosos carapuchos
e librarei das vosas mans o meu pobo,
que non volverá ser presa
das vosas mans.

Deste xeito recoñeceredes
que eu son o Señor.

²²Por aflixirdes o corazón do xusto
con mentiras, sen que eu o aflixa;
e por apreixardes forte as mans do impío,
para que non se retire
do seu mal comportamento
e deste xeito poida vivir;

²³por isto, non volveredes ter
máis visións ilusorias,
non volveredes adiviñar
máis adiviñanzas mentireiras;
librarei o meu pobo das vosas mans.
Entón recoñeceredes que eu son o Señor.

13, 12 Despois de expresar a caída dos plans dos falsos profetas no ano 587, Ezequiel encárase cos seus adversarios, desenvolvendo a imaxe dos vv. 10-11, mostrando como o desastre aínda non acabou, pero sen esquecer a función salvífica do mesmo (cf v. 14).

13, 17-23 Literalmente o texto contén un Ai de xuízo de castigo, coa acusación (vv. 18-19) e o anuncio do castigo (vv. 20-21). Os vv. 22-23 constitúen un novo oráculo de xuízo de castigo, que recolle o tema sapiencial do xusto e do impío. Os dous oráculos acaban coa función salvífica de recoñecemento do Señor (vv. 21, 23).

13, 17-18 A estas mulleres non se lles chama profetisas, senón que se di que profetizan ou que se consideran a si mesmas profetisas. Son máis ben feiteiras, que acompañan o seu feito con mensaxes que cren recibir en visións ou adiviñacións (cf v. 23). O feito de coser lazos no pulso da man do que as consulta, ten que ter un sentido de malfetizo, pois expresa a rixidez da morte; mentres

que o poñer carapuchos na cabeza dos clientes ten un sentido de benfeitizo -anuncio de prosperidade e ascenso político-, pois a cabeza ten un valor simbólico de mando e dirección libre dos demais. O termo *vida* ten aquí o sentido de prosperidade. Cazar a vida, significa arruinala; mantémos a expresión, porque se repite en sentido contrario no anuncio de castigo do v. 20.

13, 19 A profanación de Iavé débese a que se invocaba o seu nome nestas declaracións. As acusacións de venalidade nas declaracións preparan o tema do segundo oráculo sobre o xusto e o impío (vv. 22-23).

13, 20 *Cazades as vidas*. Equivale a apoderarse dos bens alleos e de facer que as situacións de relativa prosperidade dos dirixentes pro-exipcios se estraguen cos seus xestos simbólicos de éxito, expresados polos carapuchos.

13, 22 *Apreixar forte as mans*: dar azos e alentar as obras do impío.

Existencia de pureza da fe para consultar o profeta

14 ¹Viñeron onda min uns homes de entre os anciáns de Israel, que sentaron en fronte de min. ²Entón veume a palabra do Señor nestes termos: ³–Fillo de Adán, estes homes traen os ídolos no corazón, poñen diante deles o que os fai caer nas súas iniquidades, voume deixar consultar?, voume deixar consultar por eles?

⁴Por isto fálalles e dilles: Así fala o Señor, Iavé: Calquera home da casa de Israel que traia os seus ídolos no corazón, e que traía diante del o que o fai caer nas súas iniquidades, se vén onda o profeta, eu, Iavé, virareime contra o profeta por culpa del, por culpa da multitude dos seus ídolos. ⁵Deste xeito, sorprenderei a casa de Israel nos seus pensamentos, pois apartáronse de min por culpa de todos os seus ídolos. ⁶Por isto, dille á casa de Israel: así fala o Señor, Iavé. Arrepentídevos e convertédevos das vosas idolatrías, e retirade a cara de todas as vosas abominacións, ⁷pois, se un calquera da casa de Israel ou dos forasteiros que residen en Israel se aparta de min e trae os seus ídolos no corazón e pon diante de si o que o fai caer nas súas abominacións, e logo vén xunto do profeta consultarme por medio del, eu, Iavé, virareime contra o profeta por culpa súa. ⁸Encarareime con el, convertereino nun escarmento proverbial e arrincareino do medio do meu pobo. Deste xeito vós reconeçeredes que eu son o Señor. ⁹En canto a ese profeta, se se deixa seducir e pronuncia un oráculo, eu, o Señor, seducirei a ese profeta, estenderei a miña man contra el e extirpareino do medio do meu pobo, Israel. ¹⁰Os dous cargarán coa súa culpa, pois a culpa do profeta é a mesma ca a culpa do que fai a consulta. ¹¹Deste xeito a casa de Israel non

volverá apartarse de min, nin volverá profanarse con todas as súas infidelidades, senón que serán o meu pobo e eu serei o seu Deus —é o Señor, Iavé, quen fala.

Irremediable castigo contra Xerusalén

¹²Veume a palabra do Señor nestes termos: ¹³–Fillo de Adán, poñamos o caso dunha cidade: se peca contra min e comete un sacrilexio, entón eu estendo a miña man contra ela, córtolle as provisións de pan, mando contra ela a fame e retiro dela homes e animais. ¹⁴Se estivesen no medio da cidade estes tres homes, Noé, Daniel e Xob, eles salvarían a vida por mor da súa xustiza. ¹⁵Ou se non, se eu soltase feras salvaxes nesa cidade deixándoa sen fillos, volveríase unha desolación por falta de quen pasase por ela a causa das feras; ¹⁶aínda que estes tres homes estivesen no medio dela, xúroo pola miña vida —é o Señor, Iavé, quen fala— que nin salvarían os seus fillos nin as súas fillas, senón que soamente eles se salvarían e a cidade quedaría feita unha desolación. ¹⁷Ou se non, se mandase a espada contra esa cidade e dese ordes de que a espada atravesase a cidade, e deste xeito eu eliminase dela homes e animais, ¹⁸aínda que estivesen dentro da cidade estes tres homes, xúroo pola miña vida! quen fala é o Señor, Iavé que non salvarían os seus fillos nin as súas fillas, senón que se salvarían eles sos. ¹⁹Ou se non, se eu mandase peste a ese país e contra el vertese o meu anoxo en sangue, eliminando dese país homes e animais, ²⁰aínda que Noé, Daniel e Xob estivesen no país, xúroo pola miña vida! —quen fala é o Señor, Iavé— que non salvarían nin fillo nin filla, aínda que por mor da súa xustiza eles salvarían a vida.

²¹Velaquí o Señor Iavé, que fala así: Aínda que eu mande contra Xerusalén os meus

14, 1-11 O texto presenta un feito histórico localizable en Babilonia, pois alude aos anciáns de Israel, dirixentes da comunidade do desterro. O profeta recibe da parte do Señor a clarividencia do seu interior idolátrico, sobre o que no formulario da “torah” profética (formulación en condicións hipotéticas: vv. 4, 7, 9), presenta o rexeitamento divino da tal acción, sexa respecto ao profeta, sexa respecto ao que consulta. Non obstante, o castigo divino non é aniquilador, senón salvífico, a xulgar pola exhortación á conversión (cf v.6), polo reconecemento do Señor (v. 8) e polo escarmento xeral (v. 8), que levará á plena fidelidade á alianza (v. 11). A pureza da fe como total confianza no poder de Iavé é condición esencial para realizar con éxito a consulta que o profeta fai a Iavé.

14, 3 *Poñen diante deles*: expresión relativa aos ídolos que adoran, e nos que poñen a confianza.

O corazón está aquí polas intencións, as crenzas nos poderes salvíficos, transcendentales.

14, 4 *Virareime* contra o profeta (lit. “contra este”). O

profeta, na súa clarividencia, percibe a ira de Deus contra si mesmo, por se deixar consultar.

14, 5 *Pensamentos*: lit “corazón” (cf nota ao v. 3).

14, 12-23 Esta sección está composta de dúas partes: a) vv. 12-20, en torah profética (ao estilo da resposta casuística dos sacerdotes-xuíces), na que o xuízo de castigo contra Xerusalén se subliña co tema da retribución individual; e b) os vv. 21-23: un dobre oráculo de consolação polo cumprimento do xusto xuízo de Deus, un dirixido aos babilonios e outro aos primeiros deportados.

14, 13 *Cidade*: cf nota a Xer 6, 8.

14, 14 Dos tres xustos lendarios, soamente Daniel é alleo ás vellas tradicións bíblicas, pero non así ás tradicións cananeas (cf a lenda de Daniel en ugarítico, de onde o colle Ez para pasalo despois, coa pseudonimia, ao Dn bíblico).

14, 15 Aínda que o tema da retribución individual non é o obxecto fundamental da exposición, está presente no texto como a razón do inexorable xuízo de Deus: os fillos non se ven protexidos pola xustiza de seus pais.

catro terribles castigos: a espada, a fame, as feras salvaxes e mais a peste para eliminar dela homes e animais, ²²dela quedarán só os fuxidos, os fillos e mais as fillas que puideron escapar. Ollade que virán onda vós, e vós comprobaredes o seu comportamento e os seus feitos; deste xeito consolarédesvos da desgraza que eu trouxen contra Xerusalén, de todo o que trouxen contra ela. ²³Os mesmos fuxidos vos consolarán, pois comprobaredes o seu comportamento e mais os seus feitos. Vós recoñeceredes que non sen razón fixen eu todo o que fixen nela –quen fala é o Señor Iavé.

A parábola das vides: oráculo contra Xerusalén

15 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos:

²–Fillo de Adán, que é a madeira da vide comparada coa de todas as árbores?

As vides que lugar teñen entre as árbores do bosque?

³Cóllese, por acaso, dela a madeira para facer algo útil?

Cóllese dela un gancho para colgar calquera cousa?

⁴Velaí, bótase no lume para que a consuma, e o lume consómelle as dúas puntas, e o seu centro arde en labarada; servirá, aínda, para algunha cousa?

⁵Se cando estaba enteira non se empregaba para cousa ningunha, moito menos, cando a consume o lume e arde en labarada,

14, 22 A consolación dos babilonios está na base dun universalismo iavista, que se desenvolve no desterro.

15, 1-8 Parábola que recolle o paralelismo das videiras, que non valen máis que para o lume (vv. 2-5), co xuízo de castigo divino contra Xerusalén (vv. 6-8), no que a cidade e os habitantes son destinados á ira de Deus, a un lume devorador. O texto dirixese aos desterrados, pois o castigo serviralles para recoñecer o señorío de Iavé.

16, 1-63 Esta longa unidade non é unha parábola, pois a imaxe do pobo como unha mirona esposada con Deus é da acción vivificadora de Iavé (vv. 6ss), é habitual para o A. T., e porque ademais o centro teolóxico do texto está na triple acusación e anuncio de castigo que se ve presente xa na historia (aínda que, desde a segunda acusación, se introduza a perspectiva salvífica). Resulta este esquema: A) 1) Contraste dos beneficios de Deus en favor do pobo (vv. 3-14), que subliñan a importancia da 2) acusación de infidelidade a Deus, esposo benfeitor (vv. 15-26). 3) Castigo, xa presente na insatisfacción das súas apetencias (vv. 27-29). B) 1) Nova acusación: ser peor ca as outras prostitutas (vv. 30-34). 2) Anuncio de castigos xa presentes (vv. 35-36) e futuros (vv. 37-41a). 3) Anuncio de salvación (vv. 41b-42). C) 1) Despois

se poderá volver a empregar en obra útil!

⁶Por iso, así fala o meu Señor, Iavé:

O mesmo que entre a madeira do bosque

eu destinei a madeira da vide

para pasto do lume,

así destinarei ao lume

os habitantes de Xerusalén

⁷e dirixirei contra eles o meu furor:

escaparon do lume,

pero o lume consumiraos.

E vós recoñeceredes que eu son o Señor,

cando dirixa contra eles

o meu rostro irado,

⁸e converta a súa terra nunha desolación,

xa que se comportaron perfidamente

–é o Señor quen fala.

Alegoría dos amores culpables de Xerusalén

16 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos:

²–Fillo de Adán, fílle saber a Xerusalén as súas abominacións,

³dille: Así fala o meu Señor, Iavé: Xerusalén! As túas orixes

e mais os teus devanceiros

proveñen do país dos cananeos:

teu pai é amorreo e túa nai hitita.

⁴Tales son os teus devanceiros:

O día que naciches,

non che ataron o cordón do embigo,

non te lavaron con auga

por pura compaixón,

nin te lavaron con auga salgada,

nin te enfaixaron.

⁵Ninguén se apiadou de ti

dunha curta acusación e anuncio de castigo (v. 43), aparece: 1) a tipificación da acusación, e o desenvolvemento da mesma (vv. 44-52). 2) O anuncio do castigo (vv. 53-54). 3) Promesa salvífica para un futuro (vv. 55-57). Conclusión: Chamada a soportar o castigo, pois, aínda que Iavé rompeu a alianza co pobo (vv. 58-59), vai restablecela de cheo (vv. 60-63). Esta conclusión vén preparada en A) I), onde se subliña o poder creador de Deus, sen colaboración por parte do pobo.

16, 3-5 Todas estas referencias ás orixes da señora (Xerusalén) son negativas. Queren salientar a total gratuidade da acción vivificadora de Iavé (vv. 6ss).

16, 3 *Amorreo* (cananeo), pois tales eran os iebuseos, moradores de Xerusalén antes da conquista de David, onde se mesturaban con xentes de orixe hitita (indoeuropeos): cf 2 Sam 11, 3; 23, 39; 24, 16-18.

16, 4 *Ataron o cordón do embigo*: lit. “cortou o fluxo de sangue do embigo”.

Por pura compaixón: o vocábulo hebreo hai que poñelo en relación cunha raíz ugárica, que significa ofrenda, regalo. *Lavar con auga salgada*: para secar ben a pel.

16, 5 *Ninguén*: lit. “non houbo ollo”, como raíz da piedade e compaixón.

facéndoche algunha destas cousas,
 por paixón contigo,
 senón que dabas noxo,
 e fuches botada ao campo
 o día que naciches.
⁶Pero pasei eu onda ti, e olleite
 no teu propio sangue,
 e a ti, que estabas
 no teu propio sangue, repetinche:
 “Vive ⁷e medra,
 vólvetes coma as herbas do campo”.
 E ti medraches e fixécheste moza,
 chegaches á ledicia do teu crecemento:
 os dous peitos afirmáronseche
 e naceuche o teu pelo,
 mais estabas espida e en coiros.
⁸Volvíñ pasar onda ti e fixeime en ti:
 Velaquí, a túa idade era a idade do namoro;
 estendín o meu manto sobre ti
 e cubrín a túa nudez;
 comprometinme contigo con xuramento,
 e entrei en alianza contigo
 —é o meu Señor, Iavé, quen fala—
 e fuches miña.
⁹Logo laveite con auga,
 limpei o sangue de enriba de ti
 e unxinte con aceite.
¹⁰Despois púxenche roupas bordadas,
 calceite con pel de coiro fino,
 púxenche un cinto de liño ben curado,
 e cubrinte cun mantón de seda.
¹¹Engalaneite de xoias:
 puxen pulseiras nos teus brazos
 e colares no teu pescozo.
¹²Puxen un anel no teu nariz,
 pendentas nas túas orellas
 e unha coroa preciosa na túa cabeza.
¹³Engalanábaste con ouro e prata,
 os teus vestidos eran de liño ben curado,
 seda e bordados;
 comías o óleo da fariña, mel e aceite;
 estabas moi fermosa
 e conseguiches ser raíña.
¹⁴O teu nome correu entre as nacións
 por mor da túa beleza,
 co esplendor que eu puxera en ti,

tan perfecta era a túa beleza!
 —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.
¹⁵Fiácheste da túa beleza
 e afincada no teu renome,
 décheste á prostitución.
 Ofreciches a cantos pasaban
 os teus engados de prostituta
 —é ben certo que así segue sendo—.
¹⁶Colliches os teus vestidos
 e fixeches con eles prostíbulos de cores,
 para fornicar fóra sobre os vestidos;
 e deste xeito segue sendo.
¹⁷Colliches as túas preciosas xoias,
 feitas co ouro e a prata
 que eu che regalara,
 e facías para ti imaxes de homes
 para prostituírte con elas.
¹⁸Collías os teus vestidos bordados
 para as cubrires, e ante elas
 ofrecías o meu aceite
 e mais o meu incenso.
¹⁹A comida que eu che daba
 —o óleo da fariña, o aceite
 e mais o mel con que eu te alimentaba—
 ofrecíchela ante elas
 como perfume agradable:
 así segue sendo
 —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.
²⁰Collías os teus fillos e fillas,
 os fillos que ti me deras,
 e ofrecíalos en sacrificio
 ás imaxes para que os comesen.
 Acaso isto é menos grave
 ca a túa prostitución?
²¹Degolabas os meus fillos,
 e facíalos pasar polo lume en honra delas.
²²Ante as túas abominacións
 e prostitucións
 non te lembrabas
 dos días da túa mocidade,
 cando estabas espida e en coiros,
 a rebolos no teu propio sangue.
²³E velaí, ademais de toda a túa ruindade
 aí, aí de ti!
 —é o meu Señor, Iavé, quen o di—
²⁴construías os teus altares,

16, 7 *Ledicia do teu crecemento* (lit. “dobre inchamento”): referido á aparición dos seos na mocidade. As referencias á menstruación, que fan algúns, non son correctas, xa que a menstruación é considerada polo semita como impureza.

16, 8 Estender o *manto*, cubrir a *nudez*, son expresións relativas ao matrimonio (cf 27, 20; Dt 23, 1; Rut 3, 9). A nudez é aquí a desprotección e o desamparo, que se resolve co matrimonio.

16, 10 *Coiro fino*. A pel á que alude o vocábulo hebreo debe ser a da vaca mariña ou a dunha especie de golfinho.

16, 15 Nótese o contraste trágico no feito de que, facéndolle Deus regalos á súa esposa, ela os empregue para

darse á prostitución. Este mesmo contraste encóntrase na oposición entre a segunda persoa dos verbos (vv. 15-21) e o posesivo “meus”, referido aos dons de Deus.

16, 17 *Prostituírte* (lit. “fornicares”). Vén sendo o culto idolátrico, no que era habitual a prostitución sagrada.

16, 20-21 Da oferta dos fillos a Baal, fálanse tamén en 20, 25-26; cf Xer 7, 30-31; 19, 5; 32, 35. Nótese a especial defensa da vida humana, que se pon á mesma altura ca o culto lexítimo debido a Iavé.

16, 22 *Lembrabas ...*: É a meditación reflexiva sobre as tradicións da constitución do pobo e da historia da salvación, que alimenta a fe do pobo.

- e facías os teus enganos en todas as prazas.
- ²³Por todos os camiños máis importantes construías os teus enganos; emporcallabas a túa fermosura, ofrecendo o teu corpo a todo aquel que pasa, multiplicando así as túas prostitucións.
- ²⁶Décheste á prostitución cos exipcios, os teus veciños de robusta natureza; e tanto multiplicaches as túas prostitucións, que me anoxaches a min.
- ²⁷E así eu estendín a miña man contra ti, e cortei as túas pretensións; entregueite ás apetencias das túas inimigas, as fillas dos filisteos, que estaban avergonzadas do teu comportamento infame.
- ²⁸Fornicaches cos fillos de Asur sen te fartares, e volviches fornicar con eles e tampouco te fartaches.
- ²⁹Multiplicaches as túas fornicacións con Caldea, no país de Canaán, e nin con isto te fartaches.
- ³⁰Que ardoroso estaba o teu furor sexual —é o Señor, Iavé, quen fala— cando facías todas estas cousas, feitos de esposa prostituta e dominante!
- ³¹Cando construías os teus altares nos camiños máis importantes, e facías os teus enganos en todas as prazas, non eras coma as outras prostitutas. Ti burlábaste da paga!
- ³²Es a muller adúltera, que en vez de ao seu esposo, acolle a alleos!
- ³³A todas as prostitutas lles dan obsequios, pero ti dáballes o teu regalo de voda aos teus amantes, e agasallábalos para que viñesen a ti de todo o arredor por mor das túas prostitucións.
- ³⁴Pasaba contigo, nas túas prostitucións, o contrario das outras mulleres: detrás de ti non ía ninguén, ti dabas o teu regalo,

- mais regalo a ti non che daban, e deste xeito ti andabas ao revés.
- ³⁵Por iso, ti, prostituta, escoita a palabra do Señor.
- ³⁶Así fala o meu Señor, Iavé: Xa que a lisura da túa pel se murchou, e a túa nudez se descubriu nas fornicacións cos teus amantes e con todos os teus abominables ídolos, polo sangue dos teus fillos, que ti lles ofreciches;
- ³⁷por isto vou eu reunir a todos os que odias, a todos os teus amantes, os que ti compraciches, a todos os que lles querías ben: vouos reunir na túa presenza de todo o contorno e vou descubrir a túa nudez diante deles, para que miren toda a túa nudez.
- ³⁸Xulgaréite coa sentenza das adúlteras e das que verten sangue e lamentaraste baixo o meu furor e os meus celos.
- ³⁹Poñereite nas súas mans, para que destrúan os teus prostíbulo e rompan os teus enganos, para que che quiten os vestidos collan as túas preciosas alfaias, e te deixen espida e en coiros.
- ⁴⁰Farán subir a xente contra ti, para que te acantacen con pedras e te esnaquicen coas súas espadas.
- ⁴¹Queimarán as túas casas con lume e cumprirán contigo a sentenza á vista de moitas mulleres; farei que deixes de ser unha prostituta, e non volverás facer regalos.
- ⁴²Aplacarei a miña ira contra ti, os meus celos apartaranse de ti e quedarei tranquilo para non volver irarme.
- ⁴³Por non te dares acordado dos días da túa mocidade, e mostrar o teu anoxo contra min con todas estas cousas, tamén eu farei recaer o teu comportamento

16, 25 *Máis importantes*: lit. “da cabeza”, por ser a base da dirección.

16, 26 *A robusta natureza*: eufemismo.

16, 27 *Os filisteos*, dependentes de Babilonia, anexionáran unha boa parte de Xudá nese momento histórico (cf 25, 15ss).

16, 28-29 Coa imaxe da insatisfacción sexual exprésase o fracaso rotundo das alianzas con Asiria e Babilonia. Posiblemente Asur aquí é o símbolo do dominio opresivo de Babilonia (= Caldea). *No país de Canaán*. Non se refire a

Babilonia, senón a Filistea, onde se facían os pactos cos caldeos ou babilonios.

16, 36 *Lisura da túa pel*: en paralelo con nudez. *Murchou* (lit. “verteu”): no senso de perder a lisura, refírese á perda de territorios (cf nota ao v. 27) e de poboadores, pola deportación do ano 598.

16, 37 *A nudez* é a privación da dignidade e da liberdade política, coa conseguinte vergonza.

16, 38 *Lamentaraste*: lamentación causada “polo meu furor”.

sobre a túa cabeza,
 —é o meu Señor, Iavé, quen fala—
 e realizarei de certo o meu plan,
 á vista de todas as túas abominacións.
⁴⁴E todos os que fan refráns,
 din este acerca de ti:
 “De tal nai, tal filla”.
⁴⁵Es ben filla de túa nai,
 que renega do seu home
 e máis dos seus fillos;
 es ben irmá de túas irmás
 que renegaron dos seus homes
 e máis dos seus fillos.
 A vosa nai era hitita
 e o voso pai amorreo.
⁴⁶A túa irmá maior é Samaria
 e máis as súas fillas,
 vive á túa dereita;
 e a túa irmá máis nova,
 a que vive á túa esquerda,
 é Sodoma e máis as súas fillas.
⁴⁷Non imitaches moderadamente
 o seu comportamento
 nin só cometiches as súas abominacións,
 senón que con todo o teu comportamento
 pecaches máis ca elas.
⁴⁸Xuro pola miña vida
 —é o meu Señor, Iavé, quen fala—
 que Sodoma, a túa irmá,
 e máis as súas fillas,
 non se comportaron
 como vos comportastes ti e máis as túas.
⁴⁹Velaquí o delito de Sodoma:
 soberbia, fartura de pan
 e tranquilidade imperturbable
 tiñan ela e máis as súas fillas,
 pero non sostiveron coa man
 ao desgraciado e ao pobre.
⁵⁰Ensoberbecéronse e cometeron
 abominacións na miña presenza,
 e entón eu refugueinas tan pronto
 como as vin.
⁵¹E Samaria non cometeu
 nin a metade dos teus pecados;
 ti multiplicaches
 as túas abominacións máis ca ela,
 de xeito que coas abominacións
 que ti cometiches
 fixeches parecer xustas as túas irmás.
⁵²Pois ti soporta logo a túa vergonza,

xa que cos teus pecados fas de mediadora
 en favor das túas irmás.
 Xa que te fixeches
 máis abominable ca elas,
 son elas máis xustas ca ti.
 Avergónzate, pois,
 e soporta a túa vergonza,
 xa que fas parecer xustas as túas irmás.
⁵³Trocarei a súa catividade:
 a catividade de Sodoma e das súas fillas,
 e máis a catividade de Samaria
 e das súas fillas.
 Catividade será a túa
 en comparanza coa delas,
⁵⁴para que soportes a túa vergonza
 e te avergonces de todo canto fixeches,
 servíndolles así de consolación a elas.
⁵⁵As túas irmás, Sodoma
 e máis as súas fillas,
 volverán ao seu estado anterior,
 e Samaria e máis as súas fillas
 volverán ao seu estado de antes;
 pero tamén ti e máis as túas fillas
 volveredes ao voso estado de antes.
⁵⁶Sodoma, a túa irmá,
 serviu de burla na túa boca
 o día do teu orgullo,
⁵⁷antes de que se descubrise
 a túa ruindade.
 Certo, está chegando
 a vergonza das fillas de Aram
 e todas as súas veciñas,
 e as fillas dos filisteos,
 vanse burlar de ti por todo o arredor.
⁵⁸Soporta, pois, a túa depravación
 e máis as túas abominacións
 —é o Señor quen fala—.
⁵⁹Pois, así fala o meu Señor, Iavé:
 Comportareime contigo
 tal como ti fixeches comigo,
 pois desprezaches o xuramento
 e rompiches a alianza.
⁶⁰Pero eu lembrareime da miña alianza,
 do sinal que che dei
 desde os días da túa mocidade,
 e mantereirei contigo unha alianza eterna.
⁶¹E ti lembraraste do teu comportamento
 e avergonzaraste,
 cando ti acollas as túas irmás,

16, 46 A dereita é o S; e a esquerda, o N: pois os semitas orientábanse mirando ao nacente. A relación familiar con Sodoma ten valor de cidade pecadora por antonomasia e severamente castigada (cf Xén 18, 16-19, 29).
 16, 57 A expresión *fillas de Aram* alude a Xerusalén e ás cidades de Xudá. Chámanse deste xeito, por mor do

arameo Abraham.

16, 59 O *xuramento*: as bendicións e maldicións anexas á alianza con Iavé (cf Dt 28).

16, 61 A esperanza na volta das tribos de Israel (deportadas no ano 722) para formar o novo reino mesiánico, perdura no ano 587.

a máis vella e a máis nova,
pois dareichas a ti por fillas,
e farei firme a túa alianza.
⁶²Porque eu mantereí
a miña alianza contigo,
e ti recoñecerás que eu son o Señor,
⁶³para que te acordés e te avergonces
e nunca máis teñas
que abrir a boca con vergonza,
cando eu che perdoe todo o que fixeches
—é o Señor quen fala.

Alegoría de xuízo de castigo e de salvación

17 ¹Veume a palabra do Señor
nestes termos:
²—Fillo de Adán propón un enigma,
imaxina unha parábola
para a casa de Israel,
³dille: Así fala o meu Señor, Iavé:
A aguia grande, de grandes ás,
de longa envergadura,
de espesa plumaxe,
de cor pintada,
voou ata o Líbano;
e colleu a copa do cedro,
⁴esgazou a punta do seu gromo,
levouna a unha cidade de traficantes,
e púxo a nunha cidade de arrieiros.
⁵Logo colleu parte da semente
da cidade
e sementouna en terra de labradío,
á beira de augas abundantes,
xunto a un remanso.
⁶Prendeuse e converteuse
nunha cepa opulenta, de baixa altura,
dirixía as súas ramas cara o cedro,
e as súas raíces puxéronse debaixo del,
e converteuse nunha cepa.
Botou vides e sacou abrochos,
e agromou cos baceiros.
⁷Logo apareceu unha aguia grande,
de grandes ás e de moita plumaxe;

e, velaí, a cepa estendeu avidamente
as súas raíces cara a aguia
e dirixiu cara a ela as súas ramas,
para beber dela máis ca no baceiro
do seu plantío,
⁸aínda que estaba plantada
nun terreo chuvioso,
xunto a augas abundantes,
para botar vides e para dar froito,
para ser unha cepa excelente.

⁹Dille: Así fala o meu Señor, Iavé:
Seguirá adiante?
Non a arrincarás de raíz a aguia
e non lle esgazará o froito e secará?
Todos os rebentos
da súa medra secarán,
pois ela con brazo forte
e cun pobo numeroso
é forte abondo para a levantar de raíz.
¹⁰Olládea, a plantada cepa,
seguirá adiante?
Acaso non secará cando a azoute
o vento soán?
Acaso non secará no baceiro
onde foi plantada?

¹¹Veume a palabra do Señor
nestes termos:
¹²—Dille á casa rebelde:
Non sabedes o que quere dicir isto?
Dille: Ollade, o rei de Babilonia
veu a Xerusalén,
colleu o seu rei e mais os seus príncipes,
e levounos xunto del a Babilonia.
¹³Colleu un de estirpe real
e fixo con el un pacto
comprometéndoo con xuramento;
levou os nobres do país,
¹⁴para que fose un rei humilde
e deste xeito non se levantase,
para que gardase a súa alianza

17, 1-25 a texto unitario preséntase como unha fábula. Intervenien animais —dúas aguías— e plantas —o cedro e a vide—, pero con referencias a personaxes e institucións humanas (vv. 3-10, 22-25). Esta linguaxe de fábula clasifícase nunha sección (vv. 11-21) de linguaxe directa, que se considera oráculo divino, aínda que os oráculos tamén se presentan nas seccións parabólicas dos vv. 9-10, 22-25. As dúas aguías son símbolos do poder de dous grandes reis: Nabucodonosor (vv. 3, 9) e o faraón exipcio (v. 7). O cedro vén simbolizar a casa real de Xerusalén, herdeira da bendición divina, coa que se identifica o Líbano. A vide equivale ao pobo de Deus. O terreo chuvioso xunto a augas abundantes é a terra da bendición divina, na que está o templo de Iavé. O centro teolóxico do texto está constituído polos dous oráculos de xuízo de castigo contra Sedecías (vv. 16-21), e polo oráculo mesiánico

dos vv. 22-25, que acaba cunha afirmación solemne de señorío do Iavé sobre a historia.

17, 4 *Cidade de traficantes*. O hebreo *eres* ten o senso de cidade, por mor do paralelismo con 4c (ciudades de arrieiros). Refírese a Babilonia.

17, 5 *A semente da cidade* equivale a un home da cidade. Aínda que se trata de “un de estirpe real” (cf v. 23), a teoloxía hebrea nunca considerou a Sedecías como rei davídico, a pesar de que el pretendía selo (cf v. 6).

17, 7 *Avidamente*: con devezos de prosperidade e de fartura.
17, 9 *A aguia*. Refírese aquí á primeira, a do v. 3 (= Nabucodonosor).

17, 10 *O vento soán* é un símbolo do castigo divino, do que falan os vv. 15-21.

17, 14 *Rei* (lit. “reino”): metonimia, designando o concreto mediante o abstracto.

e que esta fose estable.

¹⁵Pero rebelouse contra el, mandando mensaxeiros a Exipto, para que lle desen cabalos e moitos soldados.

Terá éxito?

Librarase o que fixo tales cousas?

Quebrantou o pacto, e librarase?

¹⁶Xuro pola miña vida, —é o meu Señor, Iavé, quen fala— que no país do rei que o fixo reinar a el, o do xuramento que el desprezou e o do pacto que el quebrantou, nese país, el morrerá: no medio de Babilonia. ¹⁷Pero o Faraón non se fará ver na guerra cun gran exército e cunha numerosa multitude, cando se levanten terrapléns e se constrúan muros de asedio para segar moitas vidas. ¹⁸Desprezou o xuramento, quebrantando o pacto. Pois xa que deu a súa man, pero fixo todas estas cousas: non se librará.

¹⁹Por iso, así fala o meu Señor, Iavé:

Xuro pola miña vida

que o xuramento que desprezou,

e o pacto que quebrantou, volvereillos de certo sobre a súa cabeza.

²⁰Botarei sobre el a miña rede, e cazareino na miña trampa; conducireino a Babilonia para preitear con el no xuízo da deslealdade que contra min cometeu.

²¹A todos os fuxitivos dos seus exércitos decapitaranos, e os fuxitivos dispersaranse aos catro ventos: así saberedes que eu, o Señor, fun quen falou.

²²Así fala o meu Señor, Iavé:

Eu collerei das pólas do cedro a máis alta e fixareina; dos gallos máis novos arrincarei un abrocho,

e plantareino nun monte alto e elevado: ²³no monte elevado de Israel plantareino; botará gromos e dará froitos e volverase un cedro magnífico; aniñarán debaixo del todos os paxariños, todas as aves aniñarán á sombra das súas ramas.

²⁴Entón todas as árbores do monte caerán na conta de que eu, o Señor, derreo a árbore ergueita e levanto a árbore derreada; seco a árbore verde e fago florecer a árbore seca. Eu, o Señor, díxeno e fareino.

O Deus xusto e a retribución individual

18 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Que vos pasa a vós, que andades repetindo este dito na terra de Israel: “Os pais comeran as uvas verdes e os fillos sofren a denteira”?

³Pola miña vida —é o meu Señor, Iavé quen fala— xuro que vós non volveredes repetir este dito en Israel. ⁴Pois, de certo, todas as vidas son miñas; o mesmo ca a vida do pai, tamén a vida do fillo é miña; a persoa que peque, esa é a que morrerá. ⁵Se un home é xusto, e practica o dereito e mais a xustiza: ⁶non come banquetes sacros nas montañas nin levanta os seus ollos cara aos ídolos da casa de Israel; non profana a muller do seu próximo, nin se achega á muller menstruante; ⁷se o tal non explota a ninguén, devolve a fianza da súa débeda, non comete roubo,

17, 17 *Non se fará ver*: lit. “non fará ver o seu sinal”.

17, 18 O profeta non insiste aquí na falta de confianza do rei Sedecías en Iavé (ao contrario do que fai Ez 16), senón na infidelidade ao xuramento feito ao rei de Babilonia (cf vv. 13-19).

17, 23 Nótase o universalismo salvífico do momento da restauración mesiánica, e o recoñecemento de Iavé por parte de todos os reis (= as árbores do v. 24).

18 O texto comeza propoñendo o problema teolóxico tradicional da retribución colectiva (v. 2), máis especialmente sentido por mor dos rapaces que foron deportados e polos nados no desterro, cargando así con culpas alleas (cf vv. 25-29). O profeta, seguindo a Xer 31,30, afirma enfaticamente o principio de retribución individual (v. 4 d), que vai explicitar nunha serie de catro formulacións de leis hipotéticas no estilo do código da santidad (Lev 10, 20; 22, 21; 24, 17. 19 . . .) e do Código Sacerdotal (Lev 2, 1; 4, 2; 5, 21), nas que ao final se dá o fallo do caso. Nas dúas primeiras formulacións (vv. 5-9. 10-20), déixase sentir o estilo iterativo da catequese moral do sacerdote, mentres que nas dúas últimas fálase da con-

versión, do cambio para o ben (vv. 21-23) ou para o mal (v. 24), preparando deste xeito a síntese final, que en dúas seccións (vv. 25-28. 29-32) responde ao reproche do proceder inxusto de Deus, castigando os fillos polos pecados dos pais. Nestas dúas seccións finais, o profeta considera pecadores aos seus oíntes queixosos, e chámalos á conversión para poderen vivir felices, pois Deus non quere a morte deles.

18, 4-5 *A persoa que peque*: aínda que o verbo hebreo empregado ten o sentido etimolóxico de fallar o tiro ao branco, aquí ten o sentido de transgredir a vontade de Deus, tal como o deixan ver os termos “xusto” “xustiza” e “dereito”.

18, 6 *Nas montañas* persistía un culto sincretista, no que se mesturaba o culto a Iavé con formas do culto naturalista á fecundidade e fertilidade, de orixe cananea e babilónica, neste momento en auxe. *Levantar os ollos* é unha expresión de esperanza cobizosa. Estaba prohibido achegarse á muller menstruante (cf Lev 15, 24; 18, 19; 20, 18), por mor do contacto co sangue, que se consideraba execrante, fóra do rito sacrificial.

dálle o seu pan ao famento e cobre ao espido con vestidos; ⁸se non presta con usura nin cobra os réditos; se aparta a súa man da iniquidade, e xulga conforme o dereito e a verdade entre home e home; ⁹se camiña conforme os meus preceptos e garda os meus mandamentos, practicando a verdade e a xustiza: este certamente vivirá —é o meu Señor, lavé, quen fala—.

¹⁰Pero se un xera un fillo asasino, ou se o familiar comete algunha destas cousas ¹¹aínda que el non faga ningunha: tal como comer banquetes sacros nas montañas e profanar a muller do seu próximo; ¹²explotar o desgraciado e o pobre, roubar e non volver o peñor da fianza, erguer os seus ollos cara aos ídolos e cometer abominacións; ¹³prestar con usura, cobrar réditos, acaso vivirá? Non vivirá: cometeu todas estas abominacións e morrerá sen remedio, o sangue dos seus crimes volverse contra el.

¹⁴Mais, velaí, un ten un fillo que ve os pecados que fai seu pai, veos pero non se comporta conforme a eles; ¹⁵non come en banquetes sagrados nas montañas, non ergue os seus ollos cara os ídolos da casa de Israel; non profana a muller do seu próximo; ¹⁶non explota, nin retén o peñor da fianza; non rouba, dálle o seu pan ao famento e viste ao espido; ¹⁷aparta a súa man de provocar afliccións, non cobra réditos nin usura; cumpre os meus mandamentos e camiña polos meus preceptos: este non morrerá polos pecados de seu pai: ben certo que vivirá. ¹⁸Seu pai, xa que oprimiu e roubou ao irmán e xa que non fixo no medio do seu pobo o que está ben, morrerá de certo pola súa iniquidade.

¹⁹Pero vós dicides: “por que non carga o fillo coa iniquidade do pai?”. Porque se o fillo observou o dereito e a xustiza, e se gardou todos os meus preceptos e se os puxo en práctica, vivirá certamente. ²⁰O que peque será quen morrerá: o fillo non cargará coa iniquidade do pai, o pai non cargará coa iniquidade

do fillo; sobre o xusto reverterá a súa xustiza, sobre o malvado reverterá a súa ruindade.

²¹Se o malvado se converte de todos os pecados que cometeu, e garda todos os meus preceptos e practica o dereito e a xustiza, vivirá de certo, non morrerá. ²²Todas as maldades que cometeu non se lle terán en conta; por mor da xustiza que practicou, vivirá. ²³É acaso verdade que sinto eu pracer coa morte do malvado —é o meu Señor, lavé, quen fala— e non en que se converta do seu camiño e que viva?

²⁴Cando o xusto se aparta da xustiza e comete a maldade, e se comporta e vive segundo todas as abominacións que comete o malvado, todas as obras boas que fixo non se terán en conta: polas infidelidades que cometeu e polos pecados que fixo, por eles morrerá.

²⁵E vós respondedes: “Non é xusto o proceder do Señor?”. Escoitade, casa de Israel: Non é xusto o meu xeito de comportarme? Non é máis ben o xeito de vos comportardes vosoutros o que é inxusto? ²⁶Cando o xusto se aparta das súas obras de xustiza e comete iniquidades e morre debido a elas, morre debido ás iniquidades que el cometeu. ²⁷Cando o malvado se aparta da maldade que cometeu e practica o dereito e a xustiza, entón el consegue a vida. ²⁸Se cae na conta e se aparta da maldade que cometeu, vivirá de certo, non morrerá.

²⁹E responde a casa de Israel: “Non é xusto o xeito de se comportar o Señor?”. Non é xusto o meu comportamento, casa de Israel? Non é máis ben o voso comportamento o que é inxusto? ³⁰Por isto, xulgareivos a cada un de vós conforme o propio proceder, casa de Israel —é o meu Señor, lavé, quen fala—. Convertédevos e apartádevos das vosas ruindades, e non teredes o tropezo para caer na iniquidade. ³¹Quitade de diante de vós as vosas maldades coas que pecastes, facédevos un corazón novo e un espírito novo. Por que

18, 8 O empréstito con interese estaba prohibido entre os membros do pobo de Deus (Ex 22, 24; Lev 25, 36-37; Dt 23, 20).

18, 9 *Verdade* (heb. “émer”) é a resposta fiel á bondade de Deus, mostrada no cumprimento da alianza. *Vivirá*: é moito máis ca seguir con vida: é “vivir feliz”, do mesmo xeito que “morrer” non supón necesariamente a morte física, senón que indica ás veces unha existencia amargada e tristeira.

18, 17 Estas *afliccións* son as dos réditos do empréstito e as da usura.

18, 18 A retribución individual non leva a unha desaparición da comunidade, senón a unha máis forte integración no pobo.

Irmán ten senso de parente ou membro da mesma tribo ou do mesmo pobo.

18, 21-23 A conversión dos pecados é fonte de felicidade para a persoa pecadora. Isto é xustamente o que lle agrada a Deus.

18, 24 Todos os merecementos da persoa que se aparta da xustiza, desaparecen ante Deus, de xeito que esa persoa queda abocada á morte (= amargura, castigo). Pero Deus chámala á conversión (cf vv. seguintes).

18, 26 *Iniquidades*: traduce un vocábulo hebreo colectivo.

18, 31 A conversión non é algo negativo, senón que leva consigo uns plans e proxectos e unha enerxía de calidade superior aos que un tiña (cf nota a 11, 19).

queredes morrer, casa de Israel? ³²Non sinto eu pracer pola morte do que morre —é o meu Señor, Iavé quen fala—: Convertédevos e viviredes!

Elexía polos reis de Xudá

19 ¹Ti entoa unha elexía polos príncipes de Israel.

²Dilles:

Que leoa foi túa nai
no medio de leóns!
Deitada no medio dos leóns,
criaba a súa camada.

³Criou un dos seus cachorros,
que se volveu un leonciño,
aprendeu a esnaquizar a presa,
devorou homes.

⁴Souberon del as nacións:
cazárono nas súas foxas
e levárono con ganchos
ao país de Exipto.

⁵Ela, ao ver que a súa esperanza
e a súa ilusión estaban perdidas,
colleu outro dos seus cachorros
e constituíno nun leonciño.

⁶El daba voltas entre os leóns,
feito un león novo;

⁷aprendía a esnaquizar a presa,
devoraba homes;
abusaba das súas viúvas
e desolaba as súas vilas;
o país e os seus habitantes
estaban amedrentados
polo ruído dos seus ruxidos.

⁸Pero os países de toda a volta
viñeron contra el,
desde as provincias estenderon
sobre el as súas redes

e atrapárono nas súas foxas.

⁹Metérono con ganchos na gaiola
para o levaren
xunto ao rei de Babilonia;
levárono a Babilonia,
para que non se volva oír a súa voz
nos montes de Israel.

¹⁰Túa nai era semellante
a unha vide da túa caste
plantada xunto á auga:
daba froito e estaba chea de ramas
por mor da abundante auga.

¹¹Daba bacelos de tal poder
que servían para cetros de reis;
a súa altura sobresae
por entre as nubes;
é imponente pola súa altura
e pola multitude das súas ramas.

¹²Foi arrincada con carraxe
e foi tirada por terra,
o vento do nacente
secou o seu froito,
que se desprende;
e secou as súas ramas poderosas
e o lume consumíunas.

¹³E agora está plantada no deserto,
en terra reseca e sedenta.

¹⁴Saíu lume dunha das ramas
e consumiu os bacelos e os seus froitos.
Xa non hai nela ramas poderosas,
báculos para reinar.
Esta é unha elexía
e cántase coma unha elexía.

Historia das infidelidades de Israel

20 ¹No ano sétimo, o dez do mes quinto,
viñeron algúns dos anciáns de Israel
consultar o Señor e sentaron diante de min.

19, 1-14 Este c. é unha elexía (qínah) (cf 1. 14c), caracterizada literariamente polo número desigual de acentos das dúas partes do verso (3 + 2; 4 + 3), nas dúas seccións (vv. 2-9. 10-14) en que se canta. Na primeira, os vv. 2-4 describen as extorsións económicas e a sorte desastrosa do rei Ioacaz, deportado no ano 609 a Exipto, onde morreu (cf 2 Re 23, 33). Segue (vv. 5-9) coas extorsións do rei Ioaquim (609-598) para pagar os tributos a Exipto e logo a Babilonia, e co problema da deportación do seu fillo Ioaquín a Babilonia. Na segunda sección (vv. 10-14) xa non se fala do “león” (= o rei), pois a Sedecías non o consideran rei os deportados, pois vive aínda seu sobriño, o rei Ioaquín. Cántase a situación de extrema miseria, coa imaxe da vide arrincada e plantada no deserto, facendo referencia aos deportados. O texto pode ser do reinado de Sedecías ou posterior a 587.

19, 2 *Leoa - nai*: alude a Xerusalén, cidade de reis, pois creceron á calor dela.

19, 40 rei é Ioacaz, cf nota aos vv. **19**, 1-14.

19, 7 *Abusaba das viúvas*: aquí traducimos o verbo “coñecer” co senso de unión sexual.

19, 9 Aínda que gramaticalmente o metido na gaiola é o

leonciño do v. 5 (Ioaquim), quen seguiu conservando en Babilonia o título de rei de Xudá, foi o seu fillo Ioaquín.

19, 10 A imaxe da vide (viña, cepa) para significar o pobo é tradicional na Biblia (cf Sal 80, 9s; Is 5, 1-7; 27, 2-5; Xer 2, 21; 12, 10; Os 10, 1). *Auga* é sinal da bendición divina, que inclúe a categoría rexia para o tal pobo. *Da túa caste*: lit. “do teu sangue” (= vida, raza, caste): cf Xén 49, 11; Dt 32, 14).

19, 12-14 O contraste coa bendición divina exprésase coas imaxes do desarraigo e do abandono (v. 12), co ser plantada no deserto, e co incendio que queima as ramas e os froitos, anque non a cepa, que non chega a morrer.

20, 1-44 O texto comeza coa datación, que corresponde ao 12 de agosto do ano 591, e coas circunstancias da vida do profeta no desterro (v. 1). Os vv. 2-4 conteñen unha revelación ao profeta na que considera a idolatría dos deportados como continuación da dos seus devanceiros. Deste xeito, este oráculo de xuízo de castigo serve de introdución á análise do enraizamento da idolatría na historia da salvación, presentado como un oráculo (vv. 5-29). Esta sección está dividida en catro unidades (5-8; 9-13; 14-21; 22-29), marcadas polo contraste entre a de-

²Veume entón a palabra do Señor nestes termos: ³—Fillo de Adán, fálalles aos anciáns de Israel e dilles: Así fala o meu Señor, Iavé: Seica vides consultarme a min? Xúro pola miña vida que non deixarei que me consulte—é o meu Señor, Iavé, quen fala—. ⁴Non os vas xulgar ti?: non os vas xulgar, fillo de Adán? Móstralles as abominacións de seus pais. ⁵Has de lles dicir: Así fala o meu Señor, Iavé: O día no que eu escollín a Israel, xureille coa miña man erguida á liñaxe da casa de Xacob; cando me dei a coñecer a eles, xureilles coa man levantada: “Eu son o Señor, o voso Deus”. ⁶No día aquel xureilles coa man erguida, que eu sacaría do país de Exipto, para a terra onde eu me aparecera a eles, terra que deita leite e mel, terra que é a máis gloriosa de todas as terras. ⁷Tamén lles dixen: “Cada un de vós botade fóra as abominacións que vos levan os ollos, e non vos lixedes cos ídolos de Exipto. Eu son o Señor, o voso Deus”. ⁸Pero eles rebeláronse contra min, e non me quixeron facer caso. Ninguén deles botou fóra as abominacións que lles levan os ollos, nin abandonou os ídolos de Exipto. Entón véuseme ao pensamento verter contra eles o meu anoxo, e desaforar contra eles a miña ira en pleno país de Exipto. ⁹Pero obrei de acordo co meu nome, de xeito que non fose profanado á vista dos pobos no medio dos que vivían, e na presenza dos cales me dera a coñecer a eles, sacándoos do país de Exipto.

¹⁰Saqueinos da terra de Exipto e leveinos ao deserto. ¹¹Deilles os meus preceptos e fixenlles coñecer as miñas leis, que dan vida ao home que as cumpre. ¹²E tamén lles dei os

meus sábados para que sirvan de sinal entre min e eles, para que se saiba que eu son o Señor que os consagra. ¹³Pero rebelouse contra min a casa de Israel no deserto: non seguiron os meus preceptos, senón que rexeitaron os meus mandamentos, que dan vida ao home que os cumpre, e profanaron os meus sábados desde antigo. Vinme tentado de verter contra eles o meu furor para os exterminar. ¹⁴Pero obrei por mor do meu Nome, para que non fose profanado á vista dos pobos, á presenza dos cales os saquei. ¹⁵E volvínxurarlles no deserto, coa man levantada, que non os levaría á terra que lles dera, que deita leite e mais mel, e que é a máis gloriosa de todas as terras; ¹⁶por rexeitaren as miñas leis e por non se comportaren conforme aos meus preceptos, e por profanaren os meus sábados, pois íaselles o corazón tras os seus ídolos. ¹⁷Mais o meu ollo tivo compaixón de facerlles mal, e así non os exterminei no deserto.

¹⁸Aos seus fillos díxenlles no deserto: “Non sigades os preceptos de vosos pais nin gardedes as súas leis, nin vos contaminades cos seus ídolos. ¹⁹Eu son o Señor, o voso Deus: seguides os meus preceptos, gardade as miñas leis e cumprídeas, ²⁰santificade os meus sábados: que sirvan de sinal entre min e vós, para que se saiba que eu son o Señor, o voso Deus”. ²¹Pero os fillos rebeláronse contra min: non seguiron os meus preceptos, nin gardaron as miñas leis, nin as cumpriron, pois o home que as cumpre ten a vida por elas, e profanaron os meus sábados. Entón véuseme ao pensamento verter contra eles a miña carraxe, e desaforar a miña ira contra eles no deserto. ²²Pero retirei a miña decisión de forza e en-

cepción divina e o seu obrar de acordo co seu Nome, que se repite con fórmulas case fixas (vv 8. 9. 13. 14. 21. 22). Estas unidades teñen o mesmo esquema, composto destes elementos: 1) Os diferentes artigos do credo hebreo: elección e liberación de Exipto, promesa da terra, don da terra. 2) Orde divina de deixar a idolatría. 3) Rebeladía e non seguimento (desobediencia) do Señor. 4) Decepción divina. Soamente na cuarta unidade (vv. 22-29) cambia esta orde, para insistir na ameaza de dispersalos entre os pobos, por rexeitar o precepto do Señor. O texto acaba con dous oráculos salvíficos. No primeiro (vv. 30-38) recóllese o contraste entre a infidelidade do pobo (vv. 30-32) e a nova acción salvífica (vv. 33-38), aínda que a acción salvífica aquí é purificatoria, e de revivencia espiritual das experiencias do deserto. No segundo (vv. 39-44) suponse a perda dunha parte do pobo coa idolatría, pero antúciase o restablecemento dos dons do culto, na terra, para os que sexan fieis ao Señor.

20, 3 Os *anciáns de Israel* son as autoridades relixiosopolíticas do desterro. Sobre o obxecto da consulta, cf nota aos vv. 31-32. Un texto semellante témoelo en **14, 1-4**. **20, 4** As interrogacións realzan a imperiosa obriga do profeta, e teñen senso afirmativo.

20, 5 *Xurar coa man levantada*: é expresión dunha promesa na que Iavé empeña todo o seu poder, que se pon en acción; a promesa é a de concluir co pobo a alianza, segundo o expresa a fórmula “o voso Deus”.

20, 6 *Onde eu me aparecera*: alusión ás teofanías aos patriarcas. Os calificativos da terra reflicten a súa condición de don de Deus.

20, 7 *Abominacións que vos levan os ollos*: lit. “abominación dos vosos ollos”: a cobiza.

20, 9 Entre a ira punitiva divina e o Nome (a manifestación do seu poder salvífico), prevalece o plan salvífico.

20, 12 A lei do descanso sabático é sinal da pertenza do pobo a Deus. Este non precisa traballar sempre, pois o Deus todopoderoso coida del en virtude da consagración a El (cf v 20).

20, 16 O *corazón* non é aquí a raíz dos sentimentos e afectos, senón dos plans e proxectos. Os israelitas coidaban que lles eran mellores os ídolos.

20, 17 O *meu ollo*, como fonte da compaixón e das bágoas.

20, 19 *Eu ... voso Deus*: fórmula da alianza, pois as leis e preceptos son estipulacións da alianza.

tón decidín obrar de acordo co meu Nome, de xeito que non fose profanado á vista dos pobos, á presenza dos cales eu os fixera saír.²³ Volvín xurar coa man levantada contra eles no deserto que os dispersaría entre os pobos e que os espaxaría entre os países,²⁴ por non cumpriren as miñas leis e por rexeitaren os meus preceptos, por profanaren os meus sábados, e por írensellos os seus ollos tras os ídolos de seus pais.²⁵ Por iso non fun tamén eu quen lles dei preceptos que non son bos, e leis que non os fan vivir?²⁶ Non fixen eu que se contaminasen coas súas ofrendas, ao faceren pasar polo lume a todos os primoxénitos, para volvelos unha desolación e para que así recoñezan que eu son o Señor?

²⁷ Por isto, fillo de Adán, fálalle á casa de Israel e dille: Así fala o meu Señor, Iavé: Aínda así me inxurieron vós pais, coa súa infidelidade, coa que me traizoaron.²⁸ Eu tróuxenos ao país que, coa miña man levantada, xurara llelo dar a eles; mais eles, ao veren calquera outeiro elevado ou calquera árbore enramallada, ofreceron alí os seus sacrificios, deron alí as súas ofrendas provocadoras, puxeron alí os perfumes que, segundo eles, aplacan, e verteron alí as súas libacións.²⁹ Eu díxelles: “Que é ese outeiro onde ides?”. E quedoulle de nome o “outeiro” ata o día de hoxe.³⁰ Por isto dille á casa de Israel: Así fala o meu Señor, Iavé: Non é verdade que vós vos lixades segundo o vieiro dos vós pais, e que vos ides prostituír cos seus mesmos ídolos?³¹ Cando vós levantades as vosas ofrendas, cando facedes pasar os vós fillos polo lume, estádesvos lixando con todos os vós ídolos ata hoxe, e voume deixar eu consultar por vós, casa de Israel? Pola miña vida —é o meu Señor, Iavé, quen fala—, que non me deixareis consultar por vós.

³² O que se vos vén á cabeza non sucederá de ningún xeito, pois vós pensades: “Debemos ser coma os demais pobos e razas dos outros países, dando culto ao pau e mais á

pedra”.³³ Pola miña vida —é o Señor, Iavé, quen fala— xuro que con man forte, con brazo estendido e con anoxo rebordado, hei reinar sobre vós;³⁴ pois con man poderosa, con brazo estendido e con anoxo rebordado, heivos facer saír de entre os pobos, e heivos xuntar, traéndovos dos países onde estades espaxados,³⁵ e heivos levar ao deserto dos pobos, para preitear alí convosco cara a cara.³⁶ O mesmo que preiteei cos vós pais, no deserto do país de Exipto, así preitearei convosco, —é o meu Señor, Iavé, quen fala—,³⁷ fareivos pasar por debaixo do cetro, e fareivos entrar no compromiso da alianza;³⁸ separarei de entre vós os que se rebelen e pequen contra min: a estes fareinos saír do país do seu desterro, pero non entrarán nas terras de Israel. Deste xeito recoñeceredes que eu son o Señor.

³⁹ Decatádevos, casa de Israel! Así fala o meu Señor, Iavé: Uns ide, e adorade os vós ídolos; e os demais, que ninguén de entre vós deixe de me facer caso, e non volvades profanar o meu santo Nome coas vosas ofrendas e cos vós ídolos.⁴⁰ Que no meu monte santo, no alto monte de Israel —é o meu Señor, Iavé quen fala— que alí me adore toda a casa de Israel, toda ela no país. Alí me sentirei compracido deles, alí pedirei os vós tributos, as vosas ofrendas, e todo o que vós consagredes.⁴¹ Coma do perfume que aplaca, sentireime compracido de vós, cando vos faga saír de entre os pobos e vos xunte traéndovos dos países onde estades espaxados: entón mostrarei por medio vós a miña santidad á vista dos pagáns.⁴² E vós recoñeceredes que eu son Iavé, cando vos faga entrar na terra de Israel, no país que, coa man levantada, lles xurara dar a vós pais.⁴³ Unha vez alí, lembrádevos do voso comportamento e de todas as obras coas que vos lixastes, e sentiredes noxo de vós mesmos por todas as maldades que cometestes.⁴⁴ Entón recoñeceredes que eu son Iavé, cando me comporte convosco conforme o meu Nome, non segundo o

20, 25-26 As frases interrogativas son irónicas e fortemente enfatizantes.

20, 28 Referencia aos cultos sincretistas nos santuarios cananeos, que, como cultos dunha relixión naturalista, se realizaban nas copas das árbores.

20, 29 *Outeiro* (heb. *bamah*), sen referencia a ningún lugar concreto, pois deses *bamot* había moitos.

20, 31-32 A referencia á consulta do v. 1 clarifica os contidos da consulta, e trátase dos plans do pobo do desterro de dar culto a Iavé representado en imaxes, tal como facían os babilonios e os pobos alí deportados. As tentacións do emprego de imaxes vese agrandada polo feito de que lles faltan as formas tradicionais do culto no santuario (festas, sacrificios e rituais). Por outra banda,

a apostasía debeu ser forte, pois o profeta reconece que o destino dalgúns son os ídolos (v. 39). Unhas simples liturxias da palabra non podían encher o sentido relixioso e festivo do pobo.

20, 33 *Reinar* ten aquí o senso de protexer e auxiliar, como consecuencia da alianza (cf v. 37).

20, 35 O *deserto dos pobos* é unha categoría teolóxica de lugar da revisión e restablecemento da alianza. Por iso a xuntanza dos desterrados (v. 34) non acaba nas terras de Israel (v. 38), senón no deserto da conversión ao Señor.

20, 39 O v. 39 opón “uns” a “os demais”. Estes son o “resto” de Israel, purificado pola proba do desterro.

20, 41 *A santidad* de Deus é a transcendencia ou superioridade sobre as forzas cósmicas e sobre os espíritos.

voso mal comportamento e segundo as vosas obras perversas, casa de Israel, —é o meu Señor, Iavé, quen fala.

Catro oráculos de castigo con lamentación simbólica sobre Xerusalén e Xudá

21 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, pon a túa cara mirando para o sur, e profetízalle ao medio-día, profírelle oráculos ao bosque do campo do Négueb. ³Dille: Bosque de Négueb, escoita a palabra do Señor! Así fala o meu Señor, Iavé: Atende, vouche prender lume, que devorará todas as túas árbores verdes e todas as túas árbores secas. A ardente chama non se apagará, senón que con ela se queimarán todas as terras, desde o Négueb ata o norte. ⁴E todo mortal verá que son eu, o Señor, quen o prendín e non se apagará.

⁵Entón eu respondín: —Ai, meu Señor Iavé! Eles están dicindo de min: “Non é el o que conta contos?”

⁶Entón veume a palabra do Señor nestes termos: ⁷—Fillo de Adán, pon a túa cara mirando a Xerusalén, e profetiza contra o santuario, e profírelle oráculos contra a terra de Israel, ⁸e di: Terra de Israel, así fala o Señor: Vede, estou contra ti, e saco a miña espada da súa vaiña, para exterminar de ti xustos e pecadores. ⁹Porque teño que exterminar de ti xustos e pecadores, por isto sae a miña espada da súa vaiña contra todo mortal desde o Négueb, ata o norte. ¹⁰Deste xeito reconecerá todo mortal que eu, o Señor, saquei a miña espada da súa vaiña, e que non volverá a ela.

¹¹E ti, fillo de Adán, fai lamentacións dobrando a cintura, e con amarguras fai lamentacións na súa presenza. ¹²Cando eles che preguntan: “Por que fas ti lamentacións?”; ti has de lles responder: “Por causa dunha noti-

cia que chega sen remedio, e entón todo corazón fraqueará, todos os brazos se debilitarán, todo espírito desfalecerá e todos os xeonllos se desfarrán en auga. Velaquí chega e xa se fai realidade”. —É o meu Señor, Iavé, quen fala.

¹³Tamén me veu a palabra do Señor nestes termos:

¹⁴—Fillo de Adán, profetiza e di: Así fala o Señor:

Unha espada, unha espada afiada e para máis brunida!

¹⁵Afiada para executar a gran matanza, brunida para que escintile.

Ai! Levantan un cetro contra o meu fillo, un cetro que rexeita a todas as árbores!

¹⁶Entregan a espada a brunir para despois a apreixaren coa man; xa está a espada afiada,

xa está brunida, para a poñer na man do matador.

¹⁷Berra e desfaiate en gritos, fillo de Adán,

que xa está contra o meu pobo,

xa está contra todos

os príncipes de Israel;

os horrores da poderosa espada

están co meu pobo,

por isto date golpes nas nádegas.

¹⁸Que proba!

Pero que non sería aínda, se eu non rexeitase o cetro?

—É o meu Señor, Iavé, quen fala—.

¹⁹E ti, fillo de Adán,

profetiza e bate puño con puño:

Que se duplique a espada,

que se triplique:

é a espada dos atravesados,

21, 1-22 Esta sección está constituída por catro oráculos de castigo (vv. 1-5; 6-11; 13-16; 17-22), introducidos os tres primeiros con palabras moi semellantes, mentres que o cuarto ten unha longa introdución (vv. 17-19a), que fai referencia á sección central (vv. 11-12).

21, 2-4 O destinatario é simbólico, pois non é probable que no Négueb houbera bosque, por ser un deserto. Sen embargo, por ser o S da Terra Santa, que na orientación dos puntos cardinais corresponde á man dereita e de bendición, ten que referirse a Xerusalén. De feito, o incendio do bosque, a desfeita de Nabucodonosor no 587, afecta a tódalas terras.

21, 5 É o único oráculo de castigo que presenta a incredulidade dos ointes ante as palabras proféticas.

21, 6-10 Este oráculo ten como obxecto a espada de Iavé, que non é senón a do instrumento de castigo, a dos caldeos. A expresión “xustos e pecadores” non está contra a doutrina da retribución individual de Ez 18, senón que é

un merismo no que os extremos indican a grande masa, a totalidade, sen vulgar a súa xustiza.

21, 12 A lamentación sen causa ameazante para os deportados é bo sinal profético, que esixe a súa pregunta.

O corazón é a raíz dos plans e proxectos de liberación do perigo; os brazos, da forza e poder militar; o espírito, da ilusión e entusiasmo guerreiro; e os xeonllos, da forza para manterse firmes na resistencia. A auga é aquí expresión de debilidade.

21, 13-16 Non se trata da espada de Iavé, senón da dos invasores. A espada está relacionada co cetro: o rei Nabucodonosor, que arrasa o país, coa espada na man.

21, 15 *Levantán*: as árbores designan aquí as familias, os homes.

21, 17-19a Desenvolvemento da acción simbólica: un feito angustiñoso vaise abater contra o pobo.

21, 19 *Puño con puño*: Son as puñadas que o profeta se dá a si mesmo nas nádegas (cf v. 17) ou no peito, ritual de lamentación.

a espada do gran traspaso,
 a que os ten acurrallados;
²⁰para que lles desmaie o corazón
 e se multipliquen os caídos;
 contra todas as súas portas
 puxen a ameaza da espada,
 feita irmá do lóstrego,
 disparada para a matanza.
²¹Rebélate, espada, á dereita,
 ponte cara á esquerda,
 a onde os teus dous fíos se volven.
²²Támén eu baterei puño con puño
 e desfogarei a miña ira.
 —Eu, o Señor, fun quen falei.

Xesto simbólico de castigo, na marcha de Nabucodonosor contra Xerusalén

²³Veume a palabra do Señor nestes termos:
²⁴—Oe ti, fillo de Adán, traza ti mesmo dous vieiros para que vaia a espada do rei de Babilonia; os dous saírán da mesma metrópole. Marca un sinal no comezo do camiño da cidade, márcala. ²⁵Indica un vieiro para que entre a espada en Rabah dos amonitas e en Xudá, na inaccesible Xerusalén. ²⁶Velaquí o rei de Babilonia, que se para na encrucillada, no comezo dos dous camiños para consultar as sortes: baralla as frechas, consulta os deuses familiares, observa o fígado. ²⁷Xa ten na súa man dereita a sorte: A Xerusalén! A emprazar arietes, a prorrromper en alaridos, a lanzar gritos de guerra, a emprazar arietes fronte ás portas, a encher ramplas, a construír torres de asalto! ²⁸Isto resultaralles a eles como un vaticinar en balde aos seus propios ollos, fartos dos seus propios xuramentos de fidelidade; pero el lembrarase da inicua infidelidade para a castigar.

²⁹Velaquí, así fala o meu Señor, Iavé:
 Para que vos lembredes
 das vosas iniquidades

ao descubrírense as vosas rebelións,
 ao vérense os vossos pecados
 en todos os vossos feitos,
 para que os lembredes,
 habedes ser apreixados con man forte.
³⁰Oe ti, malfeitor infame,
 príncipe de Israel,
 a quen lle chega o seu día
 no intre da iniquidade final,
³¹así fala o meu Señor, Iavé:
 Saca o turbante, quita a coroa!
 As cousas xa non son como eran:
 o baixo é alto, e o alto é baixo;
³²Ruína, ruína! Unha ruína hei facer.
 Pero isto non sucederá
 ata que chegue aquel
 que ten o poder de xulgar,
 que eu lle darei.

³³—Oe ti, fillo de Adán, anuncia este oráculo:

Ameaza contra os amonitas.

Así fala o meu Señor, Iavé, contra os amonitas e contra a súa violación do xuramento, dilles: Unha espada, espada desenvaiñada para a matanza! Espada afiada para collela e lanzar lóstregos! ³⁴Cando acerca de ti hai xa quen ten visións vas, cando acerca de ti hai quen adiviña mentiras, pónente sobre os pescozos de infames malfeitores, aos que lles chega o día, a fin, na hora da iniquidade. ³⁵Retira o poder do seu gume do lugar onde fuches creada, da terra da túa orixe, onde te vou xulgar: ³⁶Verterei en ti o meu anoxo, soprarei o incendio do meu furor contra ti, e entregareite ao poder de xentes calvaxes, artífices de destrución.

³⁷Ti volveraste unha rima de leña para o lume, o teu sangue caerá no medio do país. Nunca máis serás lembrada, porque eu, o Señor, son quen falei.

21, 22 *Puño con puño.* Agora é Deus quen, en forte antropomorfismo, desboca a súa ira, dando puñadas ao seu pobo infiel.

21, 23-32 O texto contén un xesto simbólico, ao que se xunta unha visión profética do futuro (vv. 24-27), acabando coa reacción de desprezo do pobo de Xerusalén. O xesto simbólico acaba con dous oráculos de castigo das infidelidades do pobo aos xuramentos (v. 29) e outro dirixido a Sedecias, a quen só se considera príncipe, e non rei (vv. 30-32).

21, 25 O profeta, residente en Babilonia, coñecía a campaña. A incógnita do seu destino, que lle resulta aclarada na visión profética.

21, 26 *Baralla ... o fígado:* métodos de adiviñación moi estimados na corte caldea e empregados en todo o Medio Oriente.

21, 31 *As cousas ... eran* (lit. “isto xa non é isto”). O proverbio refírese á actitude de Sedecias, que antes desprecaban os babilonios. Agora as cousas cambiaron.

21, 33-37 Exhortación ameazante dirixida aos amonitas, que se estaban deixando arrastrar á rebeldía contra os xuramentos de fidelidade a Babilonia. O v. 33c-d é unha presentación de Babilonia baixo o símbolo ameazador da espada. O v. 34 refírese a Amón, simbolizado por unha imaxe dunha muller casada a quen seducen os adiviños mentireiros, arrastrándoa a unha política suicida. O v. 35 é unha exhortación a retirar de si a ameaza babilónica (a espada: v. 33c-d) reforzada por ameazas do xuízo divino, que se concreta nos vv. 36-37.

21, 33 *Violación do xuramento.* O profeta é aquí o vixiante da fidelidade dos pagáns ao xuramento.

21, 34 *Pónente sobre os* (lit. “pónente nos”). A imaxe alude aos homes que arrastran a aludida muller polo pescozo.

21, 37 *Teu... país.* O artigo ten aquí valor demostrativo, que soamente se reflicte polo posesivo galego. A ameaza divina, o seu falar, ten a forza desencadeante dun proceso histórico destrutor, se non se lle fai caso.

O castigo de Deus, chamada á conversión

22 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Oe ti, fillo de Adán, acaso non vas condenar, si, condenar, a cidade sanguinaria, e facerlle ver todas as súas abominacións?

³Dille: Así fala o meu Señor, Iavé: Á cidade que verte sangue en medio de si chegaralle de certo o seu momento: e a que erixe ídolos diante de si volverase de certo impura. ⁴Co sangue que ti vertiches volvícheste culpable, e cos ídolos que ti fixeches volvícheste impura, e deste xeito adiantaches a túa hora, e chegaches á fin dos teus anos: por isto convertóte en escarnio para os pobos, e en burla para todos os países. ⁵Países veciños e países remotos burlaranse de ti, famosa pola túa impureza, grande na consternación. ⁶Fixate: os príncipes de Israel están dentro de ti para verteren sangue, cada un canto lle dá o seu brazo. ⁷Dentro de ti trátase con desprezo a pai e nai, dentro de ti trátase con violencia ao emigrante, dentro de ti son oprimidos o orfo e a viúva. ⁸Ti desprezas as miñas santas institucións, e profanas os meus sábados. ⁹En ti hai xente que calumnia a fin de que se verta sangue; en ti cómese en banquetes sacros na cima dos montes, e dentro de ti fanse cousas infames. ¹⁰En ti hai quen destapa a nudez que pertence ao pai, en ti abusan da muller na impureza da regra. ¹¹En ti uns cometen abominacións coa muller do irmán, outros manchan con impureza a propia nora, e outros abusan da irmá, filla de seu pai. ¹²En ti acéptanse regalos para verter sangue, ti cobras xuros de

usura e enriquecéste violentamente á conta dos teus próximos; pero a min esquecésteme —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.

¹³Velaquí, vou bater en ti cos meus puños por todos os inxustos negocios que estás facendo, e polo sangue que se está vertendo en medio de ti. ¹⁴Manterase firme o teu corazón? Seguirán fortes os teus brazos os días que eu proceda contra ti? Eu, o Señor, son quen o digo e quen o farei. ¹⁵Hei de dispersarte entre as nacións, hei de espaxerarte por entre os países, hei de levar ata o colmo a túa impureza por culpa túa, ¹⁶e deste xeito ti recibirás de ti mesmo a herdanza á vista de todas as nacións. Entón recoñecerás que eu son o Señor.

Deus purificará a Xerusalén coa súa ira

¹⁷Veume a palabra do Señor nestes termos: ¹⁸—Fillo de Adán, a casa de Israel resulta escoura para min: todos eles son bronce e estaño, ferro e chumbo; no medio do forno resultan escoura de prata. ¹⁹Por iso así fala o meu Señor, Iavé: Volvéstesvos todos escoura: por isto, vede, vouvos xuntar no medio de Xerusalén. ²⁰Xa xuntei a prata e o cobre, o bronce, o chumbo e o estaño: aticei neles o lume para fundilos; así vos xuntarei a vós, na miña ira e no meu anoxo: si, metereivos e fundireivos. ²¹Heivos xuntar, e atizar contra vós o lume do meu furor, onde vos fundiredes. ²²O mesmo que se fai a fundición de prata no medio do forno, así habédesvos de fundir no medio do meu furor, e saberedes que eu, o Señor, son quen vertín a miña ira sobre vós.

22, 1-16 Este texto, anterior á caída de Xerusalén, é un oráculo de xuízo de castigo. Ten a forma dun discurso moralizante, pois está moi desenvoltoa a acusación -un repaso do código moral-, mentres que o anuncio de castigo ocupa en contraste parte do v. 3, o final do v. 4 e o comezo do v. 13. Os vv. 14-16 non son un anuncio de castigo, senón que desenvolven o tema do dinamismo salvífico do castigo divino, tal como o dá a ver a interrogación do v. 14 e o final do 16.

22, 2 *Cidade sanguinaria*: lit. "cidade do sangue vertido", título acusador de Xerusalén.

22, 4 As referencias en paralelo ao sangue vertido e á idolatría fan pensar nos sacrificios humanos aos ídolos.

22, 6 O verter o sangue ten aquí o sentido dos asasinatos dos opositores á política pro-exipcia do reinado de Sedecías.

22, 9 Nótase o paralelismo entre os banquetes sacros de culto idolátrico (no que estaba vivente a prostitución sagrada) e as cousas infames que serven de introdución aos pecados contra a orde sexual, dos vv. 10-11.

22, 10 *Nudez*: eufemismo.

22, 12 *Pero a min*: o non respectar os dereitos de xustiza dos próximos é faltarlle á fidelidade a Iavé (cf Dt 8, 14; Is 17, 10 ...).

22, 13 *Puños*: cf nota a **21, 19** e **21, 22**.

22, 15-16 A perda da terra e da liberdade é consecuencia teolóxica da infidelidade á alianza. Outro castigo de Deus é deixar á persoa egoísta a disposición dos seus instintos, dos que recibirá unha herdanza ben diferente da de Deus. Esta situación extrema será unha chamada á conversión.

22, 17-22 Este texto é un oráculo de xuízo de castigo ao que a imaxe tradicional do prateiro que refina a prata lle presta a linguaxe (cf I, 22, 25; Xer 6, 28-30; Zac 13, 19; Mal 3, 2-3), ao mesmo tempo que marca a unidade literaria. O texto é anterior á caída de Xerusalén. O v. 18 é a acusación, que se resume no 19a; e os vv. 19b-22 son o anuncio de castigo.

22, 21 *O lume do meu noxo*. Esta imaxe, relacionada coa da fundición, serve para expresar o castigo divino.

22, 23-31 Este texto, aínda que a primeira vista pareza un oráculo de xuízo de castigo, hai que consideralo como unha xustificación da acción punitiva de Iavé contra Xerusalén. Os vv. 23-30 dan conta dos delitos cometidos polas institucións do pobo (profetas, sacerdots, xefes e donos da terra). O v. 31 é a xustificación teolóxica do castigo da cidade.

Interpretación teolóxica da caída de Xerusalén

²³Veume a palabra do Señor nestes termos:

²⁴—Fillo de Adán, dille a Xerusalén: Ti es terra non lavada, non tes chuvias fortes desde o día da ira. ²⁵No medio dela hai unha confabulación dos seus profetas; coma un león ruxidor que esnaquiza unha presa, devoran vidas, apodéranse de riquezas e obxectos de valor, e fan aumentar na cidade o número de viúvas. ²⁶Os seus sacerdotes violan a miña lei e profanan as miñas institucións santas, non distinguen o sacro do profano, non diferencian entre o impuro e o puro, pechan os seus ollos diante dos meus sábados, e deste xeito eu son profanado entre vós. ²⁷Os seus xefes están no medio dela coma lobos que esnaquizan a presa, vertendo sangue e acabando coa xente para se enriqueceren. ²⁸Os seus profetas caleáronos de branco, anunciándolles visións ilusorias, e profetizándolles mentiras, dicíndolles: “Así fala o meu Señor Iavé”, cando o Señor non falara. ²⁹Os donos da terra practican a violencia e cometen roubos, oprimen o humilde e mais o pobre, e maltratan o emigrante coa inxustiza. ³⁰Eu busquei entre eles un que volva levantar a muralla, que se manteña na brecha diante de min, por mor do país, para que eu non o destrúa, e non o atopo. ³¹Por iso vertín sobre eles a miña ira, destruínos co lume do meu furor, volvíñ sobre a súa cabeza o castigo do seu comportamento —é o meu Señor, Iavé, quen fala.

Castigo de Samaria e Xerusalén pola súa infidelidade

23 ¹Entón veume a palabra do Señor nestes termos:

22, 24 Na climatoloxía adversa móstrase a ira de Deus, ao ser El o Señor do cosmos.

22, 25 Os profetas ofensoos do templo, confabulados coa política pro-exipcia (cf v. 28), declaran culpable a xente inocente, de ideas distintas ás deles.

22, 26 Os sacerdotes tiñan as funcións xudiciais do tribunal de apelación.

22, 28 Coa imaxe do caleado de branco, quérese expresar o apoio sacral da institución dos profetas á política dos xefes, como o confirma a polémica de Xer contra os falsos profetas.

22,29 Este v. supón un desequilibrio na propiedade da terra -fonte principal de riqueza-, e denuncia os abusos dos propietarios.

23 Unidade literaria, composta por oráculos de xuízo de castigo contra Xerusalén, poñendo en paralelo o seu comportamento co de Samaria. Os oráculos dos vv. 1-30. 31-34. 35. 36-49, que presentan o tema central no v. 30, intentan de Xerusalén o recoñecemento da súa culpa e a volta a Iavé (v. 49).

23, 2 A muller como símbolo dun pobo era unha imaxe frecuente entre os semitas.

²—Fillo de Adán, había dúas mulleres, fillas da mesma nai; ³déronse á prostitución en Exipto: sendo mocías xa se deron á prostitución. Alí apalparónlles os seos, apertáronlles os seus peitos de virxes. ⁴Velaí os seus nomes: Oholah, a maior; e Oholibah, súa irmá. Despois foron miñas e déronme a luz fillos e mais fillas. Velaí os seus nomes: Oholah chámase Samaria e Oholibah, Xerusalén.

⁵Oholah, en lugar de ser miña, deuse á prostitución e namorouse dos seus amantes, dos asirios: ⁶guerreiros vestidos de púrpura, gobernadores e corrixidores: todos eles novos, bos mozos, xinetes montados en cabalos. ⁷Os encantos da súa prostitución entregúllelos a eles, a toda a flor dos asirios, e lixouse con todos os que eran a súa paixón e con todos os seus ídolos volveuse impura. ⁸Non retirou de Exipto as súas fornicacións, xa que se viñan deitando con ela desde a mocidade, e eles foron quen lle apalparon os seus peitos de virxe e quen puxeron nela os desexos de fornicación. ⁹Por isto entregueina ao poder dos seus amantes, ao poder dos asirios de quen ela estaba namorada. ¹⁰Eles destapáronlle as súas vergonzas, colléronlle os fillos e as fillas, e a ela matárona coa espada. Ela converteuse nun nome simbólico para as nacións, pois os asirios executaron a súa sentenza condenatoria.

¹¹Viu isto a súa irmá Oholibah, e degradou o seu namoro máis ca ela, e degradou a súa fornicación máis ca a fornicación da irmá.

¹²Namorouse dos asirios: gobernadores e corrixidores, guerreiros vestidos de luxo, xinetes montados en cabalos, todos eles novos, bos mozos. ¹³Eu vin como se volvía impura: as dúas colleran o mesmo camiño. ¹⁴Aumen-

23, 3 O tema da prostitución designa a falta de fe en Deus, ata o punto de poñer a confianza nos ídolos e darlles culto. Respectamos a forte linguaxe sexual do profeta, por fidelidade ao texto sagrado.

23, 4 Os nomes, aínda que poderían ser reais, empréganse aquí simbolicamente. *Oholah* significa “a tenda dela”; e *Oholibah*, “a miña tenda está nela”. Tenda equivale a casa, familia. Os devanditos nomes aluden á “Tenda do Encontro” (Ex 26, 9. 12. 13) e resaltan a ilexitimidade dos templos e do culto de Samaria. A expresión “déronme a luz” presupón a Alianza de Deus con Samaria e Xerusalén.

23, 6-8 As prostitucións non son outra cousa ca os pactos políticos con Asiria e con Exipto, que constituíron as esperanzas de Israel desde o 738 ata o 722.

23, 10 *Destapáronlle as súas vergonzas*: eufemismo que expresa a privación de dignidade persoal e de liberdade. *Nome simbólico*: lit. “nome”, que ten aquí o senso de escarmiento. A deportación de Israel a Asiria serviu de escarmiento para outros pobos.

tou as súas fornicacións vendo as esculturas de homes nas paredes e as figuras dos caldeos pintadas en vermello, ¹⁵cun cinto polo van e con turbantes que lles agrandaban a cabeza, parecían todos eles xenerais, tiñan o aspecto de babilonios de Caldea, a terra da súa orixe. ¹⁶Coa soa visión dos seus ollos namorouse deles e mandoulles mensaxeiros a Caldea. ¹⁷Os babilonios viñeron onda ela, ao leito dos seus amoríos, volvérona impura coas súas fornicacións, e ela sentiuse impura con eles, e a súa gorxa sentiu noxo deles. ¹⁸Descubriu os seus xeitos de prostituta e descubriu as súas vergonzas, e entón a miña gorxa sentiu noxo dela, o mesmo que sentira noxo da súa irmá. ¹⁹Pero ela aumentou as súas prostitucións lembrándose dos días da súa mocidade, cando se prostituíra no país de Exipto. ²⁰Ela seguiu namorada daqueles mancebos, a carne deles era de burros, a súa semente era semente de cabalos. ²¹Por isto eu castiguei a lascivia da túa mocidade, de cando os teus peitos eran apalpados por Exipto por causa dos teus seos de moza.

²²Por isto, Oholibah, así fala o meu Señor: Velaquí, estou incitando contra ti os teus amantes, eses dos que a túa gorxa sente noxo, e fareinos vir contra ti de todo o arredor. ²³Os babilonios e todos os caldeos, anoxados dela, visitan en demanda de axuda a todos os asirios, a eles, novos, bos mozos, gobernadores e corrixidores todos eles, aos xenerais e oficiais, montados en cabalos todos eles. ²⁴Virá contra ti un exército de xinetes e carros, con multitude de tropas, e porán diante de ti todo ao redor as forçadas, os escudos e mais os helmets; eu expoñerei diante deles a causa e eles xulgarante segundo a súa xustiza. ²⁵Verterei contra ti os meus celos e tratarante con rabia; arrincaranche o nariz e as orellas e o

que che quede caerá a espada; prenderán os teus fillos e as túas fillas e o que che quede será consumido polo lume. ²⁶Quitaranche os teus vestidos e arrebataranche as túas xoias. ²⁷Farei desaparecer de ti a túa lascivia e da terra de Exipto a túa fornicación de prostituta; non volverás levantar os teus ollos cara a eles nin te volverás lembrar máis de Exipto. ²⁸Pois así fala o meu Señor, Iavé: Velaquí, entrégote ao poder dos que ti odias, ao poder daqueles dos que a túa gorxa sente noxo. ²⁹Tratarante con odio e apoderaranse de todas as túas riquezas, deixarante espida e en coiro, e quedarán ao descuberto as túas vergonzas de prostituta. ³⁰A túa lascivia e as túas prostitucións trouxéronche isto, por te prostituíres indo tras as nacións, e por te volveres impura cos seus ídolos. ³¹Colliches o camiño de túa irmá, e por isto eu porei na túa man a súa mesma cunca.

³²Así fala o meu Señor, Iavé:
Beberás a cunca de túa irmá,
ben fonda e ben ancha.

Servirá para rir e para burlarse
pola súa grande cabida.

³³Ti encheraste de borracheira
e de pesares:
cunca de horrores e de desolación
é a cunca da túa irmá Samaria!

³⁴Beberala e deixarala baldeira,
rillarás o seu barro,
e logo racharás os teus peitos,
pois son eu quen falei
—é o meu Señor, Iavé, quen fala—.

³⁵Por isto, así fala o meu Señor, Iavé:
Por te esqueceres de min
e por me dares as costas,
por isto, ti soporta
o castigo da túa lascivia
e da túa prostitución.

23, 14-15 Destas pinturas e esculturas hai abondos testemuños asirios e babilonios, especialmente baixorrelevos asirios.

23, 17 Sobre esta embaixada, cf 2 Re 20, 12-19 e Is 39, 1-8. *A súa gorxa* (heb. *néfx*): respiración, vida ou tamén gorxa, como órgano da respiración e do gusto.

23, 19 A referencia a Exipto non é soamente teolóxica, senón tamén histórica, pois, fronte á opresión babilónica, Xudá fai pactos con Exipto, nos anos 598-588.

23,20 *Carne*: eufemismo.

23, 21 A finalidade deste v. é expresar que os pecados do pasado, coas súas consecuencias, están presentes na historia do pobo. Prepara así o anuncio do castigo, que segue.

23, 23 Os territorios do antigo imperio asirio pertencen agora aos caldeo-babilonios, e deles recrutan xente para os seus exércitos.

23, 25 O exército invasor é instrumento dos celos de Deus pola infidelidade do seu pobo. A falta do nariz e das orellas -onde as mulleres portan adornos-, expresa a perda de toda posibilidade de esplendor (cf 10, 26, e nota ao v. 10).

23, 27 Os *ollos*: asento da cobiza, designan aquí as apetencias sexuais.

23, 30 A *lascivia* e a *prostitución* son expresión da falta de fe no poder de Deus (cf nota ao v. 3).

23, 31 A *cunca*. Ten aquí sentido de castigo. Toma pé do costume humanitario de darlle ao axustizado un caldo de herbas para suavizarlle a dor (cf Xn 19, 19).

23, 32-34 As dimensións da cunca, o rillar o seu barro e a expresión *racharás os teus peitos*, mostran a dureza do castigo.

23, 35 Dar as *costas*: comportamento moral de infidelidade á alianza con Deus.

³⁶O Señor díxome: —Fillo de Adán, xulga a Oholah e a Oholibah, bótalles na cara as súas abominacións. ³⁷Si que cometeron adulterios! Teñen sangue nas súas mans e comerteron adulterios cos seus ídolos; e ademais os seus propios fillos, que para min deran a luz, servíronlles en comida aos ídolos. ³⁸E aínda me fixeron isto: contaminaron o meu santuario o día aquel e profanaron os meus sábados. ³⁹Ao ofrecerem os seus fillos aos ídolos en sacrificio, o día aquel entraron no meu santuario, profanándoo. Velái o que fixeron dentro da miña casa.

⁴⁰Aínda máis, fanlles regalos a homes que veñen de lonxe, aos que mandaron mensaxeiros; e velái que viñeron con sorte: ti bañáches-te, pintaches os ollos e engalanácheste con xoias. ⁴¹Logo deitácheste en diván pomposo, cunha mesa preparada diante do diván, e puxeches fronte ao diván o meu incenso e os meus perfumes aceitosos. ⁴²No diván oíase o algareo dunha multitude leda, e un exército de homes, que foron invitados a vir do deserto —unha abundancia de homes enchíanse a beber—. Entón eles puxeron brazaletes nos brazos delas e un diadema espléndido nas cabezas.

⁴³Eu dixen:

Certo, agora adulterios!

Ai, prostituta, lasciva tamén ela!

⁴⁴Veñen onda ela,

como se vai xunto dunha prostituta!

Así viñeron onda Oholah e Oholibah, esas mulleres impúdicas.

⁴⁵Velaquí os homes xustos que as han xulgar coa sentenza das adúlteras e coa sentenza das asasinas, pois elas son adúlteras e teñen sangue nas súas mans.

⁴⁶Pois así fala o meu Señor, Iavé:

Fai subir contra elas unha multitude e entrégaas á aldraxe e ao saqueo.

⁴⁷Que a xente lance pedras contra elas e que as esnaquicen coas súas espadas, que maten os seus fillos e as súas fillas, e que queimen co lume as súas casas.

⁴⁸Farei desaparecer a lascivia do país, e escarmantarán todas as mulleres, que non volverán imitar a vosa infamia.

⁴⁹Farase caer sobre vós a vosa lascivia e soportaredes os vosos pecados de idolatría.

Entón recoñeceredes que eu son o Señor, Deus.

Anuncio do asedio de Xerusalén: a ola enferruxada

24 ¹O ano nove do mes décimo, o dez deste mes, veume a palabra do Señor nestes termos:

²—Fillo de Adán, escribe ti mesmo a data de hoxe, a data deste preciso día. Neste preciso día o rei de Babilonia atacou Xerusalén. ³Propónlle á casa Rebelde unha parábola, dicíndolles:

Así fala o meu Señor, Iavé:

Pon, pon no fogón unha ola, e bóttalle dentro auga;

⁴bota nela os anacos de carne, todas as talladas mellores, pernil e solombo.

Enchea dos mellores ósos.

⁵Colle o mellor do rabaño.

Que un feixe de ósos debaixo dela fagan ferver o seu cocido!

Que cozan os ósos que ten dentro!

⁶Por isto, así fala o meu Señor, Iavé:

Ai da cidade lixada de sangue!

Ai da ola emporcallada e enferruxada, da que non sae a ferruxe!

Que a baleiren tallada a tallada, pois non houbo sorte con ela!

⁷O seu sangue está no medio dela; púxoo sobre un penedo pelado,

non o verteu na terra,

para que o po o tape.

⁸Para aumentar o meu noxo

para tomar a miña vinganza,

deixeina poñer o seu sangue

sobre un penedo pelado,

para que non se cubra.

23, 37 *Servíronlles* (lit. “fixéronos pasar”). O sacrificio dos propios fillos aos ídolos vén preparado pola referencia a “ter sangue nas mans”. Os fillos pertencenlle a Deus; pero o pobo ofréndallelos aos ídolos.

23, 46-47 Nestes vv. aparecen algúns sufixos pronominais masculinos, mesturados cos femininos por concordancia, segundo o senso. Traducimos sempre ‘elas’.

23, 49 A perspectiva salvífica non a esquece o profeta nin sequera neste contexto de castigo.

24 Esta sección comeza presentando as circunstancias

do oráculo: asedio de Xerusalén o 4 de xaneiro do ano 588 (vv. 1-2). Distinguense no texto dúas partes, ademais da introducción: a) Un “maxal” ou parábola (vv. 3-5); b) Xuízo de castigo contra a cidade, desenvolvendo a parábola anterior (vv. 6-14).

24, 6-7 *Lixada de sangue*: en paralelo con *emporcillada e enferruxada*, ten que referirse ao sangue menstrual, que a volve impura; son todas as súas impurezas e idolatrías. O “poñer o seu sangue” (as prendas lixadas) sobre o penedo, quere expresar a ostentación idolátrica.

- ⁹Por isto así fala o meu Señor, Iavé:
 Ai da cidade lixada de sangue!
 Eu mesmo farei máis grande
 a morea de leña,
 aumentarei a leña,
¹⁰prenderei o lume
 e farei que se consuma a carne,
 botareille graxas recedentes
 e queimaránse os ósos.
¹¹Logo poñerei a ola baleira
 sobre as brasas
 para que o seu bronce se requeme
 e se poña relucente;
 e derreterase a porcallada que ten dentro,
 consumiráselle a súa ferruxe.
¹²Aínda que multiplicase
 os meus traballos,
 non lle saíra a súa moita ferruxe,
 nin con lume saíra a ferruxe.
¹³Na túa impureza hai lascivia;
 por máis que te limpei,
 ti non quedaches limpa da túa impureza,
 e non volverás estar limpa
 ata que desafogue contra ti a miña ira.
¹⁴Eu, o Señor, dixen:
 Chega a miña ira, e fareino,
 non o descoidarei,
 non me apiadarei, nin me compadecerei;
 serás xulgada conforme
 o teu comportamento
 e conforme as túas accións
 —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.
¹⁵Veume a palabra do Señor
 nestes termos:
¹⁶—Fillo de Adán, velaquí,
 vouche arrebatado de repente
 a alegría dos teus ollos.
 Non fagas dó nin chores
 e que non che veñan as bágoas.
¹⁷Quéixate en silencio pola túa morta,

- non fagas dó;
 cingue o teu turbante
 e calza nos pés as túas sandalias;
 non cubras a barba
 nin comas pan doutros homes.
¹⁸Pola mañá faleille ao pobo,
 e polo serán morreu a miña muller
 e á mañá seguinte
 fixen tal como se me mandou.
¹⁹Entón díxome a xente:
 —Acaso non nos vas mostrar
 que queren dicir estas cousas?
 Que é o que estás facendo?
²⁰Logo, díxenlles: —Veume a palabra do
 Señor nestes termos: ²¹Dille á casa de Israel:
 isto di o meu Señor, Iavé: Sabede que eu vou
 profanar o meu santuario, o orgullo da vosa
 cidadela, a alegría dos vosos ollos, e instru-
 mento de expiación polas vosas vidas. Os
 fillos e as fillas que deixastes caerán pola es-
 pada. ²²Entón faredes tal como eu fixen: Non
 taparedes a barba nin comeredes pan doutros
 homes. ²³Seguiredes cos turbantes nas vosas
 cabezas e coas sandalias nos vosos pés; non
 faredes dó nin choraredes, consumirédesvos
 por culpa das vosas iniquidades e lamentaré-
 desvos cada un por seu irmán. ²⁴E cando isto
 veña, Ezequiel servirvos de sinal admirable:
 faredes todo tal como el fixo e recoñecerdes
 que eu son o Señor, Iavé.
²⁵E ti, fillo de Adán, o día que eu lles arre-
 bate a súa fortaleza, a alegría da súa gloria, a
 ledicia dos seus ollos, e o rexurdir das súas
 vidas, os seus fillos e as súas fillas, ²⁶o día
 aquel irá onda ti o que puido fuxir, para traer
 a noticia aos teus oídos. ²⁷E o día aquel a túa
 lingua soltarase e falarás co fuxitivo; non
 volverás estar mudo, senón que serás para
 eles un sinal admirable. Recoñecerán que eu
 son o Señor.

24, 9-12 Estes vv. desenvolven as imaxes dos vv. 3-5. Co castigo porase fin á vida feliz (“carne”) e á esperanza de prosperidade (“os ósos”). E, a pesar do intento de quitarlle a ferruxe á ola, esta segue enferruxada.

24, 15-27 O texto consta das partes seguintes: a) Prohibición ao profeta de facer mostrase de dó pola morte da súa muller, como xesto simbólico (vv. 15-17); b) Realización da orde divina, e explicación do profeta ao pobo (vv. 18-19); c) Aplicación do xesto simbólico á situación da caída imminente de Xerusalén (vv. 20-27).

24, 16 *A alegría dos teus ollos.* Era a súa dona, que o comprendía e animaba. O anuncio da súa morte faise aínda máis duro ao non permitirlle facer dó por ela.

24, 17 O que se lle manda facer ao profeta é o contrario do ritual fúnebre. Non podendo expresar a dor, aparece sen dignidade (cf nota a 23, 10). O *pan* (= co-

mida), non se facía na casa do defunto, pois o cadáver volvía impura a casa: aceptábase o pan que ofrecían os veciños.

24, 21 *Instrumento de expiación.* O vocábulo empregado ten o valor de compadecerse, “ter misericordia, ou perdoar”, máis ca o de “anceio”, sentido que, ademais, non é paralelo coa ledicia que precede.

24, 22-24 O que fixo o profeta farao tamén o pobo ao capitular Xerusalén, de xeito que o xesto simbólico de Ezequiel servirá de sinal de que todo iso é un castigo de Deus.

24, 25-27 Explicitación do xesto simbólico, indicando o remate dun período de mudez, que coincide coa caída do templo, no que tiñan posta unha confianza temeraria. O templo vén descrito cos mesmos calificativos ca a muller de Ezequiel (vv. 15-21, 25).

ORÁCULOS CONTRA AS NAÇÕES

Contra os amonitas

25 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, ponte cara aos amonitas e profetiza contra eles, ³dilles aos fillos de Amón: Escoitade a palabra do meu Señor Iavé: Por dicirdes contra o meu santuario: “Ei, que sexa profanado!” E contra a terra de Israel: “Que vaian á catividade!”, ⁴por isto velaquí que eu te entrego en herdanza aos fillos do Nacente, que asentarán en ti os seus valados de pedra e chantarán en ti os seus campamentos; eles comerán os teus froitos e beberán o teu leite; ⁵converterei a Rabah nun pasteiro de camelos e as construcións de Amón nun curral de ovelas. Deste xeito recoñeceredes que eu son o Señor.

⁶Así fala o meu Señor, Iavé: Por bateres palmas e pateares cos pés, e por te alegrares con todo o teu desprezo polas terras de Israel, ⁷por isto estendo a miña man contra ti: entregareite en botín ás nacións e exterminareite de entre os pobos; fareite desaparecer de entre os países e devastareite. Deste xeito recoñecerás que eu son o Señor.

Contra Moab

⁸Así fala o meu Señor, Iavé: Por dicirdes, Moab e Seir: “Velaquí, a casa de Xudá é igual ca todas as nacións”, ⁹por isto, fixate:

25, 1-17 Con este c. comeza a sección de oráculos contra as nacións pagás (cc. 25-32). Hai no c. 25 catro oráculos contra os veciños inmediatos de Xudá. Os oráculos manteñen a estrutura típica: encargo, invitación a escoitar, acusación, e anuncio de castigo, para acabar co recoñecemento de Iavé por parte do pobo.

25, 2 Os amonitas son, segundo Xén 19, 30-38, descendentes da unión incestuosa da filla máis nova de Lot con seu pai. Ocuparon o Nacente do Xordán no seu tercio inferior, desde Xenasaret ao Mar Morto; a súa capital foi Rabat-Amón (a actual Ammán). Estiveron sempre en tensións cos hebreos (cf Xuí 10, 6-11,40), especialmente no reinado de Ioaquim (2 Re 24, 2), e despois da caída de Xerusalén (cf Xer 40, 14; 41, 10-15).

25, 3-7 Desde o punto de vista literario, hai dous oráculos de xuízo de castigo (vv. 3-5 e 6-7), aínda que as acusacións veñen coincidir: o desexo e ledicia pola caída de Xerusalén -pola cobiza do seu territorio-, o mesmo ca os anuncios de castigo.

25, 4 Os fillos do Nacente son as tribos árabes do deserto.

25, 5 Entendemos Rabah como paralelo con Amón, referíndose á mesma cidade (a capital dos amonitas).

25, 6 Os tres xestos (bater as palmas, patear e alegrarse con desprezo) expresan a ledicia cobizosa dun terreo sen donos, e mellor ca o propio, que se abre ás posibilidades de emigración.

25, 8 Moab é descendente da unión incestuosa de Lot e da súa filla máis vella. Os moabitas instaláronse ao L da costa oriental do mar Morto. A súa inimizade con Xudá viña de antigo (cf Xuí 3, 12-30; 1 Sam 14, 47).

25, 8-11 A acusación é o non recoñecer o posto especial

vou abrir un costado a Moab, por falar burlescamente; de entre as súas cidades quítareille a xoia do país, o Casal da Desolación, o Casal de Baal Meón e Quiriataim: ¹⁰entrega-reina aos fillos do Nacente en herdanza ante os fillos de Amón, para que nunca máis sexan lembrados os fillos de Amón entre os pobos. ¹¹Farei xustiza en Moab. Entón recoñecerán que eu son o Señor.

Contra Edom

¹²Así fala o meu Señor, Iavé: Por mor do comportamento de Edom ao practicar a vinganza contra a casa de Israel, e se facer culpable da súa vinganza contra ela, ¹³por isto así fala o meu Señor, Iavé: Estendo o meu brazo contra Edom: exterminarei del homes e animais, convertereino nunha desolación, desde Temán ata Dedán caerán á espada. ¹⁴Descargarei a miña vinganza contra Edom pola man do meu pobo Israel, que tratará a Edom conforme o meu xenio e a miña ira. Entón coñecerán a miña vinganza —é o meu Señor, Iavé, quen fala.

Contra os filisteos

¹⁵Así fala o meu Señor, Iavé: Por obraren os filisteos a traizón e por se vingaren con profundo desprezo persoal dunha morte que

de Xudá na historia (v. 8). O anuncio de castigo (vv. 9-11) consistirá en desprotexer as cidades de defensa, abríndolles camiño aos beduinos de Arabia, que acabarán co país.

25, 9 Casal da Desolación (hebraea: *bet-ha-iximot*): cidade a 2,5 km ao N da desembocadura do Xordán (cf Núm 33, 49; Xos 12, 13; 13, 20).

Baal Meón: A 8 km ao NO de Dibón (cf Núm 32,38; Xer 48,10).

25, 12 Os edomitas, situados ao SL de Xudá, eran descendentes de Esaú. As tensións entre os dous fillos de Isaac non acabaron nunca, pois no Exodo non se comportan como tribos irmás (cf Núm 20), continuando así na época da monarquía (cf 1 Sam 14, 47; 2 Sam 8; 1 Re 11; 2 Re 14). As tensións chegaron ao cume despois da caída de Xerusalén (cf Sal 137, 7. 13; Lam 4, 21-22; Xl 4, 19; Abd 10-16), pois de feito ocuparon o S de Xudá, dando orixe á “Idumea Romana”, empurrados polas tribos nabateas.

25, 12-14 Acúsase a Edom de vinganza contra Israel, con referencias ás tradicións patriarcais do Xén 27; 33, 1-17, e mais á ocupación do S de Xudá ante a deportación do 588. Deus saíra en axuda de Israel.

25, 13 Sobre Temán, cf Xén 36, 11; Xer 49, 7. 20; Am 1,12. Dedán estaba situado ao SL do territorio, en lugar non identificado (cf nota a 27, 20).

25, 15 Este oráculo contra os filisteos (heb. *pelixtim*) está centrado ao arredor do termo “vingar”. O devandito pobo chegou desde o occidente ao S da Palestina, instalándose alí.

25, 15 A acusación de traizón e vinganza ten que referirse á anexión de terras despois das deportacións do ano 598 e 588/7. A referencia a unha morte debe aludir á morte de Goliat (cf 1 Sam 17, 40-54).

trouxo odio secular,¹⁶ por isto así fala o meu Señor, Iavé: Vede que vou estender a miña man contra os filisteos, vou exterminar os quereteos, vou arruinar os que queden da beira do mar.¹⁷ Vou facer neles unha terrible vinganza, con castigos desapiadados. Entón, cando eu me vingue deles, recoñecerán que eu son o Señor.

Oráculo de castigo contra Tiro

26 ¹Sucedeu no ano undécimo, no primeiro do mes, que me veu a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán: Xa que Tiro dixu acerca de Xerusalén: “Velaquí!, están esnaquizadas as portas da cidade, e pasa ao meu poder: fartarei nela a miña espada”. ³Por isto, así fala o meu Señor, Iavé:

Óllame aquí contra ti, Tiro!

Levanto contra ti os pobos en masa o mesmo que o mar levanta as súas ondas.

⁴Destruirán as murallas de Tiro e botarán abaixo as súas fortalezas; eu varrerei dela o mesmo po e deixareina na nudez do penedo.

⁵Será un secadoiro de redes no medio do mar.

Son eu quen o dixu!
—oráculo do Señor—.

E servirá de botín para as nacións.

⁶As súas vilas que están en terra firme serán traspasadas coa espada. Entón recoñecerán que eu son o Señor.

⁷Pois así fala o meu Señor, Iavé:

Velaquí, eu traio contra Tiro a Nabucodonosor, rei de Babilonia; desde o Norte traio o rei de reis, con cabalos, con carros e con cabaleiros, cun exército de moita xente.

⁸As túas vilas que están na terra firme serán traspasadas coa espada, construírá contra ti un muro de asedio, levantará contra ti un terraplén

e erguerá contra ti un teito de protección.

⁹Dirixirá os golpes dos seus arietes contra as túas murallas, e derrubará as túas fortalezas coas súas machadas.

¹⁰Coa multitude dos seus cabalos cubrirate de po.

E co ruído dos animais de arrastre, das rodas e dos carros, abanearán as túas murallas, cando el entre polas túas portas, como quen entra nunha cidade onde se abriron brechas.

¹¹Cos cascos dos seus cabalos irá esmagando todas as túas rúas. Coa espada atravesará ao teu pobo, e as túas poderosas estelas caerán por terra.

¹²Saquearán o teu tesouro e farán botín das túas mercancías. Botarán abaixo as túas murallas e derrubarán os teus suntuosos palacios. As túas pedras, as túas madeiras e as túas ruínas botaranas ao medio do mar.

¹³Eu farei parar o son dos teus cantares e a música das túas liras non se volverá oír.

¹⁴Deixareite na nudez do penedo, serás un secadoiro de redes, non volverás ser reedificada, pois eu, o Señor, son quen falei —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.

¹⁵Así fala o meu Señor, Iavé:

Tiro, escoita: as costas estremeceranse co ruído da túa caída, co lamentarse dos teus acoitelados, coa matanza das vítimas dentro de ti.

¹⁶Baixarán dos seus tronos todos os príncipes do mar, despojaranse dos seus mantos e quitaranse os seus vestidos bordados;

25, 16 *Quereteos*: debe ser unha poboación chegada de Creta, que ocupou a mesma zona ca os filisteos e que se asimilou con eles (cf Dt 2, 23; Xos 13, 2s; 2 Sam 8, 18; Xer 47, 4; Am 9, 7).

26, 1-2 Con este c. comeza unha sección que acaba no **28, 18**. A pericope de **26, 1-21** constitúe un oráculo de castigo (v. 3) e a súa tipificación (v. 4) teñen este desenvolvemento: Deus levantará os pobos contra Tiro, para que destrúan as súas murallas e defensas (anuncio de castigo: 4b; e tipificación: vv. 5-6); Deus varrará a cidade da illa sobre a que está construída e o seu terreo será asolado (anuncio de castigo: v. 7; tipificación: vv. 8-12); a inva-

sión das cidades satélites da terra firme, e o asedio de Tiro por Nabucodonosor (anuncio de castigo: v. 13; tipificación: v. 14). Os vv. 15-21 son un probable engadido con inversión da orde (tipificación na que se inclúe unha curta elexía: vv. 15-18; e anuncio de castigo: vv. 19-21). **26, 2** *Cidade* (lit. “fortaleza”): Xerusalén.

26, 6 *As súas vilas* (lit. “as súas fillas”): estas vilas estaban situadas no continente, pois Tiro era unha vila pre-riño da costa.

26, 7 O asedio de Nabucodonosor comezou no ano 585 e durou ata o 572, pero sen éxito, como sabemos por **29, 17-21**. Quen destruírá Tiro será Alexandre Magno no ano 332.

26, 15 *As costas*: son as colonias fenicias que dependían de Tiro no tocante ao comercio.

- vestiranse de pánico,
sentarán no chan,
tremarán horrorizados
sentiranse estarrecidos por mor de ti.
- ¹⁷Entoaran unha elexía por ti, dicindo:
Como desapareciches
e fuches esnaquizada
no mar, vila enxalzada!
A que era máis forte ca o mar,
ela e mais os seus reis,
os que sementaban o terror en seu favor,
sí, todos os reis!
- ¹⁸Agora as illas tremen
no intre da túa caída,
as illas que hai no mar
están aterrorizadas
por causa da túa desfeita.
- ¹⁹Pois así fala o meu Señor, Iavé:
Cando eu te converta
en cidade asolada,
como as cidades onde xa non se habita;
cando eu erga o abismo sobre ti,
e te cubran as grandes augas,
²⁰entón fareite baixar
onda os que baixaron ao foxo,
onda os pobos doutros tempos,
e fareite habitar nas profundidades,
nas eternas ruínas,
cos que baixaron ao foxo,
para que non volvas reinar,
nin volvas encher de esplendor
a terra dos vivos.
- ²¹Convertereite en espanto,
e xa non existirás;
buscarante e non te atoparán
endexamais,
—é o meu Señor, Iavé, quen fala.

Elexía sobre a caída de Tiro

27 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Oe ti, fillo de Adán, entoa sobre Tiro unha elexía: ³Tiro, a ti que sentas rexiamente á entrada do mar, que a moitas costas vas traficando cos pobos, así fala o meu Señor, Iavé:

- Tiro, parecees un barco
de acabada fermosura,
⁴os teus lindeiros están
no corazón do mar,
os que te construíron
consumaron a túa fermosura;
⁵de cipreses de Senir fixéronche
todo o teu casco,
colleron un cedro do Líbano
para facer o teu mastro;
⁶con carballos de Baxán
fixeron os teus remos,
fixeron os bancos de almafi;
os cuartos, de cedro
traído das costas de Chipre;
⁷de liño curado de Exipto con bordados
era a tea que che servía de vela;
de púrpura azul e de púrpura vermella
das costas de Elixah era o teu toldo.
- ⁸Príncipes de Sidón e de Arvad
eran os teus remeiros,
sabios de Tiro estaban en ti:
eran os teus mariñeiros.
- ⁹Expertos de Biblos e os seus sabios
estaban en ti tapando as túas fendas;
todos os barcos do mar
e mais os seus mariñeiros
aparecen en ti para facer comercio
coa túa carga;
- ¹⁰persas, lidios e mais libios
estaban no teu exército,

26, 17 *O mar* ten aquí resonancias da divindade mítica lam, o monstro mariño da mitoloxía primordial, expresión da provocación do caos económico e comercial.

26, 19 *O abismo* (heb. *iehom*): é o caos primordial, no que se supón a actividade desordenadora de lam.

26, 20 *O foxo* ten aquí o mesmo senso ca o xeol. O recurso do profeta a motivos míticos ten unha finalidade expresiva e poética, ao mesmo tempo que de ensinanza teolóxica (as forzas abismais fenderán Tiro: cf v. 19).

27, 1-36 Este c. é literariamente unha elexía polo desastre de Tiro (cf v. 2). Comeza o texto comparando Tiro cun fermoso barco, pois está no mar e dedícase ao comercio marítimo (v. 3). Descríbese a súa espléndida construción e o seu persoal de a bordo (vv. 4-9), pasando a presentar as orixes dos seus soldados (vv. 10-11). Os vv. 12-25a describen o seu fecundo comercio cos pobos máis diferentes, para chegar ao naufraxio simbólico do barco (vv.

25b-28) e ás consecuencias de paro e lamentación dos mariñeiros (vv. 29-31). Conclúe cun canto de elexía (vv. 32-36), no que se vai facendo un repaso das mercadorías, do naufraxio, dos habitantes das colonias comerciais, e dos traficantes.

27, 5 *Senir*: nome amorreo do monte Hermón (cf Dt 3, 9; 1 Cro 5,23; Cant 4, 8).

27, 6 *Baxán*: rexión do río Iarmuc, na Transxordania (cf Is 2, 13; Zac 11, 2).

27, 7 *Elixah*: na costa oriental de Chipre (cf Xén 10, 4).

27, 8 *Arvad*: cidade-illa ao N de Sidón. Hoxe chámase Ruad.

27, 9 *Biblos* (lit. “Guebal”): outra cidade fenicia.

27, 10 *Persas* (heb. “parás”): eran os habitantes do actual Irán, a antiga Persia. *Lidios* (lit. “Lud”): en África, preto dos libios (Neh 3, 9; Xer 46, 9; Ez 30, 5), ou en Asia Menor. *Libios* ou etíopes (lit. “Put”), ao S do mar Rubio, en África (Xén 10, 6; Neh 3, 9; Ez 30, 5; 38, 5).

eran os teus homes de guerra;
escudos e helmos colgaban en ti,
dábanche esplendor.

¹¹Os de Arvad eran o teu exército,
dos teus muros todo ao redor,
e os gamaditas estaban
nas túas fortalezas;
colgaban os seus escudos
nos teus muros todo ao redor,
e consumaban a túa fermosura.

¹²Tárxix era o teu arriero
pola abundancia da túa riqueza;
por prata, bronce, estaño e chumbo
cambiaban a túa mercadería.

¹³Iaván, Tubal e mais Méxec
eran os teus mercadores,
por escravos e útiles de bronce
cambiaban a túa mercadería.

¹⁴Os do estado de Togarmah
cambiábanche a túa mercadería
por cabalos, corceis e mais machos.

¹⁵Os homes de Rodas
eran os teus traficantes;
os de moitas costas eran comerciantes
intermediarios teus,
dábanche en paga dentes de almafí
e mais madeira de ébano.

¹⁶Aram era o teu mercador
pola abundancia da túa produción;
por granate, púrpura, fio, corais e rubís
cambiaban parte da túa mercadería.

¹⁷Xudá e o país de Israel
eran os traficantes;
por trigo de Minit e por bicas doces,
mel, aceite e bálsamo
cambiaban as túas mercaderías.

¹⁸Damasco era quen traficaba,
coa abundancia dos teus produtos,
coa abundancia das túas riquezas,
polo viño de Helbón, pola la de Sahar,

¹⁹e polas xerras de viño de Izal
cambiaban parte da túa mercadería;
ferro forxado, canela e canivela aromática
eran parte das túas mercaderías.

²⁰Dedán era o teu mercador
en mantas de montar a cabalo.

²¹Arabia e os príncipes de Quedar
eran traficantes dos teus haberes
en años, carneiros e castróns;
eran os teus traficantes
nestas mercaderías.

²²Os traficantes de Sabá e de Ramah
eran os que traficaban contigo;
polo mellor de todas as especias,
pedras preciosas e ouro
cambiaban as túas mercaderías.

²³Harán, Caneh e Edén
eran os que traficaban
con Sabá, Asur e Kilmad
a túa mercadería;

²⁴estes eran os teus traficantes
en vestidos elegantes,
en mantos de púrpura e bordados,
en alfombras de la de varias cores,
en cordas ben torcidas e fortes:
eran os teus traficantes
nestas mercaderías.

²⁵Os barcos de Tárxix eran
os que che transportaban a túa mercancia;
enchíche e pesabas moito
no corazón do mar;

²⁶os que te traían a maltraer,
leváronte a alta mar,
e o vento do leste esnaquizoute
no corazón do mar.

²⁷As túas riquezas, as túas mercaderías
e o teu comercio,
os teus mariñeiros
e os teus homes do mar,
os que tapan as túas fendas

27, 11 *Gamaditas*: colonia fenicia non identificada.

27, 12 *Tárxix*: referencia aos tartesios, do N de Cádiz, na península Ibérica.

27, 13 *Iaván*: son os xónicos, da Asia Menor. *Tubal* e *Méxec* son tamén pobos da Asia Menor (cf Xén 10, 2; 32, 26; 38, 2).

27, 14 *Togarmah*, segundo 38, 26, está situado nos lindeiros do N (Armenia): cf Xén 10, 3.

27, 15 *Rodas*: heb. *Dedán* (que aparece tamén no v. 20). Desde o punto de vista crítico, parece máis aceptable a lectura que ofrece o texto grego, e que facemos nosa.

27, 16 *Aram*. Outras prefiren "Edom".

27, 17 *Minit*: no país dos amonitas (cf Xui 11, 33).

27, 18 *Helbón*: ao N de Damasco (actualmente Habbún). *Sahar*: ao NO de Damasco.

27, 19 *Izal*. Lemos así, en vez do hebreo Uzal, pois aparece así nos textos neobabilónicos. Famoso polo seu viño, sitúase ao NL de Nisibín.

27, 20 *Dedán*: pode situarse en Arabia (segundo Xén 10,

7; Is 21, 13; Xer 25, 23), ou en Edom (segundo a Ez 25, 13 e Xer 49, 8).

27,21 *Quedar*: no deserto de Siria-Arabia (cf Xén 25, 13; Sal 120, 5; Is 21, 16; 42, 11; 60, 7).

27, 22 *Sabá* e *Ramah*: no actual Iemen, ao S de Arabia (cf Xén 10, 7; 1 Re 10, 1 s; 1 Cro 1, 9; Sal 72, 15).

27, 23 *Harán*: na alta Mesopotamia (Xén 11, 31; 12, 5; 2 Re 19, 12).

Edén: no Éufrates central (cf 2 Re 19, 12; Is 37, 12; Am 1, 5).

Asur: a cidade, non a nación asiria.

27, 25 Os *barcos de Tárxix*: os mellor equipados de entón, pois facían a travesía máis longa coñecida (ata Cádiz).

Corazón do mar (cf vv. 4-26): A alta mar, no senso do mar do que non se coñece o fondo (en paralelo cos secretos, plans e intencións do corazón).

27, 27 *Caerán ao corazón do mar*: entrarán en fonda crise, fundamentalmente económico-laboral (pois a imaxe é a dun barco que se afunde).

e os que trafican coa túa mercadoría,
 todos os teus homes de guerra
 que había en ti,
 e toda a túa tripulación
 que está dentro de ti
 caerán ao corazón do mar
 no intre da túa caída.

²⁸O grito de auxilio da túa tripulación
 estremecerá o espazo remoto:

²⁹entón todos os que empuñan o remo
 baixarán dos seus barcos,
 mariñeiros e todas as tripulacións
 do mar quedarán en terra.

³⁰Levantarán a súa voz e berrarán
 amargamente por ti,
 botarán po nas súas cabezas
 e rebelaranse na cinsa.

³¹Raparán a súa cabeza por ti,
 e vestiranse de saco.
 Chorarán por ti con amargura persoal,
 con lamentos amargos.

³²E no seu dó entoarán por ti unha elexía,
 cantarán por ti esta elexía:
 “Quen foi coma Tiro, como a Fortaleza
 no medio do mar?”

³³Co trasego das túas mercadorías
 polo mar
 fartabas os pobos das túas riquezas;
 coa abundancia dos teus bens
 e das túas mercadorías
 enriquecías os reis do mundo.

³⁴Agora ti estás desfeita polo mar,
 estás nos profundos do mar;
 as túas mercadorías
 e a túa tripulación naufragaron.

³⁵Todos os habitantes das costas
 están estarecidos por causa túa,
 e os seus reis están horrorizados,
 conmóveselles a faciana.

³⁶Os traficantes entre as nacións
 asubían por ti:
 volvícheste algo horrible,
 deixaches de existir para sempre!

Contra o príncipe de Tiro

1. Oráculo de castigo

28 ¹Veume a palabra do Señor nestes
 termos: ²–Fillo de Adán, dille ao príncipe
 de Tiro:

Así fala o meu Señor, Iavé:
 Dado que se ensoberbeceu o teu corazón
 e pensaches: “Son un deus,
 estou sentado nun trono de deuses
 no corazón do mar”,
 sendo ti un home, non un deus,
 aínda que pensaches que tiñas
 unha sabedoría coma a dos deuses.

³Seica ti es máis sabio ca Daniel
 E ningún misterio se che resiste!

⁴Coa túa habilidade e coa túa agudeza
 conseguiches ouro e prata
 entre os teus tesouros.

⁵Con aguda listura nos teus tratos
 aumentaches a túa fortuna,
 e coa riqueza o teu corazón
 volveuse orgulloso.

⁶Por isto así fala o meu Señor, Iavé:
 Porque consideraches a túa sabedoría
 como a sabedoría dun deus,

⁷por isto, velaquí que eu vou traer contra ti
 os bárbaros, os máis tiranos dos pobos;
 desenfundarán as súas espadas
 contra a túa preciosa sabedoría
 e acoitelarán o teu esplendor.

⁸Farante baixar ao abismo,
 e no corazón do mar
 morrerás coa morte do acoitelado.

⁹Aínda te atreverás a dicir:

“Eu son un deus”,
 na presenza dos que te van matar?
 Pois ti es un home, non un deus,
 nas mans dos que te van acoitelar.

¹⁰Nas mans dos bárbaros morrerás
 coa morte dos castrados,
 pois eu son quen falei
 –oráculo do Señor.

27, 30-31 Estes ritos son propios dunha lamentación colectiva, e tamén dun pranto fúnebre.

27, 34 No tocante ás resonancias míticas do mar, cf nota a 26, 17.

28, 1-19 Sección con dúas partes:

a) A primeira (vv. 1-10) é un oráculo de castigo individual, no que se acusa a Tiro de soberbiosa pola súa sabedoría, actitude absurda, que levará ao seu rei a quedar mal parado.

b) A segunda (vv. 11-19) forma unha elexía, anque, pola súa métrica, non o pareza. Contrástase un pasado de bendicións divinas coa situación presente e cun futuro de castigo, que rematará con Tiro e co seu rei. No texto reflectese unha situación de crise na cidade, provocada polo asedio.

28, 2 *Ensoberbeceu o teu corazón*: pola súa autodivinización, a pesar de que o trono dese rei está no mar, lugar da desorde e do caos (cf nota a 26, 17).

Sabedoría: lit. “corazón”, pero como sinónimo de sabedoría (cf 1 Re 5, 9; Xob 12, 3; 34, 10; Pr 19, 4; 8, 5).

28, 3 *Daniel*: figura da lenda ugarítico-cananea, prototipo do sabio, de onde o recolleu o autor do libro canónico dese nome.

28, 4 *Habilidade*: lit. “sabedoría”, que non é puramente especulativa, senón práctica. *Agudeza* (heb. “tebunah”): capacidade de diferenciar, para conseguir o éxito.

28, 8 As referencias ao abismo e ao corazón do mar, refírense ao carácter caótico e mortífero de lam, onde o rico cobizoso ten o seu trono (cf nota a 26, 17).

28, 9 A privación dos bens descóbrenlle ao rico o seu corazón humano e feble.

28, 10A referencia a morte dos castrados quere resaltar a falta de descendencia.

2. *Elexía*

¹¹Veume a palabra do Señor nestes termos:
¹²—Fillo de Adán, entoa unha *elexía* sobre o rei de Tiro: Así fala o meu Señor, Iavé:

Ti es a serpe da perfección,
 cheo de sabedoría
 e perfecto en fermosura;

¹³ti vives no Edén, o xardín de Deus,
 toda sorte de pedras preciosas
 son o teu valo:
 cornalina, topacio, augamariña,
 crisólito, berilo e ónix;
 zafiro, rubí e esmeralda,
 e o ouro que hai en ti
 é por causa da túa fermosura,
 e do teu esplendor; foi preparado para ti
 o día que fuches creado.

¹⁴Ti eras un querubín coas ás estendidas,
 púxente de gardián,
 estabas no monte santo dos deuses,
 e movíaste por entre carbóns ardendo.

¹⁵Ti eras perfecto
 polo teu comportamento,
 desde o día en que fuches creado
 ata o día no que se atopou
 en ti a iniquidade.

¹⁶Coa abundancia do teu comercio
 íaste enchendo por dentro
 de violencia e pecados,
 por isto eu destituínte da categoría sacra,
 lonxe da montaña de Deus,
 e elimíneite a ti, querubín protector,
 de entre os carbóns acendidos.

¹⁷O teu corazón ensoberbeceuse
 por mor da túa fermosura,
 e ti destruíches a sabedoría
 a causa do teu esplendor;
 eu boteite no xeol

e púxente diante dos reis
 para que te contemplasen.

¹⁸Coa multitude das túas iniquidades
 e a inxustiza do teu comercio
 profanaches o teu santuario;
 por isto farei saír lume do medio de ti,
 que te devorará, e convertereite en cinza,
 sobre a terra, na presenza de todos
 os que miren.

¹⁹Todos os teus amigos entre as nacións
 estarán horrorizados por causa túa;
 ti serás algo horrible,
 e nunca máis volverás existir.

Oráculo de castigo contra Sidón

²⁰Veume a palabra do Señor nestes termos:
²¹—Fillo de Adán, dirixe a túa ollada cara a Sidón e profetiza contra ela: ²²Así fala o meu Señor, Iavé:

Velaquí, eu estou contra ti, Sidón,
 e vou ser glorificado dentro de ti.
 Entón recoñecerán que eu son o Señor,
 cando execute nela a sentenza
 e mostre nela a miña santidad.

²³Mandarei contra ela a peste
 e o sangue ás súas rúas;
 caerá o asasino sobre ela,
 coa espada subirá a Sidón
 de todo o arredor.
 Entón recoñecerán que eu son o Señor.

²⁴E xa non volverá haber
 para os da casa de Israel
 espiño que se crava
 nin aguillón que fura
 de parte de todos os veciños
 que os desprezan.
 Entón recoñecerán
 que eu son o Señor, Deus.

28, 12 *Serpente da perfección*: a relación da serpe coa perfección (= sabedoría) déixase ver en Xén 3, 1 e Mt 10, 16. Os fenicios coidaban que, ao abrir os ollos as serpen-tes divinas, enchían de luz e fermosura o lugar. A serpe (ou espada de lume) e o querubín gardaban a entrada dos templos babilónicos (cf tamén Xén 3, 24). Do mesmo xeito, o rei de Tiro protexe a súa prosperidade, con intento de autodivinización. Sobre o paralelismo semítico sabedoría-fermosura, cf 1 Sam 25, 3.

28, 13 *Edén* (cf Xén 2, 10; 4, 16). As riquezas da morada de Deus son comúns ás diferentes relixións. A súa concepción como xardín aparece en 1 Re 6, 29. 32 (cf Xén 2, 8ss).

28, 14 O xardín de Deus é equivalente ao monte santo dos deuses e ao Olimpo semítico. Por isto, os *carbóns ardendo* (lit. “pedras de lume”) son equivalentes ás pedras preciosas do v. 13.

28, 16 O autor percibe a perigosidade moral do comercio, que pode levar ao afastamento de Deus.

28, 17 O *xeol* (lit. “a terra”, ou “baixo-terra”). Para os semitas, no xeol hai vida, anque non felicidade plena.

28, 18 O *santuario* incluía todas as dependencias anexas ao mesmo (cf Xer 51, 51).

28, 20-24 Oráculo de castigo (non de xuízo de castigo, pois a única acusación é o v. 24c, ao que lle faltan as marcas literarias dunha verdadeira acusación). Co castigo dos inimigos de Israel mostrará lavé a súa transcendencia, ao mesmo tempo que libera o seu pobo.

28, 22 A glorificación de Deus e o seu recoñecemento realízase mediante unha manifestación de poder, co que Deus fai xustiza contra o opresor. Deste xeito, mostrará a súa santidad, respecto dos poderes humanos.

28, 23 *Caerá o asasino*: refírese a Babilonia. A data do oráculo pode ser despois do ano 573, momento no que Sidón colle importancia, ao prolongarse o asedio de Tiro.

Restauración de Israel e castigo contra os seus veciños

²⁵ Así fala o meu Señor, Iavé: Cando eu re-úna a casa de Israel de entre os pobos onde están espaxeados, mostrarei a miña santidade neles á vista de todos os pobos e asentarán na terra que eu lle dei ao meu servo Xacob. ²⁶ Asentarán nela con tranquilidade, construírán casas e plantarán viñas e vivirán na tranquilidade, cando eu execute as sentenzas contra todos os que ao seu redor os desprezan. Entón reconecerán que eu son o Señor, o seu Deus.

Tres oráculos de castigo contra Exipto

29 ¹ O ano dez, o día doce do mes décimo, veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, dirixe a túa ollada cara ao Faraón, rei de Exipto, e profetiza contra el e contra todo o Exipto. ³ Fala e dille: Así fala o meu Señor, Iavé:

Velaquí, eu estou contra ti,
Faraón, rei de Exipto,
gran monstro, deitado
entre as canles do Nilo,
que di: “De min sae o meu Nilo,
e eu prodúzoo para min”.

⁴ Porei dous ganchos nas túas
queixadas,
e apegarei os peixes do Nilo
ás túas escamas;
farei que subas do medio do Nilo,
e leves pegados todos os peixes do Nilo
nas túas escamas.

⁵ Arrastrareite ao deserto
a ti e a todos os peixes do Nilo;
morrerás sobre a superficie do campo,
sen que te recollan nin te enterren.

Poreite de pasto para os bechos
de debaixo da terra
e para os paxaros do ceo;

⁶ entón todos os habitantes de Exipto
recoñecerán que eu son o Señor.
Por seren eles un bastón de canivela,
para a casa de Israel,

⁷ cando ti os apertes coa túa man,
sentiraste débil
mais romperás ante eles todo apoio;
cando eles se apoiem en ti, romperaste,
pero farás que todas as túas forzas
se restablezan para o ben deles.

⁸ Por isto así fala o meu Señor, Iavé:
Velaquí, vou traer a espada contra ti
e exterminar de ti homes e animais,
⁹ e o país de Exipto
volverase desolación e ruína.

Entón reconeceredes que eu son o Señor.
Por dicires: “O Nilo sae de min,
eu son quen o fixen”,

¹⁰ por isto, velaquí, eu estou contra ti
e contra o teu Nilo;
eu vou converter
o país de Exipto en ruínas,
nunha ruína desértica
desde a Torre das Caravanas
ata a fronteira de Etiopía.

¹¹ Non o atravesará pé de home
nin casco de animal o cruzará;
nin será habitado durante corenta anos.

¹² Converterei o país de Exipto
nunha desolación
maior ca os países que están desolados:
as súas cidades que foron arruinadas,
durante corenta anos.
Esparexerei a Exipto entre os pobos
e espallareino entre os países.

28, 25-26 Este oráculo salvífico, semellante ao anterior nas expresións, salienta o carácter salvífico da manifestación da santidad de Iavé, que traerá o castigo para os pagáns, e a salvación ao seu pobo, restaurando así a situación “primitiva”, en cumprimento das promesas. Esta acción salvífica de Iavé ten a súa perspectiva universalista no recoñecemento dos propios pagáns.

29, 1-12 Esta sección, datada no xaneiro do 587, consta de tres oráculos de xuízo de castigo: vv 3-6a; 6b-9a; 9b-12. O primeiro e o terceiro presentan como acusación a autodivinización de Exipto (que se ten polo creador do Nilo), e como castigo, a súa morte e destrución (en linguaxe simbólica e real). O segundo oráculo presenta unha acusación que cadra coa circunstancia histórica: a pouca firmeza do apoio exipcio, en contraste coa estricteza fidelidade de Xudá.

29, 3 *Monstro* (lit. “Tanim”): monstro mariño ou acuático. *De min sae*. Crían que dos monstros míticos saía a auga (cf Ap 12, 15).

29, 4 Os *peixes* pegados ás *escamas* do monstro, son a poboación exipcia, que depende do Nilo e do faraón.

29, 5 A morte no deserto era considerada como o supremo desastre, ao quedar os ósos á intemperie.

29, 6 *Bastón de canivela* reflicte o apoio inseguro e fráxil, e refírese á insegura alianza con Exipto, que levou a Xudá á rebelión contra Babilonia.

29, 7 Este v. enfronta, en paralelismo antitético, a estricteza fidelidade de Xudá á alianza con Exipto (que para Xudá é idolatría, pois aparta da fe exclusiva en Iavé) coa infidelidade de Exipto. *Forzas* (lit. “riles”), que aquí son a raíz das forzas, máis cá dos sentimentos.

29, 9b A afirmación resulta un intento de autodivinización, na que se basea o anuncio de castigo que segue (cf nota aos vv. 1-12).

29, 10 *Torre das Caravanas*. Hai que situala na “via maris”, á entrada de Exipto.

29, 13-16 Oráculo salvífico, referido a Exipto. A salva-

Oráculo salvífico para Exipto, subordinado a saúde espiritual de Israel

¹³Velaquí o que di o meu Señor, Iavé: Ao cabo de corenta anos reunirei a Exipto de entre os pobos a onde foi espaxado; ¹⁴des-te xeito cambiarei a sorte da catividade de Exipto e fareinos volver ao país do Sur, a súa terra de orixe, e formarán alí un reino humilde, ¹⁵que será máis humilde ca os outros reinos; e non se volverá levantar contra os outros pobos, fareino pequeno para que non oprima aos demais pobos. ¹⁶Exipto nunca máis será para a casa de Israel a seguridade, que fai lembrar a iniquidade de cando Israel se volvía tras el, senón que a casa de Israel recoñecerá que eu son o Señor, Iavé.

Deus entrégalle Exipto a Nabucodonosor, en paga dos seus servizos

¹⁷O ano vinte e sete, o un do primeiro mes, veume a palabra do Señor nestes termos: ¹⁸—Fillo de Adán: Nabucodonosor, rei de Babilonia, fixo traballar o seu exército en dura campaña contra Tiro; todas as cabezas quedaron peladas, e todos os ombreiros quedaron sen pel; mais nin el nin o seu exército sacarán proveito de Tiro, a pesar da campaña que contra el fixeron. ¹⁹Por isto, así fala o meu Señor, Iavé: Velaquí, voulle entregar o país de Exipto a Nabucodonosor, rei de Babilonia, que collará os tesouros de Exipto, roubará as súas ganancias e arrebatará o seu botín, e así terá salario para o seu exército. ²⁰En paga da esforzada campaña que fixeron contra Tiro, eu entregareille o país de Exipto, pois fixérono por min, —é o meu Señor, Iavé, quen o di—. ²¹O día aquel medrará a puxanza da casa de Israel, e a ti concedereiche o poder abrir a boca no medio deles. Entón recoñecerán que eu son o Señor.

ción de Exipto está subordinada á saúde de Israel, que non pedirá máis axuda a Exipto, porque este reino será humilde, e porque Israel verá en Exipto a man de Iavé.

29, 13 *Corenta anos*: período de aprendizaxe da revelación divina, como os corenta anos do Éxodo.

29, 17-21 Estes vv. conteñen un oráculo salvífico para Babilonia, motivado por un servizo aos plans de Deus de castigar a Tiro; e, xa que non conseguiron compensarse con Tiro, Iavé entrégalles Exipto. O oráculo, con todo, vén resultar unha promesa de salvación para Israel, que servirá de árbitro entre os dous pobos (v. 21). Deste xeito, o oráculo, salvífico para Babilonia, resulta tamén salvífico para Israel.

29, 17 A data do oráculo corresponde ao mes de marzo do ano 571, aínda que o seu cumprimento acontecerá no ano 568, segundo Xer 43, 12.

30, 1-9 Esta sección consta de catro oráculos de castigo contra Exipto. Nos dous primeiros, o tema teolóxico é o *día do Señor*, que chega para Exipto e para a súa alianza

O día do Señor: oráculos de castigo contra Exipto

30 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, profetiza e di: Así fala o Señor, Iavé:

Faced esta lamentación:

Ai do día aquel!

³Chega o día,

chega o día do Señor!

Será un día de nubiros

será o instante das nacións!

⁴Unha espada penetrará en Exipto,

e o estremeceamento

chegar á Etiopía,

cando caian os acoitelados en Exipto;

arrebataranlle os seus tesouros,

e derrubaranlle os seus alicerces.

⁵Etiopía, Put, Lud e toda a Arabia,

Cub e xente do país aliado,

caerán mortos pola espada

xunto con eles.

⁶Así fala o Señor:

Caerán os que sosteñen a Exipto,

e derrubarase o seu orgulloso poder;

desde a Torre das Caravanas

todos caerán en Exipto

—é o meu Señor, Iavé, quen o di—.

⁷Exipto quedará máis desolado ca os países desolados, e as súas cidades quedarán máis arrasadas ca cidade ningunha. ⁸E recoñecerán que eu son o Señor, cando lle poña lume a Exipto e sexan desbaratados todos os que o axudan. ⁹O día aquel sairán, en barcos, sexaxeiros de onda min, para aterrorizar a tranquila Etiopía; haberá angustia entre os etíopes o día de Exipto, si, velaí chega!

¹⁰Así fala o meu Señor, Iavé:

Eu poreille fin á riqueza de Exipto,

por medio de Nabucodonosor,

(vv. 2-5); e o *día de Exipto*, día de castigo que está a chegar (vv. 6-9). Os dous últimos oráculos exprésanse en linguaxe máis directa, referíndose á invasión e saqueo de Exipto (vv. 10-12) e á destrución dos seus ídolos e das cidades importantes, centros de idolatría (vv. 13-19).

30, 2 *Lamentación*: non se refire a unha elexía, senón que é a imaxe dos berros no día da lamentación colectiva. O *día do Señor* é o día no que el fará xustiza e castigará as infidelidades. Non hai acusación de infidelidades concretas, ao ser oráculos de castigo, e non de xuízos de castigo.

30, 3 *Día de nubiros* (cf Xon 2, 2; Sof 1, 15): de traxedia e castigo.

30, 6 *Torre das Caravanas*: cf nota a 29, 10.

30, 8 O recoñecemento de Iavé salienta aquí o carácter salvífico para as nacións pagás, que se esconde no castigo divino.

30, 9 O *día aquel* é o día de Exipto, o día que lle chega ao Señor (v. 3): a etapa de castigo.

rei de Babilonia.

¹¹El e mais as súas tropas con el, as máis poderosas das nacións, serán levados para destruír o país; desenvaiñarán as súas espadas contra Exipto,

e encherán o país de mortos.

¹²Farei un sequeiro dos Nilos, e entregarei en venda o país na man dos malvados, por man de bárbaros arrasarei o país e canto o enche.

Eu, o Señor, son quen falei.

¹³Así fala o meu Señor, Iavé: Eu vou destruír os seus ídolos, e facer desaparecer de Menfis os deuses importantes, e da capital de Exipto o príncipe, que nunca máis volverá haber. Imporei respecto sagrado no país de Exipto.

¹⁴Destruirei o país do Sur, poreille lume a Tanis e executarei a sentenza contra Tebas.

¹⁵Desafogarei o meu noxo en Pelusio, praza forte de Exipto; e destruirei as riquezas de Tebas;

¹⁶prendereille lume a Exipto, Pelusio retorcerase de dor, e a muralla de Tebas estará para fender, e Menfis terá o seu asedio no seu día.

¹⁷Os escollidos de One e de Pibésset caerán a espada; e as mulleres irán á catividade.

¹⁸En Tafnes deterase o día, cando eu rompa alí os cetros de Exipto, e se acabe nela o orgullo do seu poderío. A ela cubrirea unha nube, e as súas fillas irán á catividade.

¹⁹Entón eu executarei sentenza contra Exipto, e reconecerán que eu son o Señor.

30, 12 Os *Nilos*: en hebreo é un dual -Alto e Baixo Nilo-, o mesmo que pasa con Exipto (heb. "misráim"), e que dá pé a falar no v. 18 de "os cetros de Exipto".

30, 13 O triple paralelismo de *ídolos, deuses, príncipe*, subliña o carácter idolátrico do faraón.

30, 14 O *país do Sur* (lit. "Patros"): o Alto Exipto.

30, 17 *One* é a Heliópolis grega. *Pibésset* é a Bubastis grega, hoxe Basta.

30, 20-26 Este texto leva a data do mes de abril de 587, algúns meses antes da caída de Xerusalén. Con imaxes militares exprésase un oráculo de castigo contra o faraón Hofra, contrastado con outro de bendición para o rei de Babilonia (vv. 24-26).

30, 21 *Recomposto* (lit. "atado"). Non se refire ás vendas, senón a compor o brazo quebrado. O brazo é sinal e expresión de poder.

O Señor dirixe os procesos históricos

²⁰O ano once, o sete do primeiro mes, veume a palabra do Señor nestes termos: ²¹—Fillo de Adán, rompín o brazo do faraón, rei de Exipto, e velaquí que non está recomposto para pórle medicamentos e aplicarlle vendas, non está atado nin colle forza para empuñar a espada.

²²Por isto, así fala o meu Señor, Iavé:

Velaquí, eu estou contra o faraón, rei de Exipto; voulle romper os brazos, o brazo san e mais o quebrado, e vou facer caer a espada da súa man.

²³Vou espallar a Exipto entre as nacións, e a dispersalo entre os países.

²⁴Dareilles forza aos brazos do rei de Babilonia, e entregarei a miña espada na súa man; pero romperei os brazos do faraón, que lanzará diante del xemidos de acotelado.

²⁵Farei fortes os brazos do rei de Babilonia, mentres que os brazos do faraón caerán; reconecerán que eu son o Señor cando poña a miña espada na man do rei de Babilonia, para que a manexe contra o país de Exipto.

²⁶Dispersarei a Exipto entre as nacións, e espallareino entre os países. Entón reconecerán que eu son o Señor.

Grandeza, caída e lugar de Exipto

31 ¹O ano once, o primeiro día do mes terceiro, veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, dilles ao Faraón, rei de Exipto, e á súa tropa:

A quen te pareces na túa grandeza?

³A un cedro do Líbano, de ramallada sombriza, imponente altura,

30, 25-26 A victoria de Nabucodonosor sobre Exipto será sinal da credibilidade do profeta e do reconecemento de Iavé como dono dos destinos da historia.

31 Ofrece unha data, que corresponde a maio de 587 (v. 1), quizais cando a desfeita do faraón Hofra, ao saír en defensa de Xerusalén sitiada. O texto presenta tres partes:

a) A grandeza do faraón compárase a un cedro alto, fermoso, divino (vv. 2-9). b) Unha lamentación, na que se descobre a súa culpabilidade e o castigo que o Señor lle inflixiu, que servirá de lección perpetua para outros reinos (vv. 10-14). c) O loito universal pola súa caída ao Abismo, para acabar co consolo das árbores do Edén pola súa caída (vv. 15-18).

- as súas pólas están entre as nubes.
- ⁴As augas da chuva fano medrar, e as augas de baixo terra fano crecer, a súa raizame camiña por todo o arredor cara ás correntes de baixo terra, que manda os seus regos onda todas as árbores do campo.
- ⁵Por isto a súa altura supera a todas as árbores do campo, as súas pólas multiplicáronse, o seu talo ensanchou, ao lanzarse el onda as augas abundantes.
- ⁶Nas súas pólas aniñaban todos os paxariños do ceo, debaixo da súa ramallada parían todos os animais do campo, e á súa sombra descansaban todos os pobos ricos.
- ⁷Que fermoso era coa súa grandura e coa anchura da súa ramaxe! Como alongaba as súas raíces cara as augas abundantes!
- ⁸No xardín dos deuses os cedros non eran máis altos ca el, nin os cipreses se podían comparar á súa ramaxe, nin os plátanos eran coma as súas ramas; ningunha árbore do xardín dos deuses se podía comparar con el na súa beleza.
- ⁹Espléndido o fixen, coa abundancia da súa ramaxe, Como lle tiñan envexa todas as árbores do Edén, que está no xardín dos deuses!
- ¹⁰Pois ben, así fala o meu Señor, Iavé: Por ensoberbecerse da altura, e por poñer a súa ramaxe entre as nubes, e por gabárense os seus pensamentos coa altura,
- ¹¹eu entregueino ao poder do xefe das nacións, que o ha tratar conforme á súa maldade,

- ¹²Deixeino para que o corten os bárbaros, os máis tiranos de entre os pobos, e o abandonen no monte, e as súas pólas caian por todos os barrancos, e a súa ramaxe sexa esnaquizada polos máis valentes do mundo, e todos os poderosos do mundo saian da súa sombra e o rexeiten.
- ¹³Nas súas pólas caídas pousáronse todos os paxariños do ceo e todos os animais do campo estiveron na súa ramaxe.
- ¹⁴Deste xeito ningunha árbore ben regada se afagará coa altura, nin porá a súa ramaxe entre as nubes, nin ningunha árbore ben regada se manterá firme na súa soberbia fronte ás outras, pois todas elas están destinadas á morte, ás profundidades da terra, a estaren cos fillos de Adán, cos que baixan ao abismo.

¹⁵Así fala o meu Señor, Iavé: O día que o cedro baixou ao reino dos mortos, eu fixen que o abismo fixese loito por el, e que o cubrixe: parei a súa corrente e detivéronse as augas caudalosas. Fixen que o Líbano se puxese de loito por el, e cubríronse de loito por el todas as árbores do campo. ¹⁶Fixen que co estrondo da súa caída se estremecesen as nacións, cando o fixen baixar ao reino dos mortos cos que baixaban ao abismo; consoláronse nas profundidades da terra todas as árbores do Edén, e o escollido e o mellor do Líbano, todas as árbores ben regadas de auga. ¹⁷Pois tamén baixaron elas xunto co cedro ao reino dos mortos, o exército dos atravesados pola espada e os xermolos do cedro, que vivían á súa sombra no medio das nacións. ¹⁸E, así, a quen te parecías en gloria e grandeza entre as árbores do Edén? Farante baixar xunto coas árbores do Edén ás profundidades da terra, e

31, 4 O semita pensa que a terra fluctúa sobre as augas do abismo.

31, 6 Coa imaxe do cedro, que acubilla os paxariños e outros animais, exprésase a protección de Exipto sobre moitos pobos.

31, 8 *Xardín dos deuses*: aínda que para o A. T. a morada de Iavé é o ceo (suxerindo así a transcendencia), recóllese tamén o tema mítico da morada dos deuses, da que aparecen restos en 28, 13 e Xén 2, 8-17.

31, 9 *Edén*: o xardín dos deuses (cf v. 8; 28,13; Xén 2, 8).

31, 10 Os *seus pensamentos* (lit. “o seu corazón”). A soberbia é o principal delito de Exipto na súa relación cos outros pobos.

31, 13 Pousarse *nas pólas caídas* significa aproveitarse deles, enriquecéndose a conta deles.

31, 14 Interesante teoloxía das relacións internacionais, deducida da caducidade de todo imperio.

31, 15 *Reino dos mortos* (heb. “xeol”), que equivale ao “hades” da mitoloxía grega. O abismo é o xeol; e, tanto para os gregos como para os semitas, ten correntes de auga no fondo.

31, 16 *As árbores do Edén*. Son os pobos destinados ao Abismo (cf v. 14), que sentirán o consolo da caída de Exipto.

31, 17 *Os xermolos do cedro* son aquí os exipcios que escaparon da morte por viviren noutros pobos.

31, 18 *No medio dos incircuncisos*: en Exipto practicábase a circuncisión.

deitaraste no medio dos incircuncisos, xunto cos pasados pola espada. Tal será o faraón e todo o seu exército —é o meu Señor, Iavé, quen fala.

Elexía polo faraón, crocodilo do Nilo

32 ¹O ano doce, no mes doce, o primeiro do mes, veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, entoa unha elexía sobre o faraón, rei de Exipto, e dille:

Parecías o leonciño das nacións, pero eras coma crocodilo nas canles do Nilo, a rebolos atoldabas a auga cos pés e alodabas as correntes.

³Así fala o meu Señor, Iavé: Estenderei sobre ti a miña rede: cando se xunten as nacións populosas, sacarante na miña rede varredora;

⁴botareite contra a terra, e contra a superficie do chan esnaquizareite,

farei pousar sobre ti a todas as aves de rapina do ceo, e farei que se farten de ti todos os animais carnívoros da terra.

⁵Porei a túa carnaza sobre as montañas e encherei os vales da túa carne podrecida.

⁶Dareille de beber á terra, verténdote a ti co teu sangue sobre as montañas, e os barrancos encheranse de ti.

⁷Cando ti te apagues, cubrirei o ceo e porei de loito as súas estrelas, o sol tapareino con nubes e a lúa non alumará coa súa luz.

⁸A todos os astros luminosos

que hai no ceo, poreinos de loito por ti, e porei as tebras sobre a túa terra, —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.

⁹Perturbarei o corazón dos pobos ricos, cando leve os teus desposos a nacións, a países que non coñecesdes.

¹⁰Farei que se sintan desolados por ti os pobos ricos, e aos seus reis poránselles os pelos de punta por ti, cando eu faga voar a miña espada na súa presenza; tremerán conturbados cada un pola súa vida, o día da túa caída.

¹¹Pois así fala o meu Señor, Iavé: Chegará sobre ti a espada do rei de Babilonia,

¹²farei caer a túa tropa por espadas de valentes, que en conxunto forman o máis tirano dos pobos: eles arrasarán o orgullo de Exipto e quedará devastada toda a súa tropa.

¹³Farei desaparecer todos os seus animais da presenza do caudaloso río, e nin pé de home o volverá a alodar, nin casco de animal o atoldará.

¹⁴Entón lanzarei ao abismo as súas augas, e farei correr os seus afluentes de cor amarela

—é o meu Señor, Iavé quen fala—.

¹⁵Cando se converta o país de Exipto nun deserto,

32, 1-16 Esta sección, datada en febreiro do 585, califícase como unha elexía sobre o faraón e sobre Exipto (vv. 2, 16), que será cantada cando Nabucodonosor fenda o orgullo de Exipto. Esta elexía é un canto ao futuro desastre anunciado e desencadeado polas palabras proféticas. Consta: a) Dunha introdución, na que se contrasta a aparencia do faraón como rei poderoso (león) e a súa realidade, un crocodilo perturbador que atolda as augas (v. 2). b) Segue despois unha primeira parte da elexía (vv. 3-10), na forma dun anuncio de castigo na que se describe a caza do crocodilo, a súa morte, o loito do ceo e da terra e o pavor dos pobos, por mor da caída de Exipto. c) Un segundo oráculo de castigo (vv. 11-15) continúa o anuncio de castigo anterior: castigo do orgullo de Exipto a mans do rei de Babilonia, dirixido polo Señor, e desolación do río (vv. 11-13); castigo do río que se volverá un río do abismo e infernal (v. 14) e desertización de Exipto (v. 15). d) Acaba o poema recollendo o tema da elexía, e formando así o v. 16 unha inclusión literaria co v. 2.

32, 2 *Crocodilo*: fera acuática, con caracteres da divindade mítica Iam.

32, 4-5 As alusións ás aves de rapina e aos animais carnívoros reflicten unha morte desastrosa e con aniquilación da personalidade, o que constituía para os gregos e semitas o máximo desastre (cf *Iliada* I, 4-5).

32, 7-8 As referencias ao dó cósmico queren subliñar as profundas repercusións desta caída no mundo de entón (v 9), pois o cósmico forma un conxunto co humano.

32, 13 O *caudaloso río* designa a Exipto, subliñando o seu carácter maléfico e de perigo para a vida.

32, 14 *Lanzarei ao abismo* (heb. “farei baixar”), que, referido a un río, e segundo a concepción xeolóxica antiga, significa botar as súas augas ás correntes do abismo.

Afluentes de cor amarela (lit. “os seus brazos de río como amarelos”): referencia a un dos ríos do abismo, que, segundo Platón (Fedón 113), era de cor amarela, o “Lirifleguezón”. En ugarítico, o termo “smn” ten o valor de “amarelo”, e de aí debe provir o mito de Platón. Esta sección ofrécenos unha data posterior en quince días á da sección anterior (v. 17).

entón quedará despojado de todo o que o enche; cando eu fira a todos os seus habitantes, entón recoñecerán que eu son o Señor.

¹⁶Esta será a elexía que cantarán, cantarana as cidades das nacións, cantarana por Exipto e por toda a súa tropa —é o meu Señor, Iavé, quen fala.

Lamentación profética sobre a baixada do faraón ao abismo

¹⁷O ano doce, o quince do mesmo mes, veume a palabra do Señor nestes termos: ¹⁸—Fillo de Adán, entoa unha lamentación pola tropa de Exipto; fai baixar a tropa cos seus desexos de poder, e as cidades das nacións poderosas ata as profundidades da terra, xunto cos que baixan ao abismo. ¹⁹Foi acaso Exipto máis agraciado ca os máis? Pois anda vagabundo e cae xunto cos incircuncisos, ²⁰que caen canda os acoitelados pola espada. Entréganse espadas que dispersan a Exipto e a toda a súa tropa. ²¹Un exército de valentes persegue a tropa de Exipto, persegue ata o medio do xeol os reforzos da tropa: os incircuncisos baixarán a descansar no abismo, acoitelados con espada. ²²Alá está Asur e todo o seu exército, arredor da tropa de Exipto, arredor das súas sepulturas, todos eles acoitelados, caídos a espada. ²³Pois a sepultura de Asur está posta no máis fondo do abismo, e o seu exército está arredor da súa sepultura; todos eles caeron acoitelados con espada, pois puxeron terror no mundo dos vivos. ²⁴Alí está Elam e todas as súas tropas arredor da súa sepultura: todos eles caeron acoitelados con espada, e así baixaron incircuncisos ao profundo da terra, pois puxeron terror no mundo dos vivos; levaron a súa deshonra xunto cos que baixaban ao abismo. ²⁵Entre os acoitelados puxéronlle o leito a Elam, con

toda a súa tropa arredor do leito, arredor da súa sepultura. Todos eles foron incircuncisos, acoitelados con espada, pois o seu terror estendeuse polo mundo dos vivos; por isto levaron a súa deshonra xunto cos que baixaron ao abismo, e foron colocados entre os acoitelados.

²⁶Alí está Méxec, Tubal e todo o seu exército arredor do leito, arredor da súa sepultura: todos eles incircuncisos, acoitelados con espada, pois estenderon o seu terror polo mundo dos vivos. ²⁷Mais non están deitados xunto cos heroes que caeron separados dos incircuncisos e que baixaron ao xeol coas súas armaduras de guerra, que puxeron as súas espadas debaixo das súas cabezas e os seus escudos sobre os seus esqueletos, pois o terror dos heroes estenderáse polo mundo dos vivos. ²⁸Pero ti iraste descompoñendo entre incircuncisos e descansarás cos acoitelados con espada.

²⁹Para alá van Edom, os seus reis e todos os seus príncipes, que coas súas poderosas mulleres foron sepultados xunto cos acoitelados con espada; eles mesmos descansan xunto cos incircuncisos e cos que baixan ao abismo.

³⁰Para alá van os príncipes do Norte, todos eles e todos os sidonios, que, apartados das súas poderosas mulleres, polo seu propio terror baixaron ao abismo xunto cos acoitelados, e, incircuncisos, descansaron xunto cos acoitelados a espada; e levaron a súa deshonra xunto cos que baixaron ao abismo. ³¹Ao ver a estes, o faraón consolarase de toda a súa tropa, pois os mortos a espada son o faraón e todo o seu exército —é o meu Señor, Iavé, quen fala—. ³²Pois eu deixei que provocase o terror no mundo dos vivos, para que o faraón e toda a súa tropa se deitase entre incircuncisos, cos acoitelados a espada —é o meu Señor, Iavé, quen fala.

32, 17-32 Desde o punto de vista literario, esta é unha lamentación que, co dinamismo da palabra profética, provocará a baixada do faraón e do seu exército ao abismo (v. 18). A lamentación vén demarcada pola inclusión literaria de Exipto e da súa baixada ao xeol (vv. 19-21 e 31-32). O corpo da lamentación contén cinco seccións, referidas a cinco pobos, dos que os xefes e tropa desapareceron e que serven de exemplo e tipo teolóxico: Asiria (vv. 22-23); Elam, situado ao NL do golfo pérsico e ao L de Babilonia (vv. 24-25). Méxec e Tubal: en Asia Menor, na rexión do

Cáucaso (vv. 26-28); Edom (v. 29); os príncipes do Norte, os fenicios (v. 30). As frases repítese nas cinco seccións, subliñando a fatal sorte que lle espera a Exipto.

32, 21 *Incircuncisos*, ten aquí o valor teolóxico de infieis aos pactos (pois os expicios circuncidábanse).

32, 22-23 O profeta ve a Exipto no abismo, rodeado do exército máis cruel que se podía imaxinar (por iso pono no fondo do abismo).

32, 25 O *leito*. Vén sendo a sepultura, o lugar do descanso despois da morte.

PARÁBOLA DOS VIXÍAS

Responsabilidade do profeta e do pobo

33 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²Fillo de Adán, fálalles aos fillos do teu pobo e dilles: Se eu traio contra unha cidade un exército, a poboación da cidade colle a un dos seus e pono ao seu servizo como vixía; ³e el, ao ver que vén o exército contra a cidade, toca o corno e avisa á poboación, ⁴se alguén oe o toque do corno e non fai caso nin avisa, cando chegue o exército e o colla será responsable da propia vida. ⁵Oíu o toque do corno e non pillou o aviso, é responsable do seu propio sangue. Quen colle o aviso salva a propia vida. ⁶Pero se o vixía ve que vén o exército e non toca o corno, e a poboación non está avisada, se cando chega o exército mata a algún deles, este morre pola culpa súa, mais do sangue pediránselle contas ao vixía.

⁷Eh ti, fillo de Adán!: a ti constituínte vixía para a casa de Israel, vas escoitar da miña boca as palabras, e valos avisar da miña parte. ⁸Cando eu lle diga ao malvado: “Malvado, vas morrer”, se ti non lle falas para avisalo do seu destino, el, o malvado, morrerá pola súa culpa; pero a ti pediránseche contas do seu sangue. ⁹Pero se ti avisas o malvado do seu destino para apartalo del, e el non cambia de conduta, el morrerá pola súa culpa pero ti salvarás a túa vida.

¹⁰Oe ti, fillo de Adán, dille á casa de Israel: Así vindes dicindo: “Velaquí, as nosas rebeldías e os nosos pecados están contra nós, e con eles estémonos a consumir: como poderemos seguir vivindo?”. ¹¹Dilles, pola miña

vida! —é o meu Señor, lavé, quen fala— que non me dá gusto que morra o malvado, senón que o malvado se converta da súa conduta e viva. Convertédevos, cambiade a vosa conduta depravada! Por que queredes morrer, casa de Israel?

¹²Oe ti, fillo de Adán, dilles aos fillos do teu pobo: A xustizia do xusto non o salvará o día da súa rebeldía, e a maldade do malvado non o fará caer o día en que el se arrepiña da súa maldade; nin o xusto será capaz de vivir na súa xustiza o día do seu pecado. ¹³Se eu lle digo ao xusto: “Certo que vivirás” e el, porque confía na súa xustiza, comete iniquidade, todas as súas obras xustas non se terán en conta, senón que, pola iniquidade que cometeu, por ela morrerá. ¹⁴Cando eu lle digo ao malvado: “Certo que morrerás”, pero logo el convértese do seu pecado, e practica o dereito e a xustiza, ¹⁵devolve a fianza inxusta, restitúe o roubado, e compórtase conforme os preceptos de vida, de xeito que non comete iniquidade, ben certo que vivirá, non morrerá. ¹⁶Todos os pecados que cometeu non se lle terán en conta; practicou o dereito e a xustiza, pois certo que vivirá. ¹⁷Entón responderán os fillos do teu pobo: “Non é xusto o comportamento do Señor”, cando é o comportamento deles o que non é xusto. ¹⁸Cando o xusto se aparta da súa xustiza, e comete iniquidades, entón morre por culpa delas. ¹⁹Cando o malvado se aparta das súas maldades e pon en práctica obras conforme o dereito e a xustiza, por mor destas obras é polo que el vive. ²⁰Vós dicides: “Non é xusto

vado—, para acabar contraponendo a acusación do pobo contra Deus ao xuízo divino segundo a responsabilidade individual.

33, 2 *Un exército*: lit. “unha espada”; pero aquí “espada” é colectivo, e, por metonimia, significa un exército.

33, 4-5 *Será responsable da propia vida*: lit. “o seu sangue sobre a súa cabeza”. O sangue é a base e o sinónimo da vida; e a cabeza é asento da dirección e da responsabilidade das propias decisións.

33, 7 *Eh, ti!*, e *Oe ti!* (vv. 10-12), son expresións que marcan as diversas partes da aplicación da parábola.

33, 10 Na autoconfesión do pobo como pecadores móstranse as consecuencias destrutoras do pecado nos ámbitos persoal e social.

33, 11 A mensaxe teolóxica preséntase como irrevogable, ao poñer nela dobre énfase: a fórmula do xuramento, e a verificación de que vén de lavé.

33, 13 O profeta ataca a falsa concepción da teoloxía dos méritos que levan a unha falsa seguridade e ao esquecemento das esixencias da xustiza de modo perenne.

33, 17 A doutrina tradicional dos méritos dos devanceiros, herdados polos fillos, é a dificultade que senten os destinatarios. *Comportamento*: lit. “camiño”, “proceder”...

33, 1-20 Este texto é unha parábola sobre a responsabilidade individual, tanto do profeta como de cada un dos membros do pobo, dependendo así a prosperidade do pobo dunha suma de responsabilidades individuais. Os vv. 2-3 presentan un feito da vida real: en perigo de ataque,ponse un vixía que avise; pero a eficacia da súa función depende da responsabilidade de cada membro do pobo (vv. 4-5), como da súa propia (v. 6). A aplicación da parábola segue unha orde cruzada: o profeta, como vixía posto por Deus, responde coa súa vida da fidelidade á súa misión de avisar o malvado (vv. 7-9); pero tamén cada membro do pobo é responsable da ruína da comunidade nacional (v. 10), que soamente se pode salvar mediante a conversión individual querida e pedida por Deus (v. 11). Os vv. 12-20 constitúen un desenvolvemento da responsabilidade individual ante a conversión asentada como principio no v. 12 e exposta segundo o estilo da “torah casuística sacerdotal” nos vv. 13-16. O v. 17 afronta unha falsa obxección do pobo, acusando o proceder de Deus como inxusto, ao esquecer o propio pasado. Nos vv. 18-19 responde o profeta á obxección, afirmando os mesmos principios da morte —por mor da perversión do xusto— e da vida feliz —por mor da conversión do mal-

o comportamento do Señor²⁷. Pois eu xulgaréivos a cada un, casa de Israel, conforme o seu comportamento.

A terra non pertence aos que quedaron en Xudá

²¹O ano doce da nosa deportación, o día cinco do mes once, veu onda min un escapado de Xerusalén dicirme: “A cidade foi abatida”. ²²A man do Señor estivo sobre min a tarde aquela, antes de que chegase o escapado, e abriu a miña boca tan pronto como el chegou onda min pola mañá; abriuse a miña boca e non volvíu estar mudo.

²³Entón veume a palabra do Señor nestes termos: ²⁴—Fillo de Adán, os habitantes desas ruínas sobre a terra de Israel andan falando deste xeito: “Se Abraham era un só e tomou posesión desta terra, canto máis a nós, que somos moitos, nos deron esta terra en posesión!”

²⁵Por isto dilles: Así fala o meu Señor, Iavé: Vós andades facendo banquetes sobre o sangue vertido, levantando os vosos ollos cara os vosos ídolos e vertendo sangue, e ides ter en posesión esa terra? ²⁶Vós mantédesvos firmes, confiados nas vosas espadas. Vós, mulleres, cometedes delitos abominables e cada un de vós, homes, profana a muller do seu próximo, e ides quedar en posesión desa terra?

²⁷Dilles isto: Así fala o meu Señor, Iavé: Pola miña vida que os que estean nas ruínas caerán a espada, a quen estea no campo entregareino en pasto ás feras, e os que estean nas fortalezas e refuxios morrerán de peste. ²⁸Eu converterei esa terra nunha soidade de-

serta, e acabaráse o orgullo do seu poderío; os montes de Israel volverán ser un deserto sen que haxa quen pase por eles. ²⁹E entón recoñecerán que eu son o Señor, cando converta esa terra nunha soidade desértica por mor de todas as abominacións que cometeron.

Mala acollida da palabra profética

³⁰—Oe ti, fillo de Adán, os fillos do teu pobo cánsanse falando de ti á beirriña das paredes, ás portas das casas, e din cada un ao seu veciño, deste xeito: “Imos escoitar cal é a palabra que nos vén da parte do Señor”. ³¹Veñen onda ti como ás xuntanzas do pobo. Así os do meu pobo sentan na túa presenza; escoitan as túas palabras, pero cumprir, non as cumpren; coas súas bocas están facendo promesas de amor, pero os seus corazóns van tras as ganancias inxustas. ³²Velaquí, ti es coma un canto de promesas de amor, coma unha voz temperada e que se acompaña ben cun instrumento de corda. Escoitan as túas palabras, pero entre eles non hai quen as cumpra. ³³Cando se cumpran —e velaquí que se están cumprindo— recoñecerán que hai un profeta no medio deles.

Os pastores de Israel, o Pastor divino e o Pastor mesiánico

A. Xuízo divino contra os pastores

34 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, profetiza contra os pastores de Israel, profetiza e dilles: Pastores, así fala o Señor Deus:

Ai dos pastores de Israel

que se están apacentando a si mesmos!

Non é o rabaño o que teñen

dereito á posesión da terra os descendentes que viven nela, en vez de corresponderlles aos desterrados nas dúas deportacións do 598 e do 587.

33, 25 *Banquetes sobre o sangue vertido*: o sangue no A. T. é sempre sangue vertido. Esta práctica de banquetes sobre o sangue vertido, aparece como rito de nigromancia en Lev 19, 26; 1 Sam 14, 32.

33, 30-33 É difícil calificar literariamente estes vv. Certo que teñen acentos de acusación, pero non dirixida ao pobo. O profeta desvela as actitudes do pobo ante a palabra de Deus.

33, 31 *As xuntanzas do pobo*. Aínda que o xuntarse non é termo técnico da asemblea litúrxica, o texto fai pensar nas orixes dunha liturxia sinagoga profética, na que hai unhas promesas de fidelidade a Deus, que se han cumprir e uns anuncios salvíficos (promesas de amor), que apenas lle importan ao pobo. Nótase a antítese entre a boca (que promete falsamente amor) e o corazón (que se interesa polas ganancias inxustas). O texto é propio do exilio xa avanzado.

34, 1-31 Toda esta complexa unidade está enlazada polo tema do pastoreo, imaxe tradicional semítica e grega da realza (cf Xer 2, 8; 10, 21...; Zac 10, 3; 11, 8...; Xn 10, lss).

33, 21-29 Despois da referencia á historia da caída de Xerusalén, e da indicación dun novo período profético (vv. 21-22), o profeta propón un problema teolóxico, importante para os desterrados: Quen é o pobo con dereito á herdanza das promesas? (v. 24). Xa Xer dera unha resposta, dez anos antes (cf Xer 29, 1-23); mais Ez, na mesma liña teolóxica, converte a pregunta nunha acusación (vv. 25-26) e nun anuncio de castigo para os que quedan en Xudá (vv. 27-29).

33, 21 *O ano doce*. O texto grego e o siríaco sinalan o ano 11, que responde á cronoloxía exacta (do 598 ao 587); mais Ez, segundo o modo de contar dos caldeos, conta tamén a parte do ano no que aconteceu a deportación primeira. Aínda que para os caldeos o ano da coroación non se contaba na cronoloxía dos seus reis como o primeiro, senón como o ano da coroación, aquí non se trata de coroación, senón de estancia en Babilonia, e esa parte do ano 598 era o primeiro da deportación.

33, 22 *A man do Señor*. É o poder de Iavé, que se mostra ao profeta e que actúa mediante a súa palabra. Non é preciso pensar que o profeta estaba mudo: máis ben que comezou un novo período profético (cf 3, 24; 24, 27).

33, 24 A referencia a Abraham serve para reclamaren o

que apacentar os pastores?

³Comédeslle a manteiga,
vestídesvos da súa la;
matades a res gorda,
pero o rabaño non o apacentades.

⁴Non fortaleceste a res débil
nin curaste a enferma,
nin vendaste a da pata partida;
nin fixestes volver a extraviada,
nin buscaste a perdida,
senón que as dominastes
e con que opresión!

⁵Espalláronse por falta de pastor
e convertéronse en pasto
de todas as feras do monte,
e como se descarreiraron!

⁶Andaron perdidas
as reses do meu rabaño
por todas as montañas,
por todos os altos outeiros;
e por toda a superficie da terra
erraron as reses do meu rabaño,
por falta de quen
lles seguise as pisadas
e por falta de quen as buscasse.

⁷Por isto, pastores, escoitade a palabra do Señor: ⁸Pola miña vida! —é o meu Señor, Iavé, quen fala— por converterse o meu rabaño en presa e por ser o meu rabaño pasto de todas as feras do monte, por falta de pastor —pois os meus pastores non seguiron o rastro do meu rabaño, senón que os meus pastores se apacentaron a si mesmos, e o meu rabaño non o apacentaron—; ⁹por isto, pastores, escoitade a palabra do Señor: ¹⁰Así fala o meu Señor, Iavé: Vede, eu estou contra estes pastores: voules reclamar a eles as reses do meu rabaño e retirarei o meu rabaño do seu poder, pois estes pastores non se volverán apacentar a si mesmos; vou salvar as miñas reses das

bocas dos pastores, e non lles servirán máis de comida. ¹¹Pois así fala o meu Señor, Iavé: Eu en persoa virei seguirllas as pisadas ás miñas reses e buscalas. ¹²O mesmo que mira o pastor polos años, o día en que el se atopa diante do rabaño dispersado, así eu vou mirar polas miñas reses, e vounas salvar, sacándoas de todos os sitios por onde se espallaron un día de nubes e escuridade.

¹³Vouñas sacar de entre os pobos,
vouñas reunir dos países,
e vouñas facer volver á súa terra
e pastorealas nos montes de Israel,
nos vales e en todos os lugares
habitables do país.

¹⁴Fareinas pastar en bos pasteiros,
e nos montes do alto Israel
estarán as súas pradarias,
acogarán alí en boas camposas
e pastarán en pasteiros fértiles
nos montes de Israel.

¹⁵Eu mesmo apacentarei o meu rabaño,
e eu en persoa fareino acougar
—é o meu Señor, Iavé, quen fala—.

¹⁶Buscarei a ovella perdida,
farei volver a extraviada,
venderei a que ten a pata partida,
fortalecerei á feble,
mais farei que perezan a gorda e a forte.
Apacentarei o meu rabaño
conforme a xustiza.

B. *Xuízo divino entre as ovellas*

¹⁷Oíde vós, meu rabaño! Así fala o meu Señor, Iavé: Vede, eu vou xulgar entre ovella e ovella, entre carneiros e castróns. ¹⁸Aínda vos é pouco o pastardes o pasto mellor, que, por enriba, esmagades cos vosos pés o que vos sobra dos pastos? Aínda vos é pouco beberdes a auga clara, que, por enriba, cos

O texto comeza cun Ai! de acusación contra os malos pastores de Israel (= Xudá), onde non só hai que ver os reis individuais, senón tamén os dirixentes político-relixiosos, que se aproveitan do rabaño, extraviándoo. Este Ai! de acusación está relacionado cunha fórmula oracular que introduce un oráculo de xuízo de castigo (vv. 8-10). O anuncio de castigo para os pastores consiste en retirarlles o pastoreo das ovellas, mediante unha acción directa de Deus (v. 10c), preparándose deste xeito o oráculo salvífico dos vv. 11-16. No v. 17 encontramos un cambio: o xuízo divino dirixese aos problemas entre as ovellas do rabaño, e segue unha acusación (vv. 17-19), que acaba cun anuncio de xuízo de castigo (v. 20). No v. 21 seguen as acusacións con diversas imaxes pastorís, para acabar cun oráculo salvífico para o rabaño de Deus (vv. 22-31). Neste oráculo introdúcese o tema mesiánico: un pastor único, David, que será o instrumento divino da concreción da alianza de Deus co seu pobo, e que traerá a alianza de paz e bendición.

34, 3 *Manteiga* (lit. “leite”). Por mor do paralelismo con “lá”, hai que ler “halab” (= leite), e non “héleb” (= graxa).

34, 6 A referencia ás montañas e outeiros deixa entrever o extravío idolátrico propio dos santuarios situados nos altos.

34, 11 *Eu en persoa*: quere ser traducción dunha expresión fortemente enfatizante que indica a primacía da acción divina no feito salvífico.

34, 13 Este v. expresa ás claras o que o v. 12 presenta en imaxes pastorís, sinal de que a deportación do ano 587 e a fuxida xa aconteceran.

34, 16 A contraposición da ovella feble coa forte e mantida, prepara a sección do xuízo entre as ovellas. As versións antigas fan paráfrases interpretativas que non cadran co contexto.

34, 18-19 As desigualdades entre os membros do pobo da Alianza levan á profanación da mesma, polo que se fará unha nova (vv. 24-31).

vosos pés alodades a que vos sobra? ¹⁹E logo as ovellas do meu rabaño teñen que pacer do estragado polos vosos pés, e teñen que beber o alodado cos vosos pés.

²⁰Por iso, así lles fala o meu Señor, Iavé: Velaquí, eu mesmo en persoa vou ditar sentenza entre as reses gordas e as reses fracas. ²¹Xa que empurrastes de lado no lombo, e turrastes cos vosos cornos contra todas as débiles ata que as fixestes espallar por fóra do pasteiro, ²²por isto eu vou salvar o meu rabaño, para que non volva servir de presa, e vou ditar sentenza entre ovella e ovella. ²³Vou suscitar á fronte deles un pastor único, que os apacente: será o meu servo David; el mesmo os apacentará: el en persoa será para eles o seu pastor. ²⁴Eu, o Señor, serei para eles o seu Deus, e o meu servo David será príncipe no medio deles —son eu o Señor, quen o dixer—. ²⁵Pactarei con eles unha alianza de paz, e farei desaparecer do país os animais feroce, para que poidan vivir con tranquilidade no deserto, e adormecer na foresta.

²⁶Entón farei deles e do que hai arredor do meu monte unha bendición, e farei baixar a chuvia no seu tempo e serán chuvias de bendición. ²⁷As árbores do campo darán froito e a terra dará a súa colleita; estarán na súa terriña con tranquilidade. Entón recoñecerán que eu son o Señor, cando rompa as cangallas do seu xugo e os libre do poder dos que os están escravizando. ²⁸Nunca máis volve-

rán servir de botín para as nacións nin as feras do país os devorarán, senón que vivirán na tranquilidade sen que ninguén lles meta medo. ²⁹Eu fareinos medrar nun plantío de sona e xa non volverá haber no país mortos de fame nin volverán soportar a vergonha das outras nacións. ³⁰Entón recoñecerán que eu, o Señor, son o seu Deus, que estou con eles, e que eles son o meu pobo, a casa de Israel —é o meu Señor, Iavé, quen fala—. ³¹Vós seredes o meu rabaño, o rabaño dos pastos da miña terra seredes vós. Eu serei o voso Deus —é o meu Señor, Iavé, quen fala.

Oráculos de xuízo de castigo para o monte Seir e oráculos salvíficos para os montes de Israel

35 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, dirixe a túa mirada cara ao monte Seir e profetiza contra el: ³Así fala o meu Señor, Iavé:

Velaquí estou contra ti, monte Seir, e estendo contra ti a miña man; voute converter en desolación e soidade.

⁴E as túas cidades

convertereinas en ruínas, e ti será unha desolación.

Entón recoñecerás que eu son o Señor.

⁵Por manteres aversión perpetua e por atacares os fillos de Israel coa forza da espada no tempo do seu desastre, no tempo en que a súa iniquidade chegou á fin, ⁶pois ben,

34, 21-22 As reses gordas botan as outras fóra do pasteiro; pero son estas -as que serven de presa, as máis fracas- que constitúen o rabaño do Señor. Exprésase así en imaxes a pertenza dos pobres ao reino mesiánico (v. 23).
34, 23 O rabaño de Deus precisa dun pastor único: David. Será un descendente seu -Xesús-, quen pastoree o reino mesiánico.

34, 24 Trátase de poñer en relación a alianza entre Deus e o pobo co rei mesiánico, que vincula o pobo entre si e con Deus. Estas funcións realízanse en plenitude, por medio de Xesús, morto e resucitado.

34, 25 *Alianza de paz.* O termo *xalom*, ademais da paz, expresa a fartura e a plenitude tranquila de Deus. Por iso, poderíamos traducir tamén “Alianza perfecta”, que inclúe a bendición dos vv. 26-29.

O *deserto* ten aquí sentido de descampado, pois a imaxe pastoril continúa.

34, 27 A imaxe dos cáncis do xugo alude á sumisión a outro país, expresada no pago dos tributos (cf v. 28).

34, 30 A realidade nova creada por Deus será motivo do recoñecemento de Iavé como Deus da alianza. *Que estou con eles:* expresión da axuda eficaz e protectora de Iavé.

34, 31 *Da miña terra:* non debemos imitar aquí aos LXX, suprimindo o termo: debemos ler “adamah”, equivalente á superficie de terra cultivable.

35, 1-36, 15 Estes textos constitúen unha unidade redaccional, pois os oráculos contra as nacións pagás nunha sección de oráculos salvíficos dirixidos a Israel, teñen a función de servir de contraste (como pode verse

en 36, 2. 3. 5). No c. 35 encontramos catro oráculos contra Edom, acabados todos eles coa fórmula de recoñecemento de Iavé: o primeiro (vv. 2-4) -un oráculo de castigo-, fai de introducción; o segundo (vv. 5-9) é un oráculo de xuízo de castigo, acusando a Edom de iniquidade contra Israel e de colaboración cos babilonios na caída de Xerusalén. O terceiro (vv. 10-12a) é outro oráculo de xuízo de castigo, no que se acusa a Edom de plans anexionistas dos dous pobos (Israel e Xudá), aínda que soamente ocuparon os edomitas o sur de Xudá (a Idumea do N. T.). O cuarto (vv. 12b-15) é outro oráculo de xuízo de castigo, no que Edom xustifica os seus dereitos á posesión de Xudá e Israel (v. 12). No v. 15 aparecen en contraste Edom e Israel, anticipando a función que se lles dará máis adiante a estes oráculos de xuízo de castigo (36, 2. 3. 5). A pericope 36, 1-15 está constituída por dous oráculos salvíficos (vv. 6-11 e 12-15), que rematan ámbolos dous cunha fórmula de recoñecemento do Señor.

35, 2 *A túa mirada:* lit. “a túa cara”, como expresión de valoración negativa e de condena.

35, 3 *A miña man:* expresión do poder divino que vai actuar contra Edom, nación representada polo monte Seir.

35, 5 *Aversión perpetua:* referencia á inimidade entre Esaú e Xacob (cf Xén 25, 23-24; 27, 41-42), que continuou nos descendentes (cf Sal 137, 7; Am 1, 11).

35, 6 *Grande sangría.* Refírese á matanza de xudeus cando a caída de Xerusalén no 587. Úsase o presente profético, con valor de pasado.

pola miña vida! —é o meu Señor, Iavé, quen fala—, deixo que ti fagas grande sangría, pero o sangue perseguirate. Certo que aborreces a sangradura? Pois o sangue perseguirate. ⁷Converterei o monte Seir en desolación e soidade, e retirarei del a quen alí vai e a quen de alí vén. ⁸Encherei os seus montes cos acoitelados; nos teus outeiros e petoutos e en todas as túas veigas caerán os acoitelados pola espada. ⁹Convertereite en desolación perpetua e as túas cidades non serán habitadas. Entón recoñeceredes que eu son o Señor.

¹⁰Por dicires: “O que resulte dos dous pobos, e o que resulte dos dous países será para min, recibirémolo en herdanza”, cando era o Señor quen estaba alí, ¹¹por isto, pola miña vida! —é o meu Señor, Iavé, quen fala—, que obrarei conforme a túa ira e conforme o furor que ti, levado do teu odio, exerciches contra eles, e serei recoñecido por eles polo xeito como te xulgaréi. ¹²Entón ti recoñecerás que eu son o Señor.

Escoitei todos os desprezos que ti dicías contra os montes de Israel: “Son unha desolación: fôronnos dados a nós para os devorarmos”. ¹³Encoraxásteosvos contra min pola vosa boca, e inzaron máis da conta as vosas palabras contra min, e eu estábo oíndo.

¹⁴Así fala o meu Señor, Iavé:

Xa que todo o país está alegre, eu vou te converter nunha desolación.

¹⁵O mesmo que te alegraches da herdanza da casa de Israel por volverse unha desolación, o mesmo farei contigo: serás unha desolación, monte Seir, e todo o Edom, todo enteiro.

Entón recoñecerán que eu son o Señor.

36 ¹Fillo de Adán, profetiza sobre os montes de Israel e di: Montes de Israel, escoitade a palabra do Señor: ²Así fala o meu Señor, Iavé:

Por diciren os vossos inimigos:

“Que ben! O outeiro perpetuo queda para nós en posesión”,

³por iso, profetiza e di:

Así fala o meu Señor, Iavé:

Xa que de propio intento vos desolaron

e vos esmagaron por todo o arredor, para que vós fôsedes posesión do resto dos pobos, e xa que andastes nas linguas difamadoras e calumniadoras dos pobos,

⁴por iso, montes de Israel, escoitade a palabra do meu Señor, Iavé:

Así lles fala o meu Señor, Iavé, aos montes e aos outeiros, ás veigas e aos vales, ás ruínas desoladas e ás cidades abandonadas,

que serviron de botín e de escarnio ao refugallo dos pobos do arredor:

⁵Ben certo que así fala o meu Señor, Iavé:

Xuro que no incendio dos meus celos falei contra o resto dos pobos

e contra todo o Edom,

porque lles entregaron a miña terra en posesión con alegría de todos os corazóns e con desprezo de todo anhelo lexítimo, xa que a superficie da miña terra lles servía de botín.

⁶Si, profetiza acerca da terra de Israel e dilles aos montes e aos outeiros,

ás vacías e aos vales:

Así fala o meu Señor, Iavé:

Velaquí: nos meus celos e na miña ira dixen que cargádes coa vergonza que vos causaron as nacións.

⁷Mais así fala o meu Señor, Iavé:

Eu xuro coa miña man levantada que as nacións que están ao voso arredor, elas cargarán coa súa ignominia.

⁸E vós, montes de Israel, floreceredes as vosas pólas e darédeslles os vossos froitos

ao meu pobo Israel,

porque el está para chegar.

⁹Pois sabede que eu vou cara a vós e me volvo cara a vós:

seredes traballados e seredes sementados.

¹⁰Multiplicarei sobre vós a poboación da casa de Israel, toda ela,

e as cidades serán habitadas

e as ruínas serán reconstruídas.

¹¹Multiplicarei sobre vós

35, 10 *O que resulte dos dous pobos.* Despois da caída de Xerusalén, Edom sentiase con dereito a herdar as terras de seus irmáns Xudá e Israel.

35, 12 *Fôronnos dados a nós.* Emprégase a pasiva, para non pronunciar o nome de Deus. Equivale a “Deus entregounolos”.

36, 2 *O outeiro perpetuo:* o monte Sión, antigo santuario iebuseo (Xén 14, 17ss), e logo santuario da cidade de David e morada única de Iavé.

36, 5 *O incendio dos meus celos:* os celos de Deus polo

seu pobo vólvense aquí contra os pobos pagáns que os escravizaron. *Alegria de todos os corazóns:* entre os vencedores do ano 587 trázanse alegremente plans sobre Xudá e Israel, desprezando os lexítimos anxeios dos xudeus sometidos.

36, 7 *A man levantada* é unha expresión do poder omnímodo de Iavé, que se anuncia con xuramento.

36, 8s *A presenza de Iavé nos montes de Israel* é a razón última de seren traballados e de que dean abondosas colleitas, que levarán ao aumento da poboación.

a poboación e o gando que se multiplicará e dará crías, e fareivos habitar coma noutros tempos vosos, e fareivos mellores ca nos vosos comezos. Entón recoñeceredes que eu son o Señor.

¹²E farei camiñar sobre vós unha poboación, o meu pobo Israel; eles apoderaranse de ti e ti volveraste herdanza deles e nunca máis os volverás privar de fillos.

¹³Así fala o meu Señor, Iavé: Porque dixeron de vós: “Ti es quen devora a poboación, ti es a que deixa sen fillos ao teu pobo”.

¹⁴Por isto, non volverás devorar o teu pobo, nin o volverás deixar sen fillos —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.

¹⁵Eu farei que non se volvan oír as burlas entre as nacións contra ti, e ti non volverás soportar os insultos dos pobos, e o teu pobo non volverá quedar sen fillos —é o meu Señor, Iavé, quen fala.

Teoloxía da historia en perspectiva salvífica: o santo Nome do Señor

¹⁶Veume a palabra do Señor nestes termos: ¹⁷—Fillo de Adán, cando a casa de Israel habitaba na súa terra, volvérona impura co seu comportamento e cos seus feitos; o seu com-

portamento foi na miña presenza como a impureza dunha muller na menstruación. ¹⁸Mais eu desfoguei o meu noxo neles polo sangue que verteron sobre a terra, e polos feitos cos que a mancharon. ¹⁹Entón eu espaxeiños por entre os pobos e dispersáronse polos países; xulgueinos conforme o seu comportamento e conforme os seus feitos. ²⁰Ao entraren nas nacións onde foron, profanaron o meu santo Nome, e dicíase deles: “Estes son o pobo do Señor, e tiveron que saír da terra del”. ²¹Entón eu tiven consideración co meu santo Nome, o que profanara a casa de Israel entre os pobos onde fora. ²²Por isto, dille á casa de Israel: Así fala o meu Señor, Iavé: Casa de Israel, non por vós vou eu actuar, senón por mor do meu santo Nome, que vós profanastes entre as nacións onde fostes. ²³Pois vou facer que se recoñeza a santidade do meu grande Nome, profanado entre as nacións nas que vós o profanastes. Entón recoñecerán estas nacións que eu son o Señor —é o meu Señor, Iavé, quen fala—, cando eu vos faga recoñecer a miña santidade na súa presenza. ²⁴Pois recollereivos das nacións, xuntareivos de todos os países e traereivos á vosa terra. ²⁵Asperxerei sobre vós auga purificadora e quedaredes puros; de todas as vosas impurezas e de todas as vosas idolatrías heivos purificar. ²⁶Dareivos un corazón novo e porei nas vosas entrañas un espírito novo; sacarei da vosa carne o corazón de pedra e poreivos un corazón de carne. ²⁷Porei nas vosas entrañas o

36, 12 Aínda que Israel ten xénero masculino (o nome teolóxico de Xacob), represéntase aquí como unha muller que non privará de fillos ao pobo de Deus.

36, 16-38 Este texto consta dunha reflexión teolóxica sobre a historia do desterro e das motivacións que ten Iavé para a restauración (vv. 17-21), e de tres oráculos salvíficos (vv. 22-32, 33-36, 37-38). Aínda que moitos autores relacionan este texto coa sección anterior, a falta de referencias a Edom aconsella consideralo independente.

36, 17-19 A acusación do v. 17 e o anuncio de castigo do v. 18 non son tales, ao tratarse de verbos en tempo pasado, cos que se quere expresar un xuízo teolóxico da actuación de Deus co seu pobo.

36, 20 De feito non son os desterrados os que profanan o Nome de Iavé, senón que son a causa de que os xentís o profanan. O *santo Nome* de Iavé: o Nome é, para o semita, a esencia da persoa. Por isto designa aquí a máis íntima realidade persoal de Deus, e ten que ser a motivación última de todas as actuacións de Deus. O calificativo de “Santo” fai referencia á busca divina da verdadeira experiencia relixiosa do home, na que se dá o dobre movemento de temor sagrado ante o transcendente e de atracción transformante da persoa, ao recoñecer a santidade do gran Nome (v. 23).

36, 22 *Non por vós*. A motivación última do obrar divino nunca pode ser a criatura, o que suporía o carácter absoluto do creado: pero, a un nivel máis inmediato, a criatura

é a motivación do obrar divino e do seu amor, aínda que sempre exista en Deus a finalidade de transformación do home segundo a súa imaxe.

36, 24 Na restauración divina duns homes espallados polo mundo (Asiria, Babilonia, Palestina, Exipto), a primeira acción divina é a de reunilos na terra das promesas aos patriarcas, pois sen terra non hai pobo.

36, 25 *Asperxerei*: expresión cultural referida ao sangue dos sacrificios (cf Lev 1, 5, 11; Ez 43, 18). Nun sentido espiritual, cf Heb 10, 22; 12, 24; 1 Ped 1, 2. *Auga purificadora*: para o profeta a vida comunícase pola renovación interior (vv. 26-27). O ritual de purificación redúcese a eliminar as *impurezas* dos cultos idolátricos.

36, 26-27 A renovación interior exprésase coa transmisión dunhas intencións e ideais superiores (“novo” expresa en heb. unha cualidade superior, e non algo simplemente recente). As entrañas recibirán unha forza renovadora que vén do espírito de Deus (*ruah*). A carne —raíz do pracer e dos desexos de felicidade— recibirá azos, ao mesmo tempo que lle desaparecerán as actitudes de insensibilidade (corazón de pedra). Esta transformación interior só se dará plenamente pola fe en Xesús de Nazaret. O espírito, como categoría antropolóxica, reside nos ósos (Ecl 11, 5), pero abre á persoa á comunicación con outros espíritos, polo que Deus pon o seu Espírito nos sentimentos humanos, de xeito que o home poida ser fiel aos compromisos da alianza.

meu espírito e farei que camiñedes conforme os meus preceptos e que gardedes os meus mandamentos e os cumprades. ²⁸Viviredes no país que lles dei a vós pais: seredes o meu pobo e eu serei o voso Deus. ²⁹Librareivos de todas as impurezas, chamarei polo pan, e farei que o haxa abondo: non vos impoñerei a fame. ³⁰Farei que abunden os froitos das árbores e os produtos dos campos, para que non volvedes recibir de parte das nacións o desprezo de pasar fame. ³¹Ao lembraros do voso comportamento perverso e dos vosos feitos nada bos, sentiredes noxo en vós mesmos das vosas iniquidades e das vosas abominacións. ³²Que vos quede sabido que non é por vós que eu vou actuar; sentide a vergonza e a confusión do voso comportamento, casa de Israel ³³Así fala o meu Señor, Iavé: O día que vos purifique das vosas iniquidades, farei que as cidades se habiten e que as ruínas se reconstrúan.

³⁴O país que estea desolado será traballado despois de estar ermo, á vista de todos os que o cruzaban.

³⁵Velaquí o que estes dicían:

“O país este, antes desolado, é agora como o xardín do Edén; e as cidades, arruinadas, desoladas e esborralladas, son agora fortalezas inaccesibles”.

³⁶As nacións que queden ao voso redor reconecerán que eu son o Señor, que reconstrúo o esborrallado e replanto o desolado,

36, 28 *Viviredes*: a felicidade do home depende da fidelidade á lei da alianza, que o leva á posesión da terra.

36, 29 A purificación interior das impurezas (= idolatrías) leva consigo recibir de Deus abondosos alimentos, pois non hai felicidade con fame.

36, 31 Refírese á conduta contra á lei (cf **20, 43**).

36, 32 Este v. fai inclusión literaria co v. 12, pechando o oráculo.

36, 33-36 Este oráculo é un desenvolvemento do anterior nos aspectos de reconstrución das cidades antigas e da volta ao cultivo das terras, de onde xurdirá o recoñecemento de Iavé como o restaurador do seu pobo, entre as nacións coas que este convive.

36, 37-38 Este oráculo trata da restauración humana da poboación, que é concibida como unha comunidade cültica que “busca a Iavé” mediante a súplica, o culto e a reflexión meditativa. As cidades repoboadas compáranse cos rabaños sacrificiais.

37, 1-14 Representación simbólica da situación espiritual dos desterrados (vv. 1-2), dos que as posibilidades de vida feliz se poñen en dúbida (v. 3). Dous oráculos divinos (vv. 4-6 e 8) fan revivir a situación esmorecente da comunidade exílica. O v. 11 explica e aplica a representación simbólica á situación dos desterrados, tratando de revitalizala mediante un oráculo reanimador (vv. 12-14). O home aparece como un todo que se expresa polos diferentes elementos que o constitúen: *os ósos*, sede do

eu o Señor, díxeno e fareino.

³⁷Así fala o meu Señor, Iavé:

Volverei deixar que me busquen para isto, para lles facer ben; multiplicareinos coma un rabaño humano.

³⁸Coma os rabaños do templo, coma os rabaños de Xerusalén na súa asemblea pola festa, así as cidades arruinadas estarán cheas de rabaños humanos. Entón reconecerán que eu son o Señor.

O Espírito do Señor fai revivir os ósos resecos

37 ¹A man do Señor pousou sobre min e púxome no medio do val, que estaba cheo de ósos. ²Fixome pasar ante eles dando voltas: e velaquí que había moitísimos enriba do val, e estaban totalmente resecos. ³Entón díxome: –Fillo de Adán, poderán revivir estes ósos?

Eu repuxen: –Señor, Iavé, ti sábelo.

⁴Logo díxome: –Pronuncia un oráculo sobre estes ósos e dílles: Ósos resecos, escoitade a palabra do Señor: ⁵Así lles fala o meu Señor, Iavé, a estes ósos: Velaquí: vou traer sobre vós o alento e reviviredes. ⁶Porei sobre vós tendóns e farei que criedes carne; cubrirevos con pel, porei en vós o alento, e reviviredes. Entón reconeceredes que eu son o Señor.

⁷Eu pronuncieei o oráculo tal como se me mandara; e mentres eu pronunciaba o orá-

espírito humano (Ecl **11, 9**), que abren o home á comunicación vivificadora co Espírito de Deus e con outros espíritos, ao mesmo tempo que son sede da esperanza de vida plena; *a carne*, asento da felicidade do home; *os tendóns*, raiz e instrumentos da mobilidade e da actividade; *a pel*, base do esplendor externo; a comunicación do Espírito de Deus (vv. 9-10) que lle dá a todo o conxunto humano mobilidade e tensión, care á busca dunha vida feliz. Aínda que o texto non se refire á resurrección corporal, os presupostos antropolóxicos nos que se funda supoñen e explican a mesma.

37, 1 *A man do Señor*: o poder de Deus -posto en paralelo co Espírito do Señor-, que saca ao profeta da súa casa e lle fai comprender a situación en que vive o pobo. O *val*, segundo **3, 22**, é o lugar onde viven os desterrados a carón do río Quebar.

37, 2 Os *ósos resecos* expresan as mínimas posibilidades de esperanza dunha vida feliz.

37, 3 *Revivir*: no v. 12 a vida dos desterrados considérase como a duns cadáveres sepultados. As amarguras da vida poñen o home na sepultura, aínda que siga andando polo mundo.

37, 4-5 Os *ósos resecos*, por teren o espírito humano, poden recibir a forza vivificadora do Espírito do Señor.

37, 7 *O trono* e mailo *terremoto* son expresións teofánicas. Intentan resaltar que, na comunicación oracular, se fai presente a acción vivificadora do Espírito de Iavé.

culo, houbo un trono e logo un terremoto, e os ósos xuntáronse cada un co seu compañeiro. ⁸Logo ollei e vin que sobre eles había tendóns, a carne ía medrando e a pel íaselles estendendo por riba. Mais non había neles alento.

⁹Logo díxome: —Pronúncialle un oráculo ao espírito, pronúnciao, fillo de Adán, e dílle ao espírito: Así fala o meu Señor, Iavé: Desde os catro ventos, ven, espírito, e sopra nestes cadáveres, para que revivan.

¹⁰Eu pronunciei o oráculo, conforme me mandara. Entón o espírito entrou neles, e reviviron, e tíñanse de pé sobre as súas pernas: era un exército enormemente grande.

¹¹Entón díxome: —Fillo de Adán, estes ósos son a casa de Israel enteira. Velaquí o que din: os nosos ósos están resecos, a nosa esperanza está perdida; estamos esnaquizados. ¹²Por iso profetiza e dílles: Así fala o meu Señor, Iavé: Velaquí que eu vou abrir as vosas sepulturas, e vouvos facer subir das vosas sepulturas, meu pobo, e vouvos levar á terra de Israel. ¹³Recoñeceredes que eu son o Señor, cando eu abra as vosas sepulturas, e cando vos faga subir das vosas sepulturas, meu pobo. ¹⁴Vou pór en vós o meu espírito e vouvos facer revivir na vosa terra. Así recoñeceredes que eu, o Señor, o digo e o fago —é o Señor quen fala.

Xesto simbólico da unión dos dous paus

¹⁵Veume a palabra do Señor nestes termos:

¹⁶—Oe ti, fillo de Adán, colle un pau e escribe nel “Xudá e os fillos de Israel, os seus

aliados”; logo colle outro pau e escribe nel “Xosé, pai de Efraim e toda a casa de Israel, os seus aliados”. ¹⁷E que alguén chos empate un co outro para que formen un só pau e dos dous resulte na túa man un só pau. ¹⁸Cando che digan os fillos do teu pobo: “Non nos explicas que queren dicir para ti estas cousas?”, ¹⁹respóndelles: —Así fala o meu Señor, Iavé: Velaí que eu vou coller o pau de Xosé, que está na man de Efraim, e os cetros de Israel, os seus compañeiros, e poreinos sobre o cetro de Xosé, xunto co pau de Xudá, e convertereinos nun só pau, para que resulten un só pau, para que resulten un só na miña man. ²⁰Os dous paus nos que escribas teralos na túa man á vista deles, ²¹e haslles dicir: Así fala o meu Señor, Iavé: Sabede que eu recollerei os fillos de Israel de entre os pobos onde marcharon, xuntareinos do arredor, e traereinos á súa terra. ²²Convertereinos en nación única no seu país, nos montes de Israel, e un único rei fará de rei para todos eles, e ese pobo non se volverá converter en dous, nin se volverá dividir en dous reinos endexamais. ²³E nunca máis se volverán manchar cos seus ídolos, nin coas súas abominacións, nin con todos os seus pecados, senón que os librarei de todos os lugares onde viven, nos que pecaron. Purificareinos e serán para min o meu pobo, e eu serei para eles o seu Deus.

²⁴E o meu servidor David será o seu rei, o pastor único de todos eles, e camiñarán conforme as miñas leis, gardarán os meus preceptos e cumpriranos. ²⁵Entón habitarán no país que eu lle dei ao meu servidor Xacob,

37, 8 *Non había neles alento* (lit. “espírito”). Trátase aquí da forza que provén de Deus, que pon en movemento ao home e que o move cara á felicidade.

37, 9 *Desde os catro ventos* (lit. “catro espíritos”). Xogo de palabras que quere subliñar o carácter dinámico da manifestación do Espírito, que é o Espírito de Iavé. Os ventos que se reclaman, son os dos catro puntos cardinais (vivificadores), pois os das esquinas (NO, SO, ...) son maléficos.

37, 11 Nótase o paralelismo e sinonimia de “ósos” con “esperanza” (cf nota aos vv. 1-14).

37, 12-14 As esperanzas de vida feliz inclúen a presenza na propia terra, o que equivale á liberdade política, con institucións propias e monarquía única (vv. 15-28).

37, 15-28 Desde o punto de vista literario, este texto é un xesto simbólico da unión de dous paus (vv. 15-17); o pobo tentará coñecer o seu sentido (v. 18). Segue o oráculo explicativo da unión dos reinos de Xudá e Israel (v. 19). O v. 20 é un desenvolvemento da acción simbólica: os dous paus, na man do profeta, que vai proclamar o oráculo salvífico. Os vv. 21-23 resaltan a protección e fortalecemento divino en favor do seu pobo, que terá un único rei, David (vv. 24-25), e que vivirá no país das promesas como consecuencia da alianza perfecta e eterna (v. 26). Os vv. 27-28 desenvolven o tema do outro sinal da alianza con Deus: o santuario.

37, 16 *Xosé, pai de Efraim*. Efraim e Menaxés, fillos de Xosé, constitúen dúas tribos do Reino do Norte; e, estando as dúas no sitio de Xosé, axudan a completar o número 12, ao non ter territorio a de Levi.

37, 17 *Alguén*. A construción indeterminada quere expresar que a realidade significada pola unión dos paus (= cetros), será obra de Deus.

37, 19 *Os cetros de Israel*, contrapostos ao cetro de Xosé, aluden ao cetro de Xudá. A calificación de “Israel” quere facer referencia á lexitimidade exclusiva do reinado de David e dos seus descendentes sobre Israel. *Na miña man*: no poder de Deus (cf nota a 33, 22 e 35, 3).

37, 22 *No seu país*: o artigo ten aquí valor dun pronome posesivo. Estes artificios lingüísticos indican a importancia da posesión da terra no momento da restauración.

37, 23 A purificación dos *ídolos* e dos *pecados* está ligada á liberación dos lugares de deportación, e frutificará na renovación da alianza, deixando clara a pertenza do pobo a Deus.

37, 24 O *pastor único* do v. 22 concréta-se no mesías davídico, que non só será rei, senón que, como pastor, guiará o pobo segundo as leis da alianza. Este anuncio cumprese á perfección na realeza de Xesús, resucitado e entronizado á dereita do Señor (cf Mt 22, 41-46).

37, 25 O tema da terra (vv. 21-22) relaciónase co da realeza mesiánica perpetua.

no que habitaron vosos pais, e habitarán nel para sempre, eles, os fillos e os fillos de seus fillos; e o meu servidor David será o seu príncipe para sempre.

²⁶Establecerei con eles unha alianza perfecta, e o sinal que eu lles darei é que a alianza será eterna, e farei que se multipliquen. Porei para sempre o meu santuario no medio deles, ²⁷e a miña morada estará no medio deles; serei o seu Deus e eles serán o meu pobo. ²⁸E cando o meu santuario estea no medio deles para sempre, reconecerán que eu son o Señor, o que consagra a Israel.

Sección escatolóxica: oráculos contra Gog, do país de Magog

38 ¹Veume a palabra do Señor nestes termos: ²—Fillo de Adán, ponte de cara a Gog, oriúdo do país de Magog, gran príncipe de Méxec e de Tubal, e profetiza contra el.

Primeiro oráculo de castigo contra Gog, que atacará a Israel

³Di: Así fala o meu Señor, Iavé:

Velaquí que eu veño contra ti, Gog, gran príncipe de Méxec e de Tubal: ⁴voute sacar fóra e pór ganchos nas túas meixelas; fareite saír a ti e todo o teu exército: cabalos e cabaleiros, vestidos esplendidamente todos eles, unha gran multitude militar de rodelas e de escudos, todos eles empuñando espadas. ⁵Persia, a Nubia e Put irán con eles, todos

eles con escudo e helmo. ⁶Gómer e todas as súas formacións militares, Bet-Togarmah, no remoto norte, con todos os seus exércitos valentes e numerosos, estarán contigo. ⁷Certo! Estate ben preparado ti e toda a túa multitude militar, reunida ao teu lado, pois servirásle de protección. ⁸Ao cabo de moitos días recibirás unha orde miña; ao remate deses anos entrarás nunha nación, rescatada da espada, de entre moitos pobos. Congregada sobre os montes de Israel, foi unha continua desolación, pero logo foron sacados de entre as nacións e por último todos eles viviron na tranquilidade. ⁹Ti subirás coma o nubrado dunha tormenta, entrarás coma unha nube a cubrir esta nación, ti, todos os teus exércitos, e os moitos exércitos que están contigo.

Segundo oráculo: Fracaso do ataque de Gog

¹⁰Así fala o meu Señor, Iavé:

Sucedirá no día aquel, que se che subirán os proxectos á cabeza, e cismarán en matizacións de destrución. ¹¹Pensarás: “Subirei contra un país de chairas, entrarei a xunto das xentes pacíficas, que viven todas elas na tranquilidade, que viven sen murallas, nin trancas, e nin sequera portas teñen”.

¹²Entrarei a saquear e a conseguir botín, a facer que a túa man se volva contra as ruínas repoboadas, e contra un pobo reunido de entre as nacións, que conseguiu gando e bens, e que vive no embigo do mundo. ¹³Sabá e Dedán, os traficantes de Tárxix e todos os

37, 26 *Alianza perfecta* (lit. “de paz”): cf nota a 34, 25.

37, 26c-28 O tema do santuario como sinal da alianza, serve de introdución teolóxica aos cc. 40-48, quedando así vinculado á restauración prometida.

38, 1-39, 29 Esta sección, centrada no nome de Gog, forma un conxunto de oito oráculos, todos eles introducidos pola fórmula “así fala o Señor”, menos o sexto, que emprega “sucedará no día aquel que eu ...”, expresión típica dos oráculos salvíficos. O oitavo oráculo reflicte o carácter escatolóxico do conxunto: a salvación definitiva, na que espera Israel. Aínda que o último oráculo (39, 25-29) pode inducir a pensar que a súa data é próxima á vida do profeta, máis ben debe ser dunha época posterior, pois a volta dos desterrados de Xudá non foi completa—e menos aínda a dos israelitas—, e por outra banda, os profetas postexílicos suspiran aínda pola volta á terra prometida. Todo o conxunto destes dous cc. reflicte a situación dunha época postexílica, con Israel xa repoboado.

38, 2 *Gog*: nome lendario pola súa grandeza, epónimo dun pobo, e presente xa en Núm 24, 7, segundo a lectura do Pentateuco Samaritano, e dalgúñas versións latinas e gregas. En Xén 10, 2 aparece Magog como fillo de Iafet, aínda que, máis que nome persoal, representa un país.

38, 3-9 A vista dos pobres resultados da restauración de Israel despois do edicto de Ciro, o autor presenta a saída do lendario rei Gog cun grande exército formado polos pobos máis distantes, para saquear Israel. Esta saída ten as señas dun castigo destrutor (vv. 3-4a).

38, 4 *Sacar fóra e pór ganchos nas túas meixelas* quere significar a victoria persoal de Deus contra o poder das riquezas e grandezas das nacións (que se explicita na deserción do exército).

38, 5 *Put*: ao S do mar Rubio (cf nota a 27, 10).

38, 6 *Gómer*: os comercios do Cáucaso, segundo Xén 10, 2 e 1 Cro 1, 5.

Bet-Togarmah: os armenios (cf 27, 14; Xén 10, 3; 1 Cro 1, 6).

38, 7 Esta orde divina, non libre de ironía, quere preparar a manifestación da gloriosa victoria de Iavé.

38, 8 *Recibirás unha orde*. O verbo *paqad* (= inspeccionar) ten na pasiva o senso de executar as ordes do rei.

Nación. O vocábulo *eres* ten aquí o senso de “nación”, formada polos repatriados.

38, 9 As imaxes do nubrado da tormenta e da nube significan a invasión de Israel polo poderoso inimigo.

38, 10-13 A fórmula introdutoria *sucedará no día aquel*, característica dos oráculos salvíficos, converte o oráculo de castigo contra Israel nun oráculo salvífico, anticipando o castigo dos invasores (vv. 17-23), e dándolle ao oráculo un ton irónico: os proxectos e matizacións de Gog están provocados por Iavé, para levar as potencias pagas ao fracaso total. As preguntas dos pobos (v. 13) reflicten a mesma ironía.

38, 12 *No embigo do mundo*: na mente dos hebreos está alí Xerusalén, lugar da morada do Deus de todo o mundo.

38, 13 *Sabá*: cf nota a 27, 22. *Dedán*: cf nota a 27, 20. *Tárxix*: cf nota a 27, 12. *Moradores*: lit. “aldeas”.

seus moradores, diranche: “É a saquear ao que viñeches? Xuntaches o teu exército para conseguir botín, para levar prata e ouro, para roubar gando e bens, para facer un gran saqueo?”.

Terceiro oráculo: orde divina de atacar a Israel

¹⁴Si, por iso, profetiza, fillo de Adán, e dile a Gog: Así fala o meu Señor, Iavé:

No día aquel, cando o meu pobo Israel viva na tranquilidade, non te vas dar conta? ¹⁵Virás desde o teu lugar, desde o remoto norte, ti, e contigo numerosos exércitos, todos eles montados a cabalo, unha multitude enorme, un exército numerosísimo. ¹⁶E subirás contra o meu pobo Israel, coma unha nube que cobre o seu país; ao cabo deses días estarás alí e eu fareite entrar en ataque contra o meu pobo, para que as nacións me recoñezan a min, cando ti, Gog, me recoñezas por Santo á vista deles.

Cuarto oráculo de castigo contra Gog: teofanía no terremoto

¹⁷Así fala o meu Señor, Iavé:

Es ti aquel de quen eu falei nas épocas antigas por medio dos meus servidores, os profetas de Israel, que veñen profetizando desde aquelas épocas e aqueles anos que eu te traería contra eles? ¹⁸Pois sucederá o día aquel, o día que veña Gog contra a terra de Israel —é o meu Señor, Iavé, quen fala—, que a carraxe subirá á miña cara. ¹⁹Movido polos celos e polo lume da miña ira, dixen: Ben certo que o día aquel haberá un gran terremoto no territorio de Israel. ²⁰E tremerán ante a miña cara anoxada os peixes do mar,

os paxariños do ceo, os animais salvaxes, todos os bechos que serpean pola terra, e todos os homes da superficie da terra; es-tomballaranse os montes, e derrubaranse as fragas, e caerán as murallas da capital: virán ao chan. ²¹Por todos os meus montes chamarei a espada contra el —é o meu Señor, Iavé, quen fala— e a espada de cada un volverase contra seu irmán. ²²Executarei a sentenza contra el coa peste e co sangue; e unha chuva de diluvio e pedrazo, lume e xofre, farei chover sobre el, sobre as súas tropas e sobre os numerosos exércitos que estarán con el. ²³Deste xeito mostrarei a miña grandeza e a miña santidade, e dareime a coñecer na presenza de pobos numerosos. Recoñecerán que eu son o Señor.

Quinto oráculo de castigo contra Gog e de salvación para Israel

39 ¹—Oe ti, fillo de Adán, profetiza contra Gog e di: Así fala o meu Señor, Iavé:

Velaquí, eu estou contra ti, Gog, gran príncipe de Méxec e de Tubal, ²vou conducirte fóra e facerte saír, fareite subir desde o remoto norte, e levareite aos montes de Israel. ³A golpes farei que soltes o arco da túa man esquerda, e farei caer as frechas da túa man dereita. ⁴Nos montes de Israel caerás ti e todas as túas tropas, e os exércitos que estarán contigo. Entregareite en pasto ás aves de rapina, aos paxariños, aos paxaros de toda clase e aos animais salvaxes. ⁵Caerás no campo raso, pois eu son quen o dixen —oráculo do meu Señor, Iavé—. ⁶Mandarei lume contra Magog e contra os que viven nas illas con tranquilidade. Entón recoñecerán que eu son o Señor.

38, 14-16 Este oráculo de castigo contra Israel ten a finalidade principal de que, tanto Israel coma Gog, recoñezan a santidade de Iavé, que dirixe os procesos da historia.

38, 17-23 Oráculo de castigo contra Gog (símbolo de poder das nacións pagás), provocado polos celos e pola ira de Iavé. O castigo contra os pagáns preséntase como unha teofanía no terremoto (vv. 19b-20), coa que Deus lles mostrará aos pobos a súa grandeza e santidade.

38, 17 A referencia aos antigos profetas pretende xustificar a invasión dos poderes pagáns da terra de Israel. O “ti” deste v. refírese a Gog; e o “eles” alude ao pobo da alianza. Esta escatoloxía pretende ser unha clave de interpretación dos textos proféticos, na perspectiva das esperanzas de cumprimento da sal vación definitiva.

38, 18-19 A *carraxe, celos, lume da ira* de Iavé, teñen como resultado o esmagamento dos poderes das nacións pagás e a chegada dun período salvífico, xa definitivo, para Israel.

O *terremoto*, sinal teofánico, quere expresar unha intervención definitiva, tal como o interpreta Mt 27, 51, aplicándollo á morte de Xesús Cristo.

38, 20 Estas descrições queren expresar a reacción da

natureza ante a nova e definitiva manifestación de Deus.

38, 21-22 Estes vv. son a expresión do castigo de Gog, no que se fai referencia á destrución de Sodoma con lume e xofre (cf Xén 19, 24 e Sal 11, 6).

39, 1-10 Este oráculo é un desenvolvemento do anterior. Está formado por unha primeira parte de castigo contra Gog (vv 1-6a), e unha segunda de oráculo salvífico para Israel (vv. 8-10), enlazadas ámbalas dúas polo tema da automanifestación do nome do Señor (vv. 6b-7).

39, 1 *Gran príncipe* (lit. “príncipe-cabeza”). Por ser a cabeza a raíz da responsabilidade persoal, o termo cabeza quere expresar o suxeito responsable do ataque pagán contra Israel.

39, 3 *A golpes*: lit. “farei que se te golpee”. A desfeita de Gog será consecuencia da acción poderosa de Iavé.

39, 4 Ser *pasto* dos animais é, para os semitas, a peor desgracia que lle pode acontecer ao home, pois supón a aniquilación da persoa, da que non quedan nin os ósos, perdendo así toda esperanza de pervivencia.

39, 6 O *lume*. E sinal do castigo divino (cf v. 9). A referencia ás illas ou costas supón que o reino de Gog está nas beiras do mar Negro.

⁷Darei a coñecer o meu santo Nome entre o meu pobo Israel, e non deixarei que volvan profanar o meu santo Nome. Recoñecerán as nacións que eu son Iavé, o Santo de Israel. ⁸Velaquí que isto chega, que acontece —oráculo do meu Señor, Iavé—: é o día do que falei. ⁹Entón os que viven nas cidades de Israel sairán e prenderán lume e queimarán as armas: rodelas e escudos, arcos e frechas grandes, mazas e lanzas. Con isto terán para facer lume durante sete anos. ¹⁰Xa non levarán dos montes a madeira, nin cortarán leña para a traer desde a touza, senón que coas armas farán lume. Saquearán aos seus saqueadores, e roubarán aos seus ladróns —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.

Sexto oráculo salvífico: a purificación do país

¹¹Sucedará no día aquel que eu lle darei a Gog sepultura alí, unha tumba en Israel, no val dos Camiñantes, ao nacente do mar Morto, o val que lles cerra o camiño aos camiñantes. Alí enterrarán a Gog e a toda a súa tropa, por isto lle chamarán o val das tropas de Gog. ¹²A casa de Israel enterraraos para facer a purificación do país en sete meses. ¹³Enterraraos toda a xente do país, e o día no que eu me cubra de gloria seralles memorable —é o meu Señor, Iavé, quen fala—. ¹⁴Os membros da confraría dos agrimensores da terra escollerán os que percorrán o país, para enterraren eles que percorren o país os que queden sobre a superficie da terra, e deste xeito a limpen. Ao cabo de

sete meses empezarán a inspección. ¹⁵Os arredores percorreren o país, e quen ollara uns ósos humanos, poralles ao lado, de sinal, unha pedra dereita. De tanto enterraren ósos os sepultureiros no val das tropas de Gog, ¹⁶empequenecerá a cidade coas sepulturas da tropa, pero limparán o país.

Sétimo oráculo: a vitoria definitiva sobre Gog e o recoñecemento da gloria de Iavé

¹⁷—Oe ti, fillo de Adán: Así fala o meu Señor, Iavé:

Dilles aos paxariños de toda clase de pluma, e a todos os animais do campo: Xuntádevos, vinde, reunidevos de todo o arredor para a matanza coa que vos vou convidar, unha gran matanza nos montes de Israel. Comerdes carne e beberedes sangue: ¹⁸comeredes a carne dos heroes, e beberedes o sangue dos príncipes da terra; todos eles serán os carneiros, os años, os castróns, os xatos e os becerros de Baxán. ¹⁹Comeredes graxa ata fartarvos e beberedes sangue ata emborracharvos: tal será o banquete que vos teño preparado. ²⁰Na miña mesa fartarédevos de cabalos e de cabaleiros, de heroes e de todos cantos interveñen na guerra —é o meu Señor, Iavé, quen fala—. ²¹Porei a miña gloria no medio das nacións e todas as nacións verán a sentenza que eu executarei e a miña man, que eu porei sobre eles. ²²Desde o día aquel e de alí para adiante recoñecerá a casa de Israel que eu son o Señor, o seu Deus. ²³E as nacións recoñecerán que a casa de Israel

39, 7 Esta vitoria de Iavé sobre os poderes pagáns é unha automanifestación do poder de Deus transcendente, que conducirá os mesmos pagáns ao recoñecemento de Iavé como autor e creador da nova realidade.

39, 9 O destino das armas pagás será serviren de combustible para Israel, pois na nova etapa histórica xa non haberá guerra.

39, 11-16 Este oráculo salvífico (cf nota a **38, 1-39, 29**) recolle na fórmula oracular o tema do v. 8: o día da vitoria definitiva de Iavé. O tema do oráculo é a purificación do país, como elemento previo á restauración definitiva do novo pobo, no que entrarán todos os que foron deportados (vv. 25-29).

39, 11 *O val dos Camiñantes* (ou “val dos Abarim”) está situado en Moab, ao L do mar Morto (cf Núm 21, 11; 33, 47; Xer 22, 20). O val das tropas de Gog pode ser unha referencia teolóxica ao torrente Ben-Hinnom, ao S de Xerusalén, onde se realizaran sacrificios de meniños en honor a Molok (cf Lev 18, 21; Xer 32, 35; Ez 16, 21; 32, 27). *Sepultura* (heb. “maqom”). Ao estar en paralelo con “tumba” ten este sentido, pois etimoloxicamente significa “o que se mantén de pé”, “o que se mantén erguido”.

39, 12 O enterramento dos cadáveres é preciso para a nova etapa definitiva, pois, para os semitas, os corpos insepultos execran a terra.

39, 14 *Os membros da confraría dos agrimensores da terra*: son os repartidores da terra, na nova situación, escatolóxica.

39, 17-24 O oráculo ten dúas partes. A primeira (vv. 17-20), de castigo definitivo para Gog e para a súa tropa, coa invitación aos paxaros e animais salvaxes a devorar as carnes dos caídos, desenvolvendo o tema do v. 4. A segunda (vv. 21-24) trata da manifestación da gloria de Iavé e do recoñecemento da súa actuación salvadora por Israel e mais polos outros pobos.

39, 17-20 Aínda que no oráculo precedente xa se falou do enterro dos cadáveres para purificar a terra, vólvese agora ao tema do v. 4 como un canto de vitoria definitiva, pois “os cadáveres devorados polas feras” son signo claro da total desaparición dos inimigos de Deus, cousa previa á definitiva etapa salvífica.

39, 20 *Cabaleiros*. Seguimos aquí o texto grego (dos LXX). O texto hebreo di “carros”, o que non ten sentido. Os dous vocábulos teñen as mesmas consoantes, polo que se comprende o erro.

39, 21 *Gloria* (= manifestación salvífica), *sentenza* (= de castigo para Gog) e *a man* (expresión antropomórfica do poder divino), son termos que aparecen en paralelo.

39, 23 O recoñecemento de Iavé por parte dos pagáns inclúe, ademais da acción salvífica de Iavé co seu pobo, o castigo das súas infidelidades e idolatrías que levou os hebreos ao desterro, onde se ve unha chamada aos pagáns a deixar a idolatría. *Escondinlles a miña cara*: retireilles o favor e a protección.

marchou ao desterro pola súa culpa, porque se rebelaron contra min, e entón eu escondínlles a miña cara, e entregueinos na man dos seus inimigos: todos eles caeron pola espada.²⁴ Trateinos de acordo coas súas porcalladas, e conforme as súas rebeldías, e escondínlles a miña cara.

Oitavo oráculo: a restauración definitiva de Israel, realizada coa efusión do Espírito

²⁵Mais fixédevos, así fala o Señor:

Agora eu fago volver os desterrados de Xacob e compadézome de toda a casa de Israel, pois sinto celos polo meu santo Nome.

²⁶Esquecerán a súa vergonza e a súa rebeldía coa que se rebelaron contra min, cando vivan na súa terra con tranquilidade e sen haber quen os atemorice. ²⁷Cando os faga volver de entre os pobos e os reúna traéndooos dos países dos seus inimigos, mostrarei a miña santidad neles, na presenza doutros pobos grandes e numerosos. ²⁸E reconecerán que eu son o Señor, o seu Deus, pois, aínda que os levei deportados a outras nacións, xunta-reinos na súa terra e non deixarei que volva quedar alá ningún deles. ²⁹Nin lles volverei esconder a miña cara porque vertín o meu espírito sobre a casa de Israel —é o meu Señor, lavé, quen fala.

A RECONSTRUCCIÓN E REORGANIZACIÓN EXTERNA DO ISRAEL ESCATOLÓXICO

Introdución

40 ¹O ano vinte e cinco despois de que nos levaron desterrados, no comezo do ano, o día dez do mes, catorce anos despois da caída da cidade, nese mesmo día, veu sobre min a man do Señor e levoume alá. ²En éxtase levoume ao país de Israel e deixoume nun monte altísimo e na cima del, cara ao sur, había como as construcións dunha cidade. ³Levoume alí, e vin un home: o seu aspecto era como a aparencia do bronce; tiña na súa man un cordel de liño e unha cana de medir. Estaba de pé á porta. ⁴Entón o home díxome: —Fillo de Adán, olla cos teus ollos, escoita atentamente cos teus oídos, e pon toda a túa

atención en todo o que eu che vou mostrar, pois fuches traído aquí para que vexas. Cón-talle á casa de Israel todo o que ti vas ver.

O novo templo: o muro exterior

⁵E velaquí: unha muralla exterior do templo en todo o arredor. A cana de medir que o home tiña na man era de seis cóbados (en cóbados vellos, de cóbado e palmo). El mediu a anchura da construción: unha cana; e a altura, unha cana.

A porta do nacente

⁶Logo foi á porta que mira cara ao nacente e subiu polos seus chanzos e mediu a entrada

39, 25-29 Oráculo salvífico no que se desenvolven os motivos polos que Deus actúa: compaixón e celos polo seu santo Nome, de xeito que reconeñan a lavé e non sexan privados do seu favor, senón ao contrario, que reciban o Espírito e se unifique o pobo.

40, 1-48, 35 Esta sección constitúe un anuncio profético (40, 1-4) do templo, que se vai reconstruír para a etapa da restauración definitiva, tal como se anunciou en 37, 28. Os cc. 40-42 tratan dos planos da construción do novo templo, aínda que son máis planos horizontais ca de alturas. A súa finalidade é establecer unha serie de filtros que marquen o paso do terreo profano exterior ao interior do santuario. Este plano nunca se realizou materialmente, senón que foi unha profecía teolóxica da santidad de lavé e do seu templo e culto. O c. 43 trata da presenza da Gloria de lavé no novo templo, despois de abandonar o anterior (cf 10, 18-19; 11, 22-23), e tamén da construción e consagración do altar. Este c. constitúe o elemento central da sección. Os cc. 44-46 conteñen a lexislación sobre o persoal do templo, sobre o culto e sobre as distintas solemnicidades.

E os cc. 47-48 tratan do reparto e organización das tribos da Terra Santa, ideado polo profeta para o momento da restauración. Estas divisións xeométricas perfectas expresan o carácter lineal e teolóxico de todas as divisións:

organización en perfecta xeometría arredor do santuario, realidade que sacraliza a terra e os membros do novo pobo.

40, 1 A data responde ao ano 573 (25 despois da primeira deportación e 14 despois da caída de Xerusalén), nos primeiros días de outubro, pois o ano civil comezaba co outono. Neste momento, celebraban o xexún que precedía á festa das Cabanas (cf Lev 16, 29; 23, 24; 25, 9; Núm 29, 1). *Veú sobre min a man do Señor e levoume*: éxtase e traslado en espírito desde Babilonia a Xerusalén.

40, 2 *En éxtase*: lit. “en visión de Deus”. *Monte altísimo*: non tanto topograficamente (menos de 900 m, canto teoloxicamente, por mor da elección divina (cf Sal 68, 16-17; Is 2, 2; Ez 40, 1-2).

40, 3 *Un home*: pola descrición que del fai, e pola súa función de guía e intérprete da visión, é un anxo (cf 8, 16; 9, 21s; 10, 5s; Zac 1, 8s; Ap 10, 1-11s).

40, 4 *A túa atención*: lit. “o teu corazón”.

40, 5 O cóbado vello, do que fala 2 Cro 3, 3, medía 0,52 m (= 7 palmos), mentres o cóbado novo ou ordinario medía 0,450 m (= 6 palmos). Este muro separaba o lugar sagrado do profano, e tiña unha altura e espesor de 3,15 m.

40, 6-16 A edificación interior á porta do nacente era duns 31,5 x 13,65 m, incluídas garitas, pilastras e o oco da portada. As garitas servían para vixiar a entrada.

da porta: unha cana de fondo; e cada entrada, unha cana de ancho. ⁷As garitas eran dunha cana de longo por unha cana de ancho; entre as garitas había cinco cóbados; a entrada da porta, desde o lado de dentro da porta polo lado do santuario, era dunha cana. ⁸E mediu o interior da porta, desde o que xa é santuario: unha cana. ⁹Logo mediu o portal interior: oito cóbados; e as súas pilastras: dous cóbados. Tal era a soleira da porta polo lado do santuario. ¹⁰As garitas da porta que daba ao nacente eran tres dun lado e tres do outro lado. As tres tiñan a mesma medida e tamén as pilastras dun lado e máis do outro tiñan a mesma medida. ¹¹Logo mediu a anchura do oco da portada: dez cóbados; e o longo, trece cóbados. ¹²Había un adro diante das garitas dun cóbado por un lado, e un cóbado de adro polo outro lado; e cada garita medía seis cóbados por un lado e seis cóbados polo outro. ¹³Logo mediu a entrada, desde o teito dunha garita ao teito da garita oposta: un ancho de vinte e cinco cóbados; cada entrada estaba fronte á outra entrada. ¹⁴Fixo a medición das pilastras: sesenta cóbados; e diante das pilastras, todo arredor, o adro da entrada. ¹⁵Enfronte estaba a fachada da porta; había un corredor de cincuenta cóbados, ata a fachada interior do vestíbulo da porta. ¹⁶E nas garitas e nas súas pilastras de cara ao interior da portada, todo arredor, había fiestras enreixadas; tamén había a barreira para a morte con fiestras todo arredor cara a dentro, e sobre as pilastras había adornos en forma de palmeira.

O adro exterior: medidas e salas

¹⁷Logo levoume ao adro exterior, e velaquí as salas e un lousado; había no adro todo arredor unha construción: trinta salas ao lado do lousado. ¹⁸O lousado estaba a carón mesmo das portas, en proporción coa lonxitude das portas: tal era o lousado de máis abaixo. ¹⁹Logo mediu a anchura desde fronte á porta de abaixo ata a porta interior, por fóra da porta: cen cóbados. Isto polo nacente.

A porta do norte

E polo norte, ²⁰velaquí a porta que dá cara ao norte: no adro exterior mediulle o lon-

go e mais a anchura. ²¹As súas garitas tres dun lado e tres do outro, as súas pilastras e a súa entrada tiñan as mesmas medidas ca a primeira porta: cincuenta cóbados de longo e vinte e cinco cóbados de ancho. ²²As súas fiestras, a súa entrada e os adornos en forma de palmeira eran das mesmas medidas ca a porta que miraba cara ao nacente; subíase a ela por sete banzos, e o vestíbulo estaba fronte a eles. ²³Había unha porta no adro interior enfronte da porta que daba ao norte, o mesmo que cara ao nacente; mediu de porta a porta: cen cóbados.

A porta do sur

²⁴Logo levoume cara ao sur, e velaquí unha porta cara ao mediodía. Mediu as súas pilastras e o seu vestíbulo: o mesmo ca as medidas das outras portas. ²⁵As súas fiestras e o seu vestíbulo todo arredor eran da mesma medida ca as outras fiestras: cincuenta cóbados de longo e vinte e cinco cóbados de anchura. ²⁶As súas escaleiras eran de sete banzos e tiñan o seu vestíbulo enfronte delas; e sobre as pilastras había esculturas en forma de palmeira, unha nunha cara e outra noutra. ²⁷Había unha porta no adro interior cara ao sur; mediu de porta a porta cara ao sur: cen cóbados.

O adro interior: a porta sur

²⁸Logo fixome entrar no adro interior pola porta do sur, e logo mediu a porta do sur: as mesmas medidas ca as outras. ²⁹As súas garitas, as súas pilastras e o seu vestíbulo tamén tiñan as mesmas medidas ca as outras; tiña fiestras e o seu vestíbulo todo arredor medía cincuenta cóbados de longo; e de ancho, vinte e cinco cóbados. ³⁰Había vestíbulos todo arredor de vinte e cinco cóbados de longo por vinte e cinco cóbados de ancho. ³¹O seu vestíbulo daba ao adro exterior, e tamén había palmeiras esculpidas nas súas pilastras; as súas escaleiras eran de oito chanzos.

Adro interior: porta do nacente

³²Logo fixome entrar no adro interior pola entrada do nacente, e mediu esta porta, que deu as mesmas medidas ca as outras. ³³As

40, 15 Entre ésta e a entrada exterior ao adro seguinte, había un espazo de 26,25 m.

40, 16 *A barreira para a morte*. Interpretamos o vocábulo hebreo empregado como un substantivo co sentido de parar, e que traducimos por “barreira”. Era un valo que obrigaba ao control policial, para impedir a entrada ao templo de carnes mortas ou de persoas espiritualmente mortas polos pecados ou idolatrías.

40, 17-19 Este adro exterior tiña unha anchura de 52,5 m, medindo de muro a muro.

40, 20-23 Esta porta é semellante á porta do nacente (vv. 6-16): por iso non se detén moito nela.

40, 28-31 Aínda que a portada que dá ao adro interior recibe o nome de adro interior, de feito está construída cara a fóra (v. 31), buscando non só a simetría das construcións, senón tamén servindo de novo control de entrada ao adro interior, máis sagrado.

súas garitas, as súas pilastras e o seu vestíbulo deron as mesmas medidas ca as outras; tamén tiña fiestras, e o seu vestíbulo todo arredor medía cincuenta cóbados de longo por vinte e cinco cóbados de ancho.³⁴O seu vestíbulo daba ao adro de fóra, e tamén había palmeiras esculpidas nas súas pilastras dun lado e do outro; as súas escaleiras eran de oito chanzos.

Adro interior: porta do norte

³⁵Logo levoume á porta do norte, e mediu-na: as mesmas medidas ca as outras.³⁶Tiña as súas garitas, as súas pilastras, o seu vestíbulo e as fiestras todo arredor: cincuenta cóbados de longo por vinte e cinco de ancho.³⁷O seu vestíbulo daba ao adro de fóra, e tamén había palmeiras esculpidas nas súas pilastras dun lado e do outro; as súas escaleiras eran de oito banzos.

Complemento á descrición das portas do adro interior

³⁸Había unha sala, e a súa porta daba ao vestíbulo desta porta; nela era onde se lavaban as vítimas dos holocaustos.³⁹No vestíbulo desta porta había dúas mesas a un lado e dúas mesas ao outro, para sacrificar sobre elas as vítimas dos holocaustos e as vítimas dos sacrificios polos pecados e as ofensas.

⁴⁰Polo lado de fóra das escaleiras da entrada da porta norte había dúas mesas e polo outro lado, isto é, no vestíbulo desa porta, había outras dúas mesas.⁴¹Catro mesas a un lado e catro mesas ao outro. Ao lado desta porta, oito mesas, sobre as que sacrificaban.

⁴²As catro mesas para as vítimas dos holocaustos eran de pedras de labra; tiñan un cóbado e medio de longo, un cóbado e medio de ancho, e un cóbado de alto; sobre elas tamén puxeran as ferramentas coas que sacrificaban as vítimas dos holocaustos e as dos sacrificios.⁴³Dúas repisas dun palmo estaban amarradas no interior todo arredor; sobre as mesas estaba a carne das ofrendas.

⁴⁴Fóra da porta interior, no adro interior, estaban as salas dos xefes: a que estaba ao

lado da porta do norte, tiña a súa fachada cara ao sur; a outra estaba ao lado da porta do nacente, e tiña a fachada de cara ao norte.

⁴⁵Entón díxome: –Esta sala que ten a fachada cara ao sur é para os sacerdotes que atenden o servizo do santuario.⁴⁶A sala que ten a súa fachada cara ao norte é para os sacerdotes que atenden o servizo do altar; eles, fillos de Sadoc, son os que de entre os fillos de Leví están cerca do Señor para o serviren.

Medidas do adro interior

⁴⁷Logo mediu o adro: cen cóbados de longo e cen cóbados de ancho: un cadrado. O altar estaba fronte ao santuario.

O santuario

a. *O vestibulo*

⁴⁸Logo fíxome entrar no vestíbulo do santuario e mediu as pilastras do vestíbulo: cinco cóbados dun lado e cinco cóbados do outro; o ancho da porta era de tres cóbados dun lado e tres cóbados do outro.⁴⁹O longo do vestíbulo era de vinte cóbados, e o ancho, de doce cóbados; por dez banzos subíase ata el, e tiña columnas xunto ás pilastras: unha dun lado e outra do outro.

b. *A sala santa: o “Hekal”*

41 ¹Logo fíxome ir cara ao santuario, e mediu as pilastras: seis cóbados de ancho dun lado e seis cóbados de ancho do outro; este era o seu ancho.²O ancho da porta era de dez cóbados e o das paredes laterais da entrada era de cinco cóbados dun lado e cinco cóbados do outro; logo mediu o longo do santuario: corenta cóbados; e o ancho, vinte cóbados.

c. *O lugar máis santo: o “Debir”*

³Despois entrou, e mediu a pilastra da entrada: dous cóbados; a entrada: seis cóbados, e o ancho da entrada: sete cóbados.⁴Logo mediu o longo do santuario: vinte cóbados; e o ancho: vinte cóbados; estaba cara á fachada do santuario.

40, 38 Deste lavado das vítimas fálase en Lev 1, 9 e 2 Cro 4, 6. Vese que lavaban as patas e mailas entrañas.

40, 44 *Xefes*: no heb. “cantores”; pero ten máis sentido cambiando de lugar un punto, co que resultaría “xefes”, “reis”, “príncipes”, e aquí “sacerdotes”, pois das mesmas salas fálase, no v. que segue, nesa liña.

40, 46 Sobre este privilexio de seren os xefes do santuario os fillos de Sadoc, cf 1, 8; 2 Cro 31, 10.

40, 47 Deste altar falárase en 43, 13-17.

40, 48-41, 4 Esta sección trata do santuario, chamado en 40, 47 *báit* (= edificación). A primeira parte do edificio chámase *hekal* (= santuario), o “Santo” (cf vv. 1-2). A parte máis interior do santuario, da que se ofrecen as medidas, considérase o lugar máis santo, e vén nomeada *Debir* ou “Santo dos Santos” (41, 3-4). Este edificio é igual ao do santuario de Salomón (1 Re 6), polo que o profeta non se para a describilo.

Logo díxome: —Este é o lugar máis santo.

⁵Logo mediu a parede do santuario: seis cóbados, e o ancho das salas laterais: catro cóbados, todo arredor do santuario.

As salas laterais, a columnata do santuario e o lugar sen edificar

⁶As salas laterais, sala sobre sala, eran tres pisos de trinta; as mesmas salas laterais seguían todo arredor, todo ao longo do muro do templo, para serviren de apoios, e para que os apoios non estivesen no muro do templo. ⁷A anchura ía aumentando nas salas laterais conforme ían subindo, pois o contorno do edificio ía aumentando por todo o arredor do edificio; por isto a anchura do templo ía crecendo, e desde a sala terrea subíase á de riba pola do medio. ⁸A columnata do templo era alta todo arredor; a cana de seis cóbados chegaba cumpridamente desde os fundamentos das salas laterais ata a cima. ⁹A anchura do muro das salas laterais por fóra era de cinco cóbados; e o lugar sen edificar entre os espazos de entre as columnas laterais do templo ¹⁰e as salas, era de vinte cóbados todo arredor do templo. ¹¹As salas laterais tiñan entrada ao lugar sen edificar: unha entrada cara ao norte e unha entrada cara ao sur, o ancho do espazo sen edificar era de cinco cóbados todo arredor.

O edificio do poñente

¹²Enfronte do patio, no lado que daba cara ao poñente, había un edificio de setenta cóbados de ancho; o muro deste edificio tiña cinco cóbados de ancho todo arredor; e a lonxura do edificio era de noventa cóbados.

Dimensións do santuario

¹³Logo mediu o santuario; cen cóbados de longo. O patio, o edificio e os seus muros, median de longo cen cóbados. ¹⁴A anchura da fachada do templo e do patio que daban

cara ao nacente, era de cen cóbados. ¹⁵Despois mediu o longo do edificio, pola cara que dá ao patio que estaba detrás do edificio, e as súas galerías dun lado e do outro: deu cen cóbados. Táboas de madeira recubrían por todo o arredor o interior do santuario e mais os vestíbulos que daban ao adro, ¹⁶as entradas e as fiestras enreixadas, e as galerías por todo o arredor das tres caras de fronte á entrada; tamén recubría a madeira desde o chan ata as fiestras. As fiestras estaban tamén recubertas ¹⁷ata por cima da abertura; e tamén o interior do santuario, por fóra e por todo o arredor do muro; por dentro e por fóra había paneis ¹⁸e esculturas de querubíns e palmeiras, unha palmeira entre un querubín e outro querubín. Os querubíns tiñan dúas caras: ¹⁹unha cara de home en dirección á palmeira, dun lado; e outra cara de león en dirección á palmeira, do outro lado. As esculturas estaban sobre todo o santuario por todo o arredor. ²⁰Desde o chan ata o van da entrada había querubíns e palmeiras esculpidas. Tal era a parede do santuario! ²¹O santuario tiña os marcos da porta cadrados e de fronte ao santuario había como unha especie ²²de altar de madeira de tres cóbados de alto e dez cóbados de longo; tiña de madeira as súas esquinas, a súa táboa de arriba e as paredes.

Entón díxome: —Esta é a mesa que está diante do Señor.

²³A sala santa tiña porta dobre; e o santuario ²⁴tamén tiña porta dobre. Cada porta tiña dúas follas. Un portal tiña dúas portas; e outras dúas portas tiña o outro portal. ²⁵Nelas, isto é, nas portas da sala santa, había esculturas de querubíns e de palmeiras, do mesmo xeito ca os esculpidos sobre o muro. Tamén había un cuberto de madeira fronte á fachada do vestíbulo, polo lado de fóra. ²⁶Así como fiestras enreixadas e palmeiras, dun lado e do outro, sobre as paredes dos lados do vestíbulo e sobre os lados do templo e do cuberto.

41, 6-7 Estas salas laterais, ás que non se lles asigna ningunha función, teñen no texto a finalidade de protexer o santuario, cousa que se expresa arquitectonicamente coa altura de tres pisos e cada vez máis anchas.

41, 8 *A columnata do templo.* Traducimos así, interpretando a transición que fan os LXX do termo hebreo. A finalidade desta columnata era ornamental.

41, 9 Co espazo sen construír quérese subliñar a santidad do templo. *Os espazos de entre as columnas* (lit. “as salas”): o termo ten que referirse aos espazos entre as columnas exteriores do lugar sagrado e do lugar máis santo, e estas columnas debían de estar separadas do muro, formando estas salas, impedindo así que as pingueiras da chuva tocasen o muro do templo.

41, 12 Deste edificio fálase en 42, 1-14.

41, 13 O templo inclúe aquí o edificio santo e as salas da edificación lateral.

41, 19 A dobre cara dos querubíns significa o carácter rexio, pois o león é símbolo da realeza, e ao mesmo tempo, o rostro humano é símbolo de lavé, que mostra o seu benquerer ao pobo, no templo. A palmeira é símbolo da vida perenne.

41, 22 Neste altar púñanse os “pans da proposición”, sacrificio vexetal e duradeiro, que anticipa o carácter sacrificial da Eucaristía e do Tabernáculo cristián.

41, 23 As dúas portas de dobre folla da sala santa e do lugar máis santo, queren expresar o esplendor rexio do santuario.

Estancias do edificio

42 ¹Entón fíxome saír ao adro exterior polo corredor do norte, e levoume ás dependencias que están fronte ao adro e fronte ao edificio que dá ao norte: ²a fachada era de cen cóbados de longo, coa porta cara ao norte, e a súa anchura era de cincuenta cóbados. ³Diante do altar das libacións que está no adro interior, fronte ao lousado que está no patio exterior, había galerías, unha sobre outra, en tres pisos. ⁴Diante destas dependencias había un camiño de dez cóbados de ancho, e no interior das estancias un corredor dun cóbado, e as portas das estancias daban ao norte. ⁵As estancias de arriba estaban acurtadas, pois as galerías collían máis edificios ca elas, máis ca as dependencias de abaixo, e máis ca as do medio; ⁶e pola outra banda, aínda que as dependencias formaban tres pisos, non tiñan columnas coma as columnas dos outros adros; por isto, as estancias de arriba comparadas coa planta do edificio eran máis pequenas ca as de abaixo e ca as do medio.

⁷Había un muro polo lado de fóra das dependencias, polo adro exterior, e estaba ao lado da fachada das dependencias, e medía cincuenta cóbados de longo. ⁸A lonxitude das dependencias que había no adro exterior era de cincuenta cóbados; e a das dependencias que había fronte á fachada do santuario era de cen cóbados. ⁹Por debaixo destas dependencias estaba a entrada que viña do nacente, e que daba entrada a elas desde o adro exterior. ¹⁰Todo ao ancho do muro do adro, en dirección do nacente, fronte á fachada do adro e fronte á fachada do edificio, había estancias, ¹¹e mais un corredor diante delas. Tiñan o mesmo aspecto ca as salas que había contra o norte; tiñan o mesmo longo ca ancho, todas as súas saídas e as súas distribucións e as súas portadas eran do mesmo xeito. ¹²O mesmo ca as portas das estancias que daban ao mediodía, había unha porta no comezo do corredor; era o corredor que había na fachada do muro de protección, o corredor do nacente ao que as estancias daban paso.

42, 1-14 Estas habitacións en tres pisos teñen xa finalidade cültica e non soamente de protección do lugar santo, aínda que a falta de galerías e portas para o nacente se deba ao carácter sacral da proximidade do santuario.

42, 3 *Altar das libacións.* O vocábulo heb. *srym* (= vinte) deriva da raíz ugarítica *sr*; que significa “dar de beber”, de onde o sentido de altar das libacións.

42, 7 Este muro separa do adro exterior o edificio, no que se gardan cousas santas.

42, 15ss O santuario (lit. “casa”) inclúe aquí todo o conxunto das edificacións do templo, desde o adro exterior, co seu muro.

¹³Entón díxome: —As dependencias do norte e mais as dependencias do mediodía que están nas fachadas do adro son as dependencias do templo, onde os sacerdotes que se chegan xunto ao Señor comen comidas santísimas. É alí onde se poñen as cousas santísimas, as ofrendas, as vítimas dos sacrificios polos pecados e mais as vítimas para sacrificios de reparación; ben certo que o lugar é santo. ¹⁴Cando os sacerdotes entran alí non saen do santuario ao adro exterior, senón que deixan alí as vestiduras coas que oficiaron, pois son vestiduras santas. Han de vestir outras roupas para se achegaren ao lugar que lle corresponde ao pobo.

Medición exterior do conxunto do templo

¹⁵Cando acabou a medición do interior do santuario, fíxome saír pola porta que dá ao nacente, e logo mediu o templo todo arredor. ¹⁶Mediu o lado do nacente coa cana de medir: cincocentas canas, en cana de medir. Deu a volta e ¹⁷mediu a cara norte: cincocentas canas con cana de medir. Deu a volta ¹⁸ao lado do mediodía, e mediu cincocentas canas con cana de medir. ¹⁹Deu a volta para o poñente, e mediu cincocentas canas con cana de medir. ²⁰Mediu o templo polas catro caras: tiña un muro todo arredor de cincocentas canas de longo por cincocentas de ancho, para separar o santo do profano.

Volta da gloria do Señor ao santuario

43 ¹Entón El levoume cara á porta, a porta que mira en dirección do nacente, ²e vin que a gloria do Deus de Israel chegaba da parte do nacente, e o seu ruído era coma o ruído de augas caudalosas e a cidade resplandecía coa súa gloria.

³Velaquí a visión! A visión que eu vin foi como a visión que tivera cando a gloria de Deus viñera destruír a cidade. Velaquí a visión! Fora como a que tivera xunto ao río Quebar. Entón prostreime en adoración, ⁴e a gloria do Señor entrou no santuario pola porta que mira ao nacente. ⁵O espírito arrebatou-

43, 1-12 Este texto, que é central na sección dos cc. **40-48**, consta dunha visión teofánica en espírito do proxecto do templo, onde chega a gloria de lavé (vv. 1-5). O texto está relacionado co da teofanía da visión vocacional (**1**, 1-3), e cos da saída da gloria do antigo santuario (**10**, 18-22; **11**, 22-25). Os vv. 6-8 son un oráculo no que se proclama a función do trono da gloria, da perennidade e da santidad do templo de lavé. Remata o texto cunha orde divina que constitúe ao profeta en lexislador das ordenanzas cülticas (vv. 10-11), e coa lei da santidad do santuario (v. 12).

me e fíxome entrar no adro interior, e velaquí que a gloria do Señor enchía o templo.

⁶Entón oín un que me falaba desde o templo, mentres que o home seguía de pé ao meu lado, ⁷e díxome: —Fillo de Adán, aquí tes o lugar do meu trono, velaquí o sitio do estrado dos meus pés, onde eu habitarei entre os fillos de Israel para sempre. Xa non volverán profanar o meu santo Nome nin a casa de Israel nin os seus reis, coas súas fornicacións e cos cadáveres dos seus reis, e mais cos seus sepulcros. ⁸Pondo eles a súa portada xunto a miña portada e os marcos das súas portas ao lado dos marcos das miñas portas, e mais a parede entre min e eles, profanaron o meu santo Nome coas abominacións que cometeron: por isto os consumín levado da miña carraxe. ⁹Agora puxeron lonxe de min as súas fornicacións e mais os cadáveres dos seus reis, e por isto eu habitarei entre eles para sempre. ¹⁰Ti, fillo de Adán, describelle este santuario á casa de Israel, e que se avergoncen das súas abominacións. Que midan o plano do templo, ¹¹e se avergoncen de todo o que fixeron. A organización do santuario e a súa estrutura, as súas entradas e as súas saídas, todas as súas ordenacións e todos os seus preceptos, todas as súas ordenacións e as súas leis, fáillelas coñecer e escribellelas diante dos seus mesmos ollos para que observen todas as ordenacións e todas as leis do santuario e as poñan por obra. ¹²Esta é a lei do santuario: na cima do monte, todo terreo que lle corresponde ao santuario, todo arredor, é santísimo. Certo! Esta é a lei do santuario.

Descrición do altar

¹³Estas son as medidas do altar en cóbados (este cóbado era dos de cóbado e palmo). Había unha foxa dun cóbado destes e un cóbado de ancho; e a altura do altar na súa beira era dunha cuarta todo arredor: esta era a foxa do altar. ¹⁴Desde o fondo da foxa ata o zócalo máis baixo había dous cóbados, e un cóbado

de ancho; e desde o zócalo máis pequeno ata o zócalo máis grande había catro cóbados, e un cóbado de ancho.

¹⁵A sagrada elevación da ara tiña catro cóbados; e do divino fogar saían os catro cornos. ¹⁶O divino fogar tiña doce cóbados de longo por doce cóbados de ancho. Era cadrado polos seus catro lados. ¹⁷O zócalo tiña catorce cóbados de ancho por catorce de longo polos seus catro lados, e o reborde que tiña arredor medía medio cóbado. O zócalo tiña unha foxa dun cóbado todo arredor. As escadas do altar miraban ao nacente.

Consagración do altar

¹⁸Entón díxome: —Fillo de Adán, así fala o Señor: Estes son os preceptos acerca do altar:

Cando se acabe de facer, para poder ofrecer holocaustos nel e verter sangue sobre el, ¹⁹ti haslles presentar aos sacerdotes levíticos, que son da estirpe de Sadoc, e que se achegan a min para me daren culto —é o meu Señor, lavé, quen fala—, un becerro, fillo de vaca, para sacrificio polos pecados. ²⁰E ti collerás do seu sangue, e untarás con el os catro cornos do altar e os catro lados, o zócalo e o reborde todo arredor, para facer sobre o altar a expiación e mais a súa propiciación. ²¹Collerás o becerro do sacrificio de expiación e queimaralo no lugar do templo axeitado para isto, fóra do santuario. ²²O segundo día presentarás en ofrenda un chibo, sen defecto, e farase a expiación sacrificial o mesmo que se fixo co becerro. ²³Cando acabes co sacrificio de expiación, presentarás a ofrenda dun becerro, fillo de vaca, sen defecto, e mais un carneiro do rabaño, sen defecto: ²⁴presentaralos en ofrenda ante o Señor, e os sacerdotes botaranlles sal e ofreceranllos en holocausto ao Señor. ²⁵Durante sete días, cada día farás o sacrificio de expiación co chibo e tamén se fará o sacrificio de expiación co becerro, fillo de vaca, e co carneiro do rabaño, todos eles sen defecto.

43, 7 O nome de lavé resulta profanado pola prostitución sagrada e as alianzas políticas no pazo real, e pola colocación dos sepulcros rexios á beira do templo (cf 2 Re 21, 18-26).

43, 8 A cercanía do pazo de David ao templo de Deus (1 Re 7, 8) considéraa Ez como unha profanación do santuario.

43, 12 Esta lei nunca se cumpriu, e o proxecto grandioso do templo de Ez endexamais non se realizou. Por este motivo, os xudeus da época cristiá tiveron reparos en aceptar o libro de Ez no canon hebreo.

43, 13-17 Esta descrición do altar pertence ao relato das medidas do anxo que acompaña ao profeta, e este altar non se parece a ningún dos que se describen no A. T. (cf

Ex 20, 24-26; 27, 1-8; 1 Re 8, 64; 2 Re 16, 15). Asemellábase aos cigurats de Babilonia, máis ca a calquera outro tipo de edificación.

43, 13 *A foxa* tiña a misión de separar o altar do adro.

43, 15 *A sagrada elevación da ara*: lit. "a divina montaña". Os cornos nas esquinas eran sinal do poder de lavé, a quen o altar representa.

43, 20 Sobre o novo altar hai que facer a expiación polas posibles contaminacións ao construílo ou antes. Co sangue vertido sobre el, vólvese sinal e instrumento da vida e da vivificación divina, da propiciación.

43, 24 O sal que se empregaba nas oblacións como sinal da alianza renovada con lavé (cf Lev 2, 13; Núm 18, 19; 2 Cro 13, 5) aparece aquí no holocausto, o que é estraño.

²⁶Durante sete días farase a propiciación do altar e purificarase e consagrarse. ²⁷Ao pasaren estes días, o día oitavo e os seguintes, os sacerdotes farán sobre o altar os vosos holocaustos e mais os vosos sacrificios de reconciliación e eu aceptaréivos benevolmente —é o meu Señor, lavé, quen fala.

A porta do santuario, soamente para o príncipe

44 ¹O home fíxome volver en dirección á porta exterior do santuario que mira ao nacente, e estaba pechada. ²Entón o Señor díxome: —Esta porta seguirá pechada, nunca se abrirá. Ninguén poderá entrar por ela porque o Señor, Deus de Israel, entrou por ela. Seguirá pechada. ³Pero cando chega un príncipe, se é príncipe, porá o seu trono ante ela para comer a súa comida diante do Señor. Entra polo vestíbulo desta porta e sae polo mesmo sitio.

Normas de admisión no santuario, e os seus responsables

⁴Logo fíxome entrar pola porta do norte ata a fachada do templo. Ollei, e velaquí que a gloria do Señor enchía o templo do Señor, e entón prostreime en adoración.

⁵O Señor díxome: —Fillo de Adán, fixa a túa atención, mira cos teus ollos, escoita cos teus oídos todo o que eu che vou dicir acerca de todos os preceptos do templo do Señor e de todas as súas leis; pon a túa atención na entrada do templo e en todas as saídas do santuario. ⁶Dilles aos rebeldes, á casa de Israel: Así fala o meu Señor, lavé: Xa hai abondo en contra vosa, con todas as vosas abominacións, casa de Israel. ⁷Pois trouxestes estranxeiros, xentes sen circuncidar nin na carne nin no corazón, para que estivesen

no meu santuario, para que profanasen a miña mesma casa; ofrecéste-me a miña comida, graxa e sangue, ao mesmo tempo que rompiades a miña alianza con todas as vosas abominacións. ⁸Non observastes os meus preceptos cúlticos, senón que ao voso antollo puxestes no meu santuario oficiantes do servizo cúltico. ⁹Así fala o meu Señor, lavé: Ningún estranxeiro, home sen circuncidar no corazón e na carne, poderá entrar no meu santuario; si, ningún estranxeiro dos que viven entre os fillos de Israel. ¹⁰Canto aos levitas, que vos apartaron da miña presenza, cando Israel se perdeu, e que se extraviaron da miña presenza indóse tras os ídolos, cargarán coa súa iniquidade. ¹¹Eles serán no meu santuario os encargados da vixilancia fronte ás portas do santuario e os servidores do santuario. Eles mesmos lle matarán ao pobo as vítimas dos holocaustos e dos sacrificios, e eles mesmos estarán de pé diante do pobo para o serviren.

¹²Xa que veñen servindo ao pobo no culto aos ídolos e están servindo de incitación á casa de Israel para caer no pecado, xuro contra eles coa miña man —é o meu Señor, lavé, quen fala— que cargarán coa súa iniquidade. ¹³Non se poderán achegar a min oficiando como sacerdotes meus e arrimándose a todas as miñas cousas santas no lugar santísimo, senón que soportarán a súa vergonza e as abominacións que cometeron. ¹⁴Eu fágooos encargados do servizo do templo en todos os oficios do templo e en todo o que se fai nel.

O sacerdocio sadoquita

¹⁵Os sacerdotes levíticos, fillos de Sadoc, que respectaron os preceptos cúlticos do meu santuario, cando os fillos de Israel se afastaban lonxe de min, só eles se achegarán a min

43, 26 Os *sete días* de sacrificios queren expresar a plenitude da purificación e consagración, conferida ritualmente ao altar (cf Lev 8, 33-35).

44, 1-13 Toda esta sección legal sobre as normas cúlticas emprega dous termos para significar o templo, que diferenciamos na tradución: *miqdax* (= santuario), referido á edificación que contén a sala santa, o lugar máis santo ou santuario e as salas laterais; e o termo *báit* (= casa, templo) que abrangue todas as edificacións e patios do templo, e que traducimos por "templo".

44, 1-2 *Esta porta* ten que ser unha das que dá entrada á sala santa. O feito de quedar pechada realza a santidad do Señor: ninguén ha de entrar por onde El entrou.

44, 3 Xa que o príncipe será sinal e instrumento da realidade divina, terá o seu posto para celebrar o banquete sacrificial no vestíbulo de entrada á sala santa.

44, 4 A presenza salvífica do Señor (= gloria), que enche todas as dependencias do templo (patios, salas...), serve de introdución teolóxica aos oráculos dos vv. 5.

6. 9, nos que sobresa a importancia das leis cúlticas (v. 5), e denuncianse as immoralidades cometidas no santuario e na elección dos oficiantes do culto (vv. 6-8), para acabar cun oráculo que introduce as leis dos levitas (vv. 9-13).

44, 7 *Circuncidar ... no corazón*: é apartar dun todas as intencións e plans inmorais. As ofrendas sacrificiais son expresión da fidelidade persoal á alianza; pero, non cumprindo esta, as ofrendas non fan senón profanar o templo.

44, 10 O extravío do pobo, provocado polos levitas, alude á función que tiveran como sacerdotes dos santuarios locais con culto sincretista, cousa que movera a loxias a privalos dos seus plenos dereitos sacerdotais (cf 2 Re 23, 8-9).

44, 15 O pleno sacerdocio dáselles aos membros da tribo de Leví que descenden do sacerdote Sadoc, a quen Salomón escolle para o templo despois de rexeitar a Abiatar (1 Re 2, 27. 35). Descríbense nesta sección todas as súas funcións, privilexios e obrigas.

para me dar culto, e estarán de pé diante de min para me ofrecer graxa e mais sangue —é o meu Señor, Iavé, quen fala—. ¹⁶Só eles entrarán no meu santuario e só eles se arrimarán á miña mesa para me daren culto, e observarán os meus preceptos cülticos. ¹⁷Cando entren nas portas do adro interior, han de ir vestidos con vestidos de liño; e cando actúen dentro das portas do adro interior e dentro do templo, non levarán sobre eles roupa de la. ¹⁸Levarán nas súas cabezas turbantes de liño; e nos cadrís faixas de liño. Non levarán faixa que transpire a suor. ¹⁹Cando eles saian ao adro exterior, onda a xente, mudarán os vestidos cos que oficiaron, e deixaranos nas habitacións do templo; vestiranse con outros vestidos, para non sacralizar o pobo cos seus vestidos. ²⁰Non raparán a súa cabeza, nin andarán guedelludos; cortarán decentemente o seu cabelo. ²¹Ningún sacerdote beberá viño cando vaia entrar no adro interior. ²²Nin viúva nin divorciada poderán coller para eles como muller, senón virxes da liñaxe de Israel; tamén poderán escoller unha viúva, pero viúva dun sacerdote.

²³Han de lle aprender ao meu pobo a diferenza entre o sacro e o profano, e han de lle ensinar a diferenza entre o impuro e o puro. ²⁴Nos preitos serán eles os que autoritariamente presidan para xulgar; conforme ao meu dereito é como han de xulgar os preitos. Gardarán as miñas leis e mais os meus preceptos acerca de todas as miñas festas, e santificarán os meus sábados. ²⁵Non entrarán xunto ao home morto, por mor da impureza; pero poderanse volver impuros co pai ou coa nai, cun fillo ou cunha filla, cun irmán ou cunha irmá que non teña marido.

²⁶Despois de purificarse este tal, contarán-selle sete días, ²⁷e o día que entre no santuario, no adro interior para oficiar no santuario, ofrecerá un sacrificio de expiación polo seu

pecado —é o meu Señor, Iavé, quen fala—. ²⁸Non terán ningunha propiedade herdada: eu son a súa herdanza. Non se lles dará posesión en Israel: eu son a súa posesión. ²⁹Eles comerán da ofrenda e das vítimas dos sacrificios polo pecado e das vítimas dos sacrificios de expiación; e todo o que se consagra ao Señor en Israel será para eles. ³⁰O mellor das primicias de todo, e o mellor das contribucións sobre todo de todas as vosas contribucións será para os sacerdotes; tamén lle daredes ao sacerdote o mellor da vosa muiñada, para que a bendición descansa na túa casa. ³¹Os sacerdotes non poderán comer carne morta nin ningunha carne escalzada por fera, trátese de paxaro ou de animal.

Partilla da terra: a parte do Señor

45 ¹Cando repartades en porcións a terra, reservade para o Señor unha parte de ofrenda, unha parte sacra separada do resto da terra, de vinte e cinco mil cóbados de longo e dez mil cóbados de ancho. Será un lugar sagrado, con todo o seu muro de separación arredor.

²Disto deixarase para o santuario un cadrado de cincocentos por cincocentos cóbados todo arredor, e o santuario terá arredor unha eira de cincuenta cóbados. ³E despois destas medicións, mediredes vinte e cinco mil cóbados de longo por dez mil de ancho, pois aquí estará o santuario, o lugar máis santo, ⁴o máis sagrado do país; e isto será para os sacerdotes que son ministros do santuario, os que se acercan a dar culto ao Señor. Deste xeito terán un lugar para casas e mais un lugar sagrado para santuario. ⁵Vinte e cinco mil cóbados de longo por dez mil de ancho serán para os levitas, ministros oficientes do templo; eles posuirán a súa cidade para habitar. ⁶E como propiedade de tal cidade, concederédeslles cinco mil cóbados de ancho por

44, 17 A prohibición de roupa de lá débese á suor que causa (cf v. 18), e que podía provocar a impureza ritual.

44, 18 Os vestidos rituais e litúrxicos considéranse sagrados, pois están en contacto coas carnes dos sacrificios e coas ofrendas, e poden sacralizar ritualmente ao pobo, incluso con perigo de vida para o mesmo pobo (2 Sam 6, 7). A santidad considerábase como unha forza sagrada que Deus comunicaba ás persoas e cousas do ámbito cültico, pero que podía causar a morte a quen non estaba preparado por medio de certos ritos.

44, 23 O sagrado é o que pertence ao ámbito exclusivo do templo, e non se pode mesturar co profano, mentres que o puro é o que pode pasar ao ámbito sagrado por razóns da súa perfección. O impuro, en troques, non pode pasar o muro exterior do templo.

44, 25 O cadáver fai ritualmente impuro á persoa que o toca ou mesmo o contempla.

44,27 *Polo seu pecado*. O pecado ten aquí o sentido ritual de algo que impide o paso ao ámbito sagrado, e non o sentido de pecado moral.

44, 31 Esta prohibición é xeral para todo o pobo (Lev 7, 24) e en especial para os sacerdotes, pois comerían o sangue do animal, que, por ser asento da vida, era considerado sagrado de vivo e profanante de morto.

45, 1ss Este reparto da terra comeza polo solar do santuario, a súa eira, que salienta o seu carácter sagrado (v. 2), e o solar para os sacerdotes (vv. 3-4), para os levitas (v. 5) e para o pobo (v. 6), todo con enormes dimensións. Esta distribución crea dúas cidades, separadas a cada lado do corpo do templo (v. 7): a dos levitas e a da casa de Israel, pois as vivendas dos sacerdotes, aínda que moi afastadas do templo, constitúen un conxunto co templo.

45, 5 *A súa cidade para habitar*: texto reconstruído segundo a versión grega.

vinte e cinco mil cóbados de longo, ao lado da parte destinada ao santuario; isto será de toda a casa de Israel. ⁷Ao príncipe tocaralle a un lado e ao outro do lugar do templo e da parte da cidade, enfronte ao lugar do templo e enfronte ao lugar da cidade, polo lado do poñente, cara ao mar; e polo lado do nacente, cara ao nacente, e a longura será do mesmo xeito para cada unha das partes: desde a fronteira do poñente ata a fronteira do nacente ⁸do país. Esta será a súa propiedade en Israel, e os meus príncipes xa non volverán oprimir o meu pobo, senón que lle repartirán a terra á casa de Israel segundo as súas tribos.

⁹Así fala o Señor, Deus:

Xa hai abondo convosco,
príncipes de Israel!
Deixade a opresión e a violencia;
practicade o dereito e a xustiza;
retirade as vosas explotacións
de sobre o meu pobo
—é o Señor, Deus, quen fala—.

¹⁰Usade balanzas fieis e fanegas xustas e canadas xustas. ¹¹Que o *efah* e o *bat* teñan a mesma cabida: o *bat* que levante a décima parte do *hómer*, e o *efah* que levante tamén a décima parte do *hómer*: que a súa proporción se faga con *hómer*. ¹²O siclo son vinte *gueras*; vinte siclos máis vinte e cinco siclos máis quince siclos serán para vós unha mina. ¹³Este será o imposto que vós recolleredes: seis *efah* por *hómer* de trigo e outros seis *efah* por *hómer* de centeo. ¹⁴Velaquí o precepto do aceite, do *bat* de aceite: a décima parte dun *bat* por cada *kor*, pois dez *bat* fan un *hómer* e tamén dez *bat* fan un *kor*. ¹⁵Tamén unha res do rabaño por cada duascenas reses do ben regado chan de Israel será para a ofrenda, para o holocausto, para o sacrificio de comunión, para facer a expiación sobre eles —é o meu Señor, Iavé, quen fala—.

¹⁶Toda a poboación do país terá parte nesta contribución a favor do príncipe de Israel, ¹⁷pois o príncipe é o responsable dos holocaustos, da ofrenda, das libacións nas festas, nas lúas novas, nos sábados e en todas as romarías da casa de Israel. El mesmo fará o

sacrificio polos pecados, a ofrenda, o holocausto e os sacrificios de comunión para facer a expiación en favor da casa de Israel.

¹⁸Así fala o meu Señor, Iavé: O día primeiro do primeiro mes collerás un becerro, fillo de vaca, sen defecto, e purificarás de pecados o santuario. ¹⁹O sacerdote collerá o sangue do sacrificio de purificación dos pecados, e untará con el os marcos do santuario, as catro esquinas do zócalo do altar e os marcos da porta do adro interior. ²⁰O mesmo has de facer o día sete dese mes, por mor do home que pecou por descoído ou por ignorancia, e así faredes a expiación do templo. ²¹O día catorce do mes primeiro celebraredes a Pascua, unha festa de sete días, nos que se comerá pan sen fermento. ²²Ese día, o príncipe ofrecerá un becerro en sacrificio de expiación por si mesmo e por toda a poboación do país. ²³Durante os sete días de festa, ofreceralle ao Señor, cada día, un holocausto de sete becerros e sete carneiros, sen defecto. Durante os sete días tamén ofrecerá, cada día, un sacrificio de expiación polo pecado, un chibo, ²⁴e fará a ofrenda dun *efah* de fariña por becerro e doutro *efah* por carneiro e dun *hin* de aceite por cada *efah* de fariña.

²⁵Na festa do día quince do sétimo mes farase o mesmo que nestes sete días: os mesmos sacrificios de expiación polo pecado, os mesmos holocaustos, a mesma ofrenda e o mesmo aceite.

46 ¹Así fala o meu Señor, Iavé: A porta do adro interior que dá ao nacente estará pechada os seis días de traballo; pero o sábado e o día da lúa nova abrirase, ²para que desde fóra entre o príncipe polo vestíbulo da porta e se quede de pé xunto aos marcos desta porta. Logo, os sacerdotes ofrecerán o seu holocausto e o seu sacrificio de comunión, e el prostrarase no vestíbulo da porta, e logo sairá. A porta non se pechará ata o serán. ³Os sábados e pola lúa nova a xente toda do país prostrarase diante do Señor, á entrada desta porta. ⁴O holocausto que ofrecerá o príncipe ao Señor será este: os sábados, seis anos sen defecto e un carneiro sen defecto, ⁵e máis a

45, 7-12 O texto comeza coa indicación da parte de terras para o príncipe (v. 7), de xeito que este non explote ao pobo (v. 8). No v. 9 comeza un oráculo de exhortación á xustiza para os príncipes futuros, no que se expresan as proporcións entre as diferentes unidades de medida que han de empregar nos impostos destinados ao culto (vv. 13-17).

45, 7 Non se menciona o rei, senón o príncipe, pois a realza é exclusiva de Iavé, volvendo así á tradición teolóxico-profética de Samuel (1 Sam 8, 1-21) e aos antigos costumes de Israel.

45, 13-16 O *príncipe*, lonxe de abrasar ao pobo con impostos, será só o responsable das ofrendas e do culto nesta nova sociedade cultual. Teñase en conta que o mesmo pobo, especialmente os pobres, participan nas comidas sacrificiais destas ofrendas.

45, 18-46, 15 Esta sección relativa ás festas non é un catálogo, senón a concreción dos sacrificios que o príncipe ten que ofrecer obrigatoriamente no nome do pobo.

45, 21 A festa dos Acimos aparece vinculada coa da Pascua, que volve ser festa de romaría.

46, 5 *Da súa libre vontade* (lit. “da súa man”).

ofrenda dun *efah* de fariña; polo carneiro e polos años, a ofrenda da súa libre vontade; e un *hin* de aceite, por cada *efah* de fariña. ⁶Os días da lúa nova comporán o holocausto do príncipe un becerro, fillo de vaca, sen defecto, seis años e un carneiro, sen defecto. ⁷O príncipe tamén fará a ofrenda dun *efah* de fariña polo becerro e un *efah* polo carneiro e polos años, segundo libremente queira, e mais un *hin* de aceite por *efah* de fariña.

⁸Cando entre o príncipe, entrará polo vestíbulo da referida porta, e logo sairá polo seu mesmo camiño. ⁹Pero cando, durante as festas, a xente toda do país entre diante do Señor, os que entren pola porta do norte para prostrarse en adoración, sairán pola porta do sur; e os que entren pola porta do sur, sairán pola porta do norte: non se volverán atrás pola mesma porta pola que entraron, sairán por enfronte desta porta. ¹⁰O príncipe entrará con eles, cando eles entren; e, cando saian, sairán xuntos.

¹¹Nas festas de romarías e nas solemnidades, a ofrenda consistirá nun *efah* de fariña polo becerro; e un *efah* polo carneiro; e polos años, segundo a súa libre vontade; e un *hin* de aceite, por *efah* de fariña.

¹²Cando o príncipe queira ofrecer ao Señor un holocausto da súa libre vontade ou un sacrificio de comunión da súa libre vontade, abriráselle a porta que mira ao nacente e fará o seu holocausto e o seu sacrificio de comunión como o fai os sábados; logo sairá e pecharase a porta, despois de que el saia. ¹³Ofrecerás ao Señor en holocausto diario un año, fillo de ovella, sen defecto; ofreceralo todas as mañás. ¹⁴Como ofrenda, ti ofrecerás todas as mañás a sexta parte dun *efah* de fariña e a terceira parte dun *hin* de aceite para mollar a fariña: será unha ofrenda ao Señor de obrigación perpetua para sempre. ¹⁵Ofrecerán todas as mañás o año, a ofrenda e o aceite en holocausto perpetuo.

¹⁶Así fala meu Señor, lavé: Cando o príncipe lle faga un regalo a algún dos seus fillos, ese regalo será para os seus fillos; a súa

parte de herdanza e o dereito de propiedade deles será por herdanza. ¹⁷Cando o príncipe lle faga un regalo, do que lle pertence como herdanza, a un dos seus servidores, o regalo será del ata o ano da liberación: entón volverá ao príncipe; a súa herdanza só será para os seus fillos: é a eles a quen lles pertence. ¹⁸O príncipe non collerá nada do que é xa herdanza do pobo, expropiando as súas posesións. Das súas posesións só fará herdeiros aos seus fillos, para que ninguén do meu pobo se disperse, privado da súa propiedade.

¹⁹Pola entrada que está ao lado da porta, fíxome entrar nas estancias do santuario reservadas aos sacerdotes, as que miran ao norte. E velaí que alí había un local na parte de atrás, cara ao poñente.

²⁰Entón díxome: —Este é o local onde os sacerdotes farán ferver as vítimas dos sacrificios de expiación e dos sacrificios polo pecado, e onde cocerán no forno a ofrenda, para, deste xeito, non saíren ao adro exterior e non consagren o pobo.

²¹Logo fíxome saír ao patio exterior e fíxome pasar polas catro esquinas do adro, e había un patio nunha esquina do adro e outro patio na outra esquina do adro. ²²Nas catro esquinas do adro había patios cercados, de corenta cúbados de longo por trinta de ancho: os catro patios das esquinas medían o mesmo. ²³Os catro tiñan unha fila de bufardas todo ao redor delas, e cocías preparadas por debaixo das bufardas todo arredor.

²⁴Entón díxome: —Estas son as cocías, onde os servidores do templo cocerán os sacrificios do pobo.

47 ¹Logo fíxome volver á entrada do templo, e velaquí que debaixo do vestíbulo do templo saía auga cara o nacente, pois a fachada do templo daba ao nacente e a auga baixaba polo lado dereito do templo, ao sur do altar. ²Logo fíxome saír pola porta do norte e dar a volta polo exterior ata a porta exterior, que mira ao nacente, e velaquí que a auga ía correndo pola ladeira dereita. ³Cando o home saíu cara o nacente, levaba un cordel

46, 16-18 A parte de terras do príncipe é inalienable: a herdanza non pode saír da familia, que rescata, no ano jubilar, as posibles doazóns do pai (cf Lev 25, 2-7).

46, 22 *Patios das esquinas*: é unha tradución moi segura dun termo descoñecido, que os LXX, a Vulgata e as versións sirias omitiron, e que os masoretas marcaron con puntos por derriba.

46, 23 *Bufardas*. O termo hebreo *tor* (= “tirah”) non ten sentido claro. Polo contexto, deben ser unhas saídas para o fume.

47, 1-12 A presenza dunha fonte na beira dos santuarios era obrigada por causa de impedir que o sangue seca-

se e volvese impuro o santuario. Por iso, en Xerusalén había a de Guihón (1 Re 1, 33-40) e a de Xiloé. Estas fontes tiveron o valor simbólico de sinais do poder vivificador do Señor (cf Xn 9, 6-7). Nesta construción ideal das realidades novas o profeta fai saír a fonte de debaixo do santuario onde habita a gloria do Señor (vv. 1-2). Esta convértea en río caudaloso (vv. 3-6), que vivifica o país ata nos seus elementos mais esmorecentes.

O *mar Morto* e a estepa desértica da Arabah (vv. 7-10) han ser vivificadas por esas augas (cf Ap 22, 1ss).

47, 1 *Templo* (lit. “casa”). Refírese aquí ao edificio da sala do Santo.

na súa man e mediu mil cóbados; logo fíxome atravesar pola auga, que me chegaba aos nocellos. ⁴Volveu medir mil cóbados, e fíxome atravesar polas augas, que me chegaban ata os xeonllos; volveu medir mil cóbados, e fíxome atravesar: a auga ata a cintura! ⁵Volveu medir mil cóbados: era un río que eu non era capaz de cruzar. Tanto subiran as augas, que eran augas de nadar, un río que non se podía cruzar.

⁶Entón díxome: —Viches, fillo de Adán?

Logo fíxome dar a volta, e levoume á beira do río. ⁷E cando dei a volta, velaquí, á beira do río, un enorme arboredo dun lado e do outro.

⁸Entón díxome: —Esta auga está correndo cara á bisbarra do nacente, e baixará sobre a Arabah e entrará no mar Morto; estas augas conducidas cara o mar, quedarán de certo saneadas. ⁹E todo ser vivente, que rebula en calquera lugar onde vai tal río, vivirá; peixes haberaos abondo, pois estas augas chegarán alí e farán revivir todo o lugar: onde desemboque o río haberá vida.

¹⁰E os pescadores estarán de pé á beira do río:

desde En-Guedí ata Eneglaim
haberá secadoiros para as redes;
os seus peixes serán por especies
tan abundantes coma os peixes
do Mediterráneo.

¹¹Nas súas marismas e nas súas lagoas non haberá saneamento, senón que se deixarán para ter sal.

¹²Á beira do río, nunha marxe e noutra, medrará toda clase de árbores froiteiras: a súa follaxe non murchará, e a súa froita non acabará, senón que cada mes dará unha nova colleita, pois as augas do río son as que saen do santuario; por isto a súa froita servirá para comer, e as súas follas servirán para remedios.

¹³Así fala o Señor, Deus: Estas son as marxes, dentro das que vós repartiredes a propiedade da terra entre as doce tribos de

Israel: a Xosé tocaranlle dúas partes de terra. ¹⁴Repartiredes a terra, tocándolle a cada un o mesmo ca a seu irmán, xa que eu xurei coa man levantada, que llela daría aos vosos pais, e por iso esta terra tocaravos a vós en partes de herdanza.

¹⁵Estes son os lindeiros do país: polo lado do norte: desde o mar Mediterráneo, polo camiño de Hetlón, entrando en Sedadah, ¹⁶Hamat, Berotah, Sibraim entre a marxe de Damasco e a marxe de Hamat, Haser do medio que está cerca do territorio de Haverán.

¹⁷Así esta fronteira irá desde o mar ata Haser Enón, lindando co territorio de Damasco polo norte, e ao norte tamén o territorio de Hamat. Tal será o lado norte. ¹⁸Polo lado do nacente: medide vós entre Haverán e Damasco, e entre Galaad e a terra de Israel, logo o Xordán será o linde ata o mar do nacente. Tal será o lado do nacente. ¹⁹Polo lado do Négueb, cara ao sur: desde Tamar ata o oasis de Meribah de Cadex, na dirección do río e ata o mar Mediterráneo: tal será o lado do sur, na dirección do Négueb. ²⁰E polo lado do poñente: o mar Mediterráneo serve de marxe fronte á entrada de Hamat: este é o lado do poñente.

²¹Vós repartirédesvos a terra esta entre as tribos de Israel, ²²pero farédelo botando ás sortes as partes da herdanza para vós e para os estranxeiros que viven entre vós, os que xa tiveron fillos entre vós; serán para vós como nativos entre os fillos de Israel, e con eles botaredes ás sortes as partes da herdanza no medio das tribos de Israel. ²³Será na tribo na que resida o estranxeiro onde lle daredes a súa parte de herdanza —é o Señor, Deus, quen fala—.

48 ¹Estes son os nomes das tribos: Desde o extremo norte, seguindo cara á comarca que se atopa camiño de Hetlón, á entrada de Hamat, seguindo cara a Masar-Enán, e a fronteira de Damasco cara o norte, e á comarca de Hamat: todo desde o lado do nacente ata o poñente, esta será a parte de Dan. ²A beira do territorio de Dan, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Axer. ³Á beira do territorio de Axer,

Esta separación xeográfica aparece en Núm 32. As marxes inclúen a Filistea e a Fenicia. Aínda que algúns lugares non están localizados, a terra prometida está entre o mar Mediterráneo e a liña do mar Morto (mar do Nacente), e desde o Xordán ata a fronteira de Damasco. Polo N, a fronteira de Hamat e de Damasco; e polo S, o “wadi” de Exipto e o deserto do Négueb.

^{47, 22-23} A asimilación do estranxeiro concorda coa lexislación de Ex 12, 48s e Dt 23, 3-8, pois, ao circuncidarse, pode participar na Pascua cos membros do pobo.

47, 8 Entendemos a Arabah no sentido xeográfico, pois leva artigo: a depresión xeolóxica que deu orixe ao mar Morto ou mar da Arabah.

47, 9 *Farán revivir* (lit. “curarán”). A alta salinidade do mar Morto impide a vida dos peixes e todo tipo de vida mariña.

47, 13-23 A terra prometida que se ten que repartir redúcese á Cisjordania, pois soamente nesta terra houbo santuarios e contactos coas tradicións patriarcais (cf Xos 22).

desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Naftalí. ⁴A beira do territorio de Naftalí, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Menaxés. ⁵A beira do territorio de Menaxés, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Efraím. ⁶A beira do territorio de Efraím, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Rubén. ⁷A beira do territorio de Rubén, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Xudá. ⁸A beira do territorio de Xudá, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará a ofrenda de terra que vós ofrendaredes, de vinte e cinco mil cóbados de longo e de ancho, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, o mesmo que cada unha das outras partes. No medio dela estará o santuario. ⁹A ofrenda de terra que vós ofrendaredes ao Señor será de vinte e cinco mil cóbados de longo e dez mil de ancho.

¹⁰A ofrenda da terra para o santuario será para estes:

Para os sacerdotes: vinte e cinco mil cóbados de longo ata o norte; cara o poñente, dez mil cóbados de ancho; cara o nacente, dez mil cóbados; e cara o sur de ancho, vinte e cinco mil cóbados; e no medio estará o santuario do Señor. ¹¹Para os sacerdotes, os consagrados de entre os fillos de Sadoc, que cumpriron as miñas prescricións cúlricas pois non se desviaron, cando se extraviaron os fillos de Israel, como se desviaron os levitas, ¹²eles terán unha parte ofrecida da ofrenda da terra, a parte máis santa, ao lado do territorio dos levitas. ¹³En canto aos levitas, o seu territorio será parello ao dos sacerdotes: vinte e cinco mil cóbados de ancho e dez mil de longo. En total, o ancho da ofrenda da terra será de vinte e cinco mil cóbados e dez mil ao longo. ¹⁴Non poderán vender nada, nin se poderá cambiar nin traspasar nada desta parte da terra, pois é cousa consagrada ao Señor.

¹⁵Os cinco mil cóbados que quedan de longo ao lado dos vinte e cinco mil, serán a zona profana da cidade, para solares e pasteiros comunais; e no medio estará a cidade. ¹⁶As súas dimensións serán estas: pola banda do norte, catro mil cincocentos cóbados; e pola banda do sur, catro mil cincocentos cóbados; pola banda do nacente, catro mil cincocentos cóbados; e pola banda do poñente, catro mil cincocentos cóbados.

¹⁷Os pasteiros comunais da cidade terán: cara o norte, douscentos cincuenta cóbados; cara o sur, douscentos cincuenta cóbados; cara o nacente, douscentos cincuenta; e cara o poñente, douscentos cincuenta cóbados.

¹⁸O que queda dentro da anchura proporcional á ofrenda da terra do santuario, serán dez mil cóbados cara o nacente e dez mil cóbados cara o poñente, e será proporcional á ofrenda da terra do santuario; e co que produza comerán os empregados da cidade. ¹⁹Os empregados da cidade, procedentes de todas as tribos de Israel, serán os que traballen este resto.

²⁰O total da ofrenda da terra será de vinte e cinco mil cóbados por vinte e cinco mil, e a cuarta parte dela ofrecerédela en ofrenda sacra para a propiedade da cidade. ²¹O resto será para o príncipe, a un lado e ao outro da terra ofrendada ao santuario e da propiedade da cidade: desde a fronteira de vinte e cinco mil cóbados da ofrenda da terra ata a fronteira do nacente; e polo poñente, desde a fronteira de vinte e cinco mil cóbados ata a fronteira do poñente. Ao príncipe corresponderalle igual ca as outras partes, pero terá no medio a ofrenda da terra para o santuario e o santuario do templo. ²²Desde a propiedade dos levitas e desde a propiedade da cidade, no medio dos terreos para o príncipe, entre a fronteira de Xudá e a parte de Benxamín, estarán os terreos para o príncipe.

²³Resto das tribos: desde o lado do nacente ata o lado do poñente estará o territorio de

48, 1-35 Tan artificial e afastada da historia como as fronteiras de Israel, é a distribución dos territorios das súas tribos. Esta artificialidade responde a un plan teolóxico: as partes das sete tribos do Norte (vv. 1-7) queren expresar a total defensa da parte ofrendada ao Señor (vv. 8-22), pois o perigo sempre vén do Norte. As outras cinco tribos sitúanse ao Sur (vv. 23-29), e todas elas en franxas de terra do mesmo ancho, desde o Mediterráneo ata o mar Morto, ao Xordán e á fronteira de Damasco. A parte central é a parte da ofrenda para o Señor; no seu centro está o templo; a cidade dos sacerdotes e a dos levitas é a única cidade para todas as tribos, quedando o resto da parte central para o príncipe (vv. 8-22). O carácter central da cidade subliñase coa conclusión (vv. 30-35), pois as

súas doce portas están adicadas a cada unha das tribos patriarcais, e o nome da cidade expresa o seu carácter teolóxico (a cidade da presenza do Señor).

48, 1 *Os nomes*: inclusión literaria con “o nome da cidade” (do final do v. 35). Esta inclusión quere expresar a relación das tribos con Iavé, mediante partes na herdanza e a realidade da presenza salvífica de Deus no templo. Os nomes (presenza dinámica) das tribos concretáanse na posesión da terra, que reciben do Señor.

48, 4-5 Figuran aquí os nomes dos fillos de Xosé -Efraim e Menaxés-, procreados por el en Exipto (cf Xén 48), mentres que nos nomes das portas aparece o de Xosé e o de Leví (vv. 31-32).

48, 8-22 Cf notas a 44, 1-31 e 45, 1ss.

Benxamín. ²⁴Á beira do territorio de Benxamín, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Simeón. ²⁵Á beira do territorio de Simeón, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Isacar. ²⁶Á beira do territorio de Isacar, desde o lado do nacente ata o lado do poñente, estará o territorio de Zebulón. ²⁷Á beira do territorio de Zebulón, desde a banda do nacente ata a banda do poñente, estará o territorio de Gad. ²⁸Á beira da fronteira estará Gad, cara á fronteira do Négueb cara o sur; e a fronteira será desde Tamar, e o oasis de Meribah de Cadex, seguindo o río cara o mar Mediterráneo. ²⁹Esta será a terra que vos repartiredes ás sortes de entre a herdanza que lles pertence ás tribos de Israel, e estas son as partes —é o Señor, Deus, quen fala—.

³⁰Estas serán as saídas da cidade: pola cara do norte, catro mil cincocentos cóbados de medida, ³¹e as portas da cidade serán motivo para lembranza das tribos de Israel. Polo norte tres portas: a porta de Rubén, a porta de Xudá e a porta de Leví. ³²Pola cara do nacente catro mil cincocentos cóbados e tres portas: a porta de Xosé, a porta de Benxamín e a porta de Dan. ³³O lado sur terá catro mil cincocentos cóbados de medida e tres portas: a porta de Simeón, a porta de Isacar e a porta de Zebulón. ³⁴A cara do poñente terá catro mil cincocentos cóbados e tres portas das tribos: a porta de Gad, a porta de Axer e a porta de Naftalí. ³⁵A volta será de dezaoto mil cóbados.

E desde ese día o nome da cidade será “O Señor está alí”.

48, 35 *O Señor está alí* é unha expresión que reflicte o carácter escatolóxico do novo templo e da restauración postexílica. En Ap 22, 20-21, o dito Marana tha expresa

unha realidade teolóxica, pero como esperanza da súa chegada: nisto diferénciase fundamentalmente a escatoloxía de Ez da apocalíptica cristiá (cf libro da Ap).

INTRODUCCIÓN A DANIEL

Este libro naceu nunhas circunstancias socioculturais ben distintas das do noso entorno. Para o seu estudio, precisamos coñecer a problemática que moveu ao escritor, o obxectivo que desexou acadar para os seus lectores coa súa obra e ver que método xulgou máis axeitado para se facer comprender dos seus contemporáneos. Cumpridos estes requisitos, será fácil chegar ao miolo deste escrito inspirado, aparentemente tan complicado, pero de latexante actualidade.

1. A data e o autor

As grandes achegas da moderna crítica histórica e literaria contribuíron de maneira decisiva a desfacer algúns erros moi xeneralizados durante moitos séculos acerca deste libro: case todo o mundo coidaba que fora escrito por un notable profeta dos tempos do exilio de Babilonia (século VI a. C.) que se chamaría Daniel; tiñanse tamén por históricas as narracións que describen toda unha variedade de episodios da súa vida exemplar.

Esta tese tradicional deixaba sen resposta un bo número de interrogantes que se desprenden dunha análise crítica:

Se o autor escribe no tempo do exilio, ou axiña despois do mesmo, non é fácil explicar certas inexactitudes históricas, tales como:

-Que houberse unha deportación no ano terceiro de Ioaquim (605). Si que as houbo nos anos 598 e 587.

-Que fose Baltasar o último rei de Babilonia, sendo que historicamente consta que o último foi seu pai, Nabónid.

-Que Darío sucedese a Baltasar, pois quen colleu o dominio de Babilonia coincidindo co remate do exilio dos xudeus foi Ciro de Persia (539).

Por outra banda, resulta convincente pensar que o escritor do libro tivo que ser un xudeu do século segundo antes de Cristo, polo feito de que coñece con todo detalle a historia dos reis ptolomeos e seléucidas. A esta proba engádense outras non menos importantes: Doutrinalmente o libro de Daniel amosa unha evolución notable con certos aspectos, como a anxeloloxía, a resurrección individual e a retribución na outra vida. Lingüisticamente pódese comprobar que, tanto o hebreo coma o arameo do texto orixinal, son propios dos últimos séculos veterotestamentarios. Nótese, finalmente, que o libro de Daniel figura

na Biblia hebrea dentro da colección máis recente dos libros inspirados –os “Escritos” (heb. Ketubim)–, o que quere dicir que non existía tal obra cando se considerou clausurada a colección dos libros proféticos. É mesmo significativo que non se faga alusión a Daniel na lembranza dos grandes personaxes da historia israelita que fai o Eclesiástico (cc. 44-49) arredor do ano 180 a.C.

O autor insiste moito na tremenda persecución relixiosa desencadeada por Antioco IV Epifanes; todo fai supor que escribiu n aquel intre crítico que vai do 167 ao 164 a. C., ano en que Israel recobra certo acougo coa relativa vitoria dos Macabeos e se volve dedicar o templo profanado ao Señor (decembro do 164). A maneira inexacta de anunciar a fin trágica de Antioco Epifanes é sinal de que o libro estaba xa escrito cando el faleceu en Persia no 163.

Non se pode descartar a posibilidade de que o autor usase distintas fontes escritas para a composición da súa obra; ata puido ser escrita en etapas sucesivas. O máis importante é que podemos constatar unha verdadeira unidade ao longo de todo o escrito, percorrido como está todo el por unha mesma finalidade e un idéntico criterio teolóxico; non é obstáculo, nin a duplicidade de xéneros literarios empregados que veremos decontado, nin sequera a estraña triplicidade de linguas en que está escrito o texto antigo: en hebreo, 1, 1-2, 4a, e máis do c. 8 ao 12; en arameo, do 2, 4b ao 7, 28; en grego, 3, 24-90 e máis os cc. 13 e 14.

2. Panorama histórico

Un repaso do período histórico que vai mostrar este libro parece útil e mesmo necesario.

2.1. O desterro en Babilonia. No ano 598/7, Nabucodonosor conquista Xerusalén e deporta xente a Babilonia. Uns anos máis tarde (587/6) causa a máis terrible humillación ao pobo de Deus: o templo queda saqueado e arrasado, as casas desfeitas, houbo moitos mortos e a xente máis útil foi deportada a Babilonia; todo un pobo esnaquizado física e moralmente..

2.2. A dominación persa (538-333). Babilonia –o imperio dominador– foi perdendo consistencia, e o rei persa Ciro acabou por absorbelo totalmente. A sorte de Palestina

mellorou: *Ciro* (538) decretou inmediatamente o libre retorno dos exiliados a Palestina, e a reconstrución do templo de Xerusalén á conta do Estado (cf *Esd 1-6*) e devolveu os obxectos do mesmo, roubados por Nabucodonosor.

2.3. O período helénico (333-63 a. C.). O dominio persa chegou ao seu remate cando Alexandre, rei de Macedonia-Grecia, invade o Medio Oriente e inflíxelle unha forte derrota aos persas en Isos (Siria). Conquista decontado Exipto e mais Palestina e, seguidamente, o resto dos territorios persas. Pero no 323 falece sen deixar herdeiro. Na Palestina mandáronse os ptolomeos ou láxidas.

No ano 198 o imperio seléucida, baixo o mando do rei Antíoco III, venceu a Ptolomeo V e apoderouse de Palestina; os xudeus acolleron o cambio de amo con certo agrado, pero a euforia non lles ía durar moito. En efecto, os reis seléucidas –movidos por intencións políticas– trataron axiña de impor os costumes e mais a relixión grega a Israel, sen se decataren da transcendencia desta medida. Todos eles tiveron pouco en conta a sensibilidade relixiosa dos pobos sometidos. Antíoco IV Epífanes, o máis atroz de todos eles, despois varios templos pagáns, e tampouco deixou a salvo o templo de Xerusalén: no 169, en retornando dunha campaña vitoriosa contra Exipto, arrincou as láminas de ouro da fachada do templo e levou consigo cantos obxectos tiña de valor (cf *2 Mac 5, 5-10*).

Destituíu a Onías III do sumo sacerdocio e deullo a quen máis lle ofreceu por el: primeiro a Iasón e despois a Menelao, cada un máis acérrimo defensor da helenización. A tensión irreconciliable entre a corrente xudaica tradicional e a helenizante levou a Antíoco sempre moi preocupado por consolidar a unidade dos seus dominios a ditar unha lei catastrófica: a prohibición total da relixión xudaica coas conseguíntes observancias e mais a destrución das copias da Lei (*1 Mac 1, 41-64; 2 Mac 6, 1-11*). Para colmo de todo, en decembro do ano 167, dedicou o templo de Xerusalén ao culto de Zeus Olímpico (*2 Mac 6, 2*).

A reacción dos xudeus, empeñados na fidelidade aos seus principios relixiosos, foi dobre:

a. Un sector importante coidou que era necesario o recurso ás armas, e, capitaneados por Xudas Macabeo, botáronse contra o poder opresor como feras acurraladas.

b. Outro sector de xudeus máis piado-

sos consideraron improcedente o recurso á violencia e optaron por poñer o asunto nas mans de Deus; coidaron que era unha dura proba que Deus lles mandaba para os purificar e que a debían aceptar con espírito resignado e confiando en que Deus os sacaría adiante. Esta é a tese exposta pola literatura apocalíptica; neste caso concreto o portavoz será o libro de Daniel.

3. Xéneros literarios do libro

O libro de Daniel presenta unha combinación de dous xéneros literarios moi de moda nos derradeiros séculos do A. T.

3.1. Hai unha parte narrativa de carácter didáctico (*Dn 1-6 e 13-14*) que, polo procedemento empregado, se pode dicir típica da cultura bíblica; coñécese co nome de “*midrax haggádico*”. Consiste no emprego de relatos tomados de tradicións antigas ou da mesma revelación escrita anterior, que poñan dar luz para descubrir o sentido dunha problemática concreta. Para actualizar unha tradición oral ou escrita, de xeito que ilustre o mellor posible a lección ético-relixiosa ofrecida, o escritor pode introducir eventuais modificacións no relato. Desde logo que cae fóra da intención do autor *midráxico* examinar criticamente o valor histórico das tradicións que emprega: só pretende adoutrinar os lectores, inculcando uns valores relixiosos. Non se exclúen neste xénero nin sequera posibles elementos lendarios: poden incluso aproveitarse estes para matizar o obxectivo perseguido. Polo tanto, non vén a nada tachar ao autor de mentireiro ou de ignorante por inexactitudes históricas ou exajeracións que de feito poden conter escritos desta clase. Os relatos do libro de Daniel pretendían edificar espiritualmente: confortar e soster a fe dos xudeus que están sufrindo as consecuencias da persecución de Antíoco Epífanes, facéndolles ver como Deus protexe sempre aos que se manteñen fieis na proba. A conduta de Daniel e mais os seus compañeiros é un exemplo a seguir (cf *Dn 1-6*); o orgullo dos pagáns, algo que Deus non tolerará endexamais (*Dn 4-6*); a idolatría, unha mentira que se debe desenmascarar para a deixar en evidencia (*Dn 14*).

3.2. O libro ten outra parte que é propiamente apocalíptica (*Dn 7-12*). Cómpre notar que a literatura apocalíptica foi moi popular e abundante na tradición xudáica; a súa época principal cubriu os dous derradeiros séculos do A.T. e os dous primeiros do N.T. Con todo, a Biblia só ten

dous libros escritos, neste xénero literario: Daniel e a Apocalipse de Xoán. Non naceu este tipo de literatura por xeración espontánea: é herdeira da profecía; o parecido pode verse sobre todo en Ezequiel, Zacarías e Malaquías. Caracterízase especialmente polo emprego sistemático do símbolo e das imaxes alegóricas (cf Introd. á Ap). É polo que se nos fai necesario coñecer algo a simboloxía coa que estaban moi familiarizados os xudeus daquel entón. Os números acostuman ter un valor máis cualitativo ca cuantitativo: o sete, por exemplo, significa plenitude ou perfección; mentres que, a súa metade (3,50) significa a imperfección, o sufrimento e a persecución. Hai tamén un simbolismo cromático: a cor branca simboliza a vitoria e a alegría; a cor negra, a morte e a tristura; a escarlata e máis a púrpura, o luxo e a magnificencia. A miúdo os imperios aparecen representados por certos animais, e os seus cornos fan alusión aos seus reis. Xeralmente válese diso o escritor presentando visións extáticas ou soños que encarreiren a súa mensaxe; o significado de tales escenas expoñe case sempre un anxo. Nestes escritos a anxeloxía experimenta un desenvolvemento notable: cada anxo ten unha misión específica que cumprir, secundando a soberana vontade de Deus.

Como todas as apocalipses, nace Daniel nun ambiente de profunda crise e persegue un obxectivo concreto: animar e confortar o pobo de Deus, para que viva conforme aos principios da súa fe. O escritor coñece ben as constantes da historia pasada, sabe que o seu pobo xa viviu noutros tempos situacións moi críticas e sobreviviu a todas elas. Haino que dicir: Deus é o Señor absoluto da natureza e da historia, nada acontece sen ser permitido e mesmo sen estar dirixido por quen ten nas súas mans o destino de canto

existe. E ese Deus orienta a historia a favor dos crentes, pois é fiel ás promesas.

A percepción máis grandiosa da maxestade divina queda reservada para o momento vindeiro da implantación definitiva do reino de Deus. A perspectiva escatolóxica é decote elemento esencial e suscita unha visión esperanzada e optimista do crente, a pesar dos sufrimentos presentes. A fe ve seguro e próximo o triunfo decisivo da causa de Deus e a conseguinte destrución do mal.

Case todas as apocalipses empregan a técnica da pseudonimia, é dicir, o autor atribúe o seu libro a un personaxe distinguido do pasado, que poida ter algunha relación coa problemática actual. Por esta razón, o escritor do libro de Daniel pensa nun xudeu cumpridor que está vivindo no desterro babilónico; fai un resumo dos catro séculos transcorridos desde aquela dura proba vivida por Israel ata o momento de se escribir o libro, e preséntao aos lectores como unha revelación recibida no tempo do exilio por Daniel, co encargo de que non se dea a coñecer a ninguén ata chegar o tempo final do cumprimento de todas as cousas preditas, ou sexa, a época en que se escribe o libro. Deste xeito predispón ao lector a ler na historia a realización do proxecto de Deus, séntese en condicións de intuír cal vai ser o seu proceder naquel momento tan crítico para o seu pobo e albisca o desenlace final da historia: a era mesiánica.

Concluindo: Deus non é alleo a ningunha vicisitude que experimentan os seus. Os sufrimentos de Israel non son unha cousa absurda, senón que tamén eles forman parte do plan de Deus para o purificar e preparar a recibir a salvación total. Polo tanto, fe inquebrantable nos designios de Deus e esperanza firme nas súas promesas; detrás da morte está a resurrección e o gozo perenne.

DANIEL

I. EPISODIOS DA HISTORIA DE DANIEL

Daniel e mais os seus compañeiros en Babilonia

1 ¹No ano terceiro de Ioaquim, rei de Xudá, chegou a Xerusalén Nabucodonosor, rei de Babilonia, e asediouna. ²O Señor puxo nas súas mans a Ioaquim, rei de Xudá, e mais boa parte dos vasos da casa de Deus, que fixo levar para o país de Xinar. Os vasos depositounos na casa do tesouro dos seus deuses.

³O rei ordenou a Axpenaz, xefe dos oficiais, que trouxese de entre os israelitas de estirpe real ou de familia nobre, ⁴algúns rapaces que non tivesen ningunha tara, fosen de bo parecer e instruídos en toda clase de sabedoría, cultos e intelixentes e xeitosos para serviren no pazo real. Tamén ordenou que lles ensinasen a lingua e mais a literatura caldeas. ⁵O rei fixoulles unha ración diaria da comida e mais do viño da mesa real. A súa crianza debía durar tres anos; despois pasarían a servir ao rei. ⁶Entre eles atopábanse uns xudeus: Daniel, Hananías, Mixael e Azarías. ⁷O xefe dos oficiais trocoulles os nomes: a Daniel púxolle Baltasar; a Hananías, Xadrac; e Mixael, Mixac; e a Azarías, Abed-negó. ⁸Daniel propúxose non se contaminar compartindo a comida do rei e mais o viño da súa mesa, e suplicoulle ao xefe dos oficiais que non o obrigase a se contaminar.

⁹Deus fixo que o xefe dos oficiais tivese dó e consideración de Daniel, ¹⁰e díxolle: —Eu teño medo do meu señor, o rei, polo feito de

que el determinou o que habíades de comer e beber, e, se vos vise cun aspecto máis raquíptico ca o dos rapaces da vosa idade, poñeríades en perigo a miña cabeza diante do rei.

¹¹Díxolle entón Daniel ao garda posto polo xefe dos oficiais ao coidado de Daniel, de Hananías, de Mixael e mais de Azarías: ¹²—Por favor, ponnos a proba durante dez días: que nos sirvan legumes para comer e auga para beber. ¹³Despois podés comprobar o noso aspecto en relación co dos mozos que se alimentan cos manxares do rei, e fas connosco conforme vexas.

¹⁴El aceptou a proposta, e someteunos á proba durante dez días. ¹⁵Ao cabo dos dez días tiñan mellor aspecto e estaban máis gordos ca todos os mozos que comían dos manxares do rei. ¹⁶Desde entón o garda retiráballes a ración da comida e mais do viño que debían tomar e dáballes legumes.

¹⁷Deus concedeulles a estes catro mozos ciencia e intelixencia en toda clase de letras e sabedoría. Daniel tamén sabía interpretar visións e soños.

¹⁸Cando se cumpríu o tempo sinalado polo rei para seren presentados os mozos, o xefe dos oficiais levounos ante Nabucodonosor. ¹⁹O rei conversou con eles, e non encontrou entre todos ningún coma Daniel, Hananías, Mixael e Azarías. Quedaron, pois, ao servizo do monarca. ²⁰En todas as cuestións de sabedoría e intelixencia que o rei lles propuxo,

1, 1-21 Este c., escrito orixinariamente en lingua hebrea, pretende facer unha presentación dos catro personaxes xudeus que van entrar en escena: é a preparación das historias que vai contar o escritor.

1, 2 *Xinar*: nome empregado no texto hebreo referíndose a Babilonia; así se lle chama a este país no relato sobre a torre de Babel (Xén 10, 10).

1, 3 *Oficiais*: lit. “eunucos”. Polo contexto vese a intención de se referir á profesión máis que ao requisito fisiolóxico imposto daquela a determinados cortesáns.

Israelitas: lit. “fillos de Israel”. A lingua hebrea usa a miúdo a expresión “fillo de” seguida do nome de lugar para se referir aos habitantes dun país (cf Dn 13, 48).

1, 4 O termo “caldeo” aparece repetidas veces en Dn, non co usual significado étnico, senón indicando por derivación unha xente culta que se dedicaba a descifrar enigmas e prever certos acontecementos pola adiviñanza.

1, 7 O feito de cambiar de nome a unha persoa supón, na mentalidade semítica, ter dominio sobre ela. Moitos personaxes bíblicos reciben un nome novo cando son des-

tinados a desempeñar unha nova función. No noso caso prevalece a idea de entrar a depender do rei.

1, 8 A lei xudaica non permitía comer certa clase de alimentos, tales coma o sangue e a carne de determinados animais (cf Lev 7, 27; 11, 2-45; Dt 4, 3-21, etc.). Esta veda tomouse con moito rigor no s. II a. C., indicio orientador acerca da data deste libro (cf 1 Mac 1, 65 e 2 Mac 7).

1, 17-20 Estes mozos vense recompensados pola fidelidade ás súas obrigas relixiosas. Desde o primeiro c. ata o derradeiro móstrase ben a inqueданza fundamental do autor: animar aos seus compañeiros para se manteren fieis a Deus no medio da proba. Hai un convencemento que o escritor expresa reiteradamente, dunha maneira ou doutra, a base de exemplos. Cando está a piques de rematar a súa obra, pono expresamente en boca de Daniel, cheo de gratitude e recoñecemento: “Meu Deus, lembráche de min! Ti non desamparaches aos que te aman” (Dn 14, 38); forma, pois, unha especie de inclusión coa idea deste c. 1, e pódese dicir que é a síntese da mensaxe do libro.

atopounos dez veces superiores a todos os meigos e adiviños que existían en todo o seu reino.²¹ Daniel permaneceu alí ata o ano primeiro do reinado de Ciro.

O soño misterioso do rei

2¹No ano segundo do seu reinado, Nabucodonosor tivo un soño, e o seu espírito quedou tan turbado que non puido continuar a durmir.² O rei mandou chamar os meigos, astrólogos, agoireiros e adiviños, para que lle explicasen o soño. Eles viñeron e presentáronse ao monarca.

³Díxolles o rei: —Tiven un soño, e o meu espírito sente desacougo tratando de comprender.

⁴Respondéronlle os adiviños ao rei, en arameo: —Que viva o rei para sempre! Conta o soño aos teus servidores, que nós che exporemos a súa interpretación.

⁵Respondeu o rei advertíndolles aos adiviños: —Xa teño a miña decisión tomada! Se non me dicides o soño e mais a súa interpretación, vós seredes cortados en anacos e as vosas casas quedarán reducidas a esterqueiras; ⁶en troques, se me expoñedes o soño e mais o seu significado, recibiredes de min regalos, agasallos e grandes honores. Polo tanto contádeme o soño e mais a súa interpretación.

⁷Respondendo eles por segunda vez, dixéronlle: —Que o rei diga o soño aos seus servidores, e nós daremos a interpretación do mesmo.

⁸Replicou o rei: —Ben vexo que estades a gañar tempo, porque xa sabedes que a miña palabra está dada. ⁹Pero se non me dades a coñecer o soño, haberá para todos vós unha mesma sentenza. Xuntástesvos para me contar mentiras e falsidades en tanto non mudan os tempos. Así que contádeme o soño e quedarei convencido de que o sabedes interpretar.

¹⁰Os adiviños respondéronlle ao rei nestes

2, 1 *O soño*, na antiga literatura pagá e tamén na mesma Biblia, aparece moitas veces como un medio empregado pola divindade para se revelar aos homes ou darlles a saber o que vai acontecer. É interesante notar a semellanza existente no uso deste artifício literario polo que respecta a Xosé en Exipto. Hai unha dependencia literaria na presentación do personaxe de Dn (cf Xén 40-41).

2, 2 *Meigos, astrólogos...* Non é fácil determinar o contido exacto destes nomes; a enumeración destes profesionais da adiviñanza repítese (con pequenas diferenzas) noutras pasaxes: Dn 2, 10. 27; 4, 4; 5, 7. 11. 15. Parece indicar sinxelamente que se acudiu a toda clase de expertos relacionados co problema.

2, 4 O texto orixinal de Dn está escrito en arameo desde este v. ata o remate do c. 7. O arameo foi lingua empre-

termos: —Non hai home na terra que poida manifestar o que pide o rei; polo mesmo, endexamais ningún monarca —por máis grande e poderoso que el sexa— esixe cousa semellante a ningún meigo, astrólogo ou adiviño.

¹¹A cousa que o rei pide é difícil e non existe máis ninguén que llo poida dicir ao rei, a non seren os deuses; pero a súa morada non está entre os mortais.

¹²Con tal motivo, o rei púxose moi alporizado e ordenou matar a todos os sabios de Babilonia. ¹³Promulgouse o decreto e os sabios ían ser executados. Tamén andaban á procura de Daniel e mais dos seus compañeiros para os mataren. ¹⁴Entón Daniel tivo unha entrevista sabia e asisada con Arioc, xefe da garda real, quen saíra co plan de matar aos sabios de Babilonia. ¹⁵Tomou a palabra e díxolle a Arioc, oficial do rei: —Por que un decreto tan severo de parte do rei?

Entón Arioc explicoulle o asunto a Daniel. ¹⁶Daniel acudiu onda o rei e suplicoulle que lle concedese un prazo para lle dar a coñecer a interpretación.

¹⁷Volveu Daniel á súa casa e informou acerca do caso á Hananías, Azarías e Mixael, os seus compañeiros, ¹⁸rogándolles que implorasen misericordia do Deus do ceo para que lles revelase aquel segredo e non tivesen que perecer Daniel e mais os seus compañeiros co resto dos sabios de Babilonia. ¹⁹O segredo foille revelado a Daniel nunha visión nocturna, polo que Daniel bendiciu o Deus do ceo. ²⁰dicindo:

Bendito sexa o nome de Deus
polos séculos dos séculos,
pois El ten a sabedoría e mais o poder.

²¹El é quen fai mudar os tempos
e mais as estacións,

depon os reis e entronízao.

El dá sabedoría aos sabios
e ciencia aos que entenden.

²²El é quen revela as cousas profundas
e mais as ocultas,

gada na diplomacia internacional dos países do Medio Oriente desde o s. VIII a. C.; e foi tamén o medio de expresión dos xudeus no desterro de Babilonia.

2, 5 *Xa teño a miña decisión tomada*: ou mesmo “tede ben presente a miña decisión”.

2, 9-10 O rei quere comprobar a competencia profesional dos intérpretes, esixíndolles que eles mesmos lle describan o soño que tivo.

2, 11 Os adiviños recoñecen a súa incapacidade para cumpriren o encargo do rei; o relato apunta a salientar como Deus fai triunfar os seus superando calquera perigo ou dificultade (cf v 19).

2, 20-23 Himno de acción de grazas, co que Daniel canta a grandeza e mais o señorío de Deus sobre a creación e a historia.

coñece o que está nas tebras,
pois a luz está onda El.

²³Lóote e douche as grazas,
Deus de meus pais,
porque me deches sabedoría e mais forza,
e agora mostráchesme
o que che pedíramos,
reveláchesme o asunto do rei.

²⁴Despois Daniel foi onda Arioc, a quen o rei encargara o exterminio dos sabios de Babilonia, e díxolle: —Non fagas perecer os sabios de Babilonia! Ti lévame a xunto do rei, que eu lle indicarei a interpretación.

²⁵Arioc introduciu a toda présa a Daniel na presenza do rei, e díxolle: —Achei un home de entre os deportados de Xudá que lle vai indicar a interpretación ao rei.

²⁶O rei tomou a palabra e preguntoulle a Daniel, a quen se lle chamaba Baltasar: —Ti serás capaz de contarme o soño que tiveren e mais a súa interpretación?

Explicación do soño

²⁷Daniel respondeu ante o rei: —O segredo que quere saber o rei non son capaces de llo indicar nin os sabios, nin os astrólogos, nin os bruxos, nin os adiviños; ²⁸pero no ceo hai un Deus que revela os segredos e El tivo a ben dar a coñecer ao rei Nabucodonosor canto vai suceder no decorrer dos tempos. O teu soño e mais as visións da túa cabeza que tiveches estando na cama, eran estes: ²⁹Mira, maxestade; as matinacións que acudiron á túa mente no leito versaban sobre canto vai acontecer no futuro, e aquel que revela os segredos deuche a saber o que vai suceder.

³⁰En canto a min, non é que eu teña unha sabedoría maior que todos os viventes, senón que me foi revelado este segredo unicamente coa fin de lle manifestar ao rei a interpretación e, de tal xeito, comprendas as cavilacións da túa mente.

³¹Ti, rei, estabas vendo, e velaquí, unha estatua grande. A estatua era enorme, e o seu brillo extraordinario; erguíase diante de ti, e o seu aspecto era terrible. ³²A cabeza da esta-

tua era de ouro puro; o peito e mais os brazos, de prata; o ventre e mais os cadrís, de bronce; ³³as pernas, de ferro; e os pés, parte de ferro e parte de barro. ³⁴Seguías fitándoa, cando se desprendeu unha pedra sen a tocar ningúen, foi bater contra os pés da estatua, que eran de barro e mais de ferro, e esnaquizounos. ³⁵Nun instante volvéronse po o ferro e mais o barro, o bronce, a prata e mais o ouro; tornáronse coma a palla miúda das eiras no verán; o vento arramplou con eles sen deixar rastro. Pola súa banda, a pedra que desfixo a estatua creceu e transformouse nunha montaña tan grande que enchía toda a terra.

³⁶Este foi o soño; agora imos expoñer ante o rei o seu significado: ³⁷ti, maxestade, rei de reis, a quen o Deus do ceo concedeu o imperio, a forza, o poder e mais a maxestade, ³⁸a quen deu poder sobre os homes, onde queira que eles habiten, sobre os animais do campo e as aves do ceo, para que reines sobre todos eles: ti es a cabeza de ouro. ³⁹Despois de ti alzarase outro imperio, inferior ao teu; e, máis adiante, un terceiro imperio que será de bronce e dominará sobre a terra toda. ⁴⁰Máis tarde haberá un cuarto imperio, forte coma o ferro; do mesmo xeito que o ferro esnaquiza e tritura todo, tamén el ha esnaquizar e triturar a todos os outros. ⁴¹Os pés e mais os dedos que viches, de ferro mesturado con barro de oleiro, representan un reino dividido, aínda terá algo da consistencia do ferro, tal como viches o ferro mesturado co barro. ⁴²Conforme eran as dedas dos pés, en parte de ferro e en parte de barro, así, unha parte do imperio será forte e outra parte será fráxil. ⁴³O feito de ver o ferro mesturado co barro quere dicir que se mesturarán as liñaxes, pero sen se fusionaren unha coa outra, como tampouco o ferro se amalgama co barro. ⁴⁴No tempo deses reis, o Deus do ceo suscitará un reino que endexamais non será derrubado nin cederá o poder a outro pobo; máis aínda: destruírá e acabará con todos estes reinos, e el subsistirá para sempre, ⁴⁵tal e como viches que se desprendeu a pedra do monte, sen intervención

2, 29-45 O soño e mais a súa interpretación patentizan o dominio de Deus, que marca as directrices da historia. Todo está previsto: o proxecto de Deus aínda que por veces resulta escuro para os homes hase cumprir con toda fidelidade. A estatua é toda ela unha verdadeira alegoría; cómpre prestarmos atención aos diversos elementos simbólicos.

2, 34 *Sen a tocar ningúen*: lit. “sen man”.

2, 38-40 Os catro imperios relacionados coa estatua son: Babilonia, Media, Persia e Macedonia. O último dos catro foi consolidado por Alexandre Magno; desde que implantou o seu dominio nos países do Medio Oriente, a

cultura grega proxeitou un influxo progresivo e irreversible no mundo xudeu.

2, 41 *Un reino dividido*: Tras morrer Alexandre Magno, o seu gran imperio foi dividido entre catro dos seus xeneais. Alusión ás dinastías dos ptolomeos e dos selúcidas, que se disputaron a posesión de Palestina.

2, 43 Faise referencia aos matrimonios concertados entre ptolomeos e selúcidas, que non serviron para acadar unha verdadeira unidade no seo das dúas dinastías.

2, 44-45 A pedra destrutora da estatua suxire a lembranza de pasaxes bíblicas nas que Deus aparece denominado como rocha: Dt 32, 4-10; Is 17, 10; 26, 4...

de ningunha man, e esnaquizou o ferro, o bronce, o barro, a prata e mais o ouro.

O Deus grande deu a coñecer ao rei canto vai acontecer no futuro. O soño é verdadeiro e a súa interpretación, digna de creto. ⁴⁶Entón o rei Nabucodonosor prostrouse rostro en terra e rendeu-lle homenaxe a Daniel, e mandou que lle ofrecesen sacrificios e mais perfumes.

⁴⁷O rei dirixiuse a Daniel e díxolle: —Sen dúbida que o voso Deus é o Deus dos deuses e mais o Señor dos reis; El revela os segredos, pois ti fuches capaz de me explicar este segredo.

⁴⁸Despois o rei ascendeu a Daniel e outorgoulle numerosos e importantes regalos, nomeouno gobernador da provincia de Babilonia e tamén presidente de todos os sabios de Babilonia. ⁴⁹A petición de Daniel, o rei encargou da administración da provincia de Babilonia a Xadrac, Mixac e Abednegó. Daniel permaneceu na corte real.

A estatua de ouro

3 ¹O rei Nabucodonosor fixo unha estatua de ouro: a súa altura era de sesenta cúbados, e a súa anchura, seis cúbados. Ergueuna na chaira de Dura, na provincia de Babilonia. ²Despois o rei Nabucodonosor mandou convocar os sátrapas, gobernadores, prefectos, conselleiros, tesoureiros, letrados, maxistrados e xuíces, e todas as autoridades provinciais para que acudisen á inauguración da estatua que erixira o rei Nabucodonosor. ³Reuníronse, pois, os sátrapas, prefectos, gobernadores, conselleiros, tesoureiros, letrados, maxistrados e mais as restantes autoridades provinciais para a inauguración da estatua que erixira o rei Nabucodonosor, e, estando colocados na fronte dela, ⁴o pregoeiro berrou con voz forte: —A todos os pobos, nacións e linguas, fáisevos saber: ⁵no momento en que oíades o son do corno, da frauta, da cítola, da lira, do salterio, da zanfona e dos restantes instrumentos musicais de toda clase, prostrarédesvos e adoraredes a estatua de ouro que erixiu o rei Nabucodonosor. ⁶O que non se prostre en adoración, será botado inmediatamente no medio dun forno co lume aceso.

⁷Con tal motivo, exactamente no momento de oíren tocar o corno, a frauta, a cítola, a lira, o salterio, a zanfona e toda clase de instrumentos musicais, todos os pobos, nacións

e linguas prostráronse e adoraron a estatua de ouro que erixira o rei Nabucodonosor.

Os tres mozos hebreos no forno

⁸Naquel momento presentáronse algúns caldeos para denunciaren aos xudeus. ⁹Tomaron a palabra e díxéronlle ao rei Nabucodonosor: —Que viva o rei eternamente! ¹⁰Ti, rei, ordenaches que todo home, en canto escoite o son do corno, da frauta, da cítola, da lira, do salterio, da zanfona e das restantes clases de instrumentos musicais, se axeonlle e adore a estatua de ouro; ¹¹e o que non se prostre para adoralá será botado nun forno co lume aceso. ¹²Pois hai uns xudeus, Xadrac, Mixac e Abednegó —a quen encargaches da administración da provincia de Babilonia—, que nin fan caso de ti, maxestade, nin serven os teus deuses; tampouco adoran a estatua de ouro que ti erixiches.

¹³Entón Nabucodonosor púxose furioso e mandou traer a Xadrac, Mixac e Abednegó, que foron levados á presenza do monarca.

¹⁴Nabucodonosor tomou a palabra e díxolles: —Xadrac, Mixac e Abednegó, é certo que vós non servides os meus deuses nin adorades a estatua de ouro que eu eruí? ¹⁵Agora, pois, estade dispostos, ao oírdes o son do corno, da frauta, da cítola, da lira, do salterio, da zanfona e mais dos restantes instrumentos musicais, porédesvos de xeonllos e adoraredes a estatua que eu erixín. Como non a adoredes, seredes botados ao forno co lume aceso; e, que deus haberá que vos poida librar das miñas mans?

¹⁶En resposta, Xadrac, Mixac e Abednegó, díxéronlle ao rei Nabucodonosor: —Sobre este asunto nós non temos por que che contestar. ¹⁷Se o noso Deus, a quen servimos, quere libranos do forno do lume abrasador e mais das túas mans, hanos salvar, rei. ¹⁸E aínda que non o fixese, oh rei, que che conste que nós non serviremos os teus deuses, nin adoraremos a estatua de ouro que erixiches.

¹⁹Entón Nabucodonosor, cheo de furia contra Xadrac, Mixac e Abednegó e co aspecto do seu rostro alterado, tomou a palabra e ordenou que se acendese o forno sete veces máis forte do que se acostumaba acender. ²⁰Seguidamente ordenou a algúns dos homes máis fortes do seu exército que atasen a Xadrac, Mixac e Abednegó para os

3, 1 A versión grega dos LXX sinala que isto sucedeu no ano 18 do seu reinado.

3, 8-12 A denuncia contra os tres mozos xudeus parece estar provocada pola envexa que tiñan do seu prestixio os caldeos.

3, 19 *Sete veces máis*. Cómpre subliñar aquí o valor simbólico de “sete”, que é plenitude, totalidade: quérese indicar que quantaron o forno máis que nunca.

botar ao forno co lume acendido. ²¹De modo que estes homes foron atados, vestidos cos seus calzóns, túnicas, puchas e demais roupa e botáronos no medio do forno co lume ardente. ²²Como a orde do rei era tan severa e o forno estaba tan extraordinariamente aceso, a lapa do lume causoulles a morte aos que meteron a Xadrac, Mixac e Abednegó. ²³Entre tanto os tres homes, Xadrac, Mixac e Abednegó caían atados no medio do forno en chamas.

Oración de Azarías

²⁴*Paseaban polo medio das chamas, loando a Deus e bendicindo o Señor. ²⁵Entón Azarías, ergueito no medio do lume, abriu a boca e dixo:*

²⁶*Bendito sexas, Señor, Deus de nosos pais, loado e glorificado sexa o teu nome por sempre.*

²⁷*Pois estás xustificado en todo canto fixeches connosco, todas as túas obras son verdadeiras, rectos os teus camiños, todos os teus xuízos son verdade.*

²⁸*Tomaches decisións conforme á verdade traendo todo isto sobre nós e sobre a cidade santa de nosos pais, Xerusalén; si, con verdade e xustiza provocaches todo isto, por causa dos nosos pecados.*

²⁹*Pois pecamos, procedemos mal afastándonos de ti. Temos cometido toda clase de pecados, non obedecemos os teus mandamentos,*

³⁰*nin os tivemos en conta, nin puxemos en práctica o que se nos mandaba para o noso ben.*

³¹*Todo canto fixeches que nos sobreviñese, todo o que fixeches connosco foi un castigo merecido.*

³²*Entregáchesnos nas mans dos nosos inimigos, xente sen lei, pésimos renegados, e dun rei inxusto, o máis perverso de toda a terra.*

³³*Agora nós non ousamos abrir a boca;*

vergonza e oprobio premen os que te serven e adoran.

³⁴*Por mor do teu nome!, non nos abandones para sempre, non rompas a túa Alianza, ³⁵non afastes de nós a túa misericordia, por Abraham, o teu benquerido; por Isaac, o teu servo; por Israel, o teu santo,*

³⁶*a quen prometeras multiplicarlles a súa descendencia coma as estrelas do ceo e coma as areas na praia do mar.*

³⁷*Por causa dos nosos pecados, Señor, somos hoxe a máis pequena das nacións, humillada por toda a terra.*

³⁸*Agora xa non temos nin príncipe, nin profeta, nin xefe, nin holocausto, nin sacrificio, nin oblación, nin incenso, nin lugar onde che presentar as primicias e acadar misericordia.*

³⁹*Mais que, polo menos, con corazón contrito e espírito humillado encontremos acollida, como se fosen holocaustos de carneiros e bois, de milleiros de años cebados.*

⁴⁰*Ese vai ser hoxe o noso sacrificio ante ti, para te aplacar plenamente, porque os que confían en ti non quedan defraudados.*

⁴¹*Por iso agora seguimoste de todo corazón, temémoste e buscamos o teu rostro: non nos defraudes,*

⁴²*trátanos conforme a túa bondade, e segundo a túa gran misericordia.*

⁴³*Libranos co teu poder prodixioso e dá gloria ao teu nome, Señor.*

⁴⁴*Sexan abafados os que maltratan os teus servos, fiquen avergonzados, véxanse privados de todo poder e sexa quebrantada a súa forza;*

⁴⁵*saiban eles que Ti es o Señor, o Deus único e glorioso sobre toda a terra.*

3, 24 Os vv. 24-90 non están escritos en arameo coma o resto do c., senón en grego; probablemente se trate da tradución dun texto arameo ou hebreo, como testemuñan certas expresións de traza semítica. Aquí traducimos segundo a versión grega de Teodoción, que no libro de Daniel foi tradicionalmente preferida pola Igrexa á versión dos Setenta.

3, 26 A terminoloxía de “bendicir” abonda moito nestas oracións; en boca do que pretende aclamar a Deus é sinónimo de “loar” e “dar grazas”.

3, 26-45 A oración de Azarías ten moito parecido cos salmos penitenciais. O orante séntese portavoz dos sentimentos do seu pobo confesando os seus pecados e pedindo a Deus o perdón deles (cf 9, 4-19).

3, 39-40 Foi durante o tempo do exilio lonxe do templo de Xerusalén cando o pobo de Deus tomou clara conciencia do esencial valor dos sacrificios espirituais que xorden do mesmo corazón da persoa. A predicación profética insistiu ben neste punto (cf Sal 51, 19).

⁴⁶Os criados do rei que os botaran no forno non paraban de avivar o lume a base de betume, pez, estopa e mais leña miúda. ⁴⁷A chama sobresaía por enriba do forno corenta e nove cóbados. ⁴⁸Ao estenderse abrasou os caldeos que se achaban arredor do forno. ⁴⁹Pero o anxo do Señor baixou ao forno onda Azarías e os seus compañeiros, afastou as chamas para fóra do forno, ⁵⁰e introduciu dentro del un vento húmido, de tal xeito que non lles tocou o lume o máis mínimo, nin os mancou, nin tan sequera lles fixo molestia.

O cántico dos tres mozos

⁵¹Entón os tres, ao unísono, loaban, glorificaban e bendicían a Deus no forno, dicindo:

⁵²Bendito es Ti, Señor;
Deus de nosos pais,
digno de gloria
e da meirande loanza polos séculos.
Bendito o teu nome, santo e glorioso,
moi digno de gloria
e moi enxalzado polos séculos.

⁵³Bendito es Ti no templo
da túa santa gloria,
moi digno de gloria
e moi enxalzado polos séculos.

⁵⁴Bendito es Ti sobre o trono do teu reino,
moi digno de gloria
e moi enxalzado polos séculos.

⁵⁵Bendito es Ti que sondas os abismos
sentado sobre querubíns,
moi digno de gloria
e moi enxalzado polos séculos.

⁵⁶Bendito es Ti no firmamento do ceo,
loado e cheo de gloria para sempre.

⁵⁷Todas as obras do Señor;
bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁵⁸Anxos do Señor; bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁵⁹Ceos, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶⁰Todas as augas que estades
por enriba do ceo, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶¹Todos os exércitos, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶²Sol e lúa, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶³Estrelas do ceo, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶⁴Toda chuvia e orballo, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶⁵Todos os ventos, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶⁶Lume e calor, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶⁷Friaxe e quentura, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶⁸Orballos e nevadas, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁶⁹Carazo e frío, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁷⁰Xeadas e neves, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁷¹Noites e días, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁷²Luz e tebras, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁷³Lóstregos e nubes, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁷⁴Bendiga a terra o Señor;
lóeo, exálteo polos séculos.

⁷⁵Montes e outeiros, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁷⁶Todas as plantas da terra,
bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁷⁷Fontes, bendicido o Señor;
loádeo, exálteo polos séculos.

⁷⁸Mares e ríos, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁷⁹Cetáceos e toda a fauna acuática,
bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁸⁰Todas as aves do ceo,
bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁸¹Todos os animais salvaxes
e domésticos, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁸²Todos os homes, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁸³Israel, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁸⁴Sacerdotes do Señor, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁸⁵Servos do Señor, bendicido o Señor;
loádeo, exaltádeo polos séculos.

⁸⁶Espiritos e almas dos xustos,

3, 51-90 O cántico dos tres mozos é un himno litúrxico moi semellante aos salmos 136 e 148. É unha invitación colectiva á loanza do Creador e Señor do Universo, dirixida particularmente a todas as súas criaturas. No texto grego chaman a atención diversos verbos reduplicativos que pretenden facer énfase no ton laudatorio: “súper loa-

do”, “súper exaltado”, “súper glorificado”, “súper celebrado”...

A aclamación ao Señor que crea, protexe e salva os que lle son fieis, vai de máis en máis; finalmente queren poñer por coroa do himno o pregón do prodixioso sinal que eles mesmos experimentan, abraídos, na súa propia carne.

*bendicida o Señor,
loádeo, exaltádeo polos séculos.*
⁸⁷*Santos e humildes de corazón,
bendicida o Señor,
loádeo, exaltádeo polos séculos.*
⁸⁸*Hanánias, Azarías e Mixael,
bendicida o Señor,
loádeo, exaltádeo polos séculos:
Porque El nos sacou do abismo,
salvounos do poder da morte,
librounos do forno de chama abrasadora,
arrincounos do medio do lume.*
⁸⁹*Dádelle grazas ao Señor; porque é bo,
porque é eterna a súa misericordia.*
⁹⁰*Todos os que o adorades,
bendicida o Deus dos deuses,
loádeo e exaltádeo,
porque é eterna a súa misericordia.*

Nabucodonosor reconece o milagre de Deus

⁹¹O rei Nabucodonosor ficou pasmado e, levantándose a toda preza, preguntoulles aos seus ministros: —Non eran tres os homes que botamos atados ao medio do forno?

Respondéronlle: —Sen dúbida, maxestade.

⁹²Replicou el: —Pois eu vexo catro homes desatados que pasean polo medio do lume sen sufriren ningún dano, e o aspecto do cuarto semella o dun ser divino.

⁹³Entón Nabucodonosor aproximouse á boca do forno aceso, tomou a palabra e dixo: —Xadrac, Mixac e Abednegó, servos do Deus Altísimo, saíde fóra e vinde aquí.

Xadrac, Mixac e Abednegó saíron entón do medio do lume. ⁹⁴Estando xuntos os sátrapas, os ministros, os prefectos e mais os conselleiros do rei, observaron a estes homes: o lume non lles producira ningún dano nos seus corpos, nin sequera tiñan chamuscados os pelos da súa cabeza, os pantalóns estaban intactos e nin daban cheiro a queimado.

⁹⁵Entón Nabucodonosor dixo: —Bendito sexa o Deus de Xadrac, Mixac e Abednegó, que mandou un anxo a salvar os seus servos, que, confiando nel, desobedeceron o decreto real e entregaron os seus corpos por non serviren nin adoraren outros deuses fóra do seu Deus. ⁹⁶Polo que a min toca, eu dispoño que o que blasfeme contra o Deus de Xadrac,

Mixac e Abednegó —sexa do pobo, nación ou lingua que sexa—, será tallado en anacos e a súa casa quedará arrasada, porque non existe outro deus capaz de salvar de tal modo.

⁹⁷O rei fixo prosperar a Xadrac, Mixac e Abednegó na provincia de Babilonia.

A visión da árbore

⁹⁸O rei Nabucodonosor, a todos os pobos, nacións e linguas que habitan por toda a terra:

Que a vosa paz sexa grande. ⁹⁹Teño o gusto de vos contar os signos e prodixios que fixo comigo o Deus Altísimo.

¹⁰⁰Que grandes son os seus signos, que poderosos os seus prodixios!
O seu reinado é un reinado eterno,
o seu poder dura de xeración en xeración.

4 ¹Eu, Nabucodonosor, estaba tranquilo na miña casa, e satisfeito no meu paz. ²De repente tiven un soño que me astudou. As imaxinacións que tiven no leito e mais os pensamentos da miña mente deixáronme arrepiado. ³Mandei que se me presentasen todos os sabios de Babilonia, para que me desen a coñecer a interpretación do soño. ⁴Viñeron entón os meigos, os adiviños, os astrólogos e os agoireiros; contei o soño diante deles, pero non foron capaces de me explicar o seu significado. ⁵Ata que, por fin, se presentou Daniel —a quen se lle chama Baltasar en relación co nome do meu deus—, home no que mora o espírito dos santos deuses. E conteille o meu soño: ⁶—Baltasar, xefe dos meigos, ben sei que tes o espírito dos santos deuses e que ningún misterio che ofrece dificultade; velaquí o soño que tiven, ti vasme dar a súa explicación. ⁷Estando deitado, observei as visións da miña cabeza: había unha árbore no medio da terra, a súa altura era enorme. ⁸A árbore foi medrando e robusteceu, chegando a súa altura ata o ceo, e viase desde todos os extremos da terra. ⁹A súa ramallada era fermosa e o seu froito abundante; había nela alimento para todos, debaixo dela acubillábanse os animais do campo; nas súas pólas aniñaban as aves do ceo; mantíñanse dela todos os se-

3, 92 *Un ser divino*: lit. “un fillo de deuses”. Tal expresión parece referirse a un anxo; así o testemuña a versión dos LXX: “un anxo de Deus”.

4, 1 A versión dos LXX a diferenza do texto arameo concreta a data na que Nabucodonosor tivo este novo soño alegórico: no ano dezasete do seu reinado.

4, 2 *Da miña mente*: lit. “da miña cabeza”.

4, 5 Bel (= señor) era o nome do deus principal de Ba-

bilonia, Marduk. Beltxasar (transcrito “Baltasar”) etimoloxicamente quere dicir “Bel conserve a súa vida”.

4, 6 *O espírito dos santos deuses*. O rei pagán fai unha afirmación acorde coa súa mentalidade.

4, 7-14 A descrición do soño da árbore parece estar inspirada na alegoría do cedro do Líbano, de Ez 31, 2-14, referente á soberbia do faraón de Exipto. Ambas as dúas condenan a soberbia do home que coída que non depende de Deus.

res viventes. ¹⁰Eu observaba no meu leito as visións da miña cabeza; nisto descendeu do ceo un vixiante, un santo. ¹¹Berrou con voz forte e dixo así: “Derrubade a árbore, cortade as súas pólas, arrincádelle as follas, ciscade os seus froitos, fuxan os animais de debaixo dela, e as aves das súas ramas. ¹²Pero deixade na terra a cepa coas súas raíces, con cadeas de ferro e bronce, entre a herba do campo. Que sexa bañada polo orballo do ceo, que cos animais compartaa a herba da terra. ¹³Que se lle cambie o corazón de home e que lle dean un corazón de animal; e pasen por ela sete anos”. ¹⁴Por decreto dos Vixiantes pronunciase esta sentenza; é a cuestión decidida polos Santos, para que todo ser vivente recoñeza que o Altísimo é o dono da realeza humana, que lla dá a quen lle comprace e pode elevar a ela o máis humilde dos homes.

¹⁵Este é o soño que tiven eu, o rei Nabucodonosor; ti, Baltasar, explicame o seu significado, pois ningún dos sabios do meu reino foi capaz de mo interpretar; pero ti es competente, porque o espírito dos deuses santos está en ti.

Daniel explica o soño

¹⁶Entón, Daniel, chamado Baltasar, quedou desconcertado por un momento, turbárono os seus pensamentos. O rei tomou a palabra e díxolle: —Baltasar, que non te astusen o soño e máis a súa interpretación.

Replicou Baltasar: —Meu Señor, que o soño sexa para os teus inimigos e a súa interpretación para os teus adversarios. ¹⁷A árbore que viches, que se fixo grande e vigorosa, cunha altura que chegaba ata o ceo e resultaba visible desde toda a terra, ¹⁸que tiña unha ramallada fermosa e os seus froitos eran abundantes, de maneira que nela había alimento para todos, e debaixo dela acubillábanse os animais do campo, e nas súas pólas aniñaban as aves do ceo, ¹⁹es ti mesmo, maxestade, que te fixeches grande e forte, a túa grandeza creceu ata tocar o ceo, e o teu poder dilátase ata as extremidades da terra. ²⁰En canto ao que viches, maxestade: un Vixiante, un Santo que baixou do ceo e dixo:

“Derrubade a árbore, destruídeaa, pero deixade na terra a cepa coas súas raíces, atada con cadeas de ferro e bronce no medio da herba do campo, que se molle co orballo do ceo e compartaa a sorte dos animais do campo ata que pasen sobre ela sete anos”; ²¹este é o seu significado, maxestade: é o decreto do Altísimo que lle afecta ao meu Señor, o rei. ²²Afastarante da xente e morarás cos animais do campo. Manteraste de herba o mesmo ca os bois, e mollarate o orballo do ceo; pasarán así sete anos sobre ti, ata que recoñezas que o Altísimo domina sobre a realeza dos homes e lla dá a quen El quere. ²³Mandouse deixar a cepa e máis as raíces da árbore, porque che vai conservar a realeza tan axiña como recoñezas que todo poder vén do ceo. ²⁴Polo tanto, maxestade, acepta o meu consello: redime os teus pecados con esmolos, e as túas iniquidades con misericordia cos pobres; así alongarase a túa prosperidade.

Humillación de Nabucodonosor

²⁵Todo isto aconteceu ao rei Nabucodonosor. ²⁶Ao cabo de doce meses achábase paseando polo terrado do pazo real de Babilonia. ²⁷O rei fixo o seguinte comentario: —Non é esta, logo, a grande Babilonia, que eu edifiquei para residencia real co meu inmenso poder e para honra da miña maxestade?

²⁸Aínda ben non acabara de falar o rei, cando baixou unha voz do ceo: —Fáiseche saber, rei Nabucodonosor, que che queda retirada a realeza: ²⁹afastarante da xente, vivirás cos animais salvaxes, daranche de comer herba coma aos bois, e vas pasar así sete anos, ata que recoñezas que o Altísimo é o dono da realeza dos homes e lla outorga a quen El quere.

³⁰Naquel momento cumpriuse a sentenza contra Nabucodonosor: afastárono da xente, pacía herba coma os bois, o orballo do ceo mollaba o seu corpo; mesmo medraron os seus cabelos coma plumas de aguija e as súas unllas coma as das aves. ³¹Ao remate do tempo sinalado, eu, Nabucodonosor, erguín os ollos cara ao ceo, e recobrei a miña razón; entón bendicín o Altísimo, loei e glorifiquei

4, 10 *Un vixiante, un santo*: títulos que caracterizan o interese do anxo de Deus pola fiel realización dos desígnios divinos.

4, 13 Na mentalidade semita antiga coidábase que o corazón do home era o centro da vida intelectual, afectiva e moral da persoa, así como o corazón do animal era quen gobernaba os seus instintos.

4, 13 *Sete anos*: lit. “sete tempos”. A expresión pódese entender tamén nun sentido simbólico: durante moito tempo.

4, 22 Alude á tolemia que sufrirá o rei, consistente en crer que é un boi e comportarse como tal.

4, 23 *Vén do ceo*. A idea é: “vén de Deus”. O xudaísmo, desta época en diante, gustará de facer esta substitución polo gran respecto que sente ante o nome divino; así, acomodándose a linguaxe rabinica, Mateo dirá “reino dos ceos”, en vez de “reino de Deus” (cf Mt 3, 2; 5, 3, 10).

4, 24 Propónense claramente as obras de caridade como medio axeitado para expiar os pecados (cf Tob 12, 9; 14, 11).

o que vive eternamente. O seu reino é un reino eterno, o seu imperio subsiste por todas as xeracións. ³²Todos os habitantes da terra diante del non contan nada: fai canto quere co exército do ceo e cos habitantes da terra. Non hai quen lle poida deter a man e dicirlle: Que estás facendo?

³³Naquel momento recobrei a razón, tamén se me devolveu —para gloria do seu reino— a miña maxestade e mais o meu esplendor. Reclamáronme os conselleiros e mais os dignitarios, fun repostos no meu reino e foime outorgado un poder moito meirande. ³⁴Agora, eu, Nabucodonosor, loo, exalto e glorifico ao rei do ceo, porque son verdade todas as súas obras; e xustiza os seus vieiros; El ten poder para humillar os que proceden con soberbia.

O convite de Baltasar

5 ¹O rei Baltasar ofreceu un gran banquete aos seus mil dignitarios, e púxose a beber viño en compañía de todos eles. ²Despois de probar o viño, Baltasar mandou traer os vasos de ouro e prata que seu pai, Nabucodonosor, collera do templo de Xerusalén, para que bebesen neles o rei e mais os seus dignitarios, as súas mulleres e as súas concubinas. ³Tan pronto como trouxeron os vasos de ouro e prata, levados do santuario do templo de Deus en Xerusalén, brindaron con eles o rei e mais os seus dignitarios, as súas mulleres e mais as concubinas. ⁴Beberon viño e loaron os seus deuses de ouro, prata, bronce, ferro, madeira e pedra.

O escrito misterioso

⁵De repente apareceron os dedos dunha man de home, que, por detrás do candeiro, se puxeron a escribir no cal da parede do palacio real. O rei así que viu a palma da man que escribía, ⁶virou de cor e os seus pensamentos conturbárono, afrouxáronse os músculos dos riles e os seus xeonllos batían un contra o outro. ⁷O rei pediu a berros que

fixesen vir aos astrólogos, meigos e adiviños.

Tomando a palabra, díxolles aos sabios de Babilonia: —O que lea este escrito e me mostre a súa interpretación, será vestido de púrpura, poñeráselle ao pescozo un colar de ouro e será o terceiro no goberno do meu reino.

⁸Acudiron todos os sabios do reino, pero non foron capaces de ler o escrito nin de lle explicar ao rei o seu significado. ⁹Entón o rei Baltasar ficou moi alarmado e virou de cor; tamén os seus dignitarios se sentiron desconcertados.

¹⁰A raíña, coñecedora das palabras do rei e dos dignitarios, entrou na sala do banquete, tomou a palabra e dixo: —Viva o rei eternamente! Non te turben os teus pensamentos nin perdas a cor. ¹¹Hai no teu reino un home en quen mora o espírito dos deuses santos. Xa en tempos de teu pai se achou nel unha mente lúcida e unha sabedoría semellante á dos deuses: tanto que o rei Nabucodonosor, teu pai, nomeouno xefe dos meigos, astrólogos, agoireiros e adiviños. ¹²Xa que Daniel, a quen o rei chamaba Baltasar, deu probas de ter un espírito extraordinario de ciencia e intelixencia, capacidade para interpretar os soños, descifrar enigmas e resolver problemas, que se chame a Daniel, pois el indicará a interpretación.

¹³Trouxeron deseguida a Daniel ante o monarca. Este, tomando a palabra, preguntoulle a Daniel: —Es ti Daniel, un daqueles desterrados que trouxo o rei, meu pai, de Xudá? ¹⁴Teño oído contar que mora en ti o espírito dos deuses, e que en ti se descubriu unha intelixencia despexada e unha sabedoría extraordinaria. ¹⁵Pois ben, acaban de ser introducidos ante a miña presenza os sabios e mais os meigos para que lesen este escrito e me desen a saber a súa interpretación, pero non foron capaces de me explicar o seu significado. ¹⁶Oín dicir que ti sabes interpretar os soños e descifrar enigmas; pois, se consegués

5, 1 É probable que o relato do convite, que remata co terror e a propia ruína de Baltasar, teña moito que ver co que din os historiadores gregos Heródoto e Xenofonte a propósito dun banquete celebrado na véspera da toma de Babilonia por Ciro.

En realidade, Baltasar non foi fillo de Nabucodonosor, senón do último rei de Babilonia, Nabónid. Nos derradeiros anos do reinado deste, parece que Baltasar participou no goberno da nación con seu pai, pero non chegou a ser propiamente rei. Por esta razón traducen algúns o termo *ab* por “devanceiro” ou “avó” en vez de “pai”: ambas acepcións están rexistradas na literatura e son válidas; a palabra repítese co mesmo sentido nos vv. 11, 13 e 18.

5, 2 Os babilonios botaron man dos tesouros do templo, polo menos en dúas ocasións: a primeira, no reinado de

Ioaquim (cf Dn 1, 2); e a segunda, uns nove anos máis tarde, no reinado de Sedecias.

5, 7 Daquela o poder vestir de púrpura era un privilexio para os orientais.

5, 10 A raíña que entra aquí en escena debe ser a nai de Baltasar, pois coñece ben a Daniel desde os tempos de Nabucodonosor, mentres que Baltasar ignora a súa personalidade. Daquela a raíña nai estaba en moi alta consideración.

5, 14-16 O autor non perde oportunidade de insistir na pouca categoría dos sabios pagáns, incapaces de resolver problema ningún; pola contra, Daniel, prototipo de bo xudeu, supera felizmente todas as dificultades, pola sabedoría e prudencia que Deus dispensa a quen ten a súa lei por norma de vida.

ler este escrito e me dás a saber a súa interpretación, serás vestido de púrpura, levarás ao pescozo un colar de ouro, e serás o terceiro no goberno do meu reino.

¹⁷Daniel tomou a palabra e dixo en presenza do rei: —Queda cos teus regalos e dálle a outro os teus agasallos; eu lerei igualmente o escrito para o rei, e dareille a coñecer a súa interpretación. ¹⁸Maxestade: o Deus Altísimo concedeuille a Nabucodonosor, teu pai, o imperio, a grandeza, a gloria e mais a magnificencia; ¹⁹e polo poder que lle deu, todos os pobos, nacións e linguas temíano e respectábano. Mataba a quen quería e deixaba con vida a quen lle parecía, exaltaba a quen el quería e humillaba a quen lle daba a gana. ²⁰Pero en canto se ensoberbeceru o seu corazón e se obstinou o seu espírito na insolencia, foi deposto do seu trono real e despojado da súa gloria. ²¹Tivo que vivir arredado da xente, o seu corazón tornouse semellante ao dos animais, e conviviu cos onagros; comeu herba coma os bois, e o seu corpo foi mollado polo orballo do ceo, ata que recoñeceu que o Deus Altísimo domina sobre a realeza dos homes e coloca no trono a quen quere. ²²Pero ti, Baltasar, seu fillo, non humillaches o teu corazón, a pesar de saber todo isto; ²³rebelácheste contra o Señor do ceo, fixeches traer os vasos do seu templo, e ti e mais os teus dignitarios, xunto coas túas esposas e mais as túas concubinas, bebestes viño neles. Loastes os deuses de prata e ouro, de bronce e de ferro, de madeira e de pedra, que non ven nin oen, nin entenden; en cambio non glorificaches o Deus que ten nas súas mans o teu alento e de quen dependen todos os teus proxectos. ²⁴Por ese motivo foi enviada por El esa man que trazou este escrito.

Lectura e interpretación do escrito

²⁵Esta é a escritura que foi trazada: “Contado, Pesado, Dividido”. ²⁶A interpretación de tales palabras é esta: “Contado”: Deus ten

contados os días do teu reinado, e púxolles fin. ²⁷“Pesado”: fuches pesado na balanza e atopado falto de peso. ²⁸“Dividido”: o teu reino foi dividido e entregado aos medos e aos persas.

²⁹Baltasar mandou decontado que se lle puxese a Daniel un vestido de púrpura e se lle colgase un colar de ouro ao pescozo, e que pregoasen que el ocuparía o terceiro posto no reino. ³⁰Naquela mesma noite foi asinado Baltasar, rei dos caldeos.

6 ¹Darío, o medo, tomou o mando do reino á idade de sesenta e dous anos.

Daniel na cova dos leóns

²Tivo a ben Darío nomear cento vinte sátrapas para que gobernasen todo o seu reino, ³baixo o mando de tres ministros, a quen debían render contas os sátrapas, a fin de que non resultase prexudicado o rei. Un deles era Daniel. ⁴Daniel sobresaía entre os ministros e os sátrapas, porque tiña un talento extraordinario, de xeito que o rei xa concibira o proxecto de o pór á cabeza de todo o reino. ⁵Entón os ministros e mais os sátrapas trataron de encontrar algo de que acusar a Daniel no tocante aos asuntos do reino, pero non daban encontrado ningún motivo de acusación nin culpa ningunha, pois el era home leal, e non se achou nel ningún erro nin descoído.

⁶Dixeron entón aqueles homes: —Nisto non imos dar encontrado materia de acusación contra Daniel, trataremos de buscala no tocante á Lei do seu Deus.

⁷Foron, pois, a toda présa os ministros e mais os sátrapas onda o rei, e dixéronlle: —Que viva eternamente o rei Darío! ⁸Todos os ministros do reino, os prefectos, os sátrapas, os conselleiros e mais os gobernadores aconsellan de común acordo que sexa promulgado un edicto real para impor a seguinte veda: quenquera que no prazo de trinta días lle rece a calquera deus ou home —a non seres

5, 25 No texto arameo lese: “Mené, Mené, Tequel, Upar-sin”. As versións gregas, LXX e Teodoción, e mais a latina Vulgata omiten a repetición da primeira palabra. Tal como interpreta seguidamente Daniel o texto, trátase de tres participios verbais; o suxeito destas oracións é Deus e o obxecto das mesmas, o reino de Baltasar. De feito o texto consonántico préstase para facer unha lectura distinta, con referencia a tres moedas: unha mina, un siclo e media mina; pero compre manter o sentido fixado pola interpretación de Daniel.

6, 1 Historicamente nada se sabe deste tal Darío de Media; ben pode ser un personaxe finxido polo escritor. Nestas narracións non hai ningunha pretensión de facer historia, senón de moralizar e dar azos aos xudeus

para que venzan a proba que lles toca vivir. O obxectivo deste relato é idéntico ao do c. 3: igual que os tres mozos preferiron a morte, antes ca traizoar o seu Deus, Daniel, irrefragable ata no máis pequerrecho detalle, tampouco non quere faltar aos principios esenciais da súa fe.

6, 6 *No tocante á Lei do seu Deus*: Aquí, Lei enténdese no seu sentido máis xeral: o conxunto de observancias relixiosas que rexen a vida do xudeu, é dicir, canto prescribe Deus ao pobo da Alianza.

6, 8 Segundo esta lei pagá, só se podería rezar ao rei durante aquel tempo. O escritor ten na súa mente o caso abraiante de Antioco IV Epifanes, que pretendía ser recoñecido como divindade.

ti, rei— será botado á cova dos leóns. ⁹Polo tanto, maxestade, promulga o decreto e sela o documento para que non se modifique, de acordo coa lei dos medos e persas, que é irrevogable.

¹⁰E, así, o rei Darío asinou o documento coa prohibición. ¹¹Tan axiña como soubo Daniel que fora firmado o edicto, entrou na súa casa, que tiña as ventás do sobrado orientadas cara a Xerusalén. Tres veces a diario púñase de xeonllos e rezaba dando grazas ao seu Deus, tal como viña facendo antes. ¹²Viñeron decontado aqueles homes e sorprendéron a Daniel que estaba a rezar e a pregar ao seu Deus. ¹³Entón foron onda o rei e faláronlle da prohibición real: —Maxestade, non asinaches ti unha prohibición segundo a cal todo aquel que nun espazo de trinta días lle rece a calquera que sexa, deus ou home, salvo a ti, rei, será botado na cova dos leóns?

Respondeu o rei: —Así está decretado como lei de medos e persas, que é irrevogable.

¹⁴Entón replicaron eles en presenza do rei: —Pois, Daniel, un dos deportados de Xudea, non che fai caso a ti, maxestade, nin á prohibición que asinaches: el fai oración tres veces por día.

¹⁵En oíndo estas palabras, o rei ficou moi contrastado e propúxose salvar a Daniel. Estivo ata o solpor tratando de salvarlo. ¹⁶Pero aqueles homes precipitáronse na casa do rei, e dixéronlle: —Maxestade, ben sabes que, segundo a lei dos medos e persas, ningunha prohibición ou edicto confirmado polo rei pode ser modificado.

¹⁷Entón o rei mandou que trouxesen a Daniel e que o botasen na cova dos leóns. Tomou a palabra o rei e díxolle a Daniel: —Que te salve o teu Deus, a quen serves con tanta constancia.

¹⁸Trouxeron unha lousa e colocárona na entrada da cova, e o rei selouna co seu anel e mais co dos seus dignitarios, para que non

se puidese cambiar a sorte de Daniel. ¹⁹Despois o rei volveu para o seu pazo, e pasou a noite en xaxún. Non permitiu que lle trouxesen concubinas nin puido durmir. ²⁰Pola mañá cedoño, ao raiar a aurora, ergueuse o rei e dirixiuse decontado á cova dos leóns. ²¹Estando xa próximo á cova, púxose a gritarlle a Daniel con voz angustiada: —Daniel, servo de Deus vivo! O teu Deus, a quen serves con tanta fidelidade, deute salvado dos leóns?

²²Contestoulle Daniel: —Que viva para sempre o rei! ²³O meu Deus mandou o seu anxo a pechar a boca dos leóns, e non me fixeron ningún mal, porque fun atopado inocente ante El. Tampouco cometín falta ningunha contra ti, maxestade.

²⁴O rei alegrouse moito e mandou sacar a Daniel da cova. Sacaron a Daniel da cova, e non lle encontraron ningunha ferida, porque tivera confianza no seu Deus. ²⁵Despois o rei mandou traer a aqueles homes que calumniaran a Daniel e que fosen botados na cova dos leóns, non só eles, senón tamén as súas mulleres e mais os seus fillos. Aínda ben non chegaran ao fondo da cova, cando os leóns xa os tiñan agarrados e trituráronlles todos os ósos.

Darío reconece a gloria do verdadeiro Deus

²⁶Entón o rei Darío escribiu a todos os pobos, nacións e linguas que moraban sobre toda a terra: “Que a vosa paz sexa grande! ²⁷Eu dou orde de que en todos os dominios do meu reino se tema e se respecte o Deus de Daniel, pois El é o Deus que subsiste por sempre. O seu reino endexamais non será destruído, o seu imperio durará sen fin. ²⁸El salva e libra, obra prodixios e marabillas no ceo e mais na terra; El foi quen librou a Daniel do poder dos leóns”.

²⁹Así foi prosperando este Daniel durante o reinado de Darío e tamén durante o reinado de Ciro de Persia.

6, 11 Os xudeus tiñan por norma facer os rezos orientados cara un lugar determinado: os que vivían ou se achaban en Xerusalén rezaban mirando cara ao templo; os residentes en calquera outro lugar de Israel situábanse en dirección a Xerusalén; finalmente, os residentes no estranxeiro facían oración orientados cara a Israel (cf Sifré, 71).

6, 14 Todo xudeu debía recitar unhas oracións en tres mo-

mentos determinados do día: pola mañá, ao mediodía e pola tarde (cf Sal 55, 18).

6, 15 *Ata o solpor*, probablemente cumpríase a execución do reo á mesma hora do día en que se ditara a condena.

6, 21-23 A escena da liberación de Daniel da cova dos leóns foi un motivo teolóxico moi empregado na iconografía do cristianismo primitivo para simbolizar a resurrección e mais a salvación.

II. AS VISIÓNS DE DANIEL

Visión dos catro animais simbólicos

7 ¹No ano primeiro de Baltasar, rei de Babilonia, Daniel tivo un soño –visións da súa cabeza– mentres estaba na cama. Despois escribiu o soño nas súas liñas esenciais.

²Daniel tomou a palabra e dixo: –Eu estiven vendo as miñas visións durante a noite. Vin que os catro ventos do ceo axitaban o mar grande, ³e catro animais enormes, distintos uns dos outros, saíron do mar. ⁴O primeiro era coma un león, e tiña ás de aguia. Estívono ollando ata que lle arrincaron as ás, erguérono do chan, puxérono dereito sobre os seus pés coma un home, e déronlle un corazón de home. ⁵Nisto apareceu un segundo animal, semellante a un oso; estaba ergueito dun lado e tiña tres costelas na boca, entre os dentes. Dixéronlle: “Érguete e come carne abondo”. ⁶Despois disto, eu seguí mirando e vin outro animal, coma un leopardo con catro ás de ave no lombo. O animal tiña catro cabezas e foille dado o dominio.

⁷Máis tarde continúei a ollar as miñas visións nocturnas, e vin un cuarto animal, terrible, abraiante e extraordinariamente forte; tiña uns dentes de ferro enormes, comía e trituraba, o que lle sobraaba esmagábase coas patas; era diferente dos animais anteriores e tiña dez cornos. ⁸Eu púxenme a observar os cornos, e vin xurdir outro corno pequeno no medio deles, e tres dos cornos precedentes foron arrincados en fronte deste. Aquel cor-

no tiña ollos que semellaban os dun home, e unha boca que dicía insolencias.

A visión do ancián e mais a do fillo de home

⁹Eu estaba fitando, cando se colocaron uns tronos e un ancián tomou asento. O seu vestido era branco coma a neve, e os cabelos da súa cabeza coma pura lá; o seu trono eran labaradas de lume; as súas rodas, lume ardente. ¹⁰Un río de lume corría e derramábase por diante del; miles de milleiros servíano, e dez mil miríades estaban de pé diante del. O tribunal abriu a sesión, e abríronse os libros.

¹¹Seguín mirando, atraído polas insolencias que profería o corno; estiven observando ata que mataron o animal e esnaquizaron o seu corpo e despois botárono ao lume. ¹²Aos outros animais foilles quitado o poder, pero concedéuselles vida por un certo tempo.

¹³Proseguín ollando as visións nocturnas, e, velaquí, sobre as nubes do ceo viña alguén semellante a un fillo de home, que se dirixiu cara ao ancián e presentouse diante del.

¹⁴Foille outorgado poder, maxestade e imperio, e servírono todos os pobos, nacións e linguas. O seu poder é un poder eterno, que non pasará nunca, e o seu reino endexamais non será destruído.

Explicación da visión

¹⁵En canto a min, Daniel, o meu espírito quedou profundamente turbado por este motivo; aterrábanme as visións da miña cabeza.

7, 1 Con este c. comeza a segunda parte do libro de Daniel, a parte propiamente apocalíptica (cc. 7-12). Aquí faise uso sistemático da imaxe para manifestar o que vai acontecer. A visión dos catro animais que saen do mar explica con outros símbolos o mesmo que quixo dicir o escritor no c. 2 coa estatua do soño de Nabucodonosor: o ouro, a prata, o bronce e o ferro simbolizaban idénticos reinos que agora os catro animais (cf vv. 15-28): Babilonia (= león), Media (= oso), Persia (= leopardo) e Grecia (= o terrible animal non identificado).

7, 2 *O mar grande*. Non se trata dun mar determinado; o escritor válese dun elemento da cultura mitolóxica de Babilonia que presenta o mar como morada das forzas do mal encarnadas nos monstros mariños. Todo se reduce a un recurso literario para subliñar a maldade dos reinos que precederán ao implantado polo mesmo Deus.

7, 4 O león con ás, figura frecuente na iconografía babilónica, fai alusión á monarquía de Babilonia. A indicación de arrincarlle as ás e darlle corazón de home parece querer aludir á loucura e recuperación de xuízo de Nabucodonosor.

7, 6 As catro ás e catro cabezas do animal que representa a Persia, simbolizan a universalidade do seu imperio.

7, 7 Os dez cornos da cuarta fera, que representa ao poderoso imperio fundado por Alexandre Magno, posiblemente están en referencia a dez reis consecutivos da dinastía seléucida.

7, 8 O corno pequeno é Antioco IV Epifanes (175-164 a. C.), que acadou o trono eliminando aos seus rivais.

7, 9 Deus é presentado aquí como un ancián (lit. “vello en días”). O seu vestido branco e cabelos tamén brancos patentizan o seu esplendor e maxestade. O trono de labaradas de lume dá a entender que todo o purifica coa súa presenza.

7, 13 Un *fillo de home*, é unha expresión semítica equivalente a “un home”. Optamos por conservala co seu enxebrismo por ser un dos principais títulos que reclama para si Xesús Cristo na súa predicación. Segundo se conclúe do v. 18, a expresión refírese directamente a unha realidade colectiva (o pobo dos santos) aínda que non se exclúe a referencia a un personaxe individual: o pobo de Deus verase efectivamente representado e salvado polo Mesías, que levará plenamente a termo o cumprimento da profecía. O escritor fai entever a transcendencia e mais o carácter misterioso de tal personalidade, e a Apocalipse (I, 7) reproduce esta pasaxe aplicándolla a Xesús.

¹⁶Aproximeime a un dos que estaban alí de pé e pedínlle que me explicase todo aquilo. El respondeume e deume a coñecer a interpretación destas cousas:¹⁷—Estes catro animais enormes representan catro reis que xurdirán sobre a terra; ¹⁸pero os santos do Altísimo recibirán o reino e conservaran no seu poder por todos os séculos, eternamente.

¹⁹Entón quixen saber tamén a verdade acerca do cuarto animal, que era diferente de todos os demais: extraordinariamente terrible, con dentes de ferro e gadoupas de bronce, que devoraba e trituraba e esmagaba coas patas o sobrante; ²⁰e acerca dos dez cornos da súa cabeza, e mais o outro corno que lle saíra e fixera caer outros tres cornos; este corno tiña ollos e unha boca que dicía insolencias, e o seu aspecto figuraba máis grande ca os outros. ²¹Eu tiña observado como este corno loitaba contra os santos e os vencía. ²²Ata que veu o ancián para impor xustiza en favor dos santos do Altísimo, e chegou o tempo en que os santos tomaron posesión do reino.

²³Despois díxome así: —O cuarto animal será un cuarto reino que vai haber na terra, diferente de todos os reinos; devorará toda a terra, mallará nela e trituraráa. ²⁴Os dez cornos son dez reis que xurdirán deste reino. Despois deles alzarase outro, que será diferente dos precedentes e abaterá a tres reis; ²⁵pronunciará palabras contra o Altísimo, tratará de exterminar os seus santos e pretenderá cambiar o calendario e mais a Lei. Eles serán entregados nas súas mans por un tempo, dous tempos e medio tempo. ²⁶Pero cando o tribunal decida, seralles quitado o imperio para ser destruído e exterminado para sempre. ²⁷O imperio, a soberanía e mais a gran-

deza dos reinos todos que existen debaixo do ceo serán entregados ao pobo dos santos do Altísimo. Será un reino eterno e todas as soberanías lle mostrarán respecto e submisión.

²⁸Aquí remata o informe. No tocante a min, Daniel, eu quedei moi asustado polos meus pensamentos; mesmo mudou de cor o meu rostro; pero gardei o asunto no meu corazón.

A visión do carneiro e do macho cabrún

8 ¹No ano terceiro do reinado do rei Baltasar, eu, Daniel, tiven unha visión, despois da que tivera ao principio. ²Observei durante a visión, e parecíame que estaba en Xuxán, a fortaleza situada na provincia de Elam; na visión decateime de que me atopaba á beira do río Ulai. ³Alcei a vista e ollei: había un carneiro ergueito a carón do río. Tiña dous cornos, os dous eran altos, pero un era máis ca o outro, o máis alto nacera máis tarde. ⁴Observei que o carneiro acometía contra o poñente, contra o norte e contra o sur; ningún animal lle podía facer cara, ningún se libraba da súa furia; facía canto lle viña en gana e andaba fanfurriñando. ⁵Mentres eu estaba cavilando, apareceu un macho cabrún que viña de occidente, percorrendo a terra enteira sen tocar o chan. Este macho cabrún tiña un corno ben visible entre os ollos. ⁶Aproximouse ao carneiro dos dous cornos, que eu vira ergueito a carón do río, e botou a correr cara a el con toda a súa furia. ⁷Vino chegar á beira do carneiro e revirarse contra el; turrou contra o carneiro e rompeulle os dous cornos. O carneiro non tivo forzas para resistir ante el; botouno por terra e tripouno coas patas. Non houbo quen puidese librar o carneiro do seu

7, 16 Na literatura apocalíptica é cousa normal a intervención dun anxo ou doutro personaxe similar que entra en escena para lle explicar ao vidente o sentido da visión.

7, 18 *Os santos do Altísimo* é unha das diversas designacións bíblicas do pobo da Alianza, un pobo óptica e fundamentalmente consagrado a Deus (cf Ex 19, 6). A índole teocrática de Israel vén ser o elemento básico da súa unidade nacional.

7, 25 Alude á persecución provocada por Antíoco Epifanes que tratava de impor as leis e os costumes gregos, coa conseguinte abolición das prácticas propiamente xudías. *O calendario* (lit. “os tempos”). Non contento con vedar as festas relixiosas tradicionais do pobo de Deus, Antíoco impón a obriga de celebrar as festas pagás.

Un tempo, dous tempos e medio tempo, quere dicir que a persecución máis forte durará tres anos e medio. En efecto, Antíoco dedicou a Zeus un altar no templo de Xerusalén na primavera do ano 167 a. C., e faleceu polo outono do 164. Na expresión cabe unha intención simbó-

lica: tres e medio é a metade de sete (número perfecto) e ten un significado negativo, neste caso, un momento no que prevalecerá a iniquidade (cf Dn 9, 27).

7, 28 Neste caso a palabra “corazón” refírese á memoria: quere dicir que non lle esqueceron estas cousas.

8, 1 A presentación e mais as peripecias dos animais simbólicos que seguen, contribúen a facer máis diáfano o informe dado no c. precedente. Os cc. 8-12 de Dn foron escritos en hebreo, o mesmo ca 1, 1-2, 3.

8, 2 *Xuxán* fora noutro tempo a capital do Elam; despois pertencou ao imperio babilónico.

8, 3 O corno máis alto e recente do carneiro representa a Persia, que venceu e absorbeu o reino medo, dando orixe ao chamado imperio medo-persa.

8, 4 O novo imperio medo-persa fixo grandes conquistas por todo o seu arredor. A versión dos LXX alude tamén ás súas incursións cara a oriente.

8, 5 *O macho cabrún* simboliza o imperio grego que tanto agrandou Alexandre Magno, representado aquí polo único corno do animal.

poder. ⁸O macho cabrún fíxose moi grande, pero cando estaba na plenitude do seu poder, rompeulle o gran corno, e no sitio del saíronlle outros catro cornos ben visibles e orientados cara aos catro ventos do ceo. ⁹Dun deles saíu ademais un corno pequeno que creceu moito, apuntando cara ao sur, cara ao oriente e cara ao País do Esplendor. ¹⁰Fixose grande incluso respecto do exército do ceo, pois botou por terra parte do mesmo e parte das estrelas, ás que pisou coas patas. ¹¹Levantouse contra o mesmo xefe do exército, suprimiulle o sacrificio cotián e derrubou o lugar do seu santuario. ¹²O exército foille entregado, así como o sacrificio expiatorio; a verdade foi tirada por terra; actuou así, e deulle resultado. ¹³Oín entón a dous santos que estaban a falar entre si.

Preguntaba un deles: —Ata cando vai durar iso da visión: o sacrificio cotián e mais o expiatorio abolidos, a desolación do santuario e o exército esmagado cos pés?

¹⁴Contestoulle o outro: —Dúas mil trescentas tardes e mañás. Despois o santuario será reivindicado.

Explicación da visión

¹⁵Mentres eu, Daniel, observaba a visión e trataba de comprendela, apareceu de pé, diante de min, unha figura humana. ¹⁶Oín tamén unha voz de home na beira do Ulaí, que berrou: —Gabriel, explicálle a visión a este.

¹⁷Veul el cara a onde estaba eu e, en canto se me acercou, eu fíquei abraiado e caín sobre o meu rostro; pero el díxome: —Home, debes comprender que a visión fai referencia ao tempo final.

¹⁸Mentras el me falaba, eu perdín o coñecemento, e seguín co rostro na terra; pero el agarroume e púxome de pé.

8, 8 Alexandre Magno acadou un gran imperio; pero foi sorprendido pola morte no momento do seu meirande esplendor e o imperio ficou dividido en catro partes, que gobernaron catro dos seus xenerais (= os catro cornos).

8, 9 Un dos catro xenerais, Seleuco, recibiu Siria; naceu así a dinastía dos seléucidas; pero a preocupación do escritor céntrase nun dos seus sucesores, o gran perseguidor dos xudeus, Antioco IV Epifanes, representado aquí polo corno que xurdiu doutro corno. Fixo expedicións contra Exipto (= o Sur), contra oriente (Persia, en concreto), e contra Palestina, nomeada aquí coa expresión “País do Esplendor”.

8, 10 A soberbia e mais a teima do poder fixeron que Antioco Epifanes causease moitas aldraxes (cf vv. 24-25) aos xudeus empeñados na fidelidade á súa fe.

8, 11-12 O perseguidor atreveuse a inxuriar directamente ao mesmo Deus: suprimiu o culto que se lle tributaba no

¹⁹Despois díxome: —Heiche explicar o que vai acontecer no tempo final da ira; porque o prazo derradeiro está fixado. ²⁰O carneiro de dous cornos que viches, representa os reis de Media e Persia; ²¹o macho cabrún é o rei de Grecia, e o corno grande que tiña entre os seus ollos é o primeiro rei. ²²O que rompeu e mais os catro cornos que saíron no seu lugar son catro reinos que xurdirán desta nación, pero non terán a súa forza. ²³Ao remate dos seus reinados, cando teñan chegado ata o colmo as súas atrocidades, xurdirá un rei insolente, experimentado en astucias. ²⁴Chegará a ter moito poder, aínda que non pola súa forza: causará ruínas nunca oídas e prosperará nas súas empresas. Destruirá os poderosos e o pobo dos santos. ²⁵Pola súa habilidade, a fraude triunfará nas súas mans e cubrirase de soberbia o seu corazón; arruinará a moitos con sangue frío. Mesmo se alzarán contra o Príncipe dos príncipes, pero será destruído sen intervención humana ningunha. ²⁶A visión referente ás tardes e ás mañás é verdadeira; pero ti mantén secreta a visión, porque se refire a días afastados.

²⁷Eu, Daniel, desfalecín e caín enfermo por algúns días. En canto me erguín, púxenme a atender os asuntos do rei, pero seguía alarmado por causa da visión, sen podela comprender.

A profecía das setenta semanas

9 ¹No ano primeiro de Darío, fillo de Axue-ro, da caste dos medos, que fora constituído rei do reino dos caldeos, ²no ano primeiro do seu reinado, eu, Daniel, tratei de comprobar nos libros da palabra de Deus dirixida ao profeta Xeremías, o número de anos que tiñan que pasar sobre as ruínas de Xerusalén: setenta anos. ³Despois volvíno

templo de Xerusalén e mandou adorar nel a Zeus. Por iso engade o escritor: “a verdade foi tirada por terra”.

8, 14 *Dúas mil trescentas tardes e mañás*, é dicir, 1.150 días enteiros. Fálase expresamente das dúas partes do día para facer alusión aos dous sacrificios diarios matutino e vespertino que se ofrecían no templo; deixaron de ser ofrecidos 2.300 sacrificios ao Deus verdadeiro.

8, 15 *Unha figura humana*: no v. seguinte díse quen vén ser o anxo Gabriel.

8, 17 *Home*: lit. “fillo de home”.

8, 21 *O primeiro rei*: Alexandre Magno.

8, 26 É frecuente na literatura apocalíptica o encargo de gardar en secreto unha visión. Cando o contido da visión está para se cumprir decontado, entón faise publicar.

9, 2 En Xer 25, 11 e 29, 10 díse que a desolación de Xerusalén non desaparecerá ata que pasen setenta anos. Refírese ao tempo da catividade e á data do retorno do exilio de Babilonia.

meu rostro cara ao Señor Deus, pregándolle con oracións e súplicas, con xaxún, saco e cinsa. ⁴Rogueille ao Señor, meu Deus, e fíxenlle a miña confesión, dicindo:

Señor, Deus grande e terrible, que conservas a alianza e a benevolencia cos que te aman e observan os teus mandamentos.

⁵Nós pecamos, cometemos crimes, fomos impíos, rebelámonos, afastándonos dos teus mandamentos e preceptos.

⁶Non fixemos caso dos teus servos os profetas, que lles falaron no teu nome aos nosos reis, aos nosos xefes, aos nosos pais e a toda a poboación do país.

⁷Ti, Señor, tes a razón, pero nós temos a cara chea de vergonza, como lles pasa hoxe aos homes de Xudá, aos habitantes de Xerusalén e a todo Israel, vivan preto ou lonxe, en todos os países por onde os espallaches a causa das infidelidades que cometeron contra Ti.

⁸Señor, a vergonza canga sobre nós, sobre os nosos reis, os nosos xefes e os nosos pais, porque pecamos contra Ti.

⁹Peró é propio do Señor, noso Deus, ter misericordia e perdoar, aínda que nos teñamos rebelado contra El.

¹⁰Non fixemos caso do Señor, noso Deus, de obedecer as instrucións que El nos deu por medio dos profetas, os seus servos.

¹¹Todo Israel incumpriu a túa lei e afastouse dela sen escoitar a túa voz, por iso caeron enriba de nós a maldición e mais a imprecación escritas na Lei de Moisés, servo de Deus, pois pecamos contra El.

¹²El cumpriu a palabra que pronunciara contra nós e contra os xefes que nos gobernaban, traendo sobre nós unha calamidade tan grande que nunca houbo outra debaixo do ceo coma a que acaeceu en Xerusalén.

¹³Tal como está escrito na Lei de Moisés, sobreveunos toda esta desgraza; con todo, nós non tratamos

de aplacar o Señor, noso Deus, converténdonos dos nosos crimes e recoñecendo a túa verdade.

¹⁴O Señor estivo atento a esta calamidade e tróuxoa sobre nós, porque o Señor, noso Deus, é xusto en todas as obras que fai; pero nós non escoitamos a súa voz.

¹⁵E agora, Señor, noso Deus, que fixeches saír o teu pobo do país de Exipto con man forte, acadando tal sona que dura ata hoxe: nós pecamos, procedemos inicualmente.

¹⁶Señor, en conformidade coa túa xustiza, prégooche que se afaste a túa ira e mais o teu furor da túa cidade, Xerusalén, o teu monte santo.

Pois por causa dos nosos pecados e polos delitos de nosos pais Xerusalén e mais o teu pobo son obxecto de escarnio para todos os pobos veciños.

¹⁷Agora, pois, noso Deus, escoita a oración e mais as súplicas do teu servo, e fai brillar o teu rostro sobre o teu santuario desolado, en atención a ti mesmo, Señor!

¹⁸Meu Deus, inclina o teu oído e escóitame, abre os ollos e mira a nosa desolación e a cidade sobre a que se invoca o teu nome,

porque non presentamos ante Ti as nosas súplicas apoiados nas nosas obras de xustiza, senón na túa gran misericordia.

¹⁹Escoita, Señor; perdoa, Señor; atende e actúa, Señor; non tardes máis, por mor de Ti mesmo, meu Deus!, pois o teu nome é invocado sobre a túa cidade e sobre o teu pobo.

O ano explica a profecía

²⁰Estaba eu falando aínda, pregando e confesando o meu pecado e mais o do meu pobo Israel, e presentando a miña súplica ao Señor, meu Deus, en favor do seu monte santo.

²¹Aínda estaba pronunciando a miña oración,

9, 4-19 A longa oración de Daniel semella a de Azarías (cf 3, 24-45). Abundan nela sentimentos moi propios da

fe xudaica sobre os atributos do seu Deus, manifestados na historia da salvación.

cando Gabriel, o personaxe que eu vira na visión ao comezo, chegou voando onda min no momento da oblación vespertina.

²²En chegando, falou comigo; díxome: —Daniel, acabo de saír para ilustrar a túa intelixencia. ²³Ao comezares as túas súplicas, tomouse unha decisión, e eu vin para te informar dela, pois ti es un predilecto. Polo tanto, presta atención á palabra e fai por entender a visión:

²⁴Foron fixadas setenta semanas para o teu pobo e a túa cidade santa coa intención de facer cesar o delicto, pórllle fin ao pecado e expiar a iniquidade, para dar cabida á xustiza eterna, para selar a visión e mais a profecía e unxir o lugar santo dos santos.

²⁵Trata de saber e comprender: desde o momento en que saíu a orde de reconstruír Xerusalén ata o Príncipe unxido pasarán sete semanas. Durante sesenta e dúas semanas construíranse de novo as prazas e mais os foxos, con seren tempos difíciles. ²⁶Despois das sesenta e dúas semanas matarán o unxido inocente. O pobo do príncipe que vai vir destruír á cidade e mais o santuario. O seu remate virá por unha inundación, pero ata o final están decretadas guerra e devastacións. ²⁷Fará unha alianza firme con moitos durante unha semana, e no medio da semana fará cesar o sacrificio e mais a oblación. E no templo porá a abominación da desolación, ata que a ruína decretada veña sobre o devastador.

A visión dos tempos derradeiros

10 ¹No ano terceiro de Ciro, rei de Persia, a Daniel, chamado Baltasar comuni-

9, 24 A profecía das setenta semanas alude aos faustos acontecementos que terán lugar cando desapareza o perseguidor e cese aquela traxedia (ano 164 a. C.). Anúnciase un cambio preferentemente moral e espiritual, que no proxecto divino só se cumprirá coa vinda do Mesías. O sentido fondo da profecía é claramente mesiánico. Cómpre lembrar que aquí se fala de “semanas” no sentido de setenarios, é dicir, períodos de sete anos.

O lugar santo dos santos (lit. “o santo dos santos”), é unha expresión semítica equivalente a un superlativo: “o lugar santísimo”, ou “o lugar máis santo”.

9, 25-27 Esta gran profecía distingue tres etapas no desenvolvemento dos sucesos: 1.ª Desde a destrución de Xerusalén ata que se da orde de reconstruíla pasarán sete bloques de sete anos, é dicir, corenta e nove anos (do 586 ata o 538). 2.ª Durante sesenta e dúas semanas (62 x 7 = 434 anos), concretamente, desde que Ciro decreta a reconstrución do templo (538 a. C.) ata o principio do período dos macabeos, o pobo de Deus atravesará tempos de relativa serenidade. 3.ª A época dos macabeos sinala o momento final da profecía: aqueles sete anos de loita, rematados coa vitoria do ben sobre o mal (171-164), re-

cóuselleva unha palabra. A palabra era certa, un exército enorme. El comprendeu a palabra e entendeu a visión.

²Naquel tempo, eu, Daniel, estiven de loito durante tres semanas. ³Non comín manxares selectos, non probei carne nin viño, nin me perfumei mentres non pasaron as tres semanas enteras. ⁴O día vinte e catro do mes primeiro estaba eu na beira do río grande, é dicir, o Tigris. ⁵Alcei a vista e mirei: vin un home vestido de liño e cinguido cun cinto de ouro puro. ⁶O seu corpo era coma crisólito; o seu rostro tiña o aspecto dun lóstrego; os seus ollos eran coma fachos acesos; os seus brazos e mais as súas pernas, coma o fulgor do bronce brunido; e o son das súas palabras, coma o murmurio dun xentío.

⁷Tan só eu, Daniel, vin a aparición; os homes que estaban comigo, aínda que non vían a visión, colleron moito medo e fuxiron a se esconderen. ⁸Quedei eu só contemplando esta gran visión, pero falláronme as forzas, quedei sen cor, desfigureime e perdín todo o meu vigor. ⁹Entón oín o son das súas palabras, e no momento de oílas, caín de bruzos desmaiado no chan. ¹⁰Nisto tocoume unha man, e sacudíume facéndome erguer sobre os xeonllos e as palmas das miñas mans.

¹¹Despois díxome: —Daniel, home predilecto: fíxate nas palabras que che vou dicir, e ponte dereito, pois acabo de ser mandado onda ti.

En canto me dicía estas palabras erguinme tremendo.

¹²Logo díxome: —Non teñas medo, Daniel, pois desde o primeiro día en que trataches de comprender e te humillaches ante o teu Deus, as túas palabras foron escoitadas, e vin pre-

sentan os trazos máis enxebres dos tempos mesiánicos. Cando todo semella estar envolto pola descrenza e a maldade satánica, Deus fai sentir a súa voz, e a súa luz arreda toda escuridade.

9, 25 Aínda con ser un rei pagán, Ciro de Persia foi chamado “príncipe unxido” (cf Is 45, 1). O seu cometido foi providencial para Israel: tras derrotar o poder opresor (a Babilonia), decreta a reconstrución do templo e permite o retorno do exilio.

9, 26 *Unxido inocente*. O adxectivo dálle concreción ao substantivo, pero non é unha referencia directa ao Mesías. Aquí alúdese ao asasinato do sumo sacerdote Onías III, que tivo lugar no 170 a. C., tal como se describe en 2 Mac 4, 30-38.

9, 27 *Unha alianza firme*: os acordos entre Antíoco IV e os xudeus. Estes últimos cederon ante as esixencias do rei e abandonaron os seus deberes relixiosos (cf 1 Mac 1, 43-66).

10, 1 *Un exército enorme* (segundo o texto hebreo); outros, mirando ao contexto seguinte, traducen: “unha gran calamidade”, ou “unha gran loita”.

10, 2-3 Daniel estase a preparar para recibir outra visión, co xaxún e outras privacións voluntarias.

cisamente con motivo das túas palabras.¹³ O príncipe do reino de Persia opúxose durante vinte e un días, pero Miguel, un dos xefes principais, acudiu a auxiliarme; foi polo que me detiven onda os reis de Persia.¹⁴ Vin para che dar a coñecer o que lle vai pasar ao teu pobo nos tempos derradeiros, pois aínda queda unha visión para aqueles días.

¹⁵Mentres me dicía estas palabras, eu inclínei o rostro cara ao chan, e gardei silencio.¹⁶ Unha figura humana tocoume os labios; entón eu abrín a boca e falei co que estaba diante de min; díxenlle: —Señor, debido a esta visión, eu síntome moi angustiado e estou sen forzas.¹⁷ E, como vai poder falar este servo con tal Señor, se me encontro sen forzas e mesmo sen alento?¹⁸ Entón a figura humana tocoume outra vez e reconfortoume.¹⁹ Dixome: —Non teñas medo, home predilecto! Está tranquilo! Ten valor e anímate.

Mentres me falaba, recobrei forzas, e díxenlle: —Agora podes falar, Señor, xa que me reconfortaches.

²⁰Entón dixo el: —Sabes por que vin onda ti? Teño que volver e loitar contra o príncipe de Persia. Tras partir eu, chegará o príncipe de Grecia.²¹ Pero vouche comunicar o que está escrito no libro da verdade. Ninguén me presta axuda contra eles, a non ser o voso príncipe, Miguel.

A guerra entre Persia e Grecia

11 ¹Eu, pola miña parte, estiven onda el no ano primeiro de Dario, o medo, para apoialo e defendelo.² Agora vouche comunicar a verdade: Mira, en Persia vai haber aínda tres reis. O cuarto amoreará máis riqueza ca todos os outros; pero cando se considere poderoso pola riqueza, encirrará a todos contra o reino de Grecia.³ Xurdirá un rei valente, que reinará con moito poder

e actuará conforme a súa vontade.⁴ Pero tan pronto se consolide, o seu reino será fraccionado e dividido entre os catro ventos do ceo; non o herdará a súa posteridade nin terá tanto poder, porque o seu reino será desmembrado e pasará a outros distintos destes.

Rivalidade entre Siria e Exipto

⁵O rei de Mediodía farase poderoso, pero un dos seus xefes chegará a ser máis forte ca el, e prevalecerá; terá un imperio moi grande.⁶ Ao cabo dalgúns anos concertarán unha alianza, e a filla do rei do Mediodía virá onda o rei do Norte, para establecer os acordos; con todo, ela perderá a forza do seu brazo; tampouco subsistirá a súa descendencia, pois ela mesma, o seu séquito, o seu fillo e mais o protector serán entregados por certo tempo.

⁷ Pero xurdirá no seu lugar un renovo saído das súas raíces; el avanzará cun exército e penetrará na fortaleza do rei do Norte, loitará contra eles e triunfará.⁸ Levará consigo para Exipto tamén os seus deuses coas súas imaxes de metal fundido e tamén os obxectos preciosos de prata e ouro. Por uns poucos anos deixará en paz ao rei do Norte.⁹ Este fará unha incursión no territorio do rei de Mediodía, pero logo retornará para o seu país.¹⁰ Os seus fillos volverán ás hostilidades, reunirán exércitos moi grandes, cos que avanzarán coma unha inundación; darán volta para atrás, pero repetirán os ataques contra a súa fortaleza.¹¹ O rei do Mediodía, exasperado, sairá a loitar contra el, contra o rei do Norte, quen mobilizará un exército numeroso; pero tal exército caerá nas mans daquel.¹² Tras aniquilar este exército, o corazón do rei encherase de soberbia, e fará perecer a milleiros de homes; pero non triunfará.¹³ En efecto, o rei do Norte volverá a mobilizar un exército aínda maior ca o anterior; pasados uns anos volverá cun exército ben fornecido.

10, 13 Nos escritos apocalípticos móstrase a crenza de que cada nación ten no ceo un anxo protector que mira polos seus intereses. Neste caso fáise referencia a un enfrontamento entre o anxo protector de Persia e o que fala con Daniel, auxiliado por Miguel, o anxo protector do pobo de Deus (cf **12, 1**). A Apocalipse de Xoán describe tamén unha loita de Miguel e mais os seus anxos contra o dragón e mais os seus (**Ap 12, 7-12**).

10, 21 *O libro da verdade*: un libro celeste no que está escrito canto vai suceder na terra. É un recurso empregado nesta clase de literatura para subliñar que todo está previsto por Deus.

11, 1 Este c. presenta unha síntese dos acontecementos vividos por Israel desde o dominio de Persia e pasando polo período helenista ata o reinado de Antioco IV.

11, 3 Describe a Alexandre Magno (336-323 a. C.), o fundador do grande imperio helénico.

11, 4 Alude á división do reino de Alexandre entre os seus catro xenerais, por non ter quen o herdase na familia (cf nota a **8, 8**).

11, 5 O primeiro rei que goberna Exipto ("Mediodía") trala morte de Alexandre, foi Ptolomeo Lagos (323-285 a. C.). Un dos seus xenerais, Seleuco I Nicátor, acadará un grande imperio en Asia. Con el comeza a dinastía dos seléucidas.

11, 6 Refírese a Antioco II de Siria, que casou con Berenice, filla do seu inimigo Ptolomeo II de Exipto. Estes dous reis morreron no mesmo ano (246); e Laódice, que fora a primeira muller de Antioco II, matou a Berenice e o fillo desta.

11, 7 Ptolomeo III declaroulle a guerra a Seleuco II de Siria (fillo de Laódice) para vingar a morte de súa irmá Berenice e mais do seu sobriño. Venceu o rei de Exipto.

11, 13 Antioco III reconquista Palestina no 198.

¹⁴Por aquel tempo alzaranse moitos contra o rei do Mediodía. Rebelaranse tamén homes violentos do teu pobo, intentando dar cumprimento á visión; pero fracasarán. ¹⁵Virá o rei do Norte, construír unha trincheira e conquistará unha das cidades fortificadas. As tropas de Mediodía non darán resistido, nin sequera os máis valentes terán valor abondo para resistiren. ¹⁶Aquel que vai avanzar contra el procederá ao seu antollo, non haberá quen lle faga fronte. Hase establecer no País do Esplendor, levando a destrución na súa man. ¹⁷Posto no plan de se apoderar de todo o seu reino, concertará alianzas con el e daralle unha filla por esposa para arruiná-lo; con todo, o proxecto non lle dará resultado. ¹⁸Entón dirixirase ás illas, e conquistará moitas delas; pero un xefe porá fin ás súas aldraxes, aínda que non lle poida dar a paga delas. ¹⁹Despois porá a súa mira nas fortalezas da súa propia terra, pero sufrirá un tropezo e caerá sen deixar rastro de si. ²⁰Alzarase outro sobre o seu posto, un que mandará un saqueador a requisar o tesouro do reino; pero aos poucos días acabará esnaquizado, en circunstancias non de rancor nin de guerra.

Antíoco IV Epifanes

²¹Ocupará o seu lugar un home desprezable, a quen non se lle concederá a dignidade real; el empezará con acenos de paz, pero apoderarase do reino a base de intrigas. ²²As forzas armadas serán derrotadas e esbandalladas por el, así coma o xefe da alianza. ²³Obrará con engano despois do pacto feito por el, e, a pesares de dispor de pouca xente, medrará e farase forte. ²⁴Con moito disimulo irase metendo nas bisbarras máis fértils da provincia, e fará o que nunca ousaron facer seus pais nin seus avós: distribuír aos seus o botín, os despojos e mais as riquezas, pla-

neará estratagemas contra as fortalezas; pero tan só por certo tempo. ²⁵Empregará a súa forza e mais a súa fogaxe contra o rei do Mediodía cun gran exército; o rei de Mediodía disporese para a guerra cun exército tamén moi grande e poderoso; pero non lle poderá facer fronte, pois será vítima de conspiracións. ²⁶Os mesmos que comen á súa mesa serán a súa desgraza; o exército quedará afundido e moitos caerán feridos de morte.

²⁷Os dous reis, co corazón ateigado de maldade, sentarán á mesma mesa para se intercambiaren mentiras, pero non lles vai valer de nada, pois a fin chegará no tempo fixado. ²⁸O rei do Norte tornará á súa terra con moitas riquezas; pero, tendo proxectos hostís contra a alianza santa, realizaraos e despois volverá ao seu país. ²⁹No tempo determinado invadirá novamente o Mediodía, pero esta vez non lle dará resultado coma a vez anterior. ³⁰Virán contra el os barcos de Chipre, e el desistirá. Entón descargará de novo a súa furia contra a alianza santa; tras actuar, regresará e terá consideración dos desertores da alianza santa. ³¹Tropas mandadas por el farán acto de presenza para profanaren o santuario e mais a fortaleza, abolirán o sacrificio cotián e porán alí a abominación da desolación. ³²Aos violadores da santa alianza corromperaos a base de gabanzas; con todo, o pobo, coñecedor do seu Deus, manterase firme e obrará con consecuencia. ³³Os sabios de entre o pobo adoutrinarán a moitos, aínda que por algún tempo teñan que sufrir a espada, o lume, o desterro e mais a confiscación dos bens. ³⁴Cando caian, recibirán unha pequena axuda, e moitos uniranse a eles con finximento. ³⁵Algúns dos sabios sucumbirán, para someteren a proba, acrisolar e branquear aos outros para o tempo final, pois o prazo está fixado.

11, 16 *O País do Esplendor*, é dicir, Palestina, cae en poder de Siria no ano 197, e permanecerá baixo o poder dos seléucidas ata o ano 142 a. C.

11, 17 Con miras de se apoderar de Exipto, Antíoco III deulle a Ptolomeo V por esposa a súa filla Cleopatra.

11, 18 *Illas*: as cidades costeiras do Mediterráneo, particularmente as de Asia Menor. Despois de conquistar varias delas, Antíoco III foi derrotado en Magnesia polo romano Escipión (190 a. C.).

11, 19 Antíoco III pereceu no ano 187, cando intentaba roubar un templo de Bel en Elimaida, para pagar unha débeda.

11, 20 *O tesouro do reino* (lit. "a gloria o esplendor do reino"). Seleuco IV tratou de se apoderar do tesouro do templo de Xerusalén, pero morreu envelenado polo seu ministro Heliodoro.

11, 21 *Un home desprezable*: Antíoco IV (175-164). Era

irmán de Seleuco IV e usurpou o reino ao fillo deste, Demetrio.

11, 22 *O xefe da alianza*: Onías III, sumo sacerdote.

11, 25 Antíoco IV lanza un primeiro ataque contra Exipto, estando no poder Ptolomeo VI Filométor (173 a. C.).

11, 29 No ano 168 volve Antíoco contra Exipto, pero esta vez fracasou (cf 2 Mac 5, 1-14).

11, 30 *Os barcos de Chipre*: unha frota romana impediu que Antíoco arremetese contra Chipre e Exipto. Despois desta campaña foi cando Antíoco IV Epifanes teimou helenizar pola forza o pobo xudeu, dando ocasión á grande persecución (167-164 a. C.).

11, 31 Fai cesar o culto a Deus no templo de Xerusalén e dedica este templo a Zeus Olímpico; sobre o altar dos sacrificios coloca un altar pagán (cf notas a 7, 25 e 8, 11-12). Este feito é cualificado polo escritor coma a abominación da desolación (cf 1 Mac 1, 39-40. 54).

³⁶O rei actuará á súa maneira, ensoberbeceráse e prezarase por enriba de todos os deuses, e dirá insolencias contra o Deus dos deuses. Prosperará en tanto non chega o momento do furor, pois hase cumprir o que foi decretado. ³⁷El non venerará os deuses dos seus devanceiros, nin o predilecto das mulleres; non respectará a ningún deus, pois coídará ser superior a todos eles. ³⁸En troques, honrará ao deus das fortalezas; ofrecerá ouro e prata, pedras preciosas e xoias a un deus a quen seus pais non coñeceron. ³⁹Adicará as cidades fortificadas a un deus estranxeiro; a cantos o recoñezan ateigaraos de gloria, outorgaralles autoridade sobre moitos e distribuiralles a terra como recompensa.

⁴⁰Nos tempos derradeiros loitará contra el o rei do Mediodía, pero o rei do Norte lanzarase contra el con carros de guerra, xinetes e moitas barcas; invadirá as súas terras e atravesarás coma unha inundación. ⁴¹Penetrará no País do Esplendor. Moitos caerán, pero hanse librar das súas mans os seguintes: os de Edom, os de Moab e os máis selectos dos habitantes de Ammón. ⁴²Tamén estenderá a súa man sobre outros territorios, nin sequera se librára Exipto. ⁴³Apoderarase dos tesouros de ouro e prata e de todos os obxectos preciosos de Exipto. Aos libios e aos etíopes halles pasar o mesmo. ⁴⁴Pero quedará turbado polas noticias chegadas de oriente e mais do norte, e marchará cheo de furia, disposto a acabar con moitos. ⁴⁵Plantará as tendas reais entre o mar e o monte santo do Esplendor. Entón chegará o seu final e ninguén lle prestará axuda.

11, 36 Que Antioco IV non só quixese abolir a relixión xudía, senón que pretendese ser recoñecido el mesmo como un deus, tivo que anoxar moito aos bos xudeus. As moedas mostran ben as súas aspiracións: “Antioco, deus manifestado”.

11, 37 O ídolo predilecto das mulleres era Tamuz Adonis (cf Ez 8, 14).

11, 41 *Edom, Moab e Ammón* eran inimigos de Israel.

11, 44-45 Por esta vez, o plan de Antioco Epifanes de destruír Palestina non se realizou, pois sorprendeuno a morte en Raba (Persia), por causa dunha enfermidade (cf Dn 8, 25). Que o autor non concrete detalles acerca da morte de Antioco, pode ser debido a que escribiu o libro antes de que acontecese. Sobre o final de Antioco, véxase 1 Mac 6, 1-13 e 2 Mac 9.

12,1 Nas apocalipses fálase a miúdo dun libro ou rexistro existente no ceo, no que están anotados os nomes dos que se han salvar, é dicir, algo así como unha lista onde constan os nomes dos xustos por estaren destinados a formar parte da Xerusalén celeste (cf Lc 10, 20; Ap 3, 5; 13, 8; 17, 8; 20, 12).

12, 2 Por primeira vez no A. T. achamos aquí unha afirmación concreta e luminosa sobre a futura resurrección individual dos mortos (cf 2 Mac 7, 9; Mt 25, 46; Xn 5, 29).

Os tempos mesiánicos e a retribución

12 ¹Naquel tempo alzarase Miguel, o gran príncipe que protexe os fillos do teu pobo. Será época de angustia, tal que nunca a houbo coma ela desde que as nacións existen ata aquel tempo. Mesmamente naquel tempo salvarase o teu pobo: todos os que se atopen inscritos no libro. ²Moitos dos que dormen no po da terra espertarán: uns para a vida eterna, outros para a ignominia, para a reprobación eterna. ³Os sabios brillarán coma o fulgor do firmamento, e os que educaron na xustiza aos demais serán coma as estrelas por toda a eternidade. ⁴Pero ti, Daniel, mantén secretas estas palabras e ten o libro selado ata o momento final. Moitos correrán de aquí para acolá e aumentarán o seu saber.

⁵Eu, Daniel, ollei e vin outros dous homes que estaban de pé, un na beira de acá do río e outro na beira de alá. ⁶E pregunteille ao home vestido de liño que estaba sobre as augas do río: —Cando acabarán estas cousas prodixiosas?

⁷O home vestido de liño, que se achaba sobre as augas do río, levantou a man dereita cara ao ceo, o mesmo ca a esquerda, e sentílle xurar por aquel que vive eternamente: —Por un ano, dous anos e mais a metade dun ano. Cando quede totalmente extinguida a forza do pobo santo, entón cumpriranse todas estas cousas.

⁸Eu oín, pero non cheguei a comprender. Entón preguntei: —Meu señor, cal será o resultado destas cousas?

Os que dormen no po é un eufemismo equivalente a “os que morreron”.

Espertarán: resucitarán.

12, 3 As imaxes empregadas polo escritor subliñan esa transformación que experimentarán os homes de ben na vida ultraterreal, en concepto de premio. Vese o empeño de dar azos aos que predicaban a constancia da fe.

12, 4 Como en Dn 8, 26, insiste na consigna de gardar segredo sobre a revelación recibida ata o momento sinalado. Tal momento é en realidade ese tempo difícil en que escribe o autor e mais os primeiros lectores do escrito.

12, 5-6 A alusión ao río (Ulai) fai lembrar o contexto de lugar que nos mostrou ao principio desta longa visión (cf 8, 2), talvez para matizar a súa unidade, aínda que esta fase final sexa máis espiritual.

12, 7 *Un ano, dous anos e mais a metade dun ano:* lit. “un tempo, dous tempos e medio tempo”. Tres anos e medio é o período de tempo que os libros apocalípticos atribúen á actuación do poder do mal (do “anticristo”, como dirá Xoán). Buscando unha variedade expresiva, empréganse distintas frases: igual que esta, en 7, 25 e Ap 12, 14; media semana de anos (= tres anos e medio), en 9, 27; un número de días aproximadamente equivalente, en Dn 8, 14; 12, 11 e Ap 11, 3; por último, o número de meses que comprenden os tres anos e medio: 42 meses (Ap 11, 2).

⁹El respondeume: —Vaite, Daniel, que estas cousas son secretas, e quedan seladas deica o momento final. ¹⁰Moitos tornarán puros, branqueados e acrisolados; pola contra, os malvados seguirán a facer mal; ningún impío comprenderá nada, pero os sabios daranse conta. ¹¹Desde o tempo en que sexa abolido o

sacrificio cotián e instalen a abominación da desolación, pasarán mil douscentos noventa días. ¹²Benaventurado quen poida agardar ata que pasen mil trescentos trinta e cinco días. ¹³Pero ti vaite e descansa. Xa te levantarás para recibires o teu destino no remate dos días.

III. OUTROS EPISODIOS DA VIDA DE DANIEL

Historia de Susana

13 ¹En Babilonia vivía un home que se chamaba Ioaquim. ²Casou cunha muller chamada Susana, filla de Quelcías; era moi fermosa e devota do Señor. ³Seus pais eran honrados e instruíran a súa filla segundo a Lei de Moisés. ⁴Ioaquim era moi rico e tiña un parque a carón da súa casa. Como era o home de máis prestixio entre todos eles, os xudeus acostumaban acudir cabo del. ⁵Naquel ano foran designados xuíces dous anciáns do pobo, deses dos que ten dito o Señor: “En Babilonia a iniquidade saíu dos anciáns, que eran xuíces e finxían ser guías do pobo”. ⁶Estes ían acotío pola casa de Ioaquim, e todos cantos tiñan preitos viñan onda eles.

⁷Ao mediodía, cando o pobo se retiraba, Susana saía a pasear polo parque do seu marido. ⁸Os anciáns víana a diario cando saía a pasear, e chegaron a sentir paixón por ela. ⁹Perverteron a súa mente e desviaron os ollos para non ollaren de cara a Deus nin teren en conta os seus xustos xuízos. ¹⁰Ambos os dous entolecían de paixón por ela, pero non se manifestaban un ao outro a súa iniquidade, ¹¹pois dáballes vergonza descubrir o seu anhelo, pois desexaban ter relacións sexuais con ela. ¹²Un día tras outro buscaban decidos ocasións de a veren. ¹³Un día díxolle un ao outro: —Vamos para a casa, que xa é hora de xantar.

O saíren, separáronse; ¹⁴pero, dando un rodeo, volveron a se encontrar no mesmo lugar, e, tras preguntarse mutuamente por que motivo, confesaron a súa paixón. Entón, de común acordo, trataban de buscar un momento axeitado para a sorprenderen estando soa.

¹⁵Aconteceu que, estando eles á espera dun día axeitado, unha vez saíu ela coma en días anteriores acompañada só por dúas criadas, e sentiu ganas de se bañar, pois ía calor. ¹⁶Alí non había ninguén, de non seren os dous vellos que a estaban axecendo escondidos. ¹⁷Susana díxolles ás criadas: —Traédeme o aceite e mais os perfumes e pechade as portas do parque, para que me poida bañar.

¹⁸Elas, tal como lles indicara, pecharon as portas do parque e saíron pola porta lateral para traeren o que ela pedira; non se decataron de que os vellos estaban escondidos. ¹⁹Tan pronto como saíron as criadas, erguéronse os dous vellos, correron para onda ela, ²⁰e díxéronlle: —Mira, as portas do parque están pechadas, non nos ve ninguén; ademais nós estamos desexosos de ti, así que, dános o teu consentimento e entrégate a nós. ²¹Se non, daremos testemuño contra ti de que estaba contigo un mozo e que por iso mandaches marchar ás criadas.

²²Susana xemeu e dixo: —Véxome acurrallada por todas as partes; pois, se fago isto, agárdame a morte; e, se non o fago, non darei fuxido das vosas mans. ²³Pero éme preferible non o facer, aínda que caia nas vosas mans, antes que pecar contra o Señor.

²⁴Entón Susana púxose a gritar a toda voz, pero os vellos berraron tamén contra ela. ²⁵Un deles botou a correr e abriu as portas do parque. ²⁶A xente da casa, tan axiña como oíu os gritos no parque, veu correndo pola porta lateral para ver que pasara. ²⁷E cando os vellos contaron a súa historia, os criados quedaron moi avergonzados, porque Susana nunca dera que falar cousa semellante.

12, 13 Alude ao premio derradeiro que lle está reservado polo fiel cumprimento da súa misión.

13, 1 Os cc. **13 e 14** son narracións didácticas polo estilo de Dn 1-6. Están escritas en grego: con todo, certas expresións fan pensar nun texto orixinal semítico que non se conservou.

Seguimos a versión grega de Teodoción; no tocante ao relato da historia de Susana hai que lembrar que esta versión colócao ao comezo do libro de Daniel, por referir unha intervención de Daniel sendo aínda rapaz.

13, 1 *En Babilonia*, detalle engadido por Teodoción.

13, 3 Móstrase un aspecto propio da literatura sapiencial que predispón ao lector a adiviñar o bo resultado final da protagonista; aínda así, o narrador sabe manter a intriga ata chegar ao desenlace do episodio.

13, 15 *Coma en días anteriores*: lit. “como a véspera e a antevéspera”.

13, 22 A muller adúltera era castigada na Lei de Moisés coa lapidación (cf Lev 20, 10; Dt 22, 22-23).

Sentenza inxusta contra Susana

²⁸O día seguinte, cando o pobo se xuntou na casa do seu marido, de Ioaquim, acudiron tamén os dous vellos, obcecados co propósito criminal de condenar á morte a Susana. ²⁹Dixeron diante do pobo: —Mandade buscar a Susana, filla de Quelcías, a muller de Ioaquim.

Fóróna buscar. ³⁰Veiu ela con seus pais, os fillos e todos os seus parentes. ³¹Susana era moi fina e fermosa. ³²Aqueles malvados mandáronlle quitar o veio —pois ela ía cuberta— para se fartaren da súa beleza. ³³Pero todos os seus e cantos a contemplaban, choraban. ³⁴Entón os dous vellos levantáronse do medio da xente e puxéronlle as mans sobre a cabeza. ³⁵Ela, chorando, levantou a vista cara ao ceo, pois o seu corazón confiaba no Señor.

³⁶Os vellos declararon: —Cando nós estábamos paseando sos polo parque, entrou esta con dúas criadas, pechou as portas do parque e mandou marchar ás criadas. ³⁷Entón veu cabo dela un mozo que estaba escondido, e deitouse con ela. ³⁸Nós, que estábamos nunha esquina do parque, en vendo o delito, corremos cara a eles. ³⁹Vímolos abrazados, pero ao mozo non o puidemos apreixar, porque era máis forte ca nós, e, tras abrir as portas, fuxiu. ⁴⁰Pero a esta apreixámola e preguntámoslle quen era o mozo, ⁴¹pero non nolo quiximos dicir. Disto somos nós testemuñas.

Como eran anciáns do pobo e xuíces, a asemblea creu neles e condenaron a morte a Susana.

⁴²Susana berrou con voz forte, dicindo:

Deus eterno, que coñeces os segredos,
que o sabes todo antes de que pase,

⁴³ti ben sabes que declararon
en falso contra min,
e, velái, vou morrer,
sendo que non fixen nada
de canto estes argallaron
perversamente contra min.

⁴⁴O Señor escoitou a súa voz.

Daniel salva a Susana

⁴⁵Cando a levaban camiño da morte, Deus suscitou unha santa inspiración nun rapaz chamado Daniel, ⁴⁶quen exclamou con voz forte: —Eu non son responsable do sangue desta muller!

⁴⁷A xente toda volveuse cara a el, e díxolle: —Que significan esas palabras que dixeches?

⁴⁸El, poñéndose de pé no medio deles, respondeu: —Tan parvos sodes, fillos de Israel? Condenastes a unha filla de Israel sen investigar e sen ter comprobado o caso. ⁴⁹Volvede ao lugar do xuízo, porque estes testemuñaron en falso contra ela.

⁵⁰A xente toda volveu deseguida, e os anciáns díxéronlle a el: —Ven, séntate no medio de nós e decláranos o teu parecer, porque Deus concedeuche o privilexio da ancianidade.

⁵¹Daniel díxolles: —Separádeos lonxe un do outro, que os vou interrogar eu.

⁵²Logo que estiveron separados un do outro, chamou a un deles e díxolle: —Avelentado polo tempo e a iniquidade! Agora volveron sobre ti os pecados que cometías a miúdo no pasado; ⁵³dabas sentenzas inxustas condenando os inocentes e absolvendo os culpables, sendo que o Señor ten dito: “Non matarás o inocente nin o xusto”. ⁵⁴Polo tanto, se a viches, dime: debaixo de que árbore os viches abrazados?

Respondeu el: —Debaixo dun lentisco.

⁵⁵Replicou Daniel: —Verdadeiramente mentiches contra a túa propia cabeza, porque o anxo de Deus, que xa recibiu a sentença divina, vai partir polo medio.

⁵⁶Despois de mandar retirar a este, deu orde de traer o outro, e díxolle: —Raza de Canaán e non de Xudá! A fermosura seduciute e a paixón perverteu o teu corazón. ⁵⁷Así faciades coas fillas de Israel, e elas, por medo, deitábanse convosco; pero unha filla de Xudá non tolerou a vosa maldade. ⁵⁸Pois logo, dime: debaixo de que árbore os sorprendiches abrazados?

13, 28 A versión de Teodocion di que se celebrou o xuízo na mesma casa de Ioaquim; pero parece máis verosímil que tivera lugar na sinagoga, como din os LXX.

13, 34 Estaba mandado ás testemuñas impor as mans sobre a cabeza do acusado (cf Lev 24, 14). O rito, nesta circunstancia, indica que a responsabilidade pesa sobre o culpable.

13, 45 *Suscitou unha santa inspiración nun rapaz*: lit. “suscitou o espírito santo dun rapaz”. Trátase probable-

mente dalgún carisma especial outorgado por Deus a aquel rapaz de especial talento (cf Dn 5, 12).

13, 47 Na mentalidade semítica ser responsable do sangue de alguén equivale a dicir que é responsable desa vida en concreto.

13, 48 *Fillos de Israel*: cf nota a 1, 3.

13, 50 O privilexio da ancianidade, ou “as prerrogativas dos anciáns”, tales como unha autoridade moral e un prestixio propios dunha persoa madura e asisada.

13, 53 Cf Ex 23, 7.

Respondeu el: —Debaixo dun carballo.

⁵⁹Replicou Daniel: —Exacto, tamén ti mentiches contra a túa cabeza, pois o anxo de Deus está agardando coa espada para te fender polo medio, e así acabará convosco.

⁶⁰Entón a asemblea enteira berrou a toda voz bendicindo a Deus, que salva a cantos esperan nel. ⁶¹Despois lanzáronse contra os dous vellos, a quen Daniel puxera en evidencia mesmo por boca deles de seren testemu-

ñas falsas. ⁶²Procedendo en conformidade coa Lei de Moisés, aplicáronlles o castigo que eles tiñan previsto contra o seu próximo, e matáronos. Deste xeito salvouse aquel día unha vida inocente. ⁶³Quelcias e mais a súa muller loaron a Deus pola filla, o mesmo ca Ioaquim, o seu marido, e todos os seus parentes, pois non se atopara nela nada vergonzoso. ⁶⁴Desde aquel día en diante Daniel gañou moito creto entre o pobo.

IV. BEL E MAIS O DRAGÓN

Daniel e os sacerdotes de Bel

14 ¹O rei Astiaxes foise xuntar con seus pais, e Ciro, o persa, recibiu o seu reino. ²Daniel convivía co rei, e era o máis honrado de todos os seus amigos. ³Tiñan os babilonios un ídolo chamado Bel; cada día levábanlle medio quintal de fariña peneirada, corenta ovellas e cento trinta litros de viño. ⁴Tamén o veneraba o rei e ía adoralo cada día, en cambio Daniel adoraba o seu Deus.

⁵O rei preguntoulle: —Por que non adoras a Bel?

El respondeu: —Porque eu non venero ídolos feitos pola man dos homes, senón o Deus vivo, que creou o ceo e mais a terra e ten poder sobre todo vivente.

⁶Replicoulle o rei: —Entón, ti non cres que Bel é un deus vivo? Non ves todo o que come e bebe cada día?

⁷Contestou Daniel sorrindo: —Non te enganes, maxestade, porque este por dentro é de barro e por fóra de bronce, endexamais non comeu nin bebeu.

⁸O rei, alporizado, chamou aos seus sacerdotes e díxolles: —Se non me dicides quen é o que come este gasto, morreredes; pola contra, se me demostrades que o come Bel, morrerá Daniel por blasfemar contra Bel.

⁹Daniel díxolle ao rei: —Que se faga conforme dixeches.

¹⁰Os sacerdotes de Bel eran setenta, sen contar as mulleres nin os fillos. O rei foi con Daniel ao templo de Bel. ¹¹Os sacerdotes de Bel díxéronlle: —Mira, nós imos saír para fóra. Ti, maxestade, deposita os alimentos, pon o viño despois de mesturalo, pecha

a porta e sélaa co teu anel. Se cando volvas mañá cedo descubres que Bel non comeu todo, morreres nós; en caso contrario, morrerá Daniel, que mentiu contra nós.

¹²Eles estaban despreocupados, porque fixeran unha entrada secreta por debaixo da mesa, pola que entraban decote e comían as ofrendas. ¹³En canto tiveron saído aqueles, o rei depositou os alimentos diante de Bel. ¹⁴Daniel mandou aos seus criados que trouxesen cinsa e a esparexesen por todo o templo; só estaba presente o rei. Tras saíren, pecharon a porta, selárona co anel do rei e marcharon. ¹⁵Pola noite, segundo o seu costume, viñeron os sacerdotes coas súas mulleres e mais os fillos, e comerón e beberón todo.

¹⁶O rei madrugou moito, e Daniel foi con el. ¹⁷Preguntou o rei: —Están intactos os selos, Daniel?

El respondeu: —Intactos, maxestade.

¹⁸Tan pronto como abriu a porta, o rei botoulle unha ollada á mesa e exclamou con voz forte: —Que grande es, Bel! En ti non hai engano!

¹⁹Daniel riu e, detendo o rei para que non entrase dentro, díxolle: —Olla o chan e procura descubrir de quen son estas pegadas.

²⁰Repuxo o rei: —Vexo pegadas de homes, de mulleres e de nenos.

²¹Entón o rei, cheo de furor, mandou prender os sacerdotes, as súas mulleres e os seus fillos. Eles mostráronlle a porta secreta pola que entraban e comían o que había sobre a mesa. ²²O rei mandounos matar e a Bel púxo nas mans de Daniel, quen o desfixo xuntamente co templo.

14, 1 O episodio de Bel e mais o dragón son unha forte sátira contra a idolatría. A Biblia ridiculiza adoitado a parvada de adorar os deuses de mentira e subliña a súa evidente impotencia (cf Sal 115, 4ss; 135, 15ss; Sab 15; Is 2, 21; Xer 2, 11; 10, 3; Os 8, 6; Hab 2, 18).

14, 1 Foise xuntar con seus pais, é dicir, morreu.

14, 3 Véxase nota a 4, 5; cf Is 46, 1; tamén Xén 50, 2.

Medio quintal: lit. "seis metretas".

14, 11 Nos sacrificios aos ídolos o viño mesturábase con mel e outras sustancias.

Daniel mata o dragón

²³Tamén había un dragón enorme, que veneraban os babilonios. ²⁴O rei díxolle a Daniel: —Non podes dicir que este non é un deus vivo. Así que, adórao.

²⁵Replicou Daniel: —Eu adoro o Señor, meu Deus, porque El é o Deus vivo. Pero ti, maxestade, dáme permiso e eu matarei o dragón sen espada e sen caxato.

²⁶Contestou o rei: —Estache concedido.

²⁷Entón Daniel colleu pezo, graxa e mais pelos, coceu todo xunto, fixo unhas bolas e meteullas na boca ao dragón. O dragón comeunas e rebentou. E dixo Daniel: —Mirade o que estades venerando vós.

Daniel na cova dos leóns

²⁸Sucedeu que cando o souberon os babilonios, puxéronse moi rabiosos, e manifestáronse contra o rei, pois dixeron: —O rei fíxose xudeu; derrubou a Bel, matou o dragón e degolou os sacerdotes.

²⁹Foron onda o rei e díxéronlle: —Entréganos a Daniel; se non, matarémoste a ti e mais a túa familia.

³⁰O rei, ao ver que o ameazaban gravemente, cedendo ante a necesidade, entregoulles a Daniel. ³¹Eles botárono na cova dos leóns, onde pasou seis días. ³²Na cova había sete leóns, cada día botábanlles dous corpos humanos e mais dúas ovellas; pero

naquela ocasión non se lles deu nada, para que devorasen a Daniel. ³³En Xudea vivía o profeta Habacuc; acababa de preparar un cocido e de esmiazar pan nun prato, e marchaba para o agro a llelo levar aos segadores. ³⁴Pero o anxo do Señor díxolle a Habacuc: —Leva esa comida que tes, a Babilonia, a Daniel, que está na cova dos leóns.

³⁵Habacuc respondeu: —Señor, nunca vin Babilonia e non coñezo a cova.

³⁶Entón o anxo do Señor colleuno pola cabeza e, levándoo agarrado polo pelo da cabeza coa forza do seu espírito, trasladouno a Babilonia, en fronte da cova.

³⁷Habacuc gritou: —Daniel, Daniel, toma a comida que Deus che manda.

³⁸Respondeu Daniel: —Meu Deus, lembráche de min! Ti nunca desamparaches aos que te aman.

³⁹Daniel ergueuse e púxose a comer. E o anxo de Deus volveu levar decontado a Habacuc ao seu lugar. ⁴⁰Ao sétimo día veu o rei para chorar a Daniel. Aproximouse á cova e ollou cara a dentro, e viu a Daniel sentado.

⁴¹Entón, berrando con toda a voz, dixo: —Que grande es, Señor, Deus de Daniel, fóra de Ti non hai outro!

⁴²Fíxoo sacar, e aos causantes do atentado botounos na cova, e nun instante foron devorados na súa presenza.

14, 32 *Corpos humanos*: lit. “corpos”. O sentido da palabra aparece concretado na versión dos LXX, que di: “dous corpos de condenados a morte”.

14, 33 Os LXX omiten a palabra “profeta”, que Teodoción aplica a Habacuc. Realmente non se trata dunha referencia ao profeta menor que leva este nome, pois este é moi anterior (s. VI a. C.).

INTRODUCCIÓN A OSEAS

1. A personalidade de Oseas e a súa circunstancia histórica

O editor da obra ofrécenos uns datos cronolóxicos (1,1) sorprendentes: presenta ao profeta actuando durante os reinados de Ozías (767-740), Iotam (740-735), Acáz (735-716) e Ezequías (716-687), mentres que do reino do Norte non nos presenta máis ca un rei (Ieroboam II: 781-753), prescindindo da serie de seis reis que seguen ata a desaparición do reino de Israel (cf 2 Re 15, 8-31; 17, 1-6). Para o profeta este rápido sucederse de reis en Israel, froito de rexicidios e de divisións entre as tribos, atenta contra a súa concepción teolóxica da Alianza (cf 11, 1), polo que prefere non mencionar os devanditos reis.

Sen dúbida que as rivalidades de Efraím, co resto das tribos agravadas polas matanzas de Tapúah (Efraím), e a falta de unidade esixida pola alianza, foi a principal circunstancia histórica do período de actividade de Oseas, que debeu abarcar desde o ano 750 ata o ano 722. Oseas coñeceu a caída de Samaria, coa que tanto ameazou e que tratou de impedir con todos os seus esforzos. Este feito non deixou moitos sinais na súa obra, que é unha constante chamada ao cumprimento da Alianza, entendida como fidelidade ao Deus da revelación histórica, e tamén como un sólido vínculo entre as tribos.

Sobre as lacras relixiosas, morais e sociais do primeiro período de Oseas, véxase a *Introdución a Amós*. O sincretismo relixioso mestura de iavismo e de culto aos deuses cananeos, nos santuarios nacionais israelitas de Dan e Betel, é o principal problema relixioso que implicará a Oseas tanto a nivel persoal coma no seu matrimonio. Por orde de Deus vai casar con Gomer, unha rapaza iniciada na sexualidade matrimonial cun ritual propio do culto a Baal (como era costume en Siria), pois pensaba que así o seu poder xenético sería bendicido mediante a unión sagrada cun sacerdote, instrumento da divindade, antes de unirse ao seu marido Oseas. Este recibe de Deus a orde de aceptala como esposa e de xerar dela tres fillos, aos que imporá nomes simbólicos, que expresan a denuncia contra as infidelidades do pobo: o primeiro nome –“Iezrael”– será unha protesta contra os rexicidios e cambios dinásti-

cos, que el remonta xa ao rexicidio de Iehú, un home da mesma dinastía de Ieroboam II. O segundo será unha meniña, á que lle porá o nome de “Non-compadecida” como sinal da retirada do amor e compaixón de Deus da casa real. O terceiro recibe o nome de “Non-Meu-Pobo”, que é expresión do rexeitamento do pobo na súa xeneralidade, como sinal constante da ruptura da alianza entre Deus e o seu pobo. Esta situación acéptaa por orde divina, e sobre ela fai unha teoloxía de denuncia, de chamada á conversión e de promesa divina de restauración, que máis tarde expresará mudándolles os nomes aos seus fillos.

Pero nese momento Oseas, movido polos celos, rexeita a súa muller, divorciándose dela (2, 4). Motivo tiñao máis ca suficiente, pois non era virxe cando casou con el. E agora ela ten un amigo é dicir, volve ao culto idolátrico, e adultera con el. Aínda así, o profeta recibe a orde divina de volver a querela (3, 1). O asunto lévao Oseas aos tribunais de Xequem, pois está contra Dt 24, 1-4. Impónselle unha sanción a Oseas asimilando o caso ao da calumnias contra a esposa (Dt 22, 13-21), por considerar que Gomer está sendo un xogueiro nas mans de Oseas (polos celos e polas ordes que recibe de Deus), ata chegar a ser vítima dunha difamación pública. Despois de todo isto, volven a convivir e a quererse, mostrándose ela como unha muller fiel.

Detrás desta escura biografía do profeta, escóndense uns celos e un amor profundo pola súa muller, como o deixa entrever 2, 8-9. A grande teoloxía de Oseas está vinculada con este drama familiar: Deus ama o pobo como un marido celoso ama a súa muller infiel, e fai o indicible por recuperala, impedíndolles o acceso aos seus amantes (os deuses cananeos do culto dos santuarios de Betel e Guilgal). Oseas, natural probablemente da tribo de Efraím (onde é frecuente o seu nome e onde está situado o santuario de Xequem), herdou da teoloxía elohista e xequemita o sentido da alianza e da vida relixiosa como resposta a Deus ao longo da historia (cf *Introd. ao Dt*). Por isto une os dous temas, que experimenta reflectidos na súa amarga vida: Deus ama como el, disposto a perdoar e facendo o indicible por ser correspondido con fidelidade. Deste xeito, a

teoloxía de Oseas aproxímase aos cumes da historia da revelación neotestamentaria (os escritos paulinos e xoánicos), ao mesmo tempo que enlaza coa máis pura tradición teolóxica de Israel (a reflectida no Dt).

2. Oseas e o Deuteronomio

En confirmación da hipótese proposta na introdución ao Dt e renovada aquí, imos expoñer algunhas coincidencias temáticas e metodolóxicas entre Os e o Dt.

Antes de nada, temos que referirnos ás coincidencias metodolóxicas, e sobre todo ao xeito de facer teoloxía da historia. Para o autor deuteronomíco, a historia do Éxodo segue condicionando a fe e a moral do pobo fiel dos séculos IX e VIII: Moisés segue sendo quen exhorta o pobo á fidelidade á alianza que se vai renovar (cf discursos e moitos preceptos do Dt fundaméntanse con feitos do Ex); Oseas continúa vendo a liberación da escravitude de Exipto como algo pasado (II, 1) e como algo que vai revivir na deportación do pobo polos asirios (8, 13; 9, 3; II, 5); o deserto, pola súa parte, vén ser unha categoría teolóxica de amor esponsalicio de Deus co seu pobo fiel (2, 16; 12, 10...). A rivalidade entre a tribo de Efraím e Samaria (que representa ao resto das tribos), teoloxízase coa figura de Xacob, que segue presente e vivo cos seus pecados nos seus fillos do século VIII (12, 3, 13).

Esta mesma constatación metodolóxica reflictese no dito de “coñecer o Señor”, ou “coñecemento do Señor”. Estas expresións

parece que aluden aos beneficios de Deus na Historia da Salvación (Éxodo), que o mesmo Deus renovará no pobo, se lle é fiel (cf 4, 1; 6, 6). Certo que o amor de Deus polo seu pobo non é algo limitado ao Éxodo, senón que esta Historia salvífica segue actualizándose no presente do século VIII, e interpretándose á luz do Éxodo e da Alianza. Estas mesmas consideracións teolóxicas están presentes nos primeiros discursos do Dt.

A parte desta metodoloxía teolóxica ofrécense ideas dignas de terse en conta, entre as que destacan a consideración de Moisés como profeta (12, 14 = Dt 18, 18), o emprego do título divino “o Deus vivente” (2, 1 = Dt 5, 6; 14, 1; 32, 19), e a importancia que nas súas obras ten a renovación da alianza matrimonial (2, 16-25; 3, 1-3.9-13...).

Merece especial consideración a referencia constante, propia do Dt, “ao lugar que o Señor escolle para pór alí o seu Nome”, en paralelo coa crítica negativa de Oseas aos santuarios de Israel (menos ao de Xequem, ao que defende: cf 6, 8ss).

3. Estrutura do libro

3.1. Simbolismo do matrimonio e familia de Oseas (1, 2-3, 5)

3.2. Os preitos do Señor (4, 1-6, 13)

3.3. Xuízo sobre a historia contemporánea (7, 1-10, 15)

3.4. Reflexión teolóxica sobre a historia (11, 1-12, 15)

3.5. Chamada á conversión e á penitencia (13, 1-14, 10).

1 ¹Palabra do Señor que lle veu a Oseas, fillo de Beerí, durante os reinados de Ozías, Iotam, Acáz e Ezequías, reis de Xudá, e du-

rante o reinado de Ieroboam, fillo de Ioax, rei de Israel.

I. SIMBOLISMO DO MATRIMONIO E FAMILIA DE OSEAS

Datos históricos e o seu simbolismo

²Comezo da palabra do Señor a Oseas.

Dixolle o Señor a Oseas: —Vai, escolle para ti unha muller dada á prostitución, e xera fillos de prostitución, pois o país estase prostituíndo, deixando de ir tras o Señor.

³Entón foi e colleu a Gomer, filla de Diblaím, que concibiu, e deulle a luz un fillo.

⁴Daquela, díxolle o Señor: —Ponlle de

nome Iezrael, porque dentro de pouco pedi-reille contas á casa de Iehú do sangue vertido en Iezrael e porei fin ao seu reinado na casa de Israel. ⁵Sucedirá naquel día, no que romperei o arco de Israel, no val de Iezrael.

⁶Volveu ela a concibir, e deu a luz unha meniña, e o Señor díxolle a el: —Ponlle de nome Non-Compadecida, pois non volveirei seguir compadecéndome da casa de Israel,

1, Oseas. Conservamos a grafía tradicional, aínda que a transcripción literal do nome hebreo debería ser “Hoxea”. O xeito de comezar o libro é usual nos escritos proféticos, e ten a finalidade de presentar os oráculos como auténticos e relativos a un momento concreto da historia, aínda que, por ser revelación divina, teñan valor para todos os tempos. Na lista faltan os últimos reis de Israel (cf Introd. 1). **1, 2-3, 5** As “accións simbólicas” son frecuentes nos profetas como unha forma de proclamar a mensaxe con feitos rechamantes, ao mesmo tempo que comezan a realizarse os seus contidos con feitos que os proclaman (cf Is 8, 1ss; 20, 2ss; Xer 27, 2ss; Ez 4, 1ss; 12, 1ss). O feito simbólico de Oseas ten especial importancia por ser un simbolismo da propia vida (cf algo semellante en Xer 16, 1-9).

Este feito simbólico, lonxe de ser unha argucia inventada polo profeta, ten toda a realidade dunha traxedia. A orde divina de casar cunha muller dada á prostitución sacra, e o conseguinte namoramento dela, a loita de celos, o divorcio, a separación, os novos celos e amores, o adulterio por parte dela, a reconstrución gravosa do matrimonio e da fidelidade futura..., son símbolos da traxedia de Deus no plan divino de salvación do seu pobo.

A historia de Oseas está contada partindo do simbolismo establecido por Deus, que o mesmo profeta proclamou e os seus discípulos recolleron. Por outra banda, a revelación do misterio de Deus revístese dunhas dimensións humanas moi fondas, e incluso atrevidas: un profeta que denuncia unha relixión que sacraliza o sexual, e se atreve a expresar, mediante símbolos humanos sexuais e de filiación pouco ortodoxa, a actitude de Deus co pobo e do pobo con Deus. Con todo, en ningunha outra parte do A. T. se chegou a descubrir o dinamismo e profundidade do amor de Deus polo seu pobo como nestes tres cc. de Oseas: Deus, que por amor e celos de amor busca e atrae ao seu pobo infiel. Continúan esta tradición Is, Xer, Ez, o II Is, e o III Is (cf Is 1, 21; Xer 2, 2; 3, 1. 6-12; Ez 16, 23; cf Is 50, 1; 54, 6-7; Is 62, 4-5). O mesmo N. T. segue esta tradición nas vodas mesiánicas (cf Mt, 22, 1-14; 25, 1-13) e na imaxe de Xesús-Esposo (cf Mt 9, 15; Xn 3, 29; 1 Cor 6, 15-17; 2 Cor 11, 2; Ef 5, 25-33; Ap 21, 2). Esta sección está formada por tres grupos de dous oráculos cada un. Os primeiros de cada grupo son de acusación e anuncio de castigo (1, 2-8; 2, 4-15; 3, 1-2), mentres

que os segundos son oráculos salvíficos (2, 1-3; 2, 16-25; 3, 3ss).

1, 2 Dada á prostitución. Non é exactamente unha prostituta. Refírese á prostitución sagrada como elemento característico do culto idolátrico, ou a mesma idolatría. A prostituta sagrada en Dt 23, 18 e en Os 4, 14 dise “qedoxah”; e ao comeren elas do ofendido aos sacerdotes, fai pensar que son oficiais dos templos, pero este non é o caso. Existía en Babilonia, e probablemente en Siria, o rito da ofrenda á deusa Ixtar da virxindade das mozas núbiles: un rito no que a divindade masculina (sacerdote do santuario de Baal, o Deus da vida), abría o seo maternal da núbil baixo a bendición da deusa nai. Este parece ser o caso de Gomer, símbolo e realidade dun pobo dado á idolatría. Os fillos de Gomer e de Oseas serían os fillos da prostitución, no sentido de que o poder xerador da nai era como un don ou bendición de Axerah (= Ixtar). Nun sentido real, non deberían ser fillos de prostitución, xa que Oseas imponlles o nome, cousa propia do pai. Nos vv. 2. 4. 7... que hai que entender na devandita bivalente muller-pobo, podemos ver a tensión entre a relixión oficial coa prostitución sagrada (4, 13-14), e o culto puramente iavista do santuario de Xequem, que Gomer non acepta. Isto aumenta os celos e dá base para falar de prostitución, adulterio e divorcio.

1, 4 Iezrael (heb. Iizreel): “Deus sementa”, “Deus recolle”. Nome das rexións onde os reis de Israel teñen un pazo, no que Iehú matou a Iezabel, muller de Ahab e aos seus fillos (cf 2 Re 9, 15-10, 14). O xuízo de Oseas sobre os feitos de Iehú é distinto en 2 Re 9, 15ss. A casa de Iehú acaba co asasinato do fillo de Ieroboam II, Zacarías, no ano 734, data na que comezan unha serie de magnicidios e cambios dinásticos.

1, 5 No día aquel... fórmula de futuro, que introduce un oráculo frecuentemente salvífico, pero que aquí é un anuncio de desastre. Tamén se usa no N. T. (Mt 7, 22; Mc 2, 20; Lc 6, 23; Xn 14, 20; 2 Tim 1, 18...). O arco é símbolo do poder (1 Sam 2, 4; Xob 29, 20). O val de Iezrael é lugar tradicional de guerras, especialmente a vila de Meguido, por onde pasaba o camiño de Mesopotamia a Exipto (cf Xuí 4, 12-16; 1 Sam 28, 4; 2 Re 23, 29). O devandito val era, por iso, símbolo do combate escatolóxico (Zac 12, 11; Ap 16, 16).

1, 6 A meniña, con nome feminino, é símbolo do pobo, representado por unha filla, unha virxe.

senón que lles retirarei completamente (a miña compaixón). ⁷(Pero compadecereime da casa de Xudá e farei que se salve grazas ao Señor, seu Deus, e non grazas ao arco, nin grazas á espada, nin grazas á guerra, aos cabalos e cabaleiros).

⁸Cando ela destetou a Non-Compadecida, concibiu e deu a luz un fillo. ⁹Entón o Señor díxolle: —Ponlle de nome Non-meu-pobo, porque vós non sodes o meu pobo, e eu son Non-estou-aquí-para-vós.

A salvación á fin dos tempos

2 ¹O número dos fillos de Israel será coma a area do mar, que non se pode medir nin contar. E sucederá que no santuario no que se lles dicía: “Vós non sodes o meu pobo”; diráselles: “Fillos do Deus vivente”. ²Entón xuntaranse os fillos de Xudá cos fillos de Israel, e constituirán para si un xefe único, e rexurdarán do mundo da morte. Velaí o grande que será o día de Iezrael! ³Dicidelles aos vosos irmáns: “Meu-pobo”, e ás vosas irmás: “Compadecida”.

Proceso xudicial contra Israel, a esposa adúltera

⁴Póndelle preito á vos a nai, póndello; pois nin ela é a miña muller, nin eu son o seu marido. Que retire da súa cara os signos de prostituta e de entre os seus peitos

1, 7 Glosa que actualiza o texto anterior referido a Xudá, pero con sentido positivo. Sen dúbida é obra dos discípulos de Oseas, refuxiados en Xudá.

1, 9 *Non-meu-pobo*: é a negación da Alianza, e conseguintemente o segundo membro ten que ser a mesma negación vista desde a perspectiva do pobo: *Deus non está para eles* = non ten compromiso de auxilio para o seu pobo. Outros traducen “nin eu existo para vós” ou “nin eu son o que son para vós”. Estas solucións esquecen o contexto de alianza.

2, 1 *Santuario*. Os diversos comentarios afirman o valor local do vocábulo hebreo, pero non dan pista ningunha para recoñecer o lugar onde se lles dicía “non sodes o meu pobo”. Parece que o tal lugar non pode ser outro ca Xequem (cf o uso de “Deus vivente” en Dt 5, 6; 14, 1; 32, 19).

2, 2 A xuntanza dos dous reinos (cf Dt 33, 7) a impulsos do “Deus que sementa” (= Iizreel), do Deus vivente, hase de entender como o rexurdimento do mundo subterráneo, do mundo dos mortos (“eres” significa a terra, o mundo, o país, a capital do país; pero aquí equivale ao xeol, ao mundo dos mortos).

2, 4ss Neste proceso (“trib”) contra a esposa (Israel), faltan as testemuñas normais da alianza, que neste intre se revísa, e que adoitan ser os ceos e mais a terra. Aquí o preito diríxese contra a nai-pobo, e chámanse como testemuñas os fillos, para separalos dela. Aínda que no “trib” hai acusación e anuncios de castigo, todo iso vai dirixido á con-

as pinturas de adúltera; ⁵se non, deixareina en coiros, poreina coma o día en que naceu, volveireina coma deserto, fareina un pardiñeiro, e matareina de sede.

⁶Si, non terei compaixón dos seus fillos, pois son fillos de prostitución.

⁷Si, súa nai prostituíuse, a que os xerou cometeu desvergonzas. Decía: “Voume tras os meus amantes, que me dan o meu pan e a miña auga, a miña la e o meu liño, o meu aceite e o meu viño”.

⁸Por isto: velaí, voulle pór sebe de silvas ao seu camiño, vou atrancar o seu muro, para que non atope as súas corredoiras.

⁹Correrá tras os seus amantes, pero non os atopará, buscaraos, e non os encontrará. Entón dirá:

“Volvo ao meu primeiro marido, pois era máis feliz antes ca agora”.

¹⁰Ela non sabía que eu era quen lle daba o trigo e o mosto e o aceite e dáballe prata en abundancia, e ouro que empregaba para Baal.

¹¹Por isto volveirei, e quitareille o meu trigo ao seu tempo, e o meu mosto no seu momento, collerei a miña la e o meu liño, que habían de tapar a súa nudez.

versión, e pode o profeta concluír, como neste caso, con oráculos salvíficos (2, 18-19), ou condenatorios (4, 1-19).

2, 4-5 As fórmulas “ela non é a miña muller” e “eu non son o seu marido”, son nos textos xurídicos de Nuzi (Asiria) fórmulas de divorcio; o mesmo que o quitarlle os vestidos e botala da casa é unha forma xurídica de divorcio (cf Is 47, 2-3; Xer 13, 22; Ez 16, 37-39; Ap 17, 16). Despois de referirse á esposa, métese coa terra, que, con tantas riquezas, se volveu infiel (cf Dt 8, 11ss; Xer 2, 6).

As prostitutas, sagradas ou non, usaban bandax na fronte (Xer 42), aneis e colares (cf v. 15; Xén 35, 4; Ex 32, 2).

2, 7 “Irse detrás dos amantes”, é linguaxe propia do mundo da prostitución e idolatría, o mesmo ca “irse tras de”, “camiñar tras de” é fórmula relativa ao comportamento moral. Os amantes son aquí Baal e Axerah (deuses masculino e feminino da vida, da chuvia, da vexetación e da fecundidade).

2, 8 Nin o profeta nin Deus se resignan coa situación de divorcio: buscan impedir que ela atope os lugares de cita cos amantes, para que recapacite. *O seu camiño*: así os LXX e as versións Sirias; “o teu camiño”: di o texto hebreo.

2, 9 *Non os atopará*: non encontrará a bendición de Baal nas boas colleitas. Atopar a Deus é experimentar a súa acción nos beneficios que del se reciben; por isto, a decisión de fe faise depender da felicidade que un experimenta.

2, 10 Contrapón os dons de lavé co emprego que a esposa-pobo lles dá no culto a Baal.

- ¹²Pero agora vou destapar
as súas vergonzas
aos ollos dos seus amantes,
e ninguén ma quitará das miñas mans,
¹³e farei cesar todas as súas leducias:
as súas festas, os seus novilunios
e os seus sábados,
e todas as súas asembleas de festa.
¹⁴Tamén arrasarei as súas videiras
e as súas figueiras, das que ela dicía:
“Elas son a miña paga,
a que me deron os meus amantes”:
convertereínas nunha matogueira
que comerán os animais salvaxes.
¹⁵Tamén lle pedirei contas
polos días de festa en honor dos baais
cando lles facía ofrendas de incenso
e se adornaba cos seus aneis
e coas súas alfaias
e ía tras os seus amantes
mentres se esquecía de min
—é o Señor quen fala.

Fin do proceso: Anuncios de salvación

- ¹⁶Por isto, velaí, eu mesmo a vou seducir:
levareina ao deserto
e falareille ao seu corazón,
¹⁷e desde alí dareille as súas viñas,

- e convertereille o val da Aflicción
en porta da Esperanza,
e alí hame responder
coma nos días da súa mocidade,
coma o día en que subiu de Exipto.
¹⁸E o día aquel —é o Señor quen fala—
chamarasme “Meu marido”,
e non me volverás chamar
“Baal-Meu-Dono”
¹⁹Eu retirarei da súa boca
os nomes dos baais,
que non volverán ser nomeados
cos seus nomes.
²⁰No día aquel farei
unha alianza en favor deles,
cos animais salvaxes,
cos paxaros do ceo
e cos réptiles do chan:
rompereí o arco e a espada
e máis a guerra, arredándoos do país,
e fareinos durmir na tranquilidade.
²¹Casarei contigo para sempre.
Casarei contigo a prezo
de xustiza e de dereito,
de bondade e de misericordia.
²²Casarei contigo porque me fio de ti
e entón reconecerás o Señor.
²³O día aquel —é o Señor quen fala—

2, 12 *As vergonzas* que Deus destapa son a falta dos bens que lle tiña que dar. A expresión “ninguén ma quitará das miñas mans”, ten sentido de castigo inexorable (cf Xob 10, 7; 19, 21; 38, 7), ou ben de protección (Xn 10, 28).
2, 13 Por falta de bens materiais das colleitas, o pobo non pode celebrar as súas festas de romaría.
2, 14 A videira e a figueira son os símbolos da vida sedentaria segura e tranquila (1 Re 5, 5; Miq 4, 4; Zac 3, 10); pero aquí vólvese en paga de prostituta (cf Dt 23, 19), polo que o Señor as devastara, rematando así coa paga dos amantes.
2, 16 *Seducir*. A mesma raíz úsase para significar a violación ou engano dunha mociña, en Ex 22, 12; Xuí 14, 15; 16, 5. A expresión falar ao corazón dunha muller, úsase como diálogo amoroso e íntimo (Xuí 19, 3; Rut 2, 13; Xer 34, 3). *O deserto* ou descampado, deshabitado, era o lugar lóxico das seducións, pero aquí equivale a revivir a experiencia da Pascua, do Horeb, dos coidados e amores de Deus; por isto é o lugar da renovación da Alianza e relembra o tempo de fidelidade de moza namorada (11, 1-14; 12, 10; Xer 2, 2-3; Am 5, 21).
2, 17 *Desde alí*: alude ao deserto, no sentido da renovación do amor entre os dous que conclúen a Alianza. A renovación da Alianza supón a renovación do don da terra (cf Dt 31, 9-13). A liturxia da renovación da Alianza, en relación con Dt 15, 1-2, implica o perdón das débedas e a devolución das terras que cambiaran de dono. O val da Aflicción (=“val de Acor”, cf Xos 7, 24-26 e nota) xa non terá resonancias lúgubres, senón que será digno de esperanza.
2, 18 *Marido*. Subliña aquí o sentido de nivelación coa esposa (cf Xer 2, 23), mentres que Baal (= Dono), indica a superioridade do home, señor, e dono da esposa (Xén 20, 3; Ex 21, 3; Dt 24, 4) A nova situación da alianza será niveladora, e non escravizante como era a idolátrica con Baal. O amor (Xer 31, 31-33) busca a igualdade no plano

relixioso e familiar, mentres que o interese económico (motivo da idolatría) escraviza.

2, 19 Alude sen dúbida ao costume dos nomes teofóricos de persoas, compostos do nome de Baal, como Exbaal (= home de Baal) de 1 Cro 8, 33; 9, 39. O nome teofórico implica a consagración á divindade.

2, 20 Este pacto cos animais salvaxes e a supresión das armas é característico dos textos escatolóxicos (Is 2, 4; 11, 6-8; 65, 25; Ez 34, 25-28; Zac 9, 10).

2, 21s *Casarei*: o vocábulo designa o feito de contraer matrimonio, entregándolle o dote (“mohar”) ao pai da noiva (cf 2 Sam 3, 14). *A prezo de*, equivale ao “mohar”. Os substantivos que seguen expresan as actitudes de Deus na conclusión da Alianza, a súa fidelidade ás promesas, o seu amor gratuito co débil (“hésed”), a compaixón emotiva e a indulxencia co culpable (Sal 51, 3). Aínda que as actitudes de Deus son tales, esixen a correspondencia do pobo (a esposa).

2, 22 “Reconecer o Señor” significa experimentar os seus beneficios no futuro (v. 23), porque se fia un del, ao coñecer os seus beneficios do pasado (cf reflexión teolóxica sobre a historia, nos discursos do Dt).

2, 23-25 Neste último parágrafo sobre o día escatolóxico (“o día aquel”), dáse como no primeiro unha clarificación anti-idolátrica, xa que todo el está construído arredor do verbo “anah” (= escoitar, responder), que fai sentir o nome da deusa cananea “Anat”, deusa da escoita e da resposta ás súpticas. Esta semellanza pode explicar a longa lista de intermediarios -lavé, o ceo, a terra, o trigo, o mosto e o aceite, e Iezrael-, que debían figurar no ritual máxico de fertilidade e fecundidade. *Iezrael* é neste verso o val fértil de Israel; pero no seguinte vaise clarificar segundo o seu sentido etimolóxico (= Deus sementa, sementeira de Deus).

eu escoitarei o ceo,
o ceo escoitará a terra,
²⁴e a terra escoitará o trigo,
o mosto e o aceite,
e eles escoitarán a Iezrael.
²⁵Eu sementareino a el
–“a sementeira de Deus”–
para min no país,
e compadecereime
da “Non-Compadecida”,
e direille ao “Non-meu-pobo”:
–Ti es o Meu-pobo.
E el responderame: –Meu-Deus.

A súa reconciliación onerosa, símbolo do amor do Señor

3 ¹Díxome o Señor: –Volve outra vez, e ama unha muller que ten un querido e comete

adulterio. Así é o amor do Señor aos fillos de Israel, mentres eles se están volvendo aos deuses alleos, deléitanse ofrendando tortas de uvas.

²Entón compreina por quince moedas de prata e por un *hómer* e máis un *létek* de cebada ³e díxenlle: –Durante moitos días vivirás séndome fiel, non te prostituirás nin serás doutro home, e tamén eu mandarei en ti. ⁴Por moitos días vivirán os fillos de Israel sen rei e sen príncipe, sen sacrificios e sen estelas, sen *efod* nin *terafim*. ⁵Despois disto volverán os fillos de Israel, a buscar o Señor, o seu Deus, e a David, o seu rei, e volveranse tremendo de ledicia cara ao Señor e cara aos seus bens ao final dos días.

II. OS PREITOS DO SEÑOR

Contra os que mandan no país

4 ¹Escoitada a palabra do Señor, fillos de Israel.
O Señor ten un preito
cos que mandan no país,
pois non hai fidelidade nin amor
nin coñecemento de Deus no país.
²Os perxurios, a mentira, o asasinato,
o roubo e o adulterio
están difundíndose,
e imaxes de ídolos están tropezando

con imaxes de ídolos.

³Por isto reseca o país e morre de sede todo o que vive nel,
o mesmo os animais salvaxes
ca os paxaros do ceo,
e ata os peixes do mar desaparecen.

Contra os sacerdotes e profetas

⁴Certo, con lume sentenza Deus;
si, Deus castiga con lume;
pero contigo precisamente

3, 1-2 A explicación deste feito histórico á parte do valor simbólico, consiste en que o tribunal de Xequem lle impón a Oseas a obriga de recoller a súa muller (segundo a lei de Dt 22, 13-21) despois de divorciarse dela. O querido, sería Baal, ou Iavé-Baal; a redución da multa, de 100 moedas de prata a 15 máis un *hómer* (= 450 litros) e un *létek* (= 225 l) de cebada, obedecería ao feito de que o costume indicado na nota a 1, 2 non se podía invocar como caso concreto de aplicación da lei de Dt 22, 13ss, aínda que fose un atenuante. Outros autores pensan que se trata do valor do rescate dunha serva, tal como se establece en Ex 21, 32 e Lev 27, 4.

3, 1 *Que ten un querido*: lit. “que ama” (así di o texto dos LXX e a Vulgata); “amada” (segundo o texto hebreo).

3, 4 O sentido da frase é que o pobo será de tal xeito fiel ao Señor, que non precisará xa dos signos da presenza e da acción do Señor. Outros autores ven nesta frase un sentido de castigo polas infidelidades a Deus no culto; mais este valor está fóra da lóxica interna propia dunha acción simbólica de fidelidade matrimonial. O *efod* e os *terafim* eran instrumentos para consultar a Deus e para coñecer a resposta de Deus sobre o futuro.

3, 5 Esta frase é consecuencia dunha relectura do texto anterior, feita polos discípulos de Oseas despois da experiencia desastrosa da caída de Samaria. Neste momento

entendeuse o v. 4 como alusivo á deportación, e déuselle a esta un valor purificador previo á definitiva intervención salvífica de Deus.

4, 1ss Máis que de oráculos de xuízo condenatorio, trátase de preitos, ou procesos (“trib”) coa conclusión condenatoria, pero que non teñen aínda a altura técnica e unha estrutura tan marcada como no s. VI, durante o exilio.

4, 1 *Cos que mandan*. Poderíase traducir “cos que viven no país”, pois o verbo “i'axab” significa morar, vivir, sentarse no trono, mandar. Polo contexto que segue, hai que traducir os que mandan, xa que é aos dirixentes a quen se refire toda a sección: ao pobo máis ben se lle desculpa o seu pecado, en boa parte irresponsable (cf vv. 13-14). A acusación abrangue sobre todo os aspectos que o pobo de Deus debía coidar, como a fidelidade e a intimidade con Deus e o bo comportamento respecto dos demais. Pero a súa actitude é a contraria da que debía ter (cf 2, 21-22).

4, 2 Estes catálogos de pecados debían ser parte da ensinanza impartida no santuario de Xequem.

4, 3 En vez dunha prosperidade de vexetación e da vida material (cf 2, 23-24), preséntase unha situación de seca e de morte como signo de castigo ou como castigo real.

4, 4 *Sacerdote* equivale aquí á corporación de sacerdotes dos templos oficiais, non preocupados polas tradicións iavistas, senón máis ben polas paganizantes.

é o meu preito, sacerdote.
⁵Tropezarás de día,
 e contigo tamén tropezará
 o profeta de noite;
 si, reducireinos poderosamente
 ao silencio;
 certo, ⁶o meu pobo será reducido
 ao silencio por falta de coñecemento.
 Xa que refugaches o coñecemento
 de seres sacerdote para min;
 ti esqueciches a lei do teu Deus:
 así tamén eu me esqueceréi dos teus fillos.
⁷Canto máis ricos son,
 máis pecaron contra min.
 Cambiarei a súa gloria pola ignominia.
⁸Aliméntanse do pecado do meu pobo.
 abren a gorxa desexando as súas culpas.
⁹Sucederalle ao pobo
 o mesmo ca aos sacerdotes:
 pedireille contas do seu comportamento
 e farei volver contra el as súas obras:
¹⁰comerán e non se fartarán;
 fornicarán, e non se saciarán,
 porque abandonaron o Señor,
 para venerar a prostitución.
¹¹O viño e mais o mosto
 quítanlle o xuízo ¹²ao meu pobo,
 que consulta a unha árbore,
 infórmao unha póla de árbore,
 pois un espírito de prostitución
 descarréiraos,
 e fornican abandonando o seu Deus.
¹³Sacrifican no cume das montañas
 e sobre os outeiros ofrendan incenso.
 Debaixo do carballo,
 do amieiro e do terebinto,
 –que agradable é a súa sombra!–

4, 5 O tropezar o profeta de noite é un indicativo dunha das formas máis habituais da recepción da palabra: a visión nocturna, o soño.

“Reducir ao silencio” significa privar da actividade propia a estes profetas e sacerdotes. O pecado profesional de non ofrecer o coñecemento de Deus é a causa de seren rexeitados eles e mais a súa descendencia.

4, 7 A súa gloria é a adoración de Iavé, ou o mesmo Iavé, mentres que a ignominia son os baais e o seu culto.

4, 8 Os sacerdotes recibían parte de certas ofrendas sacrificiais (Lev 6, 19-22; 7, 7), e por isto alimentábanse do froito dos pecados idolátricos do pobo. *Abren a gorxa desexando*: lit. “levantan a gorxa” (heb. “néfex”), raíz do apetito e do degarar.

4, 10-12 Estes vv. mostran o castigo nos mesmos feitos idolátricos que ofenden a Deus: os banquetes sacrificiais con bo viño, prostitución sagrada, consultas aos ídolos, e adiviación polo movemento das follas das árbores ou nos bosques sagrados (v. 13 e 2 Sam 5, 24). No v. 12, a prostitución ten dobre sentido: o ordinario e mais o de ruptura da alianza con Iavé.

4, 14 *Prostitutas sagradas*: o vocábulo hebreo indica vínculo ou consagración permanente destas mulleres ao culto

daranse á prostitución as vosas fillas e as vosas noras cometerán adulterio.

¹⁴Non lles pedirei contas
 ás vosas fillas por se prostituíren
 nin ás vosas noras por se daren
 ao adulterio;
 pois os mesmos sacerdotes van
 á parte coas prostitutas,
 comparten os banquetes sacrificiais
 coas prostitutas sagradas;
 por isto o pobo, que non entende,
 vai á ruína.

¹⁵Aínda que ti, Israel, es unha prostituta,
 que non se volva culpable Xudá.
 Si, non viaides a Guilgal,
 non subades a Bet-Aven,
 nin xuredes alí: “Vive o Señor”.

¹⁶Se Israel escorna coma unha xovenca,
 que escorne;
 agora o Señor vains deixar pacer
 coma os carneiros na chaira do xeol.

¹⁷Efraím está asociado aos ídolos,
 el transmite en herdanza ¹⁸a apostasía
 dos que beben no templo;
 dáse de cheo á prostitución, a fornicar:
 aman as vergonzas do seu protector!

¹⁹Un vendaval envólveos nas súas ás,
 e así avergónzanse dos seus sacrificios.

Contra os sacerdotes e os dirixentes políticos

5 ¹Escoitade isto, sacerdotes;
 prestade atención, os da casa de Israel;
 oíde, os da casa do rei,
 pois a sentenza é para vós,
 xa que fostes unha trampa en Mispah,
 e unha rede tendida no Tabor.

da fertilidade de Baal e Axerah. Todo o v. mostra unha propensión a atenuar a culpabilidade, por mor do mal exemplo. 4, 15 *Guilgal* era o santuario da zona de Jericó (cf Xos 5, 2-9); *Bet-Aven* (“casa ou templo de iniquidade”) é unha paronomasia despectiva de Betel (“casa ou templo de Deus”). O xuramento por Iavé era un acto de culto iavístico lícito; pero, no ambiente destes santuarios, resulta sincretista e pagán.

4, 16 A imaxe da “xovenca que escorna” ten a súa base no nome Iexurún de Dt 32, 15 e 33, 5. 26. Aquí o becerro (heb. “xur”) pasa a ser unha xovenca que escorna, e logo un rabaño de carneiros que Iavé, coma Mot (= A Morte), vai apacentar na chaira do xeol (cf Sal 49, 15).

4, 19 *O vendaval* (heb. “ruáh”) é un espírito que, como forza interna, arrastra á prostitución sacra, cousa que lle agrada ao pobo (cf 5, 4). Oseas, en troques, valora o culto sacrificial.

5, 1 No A. T. hai moitos lugares indicados co nome de *Mispah*, polo que é imposible identificar o lugar ao que se refire o texto. Sobre o *Tabor*, cf Dt 33, 19, que alude á presenza dos pobos no monte de Zebulón e Isacar, aínda que no Dt se fala de sacrificios lícitos, cousa que non sucede no tempo de Oseas.

² Si, sentíanse profundamente afeccionados a sacrificar ás imaxes, pero eu serei quen os castigue a todos eles.

³ Eu coñezo ben a Efraím, e Israel non se me esconde.

Certo que ti, Efraím, te dás agora á prostitución, si, emporcállase Israel;

⁴ as súas obras non lle permiten apartar dos seus deuses, xa que teñen dentro deles un espírito de prostitución, e ao Señor non o coñecen.

⁵ A soberbia de Israel testemuña contra el mesmo, Israel e mais Efraím están a punto de caer pola súa iniquidade, e con eles cae tamén Xudá.

⁶ Coas súas reses e vacas van buscar o Señor, pero non atopan o seu liberador.

⁷ Velaí: traizoaron ao Señor, e xeran fillos bastardos: por iso un Novo Baal devoraralles a cada un a súa herdanza.

Anuncios de castigo acerca da guerra siro-efraimita

⁸ Tocade o corno en Guibah, a trompeta en Ramah, dade a alarma en Bet-Aven: “Olla para os perseguidos, Benxamín”.

⁹ Efraím converterase nunha desolación o día do castigo. Contra as tribos de Israel anuncio eu o que é seguro.

5, 4 “O home é espírito”: ten a capacidade de ser movido por Deus, polo espírito de Deus e por espíritos malos, coma neste caso. Os malos feitos impiden que o home e o pobo coñezan o Señor e acepten a súa revelación a través da historia. A actitude de seguir o propio xuízo relixioso-moral por impulso das propias obras, chámase soberbia (v. 5).

5, 6 A busca do Señor realízase mediante sacrificios rituais, que non bastan para atopar o seu liberador.

5, 7 A traizón ao Señor realizábase na prostitución sagrada, da que saían os fillos bastardos (no dobre sentido: biolóxico e relixioso). Por isto, ao multiplicárense os adoradores de Baal o Novo (= o rexurdido en cada primavera), a terra será devorada por Baal, en vez de ser herdanza do pobo de lavé.

5, 8-14 Aparecen aquí (v. 8) unhas motivacións expansionistas de Xudá a costa de Benxamín (Ramah e Guibah pertencen a Efraím). Unha acusación concreta contra Xudá: que muda os *marcos*. Efraím (= Israel) é oprimido, busca o seu dereito, pero será castigado cun tumor (idolatría e sincretismo relixioso) que o envelena. Manda unha embaixada ao rei de Asiria, que lle resulta nociva. Detrás de toda esta historia, o profeta ve a actuación de Deus na

¹⁰ Os xefes de Xudá son os que mudan os marcos: sobre eles verterei o meu anoxo coma auga.

¹¹ Efraím está oprimido, quebrantada está a xustiza, aínda que quere perseguir o seu dereito;

¹² pero eu son para Efraím coma un tumor, coma podremia para a casa de Xudá.

¹³ Cando viu Efraím a súa enfermidade, e Xudá a súa chaga, foi Efraím a Asiria,

e mandou emisarios ao gran rei, pero este non será capaz de curarvos, nin vos quitará a chaga.

¹⁴ Si, eu serei coma un león para Efraím e coma un cachorro de león para Xudá; eu, eu en persoa, esgazarei e marcharei; apresarei, e non haberá quen salve.

Retirada do Señor e denuncia da falsidade da liturxia penitencial de Israel

¹⁵ Voume volver ao meu santuario, ata que se sintan culpables: entón buscarán o meu rostro, cando estean na angustia; na angustia desexaranme ardentemente.

6 ¹ Vide e volvámonos ao Señor. É El quen nos desgarrará e quen nos curará,

quen nos fere, e nos vendará, ² faranos revivir despois de dous días, ao terceiro día restableceranos, e viviremos felices na súa presenza.

³ Nisto recoñecerémolo. Esforcémonos por coñecer o Señor:

imaxe do león que castiga irremisiblemente (vv. 11-14). Hai aquí unha visión da guerra siro-efraimita distinta da que se adoita dar.

5, 16-6, 11 Estes textos forman unha unidade temática, e soamente nesa unidade teñen sentido. O v. 15 é un anuncio oracular da retirada de Deus e dos sinais da súa presenza benévola, posiblemente verificada con ocasión dunha seca (6, 3). Os vv. 1-3 conteñen unha chamada á participación na liturxia penitencial, con expresións de fe e de agradecemento pola escoita divina, pero tamén cunha tal seguridade, que chega ata a concepción máxima do ritual penitencial.

Os vv. 4-11 conteñen unha serie de denuncias da falta de fidelidade aos compromisos da Alianza, e presentan, en forma de oráculo, as esixencias concretas do Deus da Alianza (v. 6).

6, 2 *Os dous días e o terceiro día*: cantidade de tempo precisa, que polo contexto parece ser curto. Na frase “ao terceiro día restableceranos e viviremos felices”, foi onde Xesús e a primitiva Igrexa se apoiaron para referirse á resurrección aos tres días, segundo as Escrituras (cf 1 Cor 15, 4; Lc 24, 6), seguindo as leis esexéticas daquel momento histórico.

a súa irrupción é segura coma a alba.
Viranos á terra certamente
unha chuvía forte,
sí, a chuvía da primavera
e a chuvía do outono.

⁴Que che vou facer, Efraím?
Que che vou facer, Xudá?

O voso amor é coma a nube da mañá,
coma o orballo da madrugada, que pasa.

⁵Por isto ferín co meu terrible oráculo,
matei coas palabras da miña boca,
e a miña sentenza brilla coma o sol,

⁶pois quero amor, e non sacrificios,
prefiro o coñecemento de Deus
aos holocaustos.

⁷Pero velaí: pisaron coma a terra
a miña Alianza, e traizoáronme.

⁸Galaad é unha cidade de malfeitores
con pisadas de sangue.

⁹Como espreita unha banda de bandidos,
así é a comunidade dos sacerdotes,
asasinan polo camiño que vai a Xequem.
Que maldades cometen!

¹⁰Na casa de Israel vin cousas horribles:
Velaí a prostitución de Efraím,
emporcállase Israel.

¹¹Tamén para ti, Xudá,
está preparada a seitura.

III. XUÍZO SOBRE A HISTORIA CONTEMPORÁNEA

Introdución: os golpes de estado

7 ¹Cando eu queira cambiar
a sorte do meu pobo,
cando eu queira curar a Israel,
entón revelarase a culpa de Efraím,
a ruindade de Samaria,
pois practican a falsidade.
O ladrón entra dentro,
a banda dos malfeitores vaga pola rúa.
²Non miran para os seus adentros,
que eu me lembro de toda a súa maldade.
Agora as súas accións téñenos envoltos,
e están diante do meu rostro.
³Coa súa maldade apegan ao rei

e coas súas falsidades aos xefes.

⁴Todos eles son dados ao adulterio,
eles son coma un forno que arde,
no que o panadeiro deixa de o atizar,
desde que se fai a masa
ata que leveda.

⁵De día os reis enferman de repente,
os xefes teñen a queutura do viño,
e danlles a súa man incluso aos bandidos.

⁶Si, levan dentro de si coma un forno,
pois o seu corazón está na trama.
Toda a noite dorme a súa paixón;
pola mañá está ardendo
coma un lume en labarada.

6, 4 *O voso amor* (“hésed”): é a resposta ao amor de Deus mostrado na historia da salvación, que debería levar ao cumprimento da Alianza. O amor a Deus ponse en paralelo co coñecemento de Deus (v. 6).

6, 6 Os sacrificios do A. T. non teñen outro valor ca o de seren signos e expresión de fidelidade ao amor de Deus, concretada no cumprimento dos seus mandamentos. Doutro xeito, non teñen valor relixioso, e menos aínda coa mentalidade máxica do culto que Oseas ve nos seus destinatarios. Na nova Alianza, en troques, o sacrificio de Xesús obediente ata a morte ten valor salvífico absoluto.

6, 7 O texto di “adam”, que ha de entenderse como “adamah” (superficie da terra, o chan). Nótase tamén o paralelismo entre “a miña Alianza” e “a min” (= Deus mesmo).

6, 8 Sobre a localización do antigo santuario de Galaad, cf Xén 31, 46-48. Os crimes poden ser os indicados en 2 Re 15, 25.

6, 9 Esta comunidade de sacerdotes sincretistas, que asasinan aos que van camiño de Xequem, vese contraposta ao sacerdocio levítico, celoso gardador e promotor das máis puras tradicións teolóxicas en Israel (cf Introd. ao Dt).

6, 11 *Seitura*. Este termo, coma o da vendima, significa o xuízo de Deus e o correspondente castigo purificador. O presente v. é unha glosa referida a Xudá.

7, 1ss Para a mellor comprensión do texto, débense ter en conta as seguintes observacións: Efraím é poucas veces sinónimo de Israel ou Samaria (7, 3; 11, 8); en 13, 1 aparece Efraím como unha parte e Israel como o todo; o máis frecuente é que haxa bloques referidos a Israel (8, 1-9a) e bloques referidos a Efraím (7, 8-16; 8, 9b-13; 9, 3-17). Estas observacións obríganos a recordar algúns datos de 2 Re 15, 16-17, 6, relativos á historia deste turbulento período de tempo: Zacarías, da dinastía de Iehú, é asasinado por Xalum, e Xalum por Menahem, que sae de Tirsah, na tribo de Menaxés, e arrasa Tapúah e o seu territorio, na tribo de Efraím, por non lle abrir as portas. Na campaña de Teglattelésér III contra Siria, Menahem págalle 1.000 talentos de prata a Teglattelésér para asegurarse no trono. A conclusión é lóxica: Xalum é natural da poderosa tribo de Efraím, que quere pórse á cabeza de Israel. A Menahem succédelle o seu fillo Pecahías, que aos dous anos é asasinado por Pécáh (presumiblemente galaadita, pois acompañano 50 homes de Galaad). Por falta de apoio, aos dous anos desta campaña asasináo Oseas, un home ao parecer efraimita.

7, 4 *O adulterio* significa a alianza oposta á verdadeira alianza; aquí, a alianza golpista, sempre disposta a outras alianzas con Exipto e Asiria (cf 7, 11; 8, 3...). A situación seméllase a un forno, do que non pode saír pan bo, pois xa non ten calor ao meter o pan.